

שפכה או פצוצ דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן הרי זה כשר לבא

אוצר הפוסקים

כשר לבא צקבל שכל אלו בוי זיד"ש, ואם בא ע"י חולי שחלה צגופו וצטלו ממנו אברים אלו, יש אומרים דבוי כמו זיד"ש וכשר, וי"א דבוי כמו זיד"א ופסול. וכחצ צעין יחזק ח"א סי' ע' דלהלכות דרך אחרת צזה, דאף להר"ש הפוסל ע"י חולי מ"מ זה אינו אלא צגולד החולי צגופו ואח"כ צטלו ממנו אברי הזרע ע"י חולי, אבל צנימוקו ע"י שחין צאצרי הזרע טעמן גם הר"ש מודה דכשר, וזה דלא ככל האחרונים שלא חילקו צזה לשיטת הר"ש, וע"ש צמח שהצדיר צטעם הדבר, ומיישב צזה כהסתירות צרש"י והאריך צזה, ולירק זה לביתר צגולד חולי צצילה ימנית ועשה צה רקצון ונמסה וחתכו וחתרפא להחיר גם לדעת הר"ש, [ראה לעיל סי' מ"ג אות צ'].

גו. או כרתן. א. כי היש"ש פי' בערל סי' ע' דהאי או שרתן שכי' הרמב"ם היינו שאפילו מקלקל אותו עד שהמסה אותו או שכוברה לכורתן (ציד"א) כשר כאילו נולד כן ממעי אמו, אבל מ"מ מי שיש לו שצירה או חולי האצן והוכרה לכורתן אין זה ציד"ש שברי אינו צהכרה לכרות הצציים, [ע"י סי' מ"א] אבל מה שכוברה לכורתן מעניני הצציים גופא הוא ציד"ש, והוצאו דבריו צחת"ס סי' י"ז וכי' דאין זה מוכרה, שיותר נראה לפרש שהחולי המסה או כרה הצציים ולא ע"י אדם, אבל יש להוכיח כן מלשון הסמ"ג שכתב, דכל פיסול צענין זה כשלא הי' ציד"ש אלא ציד"א, ע"י פשיעתו כגון שרתו אדם או הככו קצן אבל אם נולד כך או ע"י חולי אירע לו כשר לבא צקבל, עכ"ל, ומצואר דוקא כרתו אדם צפשיעה ולאפוקי אם כרתו לרפואה שכי' לו חולי וכרתו להושיעו מחליו מותר לבא צקבל וכן נראה מהירושלמי וכו', ומ"מ אין היתר זה מצואר צלשון הרמב"ם.

והגר"א ז"ל מוצא שליט"א כי צהגהת סמ"ג שלו שכי' צשאלכ צצאה לידו להלכה למעשה צלשון שברפא כרת לרפואה וגדול אי' כתב להחיר עפ"י דברי צחת"ס ה"ל, ואמר הגר"א מסביר דא"א שיהא כן הגורסא צסמ"ג, דלא שייך צכרתו אדם לכתוב ע"י פשיעתו, והחליט דע"ס צסמ"ג וי"ל או ע"י פשיעתו וכמו צהככו קצן, ולפי"ז גם צכרתו לרפואה אסור, ואח"כ מלא צסמ"ג דפוס ווינליא הגירסא "או ע"י פשיעתו".

גם בצ"צ החדש סי' ע"ז פירש כן דצרי הסמ"ג וציאר דמ"א הסמ"ג ע"י פשיעתו לא קאי על כרתו אדם דהא אי"ל לזה טעם דפשיעות כיון דנעשה ע"י אדם ממש, אלא דקאי על או הככו קצן, דהי' קשה לו להסמ"ג מדוע נקרא זה ציד"א וברי' לא נעשה הנקב ע"י אדם, לכן פירש דמ"מ כיון דצפשיעתו נעשה דסליק לדיקלא ולא נשמר חשיב זה ציד"א.

וביד יוסף סי' ל"ז צהשוצה הגאון צעל ישועות יעקב צציה דצרי היש"ש ה"ל וכחצ שאין דעתו מסכמת לזה. ושם צסי' ל"ח צחש"י כרצ המהצר יד יוסף כתב שהעיקר כפי היש"ש צצצרי הרמב"ם, ע"ש. ובישועות יעקב סק"ג צהשוצה צציה ד' היש"ש ה"ל וכחצ דאין משמעות לשון הירושלמי צצצרי, אמנם היכא שצבר נמטך הגיד ציד"ש ואח"כ נכרת ע"י אדם אפשר דחשיב ציד"ש, שברי ע"י מעשה האדם לא נעשה שום דבר כיון שצבר ניעלו כלי הכולד חלי צזה אי' ספק פל"ד מותר לבא צקבל וכו'. וצאגרת צקורת להגריעצ"ן צחש"י כרצ המורס דף אי' כוכית מהחוס' דמסיק צ"י

כגון צכניסת ידי המיילדת, מ"מ כשר, דלא קרינן צי' "הפלוט" דהיינו פלוט מעיקרא ממעי אמו. אמנם בישובי' סק"ג צחש"י שם כי, דאם הושיע ידו למעי אמו וסרסו אסור לבא צקבל כמצואר צירושלמי יצמות פ"ח ה"י כי דנותנין עליו חומרי סרים חמה (ליצוס) וחומרי סרים אדם (שלא לבא צקבל). גם צאגרת צקורת להגריעצ"ן דף ח' צציה מהירושלמי ה"ל, וכי' דגם בצצלי מודה צזה כמו שמצואר שם. וצסי' יד דוד צחש"י שצסוף הספר סי' אי' כי ג"כ דמ"ש רש"י ה"ל "או ממעי אמו" אין הכונה שנעשה ציד"א צעודו צמעי אמו, דזה אסור לבא צקבל כמצואר צירושלמי ה"ל, אלא דכונה רש"י צמעי אמו שנוצר כך מחחילת צרייתו צלא אצרי הולד.

גד. שנולד בלא ביצים. א. עפ"ת סק"י משי"כ צסם צחת"ס צמי שהיו לו ג' צציים. וצשאל ומשיב ח"א סימן קצ"א כתב צכ"ג דכשר דברי ציד"ש כשנולד צלי צציים כשר לבא צקבל והי"ה כשנולד צשלש צציים, וזה ודאי שנוצר כך, דאי אפשר שיוולד לו אח"כ צציה אחת.

ב. כתב ביד אלעזר סי' י"ג דצגולד צלא צציים אפשר לומר דשמא צר הולד הוא וכצרי הרופאים שהצציים טמונים צחלל הצען, ואף שאין להחיר מטעם זה את הצציים שנאמר שלא יהיו אפי' כספק צמחרים, מ"מ מועיל להחיר את האשה צצידון שהאשה אחרה שהולד אינו מצעלה כי אין לו צציים ושהיא נאנסה מאחי צעלה והצעל חומר שאינו מאמין לכל דצריה, וגם אחי צעלה מכחיש אותה די"ל שנאמנת שנאנסה צציוגו דאי צעי שחקה, ואף דידוע דאין לו צציים ואין לה מיגו, דכיון דיש לה ולד ע"כ דנצטלה מאחר, מ"מ כיון דאפשר שהוא צר הולד שוב יש להאמין לה צציוגו דאי צעי שחקה, ואף דצנ"ד יש ספק ג"כ שמא לא מצען אמו נצרה כך רק אח"כ ציד"ש או ציד"א מאחו סיבה, מ"מ מספיקא לא נוכל להחזיק צנו למחר ודאי, גם אין לאסור אשתו עליו מספק שלא נאמין לה טענת אונס צציוגו דאי צעי שחקה.

גה. מחמת גופו. צאגרת צקורת להגריעצ"ן דף י' כתב דעת רש"י דסריסות הצאה ע"י חולי דכל הגוף וחולשתו חשיב ציד"ש, וכי' שמעין לוב לרש"י דסרים ע"י חולי לאו ציד"ש מיקרי, היינו צחולי ולקוי שנפל צצלי הכולד וצשחיתן, דהבוא ודאי לא דמי לסרים ציד"ש, וצזה מיישב כהסתירות צרש"י, וכחצ דהשחא דאחאן להכי ודאי רש"י וברמב"ם צחדא שיעב קיימו דחורוויכו ס"ל דחולי כללי נידון כציד"ש, אבל חולי ולקוי פרעי צצצצין הנפסלים דינו כציד"א ע"ש.

גם בשו"ת אהר"י הכהן רפפורע סימן אי' כתב דאף לדעת הרמב"ם כל שנשחת אחד מאצרי הזרע פסול אף ע"י חולי, ואינו מחיר רק ע"י חולי כל הגוף ולא נעשה איזה שינוי צצידו הזרע וצצצריהם, רק החליש את גופו והחולשה מסתעפת צחולי הזרע, אבל אם החולי הוא צעצמות האצרים שנשחתו צעצמותן הרי"ז פסול כמו ע"י אדם, ומציה ראי' לזה מפירות המשניות להרמב"ם שכתב שם דכל חולי שיתחדש צצלי הזרע כרי הוא פסול, וכזה כתב צספר אמרי שפר סי' ע"ד אבל כל האחרונים אינם מחלקים חילוק זה דעת הרמב"ם, רק דלהרמב"ם צכל חולי בוי כציד"ש. ובלבוש סימן ה' סעיף צ' כתב דאם נולד כך ממעי אמו או ע"י רעמים וצבר וכיו"צ כגון שנוצר צסם שחין וכמסן הרי"ז

אוצר הפוסקים

בבשר שהרופא גורדו זהו רק לחומרה אבל לא לקולא וכו' דייל כיון שהי' רק שינוי מראה וצלחי הכריתת הי' חוזר ומתקיים וא"כ כיון הכריתת כרות ממנו דאסרה תורה ועכ"פ מספיקא לא נפיק.

ובדבריו כתב באגרת בקורת הכ"ל דף ח', דאפי' מי שיתעקש לומר דלדעת המכשיר במכה מכשיר ג"כ אפי' סופו ציד"א דכשלקתה כל כך כמאן דליחא דמי (ואולי יאמר האומר לפי שכל העומד לחתוך כחתוך דמי מה שהוא שיבוש מוחלט שא"כ אף יעמא בחייו משום אבר מן החי (ויהא כחלוש לענין שבת) והרי משנה שלמה פ"ט דחולין האבר והבשר המדולדלין טהורין) הרי אף לפי"ז לריק לידע בצירור שלקתה כ"כ עד שהגיעה למדרגת ההפסד האחרון שאין לו רפואה אם לא בכריתת הבליה ומי האיש החכם ויזן את זאת ויעיד שכן הוא וכמה פעמים הרופאים חלוקים וכו'.

וביד דוד בתשו' שבסוף הכפר סי' א' כתב וז"ל גם נ"ל דסריס חמה או עקר שאינו ראוי להוליד ומוחר צקבל אם עשה אותו פל"ד וכו"ש נאסר לצא צקבל, ובפרט במקום שיש לו רפואה אף בדרך רחוקה ואח"כ השחית אצרי ההולדה שלו, ואף שעשה צאופן שיהא לבס' רפואה עכ"ז כל עוד שלא נתרפא אסור לו לצא צקבל וכו', אלא שמתפקד אני מי שנוגד פל"ד וכו"ש ציד"ש דקיימ"ל דכשר לצא צקבל אף שנשחתו אצרי ההולדה, ועתה צא' א' והוסף השחתה באצרי ההולדה אלא שכבר מושחתים הם או באצרי לידה אחרים שלא נשחתו עוד אם כשר לצא צקבל, אם דמי ללאו דנותק אחר כורת דחייב או דלא דמי דשם אסרה תורה המעשה הזה אבל לענין לאוסרו לצא צקבל אפשר שלא יתוסף עכשיו שום איסור כיון שכבר מושחת ציד"ש, וטע"ג למעשה. ובספר חזון איש חא"כ"ע ליקוטים סי' ד' אות י"ד כתב דנראה דאם נסתרם ציד"ש ואח"כ סרסו אדם פסול, ואע"ג דלא הפסידו האדם מאומה וגברא קטילה קטיל דהא גם סריס ציד"ש אינו מוליד, מ"מ השתא הוא סריס ציד"א, וכ"ש אי מתחילה הי' לו רפואה והשתא אין לו רפואה וכו' ע"ש, ועי' בתורת חסד סי' ל"ח שהוצא לעיל סי"ק ל"ו.

ובתעלומות לב ח"צ סימן ד' צמי שחלה באצרי ההולדה עד שניתלה בעערה, אחרי אשר העלה לסמוך על דעת המחירין

ע"י חולי דהוי כמו ציד"ש, כתב, אך צי"ד יש ספק שמא מחמת התחבשות ניעלה בעטרה ויש מקום לערער דבכגון דא חשיב ציד"א, והביא מהגרענצין צאגרת בקורת דפשיטא ליה דאף אם עיקרו מחמת חולי כל שנגע בו יד אדם לכונ"ע חשיב ציד"א, וכתב ע"ז שרבו המחירין גם בצופן זה, והביא מהרע"צ פ"ח משנה ב' דיבמות שכתב דמחמת חולי הכל כשר ומפרש דצרו דקאי על כל הפיסולים שנעשו ציד"א דסליק מיניה, והביא מהסמ"ג והחת"ס הכ"ל ומה"ש"ס הכ"ל דמפרש או כרתן שכרתו הרופא, ומספר חומת ישרים סי' נ"ב ונ"ג שהגם שמהר"י אצאיוז כ' שם ששמע מפ"י הרופא שפ"י תחבשות וחתך נחתך הניד למעלה מעטרה הכרה צי"ד אסר רק מסבדת האוסרים ע"י חולי, אבל להמתירים אפי' צכה"ג מותר, והביא מעוד רבנים וספרים המתירים בזה אפי' אם אח"כ הוכרח הרופא לכרות לצורך רפואתו, וכ"ש אם לא נגע יד אדם בו אלא מתחבשות ורעיות ומממנים ניעלה בעטרה דלדידהו יש להחיר בזה, [ראה לעיל סי"ק מ"ג דצדרי חיים חלק א' סימן י"א שכתב דתחבשות ופמים הוי בידי אדם ממש, ובספר אפי' זוטרי סי"ק י"ד כתב דאם מחמת רפואתו ורעיות בטל אבר מהם הו"ל כציד"א ופסול, גם צחת"ס סי' י"ד כתב צי"ד דל"ע אי הוי גמרו ציד"ש כיון שהתחבשות והסממנים שרפבו הוי כמניח גחלת על לבו של חצרו, ועי' דומה לזה בסנהדרין ע"ז א']. ובדבר המשפט סימן ח' באלה שנחלה באצרי הזרע ועשו לו רפואה ורעיות ולא נתרפא רק נאכלה בעטרה כולה ולמעלה מהעטרה, והשיב דע"י חולי, מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, אך צי"ד ששט עליו רעיות ורפואות יש מחלוקת אחרת בדעת הרמב"ם, דדעת המהרש"ל

ר"י ללוות להרופאים שיחתכו השמאלית וקאי על פל"ד ציד"א ומסתמא אין הרופאים מחתכין כי אם מחמת חולי ואפי"ה קראו ציד"א, ואם תאמר דוילמא בחוס' ס"ל כפירש"י דע"י חולי פסול, ליתא, דא"כ ל"ה שתיק הרא"ש להביא סיוע שגם ר"ת ור"י ס"ל כן, אלא דיש לזדד ולהחיר ציד"א דיד"י שם כיון שכבר היתה הימנית מקולקלת ושדי תיכלא בכולה והוי ע"י חולי דכשר להרמב"ם א"כ הרופא לא קלקלו רק תיקנו כי הי' פל"ד כבד, ודומה לזה מלינו בקדשים אחר שנפסל אינו מפגל. ובתשו' הגריענצין שם דף י"ב כ' ע"ז דקושטא קאמר, דר"ת ור"י ס"ל דע"י רופא נקרא ציד"א, ועל היותר שלו מטעם שהי' פל"ד כבד ציד"ש כתב הגריענצין ראי' לאיסור מדחייבה תורה במסרם אחר מסרם א"כ דון מיינה לאיסור ציאה צקבל דאיתסר נמי צכה"ג וק"י במקום שלא נאסר עדיין מחמת סירוס הראשון שתאסרו מחמת סירוס הפוסל.

עו"כ בח"ם שם דמ"מ נראה פשוט דאם כבר נתמסמם הביאה ועומד להתבטל ולהתמסמם מאליו והרופאים מייכרו לעשותו דשרי להסבירים דע"י חולי מקרי ציד"ש כו'. וכן משמע מספר חומת ישרים סי' נ"ב ונ"ג ור"א דלהרמב"ם הוי זה ציד"ש אע"ג דשלטו בו ידי אדם אחר שכבר נתבטלו האצרים ושבתו ממלאכתם, וכתב דאין זה ענין למסרם אחר מסרם דחייב השני, דחייבו בלאו דצארכם לא תעשו ואין זה ענין ללאו דפל"ד, ועוד התם נמי אפשר דוקא כששניהם נעשו ציד"א חייבים שניהם אבל אם ההתחלה הי' ציד"ש לא מחייב המנתק אח"כ. וכל זה כ' גם צכסא דהרסנא סי' ש"מ. ובאצני נזר סי' כ' כתב דע"י חולי חשיב ציד"ש ומה שעשה הרופא אח"כ לא חשיב שהוא סרסו שכבר היה מסורס ועומד אף יש לדמותו למסרם אחר מסרם דחייב אמנם ו"ל דלא דמי לאיסור ס' י"ס וכו' ולענין איסור פל"ד כיון שצי"ה א' חסירה ולא הי' יכול להוליד לא חשיב שסרסו אדם, ויש לזקק זה לספק.

ובדבריו מלביאל ח"ג סי' פ"ח אחר שבי' צשם האחרונים דאם נתמסמם ציד"ש כשר אף בשכרתו אח"כ, כתב ונראה לי דצכה"ג כשר אפי' צשני צלים, דמה שכרת אח"כ הוי ככורת בשר המה, ואף אי נימא דלענין לאו דמסרם חייב אף צכה"ג משום דמרבין מסרם אחר מסרם וכו', מ"מ צי"ד לא מלינו שיפסל לקבל אם כבר ניטל גידו ציד"ש למעלה מעטרה ואח"כ יוקב גידו ציד"א, ורק גבי מסרם הוי גזי"ה לחייב צכה"ג, ויש להבין כתב דפשיטא דכיון שהוא כבר סריס ציד"ש שוב אינו נפסל בזה שכרת האבר לגמרי ולא דמי למסרם אחר מסרם.

ובדבריו חיים ח"א סי' י"א הביא מהבית מאיר דאם בלא"ה נקב ו"ל כל העומד לקצור כקצור דמי, ולכאורה הא הוי ככורת אחר כורת, אך צבית אפרים סי' ב' כ' דלענין איסור סירוס שאני, וגם צי"ש מצוה דמה שהוכרחו לכרות מענייני הצלים גופא הוי ציד"ש, אך שם בחלק ב' סי' ל"א כתב מתחילה דהא דאסרה תורה פל"ד וכו"ש לא מטעם שאינו מוליד ורק מגזי"ה, ולכן נדחה מ"ש צבית אפרים דהגם דלענין איסור להשחית כלי הזרע ו"ל דגזי"ה אפי' לסריס אסור להשחית כלי הזרע אך לענין איסור לצא צקבל אם הוא כבר אינו צר הולדה אינו בכלל פל"ד ציד"א משום דבלא"ה אינו מוליד, דזה אינו, דאיסור פל"ד אינו תלוי כלל בהולדה רק בגזי"ה וכו' ולכן אפי' מי שנלא"ה אינו מוליד אפי' שנפל הכשר מחמת חולי ואח"כ הסירו אדם פסול מגזי"ה כ'.

ושם להבין בזהו סימן כתב שוב דאם לאחר שנתמסמם ציד"ש חתך הרופא בסכין לא נתבאר דינו בגדולי האחרונים, ורק צב"מ מצוה מעט דעומד לחתוך כחתוך דמי וידוע דזהו רק לר' שמעון ואין לא קיימ"ל כותיה. צכסא דהרסנא כתב מסבדת להקל אך כתבה שכבר היה מתמסמם וכו', אבל אם היה רק שינוי מראה, אז אפילו למאן דמערף צמריפות צשינוי מראה משום דאין אנו בקיאים

ביאור הגר"א

[טז] אבל לרש"י שם
ד"ה בידי כו' ואינו
מובחר ועין רש"י שם
ד"ה פריה חמה כו' ושם כ' ב' ד"ה פריה אדם כו' :

לבא בקהל שכל אלו בידי שמים להרמב"ם [טז] (ח) (י) אבל

לרש"י

ד"ה פריה חמה כו' ושם כ' ב' ד"ה פריה אדם כו' :

באר היטב

(ח) אבל לרש"י כו'. ורש"י פ"ג דינמות דף כ' ע"כ כתב להיפך ע"ש
ועין צ"ח :

פתחי תשובה

(י) אבל לרש"י והרא"ש. ע"מ וז"ל ועין בתשובת תשכונת יעקב סי' נ'
שנשאל נעלה צילה אחת שמסתפקין בו אם הוא ניד"ש או ע"י חולי הפלקין

אוצר הפוסקים

הניחו לו סמרטוט אף שגם הסמרטוטין גרמו הדבר מ"מ מותר,
דכנה אם נסתרים ציד"ש ויד"א ציחוד ל"ע אם מותר או אסור כו' וכן
זכ אם עושה צידים צוה יש להסתפק משא"כ כשהישראל לא עשה רק
גורם כגון שהניח סמרטוט נחי דאם נעשה פל"ד ע"י גרם אדם אסור
לצא בקהל, מ"מ אם החולי גרם והאדם גרם הו"ל זה חזק גורם לחולי
מיקרי גורם היתר וסמרטוטין מיקרי גורם איסור, וחז"ל מותר בכל
איסורין שצתורה, ואף אם החולי גרם צתחילה והסמרטוטין גרמו
לכסוף ואין הגורמין צאין צבת אחת מותר, דקיימ"ל כרצון צערלה
פ"ג משנה ו' וצפסחים כ"ז צין שנפל איסור צתחילה צין לכסוף כו',
זה אין לחוש שמה היו צסמרטוטין לצד כדי לפלוט וכו' ועוד שמה
לא היה צהיתר היינו צחולי כדי לנקוב, וע"י הסמרטוטין לצדן היה,
זה אינו, דצודאי לא נחנו הסמרטוטין שיהי כדי לכרות צלי אמצעות
החולי וכו' רק דהסמרטוטין היו גורמין צצירוף החולי וכו' וחז"ל
דמותר בכל איסורין שצתורה.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן ל"ב צמי שעלו חטטין צכיסו ונחכוה
דלקת עד שנפל כל הכיס והרופאים אמרו שיש סכנה צדצר
אך יעלו להמתין עוד ששה ימים לנסות לרפאות צסמים אצל הוא רחוק
שיעיל, ודא"ש לא ר"ה להמתין, וברחו הרופאים צ' הצניזים ושאלו אם
רשאי להשהות את אשתו, והשיב אף דכבר הסכימו להקל ע"י חולי
כהרמב"ם, ואף צברתורו אח"כ ציד"א דעת ה"ש"ש להקל, אך צניד
שלא נודע אם כבר שלטה המחלה צצניזים וגם אפשר שיתרפא על צד
המיטות, א"כ מה שחתכו היו פל"ד ציד"א, ואף דעכ"פ הוא ספיא
אם שלט כבר החולי צגוף הצניזים, אצל כאן דהרופאים ציוו להמתין
עוד ששה ימים מסתמא לא נאחו עוד הכצער צגוף הצניזים, וצפרט
דכל דצרי הרופאים אינו אלא ספק, ולשיעט כמה פוסקים אף ע"י
חולי אסור ועכ"פ אם כרתו אח"כ צידים רצים אסורים א"כ היו ס"ם
לאיסור ולכן א"א להקל צזה.

ב. [יש להסתפק אם נימא דסרים ציד"ש שנפלע ציד"א כשר צקהל,
מה יהי הדין לאחר שיתרפא מחליו הראשון, כגון ניקב ציד"ש
צתחתיו של גיד ואח"כ ניקב ע"י אדם צעליונו של גיד (לדעת
הפוסלים צזה) ושוב נסתם הנקב הראשון, אי אמרי מיתלי חלי וקאי
וכיון דנסתם הנקב הראשון פסול מחמת הנקב השני, או דילמא
כיון דלא הקפידה התורה צכזה הו"ל כלא נעשה צו מעשה כלל
ועכשיו הרי"ז כנעשה פל"ד מחליו, ועי' צשדה יחזק מהג"מ יחזק
חיות מצרודי סימן ס"ב שכתב צזה צפשיטות דאם נסתם נקב
הראשון צתחתיו אז יהי נפסל ע"י הנקב צעליונו של גיד. ע"ש].
ג. במנחת חינוך מלוה חק"ט נסתפק אם נפלע או נידך ציד"א
דפסול ואח"כ נכרת אותו האצור ציד"ש אי אמרי כיון
דנכרת נפקע מעליו שם פליטה או דך רק נכרת והוא ציד"ש וכשר,
או אפשר כיון דהי פסול וע"י כריחה לגמרי עכ"פ לא מתכשר, וציד"ש
דכשר היינו כשהי מתחילה ציד"ש אצל כיון שחל עליו פסול ע"י אדם על
יוכשר אח"כ צנכרת הניד ציד"ש, ול"ע [ועי' לעיל ס"ק מ"ב אות צ'
צשם האצני חז' ס' י"ז צנפלע ואח"כ ניפל צצניז' אי שכתב שם דאין
כרות אינו פוסל אמרי אצל לא כרות מכשיר ודומה ממש לג"ד ע"ש].
נז. שכל אלו ביד"ש. עי' פ"ח סק"ט צשם הצרכי צשחה כוס
של עקרין ונסתרים דמותר לצא צקהל. וציד אחרן הכשיט
אות

המהרש"ל צפרק הערל סימן ע' דכשר גם צזה וכן הצוא צשולחנו
של אצרהם מספר חומת ישרים סימן נ"ב, אצל הגריעצ"ן צאגרת
צקורת דף ח' צ' כתב דגם להרמב"ם פסול צזה, וכן מוכח מהמאירי
פרק הערל וכ"כ צספר אפי זוערי וא"כ א"א להחזיר צניד, גם דכרצ
זרע אצרהם יחזקי סימן י"א כתב דאין להחזיר אפילו מחמת חולי
דאיכא כמה האוסרים, וכ"כ מהריצ"ל ח"ג סימן ל"ב וגם צכסא
דכרסנא סימן ש"מ דאין להחזיר לבתחילה, ואפי' אם נאמר דהוי ספק
אם נפל הכצור ע"י הרעיה או שברעיה לא גרמה צזה רק החולי צלצר
והוי ס"ם להרמב"ם דילמא ע"י חולי ודילמא כהרש"ל דגם ציד"א
אח"כ כשר אף אין להחזיר לבתחילה כמדובר (שיש לחוש לדעת הר"ש
דאף על ידי חולי פסול) וצפרט צצטעמו אמר שנכתלק קלת מהכצור
עם הרעיה ואין כאן ספק לתלות צחולי ולא צרעיה.

ובפני משה על אכע"ז צשחי צכסוף הספר שאלה שיהי נשאל צצניז
שנולד צו שחין על הכצור למעלה מהעטרה ועסק צרפואות
וקלקלו הרפואות את הכצור למעלה מעטרה ונולד צשר חי ונרקב
הכצור, וצעת אין לו צשר למעלה מעטרה רק משהו כמו שומא ולא
רוב היקף, ורופא אחר אמר שברופא שלו קלקל צרפואות, והשואל
לא פירש אם היו הרפואות ע"י השקאת סמים או שהניח סמים ע"י
מכתו, וכתב שאם היו הרפואות ע"י השקאת סמים צודאי מקרי
,,ציד"ש, דהא כתב הר"ש דהא דע"י חולי מקרי ציד"א הוא משום
דעפ"י רוב צא החולי ע"י מאכלים רעים לגוף, וא"כ לדעת רוב
הפוסקים החולקים על הר"ש וסוצרים דע"י חולי מקרי ציד"ש
צודאי דכצרי דאפי' צא ע"י מאכל רע לגוף מ"מ כיון שלא נגע צאצרי
הזרע כלל מקרי ציד"ש, דלא שייך לומר דפליגי צכצרה צמליאות
וסצרי דלא אמרי שפ"י רוב צא החולי ע"י מאכלים רעים, דצדצר
החוש ל"ש פלוגתא, וא"כ הי"ז צניד אפי' אם רופא אחר היה יכול
לרפאותו צאופן אחר מ"מ מקרי ציד"ש, אף אם הרופא ריפאכו
צבהחת סמים ע"י מכתו ואכלו את הכצור הזה אפשר לדמות קלת
לנחקלקלו אצרי הזרע ע"י קץ דמקרי ציד"א, מיהו אם לא היה אפשר
לרפאות צענין אחר יש לצדד ולהקל עפ"י המהרש"ל שכתב דאפי' אם
כרת אותו השחין או מחמת צצרצורות שנעשו צצניזים הוכרח אף לכרות
מ"מ צידים שמים הוא, אמנם אם נולד חולי האצן או השצירה וע"י כן
הוכרח לכרות הצניזים צזה ודאי חשיב ציד"א וכו' וא"כ צניד יש לספק
ולומר שלא הי' לריך להקריב הכצור אם הי' עושה ע"י רופא אומן
אחר ומקרי ציד"א, אמנם י"ל כיון דמסתמא הרופא שריפא אותו
אומר שלא הי' אפשר לרפאותו צאופן אחר וא"כ אפילו אם רופא אחד
מכה"ש יש לדמות לע"א צככהשה דלאו כלום הוא, וגם דליכא כאן
חזקת איסור ואצרה איכא חזקת כשרות, דמעיקרא היה מותר לצא
צקהל וכעין שכתב הש"ך ציו"ד סימן קכ"ז צע"א צככהשה דאוקי
צחזקת היתר, וצפרט דצפ"ד גם ספק השקול מותר מן התורה כמו
ספק ממזר כמ"ש הנוצ"י חאכע"ז סימן ו', ועוד יש להחזיר מס"ם
דמי מפים שנקרב הכצור מכה רפואות הרופא דילמא נהקב הכצור מכה
השחין צעמנו וא"כ איכא ס"ם, דשמא נרקב מחמת השחין ואח"ל
דנרקב מכה רפואות הרופא שמה לא היה אפשר לרפאותו צענין אחר,
ומכל הלין טעמי נראה שיש להחזיר אפי' לבתחילה.

אך בבית יצחק סימן ל"ז כתב דמ"מ אם נעשה ע"י חולי וברופאים

[יז] לְרִשְׁי וְהִרְאֵשׁ לֹא מִקְרִי בְיָדֵי שָׁמַיִם אֲלֵא עַל יְדֵי רַעְמִים וּבִרְד־

ביאור חגר"א

18

[יו] לרש"י והרא"ש כו'.
לליקוט: וכן מ' מההוא
עובדא דאיסתתום גובתא
מולי כו' ולא גרע כו':

ועיין רא"ש שם שכתב וע"י ל

פתתי תשובה

ושאין לחלק בין ימים לשחל ולא בשלמים אלא בכל נומי מחסירין בני אדם הניתוקין שכרותין מהן נינה א' איזו שהיא ואידך שהיא ושכבר פשטה צימיו ההלכה לחלק בזה ומעשה רב. והאידך עוד בזה להוכיח דשיטה זו היא המחזורת ולית עלה פירכא כלל ומסיים אהנס לא להכריע בנתיב ובנדלי ראוין לנו עניי הדעת לניח בנחורייאחא נחר המחמיר כדחתא נפ"ק דע"ג דף ז' ואף ד"ל דנצי פ"ד לא איך הכלל איש לזון דפ"ד ספיקא כאשר כו' מ"מ אין זה ברור כו' (ע"ל סק"ג) אך כתבתי שמי שרוצה להקל בזה יש לו עמודים גדולים ר"ת וסייעתו ועדות ס' התרומה שכו' להעיר דסוגיא דעלמא אולא כהמחירין. ואף הרמ"ל ז"ל שהמחיר כגא אהנס ומקילין כו' ומ"מ הרמ"ל שהמחירים אינם מחירין רק בשלמים וכשארם אל יתיב הטיקו כמהיכל"ל וכדכתיבנא לעיל דמחמיר הוא כשעט ס' התרומה שאין חילוק כלל עכ"ל:

[כעת יאל לאור חשונת חתם סופר ואש נס' י"ז חשונה מעיני זה נחלם שגולד לו חולי נציעל ימנית עד שחשונה ויחגל כגולד ככר לחם ויחטכוהו הרופאים ונטלוהו מן הכיס והעמידוהו על צוריו ויגרש עתה צימין בגשאר וצר קטן כעין פול וגשאל אם תוחר להזהות לשמו. והאריך אם נלמד דברי הירושלמי פ' הערל שהוצא קצת בתים' שם דף ע"ט ע"ז ומסיק נכדון השאלה שע"י חולי נטל הרופא ציעל הימנית והשאיר נו עוללת כשיעור פול חין לנו אם סמיכה מתחת דעת ר"ת בתוס' שם וסייעתו דמת"נ אי גרס' צירושלמי לא ימין הרי יטל הימנית ולא גרסינן צלימין לאפקדין פשוטע הרי הכל הוא פשוט לפנינו. אך יש לדגש שם חלקי צדי אשר דראה עיקר ברחמנ'ס וסייעתו ע"י חולי מקרי ציד"ש וכשר וחלפון הסמ"ג מנואר דאף נצרתו אדם ופסול דוקא שברחו בפשיעה אצל לרפואה להושיעו מחליו תוחר נקהל כו' אצל חין היחר זה מנואר נלפון הרמנ'ס דת"ס הרמנ'ס (וא"ע) או כרתן קאי אחולי שחולי המסע או כרתן ונלפון ר"ת שגמרדכי משמע מה שזוהי הרופאים מתחת חולי אכן הוה ציד"א אחנש נ"ל פשוט אם כבר נחתמסם הציגה ונצטל ע"י חולי והיה כלל היה ועומד להצטל ולהתמסס מחליו והרופא מיהר לעשותו צהא לית דין ולא דין דשרי להסגורם דע"י חולי מקרי ציד"ש וכ"ד יא"ש בפשיטות והאגון בית חליר תוכך קצת צוה ולדעתו הנצב פשוט וכן משמע בפשיטות מתנני כל הגדולים נצטר תמות ישרים סי' נ"ב ורי"א ללהרמנ'ס הוי זה ציד"ש אע"ג דשלטו בו ידי אדם אחר שכבר נצטלו האצורים ושנתו

אם הוא כשר. וכתב דאף אם נחיק צפיטות שגא ע"י חולי הפלגין יס להכשירו וכדעת הרמב"ם כאשר הכריעו כל האחרונים הנ"ח והח"מ והש"ס הסתייק כדעת הרמב"ם וגם רש"י סובר כן והרא"ש ייחלזה הוא ואין להחמיר תומרות צמיד דלית ליה תקנחא וגם איכא למיחש לתקלה ומ"ש הרא"ש דכדנריו תשמע צירושלמי כבר עמדו המפרשים לדקוק תמנו לסיפך וגם צ"ח ביה אפרים וי"ד י"א ל"ו כתב צ"ח ע"ש ינמות צדעת רש"י כהנש"ס ואכן דעת הירושלמי ג"כ והביא עוד כן צ"ח צעל תו"ט ופשוט דיש לסמוך על כל הני רבנותא. והרי צ"ח אחת אף שניטלה בידי אדם לגמרי הדנה מכשירים מופסקים הראשונים ז"ל וכמה מהאחרונים תקעו עמון להקל צ"ח ע"פ דעת ר"ת ועשו כן הלכה למעשה (ע' צ"ח הקודם) לכן נכ"ד אין. כלז ביה מייחוש כלל ומה גם לחוש לספק חולי ודעתי מסכתא חלית ע"ש. גם צ"ח צ"ח אוח ה' דעתו דהטעין כהנש"ס עיין ע"ש.

וְצִיָּין בָּם' בֵּית מֵאִיר אֲכ' דָּנָ"ע אֵם נִפְסָל צִידֵי שְׁמִים עַד שִׁנְתָּהּ וּמוֹכֵרָה
לְהַטֵּל צִידֵי אִדָם כִּדִּי שֶׁלֹּא יִתְּלֶה יוֹתֵר עַד שִׁחְתָּה זֶה עוֹמֵד לִיקָץ וְלִיטֵל
צִידֵי אִדָם אֵם לֹא יֵשׁ לְמִתּוֹת זֶה לָמָּה דִקְיִי"ל כִּרָּ"שׁ דָּכֵל הָעוֹמֵד לְנוֹזֵז כְּנוֹזֵז דְּמִי
וְתוֹשָׁב צִידֵ"שׁ וְכֹסֶר כו' ע"ש. וְתוֹשָׁבֶה אֲחֵת כ"י מֵהַגָּלוֹן מוֹפָסֵ"ד מוֹכֵרֶת ח' זל
מִנוֹתָלָחִין נִעְרִין זֶה רֵאִיתִי שֶׁהֵלֵךְ ג"כ וְהַעֲיָקָר לְרִיגָל כְּהַרְמָנָם דְּע"י חוּלֵי הָיִי
צִידֵ"שׁ וְכֹסֶר. גַּם מִסְכִּים לְרִיגָל דָּאֵם הִיָּה נִרְקָב קוֹדֵם שִׁנְתָּךְ אִף שִׁנְתָּה ע"י
אִדָם לֹא חִיִּיטֵין לִיה דָּכֵל שְׁאוֹל נִתְמַסְמֵם כְּחָלָן דְּלִיתָא דְּמִי נִכָּל דּוֹכָתָא גַּם
הַאֲרִיָּק שֶׁם שְׂרָאִי לְסוּמָן ע"ד רָ"ל צִיג"ש שֶׁנִּתְעַלֵּם לְמוֹר דְּרִי"ל וְסִיטֵינָהוּ מִתִּירָה
אֵלֶּכֶם בָּשֵׁל יִמִּין וְשִׁוְרֵי הִרְפָּאֵל צִירוֹשְׁלִי שְׁלִימִין חֲמֵה א' עוֹד הוֹסִיף יוֹ לְהוֹכִיחַ
דְּהָא שְׁלִימָה אִין גִּרְדִּי כִי מֵה דְּחִמָּה צִירוֹשְׁלִי וְעֹלָנָה בְּשִׁלְמִין בָּשֵׁ"ם דִּילָן לֹא
מִתְּחַלֵּךְ בִּזְהָ וּמִסְתַּכֵּת דַּעַת ר"ת הוּא כִּמְ"שׁ בְּתוֹסְפּוֹת שֶׁם בִּרְדָּךְ אֲחֵ"ל דְּר' יִשְׁמַעֲלֵל
לְפָלְגוּי אֲחִי"ק אֲחִי וְכֵן הוּא מִשְׁמַעוֹת כְּמֵה פּוֹסְקִים רֵאשׁוֹנִים שְׁעִיָּקָר מִיִּיכָתֵם
לְהַכְשִׁיר מִשּׁוֹם דִקְיִי"ל כְּחִתָּנִי דְּכִרְתָּא וְכ"ה לְהַרִּיד בְּסִפֵּר הַתְּרוּמָה הַלְכוֹת חֲלִינָה
וְזו"ל וְכֵן סוֹמְכִין הָעוֹלָם עַל אִידָךְ דְּכֹרֶם צִינָנָה כָּל שְׁאִין לוֹ אֲלֵל בִּינָה א' הָרִי
הוּא כְּסָרִים חֲמֵה וְכֹסֶר וְע"י אֵלֶּן סוֹמְכִין לְהַכְשִׁיר צִנִּי אִדָם הֵיטְיוֹקִין שְׁכוּרָתִים
שֶׁמֶן בִּינָה א' אֲעַ"ג דְּמִתְנִי פְּלִיגָא עֲלֵיהֶם דְּחָקוּ אִיזוּרָה פ"ד כֵּל שֶׁנִּפְסָלֵם אֲרִיסִים
וְחָסֵן וְחִפְיָי אֲחֵת מִחֵן אֲחֵ"פ שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּךְ בִּין פְּעוּעֵה לְכָרוֹת אִינוֹ נִרְחַשׁ ע"ל. לְמַדְנָה
מִמֶּנּוּ כְּמֵה דְּנָרִים שְׁעִיָּקָר דְּר' יִשְׁמַעֲלֵל בָּנוּ עַל רִיבֵ"צ פְּלִיג וְהַלְכָתָא כּוּוֹתִיָּה

אוצר הפוסקים

כחצ ציד דוד צתשו' שצסוק הספר סי' א'. וצחח"ס סי' י"ז כחצ דשתה
כוס של עקרי' הוי פל"ד רק חשיב כמו ציד"ש כיון שלא נעשה מעשה
צכלי הכולד. וצחורת חסד סי' ל"ח כחצ שצריך לחלק צין שניכר
הדבר ונראה שינוי צאצרי הכולד או לא ולכן צשתה כוס עקרי'
מוחר לצא צקהל. ועי' סי"ח ג"ו מהפ"מ.

גח. לרש"י. ע"י צ"ש ס"ק י"ב דרש"י פ"ב דיבמות דף כ' משמע להיפך, [ועיי' במהרש"א דיבמות ע"ה שהקשה ג"כ טחירת דברי רש"י אהדדו, וצטרוך לנר ליבמות ע"ט ז' ד"ה וצ"ה כ' ליישב דחולב שיש לו רפואה מקרי ציד"ש אבל אותו שאין לו רפואה מקרי ציד"א, ע"ש], גם כנכנס"ג הבכ"ט אות ה' הביא מספר תומת ישרים סי' נ"א שמלא בספר ישן של רש"י שאפי' עיי' חולי מקרי ציד"ש. גם צחת"ס סי' י"ד הביא רא"י דרש"י ס"ל כהרמז"ס דעיי' חולי כשר כמו ציד"ש. וביד אהרן ח"א הבכ"ט אות א' הביא מחפצרת שמואל על הרא"ש שחמה על מ"ש הרא"ש דלרש"י עיי' חולי פסול והביא ראיות דרש"י ס"ל דעיי' חולי כשר וגם הבי"ח הכריע כן דעת רש"י. ובצרכי אות ה' הביא דגם המהרש"ל כתב דרש"י ס"ל כהרמז"ס צ"ה ומ"מ כתב בספר תומת ישרים הכ"ל דאף דמלא כח"י ישן רש"י כהרמז"ס עכ"ז כיון דהרא"ש ס"ל דעת רש"י דסובר דלא כהרמז"ס אין לנו לומר שלא כדבריו. ועס"ק נ"ב.

גט. רעמים. באגרה נקורה לכגריעב"ץ דף ו' כתב בדעת רש"י
דע"י רעמים ונרד חינו כשר חלל היכל שפ"י דע"ס

אות ה' הביא בשם זרע אברהם ח"צ סי' י"א דאס השקב לו סם ועי'
אוחו סם נעקר ובעלו ממנו ה' מאבדים אלה היו כמו ציד"א לאסור
אוחו צקהל, וכ"כ באדמת קדש ח"א סי' כ"ג. גם בספר שולחנו של
אברהם סי' ה' כתב דנראה דהוי לציד"א ופסול.

ובפ"ת ה"ל כתב דד"ז תלוי במחלוקת רש"י ותוס' סוטה כ"ו, ע"ש, ובחקרי לב סי' ז' כ' והמגיד בסי' זרע אצרכם הביא מתוס' סוטה כ"ו דכשר, ובכ"מ פ"ב מהל' סוטה ה"ו והעלה גם דעת רש"י דס"ל כהתוס' בזה [גם בחמרי שפר סי' ע"ד כתב דאין הכרח לומר דלרש"י אסור לקיימה בשתה כוס של עקרון] ושכן דעת הרמב"ם, והרב חקרי לב דחה ראייתם וסיים דנראה שגם התוס' הכי לא החליעו בדבר אלא שחמכו על רש"י מנ"ל לאיסור, וכיון דלהתוס' צרור דעת רש"י לאיסור והם לא החליעו ע"כ הו"ל ספק פ"ד דפסול, [ועסקין], ומסתפק שם עוד בשתה לרפואה במקום סכנה אם יש להתיר והעלה שלא להתיר גם בזה. ובאגרת בקורת לברייעז"ץ דף ו' הביא ג"כ דברי התוס' סוטה כ"ו דסרים ע"י כוס עקרון מותר לנא צקה והקשה עליהם וסיים בל"ע ותלמוד גדול. אבל בצרכי ה"ל הביא בשם הגבוה לספר זרע אצרכם ה"ל דמותר לנא צקה וכן בסמיכו הרב מהר"י נון ובסי' יד אהרן. וצאפי זוטרי סי' י"ד כתב דאם השקוהו כוס עקרון וברי הוא אינו מוליד וכו' ודאי כשר הוא כמ"ש ה"ד אהרן וכ"כ בצרכי, וצרור הדבר שברי אינו לא מעט ולא כחות וצתורה לא נזכר אלא ביעול האצר ולא ביעול כח, וכזה

ביאור הנר"א

או ממעי אמו אבל עיי חולי חשיב בידי אדם (ט) ופסול (יח) וכתב הרא"ש
[יט] דהכי משמע בירושלמי :

אסור

[יח] וכתב הרא"ש בר.
דאמרו שם הרי שפלה
חססין מי מחכך בה או
מסיית והרי הוא בידי

אדם כמי שהוא בידי שמים וי"ט כאן ודו"ק : [יט] דהכי משמע בירושלמי. כנ"ל דקאמר זהו סריס חמה אית תנוי תני כו' אלמא כה"ב הוא :
פתחי תשובה

(ט) ופסול. מי שניטלה ממנו צינה השמאלית עיי חולי לכתחלה אין
משיאין לו ישראלית ואם עבר ונשא ישראלית אין מויליין ממנו.
מהריב"ל ח"ג סי' נ"ב :

כו' ולכן נראה נהי אם היה פנוי ונא לישראל אשה לא הייתי יועץ להאשה להנשא לו להכניס עממה נספק חסור לדעת הרא"ש ורי"ף כדו להציל נפשו אבל זה
שכבר נהיה למת נייעלה להתגרש במקום שרוב וכמעט כל הפוסקים מחזירים ומחזקין לה משמע מלאן השואל שאין צורך שנשאר כפול מהצינה עממה
דאפשר דניטלה כולה ומה שגרמשים שנשאר הוא לדול חוטיין וא"כ יש לנו ג"כ דעת ר"ת וגדולי ראשונים שעמו ומעמה אם לא חלד האשה לאחר שהיה פ"ד
נ"א מחמת חולי דמותר לרוב הפוסקים וא"כ חלד האשה לא נחזור על צניו לומר מחזירים הם כי נחלה לומר כל הצינה ניטל וכעדויות של ר"ת דנעל צינה
א' מוליך וכת"ש י"ט שרופאים יודעים לאמן ידיהם (יותר מחזקת החמי התלמוד) ואשר תשא הרב השואל חולי חסכו הרופאים יותר מהרקטון והגיע
לצד צד"א צוד"א דאין לחוש לזה להתמיר ולהוציא אשה מבעלה כו' עכ"ד ע"ש :

ושם נס' י"ט צעודת כיצא זה (אלא דמס חתך הצינה לגמרי ולא נשאר ממנה כלום אך לעומת זה היה צד חמור שהתחלת החולי נא צד"א שהוכה
נכה והיה ספק חולי נפגע אז) נאמר שהלך בדרך צעלה ויש על חזית ומיד הרגיש כאב צניו ופגע הרגיש ופגע לא הרגיש עד שגפל למשכב
ונסה כל הכיס עד שנטלו הרופאים צינה א' של ימין ונשאל אם הוא מותר להשקות אשתו. והרב השואל כ' לו שרבים נתלו במה שנאמר בשפתי חכמים פ'
חלד צפוסק לא ינא חמור ומשמע דנפ"ד אין כופין להוציא נשואה צהירה והצינו עליו נכמה סוגיות דמס נפ"ד שנעשה אחר שנאשה צהירה כופין
להוציא והוא ז"ל הצינו לו דוד"א אין שום פקפוק וספק בזה דאפי' נעשה פ"ד א"כ כופין להוציא ככל חיינו לאוין (והאריך שם ליישב דברי רש"י ז"ל
מדקדוקו של הש"ח) אך נבדוק שלפנינו נראה דאין לכופין להוציא דהא ציננות ע"ה ע"ד דעת ר"ת שנתוס' דהלכה כר' ישמעאל דמכשיר צניטל צינה א'
צד"א כו' ועיקר הגי' בירושלמי נראה יותר להפוסקים גי' שלימין חזנה א' פי' שיהיה שלימה ולא פגועה ויש בזה ג' פירושים לפום משמעות תוס'
משמע שלימה הנשארת תשאר שלימה מבלי פגע כ"ש אפילו פגע שלימו פוסל בעלמא כגון נקב שלימו מפולג וכיוצא בו אבל אותה שניטלה אפי' היתה פגועה
מתחלתה ונפסל על ידה שוב כשחזקתין אותה חזר להכשרו כו' אך הרא"ש ס"ל שאין פסול זה חזר להכשרו לעולם ולכן צע' שהתחלתה היה שלם ולא
פגוע כו' ושיטת הרמב"ם פט"ז מהא"צ דניטל צד"א אפילו צינה א' פסול וצד"א או חולי אפילו צ' ציעים כשר כו' וכן משמע לי דעת רש"י ותוס'
דע"י חולי ושיחין הוא צד"א ואפילו נכרתו צ' מותר נקבל אפילו לכתחילה כו' ודעת הרא"ש יחידה הוא חמא ונענין אם כורת הרופא א"כ הנה מלאוין
הרמב"ם אין הכרע אך מלאוין סת"ג מלאוין דס"ל כל שלא כרתו אדם נפשיה אלא לרפואה מחליו כשר וכ"כ הי"ט צעודת הרמב"ם כו' ונפרט אם כרתו
הרופא אחר שכבר נעשה צד שרופא גורדו קרוב לודאי לפע"ד שכבר אפילו לכתחלה. ומעמה נבדוק השאלה אף אם היה צדו לנו שנתחלתה הכאב צעת שיטת
נכה על החזית נפגעה צינה א' צד"א ושוב ניטלה ע"י אדם לגמרי צין של ימין צין של שמאל מ"מ מחמת שהנשארת היא צהירה ויפה כשר להא' ונחיה
לכתחלה אין לסמוך אבל עכ"פ אין כופין לגרש אלא דבזו להפרישם ולהודיעם עכ"פ דאית בהו פלוגתא והמה יחזשו ויפסלם וכמה דיות נשתפכו עד"ז בתנאי'
תומת ישראל כו' ומכ"ש נבד"ז שאין צדו שנפגעה א' וכלי ספק אלו היה צ' לפנינו א' נחתלת כאלו לא היינו מפרישים אותה מלאוין והיינו מוקמינן נבד"א
אחיק' שלא נעשה צו מעשה כלל ואע"ג שעי' נופח א"כ ושלט צו הצד"א עד שהוכרחו הרופאים לכרתו היינו מפני עצלותו שלא עשה רפואה מיד עד
שח"כ ע"י צינים ופחים ואוירא דעלמא נחלה ומקרי צד"א (ומה שכרתו הרופא א"כ אינו חזק כדלעיל) כו' ולר"ת ותוס' פשיטא דכשר למת שג"ל עיקר
גירסא שלימה ודלא כהרא"ש וא"כ עכ"פ אין לכופין להוציא אבל טוב לומר להם שהוא פלוגתא דרבותא ולוקה על כל צינה וצינה ע"כ טוב להם שיהיו פרושין
אלא לכופין על הגירסין יש לחוש לגט מעושה ולחד"ג לכופין אותה וחכם עיניו בראשו עכ"ד ע"ש :

ושם נס' ט"ז נידון מי שניקב גידו על העטרה מחלי ע"י חולי והרופאים עשו לו תפוגות ורפואה וגם מנעידים שיכול להוליד אלא שנשאר קמטין וסימנים
שהיה כחן מכה אבל נתרפא ונכנס וכתב דא"ל לפנינו להחזיר נכה ישראל דבזו להפרישם ולהודיעם עכ"פ דאית בהו פלוגתא והמה יחזשו ויפסלם וכמה דיות נשתפכו עד"ז בתנאי'
תומת ישראל כו' ומכ"ש נבד"ז שאין צדו שנפגעה א' וכלי ספק אלו היה צ' לפנינו א' נחתלת כאלו לא היינו מפרישים אותה מלאוין והיינו מוקמינן נבד"א
אחיק' שלא נעשה צו מעשה כלל ואע"ג שעי' נופח א"כ ושלט צו הצד"א עד שהוכרחו הרופאים לכרתו היינו מפני עצלותו שלא עשה רפואה מיד עד
שח"כ ע"י צינים ופחים ואוירא דעלמא נחלה ומקרי צד"א (ומה שכרתו הרופא א"כ אינו חזק כדלעיל) כו' ולר"ת ותוס' פשיטא דכשר למת שג"ל עיקר
גירסא שלימה ודלא כהרא"ש וא"כ עכ"פ אין לכופין להוציא אבל טוב לומר להם שהוא פלוגתא דרבותא ולוקה על כל צינה וצינה ע"כ טוב להם שיהיו פרושין
אלא לכופין על הגירסין יש לחוש לגט מעושה ולחד"ג לכופין אותה וחכם עיניו בראשו עכ"ד ע"ש :

אוצר הפוסקים

ואם אינו שומע נגזור על עצמו לפרוש ולהבדל ממנו, וצמיח נ"א
וני"ב כתב משמיה דנפשיה דלא עצדין לא זה ולא זה לא נידוי ולא
הרחקה, אבל מהריב"ל ח"ג סימן נ"ב כתב על דברי ר"ת (צבעל
צינה אחת) דכיון דרבו החולקים עליו יש מקום לומר שאם נשאת
חלד, אך אפשר שצנידון התומת ישרים (צעי חולי) יודע דאם
נשאת לא תלד.

ובאגרת בקורת להגריעצ"ן בתשובת המשקל מרצה להשיג בזה על
התומת ישרים וכתב דהרמב"ם יחידה הוא בזה וכופין
להוציא.

אבל בב"ח כתב דרש"י והבב"א ור"י צ"ש רמ"ה וגם
הרא"ש בתשובה סוצרים דע"י חולי כשר, ולכן נראה להלכה
דעל ידי חולי הוי צידי שמים דלא כהרא"ש צפסקו דסברת יחיד
הוא נגד כל בני רבונותא.

ובברכ"י אות ה' הביא שהתוס' יו"ע בנהכות להבטי' הביא ראי'ה
מהתוס' וצמות דף כ' דס"ל כהרמב"ם וכיון דהתוס'
מסכימים להרמב"ם הכי נקטין, וגם מההרש"ל הכריע כהרמב"ם
בזה.

נחלש גופו ובעל ממנו כח ההולדה, משא"כ אם הכה אותו רעם
וצרד צאצרי ההולדה עומם שפגעו בלוחם האצברים והפסידום דינם
כצד"א, וכתב שכן גם דעת הרמב"ם, [נראה לעיל סי' נ"ב מ"ש
בשם ה"א סי' ט"ז]. ועי' בערוך לנר וצמות ע"ה צ' סוד"ה עוד שכי'
דדוקח לומר דע"י צד היינו מחמת ציעותא דקול הצד אבל אכן
הצד צאמת כצד"א דיינין ל'י, ולדינא נ"ע.

ובבב"א הגה"ט אות ה' הביא מספר תומת ישרים סי' נ"ב שרבינו
ישעי הראשון וגם השני כתבו דע"י רעם מקרי צד"א,
וכתב הכנה"ג דקריב הדבר לומר שאין להחזיר בישראלית לכתחילה.
וצברכ"י אות ו' הביא מספר אדמת קודש ח"א סי' כ"ג שכתב
דמדברי הרמב"ם נראה דע"י רעמים לא מקרי צד"א, וקשה דצפ"ח
דשחיטה גבי צד"א דהתם, פירש רעם, ולענין דינא נ"ע, וכתב ע"י
הצרכי דדבריו קשים הם דהצד צרור להרמב"ם גם ע"י רעם
מקרי צד"א מכש"כ דע"י חולי, וכן מתבאר מדברי האחרונים

ס. חשיב ביד"א ופסול. צנכה"ג הגה"ט אות ו' כתב דלכתחילה
אין להחזיר בישראלית אלא שראוי להשיאו ע"ה שמועב לו

בגיורת, ואם עבר ונשא ישראלית, כתב צמ"ח תומת ישרים סימן נ"ב
וביטן קכ"ה צ"ש מהר"י אבאיוז שגזרין עליו נידוי עד שיפירוש,

באר הגולה

צ נת"כ פ"ז יליף לה מן
נארכס לא תעשו ככל
מקום שאתם ומניין אף
נארכס ת"ל נכס

יא

אסור להפסיד אברי הזרע בין באדם [כא] בין [ח] בבהמה [כב] חיה
ועוף אחד טמאים ואחד טהורים בין בא"י בין בח"ל וכל המסרס

לוקה

ביאור הגר"א

[כ] אסור כ"ו. בין באדם
שבת ק"י ב' : [כא] בין
כ"ו. א' טמאים. חגיגה
י"ד ב' : [כב] חיה כ"ו

בין בא"י כ"ו. ת"כ מ' אמור לא תקריבו אין לי אלא שלא יקריב מנין שלא יעשו ת"ל לא תעשו א"ל אלא תמימין בעלי מומין מנין ת"ל בארצכם א"ל
אלא בארץ בח"ל מנין ת"ל לא תעשו בכ"מ שאתם מנין אף באדם ת"ל בכס דברי בי"ע :

פתחי תשובה

(ח) בבהמה חיה ועוף. כתב נר"י אפילו דגים אסור לסרס. שאלת יע"ץ סי' קי"ח :

אוצר הפוסקים

ובמנחת חינוך מלווה ר"ל א"ל ח"ל, כתב, דהנה צחורה כהנים אין
מבואר אי מרצין לאיסור זה דגים או חיות שצים, וצ"כ
דף נ"ה אף דמרצין לכל מה שבארץ מ"מ חזין דלריך ריבוי לאדם
א"כ דגים וחיות הים אין מבואר צפירות, והנה הרב בעל החינוך
כתב דכל שבארצכם יכלול האדם והבהמה וכל צ"ח, ולדידיה אפשר
דגם דגים וחיות הים בכלל, וצפרע לפי הטעם שכתב בשורש המורה,
ע"ש, ומכא דצ"כ מ' המוכר את הספינה גבי לויתן דסירס את הזכר
אין ראיה, דכא מבואר שם דגם בהמות צהרי אף סירס את הזכר
ועכ"ל דלאו ממע סירוס, אלא כמבואר שמוחר ליעול כרצתו של
הרנגול וכן הוא שם בספר תורת חיים, וע"ש, [גם בשאלת יע"ץ
הג"ל דחה רא"י זו משום דאין למדין מאגדות].

סג. וכל המסרס. כתב צנחניות לשבת סק"ז דמלשון הרמב"ם
והשו"ע שכתבו וכל "המסרס" לוקה משמע דהאיסור הוא
על המסרס, אך לפימ"ש גבי לא תקיפו פאת ראשכם דכתיב לשון
רבים אחד המקיף ואחד הניקף במשמע, א"כ ה"ל צסירוס כיון דכתיב
וצארכם לא תעשו בלשון רבים שניהם במשמע. וכ"ש לפימ"ש רש"י
בשבת דף ק"י ב' לא תעשו קרי ציה לא תיעשו משמע דעיקר קרא
איירי במסורס עלמנו, וכ"כ החסו' [בנזיר נ"ז צ'] גבי הקפה דעיקר
קרא צניקף מיירי, אלא דאפ"ה נראה דלא דמי לגמרי ללאו דהקפה
דקו"ל החסו' [צקדושין ל"ה] דמקיף דומיא דניקף ואשה כיון דליתא
צניקף ליתא בהקפת איש כמ"ש צו"ד סי' ק"פ לדעת הר"י"ף והרא"ש,
אבל הכא אפ"ה דבאשה אין צה סירוס אפ"ה חייבת צסירוס דאיש,
חדע דלא חשיב צמחיתין דקדושין כ"ע גם סירוס צהדי צל תקיף
וצל תשחית וכ"ו דפטורה ו"ל דבכא שאני, דהתם מעידה חורה זקן
ולא זקן אשתך, אבל הכא כיון דטעמא דלא שייך צה סירוס לא
אמרינן הכי. [והגם דבגמרא שם קאמר נמי איצטית אימא סברא
דכא לא אית להו זקן, הא כתב הכסף משנה צהלי עכו"ם פ"ז
הל' צ' דלסברא זו אין העמדה כי אם ע"י הגז"ש דליקף פאת פאת].
וכ"כ צחת"ם חח"מ סי' קפ"ה דמה שנסתפק הרב השולח אי אשה
מתרת לסרס אחרים, אין ספק שאסורה, ע"ש.

ובבית משה על אהע"ז סק"ט כתב דכלאו דמסרס חייב רק המסרס
ולא האיש המסורס ולא דמי להקפה שגם הניקף עובר. גם
צמנחת חינוך מלווה ר"ל א"ל סוף אות א' כתב דלא מלינו דהנסתרים
עובר בלאו, והוי רק מסייע, וכמו צצצת אס מסייע, עיין ע"ז יר"ד
סימן קל"ח ס"ק כ"א וצנח"כ שם, ועיין צרש"י מצות דף כ' ב' ד"כ
דאמר לך לפירוש הראשון דשמעין לקרא לא תניחו לכם להקיף וכר
א"כ כאן אין חייב הנסתרס, אבל לפירוש השני כיון דכתיב בלשון
רבים גם הניקף בכלל א"כ כאן דכתיב בלשון רבים אפשר דגם
הנסתרס בכלל, אך כיון דאינו מבואר צשום מקום לא נוכל לחייבו
וצודאי יש איזו סברא לחלק.

ובדבר אליהו סימן י"ז כתב דגם אי נימא דהמסתרס ג"כ הוי בכלל
האיסור אכתי לא חמיר עפי משחיית כוס של עקרון, וגם
מסתבר דכיון דקרא כתיב גבי צהמה וילפינן מנייה דה"כ צאדם הוי
דומיא

ובעין יצחק סימן ע' כתב דיש לדון להיתר לפי הכרעת הצ"ח דע"י
חולי הוי כציד"ש וכן משמע דעת הצ"ש ס"ק י"ג, וכ"כ היש"ש
להקל ע"י חולי וכ"כ בהגהות תו"ע, וכן דעת הפר"ח ליו"ד סימן
ל"ו, וכ"כ צחוט המשולש להגר"ח מוה"לאלחין וצמשכנות יעקב סי' ג'.
גם בישועות יעקב סק"ג צתשובה כתב דלדינא פשיטא. שלא נעזב
דעת רוב הפוסקים אף להקל כיון שכל הקדמונים הסכימו צע"י
חולי להקל דחשיב ציד"ש צודאי יש לסמוך על דצריכס.

גם בפני משה סימן ה' סק"ה צתשובה, וחת"ם סימן י"ד, ו"ל
החדש סימן ע"ו, וצ"ח אליקים סימן א', וצתלומות לב סימן ג',
וצפארת יוסף סימן א', ושו"א ומשיב ח"א סימן קל"ג, וצ"ח יצחק
ח"א סימן ל"ו, ושם אריה סימן ו', ושו"ת מכתש"ם ח"א סימן קע"ו,
ומנחת פחים סימן ה' צתשובה העלו לדיוא דעת רוב הפוסקים
להקל ע"י חולי דהוי כציד"ש. וצ"ד אהרן ח"א הגה"ע אות א' אחר
שהצ"ח מהצ"ח הג"ל ושגם מהר"י צירב צתשובה דף ד' כתב דדעת
הרמב"ם עיקר כיון שרוב הפוסקים מחזיקין, הצ"ח מספר זקן אהרן
סימן קי"ז דאין לנו להכניס עלמנו צפלוגתא דרבוותא ואם נשא
לא יוליא ואם צה לנאת יד"ש להוליא תצא עליו צרכה.

ובאפי זוטרי ס"ק י"ד ב' דיפה פסק צזקן אהרן דלכתחילה לא ישא
ואם נשא לא יוליא. וכ"כ צדבר המשפיע סימן ח' דלכתחילה
אין להחירו וצשו"ע אין הכרעה לזה. גם צכסא דהרסנא סימן ש"מ
אחרי שהאריך להחיר סיים דכל זה צדיעבד אבל לכתחילה לא, וצצני
אצרהס סימן י"צ כתב דכן נראה צדיעבד אין להוליא.

סעיף יא. סא. אסור להפסיד אברי הזרע. כתב צכסא
דהרסנא סימן ש"מ דאף לר"ת ציצמות ע"ה הסובר
דבעל צ"ה אחת כשר לצא צקהל [וגם מוליד] מ"מ אסור לכרות
אפילו צ"ה אחת, והכורה חייב על לאו דלא תעשו וגו'.

ובשאלת דוד סי' א' [צתש"י צצסוף סי' יד דוד] מסתפק צזה אי
עובר על הלאו דאפשר דלדין דקו"ל צצצת ל"ד צ' צחולש
שערה אחת משלושת סימני עומאה דפטור כיון דהשתא מיהא לא
עציד מיד, (ע"י צרמב"ם פ' י' מעומאה נרעת הלכה א') כמו כן
לענין הלאו דלא תעשו ג"כ אינו לוקה לר"י צריצ"צ צצורת רק צ"ה
אחת, או אפשר דכיון דכתיב אצל מומי קרבן, כל שנפסל ע"י השחתה
צצצרי הלידה לקרבן לוקה גם אם עושה זה, ולקרנן נפסל אף צנוטל
אחת כמבואר צצצורות דף מ"א, ו"ע צזה.

אכן בעין יצחק ח"א סימן י"א סוף ענף ג' כתב דניטל צ"ה אחת
כיון דעדיין מוליד לר"ת ע"כ אינו בלאו דצארכם לא תעשו, ע"ש
שמיישצ צזה קוש"י צעל המקנה צקדושין כ"ה צהא דעבד שסרסו
רצו צצניס.

סב. בין בבהמה חיה ועוף. עיין צפ"ת סק"ח שהצ"ח צשם
השאלת יע"ץ סימן קי"א דאף דגים בכלל איסור הם,
והטעם כתב שם משום דצכ"מ אף שנאמר מפורש שור וחמור גם דגים
בכלל כמבואר צפרק שור שנגח את הפרה וכ"ש צסירוס שלא
פירט הכתוב.

ביאור הגר"א

[כג] כיצד חייב בן אביו לשיטתו שם בן יהודה בבכורות ל"ט ב' וקדו' כ"ה ב' דבולן אף בבצים ואע"ג דחל' ברי' יוסי מחבירו וכ"ש שהוא מכריז בשום דר' יוחנן דקאמר להביא נותק ב' ס"ל ב' יהודה וערשי' ותוס' שם מיהו תוס' בבכורות שם ד"ה כולן ב' דאף לר"י סיפא לא תעשו אף בבצים מיהו הרמב"ם ע"כ לא ס"ל בן דמשיה פסק ב' יהודה כ"ל : [כד] בין באדם בין ב' כ"ל : [כה] והמסרס את כו' ת"כ שם מגין שאף הנקבות בסירוס ת"ל כי משחתם רי"א בהם ואין הנקבות בסירוס ופי' כתיב אלא ואין בהם מלקות כיון דלא נכללו בלית דלא תעשו :

לוקה מן התורכ בכל מקום , ואפילו מסרס אחר מסרס לוקה [כג] כיצד הרי שבא אחד וכרת הגיד ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי ביצים או שבא אחד ומעך את הגיד ובא אחר ונתקן ובא אחר וכרתו כלם לוקים ואף על פי שלא סירס אחרון אלא מסורס [כד] בין באדם בין בבהמה חיה ועוף , [כה] והמסרס את הנקבה בין

באר הגולה

ק מיתרל דר' יוחנן שנה ד' ק"ל ע"ל ר' שם נתו"כ משמיה דר' יהודה וכן מפורש שם בשנת וכתב ה"ה שפי' רבינו חיונה הוא דליכא הא ליסורא ליכא

ס"ל ב' יהודה וערשי' ותוס' שם מיהו תוס' בבכורות שם ד"ה כולן ב' דאף לר"י סיפא לא תעשו אף בבצים מיהו הרמב"ם ע"כ לא ס"ל בן דמשיה פסק ב' יהודה כ"ל : [כד] בין באדם בין ב' כ"ל : [כה] והמסרס את כו' ת"כ שם מגין שאף הנקבות בסירוס ת"ל כי משחתם רי"א בהם ואין הנקבות בסירוס ופי' כתיב אלא ואין בהם מלקות כיון דלא נכללו בלית דלא תעשו :

אוצר הפוסקים

ובחבצלת השרון סימן י"ב כתב דמסרס את מי שאינו ראוי להוליד כלל לית ציה משום מסרס, וצ"ח ילחך ה"ל סי' ל"ו כתב מחדושי הר"ן למס' שבת דף קר"א דהא דמשני הגמרא בעקרה ה"ה לעקר כיון דמעולם לא היה ראוי להוליד, דעד כאן לא אסרינן אלא סרים הואיל והיה ראוי להוליד, ומשמע מדבריו, דבסרים חמה שגולד ממעי אמו כן אין צו משום מסרס אחר מסרס, והוא הדין בעקר היינו כשגולד שהוא עקר, ואמנם צנעשה אח"כ סרים בן ע"י אדם בן ע"י שמים הואיל והיה ראוי להוליד יש צו משום מסרס אחר מסרס דלא ככסא דהרסנא והחתם סופר כ"ל.

סה. והמסרס את הנקבה. לכאורה דברי השו"ע סותרים זה את זה, דכאן כתב והמסרס את הנקבה פטור ומשמע אצל אסור וכמ"ש הרב המגיד [ראה ס"ק שאח"ז] ואח"כ כתב דאשה מותרת לשחות כוס של עקרין כדי להרסה, וכתב ב"ש צ"ח י"ד דהא דאסר כאן סירוס צנקה היינו סירוס צמעה, וסבירא להו להרמב"ם וסמ"ג דאף צנקה שייך סירוס צמעה, ומפרשי דהא דאמר ר"י בחורת כהנים דאין הנקבות צמירות היינו דאין לוקין על סירוס נקבות, ומ"ש השו"ע צמעה שח"ז דמותרת לשחות כוס של עקרין שלא תלד היינו סירוס בלא מעשה דאז אין אפי' איסור בדבר, אכן צ"ח כתב דמ"ש אח"כ דמותר היינו לרפואה או משום לער לידה, ומ"ש כאן לאסור היינו כוס של עקרין שלא לרפואה.

ובעצי ארזים סק"כ כתב דפירוש ב"ש אין נראה, דראיה ברורה יש דאשה אין שייך סירוס צמעה ממחנותין פ"ק דקדושין דף כ"ט דקאמר שם דנשים חייבות צמנות לא תעשה חוץ מכל תשחית וכל תקיף, ולדעת ב"ש דשייך סירוס צמעה אלא שכתורה פטורה לחשוב נמי לאו דסירוס דנשים פטורות, ואין לומר דמשום הכי לא חשיב ליה דאף דלא מיתקדא אסירוס מ"מ שייך צה בלאו כיון שהיא מוחזקת לסרס את הזכר, זה אינו, דא"כ תקיף ממחנה כ"ל גר"א צר אהבה דס"ל צמיר נ"ו דאשה מוחזקת להקיף את האיש, והא"כ קאמר חוץ מכל תקיף דאין האשה מוחזקת, אלא ודאי דפירוש הוא שאינה מוחזקת על הקפת עצמה, א"כ ליחשוב נמי לאו דסירוס, אלא ודאי דאשה אין שייך סירוס צמעה רק ע"י שתיות כוס עקרין כמ"ש ב"ש וזה לא מצי למיחשב משום דגם גבי איש ליכא לאו אלא ליסורא צמלמא, והשו"ע צמעה זה שאסור סירוס צנקה מיירי בכוס של עקרין, ומ"ש צמעה שח"ז דמותרת לשחות כדי שלא תלד היינו כשעושה כן צמצול רפואה ירקונה או משום לער לידה, וכמ"ש ב"ש, ועיין עוד שם מה שדחה את ראיות ב"ש. אמנם בחתם סופר סימן כ', וצ"ח משה על אהע"ז סימן ה' סק"ט, יישצו את קושיית הע"ז ארזים והסכימו לדינא כה"ש דגם בלא לער לידה מותרת לשחות כוס עקרין, ע"ש, וכ"כ כה"ש צמעה נפש סי' י"ח, ובתולדות יעקב סימן צ', וצמעות השם סימן ג'.

ובאפי' זופרי ס"ק ע"ז הסביר דענין הסירוס צנקה הוא לנתק ממנה צית הרחם או לקלקלה צדדרי צמנה. ושם כתב

דומיה דבהמה ולא שייך האיסור אלא צמסרס, (ואינו ענין להא דאין דנין אפשר מאחי אפשר), ועמ"ש הריטב"א דדוקא מלד שהניקף בכלל בלאו מהני הסיוע אי נמי מלד שמסייע הרבה וכו', אצל צמסרס כיון רק הכנה צמלמא ולא ענין מידי, וצפרע כשמסקין מקודם סם המפיל תרדמה, וקיל זה טפי משתיית כוס של עקרין, ולכן החיר סירוס צמעה ע"י רפואה עכו"ם לרפואה צמקום חולי, ע"ש.

סד. ואפי' מסרס אחר מסרס. כתב הגרי"ע ז"ל צמסר אגרת נקורת דף ה' שגם נותק אחר מוכרת ציד"ש חייב. ובספר תעלומות לב ח"ב סימן ד' דף י"ג ב' חלק על הגרי"ע ז"ל וכתב דאפשר דמסרס את המסורס ציד"ש פטור ומותר שחרי צמ"ס אמרו להביא נותק אחר כורת ומשמע מזה שאם כבר היה מסורס ציד"ש הוא פטור.

גם בחת"ס סי' י"ז (וכ"כ כסא דהרסנא סימן ש"מ) כתב דאפשר שדוקא מסרס אחר מסרס ציד"א חייב אצל המסרס את המסורס ציד"ש פטור, וכן משמע לשון הש"ס צמעה שם דקאמר להביא נותק אחר כורת ולא אמר מנתק את המוכרת, ולפי"ז כד מוקי לה צוקן הוי מלי לאוקמי צמרים ציד"ש אלא דהיינו כך, וכד דחי דכן כן שהחזירונו לנעורתי ו"ל דה"ה ציד"ש יש רפואה כמו צמרים חמה, [ויש להעיר דבתוספתא פ"ג דבכורות איתא צה הלשון : המטיל מוס צמל מוס וכו' המחמץ את המחמץ וכו' והמסרס את "המסורס" וכו', ואח"כ דיוקו של החת"ס והתעלומות לב, ועל עיקר דינו של החת"ס יש להעיר דחידושי הרמב"ן למס' שבת שם צה דאמרו שם ק"י ב' אלא צמרים כתב הרמב"ן דצמרים חמה חיירי, ע"ש, וכו' דאעפ"כ הקשו צמ"ג דאסור].

ובמנחת חינוך מזה ר"ל אות א' כתב דתוס' שבת שם כתבו דצוקן לא שייך מסרס אחר מסרס דצוקה לאו סירוס הוא א"כ מפורש דהתורה לא אסרה בסירוס אלא צמלמא אלא אם אינו ראוי להוליד צ"ל לא שייך סירוס כלל, אך מ"מ סירוס אחר סירוס אסרה תורה כיון דצפצם הראשון היה ג"כ שם סירוס עליו כמו מחמץ אחר מחמץ אף דמחמץ את הפסולה אינו חייב ופי' החימוץ נפסלה מ"מ כיון דמחמץ שם חימוץ הוא גזירת הכתוב דחייב וכו' ולפי"ז עריפה אכר אי אמרינן דאינו מוליד, עיין בשו"ת מים חיים להפרי"ח סי' צ', וכן אנדרוניוס לשיטת הרי"ף צממות והרמב"ם פ"ו מיבוס דאינו ראוי להוליד, א"כ אינו חייב על סירוס, ואפשר דאף איסור אין כאן (וזה דלא מוקי הגמרא צמעה משום דהוי מילתא דלא שכיחא, אף דתחילה מוקי לה צמרים מ"מ צמסקנא אינו רוצה לאוקמי בלא שכיחא) והרמב"ם וברב החינוך לא הביאו דין זה דצמלמא ראוי להוליד אינו חייב משום סירוס ולדידי נראה צמיר דאין לוקין המסרס עריפה או מי שאינו ראוי להוליד, וגם נראה דצוקן שרואין שאינו יכול להוליד אפשר ג"כ דאין לוקין אף דיכול להתרפאות מ"מ מי יומר דיועילו לו הרפואות וצ"ס ר"ל דאיסור יש מדריג אצל להלקות מדריג אין סבירא ומ"מ ל"ע, ול"ע על הרמב"ם והחינוך שהשמיטו זה.

באר הגולה

ש מתנזר מסינוא דשנת
סס דהעמידו רפואה
דירקונא וכו' דוקא בלשה
וכן אית' במוספתא פרק ח'

[בן] בין באדם בין בשאר מינים פטור [אבל אסור]:

ביאור הגר"א

[בן] בין בן, כ"ל דכולן
נכללו במסוק זה:
[בן] המשקה בן ואשה
בן, שבת שם ובתוספתא

פ"ה דיבמות האיש אינו רשאי לשחות כוס של עיקרין שלא יוליד והאשה רשאי לשחות כוס של עיקרין שלא תלד:

באר היטב

(י) עיקרין. אפילו אותה לרפואה ואין מתכוין להיות עקר כיון דפסיק
רישיה הוא אסור עיין מ"ש בה"י נזה, ואפי' אם הוא כבר
קיים פו"ר ואפי' אם הוא סריס אסור. נ"ש:

נכסף משנה פ"ב מהל' סוטה דין ו' ונמל"מ שם ועיין בשו"ת קהלת יעקב
סי' ב' מ"ש נזה:

אוצר הפוסקים

חיים בלא איסור סירוס, ובפרישה נתן טעם לאיסור הסירוס בנקבה
משום דלא תהו צרכא [וכ"כ האפי' זוטרי ס"ק ע"ז] וזה אינו דלמאי
מותר להשקות הנקבה כוס עקרים אלא כדפרישית.

גם בנתיבות לשבת סק"ה כתב הטעם דאסור לכתחילה משום
חבלה דאפילו חובל בעצמו פטור חבל אסור, ולפי"ז אין איסור
אלא באלס והיינו טעמא דאשה מותרת לשחות כוס של עקרין אפילו
לכתחילה כדלקמן כיון שאין עושה חבלה, וכי עליו המני"ח מלכח ר"י
אות ג' דמלשון הרמב"ם שבי' המסרם את הנקבות בין באלס בין
בשאר מינים פטור ועי' כתב בה"מ דמדכתב פטור משמע דאסור אי"כ
מבואר דאף נקבות של כל בע"ח אף דל"ש איסור חבלה אסור.

טע"ף יב. סז. המשקה כוס של עיקרין. א. כתב באפי"ז
במשנת הר"ח מוסאפיה דף כ"ט ז' ד"ה ב"ר ד"ה ב"ר ד"ה
דרכים יש בטעם איסור כוס עקרין, אי משום דדרשינן טעמא דקרא
דהתורה אסרה זה כדי שלא לאבד כלי הבולדה, ולטעם זה אסור
לשחות כוס עקרין אף למאן דאמר דאם כבר קיים פו"ר יכול לשבת
בלי אשה, כמו שאסור לסרס עצמו בידים גם כשקיים פו"ר כמ"ש
במס' בשבת דף ק"י ד"ה והתניא, ויש לומר טעם אחר דלאו מטעם
סירוס נגעו בו אלא משום שמבעל מפריה ורביה, ולפי זה למאן דאמר
דאם קיים כבר פו"ר יכול לבטל ויהא מותר לשחות כוס עקרין להסתורם.

ב. בנתיבות לשבת סק"ו כתב דלענת הפוסקים דבני נח מזהרים
גל הסירוס ודרש לה בסנהדרין מקרא דאתם פרו
ורבו שרלו באלס וגו' אין לחלק בין סירוס במעשה או עי' ליון וס'
דקרא סתמא כתיב פרו ורבו, אם כן אף דכשנשנית בסיני נאמר
בארנכס לא תעשו דמשמע דוקא עי' מעשה היינו ללאו ומלקות, אבל
לאיסור שנאמר לבני נח בכל מיני סירוס דהיינו איסור עשה הוא אף
לישראל דמי איכא מידי דלכני נח אסור ולישראל שרי, [ועי' מני"ח מלכח
ר"י אות ג' הוצא לקמן ס"ק ע"ז] ולפי"ז יש לומר כיון דסירוס עי'
כוס עקרין לא שמענו אלא מקרא דאתם פו"ר דכתיב גבי נח אי"כ אשה
דלא מפקדה אפ"ר אינה מזהרת על כוס עקרין, והא דמלווין על
בכמות ועופות הוא משום דכתיב שרלו באלס כי היכי דדרשינן כל
שצארנכס.

סח. כדי לסרסו. כתב ציד אהרן ח"צ הגה"ע אות ה' דמדברי
הרמב"ם שכתב כדי לסרסו משמע דסבירא ליה דאיכא
דאינו מכיוון לסרס כגון לרפואה מותר ודלא כהטור שכתב דגם
לרפואה אסור ומבאר דנראה דאפי' כי מכיוון לרפואה אסור.

גם באדמת קודש סימן כ"ג השאיר צ"ע את דברי הרמב"ם
שמעמע ממנו ולרפואה שרי ובגמרא שבת מוכח דאסור גכ
לרפואה, ועיין ב"ש ס"ק י"ג שכתב אפילו שוחה לרפואה אסור, וכי
עליו בפני משה סק"ה דמ"ש בה"ש, ואפי' לרפואה אסור" בשם
הרא"ש ובר"ן אלשון הרמב"ם והמחבר בפשיטות, משמע דס"ל דגכ
ברמב"ם

פתחי תשובה

(ט) עיקרין לאדם. כ' בר"י אות ז' אשה כוס עיקרין ונסתרים מותר לנא
נקבל. מהר"י הכהן בנהגות זרע אברהם ח"ה סי' י"א וכן הסכימו הרב
מהר"י נבון נ"ס קמ"ר ח"ג סי' כ"ו ונ"ס יד אהרן עכ"ל. ואין הספרים
הכללו ח"י אך כפי הגרסה דבר זה במחלוקת שנו' בין רש"י והתוס' עי' בסוטה
דף כ"ו ע"א בפירוש"י ד"ה קח משמע לך ונתוס' שם ד"ה אשת סריס ועי'
סי' ב' מ"ש נזה:

כתב לחמור על ה"ח בסוצר דנקבה אין שייך סירוס במעשה
ממנה"י פ"ד ובכורות אין פרה וחזירה וילאח מאלכסנדר"י של מלרים
שאלו נועלים את האם שלה הרי דשייך סירוס במעשה אף בנקבות
וכי, [וכן חמה במשיבת נפש סי' י"ח. גם בחת"ס הנ"ל כי דברור
דשייך נועל האם בלשה כמו בבהמה ודלא כהע"י ארזים שבי' דנקבה
אדם לא שייך סירוס במעשה ורק בנקבה בהמה שייך סירוס במעשה].
ומה שכתב ה"ח מדברי התוס' בשבת שכתבו דאין שייך סירוס
בלשה, הכונה היא שאין הנשים מלוות בזה משום דאינה מלוכה אפ"ר
ורביה, גם בחזרת כהנים פי' אמור איתא לכדיה מנין שאף הנקבות
בסירוס ח"ל כי משתתם בזה וגו'.

וב"ב בחתם סופר הנ"ל דמ"ש התוס' דאין שייך סירוס בנשים
לכונן לומר דין סירוס אין שייך בכו וכו' אבל לא שיעלה ע"ד
התוס' דאין שייך פעולת הסירוס, וכ"כ הט"ז בסק"ז. ובצרכ"י אות
י"ד בשם מהר"י עיינא כתב דהעיקר בכונת הרמב"ם ומחן הוא
דמעשה בידים פטור חבל אסור, ושחית כוס עקרין מותר אף בלי
לער לידה ודלא [כנ"ל] כמ"ש בה"ח. ובשם מהרש"ל ביש"ש יצמות
פ"ו סי' מ"ד [הוצא בפ"ה ס"ק י"א] הביא דסוצר דאינו מותר לאשה
אלא באת לה לער לידה [כמ"ש בה"ח], וכ"ש אם אין בניה הולכים
בדרך ישרה ויראה שלא תרצה זרע כי האי. [עי' בהמשכות].

סו. פטור. כי המגיד בפט"ז מאיס"צ הל"ה דמפיק ליה מדארי'
בחזרת כהנים אין סירוס בנקבות ומדלא קתני מותר
לסרס הנקבות שמע מינה דאיסורא מיהא איכא. ועיין בחתם סופר
סי' כ' שכתב דטעם ר"י בחזרת כהנים שממעט ממשתתם בזה
למעוטי נקבה אף דקרא לא מייירי בזכרים דוקא, הוא משום דקרא
בגיד וצ"ל איירי במבואר בבכורות ל"ט, ונראה דסמכו הני חנאי
דכרות דהכא בכרות דפ"ד המבואר ביצמות דפ"ז דך וכו' וכן לא
מייירי רק בגיד וצ"ל וחזקים וכו"ל כאילו מבואר דקרא בזהדיא בג'
אברים אלה לא נעשה באלסו וצ"ב כתב משתתם בזה ולא באלסו
באלו אברים ולא באלסו נקבה אף דמסתירם עי' כך וכו', והני נמי
לא נאסרו מטעם מניעת הלידה שחרי אפי' מסרם אחר מסרם חייב
אלא גזירת הכתוב הוא, ולפי"ז אנדרוגינום שיש לו זכרות ונקבות אם
מסרם בזכרותו לוקא אף דספק נקבה הוא, מ"מ חייב דלא מיעט
חורה נקבה אלא אברי נקבה אבל אברי זכר הנמלאים בנקבה לא
נחמטעו, והיינו אי שייך ציה סירוס אחר סירוס, ולדעת בעל שער
השמים הוא מוליד, והוא הדין להפוך, מותר לאנדרוגינום לסרס אברי
נקבה שלו אפילו אם יצא אליהו ויאמר שזכר גמור הוא מ"מ אברים
אלה אינמטעו.

אבל בפ"ז סק"ו כתב על ה"מ דאין נראה דקדוק זה, דודאי גם
לשון אין סירוס בנקבות מורה על היתר כמו לשון מותר, אלא
הטעם כיון שמסרם אותה עי' מעשה כגון הכאה או צעיטה או
שאר דברים אין לומר זו היתר דאפילו בבהמה אסור משום לער בעלי

ביאור הגר"א

[כח] ואין לוקין, דליתנהו בכלל ומעורר כו' אלא בכלל משחתם ולהכי לא נפקי אשה אלא ממשחתם כיון דלא שייך בה ומעורר כו' בגיד ובצים ואין לוקין כנ"ל :

(י) הרי זה אסור ת [כח] ואין לוקין עליו

באר הגולה

ת כיון דלא נגע בציצית

ראשה

פתחי תשובה

יהודה ח"צ ס' ת"ז מתיר לישראל להשקות והרב המחבר חולק דאין היתר אלא ע"י אינו יהודי ע"ש. ופשוט דמירי בנשמה זכר ענה"ט ס"ק י"א :

(י) הרי זה אסור. כ' גר"י ונמקום סכנה מותר לאיש לשחות. הרשב"א בחידושייו כו'. הוצא בנשור' זרע אברהם ח"ה ס"ס ח'. ובהמת ישראל שחלתה בחולי מסוכן ולא יש לה תרופה רק בהשקותה כוס עיקרון. הרמ"ך נח' בית

אוצר הפוסקים

חלק ג' סימן מ"ד שאסר להשקות כוס של עקרון לקטן אפילו בחולי שיש בו סכנה, דאף לפיקו"י כל שיש השחתת עולם אסור, וכתב עליו דנעלם ממנו דברי הרשב"א הג"ל, וגם לא מקרי זה השחתת עולם, דבעולם לא ישחת אם זה לא יוליד, ומכ' גם בקטן שאולי הוא סרים מעיקרו וכו' ע"ש. [ועי' לקמן ס"ק ע"ב צימ' יוסף ס' ו'].
ע. אסור ואין לוקין עליו. פי' צניח יהודה (עיינאש) ח"צ ס' מ"ז הוצא תש"י ר' מלאכי הכהן [הוא הרמ"ך הנו' צפ"ת] דסובר דהוא מה"ת, והרב המחבר חולק עליו וסובר דרק מדרבנן הוא, ע"ש שהאריכו בזה לענין אדם ובהמה, ועש"ש מה שפירשו בדברי המבי"ט צמ"ש בזה בקריית ספר.

ובגתיות לשבת סק"י כתב דמלשון הרמב"ם שכתב אסור ואין לוקין משמע שהוא איסור דאורייתא, [ועי"ש שבי' מקור להרמב"ם מאין הוליא דין זה], וכן דייק שם בסק"י לפימ"ש בדברי השו"ע דנקט כדי לסרסו לרבותא [ראה לעיל ס"ק ס"ח], דאיסורא איכא אפילו בלא כונה משום דהוי פסיק רישא, משמע מה דשתיית כוס עקרון הוי איסור דאורייתא, דפסיק רישא מותר דרבנן כמ"ש בתה"ד המוצא צמנן אברהם ח"ה סימן ש"ד, אלא שהמגן אברהם חולק עליו, ומ"מ כיון דמכוין לרפואה [ואעפ"י אסור] מוכח דהוי איסור דאורייתא, דהא כתב צו"ד סימן קנ"ב דמתרפאין באיסורי דרבנן, ואף שכתב שלא יאכל האיסור עגמו, נראה דהיינו כשהמאכל הוא דבר האסור בעגמו, אבל כאן שאין המאכל אסור בעגמו [לא], אע"כ דהוי איסור דאורייתא וכו', ודחה ראו"ב זו וסיים דאפילו לפימ"ש דכוס של עקרון אסור מדאורייתא, מ"מ כיון דהוא לא מכוין, אלא דהוי פסיק רישא, וזה אינו אסור אלא מדרבנן, ממילא מותר לרפואה, ודלא כמ"ש בה"ש.

גם בתורת חסד סימן ל"ח אות ה' כתב דמשמע מהרמב"ם דצמשהק כוס של עקרון אע"כ דליכא מלקות מימ' איסורא דאורייתא איכא, וכן משמע שם מדברי החוס' והרא"ש והר"ן שפסקו דאסור לשחות כוס של עקרון אף שאינו מתכוין משום דמורה ר"ש בפסיק רישא דאסור, ולשיטת התה"ד באיסור דרבנן פסיק רישא נמי שרי, וכ"מ בר"ן ספ"ד דבילה. ועי' במנ"ח מזהר ר"ח אות ח' שתמכ על הר"מ והשו"ע שבי' דאין לוקין על כוס של עיקרון, דמסוגיית הגמ' בשבת ק"י דפרין על כוס ש"ע מצרייתא דמנין לסירוס שהוא אסור וכו', ולא משני דכאן שהוא בלא נגיעה באברים שרי, וכן מהא דפרין מסירוס אחר סירוס, ולא משני כנ"ל, מוכח דאין חילוק בזה, וכוס ש"ע נכלל ג"כ בכלל הלאה, דאם אין זה בכלל הלאה מנ"ל דאסור.

אבל בהמאירי לשבת דף ק"י ב' [הוצא גם ציד דוד בתשובה שבסוף הספר ס' ח' הגה ד'] כתב דסירוס זה [של כוס עקרון] אינו אלא מדברי סופרים, ואעפ"י שדרשו מקרא לא תעשו לא תיעשו כלומר אפילו ממילא, אסמכתא בעגמא הוא, וציד דוד הג"ל כתב דלכרם בשאר אברים (לא באלה הג') או בשאר דרכים לשלול כח ההולדה אין בזה מלקות ואפשר שלא נאסר אלא מדרבנן מחמת גזירה אע"י סירוס ג' אברים, או אפשר שאסור מן התורה, וכן מרביי דקרא כי משחתם בהם לרבות שארי משחיתים, ועי' בצבאג"א, ויותר מסתבר שאין בזה אלא איסור מדברי סופרים, ואף אי נימא דאיסורו הוא ד"ת, אין איסורו אלא משום שמשחית הכי הראוי להוליד, לא שנאסר

הרמב"ם והמחבר סוברים כן, וז"ל, דמלשון הר"מ והמחבר שבי' להדי' דכדי לסרסו משמע להיפוך דלרפואה מותר, ובגתיות לשבת סק"י כתב דל"ל דהא דכתב השו"ע כדי לסרסו היינו לרבותא דאפילו מכוין לסרסו אינו לוקה אבל איסורא איכא אפילו בלא כונה וכן מוכח מהסוגיא דסוף פ"ח שר"ס, עוד יש לפרש לשון הרמב"ם מ"ש כדי לסרסו היינו כשיעור לסרסו כמ"ש בגמרא תרי כסי מיעקר משמע דבפחות מזה לא מיעקר וקמ"ל דאע"ג דבכל איסורין אסור אפילו חצי שיעור משום דחצי לאולטרופי, אבל בזה שאין צו איסור מחמת עגמו אלא שלא יעקר לא גזרו בזה בחצי שיעור, ועוד דאפי' כשיעור הוי שלא צמחכון לכן לא גזרו כולי האי.

וב"ב באפי' זוטרי ס"ק י"ז דאין לדייק מלשון הרמב"ם שכתב כדי לסרסו דאם מכוין לרפואה מותר, דלאו לדייקא כ' כן, אלא לאשמעין דדוקא כשיעור שיש בו כדי לסרסו אף שאינו מכוין אסור דמורה ר"ש בפסיק רישא, אבל אם אינו שותה שיעור שיש בו כדי לסרסו [ודל"ן], והוא אינו מכוין אלא לרפואה, ודאי שרי לכונ"ע, וכ"כ שם בתשובה דף כ"ח א', ע"ש.

ובבמנחת חינוך מזהר ר"ח אות ח' כתב דסידור לשון הרמב"ם ל"ע, שבהלכה י' כתב דאפי' מסרס אחר מסרס לוקה, ובהלכה י"ב כתב דצמשהק כוס של עקרון וכו' כדי לסרסו אסור משמע דבכוס של עקרון אינו אסור אלא אם עושה כדי לסרסו אבל אם הוא מסורס כבר אין איסור, וגם הו"ל לכתוב דין זה בפירוש דאסור לשחות כוס של עקרון אפי' במסורס כבר, ובאמת צמ"ש דשבת מזהר דאפי' למסורס כבר אסור לשחות כוס עקרון, דעל האוקימתא שמוקי בסרים מקשי מר"י דמסרס אחר מסרס ואוקמי' באוקימתא אחריתי. סט. לסרסו ה"ז אסור. כ' הברכ"י אות י"ג צמ"ש הרשב"א (יבמות ס"ג) דאסור לאדם לשחות דבר שיעקרוהו כדי לעסוק בתורה, אבל לצטל ממנו תאוב והרבו שרי ואריך, גם שמעתי צמ"ש רבנו הגדול שאם קיים פו"ר וחשקה נפשו בתורה לגמרי מותר לשחות דבר שיעקר, דהכיחא דר' יהושע [שאסור לצטל אף בשקיים פו"ר משום ולערב אל תנח] אינו אלא מדרבנן בעגמא, ושמעתי על גדולים שעשו מעשה בעגמא כן וצדיח הא שרי רבנן עכ"ל, וכתב הברכ"י אך קצת קשה נגמרא שבת קי"א דאוקמי' באשה דוקא ומוכח דבאיש ליכא גזירה דשרי, ויש ליישב, [אך להדיעות צמ"ק פי' דשתיית כוס עקרון הוא איסור דאורייתא נראה שיהא אסור בזה].

ועיין פ"ת סק"י שהביא מהברכ"י צמ"ש הרשב"א יבמות ס"ה [וכ"כ בחידושייו לפרק ח' שר"ס, והוצא גם צמחלומות לב ח"צ ס' ד' דף י"ג ב', ובספר מנחם משיב ס' י"ח] דצמקום סכנה מותר לאיש לשחות כוס עקרון. גם ציד אהרן ח"א הגה"ע אות י' כתב דמותר להשקות לחולה שיש בו סכנה סמים חדים לרפואתו, אף שפ"י סמים אלא מסתרים דאין לך דבר העומד בפני פיקו"י. גם צמ"ש אדמת קדש סימן כ"ג כתב דצמקום חשש סכנה ודאי מותר. וכ"כ באפי' זוטרי ס"ק י"ז, והבוסף דאם אפשר לקחת כחצי שיעור באופן שרפואה קרובה לבוא, ואין בזה כדי לסרסו, ודאי דמחויב לעשות כן, ואם ח"א, אלא לשחות בכל צלי הפסק או לסרסו בידים, פשיעא דשרי. וכ"כ שם צמחצמח צדק ל"ב עור ג' ע"ש.

ובספר תעלומות לב הג"ל כתב לחמור על השואל ומשיב מכה"ת

באר הגולה

א שם נשנת ונתוספתא

* ואשה מותרת (יא) לשותות (יא) עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד:

הרי

באר היטב

(יא) עיקרין. אפי' בלא צער לידה מותר. ומ"ש צמעיף הקודם והמסרם את הנקיבה פטור מלד אסור היינו סירוס צמעה דאף נקיבה שייך סירוס צמעה, ונקיבה צמעה ואלו מניס לא עדיף מאלה. אחרונים עיין צ"ח:

פתחי תשובה

(יא) לשותות עיקרין. ענה"ט ח"ט אפילו בלא צער לידה ועיין בר"י שהביא דמחש"ל צ"ח"ט פ' העז"י סי' ת"ד סבר דלינו מותר לאשה אלא צ"ח"ט לא צער לידה וכ"ש אם אין צניה הולכים בדרך יסרה ויראה שלא חרנה זרע כי הלי ע"ה. וז"ע מחשבה צ"ח דף קל"ג ע"ב דלית הלכתא כרשב"ג שם ודו"ק:

אוצר הפוסקים

שחטה כוס עקרין הרי הצעל לא יקיים לערב, ונהי דאם כבר שחטה אין מחוייב לגרשה, מ"מ לכתחילה חכה אסורה לשחות. ועי' בפ"ת ס"ק י"א צ"ח"ט ס"י כ"י שכתב דאשה שיש לה צעל לריבה רשות מצעלה או חתולה לקבל גט, ורק אם היא מצטערת בלידה והצעל אינו רוצה לגרשה וגם לא ליתן רשות, אינה חייבת לנער ענמה מפני שיעצורה וכו' ע"ש. ובספר תולדות יעקב סי' צ' כתב דהיכא דלא קיים פו"ר עדיין, לאו כל כמינה לשחות כוס של עקרין אלא"כ היא מתרנית לקבל גט.

ובמשיבת נפש סימן י"ח צ"ח"ט המסכתא בלידה, כתב דמותרת לשחות כוס של עקרין, ואף שהצעל טרם קיים פו"ר, כי אין לו רק צ"ח, ואיך נורה לה לכתחילה שחטה כוס של עקרין ולא יקיים פו"ר, מיהו פשוט שמשום זה אין להכניסה לסכנה, ומותר לה צ"ח"ט לשחות כוס של עקרין, ואין הצעל צריך להוציאה צביל זה, דהא מצוה צממק"י פ' העז"י צ"ח"ט בלידה דדוקא בלא ילדה כלל כופין, אבל בלידה ודא קיימא אפילו אחד אין כופין, ומכל שכן בזמן הזה דאיכא חרס דרבינו גרשם שלא לגרש צ"ח.

ובאבני נזר סי' א' צ"ח"ט המסכתא בלידה והרופאים מחזירים אותה שחטה כוס של עקרין, ובעלה טרם קיים פו"ר שיש לו רק ג' זכרים, כתב שאין איסור בזה, דאינה מחוייבת לסכן עצמה, והא דאמר צינמות שומר פתאים ה' אינו אלא בדברים המצויין חמדי, ולענין גרושין נראה דאינו מחוייב לגרשה, דהא קיימא דאין אדם מחוייב ליתן אפילו צביל מזה עוצרת, הון רב, ובסוכה דרין כ"ב אמרין קשים גרושין שהרי דוד החזיר לו לייחד ולא החזיר לו לגרש, וחזין דלגרש חמור מייחוד של פנויה, ואין מחזירין איסור דרבנן צביל הפסד הון רב, וכיון שאינו מחוייב לפזר הון רב צביל מזה עשה, כל שכן שאינו מחוייב לגרש אשתו צביל מזה עשה, ומה שחייב לגרש באין לו ולד כלל, הוא משום דזה חמור מאד שלא ימחה שמו מישאל והחזירה התורה משום זה אשת אה דבכרת, אבל צ"ח"ט לו ולד אחד שוב לא חמור משאר מזה עשה.

ובבאר משה (להגרי"מ דנישצסקי) סימן י"ב צ"ח"ט שעי' קישוי בלידה נקרה השלפוחית של מי רגלים ואמר לה רופא מומחה שאם תחטער תהא צמכה גדולה, כתב דנראה שרשות לה ליקח רפואות שחטערק גם בלעדי רשות בעלה, כיון שלפי אמירת הרופא יש בזה חשש סכנת נפשות, ועד כאן לא אמרי' מן השמים ויחמו רק צמה שכלל טבע העולם נוגעים בזה וסומכים ע"ז ולא נעשה צו השתנות, וכעין הא דשבת קכ"ט והאידנא דדשו צ"ח"ט רבים שומר פתאים וכו', אבל צ"ח"ט זו שנעשה בה השתנות צנופה ושיש מחשש סכנה כשתחטער ודאי שצריך לחוש לזה, ועד כאן לא כתב החתם סופר [הג"ל] אלא בעצודא דידיו שמי' הוחזקה לחיים בלידות הראשונות, ולכן כתב שצריכה רשות מצעלה או שתקבל גט אם ירצה לגרשה, אבל צ"ח"ט שיש בה השתנות מכל הנשים דהיינו שנקרע השלפוחית ולפי אמירת הרופא היא חשש סכנה כשתחטער ודאי אין רשות לבעלה לעכב על זה, ונראה שאין בעלה רשאי לשמש עמה כל שלא לקחה רפואות שלא תחטער, פן יגרם לה סכ"י וכו', וכשי"כ שצידדן זה לא תפסיד כתובתה שהרי הוכרחה ע"י אמירת הרופא, ואם קיים בעלה כבר פו"ר אינה מחוייבת לקבל גט כלל אחר שלא פשעה ונסתחפה שדכו, והנה בדברי החת"ס ש' צ"ח"ט המלעטרת בלידה שאם בעלה לא ירצה לגרשה גם לא ליתן לה רשות, שאינה חייבת

שנאסר עולם המעשה הזה כמו שנאסר המסרם, שהרי כשהנהו זקן אם לא ה' לו חופן לכתרפאות, ה' מותר להשקותו כוס של עקרין כמצוה צמ"ט שבת דף קי"א, ואם היה צמתיית כוס של עקרין איסור גמור שנכנס בכלל דבארנאם לא תעשו היה אסור [כנ"ל] אף בזקן, דלא גרע ממסרם אחר מסרם שאסור, והא דסרים אסור לשחות כוס של עקרין, נראה שזה ודאי לא היו רק מדרבנן שלא יחמור שומר לסרסו ג"כ כיון שהנהו מסורם כבר כמו שמוחר להשקותו כוס של עקרין, משא"כ בזקן ועקר אם לא היה להם רפואה היו מותרים לשחות כוס של עקרין, דלא יטעו, ורק משום שיש להם רפואה נאסר זה מדין תורה או מדברי סופרים. [ובתוס' בכורות ל"ט צ' ד"ה כולם וכו' לפי נוסחת ה"ק שם עה"ג משמע דס"ל דאיסור שתיית כוס של עקרין הוי מה"ת].

עא. ואשה מותרת. עיין צ"ח"ט ס"ק ו' ובצ"ח"ט ס"ק י"ד דה"ה נקבה צממה ושאר מינים מותר להשקות לה כוס של עקרין דלא עדיף מאשה, ומ"ש המחבר לעיל או לשאר צמ"ה אסור להשקות היינו הזכרים שלהם. וכן כתב דרישה, והוצא גם צנחלת צ"ח סק"י. וכן כתב הלבוש.

אך בתשובת ר"ח מוסאפיה שצ"ח"ט אפי' זוטרי סימן ה' דף כ"ט כתב דכיון שהרמ"ם דייק בלשונו וכלל גבי איסור השקאת כוס של עקרין כל צמ"ה, ור"ל אף צמ"ה נקבות, ובהיתרם כתב רק ואשה מותרת, מוכח דרק גבי אשה שרין אבל נקבות שאר צמ"ה אינו יכול להשקותו כוס של עקרין, וה"כ מסתברא, דהא כל עיקר שאנו מחזירין לאשה לשחות לכתחילה הוא משום דאשה לא מפקדה אפו"ר, א"כ גבי צממה ל"ש לאיפלוגי בין זכרים לנקבות, דהא לא שייך בזה לומר דזכר מפקד אפו"ר ונקבה לא, וא"כ גבי צממה זכר ונקבה כחדא שוין דאסור לבעל מהם כלי הבולדה, וכן דייקי נמי דברי הטור שהצריך צמ"ה האיסור לזכרים וכתב אסור לשחות וכו' וכן אסור להשקות לזממה וסמך ל' ואשה מותרת ולא קאמר וכן שרי להשקות לזממה נקבה, [גם באבני משפט כ' דאפשר לומר דזממה נקבה ג"כ אסור, ומה שהקשה ע"ז צ"ח"ט דמ"ש מאשה, י"ל כמ"ש הח"מ עמ"ה דהיא ענמה מותרת לשחות אבל אחר אסור להשקותה ואין זה דוחק כלל]. ושם צ"ח"ט הרב צעל אפי' זוטרי דף ל"א צ' דהא את דבריו, וכי עליו דלא יתכן שזממה נקבה תהא חמירה מאשה וכי חמירי צמ"ה מאדם יציב צא"ע וכו', ע"ש. גם צ"ח"ט הר"מ מוסאפיה דכל עיקר שאנו מחזירין לאשה לשחות לכתחילה, הוא משום דלא מפקדה אפו"ר, הנה צמ"ה מזה ר"ל אות א' כתב דמ"ש הרב"מ ש"ח"ט מותרת לשחות כוס ש"ע שהנשים אינן מצויות אפו"ר, אין כונתו ליתן טעם שלכך מותרת לפי שאינה מצוה אפו"ר, דהא צ"ח"ט מיני צממה וחיה דג"כ אין מצוין וגם אנהו אין מצוין עליהם ומ"מ אסור להשקותם כוס ש"ע, ודין סירוס אינו תלוי במצוה פו"ר כלל וכו', אך כונתו צ"ח"ט, דאם היתה מצוה אפו"ר היתה אסורה מטעם ציטול פו"ר, ולפי"ז ל"ע דברי רש"י צ"ח"ט דלוקי שם צ"ח"ט, ופירש"י דאשה אינה מצוה אפו"ר, ובאמת מצוה סירוס אינו תלוי בפו"ר.

עב. לשחות וכו' עד שלא תלד. כתב צ"ח"ט משה ס"ק י"א דצ"ח"ט שיש לה צעל יש לעיין אי מותר לה לשחות כוס של עקרין, דאף כשקיים כבר פו"ר חייב לקיים ולערב וגר, ואם

ביאור חנ"א

[כס] הרי כו. כ"ל שכל שאינו נוגע באיברי הזרע אינו לוקה שהרי ל"ר אף בבצים אינו לוקה אע"פ שמסתורם כ"ל ועבה"ג ור"ל מדמזכרין שם או לרבות את המצמצם: [ל] אבל מותר כו. שבת שם:

יג

ב [כס]

הרי שכפה את האדם ושסה בו כלב או שאר חיות עד שעשאהו כרות שפכה או שהושיבו במים או בשלג עד שביטל ממנו אברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרם בידו וראוי להכותו (יב) מכת מרדות: כהג [ל] אבל מותר ליעול (יג) כרבלתו של תרנגול אף על גב דמסתורם על ידי זה וכל כיוצא בזה [לא] דלא עבד כלום באברי הזרע (כנהגת אלפסי פרק כמה בהמה):

אסור

באר הגולה
ב ג"ז שם צומצ"ס וה"ה לא הניח מחין יאל לו דין זה ולענ"ד שלמדו מתשנה ומחמירא דחמוראלי סנהדרין דף ע"ו ע"ב.

[לא] דלא כו. ליד אלא משום דאינו מסרם כלל אלא מונעו מתשמיש כמ"ש שם וכמ"ש ב"ה שם ג"ב ב' רגבי"א עור שקושרין כו ועד"כ:

באר היטב

(יב) מכת מרדות. הוא י"ג מכות מהר"י צניזאורו [ל]רש"י ס"פ כי תלא. ומ"ח צל"ח סי' תל"ו כתב עליו וצומצ"ס לא משמע כן. ועיין רש"י בחולין ד' קמ"ח ע"ב שכתב מכת מרדות ח"ן לה קצנה אלא עד שיקבל עליו ע"ש: (יג) כרבלתו. הטעם דח"ן מסרם אותו רק ע"י מתאבל על שביטל הזרע. ומותר לקשור את הנקיבה שלא יעלו עליה זכרים שם:

פתחי תשובה

[ועיין בתשובת חתם סופר סימן ד' שגאל על דין זה באשה המנטעת בהריון ולידה חי שריא לה למישי כוס עיקרין דאף על גב דתפוסה בכל הפוסקים לחיתור מ"מ צ"ל עני ארויס שלא היה נרגא. והאריך שם ליישן קושיית הס' עני ארויס וזה וחסיק לדינא דאשה שלא לידה עדיין ולא קיימה שבת לא תשחה כוס עיקרין חס לא להגיל מירקון וענר לידה וכדומה אבל חס כבר קיימה שבת כל דהו שריא אפילו בלא צנרא כלל. אף לכאורה היינו

אוצר הפוסקים

ברי שכפה את האדם וכו' ולא כתב או שאר חיות, ובאמת לגבי סירוס ח"ן חילוק בין אדם או שאר מינים, וגוף הדין ל"ט דאסור גרמא בסירוס, אף דכתיב לא תעשו ומשמע עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי, וכמו דקיימ"ל גבי מחיקת השם וגבי שבת דגרס כיצוי שרי וכו', ואפשר דמטעם זה אסור הרמז"ס דוקא באדם דאסור מטעם מחיק ומחלל וזה ודאי אסור בגרמא וחייב בדיני שמים, אבל שאר בריות דח"ן האיסור אלא מחמת סירוס לא שייך למיסר בגרמא, אף אי"ב ח"ן זה שייך כאן, אלא בכלי חובל ומחיק ומדנקטי' כאן ש"מ דאסור מטעם סירוס ומ"מ מחלק בין אדם לשאר מינים וכו', ול"ע מ"ל לחלק בין אדם לשאר מינים, ומחין הול"א הרמז"ס דגרמא אסור בסירוס.

עד. אינו לוקה. כתב בנתיבות לשבת סק"י דמלשון זה משמע דמילקי הוא דלא לקי אבל איסורא מיכא איכא מדאורייתא. [והנה מלשון ורואי להכותו מכת מרדות ח"ן ראי' שהוא דרבנן, דמלינו צ"מ שהרמז"ס נקט מכת מרדות אף במידי דאסור מדאורייתא (עי' צ"מ פ"ב משחיטה, ובפ"ב ממעשר בל"י ובפ"י מעו"ל) במילתא דלא איתמר בה לאו, כמ"ש בצפר ארעא דרבנן מערכת מ' אות ט"ז, ע"ל]. אבל בצפר ארעא דרבנן מערכת הסמך אות תל"ד כתב ח"ל: סירוס, כתב הרמז"ס דמכ"ה אינו אסור אלא במסרם צידים אבל שיסר בו את הכלב ועשאו כר"ש אינו אסור אלא מדרבנן. [ומדברי המנ"ה כ"ל בצ"ס הקודם מוכח דכ"ן צ"מ דגרמא סירוס אסור מדאורייתא, דאלי"ה הא גם בשבת אסור מדרבנן גרס כיצוי כמבואר בשבת דף ק"ב צ"ל].

עה. מכת מרדות. עיין באר היטב ס"ק י"ב מה שכתב בשם מהר"א ובע"ה המ"א ח"ה סימן תל"י ומרש"י חולין דף קמ"א ב'.

ובפרי חדש ח"ה סימן תע"א אות ב' הביא מהרמז"ס פ"ו דחמץ ומלה בל' י"ב הסובר דמכת מרדות הוא עד שתלא נפשו, והר"ן רפ"ד דכתובות כתב שכן נראה מהערך, ולפי דבריהם חמיר בזה ד"ס מדי"ה, ויש סמך לזה מפ"ג דתענית בצעל כוחות נגדיה רבא ומית וכו', והר"י"ש צתשו סי' ל' כתב שאין צדום מקום צעור על ד' חכמים שמכין אותו עד שתלא נפשו ולא זכר שהרמז"ס סובר כן, ובשם הרמ"ה הביא הר"ן שם שמכת מרדות מכין אותו צלומד ולהקל ממלקות של תורה [וכן דעת הר"י"ש בל"י] ונראה דצ"ו, ומיכו ודאי מכות מרדות שהוא על עצירה נמשכת מכין אותו עד שתלא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים, עכ"ל הר"ן, וכן דעת רש"י שכתב בסוף חולין, מכת מרדות רידיו ותוכחה שלא ירגיל עצמו בזה ואין לה קצב אלא עד שיקבל עליו, ומשמע שאם

חייבת להטעור מחמת שצדוד ומותר לה ליקח כוס של עיקרין גם כלי רשות בעלה, מסופק אני באופן כזה שמתרנית לקבל גט אם יש לה כתובה, ע"ש דיון ארוך בזה.

ובפרי השדה ח"ה סימן פ"ח באשה שהחזקה שגניה מתים מיד אחר הלידה ושפטו הרופאים כי הוא מחמת חולשת האם, ואם תשחה כוס של עקרין שלא תחטור ח"ו שנים יתחזק האם ותוכל לילד ולד קיימא, כתב דמותרת, דלהמהרש"ל [שהוצא בפ"ה ס"ק י"א] בסובר דאם ח"ן צניה הולכים בדרך הישר מותר לה לשחות, אי"ב כ"ש בג"ד שמחים לגמרי דמותרת, ובפרט הכא שאינה מכוונת להתעקר אלא אדרבא לחזק גופה וכו"ל דבר שאין מחכוין, ועוד דהא עיקר האיסור הוא משום שכיח מלווה אלשבת ואי"ב הכא שמחכוונת בזה להוליד זרע קיימא מקיימא בזה שבת עפי ולכו"ע מותר, ובתנאי שהצטל מרובה ג"כ, מותרת לשחות כוס של עקרין. ובעבודת השם סימן ג' באשה המנטעת בלידה והצטל כבר קיים פו"ר, כתב דפשיטא דאשה מותרת לשחות כוס של עקרין ואפי' בלא נער לידה וכמ"ש בצ"ש, ואפי' בנשואה מותרת אף דהאיש לא יקיים לערב, דכן משמע לשון הטור שכי, "ואשתו" מותרת וכו' ומשמע אפי' נשואה, אמנם מה שיש לדון בזה דכנה הרב אדמת קודש והרב זרע אברהם ס"ל דהשוחה כוס של עקרין אסור לבא בקהל [הוצא לעיל ס"ק י"ז] ואי"ב לדעת הר"ד ערמא הסובר דגם אשה פ"ד אסורה לבא בקהל [הוצא לעיל ס"ק א'] אי"ב כי"ב כששתחה כוס של עקרין יבא אסור לקיימה, אף צרש"י סועה דף כ"ד מבואר דאשה ששתחה כוס של עקרין מותרת לבא בקהל, וכי"ב הפרישה, וגם בחינוך מבואר דאיסור זה אינו נובח רק בזכרים, אי"ב בג"ד יש להתיר מכה ס"ס, שמה ח"ן הולכה כר"ד ערמא אלא כהחינוך, ושמה הלכה דשתיית כוס עקרין לא מיהשג סירוס לאסור לבא בקהל דלא כאדמת קודש וכו' ע"ש.

ובספר ימי יוסף סימן ו' באשה המסתכנת בלידה, כתב דדבר פשוט מאד שאם יאמר הרופא שאשה זו עומדת להסתכן בלידה עפי משאר נשים דעלמא דשריא לשחות כוס של עקרין, וסומכין בזה על הרופא ואפי' הוא נכרי וכו', שהרי אפי' צא"ש שרי אפי' לסרסו צידים משום חשש פיקו"נ כמ"ש צרע אברהם בשם הריטב"א, וכי"ש שתיית כוס עקרין דאיסורו אינו אלא מדרבנן וכו', ומה גם שהרי אפי' בלי שום טעם שרי לאשה לשחות כוס עקרין אפי' להתחילת כמ"ש בצ"ש.

עג. הרי שכפה את האדם. כי המנחה חינוך מלוה ר"ל אות א', כנה גבי משקה כוס של עקרין כתב במשקה לאדם או לשאר מינים וכו' וכאן גבי גרמא כתב

באר הגולה

יד

ג [לב] אסור לומר לעובד כוכבים (יד) לסרס [לב] בהמה שלנו ואם לקחה

הוא

ביאור הגר"א

[לב] אסור כו'. ליקוט הרא"ש והרמב"ם וגם הראב"ד כתב הרא"ש דלא

אפשר לומר דאסור אכל בהמה הראב"ד בריש הל' כללים כ' דלא אפשר לומר דאסור אכל בהמה הרא"ש ופ"פ דאפשר דאסור אכל בהמה ונתנו תרי חסידים כולתו ס"ל כוחי ולא קי"ל כרב חידקא וסמ"ג פ' מטעם זה כרב חידקא: [לב] בהמה שלנו. כמ"ש שם פתרי ועין בא"ח סי' ש"ז סכ"א בהג"ה וב"ד סי' רצ"ז ס"ב ומותר לומר לעבדים כו' ועמ"ש וצ"ע:

ג לזניח צ"ח דף ז' ע"א
חי חמרי' בכל המדות
חמירה לגוי שבות ולא
אפשר לומר דאסור אכל בהמה הראב"ד בריש הל' כללים כ' דלא אפשר לומר דאסור אכל בהמה הרא"ש ופ"פ דאפשר דאסור אכל בהמה ונתנו תרי חסידים כולתו ס"ל כוחי ולא קי"ל כרב חידקא וסמ"ג פ' מטעם זה כרב חידקא: [לב] בהמה שלנו. כמ"ש שם פתרי ועין בא"ח סי' ש"ז סכ"א בהג"ה וב"ד סי' רצ"ז ס"ב ומותר לומר לעבדים כו' ועמ"ש וצ"ע:

פתחי תשובה

בפנייה וז"ל אפילו נשואה כדנתיקה דר"ח (ס"פ הנע"י) ונתייחס שהיה יכול הגעל לישא אשה על אשתו או לגרשה נע"כ וז"ל אם הוא מתואבז בנים ורובה

אוצר הפוסקים

באר היטב

(יד) לסרס. לחמירה לעי"נ אסור בכל האיסורים וכן אסור למכור לו לסרס כי"ח שהביא רמ"א, צ"ע:

פ"ר מוזכרים בזה הפסוק על סירוס, ולכאורה מנא ידעינן דמוזכר על כל צ"ח דילמא דוקא על אדם הוא מוזכר דקרא קא"י על בני אדם וז"ל, גם כיון דנפקין מקרא זה אפשר דגם ע"י משקל מוזכר, וגם אפשר לומר דאף בנקבה מוזכר כי ליכא מיעוט, אך בהשקפה כוס כיון דלישראל מותר א"כ גם לו מותר דמי איכא מידי וכו', אך לפי שיטת קצת ראשונים דלית לכו סברה זו אפשר דאין הכי נמי, ולסרס צמטת לאשה כיון דלישראל אסור כמ"ש הרמב"ם א"כ צ"י מוזכר דלא שייך מי איכא מידי וכו' כיון דאסור צל"ה, גם נראה כיון דלשיטה זו נתרצו מפסוק זה א"כ דוקא צראוי להוליד, אבל צמטת. כבר אין איסור, כי דוקא לישראל חידשה תורה לאסור מסרס אחר מסרס, אבל לא לצ"י כיון דצל"ה אינו ראוי להוליד, ועי' צ"ח שכתב צין אי איסור חמירה לעבדים מטעם שבות וצין אי חמרי' דצמטת איסורים אין שייך חמירה לעבדים מ"מ אסור בכל גווני מחמת דמוזכרים על הסירוס, ולדידי נפ"מ גדולה אם הוא כבר מסורס, דאי פסקין דאסור מטעם שבות אסור לומר לגוי, ואי מחמת סירוס, צודאי אינו מוזכר ע"ז, וראיתי צ"ח נתיבות לשבת (הוצא צ"ח ס"ז אות צ"י) שכי' דלצ"י אף כל צמטת אסור מחמת צל"ה וגם השקפה אף צל"ה צמטת אסור, ע"ש.

עז. לומר לנכרי. כתב צבית משה ס"ק י"ג דאם האדם חולה שאין בו סכנה ויכול למלא רפואה ע"י שיסורו אותו, נראה דרופא אינו יחודי מותר לסרסו, דהא כתבו החסידים והרא"ש צמטת איסור סירוס לרפואה אף דהוי דבר שאין מתכוין מ"מ הוי פסוק רישא, וברי מצואר צל"ה ס"י רמ"ג צמטת (ס"ק מ"א) דבאמירה לנכרי צדד דהוי פסוק רישא מותר, ועי' בנקודות הבס"פ ס"י קצ"ח ומג"א ס"י ש"מ דמסייע אין צו ממש, אבל ע"י ישראל ודאי אסור. וצדד אליהו להגר"א קלקין ס"י י"ז צמטת שהחליטו הרופאים שאם תתערב חתא צמטת גדולה, אי מותר לה לעשות ניתוח קצת צנופה, והבעל כבר קיים פו"ר, הביא מהר"ע צ"ח וצמטת ס"י דצמטת סכנה מותר לשחות כוס עיקרין, אך לכאורה נתון צנופה חמור עפי', דהוי דהמסרס הנקבה פטור, מ"מ גם בנקבה קיל עפי' כשאין מסרס צידים, אך ז"ל דהא אין האשה עושה צמטת הנתוח, וצפרט ע"י עבדים דלא קו"ל כר' חידקא שצמטת מצוין על הסירוס, ואיכא רק משום חמירה לעבדים, והרופא אדעתא דנפשי' קעביד אף דנוטל שכר, וגם אי נימא דהמסרס הוא ג"כ צל"ה האיסור, מ"מ לא חמיר עפי' משתיית כוס של עקרין, וגם מסתבר דהאיסור הוא רק על המסרס, [פ"י לעיל ס"ק ס"ג], ועמ"ש הר"ע צ"ח דדוקא מלך שהניקף צל"ה הלאו מהני הסיוע אי נמי מלך שחסידי הרבה, ובג"ד הוי הכנה צמטת ולא קעביד מידי, וצפרט כשמשקין מקודם סם המפיל תרדמה, וקיל עפי' משתיית כוס עקרין, וי"ל דסירוס ע"י רופא עבדים אפי' צמטת לא דמי לשתיית כוס של עקרין, רק אסור משום חמירה לנכרי, ורופא אדעתא דנפשי' קעביד אף שנוטל שכר.

עח. בהמה שלנו. כתב צבית משה סק"ע דנראה דהש"ע סובר כדעת החסידים צ"ח דף ז' א' ד"ה חסוס לומר לנכרי לסרס בהמת עמנו אין בזה איסור חמירה, אבל ברי"י חולק שם וסובר דגם בזה יש איסור חמירה.

כבר עבר מכין אותו לפי חומד צ"ד ולפי חומד העצירה, ודעת החסידים לפימ"ש הר"ע שם שאף במכת מדרות מספר המכות הם כשל תורה אלא שאין חזקות כמותן, [פתח"ס רפ"ד דנזיר כ' ז' ד"ה ר"י], ויש לזה סמך בפ"ק דקדושין דף כ"ח הקורא להצרו ממזר סופג את הארבעים, אבל רש"י צפרק ר"ג ציבמות נ"ב אהא דחמרי' החס וכתמיא לוקה כחצ ואין מלקות מי' אלא על ד"ת, ומשני האי לוקה לאו מלקות מי' אלא מכות מדרות מדרבנן, וכן עיקר כדעת רש"י וברנ"ן.

ובבהגר"א חו"מ סימן כ"ז ס"ק י"ב כתב, דמ"ש צו"ע שם ואם ראו הדיינים להכותו מכת מדרות מכין כמה שיראו, וזהו מכות מדרות לפי הרמב"ם כפי שיראו הדיינים, ושם בליקוט צ"ח לתוספתא פ"ג דמכות מלקות חומדין אותו, אבל מכת מדרות אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתלא נפשו, וזהו צדד דלכא, אבל לעבר הוא כדברי הרמב"ם.

ובאפי' זוטרי ס"ק י"ט, אחר שהביא המחלוקת צין הרמב"ם להרמ"ה והחוס' הג"ל, כתב דלפ"ז דברי מהר"א שהביא הבע"ע היא סברה יחידה ולא מלאה לה חצר.

אמנם בשו"ג על המדרבי צ"ב פרק מי שמת את א' כי דמכת מדרות רידי ומוכחות וכו' ואומר ר"ת שזכו י"ג מכות שהם שלש מכות שצחורה שכן חיקנו חכמים לעובר על דצריכה צדד שח"א לחקן, אבל צדד שפסר לחקן כגון לולב יום ז' מכין אותו עד שתלא נפשו. ובתשצ"ן ח"ב ס"י נ"א כי שמהל לרש"י ציבמות צפ"ג [אולי ז"ל: צפרק ר"ג] דמכות מדרות הם י"ג הכחות ולא יותר, אולם צרשי' חולין כו' [כמוצא צב"ה"ט] ועמ"ש מ"ש צ"ח. ועי' צמטת עמודי א"ש להג"מ ישראל חיינשטיין קונטרס מקל חובלים אות ג' שהאריך להביא ראיות דשיעור מכות מדרות הוא ארבעים מכות ע"ש.

טע"ף יד. עז. אסור לומר לעבדים. א. עי' צ"ח ס"ק ע"ז שכתב וז"ל: צ"ח הפועלים מצטי' צמ"ס אם חמירה לעבדים אסור צמטת איסורים, וצ"ח למיפסע מהא דאסור לומר לעבדים לסרס, ודוחה שם דילמא שאני סירוס, דצ"ח נח מצווה על הסירוס, וצמטת צל"ה אפליגו אי צ"ח מצווה על הסירוס, ופסקו הרמב"ם והרא"ש והרש"א והגמ"י דצ"ח אינם מצווים על הסירוס, והסמ"ג והג"א פסקו דמצווין, א"כ חמירה לעבדים לסרס אסור ממני"פ, אי מטעם חמירה לעבדים וכו' או משום דמצווה על הסירוס, ונפ"מ דאפי' למכור לו אסור כמ"ש צמ"ס ס"י רצ"ד, ויש לחוש הכא והכא לחומרא, וחמירה לעבדים אסור בכל האיסורים וכו' וכן אסור למכור לו לסרס, עכ"ל. ועי' צמ"מ סק"ח מ"ש צ"ח.

ובמנחת חינוך מזה רצ"ח אות ג' על מ"ש החינוך דמלות סירוס נוכח כל מקום וכל זמן צדד ונקבה, כתב, דהא דלא כתב דנוכח צל"ה עולם, משום דצדד כדעת הרמב"ם והרבה ראשונים דאין צ"ח מזהירים על הסירוס, ועי' צו"ע הוצא דעת הסמ"ג ורצ"ד והג"א דצ"ח מזהירים על הסירוס, ועי' צמטת דר' אחאי וצמטת שאילת שלום דגם דעת הגאון כר' חידקא דצ"ח מזהירים על הסירוס.

ב. עו"ב דמצואר צמטת דר' חידקא יליף לה מפסוק ואחם פרו ורצו שרלו צל"ה כו', נראה דאף דאינם מזהירים על

ביאור הגר"א

[לד] ואפילו לא כר.
 ערש"י שם ד"ה ומגנחין
 כו': [לה] אבל לבנו
 כו'. רמב"ם צ"ל דמי
 היתה בהיפך דרב אשי
 אסר והטור פ' כר אשי
 כרי שלנו. אבל הרא"ש
 וסמ"ג ושאלות וש"ס
 פ' כרב אשי ועברא"ש
 פ"ה שם סמ"ז ועפ"ח
 שם ועי' ס' ק"ס סט"ז:

הוא (יב) מעצמו וסרסה מותר ואם הערים ישראל בדבר זה קונסין אותו
 [לז] (ואפילו לא הערים והעובד כוכבים מכירו ומכין לעצמו) ומוכרה לישראל אחר
 ואפילו לבנו גדול מותר למוכרה ד [לח] אבל לבנו קטן אינו מוכרה ולא נותנה
 לו: הגה [לז] ומותר לתת זהמה לעובד כוכבים למחלות שכן אע"פ שהעובד כוכבים צודאי
 יסרסנו (הגהות מיומוני פ"ז מהל' ח"ב) לעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קא עבד (בית
 יוסף) [לז] ומותר למכור לעובדי כוכבים בהמות ותרנגולים אע"פ דצודאי העובד כוכבים

קונה

[לז] ומותר כו'. ולא עדיף משבת שמותר בכה"ג כמ"ש סמ"ק דע"ז ואין איבעי להו כו' כי אמרין כו': [לז] ומותר כו'. כג"ל
 ולא קר"ל כו' חידקא כמ"ש כל הפוסקים:

פתחי תשובה

(יב) מעצמו וסרסה מותר. עיין ספר צרכי יוסף צורה דעה סימן רנ"ז אות ו'
 דאם הלינו יהודי עושה מעלתו צפני ישראל כיון דעומד ורואה הוי כחומר
 לו לעשות ע"ש עוד:

לקיים לערב אל תמיד ידך יכול לישא אחרת או לגרש את זו אלל הדינא דליכא
 חרמ"ה נריכה רשות מנעלה או תחרנה לקבל גט ממנו. אמנם אם הוא לינו
 רואה לגרשה וגם לא ליתן לה רשות כ"ל דלינה מחויבת לערב עתה מפני שעובדה
 שמשעבדת לבעל והיינו ניש לה צער גדול לפי ראות עין המורה ע"ז:

אוצר הפוסקים

נשמעתין דאעפ"י שהגוי מכירו שרי, ולא דמי לשבת דאם הגוי
 מכירו אסור, וכן גזי צבור, דאם אחת אסורו לית זיה קנסא,
 משא"כ הכא דאם אחת אסורו הרי אחת קונסו דלריך למכרו, ועי'
 ברמב"ם בבלי כלאים גזוי שהרכיב בשל ישראל.

פא. אבל לבנו קטן. כתב בשו"ע מקובלת לג"מ דף י' בשם
 כריעצ"א דלא גדול וקטן ממש, אלא כל שאינו סמוך
 על שולחן אביו זכו גדול, וכל שסמוך על שולחנו זכו קטן, ויש
 שפירשו דגדול ממש וקטן ממש תליא מילתא, וכן דעת הגאונים.
 והוצא בהגהות רע"א על אהע"ז.

פב. אינו מוכרה. כתב בח"מ סק"ז דהטור פסק דאפילו לבנו
 קטן מוכרה. וכ"כ צנחלת לבי ס"ק כ"ב. ובטני אחרים
 ס"ק כ"ד כתב לתמוה על הרמ"א שלא הביא דעת החולקים
 [במתירים למכור לבנו קטן], והם הרא"ש והטור, וכ"כ בסמ"ג בשם
 השאלות, וכן נראה לפסוק כרב אשי נגד רב אחי, בשם הוא
 מילתא דרבנן.

ובעפרות יהושע כתב עליו דהגר"א צאח ליה כתב דגירסת
 ברמב"ם היתה צדופך, דרב אשי אסור.

פג. ומותר למכור לעכרים בהמות ותרנגולים. בספר בית
 שלמה [מסקאלא] סימן ח' הביא שצער אחת נהגו
 שמוכרים תרנגולים לנכרים ומגלים להם שכוונתם שהעכרים יסרסו
 ואח"כ יקחום בחזרה, וכתב דנראה דמכירה שעי' בערמה כזו אסורה,
 דלא מיבעי להפוסקים דצ"י מלווה על הסירוס דכל מכירה אסורה
 אף בלי בערמה כל שיודע שהנכרי קונה בכדי לסרס כמבואר ברמ"א
 סי' ה' לדיוט ב', אלא אף לדיוט הראשונה, מ"מ מכירה ע"י בערמה
 אסורה וכו', ולענין דיעבד עכ"פ לריך למכור לאחרים כדפסקין
 אצור דשמואל, ומ"מ להחליף זה עם זה ודאי מותר, שכן מוכח
 מהוס' צ"מ דף י' ב' ד"כ מחלפי זהב דמרימר ומר זוטרא הוי
 מחלפי אהדדי וכי בחוס' שם שלא יאמרו דמדעתם נעשה וש"מ
 דבחליפין שרי אף אם היו עושים כן מדעתם, אמנם צ"י הוי
 מקום להחיר לגמרי כיון שהכל נהגו כן במקומות ודאי שלא ידעו שיש
 איסור לעשות כן, והע"ז צו"ד סי' ל"ט כתב דאם עשה דין דסבר
 שמותר לבעל איסור הוי כמבטל בשוגג ומותר אף לדיוט דיועבד,
 וכ"כ דכוותיה, ואף להבאומרים דצ"י מלווין על הסירוס, עשה
 איסור דאורייתא בשוגג, ובדאורייתא קנסין שוגג אטו חזיר כמ"ש
 בפרי"ח שם, מ"מ כיון שדעת רוב הפוסקים דצ"י אינו מלווה על
 הסירוס וכו', אי"כ דיועבד לענין קנס דרבנן יש לסמוך עליו, ולא
 קנס' שוגג אטו חזיר וכו', אמנם כיון דצ"י הפסד מוטע הוא
 למכור לאחר או להחליף זה עם זה, יש להחמיר, כיון שהפוסקים

ע"י. קונסין אותו ומוכרה. כתב בצ"ש בס"ק י"ז בשם המרדכי
 פ"ח שריים, [והוצא גם צ"מ סק"ד] דישאל אחר
 מותר לאכול ממנה, אף שהוא בכלל תיעבתי לך, מ"מ מדאסור
 לגבוש ש"מ להדיוט שרי. עוד כתב שישאל שסירוס או שסירוס
 הגוי בשבילו משמע דאסור לאכול ממנו כמ"ש צו"ד סי' ל"ט, ופ"ש
 בס"י ע"ז צאח"ט אות ט' הביא משם הבית כלל שז"ד להחיר.
 ובבית משה ס"ק י"ד הקשה על הצ"ש דמאי ראי' הוי מיו"ד
 סימן ל"ט, דשם אסור כדי שלא יכנה מאיסור, אבל כאן
 לשחיטה מה נכנה זה, הלא גם אם לא סירס היה יכול לשוחטו,
 וא"כ למה אסור, אך מ"מ דינא דכצ"ש מוכרה מהא דאמר רבא
 צצ"מ שם ימכרו לשחיטה, ומבואר דלעצמו אסור, וצ"ח אין חולק
 עליו אביו. וכ"כ צנחלתא בשם סק"ט להכריח דצ"י הצ"ש מגמרא
 זו, ע"ש.

ובאפי' זוטרי ס"ק כ"ב דהא ראי' זו, וכתב דהא דאמר רבא
 ימכרו לשחיטה, לאו לדיוקא שאיכו גופיה אסור לאכלא,
 אלא לשחיטה לאפוקי לחריטה דאסור שלא יכנה בסירוסו, אבל אין
 כ"י אם עבר ושחטן דשרי דלא אכני מעשיו, ומה שסייע בצ"ש
 לדברי עצמו מיו"ד סי' ל"ט אינה ראי' וכו', וכן מה שז"ן לאר"צ
 צו"ד סימן ע"ז, הנה שם איפולגי רבוותא ומי הכריע ביניהם,
 וגם עד כאן לא פליגי אלא לשוחט דאיכו קעציד איסור דאורייתא,
 אבל צאח"ט לגוי לסרס שאין כאן אלא איסור אמרה מותר גם
 לו וכו' ע"ש.

ובארץ צבי ס"ק כ"ד הביא ג"כ מ"ש המרדכי והגמ"י דמותר
 לאכול דמדאסר לגבוש משמע להדיוט שרי, וכתב ומשמע
 מדבריהם דאפילו לישראל שסירוס בעצמו או שוכרי סירוס בשבילו
 שרי לאכול, ולא דמי למ"ש צו"ד סימן ע"ז גזי אחרו ואת בנו
 פלוגתא אם אסורה לשוחט, דשאני הכס דנהנה מאיסור, משא"כ
 הכא גזי סירוס אם אוכל אינו נהנה מאיסור, דבשביל שסירוס אינו
 משבחח לאכילה כי אם לחריטה כדאיתא בש"ס, ובר"ז דומה למה
 ש"י צו"ד סי' כ"ח אם הוצד ולא כיסה שחיטתו כשרה, אך צ"י
 שם כתב בשם המהרש"ל דאם העם פרושים צמח' כיסוי יש לקונסו
 אפילו לאכילה, אבל בלא"ה אין לקונסו לאכילה, ודלא כהצ"ש שפוסק
 דהוא עצמו אסור לאכול ממנו, ומה שהביא מהמרדכי, ליתא,
 דמהמרדכי משמע דאפי' סירוס בעצמו שרי לאכול ממנה.

פ. ואפילו לא הערים. כתב ציד אהרן חלק ב' הגהות בעור
 אות י' בשם המחבר אפרים בהגהותיו לעור דמדברי
 בחוס' צ"מ דף י' ב' ד"כ מחלפי לא משמע הכי, וכני מוכח

ביאור הגר"א

קונה אותם לסרסם [לח] ויש (טו) אוסרים (תמלא מצואר בת"ח סי' רנ"ד) [לט] ומיהו אם אין בעובד כוכבים הקונה מסרסם בעלמו רק נותנו לעובד כוכבים (יג) אחר (טז) לסרסם לכולי

[לח] ויש אוסרים. הוא דעת הסמ"ג שפ' בר חידקא וסעמו דט"ל דהאיבעי לא אישטא

ואמ"ה אסור כל הגי אמוראי ש"מ דכר"ח ט"ל ולפי' למחצית שכר פשיטא דאסור: [לט] ומיהו כו'. כמ"ש במ"ק דע"ו אלפני דלפני כו' ואפי' לשלוחו דאין שליח לדבר עבירה וה"ה בעכו"מ. וכ"ש הוא דאין שליחות לעכו"מ. שם ויש נותנו כו':

פתחי תשובה

באר היטב

(טו) ויש אוסרים. קאי ג"כ על מכירה לכותי ומכ"ש דאסור ליתן לו למחצית שכר ונאסר דכ"כ מזהירים על הסירוס עיין ח"מ ובה"י: (טז) לסרסם. דלחזי לפני דלפני ומותר. ואפי' אם נתן לשלוחו אין שליחות לעו"מ. עיין ג"ש:

עבורת גלולים דף נ"ג נהא דאמר מדפלו ישראל לעגל כו' נראה קצת דעשה שליח ע"ש ועיין גם' נר"י אות ט"ז שהביא דברי מחנה אפרים אלו וכתב גם' נחש"י גנת ירדוס א"ח כלל ג' ס"ס ט"ו קשי"ה דף סוניא דע"ג הג"ל והוא ז"ל כתב ע"ז דליכא שום הוכחה מתלמודין דהא דאמרין אין שליחות לכותי היינו נמירי דנבי שליחות כגון תרומה וכיוצא כו' והא דאמרין שליחותא דידכו ענין לשון מושאל הוא ולאו מדין שליחות רק דל"ל חו' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מחמת דניחא לכו' תדע דלח"ה מלן שוניא שליח כו'. ומ"מ מצואר דלחזי זה הדין ברור דמ"ש הג"ש דנחש"י רש"י פסק כה"ד כתב דהרואה שם יראה דאדרבה סובר כמ"צ וכ"כ בשמו הכנה"ג נח"מ סי' קפ"ח גם מהריק"ש נהגהותיו ח"מ סי' קפ"ח והש"ך נח"מ סי' רמ"ג ונחש"י חות יאיר סי' מ"ט סברי כמ"צ דכותי נכתיב איתא בשליחות אצל מהר"ם מ"נ סי' ה' והר"ב נרתיב הזנה נחש"י הוצא נחש"י נחלת שבעה ח"צ סי' ל' נראה שם מסופקים נדבר ע"ש:

אוצר הפוסקים

כי בגימזב הגוף של היחודי, וגם נראה דבמכירה דאין בגוי מחוייב לחזור וגמכור, אף שמוכר לנו אח"כ שפיר לא איכפת לן, וגם נראה כיון דהוי לפני דלפני ואינו רק איסור דרבנן לכונ"ע, שוב מותר הערמה כמצואר בשבט קל"ט.

גם בחתם סופר חלק חו"מ סי' קפ"ה כתב בנידון ישראלים סוחרי צהמות המוכרים עגלים לנכרים, ואחר שסרסם הנכרי ע"י פועלים חוזרים ולוקחים אותם, וכרצ השואל העלה שאין למחות ע"י אמירה לנכרי וכוא אומר לנכרי אחר, ומכ"ש דאיכא מכירה, וכתב דהח"ס ד"פ כיון, ע"ש באריכות.

גם בהאלף לך שלמה סימן כ"ג כתב דמותר למכור שוורים לנכרי ליתן לנכרי אחר לסרסם, אף דהוי מכירה דרך הערמה בעלמא, ואין כאן חשש הערמה בדבר, שלא צעיון מכירה, רק שליחות נמי הוי די, אם הוי שולח ע"י נכרי ליתן לנכרי אחר, כיון דאין שליחות לנכרי, ועל לפני דלפני לא קפדינן.

ובשו"ת סהר"ם שיק סימן י"א כתב ג"כ דיש לצדד וללמד זכות על הנוכחין למכור לנכרי צע"ה לסרסם ע"י נכרי אחר, דאף דהרמ"א שכתיר חיירי רק צמכר לחלוטין, משא"כ צמכר רק כדי לסרסם הוא צכלל הערמה, מ"מ וי"ל עפ"מ"ש החוות יאיר סי' נ"ב דאמירה לעכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר לעשות אפשר דהוי כשצות דשבות דשרי בשבט צמקוס פסידא, ושם נידד לכאן ולכאן [בספר ארעא דרבנן בהשמות מערכת הא' אות י"ט הביא חש"י הג"מ גרשון ממין המוצא צח"י סי' מ"ט שםסיק דאסור וראייתו משבט דף ק"ג דפריך אהא דלא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים וכו' והא דאמירה לעכו"ם שבות ע"ש], וכן בספר חומ"ש שבת סי' רמ"ג בכללים, ע"ש שכתב דצב"ה מדי ספיקא לא נפקא, איכ לענין סירוס דהוי איצט"ל דלא אופשיטא, איכ אם העכו"ם הראשון אינו עושה מעשה בעלמו רק ע"י אחר והוי כלאומר לו לעשות ע"י אחר הוי ס"ס דרבנן ואיכא למימר דשרי, ומ"מ יראה שמים וזכר שבעכו"ם השני המסרסם לא ידע שהשוורים של ישראל, שכרי לענין סירוס קיימ"ל דאפי' אם הכותי עושה מעלמו כל שמכין לעובד ישראל אסור להישראל ליהנות מזה, וע"כ יש לעשות כמ"ש.

פו. לעכר"ם אחר וכו' שרי. עיין צ"ש ס"ק י"ט שכתב דאפי' אם נתן לשלוחו, אין שליחות לעכו"ם [והוא מהכ"ד], ושם מסיים ש"מ אפי' נכרי לנכרי אין שליחות, ודלא כמשאת בנימין סימן

(יג) אחר לסרסם. ענה"ט מ"ש אין שליחות לכותי והוא מדברי הג"ש בשם מה"ר ומסיים גם' וס"מ אפילו כותי אין שליחות ולא כמשאת בנימין סי' ג' ועיין חשונה רש"י ס"א סי' קי"ד פסק נמי כמ"ה עכ"ל הג"ש. ומה שדחה ספרת המ"צ גם' המנ"ל נא"ח סי' תת"ח והמשנה מלך פ"ג דשלושין השיגו עליו דנהדיא אחרו צירושלמי רפ"ו דדמאי ופ"ק דתרומות דאין כותי עושה שליחות לכותי חבירו. ועיין גם' מחנה אפרים הלכות שוהין סי' י"ד שהביא הירושלמי הכ"ל וכתב דמתלמודין נחמ' ע"ש ועיין גם' נר"י אות ט"ז שהביא דברי מחנה אפרים אלו וכתב גם' נחש"י גנת ירדוס א"ח כלל ג' ס"ס ט"ו קשי"ה דף סוניא דע"ג הג"ל והוא ז"ל כתב ע"ז דליכא שום הוכחה מתלמודין דהא דאמרין אין שליחות לכותי היינו נמירי דנבי שליחות כגון תרומה וכיוצא כו' והא דאמרין שליחותא דידכו ענין לשון מושאל הוא ולאו מדין שליחות רק דל"ל חו' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מחמת דניחא לכו' תדע דלח"ה מלן שוניא שליח כו'. ומ"מ מצואר דלחזי זה הדין ברור דמ"ש הג"ש דנחש"י רש"י פסק כה"ד כתב דהרואה שם יראה דאדרבה סובר כמ"צ וכ"כ בשמו הכנה"ג נח"מ סי' קפ"ח גם מהריק"ש נהגהותיו ח"מ סי' קפ"ח והש"ך נח"מ סי' רמ"ג ונחש"י חות יאיר סי' מ"ט סברי כמ"צ דכותי נכתיב איתא בשליחות אצל מהר"ם מ"נ סי' ה' והר"ב נרתיב הזנה נחש"י הוצא נחש"י נחלת שבעה ח"צ סי' ל' נראה שם מסופקים נדבר ע"ש:

דכ"ג מלווין על הסירוס אף בשוגג אסור, וגם החומ"ש צנכורות דף כ"ג שהביא בע"ז מספקא לכו צב"ה"ג אי אומר מותר הוי שוגג, לזאת יש להחמיר למכור לאחר או להחליף זצ"ל, ועכ"פ להבארים על להבא שלא יעשו כן.

פד. אוסרים. עיין צ"ש ס"ק י"א דקאי על מכירה לכותי, ומכ"ש דאסור ליתן לו למחצית שכר, דיעבד זו סוברת דכ"ג מלווה על הסירוס, וכבר כתבתי דרבים חולקים ע"ז ומ"מ אין להקל, עכ"ל.

וכן איתא בהדיא בלבוש, וז"ל ומותר לתת צממא לגוי צמחית שכר וכו' ומותר למכור לגוי צממות וכו' ויש אוסרים צמחית משום דס"ל דכ"ג מלווה על הסירוס. אכן צמ"ה פנו יכושע ח"א חו"ד סי' ג' ואהע"ז סי' מ"ג כתב דנראה להכריע בהמתירין צמקוס לורך קצת, דהסמ"ג שהחמיר בזה הוא יחיד ורבו החולקים, ועוד שכרי כל עיקר טעם האוסר הוא משום שעובר הישראל על לפני עור וכו' דאורייתא וספיקא לחומרא, ובאמת צמ"ה"ם לאחר מתן חורב אינו חלל איסורא דרבנן וכדודיש ר"י (צ"ק ל"ח) ראה ויתר גויים וכו' עמד והחזיר להם, וי"ל דאף ר"מ ור"א מודו בזה לר"י אלא דפליגי דרשא דקרא.

אבל בחתם סופר חלק חו"מ סימן קפ"ה תמה על הפני' הג"ל, דהא דמסקינן צמ"ז שכתיר להם היינו שלא יקבלו שכר כמלווה ועושה, אצל מיעטשו עליהו, נמלא המכשילם נותן מכשול לפני עור, וכו' דממנוס החזיר, אצל להכשילם צמ"ה"ם כ"י מי החזיר, אדרבה מלווה להורוחם כמ"ש הרמב"ם פ"י ממלכים וכו', ע"ש.

ובאפי' זוטרי ס"ק כ"ד תמה על הצ"ש שכתב דאף שרבים חולקים מ"מ אין להקל, הא כיון דרבים מחזיקין זיל בחר רוצא ומחזיקי חיתי להחמיר, ומכ' גם' דלכמ"ג גופיה שפסק כר"ח, מאן מפ"ס דהקונה יסרסם בעלמו, דילמא יסרסם ציד צ"צ או עבדיו לסרסם והו"ל לפני דלפני דלכונ"ע לא חישינן.

פה. ומיהו אם אין העכר"ם מסרסם בעצמו. בשואל ומשיב מהדח"ל ח"א סימן רכ"ט נשאל בדבר הנהוג ליתן עופות לערל לסרסם ע"י הערמה, שמוכרים העופות לערל ואומרים לו שיתנם לערל אחר לסרסם ואח"כ קונים מהם בחזרה, והשיב דכיון דבמכירה נעשה הגוף של עכו"ם לא דמי להלן חזרי דגנזי ארמאי,

ביאור הגר"א

[א] כ"ד כו. בדאמרין
בחגיגה מהו לסרוסי
כלבא כו ובשבת הרוצה
שיסיר תרנגול כו
ובשבת קניד ב' והאיכא
צער ב"ח ואין סענה
בתולה : [מא] ומ"מ
כו. כמ"ש בפ"ו דב"מ בר שגועש על העגל :

לכולי עלמא שרי (ג"ז ס"ט) [א] כל דבר הנריך לרפואה או לשאר דברים לית זיה משום
איסור לער בעלי חיים (איסור והיתר הארוך סי' נ"ט) ולכן מותר למרוט (וי) נוזות מאוזנות
חיות וליכא למיחש משום לער בעלי חיים (מהר"א סי' ק"ס) [מא] ומכל מקום העולם
נמנעים דהוי אכזריות :

כהן

באר היטב

(יז) נוצות מאוזנות. עיין מ"ש ב"ר סי' כ"ד ס"ק ח' נ"ס נה"י :

אוצר הפוסקים

הנסיעה ע"י נעקה וקול כו, גם ל"ש צוה שליחות כ"כ, גם חמ"ד
יש צוה לז' תועלת באפשר.

ובאמרי שפר סי' ל"ד כתב שכוונת הרמ"א להחיר דוקא
במקום הכרח, וכמו שהנריך לרפואה הוא ענין הכרח, ואין כוונת הרמ"א
להחיר דברים הוא דומה לזה כשיש ענין הכרח, ואין כוונת הרמ"א
להחיר בשביל תועלת וריוח ממון, וראייה לזה מהא ד"צ דף כ'
פסקי שדי ליה לכלבים כיון דאית צוה לער בעלי חיים לא עבד, ולא
יותר האיסור מפני הנריך להאכיל לכלבים שמונותיהם עליו, ויותר
מלינו בשטמ"ק שם נ"ס הר"י מ"גש וכו' ע"ש, וכ"כ בספר בנין
ליון סימן ק"ח נ"ס הגאון מווירצבורג שאין להחיר לגרום פשיית
מוס בספק צבור לפי שיש צוה לער בע"ח דקיימיל דהוי דאורייתא,
ומה שבי הרמ"א נ"ס הארוך להחיר במקום צורך, צוה"כ
שם לא החיר רק לצורך רפואה אפילו לחולה שאין צו סכנה,
אבל משום ריוח ממון לא מלינו להחיר, וגם הגאון המחבר שנייד
להקל צוה ד"ל דעשיית מוס שאין צו לער גדול ויש צוה תועלת
מוחלט אין צוה משום נעצ"ח, מזהב ג"כ דאין שום היתר
לנעצ"ח גדול וכו', עוד כתב דגם אין הדבר צריך אי מותר לישראל
לעשות נסיונות צוף בע"ח בדרך הרפואה שאין זה לרפואה אלא
ספק תועלת, ועיין בשבועות יעקב ת"ג סי' פ"א שנשאל מרופא
מומחה אי מותר להשקות סמים ארסיים לנע"ח למען ידעו פעולת
הסמים בענין רפואה האדם, והשיב להחיר דמה שכתב הרמ"א שיש
מעשה אכזריות במריעת נוזות היינו לפי שעושה מעשה בידים והעוף
מרגיש לער בשעת מריטה, משא"כ בהשקאת הסם שאינה מרגשת
לער כלל בשעת שתייה, אבל לא נמלא מבוחר שם אם מותר גם
לנחש ולפלוש בע"ח בחיותם שהוא מעשה בידים ולער מרובה, כמו
כן יש למחות לעצמים המרעיצים עגלים מעת לעת קודם שחיתם כדי
שיעיל מיעוץ בסירכות שלהם דהוא איסור גמור מן התורה וכו',
שאין שום היתר לער בע"ח בשביל תועלת ריוח ממון, ועי' בספר
חסידים סימן תרס"ז שמי שמשם משא על בהמה יותר מכדי יכולתה
עתיד ליתן את הדין ואינו מותר רק במקום הכרח.

גם בתולדות יעקב חי"ד סי' ל"ג הביא דכבר נזכר נזכר קמאי
דקמאי על הקלצים המרעיצים את הבהמות יום או יומים
באמרי שבעצור הרעצון מכבד הכשר ושחים רעות יעשו צוה,
שעוברים על לער בע"ח וגם עוברים על איסור גזל בידים כמבואר
בחולין ק"א ח' וכו', ומביא מספר חסידים ה"ל, וכתב עוד דאוחס
האנשים המצלים זמנם בשחוק שמשפין כלבים על חזירים או על
שאר בע"ח עתידים ליתן את הדין, ואפי' העושים שחוק ע"י נכרי
ג"כ אינו נכון, כי ספק הוא אולי הנכרי מלווה על לער בע"ח.

פח. דהוי אכזריות. כתב הע"ז בס"ק י"א דלפ"ז גם כרצונה
של תרנגול לא יעול.

ל"ש שפסק בפשיטות דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות, ונש"ת רש"ך ס"א
סי' ק"י פסק נמי כהכ"ד, עכ"ל, ועיין בפ"ת ס"ק י"ג שהנריך
צוה. גם בספר ארעה דרבנן מערכת הא' אות ה' ואות ו' ובעפרה
לדאעא שם אות ז' האריכו צוה הרבה, ע"ש.

ובנתיבות לשבת סוף סק"י כתב דמ"ש הכ"ש נשמע דנכרי לנכרי
אין שליחות, הנכר בתשו' תה"ד שם איתא טעם אחר
מפני שאין שליחות לדבר עבירה, אך עדיין ל"ע כיון דאמרי בקדושין
מ"ג דהא דאין שליח לדבר עבירה היינו לענשו בדיני אדם אבל בדיני
שמים חייב א"כ הוא מכשילו, ועוד נראה דהא דאמרי בע"ז י"ד
דמותר למכור לנכרי החשוד למכור לנכרי משום דאלפני דלפני לא
מפקדינן, היינו דאינו חשוד למכור צודאי לנכרי כדאמר הכס אטו
לנכרי מצדן לישראל לא מצדן, אבל צה"י דינא שכתב הרמ"א
שקונה אוחז צודאי להרס מה לי שסרס זה הנכרי בעצמו או שיכשיל
את חברו, כיון דישראל יודע צודאי שמכשיל השני הרי הוא עובר
אלפני עור כשמכשיל השני, ול"ע. ובספר האלף לך שלמה סי' כ"ג
האריך לתרן קושיות אלו, ע"ש.

פז. למרוט נוצות. כתב בפני משכ ס"ק י"א דמהר"א סי' ק"ס
שממנו מקור ד"ז מבוחר להדיא ללורך תשמיש אדם
מותר, וכן הוכיח ד"מ ד"ז מכמה פוסקים בלי שום חולק, ומשמע
דאף לורך כחיבה ג"כ מותר למרוט נוזל דהוי ג"כ לורך תשמיש
אדם, ולפ"ז ל"ע על הבה"ט צו"ד סי' כ"ד סק"ח שבי' נ"ס צוה
כלל בפשיטות דאיסור למרוט נוזות מחיים לורך כחיבה משום
לער בעלי חיים. עיין דרכי תשובה שם ס"ק נ"ט. ובנחלת לבי
סק"ד כתב שגם לחתוך לשון עוף כדי שידבר, ואזנים וזנב מכלב
כדי ליפותו מותר שכ"כ במהר"א.

ובאפי' זוטרי ס"ק כ"ה תמה עליו דמג"ל היתר זה, דאף אי נימא
לער בעלי חיים הוא מדרבנן, מכל מקום למה נחיר לכתחילה
לער בעלי חיים, דנשלמא לרפואה ניחא, אבל למלאות האותו
מי החיר לנו לער בע"ח.

ובלבד כתב דמותר למרוט נוזות וכו', שהרי משום טובתן עושין
שטובות יותר, [ומשמע דרק לטובתן החירו המתירין], מ"מ
יש נמנעים דחשיבה אכזריות. ובהגהת עזר מקודם כתב, דמה שמנהג
העולם למרוט נוזות מאוזנים באמרי שפ"ז נעשים שמנים יותר, אין
צוה איסור משום נעצ"ח אף דקיימיל שהוא מה"ת, מ"מ כיון
שהותר לורך כל דבר של אדם למלאות רצונו צד מה, כן י"ל אולי
צוה, שכיון שעכ"פ הנשים מסופקות אולי יש תועלת צוה ה"ל לורך
אדם, והיום האכזרי צבתי שלא יעשו כן, ומ"מ י"ל זכות כג"ל. וע"ש
שבי' שאין צוה משום ובחוקותיהם ולא משום ניחוש. עוד כתב שם
מי שנוסע עם עגלון ואומר לו למחר לנסוע, גם אם אין לו שום
לורך ותועלת צוה, מ"מ אין קפידא צוה כיון שאפשר שימחר העגלון

באר הגולה
א מפורש בתורה

ו נשים האסורות לבחן ודין אשת כהן. וכו' ס"ו סעיפים:
א * (ה) כהן אסור

מן

פתחי תשובה

נה ועוד נראה דכל מקום שאמרו חכמים דמהני אמתלא היינו כשמתחלה הוא נסלק את הדין אבל אם אחר עשה כן לשם תועלת לא מהני אמתלא ושעמו של דבר הוא נעומו דכל אמתלא הוא נעומו אולם כאלו אמר שלא עשה מתחלה כן אלא מפני האונס ולא האונס הוא מפני ההפסד חשוב אונס דאחר ליה מעלתא ואם הוא מפני צירא שחל לא יגיע לו התועלת שהוא מתקן הוי אונסא דאחר ליה מנפשיה (ע"ן נתיב) נתיב אחרים ס' ז"ד אות ו' שפקק עליו צוה ע"ה) וצוה מרות לן למה לא הזכירו חז"ל שתועיל אמתלא גבי כל הכי דשויא אנפשיה דה"ל (ע"ה) לקמן ס' קט"ו ס' ו' ס' כ"ט) ועוד דבזמן ארוך כ"כ כזה אין סברא שתועיל אמתלא (ע"ה) לקמן סימן י"ט ו"ה"ה צ"ח"ה (ס) ואע"פ שלא כתבו חכמים שיעור לדבר מ"ח ע"ן האמתלא הוא לפי ראות חכמי ישראל, ומכל הכי טעמי חזינא שאין יכול להכחיש כהונתו וכופין אותו לגרשה כמו בכהן דעלמא. ואין הילוק בין ע"ן הוה לדורות הראשונים שהיה להם כתב יתום ולדבריהם כיון שכל הכהנים צומ' הוה הו' נהנוגות ומהות חוקה א"כ הכהן הוה כמו שאר כהנים כ"י ע"ה וע"ה"ה נקונו ס' ה"ז ס"ה: וע"ן נתיב מתנת עני ס' ה"ח נכהן שער וקידש אשה פסולה לכהונה ודא"כ גירסא אס' נידך תשובה וכפרה על הקדושת' מי אמרין כיון דק"י"ז כרז' נקדושי דף ע"ה דאמר קידש אינו לוקה אין כהן אסור כלל או דילמא נהי דאזני לוקה

(ה) כהן אסור. ע"ן נתיב מתנת עני ס' ה"ח נכהן שער וקידש אשה פסולה לכהונה ודא"כ גירסא אס' נידך תשובה וכפרה על הקדושת' מי אמרין כיון דק"י"ז כרז' נקדושי דף ע"ה דאמר קידש אינו לוקה אין כהן אסור כלל או דילמא נהי דאזני לוקה
ט"ו שנה לכל דבר שנקדשה לישא כפיו (ע"ה) ט"ו לעיל ס' ג' סק"ל ומ"ה
ס) ולפתוח ראשון ולקרוא ראשון ולפרוש מנומלת מת ועמה קידש גרושה אחת והכחיש את כהונתו לומר כי מעולם לא היה כהן ומה שאמר שהוא כהן לא היה אלא בשביל ליעול גדולה לעצמו לפתוח ראשון ולקרוא ראשון. וכתב הדבר פשוט שאין הכהן יכול להכחיש מה שהיה מוחזק בו זמן רב שהרי אפילו חזקה שלשים יום הוא חזקה אפילו להיות הורגין (ובדלקתן ס' י"ט ס' צ) וכ"ה חזקה של ט"ו שנים. ואין לומר הרי נתן אמתלא לדבריו עשה כן כדי ליעול גדולה ואמרין צ"כ דכתובות כ' (ובדלקתן ס' ת"ז ס' ד) זה אינו מכמה טעמים חדא שאין האמתלא מבוררת ועוד דכל עשה מעשה ל"מ אמתלא והכל עשה מעשה נמה שעלה לדוכן וכיוצא ואפילו למ"ד דמהני (ע"י ז"ד ס' קפ"ה) היינו אם לא עשה המעשה רק זמן מועט וגם אם לא עשה המעשה כ"כ בגלוי לעיני כל דכתיב הלא לא מחזיק איש נפשיה וגם אם לא עשה רק דבר אחד אצל נכ"ד עשה מעשים הרבה כ"כ שגשג כפיו וחתם עלו כהן ונהג בכל דיני כהן כמה פעמים פשיטא שאין תועיל אמתלא ועוד דכל היכא שעשה איסור לאו כל כמיניה לתת אמתלא דמוקמינן ליה בחזקת שלא עשה איסור עד עתה שזכנאם בו רוח שנות ועוד דחזקה זו של נישאא כפיס אלימא טפי שאין האמתלא תועלת

אוצר הפוסקים

ב. המבי"ח ח"א ס' ר"ט נשאל בחדא שנאמר לו שמשפחה אחת שכיניו היה כהניו היו כהנים, ובא לפני הרב ואמר לו שינהוג חומרי כהנים, ומחמת זה נזכר גם כן מנומלת מת ע"ד חומרא, ונכדו לא היה נזהר מנומלת אחת לפרקים וארס הכד גרושה, והתירו צו שלא ישאנה ועבר ונשאנה, והשיב שאינו מחויב לגרשה, משום דלא הוי הכה אלא קול בעלמא דלא אחזק צדי דינא, ומה שנהג אציו חומרי כהנים אין צדק הודאה, שהרי ה"ו זה רק מספק וכו' באומר אינו יודע ואין שתיקתו כהודאה, ומה שאמר לו הרב שינהוג חומרי דכהנים לא אמר לו דרך הוראה אלא בדרך חומרא בעלמא, שהרי לא אמר לו הרב חייב אמת לנהוג חומרי דכהנים כדאמרין לענין דינא לא חן לו, וכ"ש צו שלא נהג חומרא אלא לפרקים שאין זה כהודאה, ואפ"י לכתחילה ה"י יכול לישא אשה אם לא ה"י לבו נוקפו בשום ספק כהונה. ועי"ה שם ובאור"ה"ה ס' ג' סקט"ז.

ג. ובלבד שסוף חלק אהע"ז כתב בתשובה, בחדא שחוזק לכבן ושאל גרושה עשירה ואמר שאינו כהן, ונתן אמתלא לדבריו שרצה ליעול גדולה לעצמו ולהחשיב עצמו כמה שיקראו אותו כהן לחורו וישא את כפיו, והשיב שמתחייב לגרשה וכופין אותו ע"ז ואפ"י חזר בו ע"י אמתלאות נכונות אינו נאמן דלא דמי לנדב (כמבואר ביו"ד ס' קפ"ה) דנאמנת באמתלא, דשאני נדב שמינו צב שכתורה באמינה לה עפ"י עצמה לספירתה לכך באמינו לה חז"ל באמתלא נכונה, וגם אינו דומה לאשה שאמרה ח"ל אני וחורו ואמרה פנוי אני דנאמנת באמתלא, דשאני הכס דמשום חומרא שבהמרת עלי' בסופה כ"י משא"כ בכהן זה, ובפרט שאנו רואים צו שכל כונתו הוא להנאחו שנתן עיניו באשה ובמנון, ועוד שא"ל למאן כאן שום אמתלא נכונה מפני שיש לדמות ענין זה לעדות שאמרה תורה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ועשמו הוא כיון שרואה לסתור עדות הראשונה עושה עצמו רשע שמעיד על עצמו שעדות שאמר מקודם הוא בשקר, [ע"י כתובות י"ח ע"ב ח"ל רבא כל כמיני כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וברי באנוסים מחמת נפשות אינו עושה עצמו רשע כמבואר שם ולי"ע], וא"כ ה"י צ"ד כשהחזיק עצמו לכבן ועלה לחורו צלי ספק שבו גם כהנים אחרים ח"כ לפ"ד של עכשיו שהוא ישראל מעיד ע"ה שער על מ"ע וקדשתו, ואף שהוא אסמכתא כיון שדרשו חז"ל שזה בכלל וקדשתו וקבלו עליהם כל ישראל ה"י צא בהסכמה בכלל וקדשתו מהי"ת, וכ"ה אם נשא כפיו ה"י עובר בלאו ה"ה מכלל עשה, אך הואיל ודבר ה' צוה שאינו רואה עוד להשתמש בכוכב

סימן ו

סעיף א. א. כהן אסור וכו'. א. ע"י פ"ח סק"ל. ובש"ח בית יצחק ס' כ"ג נשאל בחדא שהחזיק עצמו לכבן ועלה לדוכן וראשון לחורו וגירסא אשתו ובגט נכתב על אציו כהן, ועתה רוצה להחזיר גרושתו, באמרו אמתלא שהוא אלא יען שקרה בשמחת תורה כהן עשה שצדק נעשה כהן, ובעדים בעידו שמכירים אותו ואת אציו שאינו כהן וכן בעידו הרב אששים, והשיב אף שדעת הרשב"א דאף נגד עדים אמרין שווי אנפשי דה"ל, ע"י במל"מ צפ"ט מה' אישות בע"ז דכתב דהיכא דחזר מדבריו גם הרשב"א מודה, ואף דצ"ג מביאם לא כתב כן, מ"מ הא כתב שם המל"מ דבפסקי מהר"א ס' רכ"ו חולק על הרשב"א וסובר דנגד עדים לא מביטין לשווי אנפשי דה"ל, [וע"י צפ"ח ס' מ"ח סק"ב ובתו' ר"י הזקן קדושין ס"ו ח'], עוד נראה דאמתלא מהני צ"ד אף לדברי המכריז"ע בראשונות ס' קמ"ח דבהכונה לא מהני אמתלא מפני ג' טעמים משום דעשה מעשה, ולאחר ל' יום, וגם צפ"י רבים [ע"י פ"ח ס' ח'], מ"מ צ"ד דיש עדים מהני אף אמתלא גרושה, ועוד דע"י בצה"ע ס' ד' ס' ל"ז דכתב דצידים מוכיחות שמשקר לא אמרי' שאחד"ה [וע"י בכה"י רש"י על פמ"ג יו"ד ס' ח' שפ"ד ס' י"ק ט"ז], וי"ל דטעם הרשב"א משום דאדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים וע"כ אומדנות וכוונות עדיפה מעדים, ח"כ צ"ד שכל אנשי עירו מכירים את אציו שאינו כהן הוכחה כזו עדיפה מעדים, וכתב יצמח פ"ח ח' כ' בדבר ידוע וגלוי לא אמרי' חרי כמאה, [ע"י נוצ"ק צ"ח ס' מה שפי' דברי החו"ס שם שלא יסתרו לדבריהם בכתובות כ"ב ח' ד"ה חרי ודאי ע"ה], וי"ל דגם הרשב"א מודה בכה"ג [וע"י חש"י ברכ"ז ח"א ס' ש"ח], ועוד י"ל כיון שנכתב צבגט דאציו כהן הגט פסול (ע"י נוצ"ק ס' פ"ט), וי"ל דפסול הוא מהי"ת, וברמז"ס ס"ל דאציו גט מותרת לכבן, ועוד דאפ"י אם אסרין משום ריה הגט הוי רק מדרבנן כמ"ש ברמז"ס, וברא"ה ס"ל דדרבנן לא אמרין שאחד"ה [ע"י עמודי אש ס' ד' כלל צ'], ח"כ יש כאן ספ"ה, שמה הלכה כמהר"א דמהני חזרה, ואח"ל כהרשב"א דלא מהני, שמה הגט פסול מהי"ת, ושמה כדברי הפוסקים דריח הגט לא הוי רק מדרבנן ולא אמרי' שאחד"ה, ועוד דע"י בנז"ח ס' כ"ג שכתב דשאחד"ה אינו מטעם נדר רק משום נאמנות דנאמנן ע"ה יותר מק' עדים וע"ה שכתב דבדבר שאי אפשר לא שייך נאמנות על עצמו, ח"כ ה"ה צ"ד שכל יודעים שאציו אינו כהן, מכל כה"ל נראה דמותר להחזיר גרושתו.

(ב) מן התורה (א) בגרושה

זונה

פתחי תשובה

באר היטב

(א) בגרושה. עי' במהרש"א ח"א סי' קצ"ה:

איסורא מיהא עבד ונרדף כפרה. וכתב דלכאורה יש ללמוד מדברי החוס' נ"מ דף י' ע"ג דעכ"פ איסורא מיהא ליכא. ושוב דחה זה דלן רמ"ה מדברי החוס' אלו והביא חסור לקדש מדרבנן שחל יעשה ע"ש ודו"ק. [כעת מלחמי בס' נ"מ לקמן סי' ע"ו ס"א שתופס בפשיטות דמ"מ איסור דרבנן מיהא ליכא ומייתי נמי דברי החו' דינמות הק"ל וכתב דח"ל מסוטה מ"ד דמח"ל אין בקדושין אפילו איסור דרבנן כו' ד"ל לר"י הגלילי הגרייטא לא נאמרה לדינא אלא לפרש הקדש של ולא לקחה מקמי דאסרו חכמים הקדושין עכ"ל ע"ש]:

(ב) מהית בגרושה. עיין בחשונות רד"ז ח"ב סי' תש"א על כהן שרלה לישא גרושה ואחרו קרובי האשה שאין האשה עונרת על לאו זה. והשיב מה זו שאלה כל העונות האיש והאשה שזין בהן וכמו שהוא עובר כן הנשאת לו ג"כ עונרת כו' ע"ש ועיין בס' נר"י שחמה עליו דינמות דף פ"ד ע"ג מנאר דמחל ליכא לתתור רק יליף לה בתם מלא יקחו יתירה ע"ש:

אוצר הפוסקים

ע' דג"כ אינו ראוי להוליד היא פעורה אף שביא גדולה, ומ"מ אם היא ראויה להתעבר אף שלא נתעברה חייב כי זה תלוי בידי שמים ומה שיש לו לעשות עשה ועל הביאה הזכירה החורב, וכן הביא שם כן מ"ד החוס' רי"ד.

ב. ועי' בפ"ת סק"א מ"ש לענין אם יש איסור צנכן לקדש פסולות. ובמנחת חינוך שם מסתפק נמי בזה, והביא ד' הריטב"א קדושין מ"ב דגרסה מדבריו בפירוש דאפי' איסורא ליכא צנכן המקדש נשים פסולות, ועי' ברש"י צ"מ דף י' ב' שבי ומשעת הקדושין עובר משום לא יקחו ע"ש. [וכן נראה מחי' ברש"א קדושין ס"ז ב' גבי מנלן דלא תפסי קדושין צעירות, דאסור לכתחילה לקדש איסורי כהונה].

ג. בדבר שמואל סי' ז' וסי' כ' מסתפק לר' הרמב"ם הני"ל דס"ל דצנכן שצא דרך זנות על האסורות לו אינו לוקה, אם רצין עלי' איסור דאורייתא או רק דרבנן, ומ"ד בגמ' בקדושין ע"ח א' דרך ליקוחין אברה חורה משמע דמלקות ואיסור חורב כה צבא תלוי.

ג. בגרושה. א. צנכ"ג הגכ"ט אוח א', וציד אהבן ח"א בגכ"ט אוח א' הביאו ד' הרשב"א בשהר אהבן קס"ו, דאפילו נתגרשה צפסולי עדות דרבנן.

ב. ביד אהרן הגכ"ט סק"ד הביא מהרש"ץ בשהר סי' פ"ח דאשה שאתרה שהיא מגורשת אסור לכהונת משום דשוי' אנפשה חתיכה דאיסורא. ובספר טונג יו"ט סי' ק"ג נשאל באשה שכלכה מציתה כשהיא צחלה וחורה מלובשת כנשואה, וצידה כתב שנתגרשה צעיר פלונית, וכתוב צנכ שצדיק כהן, ואינו כהן, ואמרה לפני בית דין שמשולם לא נשאת לאיש אלא שנאנסה מאיש אחד ונתעברה וילדה ממנו, ומפני הצושה לחזור כך לבית אביה יעלו לה שתבקש מאחד שיכתוב לה כתב פטורין וחחס שלש חתימות בעלמו, אי מותרת להנשא, וגם אם היא מותרת להנשא לכהן, והשיב להיתרה חדא דסמכין אמתלתא דידה ואף להרמב"ן דלא מהני אמתלתא היכא דקא עבדה מעשה, י"ל דהיינו היכא דלפיימ שמתרת דברי לא היתה צריכה לעשות מעשה כו' אבל היכא דלא הוי סגי לה בלא"ה שפיר מהני אמתלתא דידה אף אמתשה, ולהכי צנ"ד שכיחה כוונתה שלא יכירו בה שילדה צנכות הוצרכה לעשות מעשה כזו, נאמנת באמתלתא דידה (ואף שיכולה לומר שמת בעלה, מ"מ לאו כולו נשי דיני גמירי) כו', וכעין זה מבואר בשהר הרא"ש כלל ל"ה סי' ד' הוצא צנ"י סי' מ"ו ע"ש [ועי' בש"ך יו"ד סי' קפ"ה סק"ה] ועוד יש לזקק דל"ש לאוסרה לכהן משום דשוי' אנפשה חדיא לפמ"ש צחי' הרשב"א נדרים ז' ב' שם הרא"ה ממזן דזונה אינה מוצרכת אלא כל היכא דכוא מוצרך ובדליתא צינמות פ"ד ב' כל היכא דאיכו מוצרך איכו מוצרכת דלא יקחו כתיב, ור"ל דלא אמרי שווי' אנפשה חדיא אלא כל

צנכונה אין לקרותו מכאן ואילך ראשון לס"ת וגם לא יעלה בחור מנין השבעה בשבת, וגם צחול לא יעלה לס"ת, רק הרשות נחונה לקרותו לס"ת למפער וגם אז לא יקראוהו צנכ, וגם לא יניחוהו לישא את כפיו ואף לא לעמא למחיס, אולם זרעו שיכי' נו מאשה הכשרה לכהונה כולם ישארו צחזקת כהונה כי צחז אין כאב נאמן לפסול צניו. [ועי' פרמ"ג אור"ח סי' קכ"ת ח"א סי' ק"ג נ"מ מה שנתקש צ"י בלבוש].

ז. ובדברי חיים סי' י' נשאל צ"י שהוחזק לכהן וגשה גרושה ואמר שמה שהוחזק לכהן הוא עפ"ד אמו שאתרה לו שהוא כהן, וכעת נתברר לו שאמו כשהיתה פנוי' נתעברה מחנות ויש ע"ז עדים והוא שתוקי ואינו צנכ כהונה, והשיב דכיון דמח"ת אשה נאמנת לומר מכאן הוה, ורק משום מעלת יוחסין אינה נאמנת עי' צר"ן קדושין ע"ג גבי דין נאמנות ח"י, ובפרט כאן דלכתמיר נאמנת אמו שהוא כהן ואסור בגרושה, וע"ש דהאריך צנ"ד דאין להקל מחמת דכתי' זמנינו הוי כולם רק ככתי' חזקה, והביא מחמתו הגאון צעל צרוך טעם שראוי לזנות טעם זה ע"ש.

ב. אסור מהית כו'. א. שיעת הרמב"ם צפ"י מא"י כ"ב והחיות מזהר רס"י דאינו חייב מלקות רק כשקידש ובעל, אבל קידש ולא בעל, או צא עלי' צנכות ולא קידש אינו לוקה שנאמר לא יקחו עד שיקח ויבעול, אבל כה"ג צאלמנה לוקה אחת אע"פ שלא קידש שנאמר לא יחלל כיון שצנעלה חיללה ופסלה לכהונה וכן בקידש ובעל לוקה צ' אבל זונה וחללה וגרושה הרי הן מחוללות ועומדות קודם צעילתו כו', ובקידש ובעל אינו חייב אלא אי' צג' נשים הני"ל צין כה"ג וצין הדיוט, ודעת הרמב"ן דאין חילוק צין כה"ג וצין כהן הדיוט הכל שור לאלמנה צנכ"ג דעל צעילה לצד חייב ואפי' צבערה ובקידש ובעל חייב צ', ודעת הכ"מ שם דצנכ"ג חייב אכולו צבעל ולא קידש ובקידש ובעל חייב צ' מלקיות אבל כהן הדיוט אינו חייב צג' נשים האסורות לו צבעל לצד, וכן קידש ובעל אינו חייב אלא אחת (דצנכן הדיוט לא שייך הלוא דלא יחלל) וכולם אין מחלקין צין גמר ביאתו וצין בערה, ודעת הראב"ד שם גבי כה"ג צאלמנה מודה להרמב"ם, וכן הדיוט צג' נשים הני"ל אם צעל לצד ולא הוי רק בערה אינו חייב כלל (כי חילול דידה ל"ש, כסברת הרמב"ם כיון דפסולים קודם לכהונה) אבל אם כה' בקדושין לוקין משום לא יקח, ואם כה' צנכר ביאה חייב על הביאה לצד משום חילול זרע, ובקידש ואח"כ גמר ביאתו חייב צ' משום לא יקח ומשום חילול זרע.

כתב המנחת חינוך מזהר רס"י דנראה לשי' הראב"ד דחייב על גמר ביאה משום חילול זרע, כיון דעיקר הלוא הוא משום חילול זרע אי"כ אינו חייב אף על גמר ביאה צאל הולאת זרע, וכן אם צא ככהן על אי' מג' נשים הני"ל והיא קענה יותר מצח ג' פטור על הביאה לחוד כיון דאינה ראוי להוליד, וכן אם הוא קטן מנן

באר הגולה

ב גרייטע ימות דכ"ד
ע"ל ונכחה דוכתי
ג שט

זונה וחללה ב ואסור בחלוצה ג (ג) מדרבנן [א] לפיכך אם עבר ונשא
(ד) ספק חלוצה

אין

באר היטב

(ב) מדרבנן. עיין הר"א ש"ן סי' רי"א. נשא חלוצה אפילו נדר הנאה ממנה מעכשיו ואפי' יש לו אונס ממון אסור לקיימה. הרא"ש ח"א סי' נ"ט. כהן שהחזיק בכהן ימים רבים וגשאל חלוצה כי לא ידע שחלוצה היא אי כופין אותה להוליד פסק שנות יעקב ח"א סי' ז"ג לדעת מהרש"ם בח"א סי' רל"ה אין כופין בכהני בזמן הזה דכהני ספק נינהו. אבל בתשנות מהרי"ט ח"א סימן קמ"ט ותשנות חוט שני סי' י"ז האריכו לסתור דעת מהרש"ם, ושנות יעקב סי' הנ"ל דוחה דגריה ומקיים דברי מהרש"ם. עכ"פ העלה דאם רוצה לגרש זכור לעזב כיון שגניו נדחין מכהונה נמנע. אבל אין כופין בשוטים ע"ש. ובתשנות כנסת יחזקאל שאלה נ"ו נסופו חולק על שנות יעקב וכתב חלילה להוליד לעז על יחסי כהונה נה"ז ושיהיו כל הנכורים מצלי פדויים ע"ש:

פתחי תשובה

(ג) מדרבנן. ענה"ט ח"ט דתשנות כ"י חולק על שו"י. ועיין בתשנות זכרון יוסף סי' ג' שחולק ג"כ ע"ש וכן דעת הרב נר"י אור ג' ועמ"ש מהו צ"ל ל"ד סימן שכ"ג סק"ג:
(ד) ספק חלוצה א"צ להוציא. עיין בתשנות אל"ז פנים מחירות ח"ג סי' ו' ונפ' יסועות יעקב ח"ט שנה:

אוצר הפוסקים

שהודתה שהיא מגורשת כיון שעתה היא מכתשת גאמנת שיכולה לומר שקר דברתי ומשעבד בייתי בך.

ד. זונה וחללה. כתב הרמב"ם בפ"ב מה' איסורי הי"ג כהן כבא על הכותית לוקה עלי' משום זונה וכו' ובצניעות לבד לוקה שברי אינה צד קדושתו.

ה. ואסור בחלוצה. בשו"ת בנין ליון סימן קכ"ח נשאל בכהן שנשא אלמנה ושהה עמה כמה שנים ולא ילדה, ואח"כ נודע לו שהיא חלוצה, והוא עומד שיש לה סימני איילוניות, ומקודם כי החשמש קשה לה ואין לה דין כשאר נשים ולפ"ד אין חליצתה חלוצה, והשיב דלריך להולידה, שברי מדבריו נראה שאין לה כל סימני איילוניות, ואין צעיון כל הסימנים (עי' להלן סי' קע"ב ס"ד) וגם הרמ"א דחיש לר' בעור דסגי בסי' א' הוא רק להחמיר דאסור להתייבס (ועי' צ"ח שם סק"א) ועוד דאפי' אי אמרי' דסגי בסי' א' אין הצעל נאמן דנוגע הוא [עי' עין יצחק ח"א סי' ד' דזה כיו מדעליג], וגם מלשונו שאין לה דין כשאר נשים משמע דיש לה אבל לא כשאר נשים ובש"ס ובשו"ע מפורש דאיילוניות אין לה כלל דין, ואפי' יש לה סי' א' והיא ספק איילונות מ"מ צ"ד כיון דלר' הר"י והרמב"ם והשו"ע סי' קס"ד ס"ז יולד דאשת כהן שחללה מספק אסור עליה ללא כהתוס' שבת קל"ז ע"ב, וכדמשמע ציננות ל"ז, ועי' ערוך לנר שם והעטם כמ"ש החוס' יצמות כ"ד ע"א ד"ה וספק, שיאמרו קים לבד לרצון שגפל בה ויתירו חלוצה ודאית לכהן, וא"כ אף הכא ידעו שחללה ושאניה ודאי איילונות וכשיראהו נשואה לכהן יאמרו חלוצה מותרת לכהן, [דבריו לע"ק עי' צחוס' שם], ועוד כיון דאיילונות אפשר להתבאר ואעפ"י חללו לה אי"ב יאמרו דקים לבד דלאו איילונות היא וחלוצה מותרת לכהן, ואפי' אם יתבאר דהיא ודאי איילונות לריך כרוז לכהונה עי' יצמות קי"ע ע"ב, ואיכא דידע בחלוצה ולא שמע בהכרח, ע"כ אין להחירה.

ו. בחלוצה. ואם נשא חלוצה ומתה אינו מעמא לה, עי' מג"מ כי נערה בחולה פ"א שהביא בן מהוספחא, וכ"כ בשאלות ר"פ אמו.

ז. עבר ונשא. כתב צ"ח ב"ח בית משה סק"ב ואם קידש נראה דהדבר חליא במחלוקת הפוסקים המוצא צ"ח י' וי"א דמבואר שם דנחלקו במה דאם כנס לא יולד, אם קידש כיו כנס כו', וה"כ כאן דלהפוסקים דקידש לא היו כנס כאן נמי קידש לא מבני כו'. ח. ספק חלוצה כו'. א. מקור ד"ז הוא מהב"מ בפ"ח מה' יבום צ"ח הרמב"ן שדקדק מלשון רש"י ציננות כ"ד ממ"ש דלא גזור רבנן לאפוקי מספק משמע דלכתחלה אסור אפי' בספק חלוצה, וכתב עליו הרמב"ן וכן עיקר ואע"ג דשאר ספיקות של דבריהם לכתחילה לקולא כיון דאיכא מעשה רבה שחזק לה צ"ד אין מחירין אותה עכ"ל. ובעני אחרים סק"א כתב ע"ז אף דר"ז מוסכם

כל היכא דהאיסור מלך עממה, אבל באיסור זונה שאין האיסור מלך עממה אלא משום קדושת כהונתו שזכירה בתורה גם אותה שלא להכשילו בזה לא שייך שווי אנפשה חד"א, ואף שהיא יודעת בעממה שהוא צד עלי' באיסור מ"מ כיון שהוא אינו מחויב להאמינה ובהיתר קטביו גם היא אינה מזהרת, [ועי' במחירי סוף נדרים], ולפ"ז צ"ד נמי באיסור גרושה לכהן לא נמא שווי אנפשה חד"א כיון דאין איסורה אלא מחמת קדושת כהונתו [ועי' נו"ב מהדו"ח סי' כ"ג מ"ש ע"ד הרא"מ ועי' צעונג יו"ט סי' ק"ע], ואין לחלק בין שהיא נשואה דאינה גאמנת משום דמשעבדה לה, ושווי אנפשה חד"א נמי ל"ש באיסורי כהונה ולהכי מותרת, משא"כ צענוי שאומרת שנבעלה לפסול נמא דאסורה להנשא לכהן מטעם גאמנות, דגאמנת על עממה, דז"א, דאף בהיותה פנוי שאומרת שנבעלה לפסול לה נמי אין האיסור עלי' מטעם גאמנות אלא מטעם שווי אנפשה חד"א [עי' נו"ב סי' כ"ג הוב"ל סק"א], וכדמשמע מד' רש"י קדושין ס"ג דאמר ר"א ומודינא באומרת נחקדשתי כו' ופי' רש"י ולענין איסורא טעמא אחרניא דשוי אנפשה חד"א משמע דגם צד אין האיסור מחמת גאמנות רק מטעם דאחרי"א, ועי' מהרי"ק שורש י' ובהפלאה כתובות כ"ב, וכיון דהאיסור רק משום חד"א לדעת הרא"מ ל"ש גבי איסורי כהונה, [ואף דלהלן סעיף י"ג כי אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שמוחלת לבעלה כי הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה דשוי אנפשה חד"א, ועי' צ"ח ס"ק כ"ה, הרי מפורש להלכה דאמרי' שוי אנפשה חד"א אף שהאיסור מחמת הכהונה, וכ"כ ברש"י הוב"ל, מ"מ לצירוף מהני דעת הרא"מ], וצויתר כי הכתב פטורין נראה לעין שהוא מחויף ע"כ אם אחר החקירה והדרישה אלא האשה תעמוד דצריכה שלא נשאת מעולם מותרת להנשא גם לכהן. ג. בחיים ושלום סי' י"ב נשאל באשה שיש צידה הוכחות שהיא אלמנה ונשאת לכהן, אולם יש ע"ה שמעיד שהאשה סיפרה לו שבעלה נתן לה גט בהיותו שכ"מ כדי שלא תזנך לחלוצה, והאשה אומרת שמה שסיפרה לו ה' צנוג נאשה אחרת ולא עלי', ובעלה ה' בן יחיד ולא היו לו אחים, והשיב כיון שכבר נשאת יש להקל דלא חלה, דהלכה רווחת היא דע"ה צבכחשה לאו כלום הוא עי' קדושין ס"ה, וכתובות פ"ה, וכן דעת הפוסקים דר"ז הוא גם צמד המעיד שכן שמע מפיו וכלה מכחישו (ועי' בפמ"א ח"ב סי' ק"פ), ועי' ברית"א ובשעמ"ק כתובות ד' דמשמע מירושלמי שריך צ' עדים נגד הצע"ד להכחישו [ועי' צ"ח סי' קט"ו סק"ב] וצ"ד אין כאן צ' עדים ונפרע שהאשה אינה מכחשת דצריכה אלא שאמרה על אחרים ועי' בחש"מ מהר"מ פאדוה סי' ל"ו. ובספר נדבד לב סי' ב' כתב דאם הזרה צד ומכחשה דאין לחוש לכהונה כיון שהיא מכחשה מעשיו. וכ"כ באור עולם סי' כ"ג. וכ"כ במשאת משה סי' כ"ע שאף

אין צריך (א) להוציא אבל גרושה אפילו אינה אלא ספק גרושה (ב) צריך להוציא

באר הגולה
ד כ"כ הרמב"ם נפ"ה
מהל"כ וכתב ה"ה ז'
פשוט דספיקא דאורייתא
הוא

פתחי תשובה

(ה) צריך להוציא. ענה"ט [ספ"ד] ומ"ט בשם הר"י הלוי נשא ספק שנוי א"צ להוציא.
עי' גם' שעה"מ פי"ט מהל"כ דין כ"ג שכ' עליו לכאורה הדין עמו כיון

באר היטב

(ג) להוציא. אבל לכתחלה נזרו אף על ספק חלוה עיין תוס' דינמות
דף כ"ד ע"ה:

אוצר הפוסקים

ג. ובס' אחיעזר ח"א סי' ה' נשאל צידון אשה שנשאת לכבן
ואח"כ נודע שהיא חלוה, והיא ואחיה חומרים שהי'
לכ ולד אחרי מות בעלה ומת תוך ל' יום, וצפנתם הקהל רשום הולד
בשם נפל, והשיב דאין מויליין אותה מצעלה, שכן באיסור דרבנן כתב
הנוצ"ט סי' ז' והואיל וע"ה איבער דלא איפשטא, והו"ל ספק
אזלין דרבנן לקולא, ולפי"ז איסור חלוה לכהונה דהוא מדרבנן
דדן שנאמין לע"ה, וכ"כ נאמן אחיה, ועוד דלא הוי אחזקת איסורא
לד' בעד מעולם לא נפסלה לכהונה, והחליטה מעיקרה ה' מספק
(כמ"ש בח' מיימוני ה' אישות ס"ג) ומה שהיה מתחילה בחזקה
היתר ליבס וממילא באיסור לשוק, ג"כ לא הוי אחזקת איסורא,
דאחזקת איסורא לא הוי רק בשאיתו איסור נמשך ובעד זא לבחירו,
משא"כ איסור דחליטה נתחדש אח"כ והאיסור דיבמה לשוק פנר ע"י
מעשה החליטה, ואין מחזיקין מאיסור יבמה לשוק לאיסור דכהונה,
ועוד לפמ"ש הנוצ"ט סי' ס"ט וזת' סי' ט' דבספק ולד ליכא חזקה
איסור כיון דרוב מתעברות ויולדות, מעולם לא נתברר חזקה איסור
שלא לשוק, כיון דרוב מרעא לחזקה ודאי דע"ה נאמן, ומה שרשום
צפנתם בשם נפל אין ראוי שכן דרכם לבחור על מת בחור ל', והואיל
שאחר שנשאת לכבן נודע שחללה מספק י"ל דאין מויליין אותה
מידו כמ"ש בתוס' שם כ"ד, וכ"מ מסתימת הרמב"ם והשו"ט.

ד. כתב בכנה"ג כהנא"י אות ו' דנראה מדברי הרשב"א והרא"ש
דכל מקום דאמר' נמלאת אשה מנריך כרוז לכהונה (עי'
יבמות ל"ו) אם חלץ לה פסולה לכהונה, אבל הרמב"ם צ"ד מה'
יבום וצפ"ט מה' איסור' כתב כל מי שאינה ראוי לחליטה אם נחלשה
לא נפסלה לכהונה, וסברתו כסברת הרמב"ן בסי' במלחמות דאם חלץ
יכריזו וכשרה לכהונה.

י. ספק גרושה. כתב הב"ש סק"ז וכן ספק חללה וספק זוגה
כולן מדאורייתא אלא ספק ממזר מדרבנן, (הוצא צנח"ט
סק"ד).

(כתב באבני זיית סק"ז דאין כוונת הב"ש להקל משום זה בדיעבד,
דבא נבואר לעיל בסי' ב' דגם צפנתם ממזר חלל, אלא שזא
לכודיע דין הספיקות וגי' זה לענין ספ"ס. ועי' בפני משב סק"ז).
והכרחי ופלתו צו"ד סי' ק"י סק"ל כתב ע"ד הב"ש ה"ל שיש מקום
לומר דכיון דחזון שהקילה התורה ביוחסין לענין ספק ממזר הי'
צפנתם פסולי כהונה עי"ה.

ובשער נפתלי כתב שאין ללמוד זה מה כי דוקא צפנתם ממזר
שאין לו תקנה התורה התורה, משא"כ ביוחסין כהונה
דחמירי במעלה וגם יש להם תקנה להנשא לישראל, והביא שגם מחש'
הרמ"א סי' כ"ג וכ"מ משמע כדעת הב"ש.

יא. ספק גרושה. כתב בערוך השלחן אות ז' דבבנים הנוולדים
ממנה הם ספק חללים ונותנים עליהם חומרי כהנים
וחומרי ישראלים, ויראה לי דלהרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מהי'
לקולא ורק מדרבנן הולכין לחומרה בבנים הם ספיקות מדרבנן, אבל
להרשב"א דס"ל דספק דאורייתא מהי' לחומרה הם ספיקות
מדאורייתא וגי' כשפדו צבורים אלא אלו הספיקות דלהרמב"ם
פעורים מלפדות עוד ולהרשב"א חייבים כו'. [ועי' ל"ל סי' קכ"ב
ועי' ריט"א פ"ה מצבורות אות ע"ה צפנתם ספק צפדיון אם נאמר
זכ דכוי כ"א אם פרעתיך כיון שהחיוצ צדור].

מוסכם הוא בכל הפוסקים מ"מ נראה דמדי' רש"י שם לא מוכח מדי'
משום דאף אם נאמר דכבן מותר צפנתם חלוה לכתחילה מ"מ
באותו ענין שמירי שם רש"י ודאי אסור לכתחילה כיון דשנים הם,
וא' מהם ודאי חלוה קא נסיב שברי' ה' מהם היא חלוה גמורה
מבאחים הראשונים שנתקדשה לאחיו בודאי רק שאין אנו יודעים
איזו היא לכך אין לבחור זא לכתחיל כו' עי"ה. ועי' בפני משב סק"א.

ב. בהגהת חכמת שלמה על אהע"ז כאן כתב דבספק חלוה
דכוב ספק ממזר כגון קידש אשה אחת מה' נשים או
ספק צן ע' לראשון דבכ"ג מדאורייתא צפי חליטה מספק זא
אסור לכבן לכתחילה מדרבנן, אבל אם ילדה ודאי ולד מצעלה רק
דלא ה' ל' יום זא מהי' לא צפין חליטה כלל דרוב ולד מעליא ילדן
ואין כאן ספק, אלא מדרבנן צפי חליטה זא מותרת לכבן אף
לכתחילה, (ואין להק' א"כ אשה מזריכה כרוז לכהונה זכ אינו דאי'
חקקה כן להסוברים דכל ספק מותרת לכהונה וצפ"ט דלא אמרין
חשש זכ רק ביבא דבשעת חליטה לא ידעו אם מותרת לכבן רק אח"כ
נודע שהיא מותרת זא יש לחשוש דלמא איבא דשמע זכא ולא שמע
זכא, משא"כ היכא שמתחילה החליטה נודע שמתרת לכבן אמרי' כל
השומע החליטה דרכו לדקדק אם היא זכא ודאי או ספק ומידע ידע
ולא צפי כרוז לכהונה), ומסיים כנלפ"ד להלכה למעשה. אולם עי'
צתשו דברי נחמ"י סי' ל"ט שכתב דאף צמת תוך ל' יום הוי בכלל
סי' דאסורה לכתחילה להנשא ומציא מדברי הראשונים שכתבו זכא
דאיתא צינמות ל"י ע"כ צמת תוך ל' יום ונתקדשה לכבן דאינה
חולצת וכי' דכעטם הוא שאם תחלוץ תיאסר עליו ויש לפרש דכוונתם
הוא שאם תחלוץ יבא זא איסור חלוה להנשא, אבל לא שיתעך
להוציא עי"ז אם נשא עי"ה.

ט. א"צ להוציא. א. וכ"כ בעור כאן, והב"ח צסימן ז' הק'
ע"ד בעור דד' כאן סותרים מ"ש להלן בסי' ז' דכבן שזא
על ספק חלוה ה"ז ספק חללה והולד ספק חלל וכי' לחלק דשם מירי
שזא עליה צאות ולפיכך הם ספק חללים, משא"כ כאן דכוי דרך
נשואין לא גזרו רבנן להוציאה ולפיכך הם כשרים. ועי' צפ"ט להלן בסי'
ז' סק"מ שבי' דכ"ל נמי ל"י הרמ"א שפסק כד' בעור שם צפנתם כו'.
ובפ"ת סי' ז' ס"ק כ"ז הביא ד' המל"מ שבי' ע"ד הב"ה דלא מסתברא
כלל לחלק בכהן, ועוד דבעור יו"ד סי' שצ"ג כתב הב"ה
עגמו דהגולד מספק חלוה הוי כבן גמור ולא חילק בין נשואין
לצאות, ועי' ל"ל דעטות הוא צפנרי בעור שהי' כתוב סי' ור"ל
ספק חללה והמדפים החלוק לחללה.

ב. ובעצי ארזים סק"ז כתב ליושצ ד' בעור עי"פ מ"ש הרא"ש
צינמות צפי' כולד סי' ד' לחלק בין עשו מעלמס דאין
מויליין מידם, אבל אם נמלכו צפ"ד ואסרו להם ועברו ע"ד צ"ד
מויליין מידם כו', ומשמע להבעור דבספק חלוה לכבן נמי דינה הכי
שאם נמלכו צפ"ד ואסרו לו ועבר ונשאה שמויליין מידו כיון שעבר
ע"ד צ"ד, ובכ"ג י"ל דמירי התם וס"ל דזרעו ספק חללים דצריכה.
ובנתיבות לשבת סק"א כתב דבספק חלוה (כי הדיא דינמות
קיי"ט) שהיא צחקה זקוקה ליבס אפי' אם כנס הכבן
ויליא, כיון דהיא צחקה זקוקה לפינוג, וזכו כוונת בעור ורמ"א
להלן בסי' ז'.

באר הגולה

ה גרייתא ס
ו שם דף כ"ב ע"ל ודף
ג"ד ע"ל ודריש לה
מדכתי' ואשה גרושה
מלישה אפי' לא נתגרשה
אלא מלישה פסולה

(ח) להוציא ה [ג] בין שנתגרשה מן האירוסין בין שנתגרשה מן הנשואין ו ואפי' ריח גט פוסל בכהונה [ג] וכופין אותו להוציא והיכי דמי ריח גט כגון שאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם ואע"פ שלא הותרה בזה הגט נפסלה לכהונה [ו] (ואפילו לא נתגרש רק משום קול קדושין (ה) בעלמא אע"פ שהוא צרור שאין ממנו צלותן קדושין ואין נותנין גט רק מכה חומרא בעלמא אפילו הכי פסולה

פתחי תשובה

ביאור הגר"א
[ב] בין כו'. שם ג"ס
א: [ג] וכופין אותו
להוציא. בגיטין פ"ב מ'
דדרשה גמורה ונפסלה
מן התורה כמ"ש ור"א
טעמיה כו' ואף להרמב"ם
בס"ו מה"ג שבי' שהיא
מדרבנן מכל מקום כופין

דמ"ס הוא הו"ל כאלמנת עיסה שכתב הרמב"ם (ונש"ע לעיל סי' ז' ס"ה) דאם נשאת לא תנא מפני שהם ז' ספיקות אך צלחת ז"ל דהא כתב האו"ה הנילו הפ"ה בכללי ס"ס אות יו"ד (עש"ך שם אות י"ח) דנצינות של ישראל שהיו צניות הכותי וספק אם נתלפו לא תקרי ס"ס דמחלף שאסרו חכמים נצינות הכותים תחת אותם ספק הרי הוא כדולי איסור וצריך ז' ספיקות מלכד הספק הראשון שאסרו חכמים והא דאיסור דרנן יותר בספק אחד היינו דוקא דנדר שיעקר איסורו מדרבנן משום גזירה כו' וה"ל דכוותא דמחלף שאסרו חכמים שצויה תחת ספק נטמא שבי' כדולי איסור ואינו יותר לא מטעם ס"ס ולא מטעם ספק דרנן ומלחתי רחיה שאין עליה תשובה מהא דגרסינן פרק האומר דף ס"ו גבי ההיא דינאי כו' עכ"ל ע"ש ועי' בב"ש לעיל סי' ז' ס"ק י"ד ועמ"ש לקמן סי' ז' ס"א סק"ג:

אוצר הפוסקים

יד. וכופין אותו להוציא. עי' באה"ט סק"ג ופתי"ש סק"ג מ"ש לענין כפי' צבאנים דצו"ה, וצחקרי לב סי' ז' כתב דאין ספק דכהני זמנינו הם כהנים ודא"ס וגם בגרושין דרנן כופין להוציא כמ"ש הריב"ש סי' שמי"ח. וכ"כ בצנח"ג בשם מהר"ש יפה דגם בשצויה וחלוצה כופין להוציא והכי נקטין, וגם הרשד"ס לא סמך להחזיר בספק שצויה לבד ע"ש. ועי' בשד"ח בקונטרס הכללים מערכת ב' אות ל"ב שהאריך בענין כהנים דצו"ה ע"ש. ובבבנ"ג צב"ה צ"י אות ט"ז הביא בשם חכמי ויניציא כל כהן שהוחזק בכהונה שעלה לס"ת ראשון וגשא את כפיו כופין אותו בשועים לגרש את הגרושה, אפי' אומר שאינו כהן אלא שעשה כן כדי ליעול גדולה לעלמו אפי' כהנים צו"ה. וכ"כ בחש"י מהרי"ט ח"א סי' קמ"ח קמ"ט. וכ"כ הרי"ו הלוי בסל"ג, ולבוש בחש"י שנסוף בספר, ובצנח"ר שצ"ע דף קע"ו. וציד אהרן ח"צ בגי' צ"י לין לעוד פוסקים. חוט השני סי' י"ח, חוות יאיר בהשמות רע"ג, ותורת חיים סי' נ"ג י"ד.

טו. ואפי' לא נתגרשה וכו'. עי' באה"ט סק"כ שהביא מהר"ש דדוקא אם הצ"ד הצריכו גט כו', אצל אם הוא נתן גט מעלמו כו' לא הוי גט. ובד"מ כאן סק"א כתב דצמרדכי קדושין צ"י האומר איבא פלוגתא דצ"ז בין רצותינו דיש אוסרין ויש מתירין ע"ש. ועי' בחי"מ סק"ב שהביא ד' הצ"י בשם תשוב' הרשב"א שכתב צנתן גט שאינו לריק ע"פ הדין ששעיר לכהונה, וזהו היפך מחש"י זו שהביא הרמ"א כאן בשם הרשב"א ע"ש.

ובבבנ"ג צב"ה צ"י אות ה' הביא בשם מהר"א די צועין סי' ל"ג שהאריך צ"י הרשב"א הני"ל והעלה דאע"ג דלענין הלכה נראה דכל שלא נתן גט אלא צעבור שיאל עלי' קול שהיא מקודשת וצאתו קול לא הוי ממשהו שבי' קול ושוברו עמו, דלוחו גט אינו פוסל לכהונה, אולם לענין מעשה מאחר שנתגרשה במעמד קהל וע"פ גדול הדור פסולה לכהונה. ובאפי' זו ערי סק"ג הביא מחש"י ריח השדה סי' ק' דאם הוי קול ושוברו עמו דהיינו שהיא מכחשת הקול ואין שם עדים דלוינה לריכה גט, ואם כפופו צ"ד טועים ליתן גט אין

באר היטב

(ד) להוציא. וכן ספק חללה וספק זונה כלן מדאורייתא אלא ספק מומר דרנן. עיין הראשית ח"א סי' מ"ב. נשא ספק שצויה אלא להוציאה. ר"י הלוי סי' ל"ב:
(ה) בעלמא. נמשכות רש"ל כתב דוקא נמשכות יש לחוש לקול כזה אצל בעלמא ח"ן לחוש ועיין הג"ח פרק האומר וצ"י צ"י י"ג ושם מנאר דוקא אם הצ"ד הצריכו גט אע"פ שהיה תחת קול בעלמא חיישינן אצל אם הוא נתן גט מעלמו ולא היה נכרך עפ"י הדין לא הוי גט וכ"כ הנה"י צ"ש:

יב. ואפי' ריח גט כו'. א. כתב הרמב"ם רפ"י מה' גרושין הרי זו פסולה מדצריהן ש' ואשה גרושה מלישה, אמרו חכמים אפי' לא נתגרשה אלא מלישה ולא הותרה לכל גאסרה לכהונה וזהו ריח הגט שפוסל לכהונה מדצריהם.

אולם הסמ"ג לאוין קכ"ג כתב הזכיר הכתוב כו' ואשה גרושה מלישה לא יקחו ואם אמר לה הו' גיטך ותהא מגורשת ממני ולא תהא מתרת לכל אדם וזהו ריח הגט שפוסל לכהונה כו'. וכ"כ הריב"ש צ"י שמי"ח. ועי' ביאור הגר"א סק"ג. וצנח"ה צ"י שצ"י סק"ב כתב לפרש דעת הרמב"ם דלגבי בעל עלמו אם הוא כהן מהני הגירושין לפסול מה"ת, [ול"ע דהא ע"כ קרא חיירי צאחרים דהא כתוב לא יקחו עי' צעמודי אור סי' פ' אות ה'], אולם מה שהוסיפו לאסור לשאר כהנים שלא נתגרשה מהם וזהו ריח הגט שפוסל מדרבנן, וזה מובן דמשמע דאפי' בספק ריח הגט פסולה לכהונה אפי' לכהנים אחרים וגרע מספק חלוצה, משום דהכא שאני דהוי גט מה"ת לגבי בעל עלמו. ובספר טעמות יהושע הביא בשם דברי אמת והשאלת ארי' בחש"י החדשות סי' ז' שכתבו דגם הרמב"ם ס"ל דמה"ת פסולה לכהונה והא דכתב מדצריהם משום דדרכו של הרמב"ם הוא צ"מ שאינו מפורש בתורה כותב שהוא מדצריהם.

ב. ובאפ"ז כאן ב' דמ"מ ריח החליצה אינו פוסל לכהונה, כיון דפסול החלוצה הוא רק מדרבנן, ואם היתה חלוצה פסולה צ"י מן הפסולים האמורים להלן אפי' לכתחילה תנשא. אולם עי' צמרדכי פ"ד דיצמות דכתב דהא דאמרו צצצת מת צחור ל' יום ועמדה ונתקדשה אם אשת כהן אינה חוללת ומשמע אם חללה אסורה לבעלה כהן אע"ג דספיקא דרנן הוא, ו"ל דהיינו טעמא דאפי' ריח הגט פוסל לכהונה וחלוצה מינה דגרושין הוא. ועי' דצברי נחמ"י סי' ל"ט מ"ש צע"ז ועי' לעיל ס"ק ח'.

יג. וכופין אותו להוציא. בצנח"ג בגיטין אות ו' הביא מהר"א ח"א סי' מ"ב דכופין אותו בשועים להוציא ע"י ישראל או ע"י גוים כשידינו תקיפה. ועי' צצ"י כאן מ"ש בשם הרמב"ם בחשוכה.

ביאור הגר"א

[ה] ורשאי הכהן. הרא"ש
כלל מ"ה וכמ"ש ביומא
י"ב א' דמגרש לה על
תנאי כו' :

פסול (ו) לכהונה (תשובת הרשב"א סי' תק"ג) , אבל אם נתן לה גט על תנאי
ולא נתקיים התנאי אינו כלום ואינו פוסל [ה] (ו) ורשאי הכהן לכתחילה
לגרש

באר הגולה

ו משנה גיטין דף פ"א
ע"ל וכו' :

באר היטב

(ו) לכהונה. כתב צ"י היינו לכתחילה אבל לא תלף. וט"ז חולק. צ"ש :

פתחי תשובה

(ו) ורשאי הכהן לכתחילה. עיין בתשובת נרית אגרות סי' ק"ט שהלריך מה
נפטר על עונם וגם כמה שהיה שם מתשובת מהר"ט ח"א סי' ל' ע"ש :

אוצר הפוסקים

חילול שבת וכדומה אף שאכתי מקול קדושין לא יאחז יש לבחור הכא
ע"פ שי' הב"ח ה"ל, ועוד כיון דתניתה בגט לא כי ע"פ צ"ד רק
משום דאזי המקודשת לא רחא בהיתורים, דלא תישיבין לגט זה כמ"ש
בצ"ש הוצא בבאב"ט סק"ה, ועוד יש ללמד שי' המהרש"ד"ם סי' רל"ה
שי' בבאב"ט סק"ג דאין כופין בבב"ט דה"ל, ואף לר' החולקים עליו,
הא כתב המהר"ט בשם ח"א סי' קמ"ט דהא דכופין להוציא בבב"ט
בצ"ש משום דשווי אנפשי' חד"א צמח דעולה לדוכן, וכיון דצ"ד
אינו מודק בקדושין אף דאינו נאמן עכ"פ לענין זה לא שייך שוי
אנפשי' חד"א לכן אם יצירו בצ"ש דא' מן העדים כי פסול עוד
מלפני מעשה קדושין הראשונים יש לבחור דל"ת דעדיפה צ"ד
משנתגרשה משום קול קדושין דהרי כבר נחזרר דלא ה' קדושין
למפרע כלל ובעצות ה' בגט וליכא אפילו ריח בגט.

י. ולא נתקיים התנאי. א. כתב באפי זוטרי דמסתומת דברי
בצ"י משמע דמתיר בכל מיני תנאים, ויש לחמוק עליו
דכגע ענאך הרי שאל"ה גיטך מהיום ע"מ שתשתי כוס יין בפני
פלוגי ומת המגרש ולא שחתה עדיין הכוס, לפ"ד בצ"י מותרת לכהן,
ואם לאחר שתשתי לכהן חירט שחתה או צאונם או צרון נמלאת
מגורשת למפרע מיום הכתיבה, התניח למ"ד שצמיחתו נחבטל התנאי
אבל לר' בתוס' והפוסקים דבצ"י דאפי' לאחר מיתת התנאי במקומו
עומד אי"כ ה"ל מגורשת למפרע. ושי' בתשצ"ן ח"א סי' י"א מ"ש צ"ח.
ב. כתב בבב"ט ג' בהגה"ט אות ע"ז כל תנאי צ"ש ואל תעשה
שצידה לקיימו אפי"פ שלא נתקיים התנאי מקרי שפיר
גרשה מאיזה ופוסלה מן הכהונה, הרי"ס קאשטילן, הוצאו דבריו
בשם מהר"ט ח"א סי' י' ומתוך כך פסק במגרש את אשתו ע"מ
שלא תשתי לפלוגי אם עברה ונשאת לפלוגי בחיי המגרש ונחללמה
מפלוגי ומת המגרש ה' אסורה לכהונה [ועי' באפי זוטרי שם
דבריו דמייירי שכתב לחופה ולא נצטלה לפיכך לא היו זונות], ומורי
המהר"ט שם כתב דכל שנצטל התנאי מותרת לכהונה אף דיש
צידה לקיימו, חוץ מה"ז גיטך ומותרת לכל אדם חוץ לפלוגי, דגזירת
ככתוב הוא.

יח. אינו כלום ואינו פוסל. א. בתח"ס ח"צ סי' קי"ט הקשה
למה השמיט הרמב"ם כך דגיתין פ"א דלכל נתקיים
התנאי אין צו משום ריח בגט, אמנם לפימ"ש צרפ"י מגירושין כל
מקום שאמרנו צבור זה שהגט צל או אינו גט או אינה מגורשת
ה"ז גט צל מה"ט כו' ואם היה צל צל כהן לא נאסרה עליו משום
גרשה כו', וכיון שצ"ח מגירושין ה' ה' כי דאם לא נתקיים התנאי
אינה מגורשת אי"כ לפי הכלל ה"ל אין צו משום ריח בגט.

ב. כתב באפי זוטרי דמ"ד הרשב"א סי' אלף קס"ז שכתב דאפי'
נתגרשה בצפול עדות פסולה לכהונה, משמע דאפי' אם
יש פיסול בלשון בגט פסולה לכהונה שכי פסולים שוים הם כו',
ועצמא מפני הרוחם ידיעי דנתגרשה והם לא ידעו אם העדים
פסולים או יש איזה פיסול צגט ויאמרו גרשה מותרת לכהן.

ג. בבב"ט ג' בהגה"ט אות י"ד הביא צ"ח הוצא צל צל
הגבורים צ"י המגרש, דאף המגרש את אשתו צגט שיש
צו עידי חתימה ואין צו עדי מסירה אפי"פ שהוא פסול מה"ט פוסל
לכהונה [עי' צ"ש סי' ק"ג סק"ה], ועי' בשם מהר"ל סי' כ"ה.
וצ"ד

אין זה אפי' ריח בגט וזהו תשי' הרשב"א שהביא בצ"י בסי' י"ג
אבל אם ה' קלל דלא פסיק ורגל"ד שהקול אחת (וגם היא אינה
מכתשת הקול) צ"ח סובר הרשב"א דיש לפוסלה מן הכהונה ע"י בגט.
טז. פסולה לכהונה. א. כתב בצ"ח אם עבר ונשאת אין מולידין
דלא גרע מספק חלוט כו'. ובע"ז סק"ג חולק עליו,
וסובר דמולידין אותה מידו, והביא רא"י ממ"ש הרשב"א ע"ז שיהא
עלי קול והלריכו אותה גט כו' ואפי"ג דלרוחא דמילתא הולידה צגט
נמלאת אחת מלריכו כרוז ואפי"ג דנכריז איכה מאן דשמע בקדושין
ולא שמע בהכרח ובהביא דר"פ החולק, ומשמע מדבריו דאפי'
דדיעבד אם נשאת לכהן תלף דהא צ"פ האשה שהלך אמרי ג"כ
לחשש זה דאיכה דשמע בחליה ולא שמע בהכרח כו', ואמרי שם
דמשוי"ב לא תינשא לעולם ואין לך דיעבד גדול מה שדבר אין לה
תקנה כו' ע"ש. גם בצפר ארץ צ"י סק"ה כתב דשאינן הכא דיש לחוש
שיאמרו דהוי קדושין גמורים לפי שהולידה צגט לפיכך אפילו אם
נשאת תלף.

ב. ובבית משה סק"ג דהא רא"י בע"ז מר"פ האשה דהתם כ"ק
דלפיכך אין חולקין דאולי יכ"ה הולד בן קיימא ונמלאת
מלריכו כרוז לכהונה כו', ולזה אין לחלוץ לה לפסלה לכהן לכתחילה
דצ"ח נטערך לאוסרה לכהן לכתחילה, אבל אפי"ג אם חירט דנתן לה
חליה ואפי"כ נודע דלרתה ילדה ולד צ"ק אם ניסת לכהן ל"ת, דודאי
לא גרע מס"ה דאם ניסת לכהן ל"ת כו', ואפי"כ דודאי לומר כאן
צ"י גט דאם ניסת לכהן ל"ת, אף דשייך דאיכה דשמע צגט ולא
שמע בהכרח.

גם בשו"ת פרי יצחק סי' ל"ו דהא רא"י בע"ז ה"ל והביא מהרמב"ן
צמלחמות סוף יצמות ותוס' חד מקמאי שגדפם על הש"ס יצמות
ל"ו ע"ל ורמב"ם צ"ח מה יצו"ה בע"ז ורבינו ירוחם נתיב כ"ה
דסוברים צ"ח האשה שהלך צעלה ורתה למדכי' דדיעבד אם חללה
גם לכתחילה תנשא לכהן, ולא חשו חכמים לנעו דאיכה דהוי בחליה
ולא הוי בהכרח, ועוד דבע"ז צעלמו סותר דבריו דבסי' קנ"ו דעתו
נוטה שהיה כשרה לכהונה ע"ש, ואפי' לשי' הרשב"א והריב"צ
ציצמות ל"ו דגם אם חללה דדיעבד אסורה לכהונה היינו רק
לכתחילה, אבל אם נשאת לכהן ל"ת, אפי' אם נשאת קודם שנודע אם
ילדה לרתה מפני שספק חלוט דדיעבד ל"ת ע"ש שהלריך צ"ח.
גם דדרישת ארי פסק בבב"ט ושי"ש מה שדחה ד' בע"ז.

ג. ובס' שפתי כהנים סי' ג' נשאל צ"ח קול על כהן שקדש
בחולה ושי' אנשי צליל צחורים גלוהי זקן העידו על
הקדושין, והרצ דשם לא רחא לפסול בעדות ובקדושין ולכתירה צ"י
גט מפני שאזי בחולה ה' ירא שלא תכשל צחו אף ציודוד איסור
א"ל, ולקח המגרש סכום כסף לגרשה, ואפי"כ נסעו הכהן שגירש
ובחולה לעיר אחרת ונשאו זל"ז צחופה וקדושין, ושייכס מחישים
את הקדושין הראשונים צחמרם שלא עלה על דעתם לשם קדושין רק
כדי להכריח את אביה שייכסם להשידוך, וכך ה' מעשה הקדושין,
שהעדים ה"ל שחקו ציילארד צצית מרח ואמר ה' מן הריקים
"צואו ונשיאם זה לזה" ולקח הכתובה טבעת ונתן לה ולפ"ד בצעל
והאשה ה' זאת לשחוק צעלמא וא' מן העדים מת, והשיב אם יכ"ה
עדות צחורה לפסול בעד הנשאר צחיים שה' פסול למפרע כגון

באר הגולה

ח משנה ימות דף ק"ח
ע"א ח טור דס"ל דלענין
להחזיר לכהן אין חילוק
בין מילין דידים למילין
דחברים י מחא דשלא רב
יוסף גיטין דפ"א ע"א
וכדמפרש שם גמ' ב ג"ז
שם וכמ"ש הטור חז"ל
הרמב"ם לא חילק בזה

לגרש על תנאי:

ב ה קטנה שמיאנה בבעלה מותרת לכהן ואם נתן לה גט (ח) אסורה (ו) ואם
אחר שנתן לה גט החזירה ומיאנה בו מותרת לכהן שהמאן מבטל הגט
(ז) ואם אחר שגירשה נשאת לאחר ומיאנה בו ח יש מי שאומר שמותרת
(ח) לכהן:

ג י יצא קול פלוני כהן גירש את אשתו והרי היא יושבת תחתיו אין מוציאין
מידו דלקלא דלבתר גישואין (ח) או דבתר אירוסין לא חיישינן ואם מת
ונישאת לכהן אחר תצא:

ד י יצא קול פלוני כהן כתב גט לאשתו

אם

באר היטב

(ז) אסורה. משמע אפי' אם נשאת תל. ח"מ: (ח) לכהן. ועכ"פ נדעבד אין מוציאין אותו לכ"ע:

אוצר הפוסקים

והרש שגירש בנתיב, כתב בפמ"ג בפתיחה כוללת לאור"ח ח"ג
שאסורה לכהן מדרבנן ואפי' ניסת תל. [ועי' מל"מ פ"ט
מ"ה (א"ב) כ"ח]. וכ"כ בשו"ת אחיעזר סי' ע"ז. ובשו"ת סלסול
יוסף סי' א' הביא מכמה גדולים שהסכימו כן להלכה.

כא. מותרת לכהן כו'. צעני ארוס סק"ה הביא דברי כוס
של שלמה פ' צ"ש סי' י"א שכתב דאפי' במילין דידים

אחר גט דידים נמי אסורה לכתחילה לכהן ע"ש וכן עליו דאין
יחלוק על הרמב"ם והטור שלא שום ראי', ובמחנה מפורש להדיא
דלענין מחזיר גרושה משנשאת חמרי דאחא מילין דידים ומצטל גט
דידי ומותרת לחזור לו ואיפה מלא מקום לחלק בין איסור מח"ג
משנשאת יצין גרושה לכהן. ובפני משה סק"ה הביא סמך ל' היש"ש
מירושלמי בפרקין שם ע"ש ותי' קושית הט"א דלמה נחמיר בכהונה
יותר מבמח"ג, דשאינו כהנים לריבה בזה הכתוב מלות יחירות כמ"ס
בגיטין פ"ב. ועי' צנחניות לשבת סק"ג מ"ש ליישב לדעת היש"ש.

כב. יש מי שאומר כו'. וזו דעת הטור שחולק על הרמב"ם
וסבירה ליה דהא דאמרין בגמרא לא אחא מילין דחברי
ומצטל גיטא דידים לא אמרו אלא לענין שאסורה לחזור להא' דלמא
חזיל ומשצב לה אצל לענין איסור כהונה שפיר אמרי' דמצטל, אולם
הרמב"ם ס"ל שאסורה לכהן, והב"ש סק"ו הביא ראי' לשי' הרמב"ם
מחא דאסורה לאחיו של הא', אע"ג דלא שייך לומר שמכרת צמחיותו
עיי"ש. וצעני ארוס סק"ה הב' עליו מסובי' דף ק"ח דמפרש דהס
הטעם דגזרינן אחיו אע"ג דאזל בכהונה לא שייך גזירה זו. ובפ"מ
הוסף שהרי הב"ש צענמו בסי' קנ"ה סקט"ו הביא טעם הנ"ל.
ובבית משה סק"ד פ"י כוונת הב"ש דכמו דמבאר צ"ש דאסורה
לאחיו אף דלא שייך דמכרת כו', רק דגזרינן אע"ג דאזל בכהונה
יחזירנה הי"א אם נתיר לכהן יש לגזור כן דיאמרו מדמותרת לכהן
אלמא דלא נחשבת לגרושה מן הבני ואי"ל מותרת לצטל בהאשון.
ועי' בפ"ו סק"ג שכתב שהעיקר להלכה כו' הרמב"ם עיי"ש שביא
ראי' ל' הרמב"ם. גם צעני ארוס שם הביא ראי' ל' הרמב"ם,
וכ"פ בבית משה שם.

כג. שמותרת לכהן. עכ"פ ס"ק ח' שכתב וצדעבד אין מוציאין
אוחה לכ"ע. וכן פסק בערוך השלחן אות י'. וביש"ש
שם כתב דאפי' אם נשאת תל. וכהנים אינם חללים, וכ"פ בבית
משה סק"ד.

טע"ף ד. כד. פלוני כהן כתב גט. כי צ"ש סק"ח מ"ש "כהן"
הוא מיותר דאפי' בישראל הדין כן. ועי' ד' המגיה צע"ז
סק"ד מ"ש לפרש ד' המחבר דאפי' דצילא הקול בישראל, חוששין
אח"כ לכהן בכל אופן דשמא בישראל נתן גט ואח"כ נשאה שוב,
אי"ל דיאמרו כהן נשא גרושה, אצל בכהן ליכא למיחש לכהן שני כיון
דכתיב

וציד אהרן ח"א הכה"ע אות י' הביא מהש"ש ח"ג סי' מ"א דגט
שנמסר בלא עידי מסירה וכצטל לא צויר לסופר ולעדים לחתום אין
בו משום ריח הגט לאסורה לכהן. עוד הביא בכה"ג אות ט' ממחרי"ל
במשה סי' ע"ח דאם אמר לה עלי גיטך מע"ג קרקע אפשר דפוסל
לכהונה.

ד. בכה"ג בכה"ע אות י"א הביא מחלוקת הפוסקים בדין
המפורש במחנה צ"י האשה רבה אמרו לה מת צעליך
ונתקדשה ואח"כ צא צעלה מותרת לחזור לו אע"פ שנתן לה האחרון
גט לא פסלה מן הכהונה את זו דרש ר"א בן מחיא ואשה גרושה
מאשה ולא מאיש שאינו איש. דדעת רש"ד"ס בסי' ס"ב דאפי'
מדרבנן מותרת לכהונה ושאיין גירך כרוז להחזיר לכהונה, אצל
הרש"ך ב"ח סי' ר"ה כתב דפסולה לכהונה מדרבנן [באשה שהיתה
בצבלי עיגון ונתקדשה ומנעוה צ"ד מלהנשא וקבלה גט מן המקדש
ואח"כ צא צעלה, הוצא ציד אהרן ח"א הכה"ע אות ו']. וי"ל דכ"ה
באשה שנאגרה צגט ובהיותה סבורה שגט כשר נתקדשה לשמעון
ואח"כ נודע צדורו שגט הוא צטל מה"ע שלא נפסלה לכהונה
לדעת הרש"ד"ס, ויש להחייב את הרש"ך יחלוק גם בזה לאסורה לכהן
מדרבנן. ועי' ציד אהרן שם שהביא מהרב חסדאי הכהן בפרו חורח
חסד סי' שכתב דהעיקר כהרש"ד"ס וכן הסכים ציד אהרן שם. וכ"כ
בסי' שפתי כהנים סי' ג'. ועי' צרי"מ פ"י ה"ו מה"ג.

ה. נתן גט מעושה בישראל שלא כדין פוסל לכהונה וגט מעושה
שלא כדין ע"י גויים אפי' ריח הגט אין בו ואינו פוסל
לכהונה כמ"ס בשו"ע סי' קל"ד סעיף ז"ח. ועי' בנעלומות לב ח"ג
סי' מ"ג ובחשבות מהרש"ל סי' כ"ה צ"ש ראב"ן.

ועי' בכה"ג וציד אהרן שביא עוד פרטים בפסול ריח הגט לענין
כהן, ועי' בספר דברי מלכאל ח"ה סי' קצ"ז וסי' רפ"א.

יט. לגרש על תנאי. כתב בכה"ג בכה"ע צ"י אות א' כהן
שגירש אח אשתו בתנאי שאם נא יתראה צעיר שהאשה
שם צעני שני עדים ציוס מיוחד שקצב. אז יכה גט והלך לו בכהן צעיר אחרת
וקודם כיום שקצב לתנאו חזר צעיר אסור לחזור אל אשתו על סמך
שיחקיים התנאי ציוס שקצב. הרא"ח סי' ו'. גם בסי' בן פורת יוסף
הביא ד"ז מ"ס ח"א דת סי' ס"ו. וציד אהרן הכה"ג צ"י אות ג' ל"ן עוד
ל"ס פני משה סי' נ"א, וכתב עוד דבספר מולל מאש סי' ס"א הביא
הרי"א אלפנדרי שד' הרא"ח הם תמוהים ומסוים שם דלעשות מעשה
זמלתי ואירא. ועי' בכה"ג כהן שביא עוד דיונים לענין תנאי צגט
בכהן ועי' להלן בסי' קמ"ה.

טע"ף ב. כ. אסורה. עכ"פ ס"ק ז' מהח"מ דאפי' אם נשאת
תל. וכ"מ מיש"ש ימות צפ"ג סי' י"א עיי"ש.

ביאור הגר"א

[ו] ואם אחר כו'. רמב"ם
וכמ"ס במחנה יגמרא
דאחי מילין ומבטל לגט:
[ז] ואם כו'. כמ"ס
ומ"ס מילין דחברי כו'
משא"כ לכהן טור:
[ח] או דבתר כו'. שם
פ"ס ב':

ביאור הגר"א
[ט] יצא קול כו'. אע"פ דמוקים בגמ' להחירה לישא מי"מ עיקר הענין לאוסרה לכהן ממ"ש ובלבד שלא כו' :

אם קורין באותו מקום לנתינת הגט כתיבה אע"ג דלכתיבה לחודה נמי קרו כתיבה הוי כאלו יצא הקול פלוני גירש אשתו ואם אין קורין לנתינת הגט כתיבה אין חוששין :

ה י [ט] יצא קול על אשה שנתקדשה (ט) ונתגרשה

חוששין

באר היטב

אחר מיתתו לכהן אחר. ואם יצאו חרי קולות נפסם א' אסורה לישא לזה אם הוא כהן לדלדיה הוי קול קודם נישואין כן הוא לדעת הראש"ד ודלא כהרמב"ם עיין ד"ש :

(ט) ונתגרשה. דוקא שיצא קול שניהם יחדיו אבל אם יצא קול גירושין אחר קול קידושין לא משניחין נקול שיצא אח"כ שנתגרשה ומותרת לזה שיצא הקול שקידשה אפי' אם הוא כהן ואסורה

אוצר הפוסקים

אחרים סק"ח כ' דד' הב"י נכונים ומחלוקת הרמב"ם והראש"ד הבי"ל מבואר בפ"י מה' גירושין, ואין ענין זה לזה כלל דהתם קאי ביצא עלי קול מקודשת ומגורשת להחירה לעלמא דצבא ס"ל להראש"ד לחומרא דצטעין שיצא קול של גרושין מיד אבל לאוסרה לכהונה גם הראש"ד מודה שאפי' אם יצא קול הגירושין אח"כ ומת הבטל האי' שאסורה לכהן אחר דהוי לדידי' קלא דקודם נישואין כו' וכיון דחיישין לקלא דקדושין מה לי אם יצא קול הגירושין עמו או אח"כ לענין איסור כהונה, וא"כ צ"ל זה דלא מיירי העור מחיתר לעלמא כלל רק לענין איסור כהונה אם מת הבטל הזה שיצא עליו הקול א"כ מה לנו אם יצא הקול מיד או אח"כ. ועי' דרישת ארי סק"ד שכוזק דהעור לא ס"ל כהראש"ד ולא צטעין דוקא שילאו צ' הקולות יחד.

ב. וס"ש חב"ש שם (הוצא צב"ע סק"ט) דיש ג"מ להבטל עלמא אם הוא כהן, שאם יצאו צ' הקולות יחד אסורה גם לדידיה דה"ל גם לדידי' קלא קודם נישואין עיי"ש, בק' ע"ז צע"י אחרים שם דממ"ז אם לא נאמין לקול הקדושין א"כ גם בגרושין שקר, ואם נאמין לקול הקדושין, א"כ הוי קול דגרושין קלא דצבא אירוסין דלא חיישין לי' ומותרת להנשא לו ממ"ג, אלא ודאי שאין כוונת העור אלא לכהן אחר, אחר מיתת זה הבטל דה"ל קלא דקודם נישואין. וכעין זה כתב גם צב"ת מאיר ע"ד הבי"ש. וכ"כ צב"ה תווי"ט על העור דצ"כ מיד חוששין וכו'.

ובבית משה סק"ה תי' דאין כאן ממ"ז מאחר דע"פ דין מותרת לעלמא ותוכל להנשא למי שתלה ודאי לא שייך לומר דהוי קלא דצבא אירוסין.

ג. כתב בגתיות לשבת סק"ה, דנראה כיון דאמרין צטעין גבי קול קדושין לא שמעו קול הצבא אלא ראו מעות מולשת ונרות דולקות וכו', א"כ י"ל ג"כ צקול גרושין אין לאסור לכהונה צקול הצבא בלבד אלא היבא דהיבא דצב"ה המוכיחים על בגרושין, אבל ביצא קול ועדים דצב"ה מוכיחים על הקדושין, ועל בגרושין הי' קול הצבא בלבד, א"כ צחיי אותו שיצא עליו קול היא מותרת לעלמא אע"ג דאין דבר המוכיח על בגרושין מ"מ אמתלא הוי, וממילא אסורה לכהן צחיי ממ"ז או משום א"א או משום גרושה וממילא אסורה לכהונה אפי' לאחר מותו משום דא"כ אחת מלכ"ה כרוז לכהונה, ולפ"י א"ש דהיבא דנ"א קול הגירושין לאחר אותו יום שיצא קול הקדושין כיון דאינו מועיל להראש"ד להחירה לעלמא ממילא לאחר מותו אין לאסרה לכהן משום קול הגירושין משום שלא הי' צו דצב"ה המוכיחים, ואפשר דגם הפוסקים דס"ל דמהני קול הגירושין אפי' לאחר צ"ה היינו דוקא כשיש דצב"ה המוכיחים על הגירושין, אבל צקול הצבא בעלמא אינו אלא אמתלא דצטעין צו ציום וכו'.

ועי' בב"ח שו"ת דמ"ש העור וכל קול שלא הוחזק צב"ד וכו', פי' גבי קדושין הוי צירור כשראו נרות דולקות וכו' אבל בגרושין הוי צירור כשאמרו פלוני ופלוני שמעו מפי' ופי' וכו' כדלקמן צב"י מ"ו, ועי' צח"י כרצ"א גיטין פ"ט שפארין צב"ה.

והיתה תחת הראשון צודאי לא נתן לה הגט אחר הכתיבה שהרי לא יצא הקול רק על הכתיבה ואין קורין לנתינת כתיבה כו' עיי"ש. גם בפני משה צמרה"פ סק"ו כתב כד' הגה' הט"ז אולם מטעם אחר, דבישראל אף שיצא קול שכתב גט אמרי' דמסתמא נתן לה הגט ללא מקדים אינש פורענותא לנפשי' כמ"ש בגיטין י"ח וע"ש בפירש"י, ומכ' שלא יצא קול על הנתינה ו"ל דגירשה צ"ענא כמ"ש בכתובות כ"ג, משא"כ צב"ה דיי"ל דמה שכתב הגט הוא מחוץ כעסו (שלפי התקינו גט מקושר בזמן הגמ' פי' רשעים צר"פ ג"פ) אמרי' שמה חזר צו צתוך כך מדחזין שיושבת תחתיו ומשמשתו כו' ע"ש.

ובאבני גזית (צב"ת יעקב סק"י) דמה דצריז דאף בישראל שייך לומר שכתב הגט ואח"כ נח מרגוז וקרט אותו ולא מסר לה, דדוקא התם בגיטין י"ח שהגט צידה שייך שפיר לומר האי' סבירא ללא מקדים אינש וכו' ולא משה"י צב"ה צין כתיבה לנתינה כמ"ש רש"י שם, ועיי"ש שדחה ג"כ סבירא הגה' הט"ז הבי"ל. ועי' צית מאיר מה שכתב צב"ה.

ובפרישה סק"י"א ודרישת ארי סק"ג כתבו עפ"ד הב"י שהביא ד' הר"ן לפרש שקול זה לא נהנס יצא אלא לאוסרה על צעלה וכו' עיי"ש ולפ"י בישראל ליכא למימר הכי דהקול יצא לאוסרה על צעלה, וא"כ לא מחמירין למיחש לקלא כיון דלכתיבה לחודה נמי קורין כתיבה לפ"י יפה דקדקו וכו' כהן דוקא. וצאצאי משפט כאן כתב ע"ז דאף בישראל אפי' ליצא הקול לענין שחכה אסורה לכהן אח"כ, אמנם משמעות ד' התוספתא במוצא צר"ן שם נראה כהפרישה דקול היינו קול עצירה שמדברים עלי' [ר"ל דכהן יושב עם גרושה], וסיים דיש לחקור ולראות באיזה ענין יצא הקול.

כה. אם קורין וכו'. וזכי דעת העור, אולם הרמב"ם סתם וכתב תנא מן השני ולא חילק צין אם קורין לנתינת כתיבה, והבי"ה פסק כשי' הרמב"ם, אולם הבי"ש פסק כהעור דכן הוא שי' כרי"ף ורש"י והרא"ש והר"ן עיי"ש.

ובס' צית מאיר פסק כד' הבי"ה מטעם דצ' שכתב דכל מילי דתלי צצדיקא אכן לא סמכין דאין אנו צקיאין לצדוק, וצאצאי משפט כתב ע"ד הבי"ה דלדעתו נראה דאין לאסור מספק קול.

טוע"ף ה. כו. שנתקדשה ונתגרשה. א. צבור כתב שנתקדשה ונתגרשה "מיד" חוששין לאוסרה לכהן, ופי' הבי"ה דהא

דכ' העור מיד לצב"ה נקטי' דאע"ג דלא עבדי אינשי דמגרשי מיד אפי"ה חוששין. והבי"ה השיג עליו וכתב דדוקא נקט מיד משום דס"ל כדעת הראש"ד דהא דאמרי' בגמ' מקודשת ומגורשת ה"ז מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו הוא דצטעין שיצאו צ' הקולות צידה אבל אם יצא קול הגירושין לאחר מכאן לא סמכין עלי' ואע"ג דדעת רש"י והרמב"ם לחלק צין אמתלא לקול גירושין דצאמתלא דוקא הוא דצטעין שיצא מיד עם הקול, אבל קול של גירושין שאינו מותר לקול קידושין אפי' מכאן ועד י' ימים סגי מי"מ ו"ל דס"ל להעור כשי' הראש"ד. ולפי' זה הסכים הבי"ש סק"י, ועי' פרישה סק"י י"ב. וצע"י

באר הגולה

פ שם נחמה נ טור וכתב
הנ"י שפשוט הוא
פ מסקנת הגמ' שם
ע פלוגתא דאמוראי שם
וכ' הרא"ש שפסק הר"מ
דמגלין קלא פ מיתר
דר' אשי שם ז נ"י נאם
תשו' הרמב"ם וע"ש כל
פרטי ההרחקות שכתב שם
ות"ש נאם תשובה אחרת
לגאון

חוששין לקול לאוסרה לכהן * ודוקא שיצא הקול בלא אמתלאה אבל אם יצא
עם אמתלאה כגון שיצא הקול שקדשה או גירשה על תנאי או שזרק לה
קדושין או הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה אין חוששין לקול [י] ואם : יש
אמתלאה בגירושין ולא בקדושין חוששין לקול הקדושין לאוסרה לעלמא
ואין חוששין לקול הגירושין לאוסרה לכהן [יא] ודוקא שיצא האמתלאה
עם הקול מיד אבל אם יצא הקול ברור ולאחר * זמן יצא האמתלאה אינה
מבטלת הקול * [יב] ואם אח"כ נתברר שהיה הקול שקר אפי' לא היה שם
אמתלאה מבטלין אותו * וכל קול שלא הוחזק בבית דין אינו קול לחוש לו :
(וע"ל סי' מ"ו) [יג] (יאל עליה קול חלוצה יש אומרים דלא (י) חיישין) :

ו : [יד] כהן שנשא אחת מהפסולות היו מחרימין אותם

וכל

ביאור הגר"א

[י] ואם יש כו' שם
במתני' אינו היא אמתלא
גירש כו' וע"כ בשאין
בקדושין אמתלא דאל"כ
א"צ לגירושין :
[יא] ודוקא שם ס"ט א'
א"ר בב"ח אר"י כו' :
[יב] ואם אח"כ כו' דר'
יתנו סבר בירושלמי
כמ"ד מבטלין שאמר
גבוק השם ונמצא מפי
נשים ומפי פסולים בטל
השם ועוד דבשל סופרים
הלך אחר המקל ועוד
דסורא אתרא דרב

נהרדעא אתרי דשמואל וק"ל כרב באיסורא ורב ששת משום דאתרי נהרדעא כמ"ש בפ"ד דמגילה דיתבי בבי כנישתא כו' עבד כשמואל וע"ל סי' מ"ו ס"ק
בהגיה : [יג] יצא עליה כו' רמב"ם וכנ"י הר"ף ורא"ש ח"ד בעולה אין חוששין לה חלוצה אין חוששין לה והראב"ד שם נראה שהי' גורם כנ"י שלנו נשואה
כו' : [יד] כהן כו' יבמות ס"ט ב' ושם ס' ב' וערש"י שם ד"ה מסיקא כו' ובמ"ק ס"ו א' מגלן דשמתין כו' ודאכיל ושת' כו' :

באר היטב

לקול כמו נספק חלוצה מיהו הלשון לא חיישין משמע דמותרת לכתחלה
ועדיף מספק חלוצה. אחרונים :

(י) חיישין. כיון דחלוצה מדרבנן וספק חלוצה לא גזרו ה"ה נקול לא
גזרו אפי' נקול המוחזק נ"ד. ולפ"ז היה ראויה לכתחלה לחוש

אוצר הפוסקים

ולד ספק אין העולם מחזיקים הקול, ולכן אפי' אם אח"כ יודע
שהאמתלא שקר הוא שוב לא חיישין להקול למפרע וליכא לעז
המשפחה, והביא רמ"א מסוף גיטין ע"ש, אך צ"ע שו"מ החדש
דחה ראיותיו.

כט. וכל קול שלא הוחזק בב"ד. כנכס"ג הגה"ע אוח' י"ז כתב
דהיינו דוקא בקלא דפסיק, או בקלא דלא פסיק ואיזידים
אפקוד, אבל קלא דלא פסיק ואיזידים לא אפקוד לקלא למ"ד דנשטן
מפקין לה מצעל בקלא דלי"פ ועידי כיעור ה"נ אסורה לכהן, ולמ"ד
דלא מפקין לה אלא בעידי עומאה ה"נ ככל קלא מותרת בדלא
אחזק. [ע"י להלן צ"ח י"א ס"א, וע"י מ"ש לעיל ס"ק כ"ו
מדברי הב"ח].

ל. קול חלוצה. ע"י ח"מ סק"ח ש"י לפמ"ש בה"מ וכבר נחבאר
דס"ח לא גזרו וה"ה לקול כו' ולפ"ז ה"י ראויה לחוש
לכתחילה לקול כמו צ"ח כו' ע"ש. ובפני משב צמח"פ סק"ח כ'
כיון דאפשר דהקול הוא שקר לכך מתירין אותה אפי' לכתחילה ככל
ספק דרבנן, משא"כ צ"ח דע"פ ודאי חזן אין מתירין אותה
לכתחילה דלא ליתא לחלופי חלוצה גמורה.

לא. קול חלוצה. ע"י צ"ח ס"ק י"ב שכתב שכן הוא דעת הרמב"ם,
והראש"ד ס"ל קול המוחזק צ"ד ה"י כצירור ותלף, מיהו

נראה עיקר כש"י הר"ף והרמב"ם ע"ש. וכ"כ צערוך השלחן אוח'
ע"ז שכן בסכמו גדולי האחרונים, עוד כתב דאפי' לשי' הראש"ד
אם נשאת לית דלא גרע מס"ח. ובתשו' כתב סופר סי' י"ג כתב
דבקול חלוצה בין להרמב"ם ובין להראש"ד אין חוששין אפי' בקלא
דאחזק אלא שחולקים בטעמא, דלהרמב"ם משום כיון דמכ"ד לריק
שיכ"י צפרסום ש"י ועלמא יצמחו השערה, ומפרסמים עוצא לפי
לא חיישין ולהראש"ד משום דהקול הוא נגד החזקה דמשיקרא וכן
ס"ל להרע"ז"א, ולפ"ז אין נפקותא לדינא בחלוצה, והכי נקטין כיון
דאין חולק ע"ז דחלוצה אין חוששין ע"ש שהאריך צ"ח.

טע"ף ו. לב. אחת מהפסולות. צע"י ארוס סק"ח כתב דה"ה
בספק פסולות דאורייתא נמי כייפין ל' אפי' בהבאה
ובשועים להוציא והכי מוכח מסוגיא דיבמות ר"פ האשכ רצב.
לג. מחרימין אותם. בלבוש מוסף ומרדפין אוח' ככל מוני
כרדיפות שאפשר וכו' ואפי' אם יאמר לא נוחא לי
לכיות

ד. ומ"ש הב"ש דצ"ח קול גירושין אח"כ מותרת לזה שיאל עליה
הקול אפי' אם הוא כהן, צ"ח נשאר בנתיבות לשבת שם
צ"ח, דהא מ"ש דקלא דתירוסין לא חיישין הוא משום דתתגנה
צפני צעלה הקולו וזה אצל להנשא לכתחילה החמירו, ח"כ הכא שהם
בעלמא אומרים שלא נתקדשה ונתגרשה מהכי תיתי יתירו להם
להנשא לכתחילה, ודוחק לומר שהם אומרים שנתקדשה אצל לא
נתגרשה דל"ע אם הם נאמנים לזה, אך אפי' דמייירי דקול בגירושין
אינו אלא קול הכרה בעלמא צ"י דברים המוכיחים (כמש"ל) וזה
י"ל דיכולה להנשא לו, דמה חזית להחזיר עלמא יותר מדידי
כו' ע"י"ש.

כו. חוששין לקול וכו'. במל"מ פ"ט ה' אישות הכ"ז הביא מחשו'
פני משב דבקדושין דרבנן ל"ח לקלא, ותשו' הראש"ח
ס"ל דגם בקדושין דרבנן חיישין לקלא, וכתב במל"מ דת"י בפלוגתא
הרמב"ם והראש"ד בטעמא דחלוצה דאין חוששין, ולפמ"ש בה"מ
לדעת הרמב"ם דהא דל"ח צ"ח עלי קול חלוצה משום דאיסור
חלוצה לכהן דרבנן וצ"ח דרבנן ל"ח לקלא, ולפ"ז ל"ח נמי לקול קדושין
דרבנן, אולם לפמ"ש הראש"ד דהם הטעם משום דלא אחזק קלא,
משא"כ היכי דאחזק צ"ד ה"י כצירור הכ"ז דאיסור חלוצה דרבנן
א"כ ה"נ חיישין.

ובכתב סופר סי' י"ג פסק דחוששין להחמיר בקול קדושין דרבנן,
כיון דהתוס' ס"ל הכי (ע"י בתוס' גיטין פ"א שכתבו
דבתרומה דרבנן מצטלין קלא, ומוכח מה דס"ל דחיישין לקלא
בדרבנן אלא דמקילין בדרבנן דמצטלין קלא וע"י בנז"ק סי' ס"ט)
וכן מוכח מד' הריטב"א סוף גיטין שה"י לו ג"י חלוצה אין חוששין
והבב"ר טעם אחר למח שאין חוששין, ולא כתבו משום שהוא מדרבנן
ע"ש, וכן ס"ל להראש"ד (כמש"ל) וכן אפי' צ"י הרמב"ם כו' ועוד
ד"ש לחוש לריבון אחרי צ"ד שהקילו, אולם יש להקל ענין לצטולי קלא
דרבו דריוטא דמצטלין ע"ש.

כח. אבל אם יצא עם אמתלא וכו'. צ"ח עטרת יכושע כתב
נאם המשא"ח צניחין סי' י"א דכל אמתלא שיאל מחחילה
עם הקול צ"ח ואחר איזה ימים נודע שהאמתלא שקר הוא, אפי'
אין חוששין לקול וטעמא שאם הקול פשוט העולם מרגיין ומחזיקים
הקול ואיכא לעז המשפחה, אבל היכא דאין הקול פשוט, כגון באמתלא

ביאור חנ"א

[טז] לאדם שהיא כו'. וכן פשוט שם ד"ה ושבעת כו' וכמש"ש סי' א' כיון שנבעלה לפסול כו' ואמר לאדם לאפוקי בהמה אע"פ שהיא בעלת איסור כמש"ל: [טז] השוה לכל, ר"ל לאפוקי מאיסור בהמה כמש"ל למטה דאנו

לוקה עליה משום זונה אלא משום חללה כמש"ש בקדושין ע"ז ורש"י שם ד"ה כסדר כו' ומסתולי בהונה כו' וכמש"ל סי' ס"ב: [יז] או שנבעלה לחלל.

באר היטב

(יא) שיגרשנה. עיין הראשית ח"א סי' ת"ב, ונראה ח"ק לישראל שנשא אשה נעזירה היו עושין לו נ"כ כל הני שמתות ונידוים וכפיות. צ"ע: (יב) במבוי. עיין סי' קי"ט. כתב הנ"ל ולכאורה קשה ונסוגית ריש כתובות שם ח"ת להיפך כל שאיסור קל נריך נדר יותר. ולפענ"ד לאו קושיא היא דהא מסקינן שם לפי שהקילו חכמים שונה ימי המשחה כו' מש"ה אמרו דהוא י"ן זין האנשים דלא יקיל יותר ולאו טעמא הוא משום איסור קל ע"ש ובהר"ש. ועיין תוס' נטוטה דף ז' ע"א ד"ה אמר להו ק"ו ופרכוהו וכו'.

אוצר הפוסקים

להיות כהן ואחרת על קדושת כהונתי אין משגיחין בו דהא כתיב וקדשתו צע"כ.

ובבאר המים סי' נ"ז כתב שסדר הכפי כן הוא, בתחילה כופין אותו בשוטים ומלקות בין ע"י ישראל ובין ע"י עכו"ם, ואם אין יכולין לכופו בדברים אלו או שכבר כפוכו בזה ועדיין הוא עומד צמרדו, כופין אותו בנידוי ושמחה, ואם צ"ד רואים שלא יועיל לו כפי בשוטים ומלקות או שאין יכולת ציד ישראל לכופו בזה, אז כופין אותו מיד צנדי ושמחה, ע"י בחש"י רב נערוניו בא"ן (הב"א צ"י כ"א) וע"י צרי"ש סי' שמי"ח, ורא"י מג"מ מו"ק ע"ז ע"א ומג"ל דכיופיין ואסרינן ועבדינן הרדפה וכו', הרי מבואר מדברי הגמרא דסדר הכפי הוא בשוטים ואח"כ עבדינן הרדפה דהיינו נידוי, ופ"ש בחי' הריעצ"א ובסי' תומת ישראל סי' קנ"ב ורי"ב.

לד. וכל הנשוא וכו'. צו"ת צית דוד סי' ו' נשאל צ"כ שדר עם גרושה צלי חופ"ק והוליד ממנה בנים, ועתה צא לפני הרב וסיפר שנסע למקום שאין מכירין אותו ונשא אותה בחופה וקדושין, והוא מבקש ממנו שיחתום לו שנשא אותה כדי שיהי חיזוק עפ"י נימוסי המדינה והבנים יקראו על שמו, והשיב דאין כל ספק דאסור להרצ לחתום, וכן ח"ת צגי"ן פ"א דנכרדע"א לא מצטלי קלא וכח"כ רש"י שלא יולידו קול שמחזיקין ידי עוברי עבירה, ומכ"ש לחתום ודאי גרע טפי דהוי מעשה (וע"י תוס' חולין מ"ד ד"ה וכן ותוס' כתובות ק"ט ד"ה אדמון וכו'), ומעשה צ"ד הוי דבר מפורסם (ע"י רמ"א חו"מ סי' א' ס"ד), וע"י צנדרים כ"ב ח"ל דלמא חיי אחזקי ידי עוברי עבירה, משמע דצדיבור בעלמא הוי חיזוק ידי עוברי עבירה, וע"י תשרי הריצ"ש סי' קע"א.

לה. וכיוצא בחומרות אלו. צו"ת אמרי דוד סי' קי"ג נשאל אם עובד הדבר שלא להניח את אשתו להכנס לבית הטבילה, והשיב ח"ק דמבואר צ"כ דא"ל לחוש שיהא עי"ז לתרבות רעה ע"י חגיגה ע"י יולא צ"כ חוץ מאחר ח"ק שכלפי שמיא גליא שטור יוסף לחטוא, וכן צ"כ שמיא ח"ק שמיא דוחה וכו' ופ"י רש"י דדעתה קלה ואם ירדפוכו ח"ק לח"י, ואעפ"י מחרימין אותה כאן ואין חוששין שח"ל לח"י, וע"י צו"ת סי' ש"ד וצ"ע שם ובתשרי חו"י ובתח"ס שבהריכו צ"ה הוצא צפ"ת שם, ושם הביא ד' הרדצ"ן ובתח"ס ש' דלריך להיות מחון צד"ר וצפרע צ"ה"ז וש"ז וא"ת עדין,

וכל הנשוא ונותן עמהם וכיוצא בחומרות אלו עד (יא) שיגרשנה:

ז כהן שגירש אשתו לא תדור עמו (יב) במבוי ו ואם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם היא נדחית מפניו ואם החצר שלה הוא נדחה מפניה ויתבארו דברים אלו בסי' קי"ט:

ח ש אי זו היא זונה כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה [טז] (י) לאדם שהיא ת אסורה לינשא לו איסור [טז] השוה לכל [יז] או שנבעלה

עב"ה והיא מתגי' שם פ"ד א' חלל שנשא ויש כו':

פתחי תשובה

(י) לאדם שהיא אסורה. ע"ש סו"ק ט"ז מה שחמה על הרמז"ס ועיין בתשו' צ"ח תנינ"א סי' נ' מ"ש צ"ה. [ועיין בתשובת חתם סופר סי' ז"ג אורות אלמונה אחת מהפוסקים מדרכי ישראל לחלל שנת צפרה"ס ולא חסר לו כלום אלא שלא נטווג זין הישמעאלים ונשחזקה אלמנתו לכהן ונסתפק הרב השואל אי שריא ליה דלולי נעילה עוזב דת פוסל לכהונה כאשר נסתפק צ"ה צ"ח חנ"א ח"א סי' ז' ס"ק י"ג והניח צ"ע אם להחזיר לכהן ודלולי עכ"פ י' לאסור מדרבנן. והוא ז"ל האריך צ"ה ומסיק דלינא דשריא לכהונה ע"ש].

ונראה דאם חצא לבית הטבילה שלא למחות ושלא יסייעו לה הנשים כממונות שם ואם תעשה לצדק אין עסקנו צ"ה. [וע"י צ"י כאן שהביא מחש"י הרמז"ס שכתב וז"ל לנשים בתכלית אזהרה מלהכנס עם גרושה הנשואה לכהן צ"ה מקום ואפי' לבית המרחץ].

סעיף ח. לו. שנבעלה. צ"ה האלף לך שלמה סי' ל"ה נסתפק ח"ק רח"ק ח"ס הפסול לה צ"ה מצט"י ואח"כ רח"כ שם אשה ונחעצרה, אם נפסלה לכהונה, וצינמות ס"ע יליף צ"ה דפוסלת מאלמנה לכה"ג וא"כ י"ל חגיגה צ"ה ממש, אבל צ"ה מצט"י דצ"ה גופי לא הוי צ"ה ע"י חגיגה י"ד חינו פוסל גם צ"ה כהונה, אבל עדיין צ"ע למי לא אמר שם נפ"מ זין ח"ק לר"י לענין צ"ה מצט"י דלר"י דס"ל כל שזרעו פסול ח"כ ח"ק צ"ה מצט"י דעכ"פ הוי זרעו פוסל וח"ק הוא פוסל ע"ש (וע"י לעיל צ"ה צ"ה צ"ה ד' ס"ק ל"ט אות ג' ובסי' א' ס"ק מ"ב).

לז. שהיא אסורה לינשא לו. צ"ה רפ"ח מאיסור"ב בק' על הרמז"ס דפתח דנבעלה לאדם האסור לה היא זונה ולא הוליד ממנה גרושה דמבואר צ"ה דלא נפסלה לכהונה מטעם זונה [רק משום שהיא גרושה] דלא נפסלה לתרומה דלאו צ"ה זר הוא כיון דלא הוי חללה זר מעיקרא ע"ש, ובשע"מ שם ובצ"ח מ"ה רס"י אות ב' כתב דלר"מ מחזיר גרושה אסורה לכהונה גם משום זונה רק לתרומה כשרה לתרומה נפקא מא"ש זר והוא לאו זר מעיקרא הוא וכמו גרושה דפסולה לכהונה וכשרה לתרומה, וכ"ה כיון דהוי זונה פסולה לתרומה עתו"ם יצמות מ"ד ד"ה ה"ג דהק' האין למדין דזונה נפסלה לתרומה ותי' דמקרא דכי תהי לאיש זר כי ע"ש ח"כ מח"ג דלא הוי זר מעיקרא כשרה לתרומה, אבל מ"מ גם משום זונה נפסלה, ויותר מסתבר דהרמז"ס סובר כתי' ר"י בתוס' שם דזונה אסורה בתרומה מדלללה רחמנא צ"ה חללה ולפי"ז מח"ג נמי פסולה לתרומה, אבל הסוגיא דילפינן מא"ש זר ומחזיר גרושה לא הוי זר וכשרה, אלא חלוצה דר"א דאמר זונה כשמה (הוצא להלן ס"ק י' אות ו'), וצ"ה יחא מה דלא חשיב הרמז"ס דמח"ג כשרה לתרומה וצ"ה יחא נמי מה דחשיב הרמז"ס כאן פלוג דכ"ה וכו' שפכה שצ"ה על ישראלית דפסולה לכהונה וכן לתרומה אע"פ דלא הוי זר חללה מעיקרא, כי פ"ד וכו"ש הוא צ"ה, וע"י צ"ה דאם לא ידעו אוכלת בתרומה רק אם ידעו אינה אוכלת וצ"ה צ"ה שם בק' מ"ט.

באר הגולה

ק נרייתא כתובות ד' כ"ח ע"א ר פשוט שם וע"ש דנשאל אסורים לדור צ"ה ח' וכו' ש' ל' הרמז"ס רפ"ח וכו' וכו' צ"ה יצמות דס"א ע"א ואפי' נתיירה צ"ה מנח"ג שנים וכו' וכו' ר"ג שם ד' ס' ע"ג ת נרייתא שם דס"א ע"א וכדמפרש צ"ה שם

ביאור הגר"א [כב] שהיא במלקות לא נעשית זונה ולא נפסלה מכהונה שהרי אינה באר הגולה ו מהא דליינתיו לעיל ועי' פירש"י סס

שחיא במלקות לא נעשית זונה ולא נפסלה מכהונה שהרי אינה [כב] **אסורה לינשא לו** ו [כג] **אבל**

הנבעלת

[כג] **אבל הנבעלת** כו'

או כו'. יבמות ע' א' ושם סיח א' בן תשע כו' ומצרי ואדומי חיל הן כמ"ש בכתובות ל' א' כמ"ש בגמרא מנה"מ ארי ארי ארי ובת כהן כו' כיון שנבעלת לפסול לה פסלה כו' אשכחן כהנת כו' אשכחן לתרומה לכהונה מגיל כו' ולא מסיק שם מן הכלל רק מחזיר גרושתו והכלל דבכל איסור של תורה נאסר לכהונה בין איסור של כהונה בין השוה בכל רק שזה זונה וזה חללה חוץ מגדה ופגיה ולכהונה וכ"ה לפי י"א רק שאינה נקראת זונה לסברתם אבל לדעת מורים פהו ג"מ לדברי התוס' וס' אחרונה בכ"ו לולד דאינו פגום דמח"כ כיון שנעשית זונה הולד פגום אפי' לרבי יהושע כמ"ש מ"ד ב' אלא אי איתמר כו' הי"ג כיון שבעלה עשאה זונה וא"כ ה"ה לחיל לידתן אם היתה זונה אלא דלהרמב"ם אף בח"כ הולד אינו חלל כמש"ל סי' ז' ס"ד ועמ"ש שם שכל הסוגיות אינן כדבריו ועוד קשה מ"ש שם ס' א' מאלה לאפוקי גדה משום דאינו עושה זונה וא' לדבריו בכל ח"כ כן אף דעשאה זונה וג"ל שסמך על ירושלמי ס"ד הלכה י"ג ר' חייא בשם ר' יוחנן המחזיר גרושתו משנשאת פסלה מן הכהונה בלא כך אינה פסולה מן הכהונה אלא פסולה לאכול בתרומה ר' חייא בשם ר' יוחנן המחזיר גרושתו מנשאת בתה כשרה לכהונה מ"ס כי תועבה היא היא תועבה ואין בניה תועבה אלמא דאינה תליא זה בזה ומהו הטעם כלל מחזיר גרושתו ג"כ בכל חיובי לאוין דנפסלת כדברי הירושלמי הנ"ל אבל אינו מוכרח דשאני התם דהתורה מעטה היא תועבה ואף בזה דהיא עצמה פסולה פליג בגמ' דידן בג"ל מה לאלמנה כו' ושם ס"ס א' ואימא כו' מחזיר גרושתו וכ"כ רש"י ס"ו ב' בד"ה ד"ה היא כו' וכ"כ רש"י ביבמותו לשוק דכשירה לכהונה ג"כ מהאי טעמא משום דאינה זר אצלה מעיקרא דח"ל אינן פסולין אלא בזר אצלה מעיקרא משא"כ בח"כ דלא בעינן זר מעיקרא ועיין רש"י שם ותוס' סיח ב' ד"ה נכרי כו' והכלל דמדברי כל הפוסקים משמע דיבמה לשוק ומחזיר גרושתו אינן נפסלין לכהונה ולא כהרמב"ם ושאר ח"ל נפסלין אבל זונה לא מיקרא אבל ח"כ נעשית זונה ובניהם נפסלין אבל אחר העיין דברי הרמב"ם שכתב בס"ד סי"ד ואין הולד חלל גבונים דהכי אמרינן בפ"ד קדושין בהרי"א דאין חללה אלא מאיסורי כהונה וכן שם איזהו חללה שנוגד מפסולי כהונה משמע אפילו מח"כ לא אלא שדבריו צריכין תיקון דודאי בתו פגומה מכהונה מח"כ כמ"ש ביבמות וכן ג"ל בכל ח"ל לבד משתים הנ"ל יבמה וגרושה ומאותו הקו' מאלמנה כמו בח"כ ועכ"ל ועבד כיון שגם בח"ל נפסלה בג"ל וכמ"ש מיה א' הי"ג כיון שבעלה פסלה ואף שאינה נעשית חללה אלא שדוקא בבתה כמ"ש רש"י שם בד"ה שבנה כו' ושם מ"ד א' ד"ה שהולד כו' אלא שאינה חללה וי"ש פגום וג"מ בזכר שאינו חלל ואשתו כשירה לכהונה וכן בגותיו וי"ש הרמב"ם ושיע' שם אין הולד חלל וי"ש בגמ' הולד פגום וליק' חלל ולא לפינן מק"ו ג"כ שהיא חלל דהתורה מעטה דאין חלל כו' והא דאגריפס שכתב שם מלך שאני שצריך שהיא כשר מכל צד מובחר שבאחיו ואם נאמר דמ"ש בקדושין שם ואין חללה אלא מאיסורי כהונה היינו הכתובים בצדה גרושה זונה וחללה דחזק ג"מ במחלוקת הס' אחרונה דאין זונה מח"ל דאין בניה חללים וי"ש בקדושין שם הלכך כהן שבא על אחותו זונה כו' דוקא אחותו אבל פשטא דגמ' לא משמע כן דקאמר אלא מאיסור כהונה משמע כל איסורי כהונה ולפי"ז אין ג"מ האידנא בין שתי הסברות אלו וצ"ע :

פתחי תשובה

(ט) **אבל הנבעלת לאחר מאיסורי לאוין**. עיין גס' שעה"ת פ"י מהל' אישות נקוד' חופת חתנים ס"ה (לחלל שהלריך גס' נענין לי חופה תשינא כנעולה מחש' לכל דבר ויוצא קצת לקמן סי' מ"ו ס"ה סק"ד) כתב וז"ל ומכלל האמור נראה לענין פסול זונה דק"ל א"ס נבעלה לפסול לה נפסלה לכהונה ה"ה א"ס נכנסת לחופה ולא נבעלה נמי נפסלה לכהונה שהרי ניצמות דף ס"ט פריך ולימא חשעת הויה ומשני דומיא דכ"ג נאלמנה מה כ"ג נביאה כו' וא"כ כי הויא דכ"ג נאלמנה חופה פסולת כמחזיר גרושה ניצמות דף כ"ו (וע"ל סי' ז' ס"ד וי"ש שם ס"ק כ"ג) ה"ג נכנסה לחופה לא' מן הפסולים ואף שגרמנ"ס והעור לא הזכירו חלל נבעלה גם לא

אוצר הפוסקים

וכ"כ הכ"ז סי' כ"ו סק"א לדעת כמור א"ס נבעלה צ' פעמים הוי זונה ואסורה לכהן ע"ש. ובס' חמדת שלמה סי' ע"ח הק' ע"ד הכ"ז מאי משני אביי א"י"פ אלמנה לכה"ג ס"ט ע"ג, שכו' שניכס חבושים צבית אסורים, מ"מ אכתי יש לחוש דלמא זינתה צ' פעמים עמו ונתעצרה מצינא ג', ומסיים שם דלמעשה אף להחמיר ע"ש. ובתש"ו בית רידב"ז סי' נ' תי' דו"ל דהכ"ז ס"ל כמ"ש המל"מ פ"י"ח בליוס"ז כ"ג דלר"ע צעין דוקא שחפיקר ענמה לכל עובר ושז' אצל צמיוחדת לא נעשית זונה ולפ"ז א"ש צינמות שם דכיון שס"ס חבושים אינה מופקרת. ובתש"ו ריב"ס שנייעו"ך סי' ע' כתב דמתן וכלה דדאי מיוחדת מיקרי ואפי' לר"א לא נעשית זונה כמ"ש הריב"ס סי' קל"ד. [ועי' תש"ו מהרי"א סי' פ"ה, ולהלן בליוס"ס סי' ק' לא' אות ד'].

מב. לא נעשית זונה. א. כתב הרמב"ם צפ"י"ח מליוס"ז כ"ד הכ"ז על אחת מהשניות וכיוצא בזה, כגון כצ"ל על קרובת

חלונתו או על חלונתו לא עשה אותה זונה שהרי אינה אסורה להנשא לו מב"מ, וצפ"י"ט שם ה"ח כתב ח"צל כהן שצ"ל על אחת מהשניות היא כשרה ורצו ממנו כשרים וע"ש צמל"מ שכתב דאפי' מצינא שניה אין כוולד חלל מדדבנן דצבינא כה' לא נעשית זונה אפי' מדדבנן ע"כ אין כוולד חלל צבינא שניה ואף דחז"ל גזרו על חלונת אש"ו גרושה אצל על זונה מדדריכס' לא גזרו אש"ו זונה מדאורייתא כי זנות לא שכיח, וכן צכל קדושין דרצק כגון חרש וחרשת וזינו אפי' תחת צעליכן לא נאסרו עליו משום זונה וכן קטנה שהשיארה אחיה ואחיה שקדושיה מדדבנן חזינתה מותרת אפי' לצעלה טבן וכ"כ צמל"מ פ"ב מה' סוטה כ"ד ופ"ג מה' אי"ב כ"ג, ועי"ש צמל"מ צד"ה ודע וכו'. חולס ע"י צבית מחזיר סי' מ"ד דפקפק צדצרי צמל"מ דאשת פקת וכו"ה חרשת י"ל דא"ס זינתה אסורה משום זונה

ועי' בעצי ארזים ס"ק י"ז שדחה רח"י הסמ"ג. גם צפ"י מש"ה ס"ק י"א כתב לדחות הוכחה הסמ"ג לשי' הרמב"ם, חולס סיים שם מיהו לענין דינא פסק הכל צו צסוף כי אישות כ"ה הסמ"ג, וכ"ד בתוס' צתמורה ל' ע"א ד"ה גירסא אחד תי' ע"ש. [עי' בתוס' סנהדרין י' ע"ב ד"ה ת"ל, דלר"ע נעשית זונה צכמה ציאות, וצערוך לגר שם נסתפק צדצביכס' אי די צצ' ציאות או יותר ע"ש].

ג. במל"מ פ"י"ח מליוס"ז כ"ג נסתפק לר"א א"ס שלא כדרכה או צאונס אי עשאה זונה וכתב צד"כ ור"איתי צליקופעי וכ"ה רח"י מפי' הצפ"י דפריך אי רצ' כר"א כה' הוי זונה, ולא מוקי צאונס או שלא כדרכה, ש"מ צאונס או שלי"כ עשאה זונה. וצשושנת העמק"ס כלל ד' העיר ע"ז דו"ל לר"א דאפי' צפ"י"א הוי זונה מעשה דודנך צאשתו ולא ע"י זנות (עי' מ"מ פ"א מה"א) אי"כ כי"כ

הנבעלת לאחד מאיסורי לאוין השוין בכל ואינה מיוחדת בכהנים או מאיסורי עשה [כז] ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה [כה] או לעובד כוכבים ועבד הואיל והיא אסורה לינשא לו הרי זו זונה [כו] וכן [טז] הגיורת והמשוחררת

ביאור הגר"א
[כז] ואצ"ל כו' כמ"ש במתני' שם ל"ב ב' ושם ל"ה א' ובמתני' שם י"ג ב' ע"ט ב' פ"ז ב' ושם מ"ד ב' ה"ג כיון שבעלה עשאה זונה ובקדושין ע"ד ב' הבא על אחותו כו' ובתפורה שם וערש"י ביבמות ט"ו ב' ד"ה היא עצמה כו' ושם ס"ח ב' ד"ה עבד כנעני כו' תוס' שם ד"ה עכ"ל כו' ונראה לר"י כו' [כה] או לעכ"ל כו' יבמות מ"ה א' ס"ח ב' ושם בגמ' א"ה עכ"ל כו' ובכמה מקומות בקידושין וטוטה : [כו] וכן כו' מתני' הג"ל :

באר היטב

(טז) וכן הגיורת ומשוחררת. אפי' לא נבעלה אסורה לכהן אפי' גיורת פחותה מנת ג' שנים אסורה לכהן לפי שצאה מעונדי כוכבים השטופים צומה עיין צ"ש :

אוצר הפוסקים

גדולה הוא יסן צכסותו והיא צכסותה (עי' סי' כ"א סו"ס ז') ואיחא נמי צירושלמי צכסוף קדושין מתיחד אדם עם אמו ודר עמה עם בתו ודר עמה, ומה שהעיד הצחור מסתמא לא ה"י זה צקירוז צשר א"כ אין צזה איסור לדינא, ומה דהוי קלת חששא צמה שחמיד הוא יסן צמעתו והיא צמעתה לא מלינו הפרש צזה לדינא, ועוד שהצחור הג"ל אינו יר"ש ואוכל צלי נע"י וכה"ג ואינו גאלמן ע"ש. מו. או לעכ"ל. צריעצ"ל קדושין ס"ח ע"ב הציז צשם מורו ציזחת עכ"ל אינו פוסל לכהונה וע"ש מה שמייעב צצרי הגמ' צכ"מ שגראל לכאורה סתירה לד"ן, וצריעצ"ל שם דהה צצרי. מז. או לעכ"ל. עי' פ"ח סק"י וכ"כ צפרח מטע אהבן ח"צ סי' ס"ג דאשת משומד מותרת לכהן, וצספר פתח צית דוד סי' ג' כתב להחיר אף שגשאה אחר שגשחמד כיון דתפסי צה קדושין אינה מתחללת, ע"ש. ועי' צסי' ז' סעיף י"א צרמ"א וצאולה"פ שם. (ועי' לעיל צסי' ד' צאולה"פ ס"ק י"א אות ע').

מח. אסורה לינשא לו. כתב הרמב"ם צפ"ח מל"צ ה"ג נתין וכי' חו' פ"זע דכא' וכרות שפכה כו' שצאו על היכודית עשו אותה זונה ונפסלה לכהונה ואם היתה כהנת פסולה מן התרומה, ועי' צשע"מ שם שהק' כיון שהרמב"ם צפ"ח מה' איסור"צ פסק כלי"ק דרצא דלא תתחנן איירי צגיותן וצנחג"יורו כל ז' עממין מותרין לצא צקבל מה"י רק על נתינים דוד גזר ע"ש א"כ נתין אינו אסור אלא מדרצן והא' הרמב"ם פוסק דהנושא חלוטתו וכי' לא עשאה זונה א"כ מצוהר דס"ל דצדרצן לא עשאה זונה ותי' שם דדוקא שניות שאינו אלא משום גדר וסייג לא גזרו חז"ל להיות זונה אצל נתין עשאוהו כמו פסול ד"ת, וע"ש שכתב דגם אם נבעלה למחזר דרצן נעשית זונה דרצן ע"ש. [ועי' לעיל סקמ"צ אות צ].

מט. וכן הגיורת וכי' ה"ז כוונה. א. דעת החוס' (ע"ז נ"ו וביבמות ס"א א') גיורת ומשוחררת אף דלא נבעלה אסורה מטעם זונה ועממא לפי שצאה מן העכו"ם השטופים ציזמה ואע"ג צקדושין דריש לה מקרא דחזקאל ביינו דאחא יחזקאל ואחמכ' אקרא, אצל כ"ז שלא נחגיירה לא שייך הללו גבה כיון דלאו צח קיחה היא ולא צח חילול אצל אם זינתה ילפין מחונה ישראל ותייב עלי, ועי' תוס' סנהדרין פ"ב א', [ועי' צ"ש ס"ק כ' מ"ש לשי' התוס']. גם דעת הרמב"ם צפ"ח מל"ס ה"ג דהגיורת והמשוחררת אפי' פחות מג"ש חייב עלי' משום זונה כדעת החוס' שם, ואם לא נחגיירה כתב הצ"ש ס"ק ע"ו וצסי' ע"ז סק"ג דעת הרמב"ם דלוקא אף שלא זינתה אצל המג"א סי' קנ"ג ס"ק מ"ה דקדק מד' הרמב"ם פ"ד מה' איסורי מצה גבי אחתן דעת הרמב"ם כדעת החוס' דאינו חייב רק אם זינתה ועי' צמנ"ח מל"ס רס"ו.

אולם הראב"ד שם השיג עליו דהגיורת דאינה אסורה משום זונה אלא משום דכתיב ציחזקאל צחלות מזרע צית ישראל, ור"ל דצצרי קבלה הם וכן הסכים הרשצ"ל צחי' שם, ועי' צמנ"ח שם דכ' דגם רש"י ס"ל כשי' הרמב"ם וכ"כ צחי' הרשצ"ל שם, וצשער

זונה דאחי לאחלופי צאשת כהן פקחת, ומקטנה שזינתה אין ראי' דדעת מהרי"ט צפ"ק דכתובות צסוגיא דפ"פ דקטנה לא נאכרת אפי' על צעלה כהן כי הונות היא צעלמה המיחון צבעלה ולפיכך מותרת לו, וכתב שלפ"ז קטנה שנתקדשה קידושי דרצן וגדלה תחתיו ולא נבעלה דחו' א"י למחן נאכרת על צעלה הכהן אף דקדושיה דרצן וכן חרש וחרשת, [אולם עי' צמנ"ח ע"ג מאיסור"צ ה"ב ד"ה ואם היא צח מיחון וכי', שבי' דזה פשוט שכל שאינה א"ה מה"י הו"ל כפנויה שזינתה ואפי' לכהונה קי"ל פנוי הצי' על הפנוי שלא לשם אישות לא עשאה זונה ע"ש ועי' לעיל ס"ק מ'].

ב. כתב במנ"ח מל"ס רס"ו אות ז' אם ספק מחזר צא על אשה לא פסלה לכהונה כיון דמה"י שרי לאו איש זר הוא וגם לא הוי צכלל זונה ואף דספק זונה אסורה מה"י מ"מ כיון שאתה צריך לעשות אותה זונה מחמת צעילת זנות וכיון דהתורה סתירה ספק מחזר לא הוי זונה והיא ככל הכשרים צציראל, אצל שאר פסולי קהל להסוברים דשאר פס"ק לא התירה תורה א"כ צודאי אם צאו על אשה פסולה מספק, ולהסוברים דכל פס"ק ספק מותרים א"כ לא נעשית זונה כמו ספק מחזר כג"ל צרו.

ג. עו"כ הרמב"ם שם צפ"ח ה"ג והאילונית מותרת לכהן ואינה זונה, וצארץ צבי ס"ק כ"ב כי דלהסמ"ג דשאר תנאים ראוי להחמיר לא ישא כהן אילונית לכתחלה.

מג. אבל הנבעלת. עי' פ"ח סק"ט שציז משע"מ שאפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה נאסרה, וצערור השלחן סעיף כ"ג חולק ע"ז דדוקא נבעלה, דזונה חלוו צפגס כמ"ש הרמב"ם צפ"ח ה"ד, ואין פגס צלא צעילה וכ"כ צפ"ז נשואין וציזא ע"ש, ועי' צסי' ז' סעיף י"ב. [אולם עי' צחיונך מל"ס רס"ז שבי' ומ"ש שאינה נעשית חללה אלא צצעילה אצל צקדושין לצד לא נחללה אצל צנשואין חע"פ שא' נבעלה נעשית חללה מפני שכל נשואה צחזקת צעולה ואפי' שנמלחא צחולה].

מד. ואצ"ל למי שהיא אסורה לו משום ערוה. צנתיבות לשנת הציז ממס' דרך ארץ פ"א דכל שהוא צלא יצוא הולד פסול ופוסל צציזא ואלו הן מואצי וכי' וצתר הכי קתני כל האסורות לו איסור ערוה וצא עליהן לא פסלן מן הכהונה וצכו כשי' ה"ימ שהציז רש"י ביבמות ס"ח ע"ב צד"ה עבד כנעני וכי', ומה שהק' רש"י שם על שי' זו ע"ש דמתרן שי' זו וכתב דל"ע שלא הציזו הפוסקים דעה זו וכי' ע"ש. [ועי' צחוס' סוטה כ"ט א' ד"ה חד לתרומה שהציזו שי' זו, וכ"פ ציראים סי' ר"ע דנבעלה לח"כ לא מפסלה דכתיב כי חבה צכווי' משחצי קרא ומאלמנה ומגרושה ליכא למילף רק לנכרי ועבד ע"ש, וע"ש מ"ש צסי' רי"א].

מה. אסורה לו משום ערוה. צצוית ל"ל כחדש סי' כי נשאל צצחולה צוגרת המשודכת לכהן, והעיד צחור א' שראה שהאז הלך צלילה ממעתו למעתה ושהה אלה ודבר עמה ואח"כ חזר, וכתב דמותרת להנשא להמשודק, דהרי אפי' עם צח

ביאור הגר"א

[כו] אפילו נתגיירה כו
הי' זונה. כמש"ש סוטה
להיות זונה כו והראב"ד
ורשב"א השיגו עליו מהא
דקדושין ע"ח א' כו
ובולן מקרא א' אלמא

לאו משום זונה וההיא דיבמות ישבה הרשב"א שם ע"ש אבל הרמב"ם מה'
דקרא ריחוקאל גלי דגם היא בכלל זונה ועמ"מ שם וכ"כ שם ס"א א' ד"ה אין
זונה כו' : [כח] וכן יבמה כו'. ממש"ש י"ד ב' הולד פגום לדברי ב"ש אע"פ

דבולד מחזיר גרושתו כשר כמש"ש מ"ד ב' וקדושין ע"ו א' משום והיא עצמה אין מתחללת כמש"ש ולא כסוגיא דשם ס"ו ב' למאי ג"מ כו' ורש"י שם ד"ה
היא כו' ותוס' ד"ה מה כו' וכמש"ש ס"ט א' ואימא נבעלה כו' וליק' יבמה לשוק וכן בקדושין שם אבל רש"י ותוס' לא ס"ל כן כמש"ש אבל צ"ע דהא פ'
בפ"ט שם והולד כשר אפילו מכהן וע"ל ס"י ו' ס"יד וי"ל דה"ק הולד פגום אותן שנוולו מביאה שני' ואילך כמש"ש שם בש"ע וע"כ בביאה ראשונה נעשית
זונה ולפ"ו ל"פ אהא דר' יהושע דשם בביאה ראשונה או בישראל אבל צ"ע כמש"ש : [כט] אבל הנבעלת כו' וי"א כו'. ליקוט. מתני' ערוכה היא דמיפסלת
בח"ל ר"מ הערל פצ"ד כו' נשיהן כו' ועיין רש"י שם ודברי רש"י מגומגמין שכתב דשחיה חללה וכ"כ בפ"ו נ"ו א' בדיה הואיל כו' וליתא דאין חללה כו'
אלא זונה ול"ס תוספות וי"א דלמטה אף זונה אינה אלא נפסלת לבד אבל אינו חייב עליה בלי"ת דזונה וחללה וכמש"ש ע"ש עד כאן : [כט] וי"א כו'. סור
והוא מדברי תוס' שם ס"א א' ד"ה שנבעלה כו' ורא"ש שם ואין ר"ל ולא נפסלה דאי"כ קשה כל הני ורא"ש הביאו בפסקיו אלא דאין לוקה משום זונה
אלא אסורה משום ובת כהן וכו' וכמש"ש תוספות שם מ"ד ב' ד"ה הי' גוראה לר"י כו' והא דבעינן ב"ס אלמנה כו' ומכל הנחה דלא תפסי כו' ולי"מ על רש"י
שם ס"א והרמב"ם אלא בפ"י דמתני' דרש"י מפרש דאיפסלי ח"ל משום זונה וכ"כ הראב"ד בהשגות וכ"ד הרמב"ן וכמש"ש ואינה לוקה משום ובת כהן וכו'
ומשום דגילוי מילתא בעלמא הוא לכהונה מתרומה כמש"ש ואין עונשין עליהם לרבא בסנהדרין ע"ו א' ג"ד א' וסוגיא דיבמות כאבי וא"צ לזה ולא אמרו שם
שלוקה אלא שנפסלה גם הקשה על הרמב"ם מההיא דרבא וליק' דהא להרמב"ם אינה לוקה משום ובת כהן אלא משום זונה ודיל' דהן בכלל זונה ואנן לפינן
ק"ו מתרומה להבין מ"י של זונה האמורה בתורה ול"ד להא דסנהדרין ובוה מתורץ קושיות תוס' הנ"ל וא"ל ל"ל דכתב רחמנא זונה כו' :

פתחי תשובה

(י) וכן יבמה. עיין נס' עשה"מ פ"ח מהל"כ דין ג' מ"ט טה:

אוצר הפוסקים

לחזור, ע"ש וצאלה"פ. וז' צנח"ג הב"ט אות ב' דאפי' להמחיר
לישראל להתחתן בקרואים, ככן אסור זהם, הרי"ר צללל סי' ג'
וכרש"ך ח"ג סי' ט"ו בשם הרדב"ז, ומליין להמצי"ע ח"א סי' ר"ט.
וצנח"ג הרי"א מזרחי סי' נ"ח כתב דלא שייך כהא דין גיורת כלל
שכן הדיוקים ישראלים גמורים הם (וכ"כ הרמב"ם פ"צ דעירובין
הט"ו) וכן השיב רב האי גאון בשם ר' (ועי' ציר"ד רס"ו סעיף י"ב
ושם צנ"ך ס"ק י"ז). [ועי' צר"ן צחי' על חולין דכתב דמומר לע"ז
הוי מומר לכל התורה כולה אע"ג דאין צחו אסורה מכ"ה מ"מ
צכלל גזירת חתנות כוא. ועי' בשם מר"ם שיק סי' י"ד שכתב
וביינו כמש"ש צנ"ז ל"י דגזרו על צנותיהן משום נשג"ז וכזו"יין ביינו
איסור זונה, וא"כ מצואר דמומרת היא צכלל זונה ואסורה לכהן
מדרכן כ' ע"ש. ועי' רמ"א סי' ז' סעיף י"א וצאלה"ט שם וצפ"ח
יו"ד סי' קי"ג סק"א].

ג. וי"א שהבא על חייבי עשה וכו'. א. זכו דעת הכותם
וכרש"ך וכו"ל וכו"ל. ועי' צנח"ג סק"י שכתב דבחנוס
הביא צנח"ג דעה זו מאחר שגם לשיעורם נפסלה לכבוש ואין
מחלקותם אלא לענין מלקות שאינו נוגע צנח"ג ע"ש.

ובפני משה סק"ד תי' דו"ל דכ"י לשי' איל דהק' שם לשי' זו
דכא"ך אפשר לדחות צרייתא זו דגר עממי דקתני צכדיא
דחייבי לאון וחייבי עשה פסל מן הכבוש וכו' ודאי מטעם זונה
וכו' ע"ש וא"כ משמע מ"ד הכ"י דלשי' זו לא נפסלו לכבוש ג"כ
וסוצרים דכאי צרייתא לאו אליבא דכלתא היא ומשום זכ תמכ
עליהם דלמכ דהו צרייתא זו, וא"כ לפי דעתם מותרת לכבוש, אמנם
באמת מצואר בהשגות הראב"ד צפ"ח מאיוס"צ דאף דלא מיקרי
זונה פסולה לכבוש מקרא דוצת כהן ע"ש וכמצואר צצרייתא כנ"ל
וכמש"ש הכ"ה על קושי הכ"י, וכן מצואר דעה זו צר"א"ס פי'
אמור בשם הרמב"ן דאף שאין לוקין עלי' מ"מ פסולה לכבוש מקרא
דוצת כהן, אך י"ל דנ"מ לענין פסול עדות דאינו נפסל לעדות
מכ"ה כ"א צעזר עצירה שיש צכ מלקות כמצואר צחו"מ סי' ל"ד,
עוד יש נ"מ דלשי' הרמב"ם דהוי זונה אי"כ צניח חללים, משא"כ
לשי' החולקים דס"ל דליכא מלקות י"ל דאין כולד חלל ממנה כו',

וצעזר נפתלי וצמנ"ח שם הק' ע"ז מרש"י שם דכתב מפורש דלא
הוי זונה רק אם נבעלה וכמש"ש הכ"ש ס"ק כ' ע"ש, וצמנ"ח שם
ר"ל דרש"י ס"ל כשי' הראב"ד ע"ש ועי' בערוך השלחן סעיף כ"ב.

ב. ובפני משה צמרה"פ ס"ק י"ב הק' דדברי הראב"ד סותרים
זא"ז שברי צ"י ע"ז מאיוס"צ כ"ב כ' הראב"ד צעלמו
דגיורת לכהן אסורה מכ"ה ע"ש, וצפ"ח הביא ראי' לשי' הרמב"ם
מירושלמי דמצואר שם להדיא דגיורת לכהן הוא מכ"ה דילוף מכאי
קרא דכי אם צחולא מעמיו יקח אשה ולא גיורת, וצחוס' סנהדרין
פ"צ דד"ה ואידך הביאו דברי הירושלמי הנ"ל [אולם מדברי
הירושלמי הנ"ל מצואר דאינם אסורים משום זונה אלא משום
עשה, עוד הביאו צחוס' שם מירושלמי וכן נכרית אע"פ שלא
זינתא דאין לוקין מ"מ עובר בעשה כי אם צחולא כו', וחשמונאים
גזרו דלוקין משום זונה ע"ש]. וקאי לכהן הדיוט כמו לכה"כ פי'
צחוס' קדושין ע"ח ד"ה האי קרא רישא צככ"ג וכו' וכוין
דצירושלמי מצינו דס"ל דהוא מכ"ה וצ"ש דין אין הכרע צענין
זכ ע"כ יש לפסוק דהוא מכ"ה. וצנח"ג צצצת סק"י צכת
דמשמעות לשון הראב"ד דאין חילוק אלא לענין מלקות, אבל לענין
כולד לענין שפסול צחרומה משמע דאין חילוק, וביינו שאף
להראב"ד י"ל בלכתא הוא ואסמכי יחזקאל אקרא, וכוין שכלכה
למשה מסיני הוא י"ל שכן היתה הלכה ע"ש.

ועי' במנ"ח מצוה רס"ז אות א' שר"ל דאם כהן צא על גיורת לדעת
הרמב"ם וצחוס' דהיא זונה דקרא אי"כ הצנים חללים מכ"ה,
אבל להראב"ד כולד אינו חלל אלא מדרכן ואפשר דאפי' מדרכן
אינו חלל כי הוא איסור חדש ולא מטעם זונה ואפשר דל"ג שיהלל
כלל, ולי"ד לחלולא דגזרו רבנן אטו גרושה אי"כ השו' גזירתא לשל
תורה והוי גרושה מדרכן ולכן כולד חלל מדרכן משא"כ בגיורת
דכוא איסור חדש ל"ג עליו כלל ענין חילול, וס"ס צנ"ע.

ג. ולענין קראית שחזרה לדת משה אם אסורה לכהן מדיון
גיורת. עי' לעיל צסוס"י ד' צכגה שכתב דאסור
להתחתן צכס דהוי ספק ממזרים ואין מקבלים אותם אם רוצים

[נ] אפילו (י) חייבי לאוין דשאר לא עשאה זונה [לא] חוץ מהבא על (יח) היבמה :

כל

ביאור הגר"א
[ל] אפילו ח"ל דשאר
ר"ל דלא כר"ע דלדודי
בכלל זונה הן כמ"ש

חוס' שם מהא דתמורה שם וקידושין ע"ה ב' השתא ממור כו' וע"ש מ"א דדוקא בח"ל דשאר ס"ל לר"ע דמתני' שם ועיין גמ' שם : [לא] חוץ כו'. טור ואע"ג דק"ל כשמואל דתפסי קידושין היינו לתמורה אבל מעיקר דינא ק"ל כרב ור' ינאי משמ' דתמורה וכו' יוחנן שם :

באר היטב

(יז) חייבי לאוין דשאר. היינו אנוסת אלו : (יח) היבמה. משום דל' קידושין תופסין ביבמה. וה"ה גיורת ומשחררת דלכ"ע עשאה זונה. כ"ס ובה"י :

אוצר הפוסקים

ה. ובעצי ארזים ס"ק י"ד כתב לפרש ד' החוס' והר"ש דס"ל דברייתא הג"ל הלכתא היא אלא דס"ל דלא מרבינן מקרא דלח"ש זר כ"ה פסולי קהל דכל הכך דקא חשיב בתם פסולי קהל נינהו, חוץ מחלל דמרבינן מקרא אחרונה מדכתיב לא יחלל זרעו מקיף זרעו לו ואין חולקים על רש"י אלא מ"ש בסתם שנעלה לפסול לה דמשמע דכל ביאה פסולה נפסלה מטעם זונה, וע"ז כתבו דבהנך דלאו פסולי קהל לא מיקרי ביאת ח"ל ביאה פסולה רק ביאת ח"כ, ונ"מ בזה לגבי אנוסת ומפותת אלו דח"ל נינהו, וכן הנהגה על יבמתו וחזר הוא או אחד מן האחים ובה על ארסה לדעת החוס' בזה ד"ל דח"ל נינהו ובהנך ליבמתו ובה הוא או אחד מן האחים עליה או על ארסה דח"ל הוא, כמ"ש במ"מ דפ"ה דיוסוס וע"י לח"מ שם, ואף אם נאמר דחייבי עשה נינהו מ"מ משמע דלדעת רש"י שפ"י נעלה לפסול לה גם בכב"ג בוי זונה, דברי חשיב דברייתא מלרי ואדומי דח"ע נינהו, אבל החוס' והר"ש ס"ל דרק פסולי קהל הוא דמרבינן מקרא דלח"ש זר אפי' אינן אלא ח"ע, אבל באותן שאינן פסולי קהל לא מקרי זונה אפי' נח"ל אלא מח"כ וכו' ע"ש.

ו. עו"כ הב"ש שם דמ"ש הרמב"ם דלוקין ל"ע, כיון דבגילוי מילתא גופא איכא פלוגתא דאזוי ודבא ובה קי"ל כרבא ע"ש, וע"י נוצ"ט ס' ג' מה שחזק קושית הב"ש, והשאל בנ"י (הוא בעמ"ס קדושא ישראל) השיג ע"ד מדכתובים קדושין נ"ב ד"ה ביע"ל קב"ס, ובס' ארץ נבי סק"ה תמה על הב"ש דהא הרמב"ם כתב בזה דלוקין משום לאו דזונה ולא מקרא דכי תהי לזו זר וכ"כ הרא"ם דפ' אמור ע"ש, (ובאמת בלתיא לא קשה על הרמב"ם דפסק בפ"ג מאוס"ב ה"ו על דתו מאנוסתו חייב מק"ו כאזוי ע"ש דבה"מ וכ"כ דה' עומדת מת פ"ה ה"ב ע"ש בכ"מ וע"ש דבז"א טור רח"י לזה וע"י בפני משה סק"ט), ובמנחת חינוך מלח רס"ו אות ב' תי' לפמ"ש הרשב"א לתר ע"מ שהי' בגמ' שם מנה"מ דפסולות לכהונה הלא הם בכלל זונה כמבואר שם דף ס"א דפלוגתא דתנאי היא וחכמים סוצרים דזונה היינו שנעלה בעילת זנות, ומתוך דהש"ס קאי לר"א שם דסובר דזונה כשמה היינו א"ל ובענין אחר לא נקראת זונה, ובאמת דברייתא הג"ל מבואר דכל אלו הפסולין פוסלין ע"כ ילפינן מקרא אחר דהיינו ובה כהן כי תהי לזו זר, ולפ"ז א"ש קושית הב"ש דבאמת לאו מלימוד ה"ה לוקין רק מקרא דזונה וכמ"ש הרמב"ם (וכרי ר"א ס"ל בתם דאפי' פנוי נקראת זונה).

גא. חוץ מהבא על היבמה. הב"י ה"ק על הטור דביצמות ל"ב פליגי שם רב ושמואל דרב סובר אין קדושין תופסין ביבמה וכו', ושמואל אמר דעניותינו לריבה גט משום דמספ"ל אי חפסי דה קדושין או לא ואיפסק הלכתא כשמואל, וכיון דעשיית זונה חלוו בחפיסת קדושין הול"ל שעשאה ספק זונה שהרי לריבה גט נמי מספק. וע"י צ"ח, ובבאר הגולה אות ח'.

גב. על היבמה. והולד הנוול באיסור ממנה אם היא אסורה לכהונה ע"י בארץ נבי סק"ו ובאזני מלואים מה שהאריכו בזה ועיין ביאור הגר"א ס"ק כ"ח, וע"י בלבוש סימן ה' סוף סעיף ב' שכל הנוול מחייבי לאוין פגוש לכהונה ע"ש, וע"י להלן בס' ז' סעיף י"ד.

וכתב עוד ששם מלא בפני קדושין ע"ז ע"כ דחייבי לאוין ממעטין ג"כ כמו נדה מקרא דמאלה אתה עושה חללות ולא משאר איסורי ביאה ע"ש, וע"כ דכ"כ לשי' החוס' דלשי' הרמב"ם לא דמי חייבי לאוין לנדה דנדה לא נקראת זונה, משא"כ חייבי לאוין דנקראת זונה ע"ש. וע"י במנחת רס"ו אות א' שכתב וז"ל דמסחפינא אמינא מילתא כיון דחזין (ביצמות ס') דר"אז"י סובר דלא יחלל אכולהו קאי, וחכ"א דאלה נפסק הענין, עכ"פ לר"ה לא קאי ולא יחלל רק אבהך דכתובים דפרשה דהיינו זונה וגרשה וחללה ובעלה אבל אם נעלה לח"ל לשי' הראשונים דס"ל דלא נקראת זונה רק דאסורה לכהונה מקרא דלח"ש זר וילפינן מתרומה (ולשי' החוס' לוקין על לאו זה ולרמב"ם אין לוקין אבל בכלל זונה אינה), א"כ אינה מכלל הכתובים דפרשה והלאו דלא יחלל לא קאי ע"ז, א"כ אינה נעשית חללה וגם הבנים אינם חללים, משא"כ לשי' הרמב"ם דס"ל דהם בכלל זונה בוי חללה וגם הבנים חללים.

ב. ובאבני גזית (בבית יעקב ס"ק ע"ז) דחה דברי הפ"מ הג"ל ש"י לשי' החוס' דאין הבנים נעשים חללים, דא"כ איך מצינו במ"מ והר"ש והרשב"א רח"י דנדה לא נעשה זונה מדלא בוי צניה חללים, ולפ"ד יכול להיות שהיא פסולה לכהונה ואעפ"כ אין צניה חללים, אלא ודאי דגם הבנים נעשו חללים.

גם בבית משה סק"ה כתב דנראה ברור דהוי חלל לשי' ה"א כיון דמודים דנפסלה לכהונה ולתרומה מקרא דלח"ש זר אף דלא בוי זונה, והב"א רח"י לזה מבימות ע"ז ע"ש. וע"י בארץ נבי ס"ק כ"ד ובביאור הגר"א ס"ק כ"ט [וע"י באוצר"פ להלן ס"ק נ"ז].

ג. והב"ש ס"ק ע"ז כתב ליישב הסוגיא לשי' החוס' והר"ש דאם נעלה לחייבי לאוין אם בא עליה כהן אינו לוקה, דשם בגמ' למד איסור כהונה מתרומה מק"ו והי' וכו' מחזירין מן הדין ותי' גילוי מלחא בעלמא הוא ולוקין, וד"ן נחלקו אזוי ורבא בסנהדרין דפ' הנשרפין אי לוקין על גילוי מלחא ורבא ס"ל דאין לוקין והלכתא דכ"מ כרבא נגד אב"י כו', ומשוי"ס ס"ל להפוסקים הג"ל דאין לוקין וכו' ע"ש.

ובפני משה סק"ט הוכיח מדי הרא"ש ביצמות דפ' הצע"י דס"ל דלוקין, שהרי כתב שם "דפסולה לכהונה מהאי דבת כהן כי תהי לזו זר וכהן הבא עליה לוקה מק"ו מגרשה דגילוי מילתא בעלמא היא כדאיתא דפ' אלמנה", ור"ל דהא דלוקין לא נפקא מקרא דזונה רק מקרא אחרונה דבת כהן וכו', ונ"מ לענין התראה ולפ"ז י"ל דגם הסמ"ג ס"ל כן, וכ"כ בבית מלחיר בשם חכם אחד דגם החוס' ס"ל כן, וכ"כ באזני מלואים, מיהו ברא"ם דפ' אמור הביא בשם הרמב"ם דאין לוקין.

ד. ובנתיבות לשבת סק"ז הביא מחוס' יצמות ל"ה ד"ה אע"פ, אליבא דרבא גופא דלוקין ע"ש וכ"כ הת"י שם מ"ד ע"כ ד"ה ה"י, ע"ש, וכתב דנ"מ בין דעת הרמב"ם לדעת החוס' והר"ש אם נעלה לפסול לה מח"ל ואח"כ נעלה לפסול לה מח"כ, ולד' החוס' לוקה ב' דה"ל איסור מוסף משום דזנות פוסל בישראל (ע"י קדושין ע"ז), ועוד נ"מ היכא שהיכה כזר חללה ואח"כ נעלה לח"ל דלד' הרמב"ם לוקה ב' משום חללה וזונה, ולד' החוס' דאינה בכלל זונה אלא דאסורה מלאו כי תהי לזו זר לא חייל על איסור חללה.

ביאור הגר"א

[לב] כל כו'. מתניתין ר"ם תבטי וכן הבא כו' ושטא דמתניתין בשוה לכל הגהה מילי דיבמה שם וכ"כ הרמב"ם שם בפירוש וכמ"ש בגמרא שם ג"ו ב' מאי וכן מאי

ט. [לב] כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה בין באונס בין ברצון בין בשוגג [נג] בין כדרכה בין שלא כדרכה [נד] משהערה בה נפסלה משום זונה כ' ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד ויהיה ה' הבועל בו תשע שנים ויום אחד ומעלה:

אשת

באר הגולה
י' לשון הרמב"ם ס"ס דף כ"ג
י"ח ממשנה ס"ס דף כ"ג
ע"כ כ' ממשנה נדה דף
מ"ד ע"כ ל' משנה ס"ס
דף מ"ה ע"ה

לאו כו' ואע"ג דדחי שם דחוי' בעלמא למיחיי הא דרב עמרם אבל כיון דקיל כר"ע ליתא להאי דחוי' ואע"ג דאימליג שם תרי לישני דרבא באשת כהן אם לוקה משום זונה בשאר פסולים מודי דהא מתניתין היא ספיק דכתובות י"ד ב' אריי מעשה כו' ואף באשת איש קי"ל כלישנא קמא דרבא דאף באונס זונה היא דרב עמרם ע"כ כוונתי ס"ל דהא באשת ישראל לא שייך באונס משום טומאה וקי"ל כר"ע וכמ"ש בס' ג"א וכ"כ הרמב"ם בפ"א כלישנא קמא ועמ"ס שם וספיקא וכ"כ הר"ה אבל הראב"ד והרמב"ן כתב דכל באונס לא מיקריא זונה וכלי' בתרא אלא דאף ללישנא בתרא פסולה לכהונה משום ובת כהן כניל אלא דאינו לוקה משום זונה והילכך אתא מתני' הגיל שפיר וכן הא דרב עמרם ס"ל כלישנא בתרא ולכך הוצרך להשפיענו דל"י קמא פשיטא כיון דנעשית זונה וכן בכל הפסולים ובזה ניתא דבסוף פ"ד אחין ס"ל לרבא כר"ע וק' ללישנא בתרא דרבא: [לב] בין כדרכה כו'. מתני' שם ולא חלק כו' וכמ"י תוס' שם: [לד] משהערה וכן הבא הגיל וכמ"ש בגמ' לא מאי וכן כו' אלא דסריך משום הא לא אצטריך ועתוס' שם ד"ה וכן כו':

אוצר הפוסקים

ואונס כע"ס וגזמן שם ישראל וזרח כע"ס והיא מסופקת אם הערה זה כע"ס, וכשנשאת לבעלה כ"ה כי לה דם בחולים נביאה כ"ה, והשיב דמותה לבעלה, שכרי יש כהן ז' חזקות לביטול חזקת כשרות לכהונה וחזקת הגוף שעדיין היתה בחולה, וז' חזקות כיו כודאי וכמ"ס בר"ש נדה וקדושין ע"ט הכא תרתי לריעותה ע"ש וכ"ס בגי' דאין שום חזקה לאיסורא, עוד יש ללמד מה שראתה אח"כ ד"צ וע"י נתיבות לשבת מה ששיג על הע"ז ברס"י ז' דאוסר בשבוי שנמלאת בחולה דכרי קי"ל הערה זו הכנסת העברה ורש"י סנהדרין ע"ג כתב דאין הכניע בלי השת בחולים, ובגי' דלא כיו רק השגא שמה נבעלה ואח"כ ראתה ד"צ פשיטא דמהני בני תרי חזקות בגיל לכתירה לכהן, והאשכ נאמנת בזה כיון דאין כהן עדים שנאנסה ודאי (ע"י ברמב"ם פט"ז דסנהדרין) וק"י בקול בעלמא דלא מיפסלא.

ד. ובחשק שלמה ח"ג סי' ד' נאשת כהן שספק בנפשות ונזדקק אל רופא כע"ס, ומחמת בוש שגילה מערומיה נבעלה ולא כרגיש כשהצדק בזרועותיו ומשמש זידיו על צורה נחשבה שזדקק בדרך הרפואה, ואח"כ משמש ברחמי אף מפני שהיתה מצוה להינח זכרה אם משמש מצחו או הכניס בפניה, ואם כיו זכ ע"י אבר שלו או רק ע"י אצבע ובאמצע קראו את הרופא מחוץ ונבעל ופירש ממנה וילא, וכתב דמותה לבעלה, חדא דליכא כהן ספיקא שמה באצבע ואם באבר שמה לא הערה זה, ובכאן נריך להתחיל מספק זה דלמא באצבע, וע"י בגי' יו"ד סי' ק"י בכללי ספיקא דלא מיקרי שאינו מחפץ בכה"ג, אף הספיקות אינם שקולים, דזה לא שכיח שלא תרגיש באשכ אם באצבע או באבר, אמנם נראה דיש להחיר כהן אף בספק אחד עפ"מ הכוס' כחצות ע' גבי פפ"ט, דמוקמינן אחזקת היתר, אי"כ בגי' מכה חזקת כשרות כודאי שהיא מותרת דחזקת אלים מצרי וע"י רמב"ם פ"ח מאיסורי כ"י [כוונתו להביא שם לשיטת המחירין וע"י במ"מ שם ש' להיפך בדעת הרמב"ם וכ"כ מפ"י המשניות להרמב"ם כמ"ס צניי בכתובות בקי"א] גבי אשת כהן שאומרת קודם איורסין נבעלתי וכו' שנאמנת ומותרת לו אף דליכא אלא חדא ספיקא וע"י צניי שם דלכוניא מבעלה מוקמינן אחזקת היתר ועוד יש ללמד הכרעת בעל סדרי טערה יו"ד סי' קפ"ז דמגרפין ספק דלא שכיח לספק דשכיח וכו' רוצה להיות ע"ש כמו כן בגי' נוכל ללמד לספק בשני שמה לא הערה זה וסמוך מיועט דספק ראשון לפלגא דספק ב' וכו' רוצה להיות.

גה. בן ט'. א. ציית מאיר העיר למה השמיטו העור ושו"ע כא דליחא ציממות ס"ה ספק בן ע' נמי פוסל, וע"ש בחוס' ד"ה רישא (והרמב"ם ע"ה מה' תרומות העתיק בלשון כ"ז אסורה לאכול, דקנת משמע דרך לתרומה אצל לא לכהונה, וי"ל נמי דמשמע מק"י) ומכתוס' בגיל משמע דאם אי"כ נבעלה לספק בן ע' ועדיין הוא בספק, דשריא לבעלה מכה חזקת קמן וחזקת היתר, ואף שאם נשכח

טע"ף ט. **נג. בין באונס.** ע"י ביאור הגר"א ס"ק ל"ב, ונמלתי פ"ח מאיסורי הכניא דברי הרשב"א נחש"י סי' אלף ר"ה שכתב אהא דליחא ציממות נ"ע, אי רב כר"ה האמר ר"ה פנוי הבא על הפנוי עשה זונה, דכיו מלי לתרוני הא דרב נשכח עלי' באונס וכל שנאנס לא כיו זונה, ותמה ע"ז דכרי אפי' לג"כ דרבה יצמות נ"י לא אמר אלא בא"ה ומתוך שמוותר לבעלה ישראל, אצל בעיקר זונה האמורה בחורב דכיוני נבעלה לפסול לה פשיטא דאף באונס כיו זונה וכמ"ס כחצות יו"ד ב' בחינוקת שנאנסה ע"ש, [וחילוק זה בין אי"כ לשאר פסולים וגם כר"ה ממתני' דחינוקת הוזכר בצע"מ וצמ"מ פ"ח שם כ"ז], ובע"י ארזים ס"ק כ"ב מפרש ד' הרשב"א דס"ל כשי רבו הרמב"ן דס"ל דללישנא בתרא דרבה דקיימא לן כוונתי, בכל ציאות הפוסלים באונס אין לפסול לכהונה מעט זונה דכל באונס לאו זונה היא רק דאפי' פסולה לכהונה מק"י תרומה, ותרומה ילפין מקרא דאלמנה וגרושה וא"כ צהא דר"ה דפנוי הבא על הפנוי ל"ל כיו דאף איכו ל"ק דנעשה זונה אלא לכהונה אצל לא לתרומה כמ"ס בתוס' שם בדף ס"ט ד"ה לא פוסלים, וא"כ לג"כ דרבה אינה נעשה זונה אלא צרנון משא"כ באונס מותרת לכהן [נ"י צחי' הרשב"א יצמות ס"ה ע"ה]. וע"י בצרכי יוסף מ"ש ב' הרשב"א, וע"י להלן באור"פ ס"ק נ"ו.

נד. משהערה בה. א. ע"י להלן צ"ס סי' כ' סק"ג ונפית סק"ה מה נקרא הערה.

ב. בלבושי מרדכי ח"ג סי' י"ז נשאל צהא שכתובה שזכיותו בן י"ה שנה שכב עם אחותו צה ו' בקישוי אבר אולם צרי לו שלא הערה זה יען שהי נער חלוש וכחוש, אם היא מותרת לכהונה, והשיב דלכאורכי יש לדון בזה לפמ"ס הנוצ"ת סימן כ"ג להחיר בספק הערה אפי' גדול בגדולה כ"ש נער קטן וחלוש וקטנה, ואף דלכתחילה יש לן להחמיר משום מעלה כמ"ס צמחרי"ק שורש ק"ח, אף י"ל דכיוני דוקא בעדות או בחדאכא אצל לא בעדות מה שטעה בקטנותו, אולם ע"י צח"ס סי' נ"ה שכתב דצטעח הפיתוי כיו מילתא דלא רמיא וחזקה מי שחקפו ילכו שטעה אשר זמם דאלי"כ איך הורגין בעדות שראו בדרך המנאפין דלמא לא הערה זה כשיעור, אמנם לפמ"ס צנוצ"ת סו"ה שפירש"י ספיק דמכות משמע שכרך המנאפים היינו צנוטה ודישה אצל בלא זה י"ל שנתחרע ולא עשה זממו וכ"כ מהרמב"ם פ"ח מאיסורי כ"י, אי"כ אם אפשר שאיז זה יעלה בצרכיו שלא כיו עדי"ז שפיר יש לחשוב לספיקא וכו' וליכא חזקה לכהונה וחזקת הגוף שהיא בחולה שוב הדריק לכלל שכיון שאין כהן עדות ראוי להאמין בזה לא מצינו מעלה וכו' ע"ש.

ג. ובחסד לאברהם ח"ג סי' ה' נשאל צהא שזכיותו לכהן ובעת שמע שזכיותה צה י"ז היתה פעם נזכר בשדה

באר הגולה

מ כלשנה קמח דרנא שם
(נימנות) דף כ"ו ע ז וכתב
הרב המחנך שם העטם
למה פסק כלשנה קמח

מ [לה] אשת כהן שנבעלה אפילו באונס

אסורה

ביאור הגר"א
[לה] אשת כהן כו.
משום בכמה מקומות
ואמרינן והוא לא נתפסה
כו' :

אוצר הפוסקים

לכהונה, וגם א"א שנבעלה באונס לאחר שמת בעלה הכהן מותרת
לכהן אחר דמשום זונה ליכא באונס וטומאה ליכא בזה אחר רק צעל
וצבעול ופליג נמי אר"ע אמר ר"ש כ"ל.

אולם ע"י בבעה"מ שם שהק' ע"ז מכתובות י"ד ז' תינות שנאנסה
דארי' אס רוב אנשי העיר משואין לכהונה כשרה וכו' חזין מכאן
דאף שנאנסה פסולה לכהונה ע"כ כתב בעב"מ דשני הלשונות דרבה
מודים דבאונס מתקריא זונה מכל ח"כ וח"ל, ולא פליגי ז' לישני
דרבה אלא ארצ' ששת, וס"ל לר"י דבאשת ישראל שנאנסה מחוץ
שמותרת לבעלה מותרת ג"כ לכהונה כיון דלא חל עליה שם איסור,
וכ"כ צ"מ צפ"ח מאיסור"ב כ"ו דאפי' לר"י לא פליג בעב"מ ועבד
ושאר פסולים כמ"ש בכתובות י"ד וכו' וע"כ לא פליג אלא בא"א
שנבעלה דס"ל דכיון שלא נבעלה לפסול אלא מחמת שהיא א"א כיון
שהיא באונס לא מתקריא זונה, וע"י בתוס' וימות ל"ה א' ד"ה אעפ"י
שנבעלה מרש"י שבי' העטם דאשת ישראל שנאנסה דאסורה לכהונה
משום דה כהן כי תהי' לאיש זר וכתב' שם בשם ר"י דחו טעם זה
וכתבו העטם דפסולה לכהונה מטעם טומאה כו' ע"ש העטם, וכ"כ
הרא"ש צ"י בעב"י דמה שפירשתי שאין זה אלא איסור עשה
מונעמאח ביינו אי לא שייך דה כהן כי תהי' לזר באשת איש וצחי"ב
כריתות האסורות ע"י קדושין משום דלא כו' זר אלא מעיקרא, אבל
אי שייך דהו כמ"ש צ"י החולק אז נוחא דפסולה לכהונה מהאי
קרא מוצת כהן כי תהי' לאיש זר וכו', [ואינו מבואר בדבריהם מה
דינא צפ"ח שנבעלה באונס מח"כ כגון מצעל אחותה או אשת אח
שיש לה בנים ומה צעלה ועוד האסורות ע"י קדושין, דמכ"י תהי'
לאיש זר אין לפוסלן משום דלא כו' זר אלא מעיקרא, ומשום טומאה
אין לפוסלן כיון דפנוי היא, ומשום זונה אין לפוסלן ללישנא בתרא
דזונה באונס ליכא].

והרמב"ן במלחמות שם השיג על בעב"מ וכי' דגם לר"י דרבה ל"פ
אר"ע אר"ש רק ס"ל דבאונס לא מתקריא זונה ואין לוקין
משום זונה אבל לוקין אס נבעלה באונס לח"כ משום האי קרא וזנת
כהן כי תהי' אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגרושין זה וכו'
ולכהונה ק"ו מתרומה כדאמר' צ"י אלמנה לכה"ג וכפרש"י וכו'
ע"ש (וע"י צפ"י משה ס"ק י"ז מה שהאריך בדברי הרמב"ן) וע"י
צרי"ף ורא"ש שם שלא הביאו ל"ק דרבה רק ל"ב דאסורה משום
טומאה, וע"י צ"ח משה סק"ט שכתב דנשי' הא דאסורה בא"י
שנבעלה באונס לכהן הוא כמ"ש הרא"ש שם והתוס' (היב"ל)
דאסורה משום טומאה, וכן היא דעת הראב"ד בזה שגט פ"א מא"ב
כ"ב דבאונס אין לוקין משום זונה וע"ש צ"ח שחמה על הראב"ד
דפוסק כ"ב דבאונס לא כו' זונה א"כ האי לישנא פליג אר"ש
וסובר דא"י שנאנסה מותרת לכהונה, ולהלן צ"י י"ח מודה הראב"ד
להרמב"ם דאסורה לכהונה, ובעב"מ שם וצמ"ח רס"ו אות ב'
כתבו דהראב"ד ס"ל או כד' התוס' ה"ל או כד' הרמב"ן ה"ל,
אבל דעת הרמב"ם צפ"ח מאיסור"ב כפי מה שכתב בדבריו בה"מ
ממה דסיים שם בזה"ל שהרי היא זונה דפוסק כ"ל דגם באונס
הוי זונה וע"י צמ"ח שם ועוד דתמכו על הה"מ, דא"א דהרמב"ם פוסק
כ"ל דא"כ ה"ל להרמב"ם לבאר דאשת כהן שזינתה לוקין ז', משום
זונה ומשום טומאה, וצפרע דשי' צרי"ף כ"ב, וע"י צפ"י משה
סקט"ז שהביא משו"ת מהר"י בן מייג' שהי' רבו של הרמב"ם שכתב
שם בס"ק כ"ע בשם גאון דאשת כהן שנאנסה אסורה משום זונה,
ולפ"ז פסק הרמב"ם כרבו בגאון, ע"ש, וע"י לעיל בס"ק י"ב מ"ש
מהרש"א

כשנא נפנינו וכו' ודאי בן עי' עדיין ל"ע כי נראה שמדמו לנגע אחד
צליה דאמר' כל הטומאות כשעת מליאתן ולא מוקמינן הנוגע
בחזקת טברא וכו"כ דלא מוקמינן כהאש בחזקת היחר, וצ"ח נדח
מסקו דזה אינו אלא לקדשים, וא"כ י"ל דוקא שם לגבי תרומה אבל
לבוזא אשה מצעלה לא, וע"י חש"י מהר"י"ט ח"א סי' מ"א. [וע"י
ש"ש ש"ג פ"ט מ"ש ע"ד בתוס' ה"ל ותוס' נדח ע"ש]. וצפ"י משה
ס"ק ע"י כתב דה"כ ספק בן עי' נמי פוסל (וע"ש מ"ש לישב קושית
הצ"ח ע"ד השו"ע והרמב"ם). וכ"כ צערוך השלחן סעיף כ"ג.

ב. בתורת חסד סי' י"ט נשאל בתינות כזה ו' שסיפרה לאמה
שיתחקק עם חתונה עכ"ל שזהו ספק בן עי' ומשמע
מדבריה שפסק עמה בכהונה אבר, ואינו יודעת אם הייתה בערה
או נשיקה, ואח"כ נשאל לכהן, ומדבריה השאל משמע שנמלא לה
אח"כ בתולים, והשיב דמותרת לבעלה, שהרי יש כאן ספ"ס שמה
לא הייתה בערה כלל רק נשיקה אבר ואינה נפסלת בזה ואף
דמשמע ממנה שפסק בהכ"ל ויש לחוש לדי' הע"י הוצא צ"ח סי'
כ' סק"ג דבהכנסה כ"ש השיב בערה, הנה מלמד שרוב הפוסקים
חולקים עליו, עדיין יש לספק כאן באופן בערה כמ"ש צו"ח סי'
כ"ג וסי' י' ע"ש, וספק ז' שמה לא כ"י אז בן עי' דאינו פוסל
לכהונה ועוד דמלשון השאל משמע דנמלא לה אח"כ ד"ב וע"י צ"ח
רס"י ז' מ"ש לענין שצ"י אס נמלא לה ד"ב, ונראה דאפי' אס לא
ידוע בצירור שהי' לה אח"כ ד"ב יש להחיר צ"י דברי' יש כאן
ספ"ס כמ"ש ויש כאן גם חזקת היחר לכהונה וחזקת הגוף שהיא
חזקה אלימתא שהיא בתולה ולא הייתה שום בערה המעירה בתולים
כמ"ש התוס' כתובות ע"ה ע"כ ד"ה אבל, ע"ש, וכל העטם שפוסל
צ"ח ספק בן עי' ולא מוקמינן לה אחזקת כשרותה לכהונה משום
דיש חזקה דכשתא כנגדה דהא השתא הוא בן עי' ודאי כמ"ש התוס'
ציצמות שם [ע"י מ"ש לעיל צ"ח הקדוש], וזה שייך רק התם דהספק
הוא רק צניע ומש"י עכ"ל איתרעא החזקה כמ"ש הרמב"ם שם
מש"כ צ"י דהי' הספק הוא צניע המעשה אס נעשה בכלל משהו,
וזכר הרי ליכא שום חזקה דכשתא שהוא צניע לחזקה דמעיקרא,
וכ"ש לשי' הפוסקים דס"ל דחזקת קטנות אפי' דעשוי לכהונה וסופה
לכתבטל מ"מ חשיבא ג"כ חזקה, בודאי אין כאן שום חשש כלל, ועוד
יש לזקק כיון דאין כאן שום עדות וצירור על המעשה רק מה שהיא
צנעמה סיפרה בעודה קטנה, מלמד מה שיש לדון בכלל אס יכולה היא
לשווי' חנפיה חתיכה דאיסורא כיון דמשועבדת לבעלה כמ"ש התוס'
רי"ד ורמב"ם קדושין י"ב ז', וע"י צ"י סוס"י מ"ו וצו"ח מהר"י"ט
ח"א סי' ל"ב, ועוד יש לזד' לפמ"ש צו"ח שבות יעקב ח"א סי'
ל"ג דאין איסור שחדי"א רק היכא שלפי דבריו הוא איסור ודאי,
מש"כ היכא דאיכו גופא לא קים לי' בודאי שאסור, ל"א שחדי"א,
א"כ צ"י שהיא צנעמה לא אמרה דבר צרור האסורה אינה אסורה
מטעם שחדי"א.

סעיף י. נו. אפי' באונס אסורה לו. והנה אס באונס נעשית
זונה, הנה ציצמות י"ז אמר רב עמרם הא מילתא א"ל ר"ש
ואנהריכו לעינין ממחני' אשת ישראל שנאנסה אפי' שמותרת
לבעלה פסולה לכהונה כו' אח"כ איכא חרי' לישני צמ"י צלישנא קמח
דרבה אשת כהן שנאנסה צעלה לוקה עליה משום זונה ומשום טומאה
ג"כ, וצלישנא בתרא דרבה צעלה לוקה משום טומאה ולא משום זונה
דכל באונס לא מיקרי זונה ע"ש, ולכאורה נראה דל"ב דרבה אס
פנוי נבעלה לא מח"כ או ח"ל באונס לא מתקריא זונה כלל ומותרת

ביאור הגר"א

[לו] אשת ישראל כו'.
דסוגין דסמ"ג שם
כחתי וכן ברמ"ב
דכתובות ט"ז א'
וקאמרה נאנסה דפסלה
כו'.

אסורה לו:

יא נ [לו] אשת ישראל (ב) (יא) שנאנסה אף על פי שמותרת (כא) לבעלה
אסורה לכהונה:
יב • אשת כהן שאומרת לבעלה

נאנסתי

פתיחי תשובה

(יא) **שנאנסה.** ענה"ט מ"ש כל שתחלת ניהא צאונס כו' ועיין בתשובת נר"צ תניינא סי' ק"ג שהניח דברי הרש"ל צ"ל הנע"י סי' נ' שכתב דגם האשה אם עושה מעשה צדק ניהא דהיינו שמהדקת עננה לא אחריק יתר אלגשה והוא ז"ל כתב עליו שדינו תמוה צענינו דמה בכך שהיא עושה מעשה כיון שיתר אלגשה ויתר אנסה גם המעשה היא צאונס כו' ע"ש:

ועיין בנו"צ תניינא ס"ס כ"ח שכתב וז"ל ומה שנסתפקת איך שייך להאמינה שנאנסה כיון שנבעלה צעיר ולמה לא נעקה. הנה אומר לך כלל גדול הזה היכא שעדים רואים מרחוק שהיא נבעלת ואינם יכולים להשיג בשכלם אם היא מתרנית או צאונס

מ"מ צריכה טבילה שלא תהא מחוסה עליו ע"ש: (כא) לבעלה. וה"ה דה"י ע"ל סי' י"א:

באר היטב

(יט) **אסורה לו.** עיין נמגיד פ"א ופי"ח מהא"י אם לוקה הכהן הנא עליה אח"כ משום זונה ומשום טומאה או לא. ובעבור כתב נפשיטות דלוקה שמים ולפי המגיד דפירש שם דהרמב"ם ס"ל דנעשית זונה לפ"ז גם אם נאנסה מישראל או מערומ"ג נעשית זונה. צ"ש:
(כ) **שנאנסה.** כל שתחילת ניהא צאונס אף שסוף ניהא צרעון הוי כנאנסה, ועיין בתרגום יונתן פ' כי תאל. ועיין בה"י. אשה שהנילה את בעלה גם אחריים ע"י שהפקירה ענמה לצונות אי וותרת לבעלה או לא. פסק שנות יעקב ח"צ סי' קי"ו דאם האונס הוא על הבעילה ענמה הוי אונס גמור וותרת לבעלה משא"כ אם היא מתרנית לבעילה ואונס אחר הוא נאסרת לבעלה. ואם נאנסה ממש פשוט להחזיר לבעול אם אינו כהן.

אוצר הפוסקים

פסולים כ"ע מודים דגם צאונס עשאה זונה וזוכית כן ממחתי דתינוקת רק צ"ל לא עשאה זונה צאונס, שומרת יבם ודאי לא גרע מא"ל ע"ש.

נו. אסורה לו. בערוך לנר נסתפק אי מותר לעמא לה, אך צ"ל אכל דוד כ' בדף כ"ב ב' דאינו ממעא לה, (עמדות יבושע).

סעיף יא. נח. שנאנסה. גדרי האונס המוצאים בתשובות יבואו בעזה"ש צ"ל קט"ו סעיף א' ועי' סי' קט"ו סעיף ו'.

עיין באה"ט ס"ק, ובפ"ח ס"ק י"א מ"ש מנ"צ דאף שהאשה עושה מעשה צדק הציאה מותרת דלא כהרש"ל. [ואף שצפ"ר ישרש יעקב ליצמח צ"ל הבע"י מיישב לנכון שיטת הרש"ל ע"ש אמנם בחינוך מזה ר"י איתא בהדיא דאפילו סייעה האשה בתשמיש לאחר שהלגישה ה"ל לא תתחייב בכך שאין אונס גדול מה ע"ש]. ועי' בהפלאה בתשובות שכתב דאם נתרנית צדק לא מחמת יתר אסורה, רק דמלד חזקה כשרות וחזקה היתר לבעלה תלין דנתרנית מחמת היתר ע"ש.

נט. אסורה לכהונה. עי' לעיל ס"ק נ"ו מחלוקת הפוסקים בד"ז מאיזה טעם נאסרה לכהונה.

סעיף יב. ס. שאומרת לבעלה נאנסתי. א. עכ"ט ס"ק כ"ג מהצ"ש דאם נתייחדה עם אחד כיו רגליה ונאמנה וכו' ע"ש. ובעני אחרים ס"ק כ"ג כתב דהו דוקא כשאומרת שזינתה צרעון שמפסדת כתובתה, ואע"ג שטעם זה צלחוד אינו מספיק מ"מ צירוף רגליה כתב הרמ"א להלן סי' קט"ו סעיף ו' דנאמנה, אבל אשת כהן שטוענת נאנסתי שאינה מפסדת כתובתה, נאנסה רגלים לדבר לצד יש להסתפק למעשה אם נאסרת בשביל זה. ובפני משה ס"ק י"ח כתב ע"ז כי לדין דק"ל צטענת מאים עלי דאין כופין להוציא, טעם הפסד כתובתה לא מעלה ולא מוריד כמ"ש הר"ן כתובות ס"ג ב', שמחמת שנתנה עיניו בזה חוששת להפסד כתובתה וכ"כ מפורש ב"ח ס"ח, ולפ"ז כיון דנאמנה באשת ישראל אם צרגליה אף באשת כהן יש להאמינה, וגם מפרש שם לשי' הרמב"ם אם אשת ישראל אומרת שזינתה צרעון אינה נאמנה אף למנהג הראשונה משום דאין אמע"ר כמ"ש בה"ט בפע"י מה' איסור"ב ה"א [עי' שט"מ פ"ט מה' אישות ה"ט] דכיון דרואה לעשות חשונה שלא לישב תחת בעלה בליסור ל"ש צ"ל האמע"ר וכמ"ש בה"י צ"מ ג' ע"ב, ובס' שאילת דוד סי' ב' כתב דהא דאמע"ר הוא רק כשצאים לפוסלו לעדות בזה אבל זולת זה יש לו נאמנות ע"ש], ודוקא באשת כהן י"ל דנאמנה

מהרש"א, וזיראים סי' רי"א פסק דצאונס לא מיקרי זונה (ועי' בנו"ק סי' ע'), ועי' בשו"ת מנבזשי יו"ט סי' ז' דזוכית דהר"א"מ ס"ל דגם צאונסה מפסולים לא מיקרי זונה, אולם אסורה לכהונה דס"ל או כשי' הרמב"ן ה"ל או כשי' החו"מ ה"ל, ועי' ב"ש"ש שם דכ' דהעיקר כ"ב.

ובמנ"ח רס"ז אות א' כתב לולא דמסתפינה אמינא כיון דחזינן שם ליצמח דרצ"ב סובר ולא יחלל אכולהו קאי וחכ"א דאלה הפסיק הענין עכ"פ לדי"ה לא קאי ולא יחלל רק אהך דכתובים צפרה דהיינו זונה וגרושה וחללה אבל אם נבעלה צאונס לשי' הסוברים דצאונס לא נקראת זונה רק דמ"מ פסולה לכהונה מקרא דא"ש זר א"ב מביכתי תיתי לומר דנתחללה היא או הצנים כיון דלא יחלל לא עלי קאי רק הוא לאו אחר, וכעין זה ר"ל צ"ל נתיבות לשבת, ועי' בהגר"א ס"ק כ"ג, אולם בשעמ"ק בתשובות הציא בשם ח"י הרמב"ן בדף י"ג וז"ל מדברת היינו שצויה שאלו מחזיקין אותה בזדאי נבעלה ואע"פ שנשאת תלם וכולד חלל ה"נ הרי היא בזדאי נבעלה כו' עכ"ל. אמנם עי' במלבושי יו"ט סי' ע' אות ז' שהציא דברי הרמב"ן וכתב ע"ז מ"מ נראה דאשת כהן שנבעלה דאסורה משום טומאה לא דמי לאיסור שצויה שנאסרה לשי' הרמב"ן משום כי תהי' לאיש זר דהא איסור כי תל"ז אין שם זה נובע בישראל ומיקרי איסור כהונה לצד, אבל איסור עומאה זה לא מיקרי איסור כהונה כיון דשם זה נובע גם בישראל לכך לא משוי' לה חללה ואין צניה חללין וממעטין זאת מהא דכתוב איסור חללה אחר אלמנה וגרושה ולא אחר איסור זונה, ובאות י"ג שם כ' עוד ע"ד הרמב"ן דהא סתם שצויה יראה שלא יכרוכה כדאמרי' צ"ב ח' א"כ חיישין שמה נתרנית צרעון להשצויה כדי שלא יכרוכה אע"ג דבסתם שצויה באשת ישראל ל"מ שמה נתרנית להשצויה כו' שאני א"ל כיון דהיא מחויבת למסור א"ע לכך ל"מ שנתרנית, אבל בפנוי כיון דהיא אינה מחויבת למסור ענמה כמ"ש בשו"ע יו"ד סי' קנ"ז בהגב' א"כ חיישין שמה נבעלה צרעון כדי שלא יכרוכה ולפיכך הוי זונה וצניה חללים.

ובבית משה סק"ט כתב דנימ צין מחלקותם לדינא בשומרת יבם שזינתה דאסורה לכהונה אם זינתה צאונס או צאונס, לדעת הפוסקים דאשת ישראל שנאנסה אסורה משום זונה לפ"ז גם צ"ל אסורה לכהונה (דמאחר דיצמח לשוק הוי זונה משום דאין קדושין חופסין בה, גם צאונס הוי זונה) משא"כ לשי' הר"י"ק ובה"ש דצאונס לא עשאה זונה, א"כ בשומרת יבם שזינתה, דלא קאי עלי עשה דונעמאה לא נאסרה לכהונה, ואף לפי מה דכתב בה"מ דצאחר

[לוי] גאנסטי [לח] או שגגתי ובא עלי אחד [לס] או שבא עד אחד והעיד לו עליה

שזינתה

ביאור הגר"א
 [לו] נאנסתי. מתני'
 בנדרים צ' ב' וכמש"ש
 צ"א א' אלא באשת כהן
 גדולה כו' וכמ"ש בסוטה

כִּי אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לַעֲשׂוֹת בְּיָמֵינוּ וּבְיָמֵי בָנֵינוּ וּבְיָמֵי בָנוֹתֵינוּ וּבְיָמֵי כָל אֶחָד מֵעַמּוּנוֹת הָעוֹלָם כִּי אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לַעֲשׂוֹת בְּיָמֵינוּ וּבְיָמֵי בָנֵינוּ וּבְיָמֵי בָנוֹתֵינוּ וּבְיָמֵי כָל אֶחָד מֵעַמּוּנוֹת הָעוֹלָם

פתחי תשובה

עליה או שסחם את פיה שלא תוכל לזעוק ע"ש. ועיין צוה בתשובת ח"י סי' קמ"ה וקמ"ו ובתשובת אה"י פמ"ח ח"ג סי' כ"ב ובתשובת חמדת שלמה סימן ס':

רמ"ש הנה"ט נשם שנו"י אזה שהעילה את בעלה כו' עיין נצ"י בית מחר לקמן סי' קע"ח ס"ג העתיק ומשמו לחש"י עשה להבליט ענשה ומיראסה פן יהרגנה נתי אסורה (היינו היבא שהאנס לא תצעה כלל רק רצה להורגה והיא שידלתו כדי שתגלגל) ומ"ש הנה"ט משמו דאם האונס היא על הבעילה כו' כחנ נצ"י בית מחר שם דר"ב לא תצעה שתקפה ונא עליה דזה פשיטא אלא אפילו דומיא דאסתר חתלה שהיתה בלואנס דהיינו שלא היתה מתרגלת עד שהצעה אתהשורש שהיה לה אימת מלכות והיתה אנוסה על הדיאח ותחש ושריא לבעלה מורכבי וע"ש עוד ועמ"ש נפ"ח ליו"ד סי' קנ"ז סק"ג ודו"ק:

ועיין תשובת נ"ו **תניינא** ח"ד ס' קס"א **אחר** שהציא שם דברי מהרי"ק המנצי **צ"ע** ס' קע"ח סק"ד כחצו ו"ל ומ"ח בוף דין זה שיהיה מותר לל"א לזנות בצרצון כדי להציל נפשות אינו תורה ולא ישר בעיני מה שרמיתו בציוס תשובה וכדומה שהיא תשובת ציה יעקב בלגשים ובגשים שהלכו בדרך כו' ופקסן תשובה היא ששפיר עבדה ותמלה רנה עבדה שזלחתו לזה להציל נפשות רק שאשפ"כ בלגסרה על בעלה והציא רחיה מאסתר. ואני אומר כשם שאין מתרפאין בגילוי עריות כך אין חניילין זה נפשות וכו' ואסתר שאני שהיה להלל כלל ישראל וזהו בהוראת מרדכי וציה דינו ואולי ברות הקודש ע"ש:

ועכ"פ רואים שהיא אינה מתחלחמת גנדו לא אעפ"כ כבדה אלו אומרים שהיתה צלונם והלא דלח נתלחמה גנדו לפי שהגרביה נתלושת כחה שאין כבחה להלחם ומתירלת שהירגנה ולצנעק אין כלל שייכות שהרי היא כבדה אצל צעיר גדולי נתפצתה מרלה עתה לגנדו בכל כחה שלא להניחו לצעול ואין ללמד זכות שידעה שהיא תלושה ולא תועיל נתלחמתה דא"כ היה לה לעזוב אל אחרים שיושיעו לה אצל נתקום שהיא אומרת שהיתה מתגברת גנדו בכל כחה מתחלה ועד סוף אם שהיה צעיר וכל עקרה אין ראה שהיתה מפוצת דמה שלא עקרה הוא מפני שהיתה ספורה שגינה צריכה שפוצת אחרים שנצטע כבחה ואלו שעל סוף בניה אין זו מתחלה כיוון שרצתה שהוא גנר אלים ונא עליה היה לה לעזוב מ"מ אין זה תועיל לאסרה שאפילו אם נתרצית ממש הרי מתחלה צלונם וסופה גרזון מותרת לבעלה ישראל דזה מתקצב אונם. ולכן אם האשה הזאת (גדון דרירה) אומרת צברי שנתלחמה גנדו עד הכנסת האגזר והיתה ספורה שהיה כבחה למנוע עד שהככים היה מותרת לבעלה ואינו מנרע מה שלא עקרה. ושוב מלמתי כן צפירוש הרמב"ן על התורה פ' תלז ע"ג. וגם בס"ס י"א שם כתב כן בקרה ע"ג. (עיין גנ"ז מ"ג בזה). אכן נתשובת מהר"ם אלשקר סי' ז"ד לא כתב כן. בקר לומר דהרמב"ן כתב כן ה"ל תמוס דזה שמיטע ליה דברי מהר"ם אלשקר (שהיה ספורה לא היה צירי כמו שכתב הוא בעצמו בס' ט"ו) הלא הוא שמיטע ליה הוה מקבל. דשם הניח מדברי כמה ראשונים ז"ל שכתבו להדיא שגנלות צעיר אין שומכין על דבריה שהיא אנוסה עד שתציל ראה שגנאסה כגון שראו אותה שגלף חרצ

אוצר הפוסקים

בס' בני ארבעה פכ"ד מה' אישות מ"ש ע"ד. ועי' בכתב סופר סי' נ"ט מה שהאריך להק' על דברי תה"ד וסיים שם אף שאין להקל נגדו אבל יש ללמד להקל כשיש עוד סניפים. ועי' בפ"ת סי' קצ"ו ס"ק כ"ה. ובס' ישועות ועקב שם ס"ק ד' כ' שמאל צירושלמי כדברי תה"ד. [ועי' בחי' הרמב"ן יצמות כ"ד].

סא. נאנסתי. ע"י צה"י"ט ס"ק כ"ג. ובישועות יעקב סק"ה כתב
דמלשון השו"ע משמע לכאורה דדוקא צאונס איז

נאמנת חבל באומרת עמאלה אני בראון נאמנת וכ"כ בתו"ס כתובות ס"ג ד"ה חבל דהיכא דמפסדת כתובתה באמירה זו נאמנת, אמנם כל הפוסקים כתבו להיפך וכן מבואר בירושלמי סוף נדרים דא עלו ופיתני ולא הימנה משום דחושש לשמא עיניי נתנה בלאחר, עוד הביא ראי מירושלמי דסוטה אלו אסורות לאכול בתרומה באומרת עמאלה אני ונתנה בירושלמי דהרי למשנה אחרונה אינה נאמנת, ואם איתא הא שם בזנות דראון איירי דמפסדת כתובתה חלה ודאי ללא כהתוס'. אולם עיי' בספר חקרי לב סי' ע"י שכתב לדיוק מדי בשו"ע דבראון נאמנת והביא סמך לזה מהא דאיתא בסוטה ו' אשת איש באומרת עמאלה אני לך אינה אוכלת בתרומה וכן בתו"ס שם מהא דאיתא בנדרים ז' ע"א דס"ל לר"ש דאוכלת בתרומה ולפי הכ"ל י"ל דהתם באמרה שזינתה בראון איירי דסוטה באונס ליכא ולפיכך נאמנת ע"ש ועיי' נוב"ק סי' ע"י. [עיי' להלן בסי' קע"ז סי' דמבואר שם דאף בראון אינה נאמנת ע"ש].

סב. או שבא ע"א וכו'. א. צבאכ"ט ס"ק כ"ג כתיב ממשיך חכ"ל אשר שבורים שזינתה וגם ע"א אומר שבור זנה

עמך חסודה לצעלה. ועי' צ"ש צסי קט"ו ס"ק כ"ג שהביא מהרש"ל
דאם ע"א אומר שזנח וזיה שזקת בוי כבודא ולא אמרין שמה
עני' וחייב לגרשה אפי' אם העד אי' צעניו כחרי ע"ש. ועי' ש
צרמ"א סעיף ו' שהביא מהרש"ד דאם היא בודית לפני אחד שנטמא
מלפניו הנחשד עם האחד לאוסרה על צעלה. ועי' ש צח"מ ס"ק כ"ו
וצ"ש ס"ק כ"ט שכתבו דמייירי דאיכא רגלים לדבר שאז לא חיישינן
שמה עני' כר ע"ש. אולם עי' בפ"ת שם ס"ק ל"ד שהביא מחש'ו
רעק"א שדחה ד' הח"מ והצ"ש וכתב דאף בלא סברה דרגל"ד ו"ל
דצמקום

דנאמנט למשנה האי' משום ללא שווי' נפשה רשיעה בזה שחי' בלונס, ולפי' צאשת ישראל דנאמנט ברנליד ע"כ הטעם דהוי קלת כודאי אומרת אמת א"כ כ"ש צאשת כהן באומרת נאנסתי דיש להאמינה ברנליד ע"ש. ועי' באפי זוטרי. ובשו"ת מלבושי יו"ט סי' ז' דעתו נוטה דצאשת כהן לא מהני רנליד, ולא מטעם שכתב העל"א ע"ש באריכות, ועי' בית מאיר.

ב. ובעשרות יהושע כי ע"ד העני ארזים הנ"ל ד"ל מטעם אחר
לפני היחוד רגל"ד רק לענין רצון, דאמרי' דהיחוד
היה צעקת זימח אבל אין היחוד רגל"ד לנאנסה, וכ"כ הגר"א ע"ד
התוס' כתובות ס"ג.

ובכתב עוד דמ"ש כז"ש דיהוד לוי רגל"ד ע"י צם' הפלח צק"ה
דכ' דדוקא צאומרת שזינתה עם אוחו שנתייחדה עמו חצל
אם אומרת שזינתה עם אחר צפעס אחרת אינה נאמנת אף דיש לה
מינו לומר שזינתה עם אוחו שנתייחדה, חצל צאומרת שזינתה עם
אוחו שנתייחדה צפעס אחרת נאמנת צמינו. אך צחשו' הר"א"ם
(מכנאון ר' סנדר מרגליות) סי' כ' כתב דאם יש עדים על פעס
אחרת שנתייחדה אינה נאמנת אף דיש לה מינו. גם צם' צרית יעקב
סי' נ"ב כתב דאם אומרת שזינתה עמו פעס אחרת אינה נאמנת.
אולם בתשו' מהר"י באסאן סוס"י פ"ו כתב דיהוד לא הוי רגל"ד.
גם צחשו' רעק"א סי' קי"א כתב דיהוד צעלמא לא הוי רגל"ד
ורק אם הוי ע"ד זנות ככה"ל דסי' י"א דנכנסו זא"ז והגיפו כדלחות
או ציהוד עם נואף אז מקרי רגל"ד. גם צם' אצני משפט כאן תמה
ע"ד כז"ש וכחצ דרוב כפוסקים חולקים ע"ז וליין לר' הכוס' כתובות
י"ג דכתבו דנואף שאני ע"ש. וע"י צחשו' צרית אברהם סי' ע"ד
ופ"ח מ"ש צזה, וע"י צפני צקוני"א ככתובות אוח מ"ג.

ג. ואם מועיל אמתלא ברגל"ד, ע"י בחשד רעק"א סי' קי"א דכתב דלחכ"ד דהוא משום שאחד"א מועיל אמתלא חבל להבי"ש דברגל"ד אמר"י דהמעשה אחת י"ל דאפי' אמתלא לא מהני ט"ש. חולס ע"י דהפלאה כחובות ס"ג דהוכיח מחוס' דס"ל דהיכח דהוי רגל"ד לא מהני אמתלא, וכ"כ בקו"א בסי' קט"ו. ובעיקר הדין דרגל"ד שהוא מד' חכ"ד המוצא לכת' בסי' קט"ו ברמ"א שם ע"י

אוצר הפוסקים

שם כהנ"ג הג"ל דאף בגוונא דבאח להחיר ולא שייך ענין אפי"ה מותרת לבעלה וע"י נוצ"ת סי' י"ב).

ואף שהאורח כאליו מסייע לה שנתמאה, הרי כבר בארתי דאפי"ה כי עד כשר מסייע והיא שותקת או מודה לפי משנה אחרונה בגדרים שם אינה נאמנת ודלא כהרש"ל וכן משמע מ"ד הרמב"ן בקדושין ס"ב א' ע"ש ואפי"ה להסבירים דע"א מהני לסייע להודאחה ע"י תכ"ד שם י"ל דדוקא היכא דבעיד ואח"כ הודית האשה לדבריו משא"כ בג"ד שהעד בעיד אחרי שאמרה היא, ועוד שג"ד יש להניח שגם האורח השב כמו הבעל דבנגיעה בעממה נאסרת ולזה כיוון בדבריו, וכיון שלא נחקר א"א לרפ"ו להודאחה, ואין לומר דהוי רגל"ד במה שהאורח כי עמה במטה וכו' דלא הוי רגל"ד כי"א כשהעידו ע"ז כי עדים או כשראה בעממו הרגל"ד, משא"כ כשהיא בעממה אומרת הרגל"ד והוא מאמינה ע"ז לא מהני לאוטרופי להודאחה כיון שאינו מאמין לה על גוף הודאחה, ועוד דבעני אחרים (הבוא לעיל ס"ק סי') דעתו נוטה דבאשח כהן לא מהני רגל"ד, ובפרט דג"ד הרגל"ד אינו צרור ודאי דגם באשח כהן יש לסמוך להקל, ועוד לפמ"ש ברמב"ם ובשו"ע ודיכא דמאמיני לה אינו מחויב להויתא אלא מספק והיינו לנ"ש, א"כ בג"ד אף שאומר שאינו חושד שפני"ג מ"מ הרי אינו מאמין שנתמאה א"כ אינו מחויב להויתא אף ללא ידו שמים (ויש להביא ראיה לזה מ"ד הרמב"ם והטעם שכתבו ואם הוא מאמינה וסומך על דבריה שלכאורה הוא וסומך וכו' הוא מיותר (וכן מדייק מהרי"ק שורש פ"ב גבי ע"א שבי' הרמב"ם כלשון זה ע"ש) ונראה דאשמעין דלא נימא כיון שאינו חושד שפני"ג מהימנה ומחויב להויתא, ע"ז כתבו שבעין דוקא שדעתו לסמוך על דבריה שכל מה שהיא אומרת הוא אמת אבל מאמין שלא נע"ז לחוד לא מהני, ואפי"ה אי נימא שיש מחמירים בזה, אבל בצוודא דידן שגם היא אינה יודעת שנתמאה רק מחמת שמתמנה לבעלה שאמר שלא היא אלא כלילה והרי מבואר בחש"י הרמב"ן דהא דאמר שמואל לסמיא אי מהימנה לך כבי תרי זיל אפקה הוא רק מדרבנן, ולפי"ז כל עיקר דאוסרת עממה לבעלה מחמת שמתמנה לבעלה הוא רק מדרבנן, וכיון דכל האיסור שיש לחוש בג"ד הוא מחמתה ואיסור דרבנן ובדרבנן שומעין ל"ה המקילין ועיקר בזה סמכתי ע"ד הרש"א דמיקל בזה ואמר שגדרו חכמים בזה לתקנת הפרוצות ועמדו וגדרו וכתבו שאפי"ה חכ"י בדבריה מותרת ובפרט בג"ד שאומרת שנתמאה מכשרים שנוכל לומר כמ"ש הרש"א והר"ן שחקרו חכמים בקדושין כדי להחזיר לבעלה, לכן יש לנו להקל שחשאר האשה תחת בעלה.

ושאלה הג"ל נידונה גם בחש"י עין יצחק ח"א סי' ע"ב והשיב להיתרם בתנאי שיחקרו היטב באיומים את הבעל שיגיד צרור שלא היא ביהא כדי לאוסרה וגם אחר שיאיימו על הבעל שזאם הוא מאמינה אסורה לו, וחוכן חש"י סו"ב ע"ד המלבושי י"ט הג"ל, ובתב שם דיש כאן חשש רגל"ד דהא אף לפ"ד היא כאן עכ"פ ביהא גשיקה והי' עמה במטה לכה"פ ובפרט בהודאחה הבעל והאשה שמאמין לה הבעל במקלה א"כ כה"ג נאמנת לומר עממה אני לך, אלא דבי' דיש להחיר כאן כיון דאיכא כאן ספ"ם דלמא כהר"ן שם דאינה נאמנת משום דהיא משועבדת לבעל, ואף ברגל"ד אינה נאמנת, ואח"ל כהחולקין דאף במקום שצדור נאמנת ע"ע ושאלה"א עכ"ז ספק דלמא באשח כהן באונס ל"ש למיסר א"ע צדור"א דלמא הלכה כהר"א (הבוא בחוס' נדרים שם ובש"א) דבזה אף במקום רגל"ד אינה נאמנת דעוקר הכלל רגל"ד ל"ש אלא היכא דהי"ת מלי"ת לשאלה"א רק מצד חקנת חז"ל אינה נאמנת בזה אמרו דמקום רגל"ד נאמנת, משא"כ באשח כהן באונס או צשונג כיון דמה"ד אינה נאמנת בזה הדין אף במקום רגל"ד אינה נאמנת וכיון דהר"א ש"ל ג"כ כתי' כה"א (ע"ש דוכותי כן מ"ה הרא"ש ציבנות כ"ב) ויודע דספ"ם דפלוגתא עדיף עובא.

דמקום ע"א לא חלין צטורי נ"ב דככה"ג לא חיקו דלאו כלל פסם ידומן כן שכי' ע"א, וכן הסכים הגאון בית מאיר וכן כתב הגאון כהסיד מהר"ש זלמן ז"ל מלאדי ע"ש [ע"י בנו"ק סי' ע"א].

אולם הב"י צ"ח קט"ז וקע"ה כתב דאם ע"א מעיד שזינתה אף שהיא שותקת אין בעדותו כלום ובמלבושי י"ט סי' ז' כלל כי מפרש בדבריו דאפי"ה אם היא אומרת ג"כ שזינתה אינה נאמנת דשמה עני"ג [וכי"מ מ"ד השו"ע כאן במ"ש אחר הדין או שזה ע"א וכו' אינה אסורה עליו שמה עני"ג דמשמע דקאי אף שהיא הודית [לדבריו] עוד כתב שם דכ"י הבי' מפורש בחי' הרמב"ן קדושין ס"ב שבי' שם דמשמעתי מוכח דאפי"ה אמר נמי אינו יודע מהימן מדאמרי' אשמו ונחה צט"א מהו וכו' ועוד מהבוא סמיא דהוי אזיל שלי' צדא אורחא ואח"כ איכא צדא ואמר אשמו וזינתה ואמר אבי' דמהימן והא הכא דשתיקתו לאו כהודאחה היא שהרי העד עלמו מודה שבעט שראה לא היא שם הבעל שהרי צא צדא אורחא ול"ל ששתיקתו כהודאחה היא ואפי"ה מהימן כ"י וא"ת שהיא שותקת לאו מילתא היא שאין שתיקתה כלום ואפי"ה אמרה נעמאתי וכו' ע"ש וכי"כ הרש"א בחש"י ח"א ג"ז ע"ש [וכן מפורש בחינוך מזה רס"ז וז"ל מ"ש באשח כהן שאמרה לבעלה נאנסתי ואפי"ה ע"א מעיד לו עלי שכן הוא כדבריה שזינתה שאינה אסורה עליו בזה דאמרי' שמה עני"ג וכו'] וע"י צ"ח אורים גדולים למוד קט"ז ובמגלת ספר ע"ב ע"א.

ב. ובמלבושי י"ט סי' ז' נשאל באיש שנתארה צבית כהן, וציללה אמרה לבעלה שזה עלי' מי שהוא צעת שנתה וגם האורח הודה שנכשל בזה, ובתחילה האמין לה הבעל וכאשר נחקרה האשה ע"י הרב על אופן הביאה השיבה שמתמנה חוזק שנתה אינה זוכרת צבירור וכדומה לה שהיתה ביאה גמורה ואחר חקירה נוספת אמרה שהיא זוכרת שסוף הביאה היא בעל באשח, וכאן השיב לה הבעל שאינו מאמין לה בזה ואין לבו נוקפו ע"ז מפני שישן סמוך למטה, ומה שהאמין לה בתחילה הוא משום שחש שגם דנגיעה בעממה צנשיקא נאסרה עליו, והוא מאמין ל"ה הראשונים שאינה זוכרת צבירור.

והשיב דיש להקל שחשאר האשה תחת בעלה, אף דמורה הבעל שמאמין ששכב עליה בדרך המנאפים מ"מ הרי אינו מאמין שנתמאה, וע"י ברש"א יצמות כ"ד א' וברא"ש שם ועור סי' קצ"ה שהביאו ד' הכה"ג דלא מפקין איתחא מדינא עד דחזו כמכחול בשפופרת ע"ש וע"ד הכה"ג נסתמך ברש"א בחש"י ח"א חקפ"ז, והטעם כיון דהנואף משתמר מעין רואה אפשר דמתמנה פחד שלא יתפס לא הספיק לעמאה והוי רק ככיעור בעממה, וכי"כ בחש"י משיבת נפש סי' מ"ד, ובג"ד שהי' מוכרת להתנכר לה שחשצ שכו"א הבעל צודאי שהי' מפחד ביותר שמה תכירו, ושמה יתעורר הבעל שישן צקירור מקום, וע"י נוצ"ת סי' י"א דהביא ש"י רש"י דבעין שהעדים יראו שפסק דזישא בדרך המנאפין, וא"כ עכ"פ ודאי שג"ד יכול הבעל לעטון שאינו מאמינה שנתמאה, והאשה אינה נאמנת, אף שג"ד אינה רואה להתגרש, וגם אנו רואים שזאם להחיר עממה, מ"מ אפשר לומר שמה עני"ג שחשצ עשתה כ"ז בערמה ולכן לא האמינו לה בזה ע"י צה"ד סי' רכ"ב וצד"מ סי' מ"ז וע"ש צב"י, (וכי"ש לשי' הר"א הוצא בחוס' נדרים שם דס"ל דאשח כהן שנתמאה אין היא מזהרת עליו ולא שייך גבש שווי' אנפשא דה"א, ושי' כר"ן שם דלמשנה אחרונה מן הדין אינה נאמנת לאסור עממה במקום שמשועבדת לאחרים, וכן לשי' החוס' וברש"א שם דעקרו חכמים האיסור שעני' ע"ש), וע"י נוצ"ק סי' פ' שבי' דאף באופן דלא שייך עני"ג לא מהימנה ואף דבש"י צרית אצרכם סי' ע"ד (הבוא צפ"ח סי' קט"ז ס"ק כ"ה) הקשה על דברי כהנ"ג מ"ד מהרי"ט סי' ל"ב. אף ז"א דהנו"ב לשי' כר"ן קאמר (וע"י צא"ז) בגדול כ' יצום סי' חרמ"ו שהביא ד' הירושלמי כ' נדרים ופי'

ביאור הגר"א

שזינתה בין באונס בין ברצון אינה אסורה עליו שמא עיניה נתנה באחר

[א] ואם היא נאמנת לו

או

[ב] ואם כ"ו או כ"ז, שם
וה"ה בדירה דאין עדות
ע"א כלום ובגדרים שם
א"ר"ג עיניה כ"ו מ'
הלא"ה שנאמנת לו אסורה וע"ל סי' קט"ו וסי' קצ"ח:

אוצר הפוסקים

באותו המקום ומזה השבט שנעלה אף עכשיו אירע לה דבר כזה כחולצה מפחד, וגם הרופא אישר שזה תולדה מפחד ולזה היא תולה עכשיו שגם אז היתה כן, ומסיים שם דמותה לנעלה דאמתלה שלה היא עובד ומסייעת לדי נעלה שלא ידעה כלום מהנעשה אחר מחמת פחד.

סג. ואם היא נאמנת לו וכ"ו. א. ע"י להבין צמיק קט"ח סעיף ט' בהג"ה.

בשרי חמד מצי' אישות סי' א' אזהר י"ג מציא מתפארת אדם סי' א' דהיינו דוקא אם מאמינה תמיד בכל דבריה ולא סגי במה שמאמינה רק במה שאומרת בענין זה, כמ"ש מהרי"ק שורש ז' ובחשו' הרמ"א סי' י"ג ובש"ת מהרי"ב סי' ו' ובאר מים חיים בשניות סי' ז' והרי"ב בסוף סי' פ"ו ונשמת חיים סי' ז' ובס' חיי אברהם, וכ"כ בחומר נקדש סי' כ"ד ובעזרת ישראל סי' ז' ובחשו' מהרי"ם שיק סי' קנ"ג, ואף שהצ"מ והגר"ע"א (הוצא בפ"ת סי' קט"ו סי"ק מ"ב) מחמירים בזה מ"מ אפשר לסמוך ע"ד הפוסקים שאינו חייב להוליא.

ב. בס' חומר בקדש סי' כ"ד כתב ע"ד אשת כהן שסיפרה מעלמה לנעלה שנאנסה ע"י ארבעה חיילים, ויכר מנעלה שמאמין לה, שיחקרו להנעלה אם מאמין לדבריה ממש אסורה עליו, אף אם יתן אמתלה שלא ידע מתחילה שנאנסה עליו אז יש להתירה לנעלה (ע"י פ"ת סי' קט"ו סי"ק כ"ה מהכת"ס), ואין לומר דלא שייך כאן לחוש שמא עני"ב שהרי לפסול עומה סגי לה לומר שנאנסה מאחד ועכשיו שאומרת שנאנסה מארבעה יש לן לומר דנאמנת דלא מלינו דחילוקו חכמים בזה. חולם ע"י בחשו' הצי"ח סי' ל"ח שכתב דכיון שהודית שזינתה עם ג' מנאפים ע"כ דבזה לסדר תשובה, דאי משום דעני"ב ה"א סגי לה לומר שזינתה עם אחד. ובחשו' צרות אברהם סי' ע"ד כתב דאף צה"ג אמרי דעני"ב ואף הודאה דרך תשובה אין מועיל דאמרי דהיא מערימה בצי"ב וכמבואר בפסקי מהרי"א סי' רכ"ג וכ"מ בנז"ב סי' ע"א, ועי"ש מ"ש בסי' ט'.

ג. בס' עזרת ישראל סי' ז' נשאל באשת כהן שאמרה לנעלה נאנסתי מא' צעת שישנתי והנעלה מאמין לדבריה, ועלה צעת השואל שאלוהי אין האשה שפוייה צדעתה שכבר ילדה מדעתה זה פעמיים, ואפשר שגם עכשיו צדעתה הדבר או שעבר עליה איזה דמיון מחזיון לילה, והשיב שידברו להנעלה ויציגוהו שפ"ו דין אינו צריך להאמינה ולא ישים לב לדבריה, שכיון שחז"ל הורו לנו שאין האשה נאמנת לומר לנעלה ע"א"ל אין לנו לחוש יותר, וצפרט כאן ש"ל שעבר עליה רוח דמיונות, וה"ה אם הנעלה יתן אמון לדברי הרב שאפשר שלא נעמאה מותרת לו, ור"ל לנו לחוש לבני המשפחה שלא יהי' פירוד צניעות, ואף ש"ל דלא שייך כאן עני"ב שהרי לנו רואים שאינה רואה לקבל גט, מ"מ ע"י בנז"ב (הוצא בפ"ת סי' קט"ו סי"ק כ"ה) שכתב שגם באופן כזה אינה נאמנת, וצפרט ש"ל דאף שטכשיו אינה רואה לקבל גט אין זה מוכיח שמתחילה כשאמרה ע"א"ל לא ראתה ואפשר שאז באמת עני"ב כי דרך האשה לעבור מרצון לרצון צפרט אשה כזו שלקחה כבר צדעתה, ועוד דלא מהני מאמינה א"כ מאמינה גם צדעת דברים שאינה משקרת, אבל אם מאמינה רק בזה ולא צדעת דברים אין לחוש לדבריה.

באמרי

ובמלבושי יו"ט שם דחה דברי הע"י במ"ש דלריך לחקור אחר הבעל, דגם החקירה הראשונה ה"י ללא לורך גדולה מזו אמרו בכתובות כ"ג, עדים צלד אסתן ותאסר, ולא מיבעי לפמ"ש החוס' שם צדש רש"י דאפי' באיסור לאו אין חוששין לאסור בשביל הקול שיש עדים כ"ו, אלא אפי' לפמ"ש שם דדוקא באיסור שצ"ו הקול, היינו דוקא צלד הקול שיש עדים גמורים וכשרים, משא"כ הכא צ"ד דאין כאן עדים גמורים אלא דאם יש ע"א נאמנת מאן לימא לן דצדציל זה תיאסר מיד ולהצריך להציא בעד לפני צ"ד כדי להאמינה, ועוד דאפי' אם יעיד צ"ד, איכא כמה ספיקות אם תאסר על פיו, כיון דלריכין לומר פלגין דיבורו מאן לימא לן דהוי רגלי"ד להאמינו כ"ו.

ובמלבושי יו"ט שם כתב א"כ דש"ז חזרה האשה ואמרה שהיא יודעת צדצור שלא צא עלי' ממש ואינה יודעת אם ה"י אפי' נשיק"א, וכל מה שאמרה מקודם ה"י מחמת צלצול דעתה באותה שעה, ועמדה צדצריה גם אחר שאיימו עלי' וקבלה ע"ע ח"ת, וגם הרב השואל אמר שלא שמע ממנה מפורש שצא עלי' רק שאמרה שה"י אלא ולא החירוה.

ג. בחבצלת השרון סי' י"ג נשאל נידון חיילים צעת מלחמה צעת שצרחו מפחד מלכודת אחרת התפרצו לצית כהן והוליאם לחון ונשארה אשתו ואמה לצדן ושתי הצניות צרחו, ואח"כ סיפרה האשה לנעלה שנאנסה מהם והוא מאמין לה, אבל מוסיק שמחמת הבהלה לא יכלה לדעת מה נעשה אחרת, והשיב אף דאין לחוש כאן לאיסור שצ"ו שהרי לדיעה ה"ה צ"ו ז' סעיף י' עיר שצדשה עכ"ס אם הם ממלכות אחרת ל"ש איסור שצ"ו, ועוד כיון דשתי צנותיה צרחו ה"י יש מקום לצרות, ועי' צ"ש שם סק"ה דסומכין על המקול, אלא דיש לחוש כאן דהוי רגלי"ד ונאמנת לומר עמאה אני לך כמ"ש הצי"ש שם סק"י, חולם לפמ"ש מהרי"א סי' רכ"ג דצרגלי"ד מהני רק שחבא אסורה משום שחבא"א, א"כ באיסורי כהונה דאינה מוזכרת אלא ביבא דאיבה מוזכר ל"א שחבא"א, [כמ"ש הר"ה הוצא צת' נדרים שם, הוצ"ל] ועוד ו"ל דלא מקרי רגלי"ד כיון דאיבא תרתי לעינותא חיל מלכות אחרת, ויכולה לצרות, חולם קשה להבין כיון דמאמינה, ואף דהוסיף צדצרי דמחמת צהלה לא יכלה לדעת וכ"ו, ע"י בחשו' רעק"א סי' ק"ה דכתב דמחמת חרדה לא תאמר מעשה שלא נעשה, [לכאורה יש לחלק דמ"ש הרע"א היינו שהיא נותנת אמתלה כן לכן אינה נאמנת לחזור דצעתין אמתלה עובה, אבל אם הוא אינו מקבל דבריה מטעם חרדה הרי עני"ב אינו מאמינה ומאליה טעם שיהי' אין לאסרה מחמת שמאמין לה] ועוד דהרבה פוסקים חולקים על המהרי"א הג"ל וס"ל דצרגלי"ד איבא איסור גם משום לחא דידי וגם הסביר שזכרנו דאינה מוזכרת וכ"ו אינו מוסכם לכל הסי', אף יש לדון בזה לצד מ"ש הרשד"ם דכהנים צו"ז אינם ודאים א"כ לפמ"ש בחוס' ר"י הזקן קדושין סי' א' דמאמין להעד ה"י רק ספק איסור [ע"י מ"ש לעיל בחשו' מלבושי"ט מ"ה הרמב"ן בחשו'], א"כ ה"י יש כאן ספ"ס ואף דרבו החולקים על הרשד"ם מ"מ בחשו' בית אפרים מנרף דבריו להתירא וסיים צ"ע.

ושם צ"ו י"ד דן בשאלה הג"ל והוסיף דאח"כ חזרה האשה ואמרה שאמנם אינה יודעת אם נעלה כי מה שאמרה מקודם שנעלה הוא מחמת שנאצק עמם ואח"כ הרגישה הרבה ליחות

או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריהם ה"ז (כב) יוציא כדי לצאת ידי ספק:

(ועיין לקמן סימן קע"ו סי"ז וסימן קע"ח):

אשת

באר היטב

(כב) יוציא. ולקמן סי' קע"ח סעיף ט' בהג"ה ד"ה זמן הזה שיש חרס ר"ג שלא לגרש אשה צע"כ אינו נאמן לומר שחמיה או שחמין לדברי העד לנטל החרס ר"ג ע"ש:

אוצר הפוסקים

נאסרה לכהן, ועכשיו שנודע לה הודתה לפניו, ובעלה מאמין לה, וכיצד שם מגדולים שרלו להחירה וכו' השיב שם ע"ד ופסק דלריך לגרשה כיון דבעל מאמינה ועוד דבאשה זקונה לא שייך אלא שמה עיני נחנה באחר ע"ש.

ב. ובמבדושי יו"ט סי' ט' נשאל ע"ד אשת כהן שהודתה לפני מותה שנאנסה מכבר מאיש אחד, ובעל מאמין לה האין הדין עם צניה לכהונה, וכתב כיון דלדעת הרבה פוסקים הלכה כלי"ב דבאונס לא מיקרי זונה (עי' לעיל באו"ה"פ סי"ק נ"ו) אלא איסור עומאה בלבד, וי"ל כיון דשם עומאה נהג גם בישראל אינה נעשית חללה וגם צניה לא הוי חללים, כיון דגלי קרא דאין חללה אלא מאיסור כהונה ממעטין איסור עומאה כיון דשם זכ' נהג גם בישראל, אע"ג דשם נהג דוקא צריון וצכ"ה אף באונס, לא מיקרי זכ' איסור כהונה, אלא באיסור עומאה גופה בחמירה על הכהן יותר מישראל, ועוד נראה דאף לדעת הרמב"ן דבאונס אסורה משום איסור כי חבי' לאיש זר [עי' לעיל בסי"ק נ"ו] ועי' צביאור הגר"א סי"ק כ"ג דנסתפק באיסור דכי חבי' לאיש זר אם נעשית חללה וצניה חללים וכן נסתפק צוב בנתיבות לשבת ע"ש וכו' דפוסק הרמב"ן בנתיבות דשבו צניה פסולים לכהונה, י"ל דשאינו שבו כיון שהיא פנויה דאינה מחוייבת למסור עצמה עי' צו"ד בסי' קנ"ז בהגה, חיישינן שמה נתרנית צריון להשבו כדו שלא יכרנה וכו' זונה לכו"ע, ולפי מה שמבאר הרמב"ם ובשו"ע כאן דאפי' במאמין לה אינה אסורה אלא משום ספק, אי"כ אפי' להפוסקים דס"ל דבאונס אסורה משום זונה נמי לא הוי אלא ספק חללים, ולפי"ז יש לן להכשיר כאן הצנים מספיק, ספק אם דריה אמיתים, ואפי' אם דריה אמיתים דילמא קי"ל כמ"ד דבאונס אינה אסורה אלא משום עומאה ואי"כ אין צניה חללים, ואפי' לשי' הרמב"ן דאסורה משום כי חבי' כו' נמי איכא ספיקא אם צניה נעשו חללים כמש"ל, וכי"ש לשי' הסוברים דהא דמאמין לאחרים אינה אסורה אלא מדרבנן אי"כ אפי' היתה אומרת לו שזינתה צריון והוא ה"י מאמין לה נמי לא הוי חללים אלא מדרבנן לכך צודאי שיש לשמוך להקל על שי' הסוברים דבאונס לא מיקרי זונה וצנ"ד שאומרת שנאנסה צניה לא הוי אפי' חללים מדרבנן.

עוד כתב שם דיש להכשיר הצנים אף אם אומרת דזינתה צריון לפמ"ש הבית מאיר (עי' להלן בסי"ק ס"ט) דלא נחנה תורה נאמנות לאז אלא דוקא היכא שהוא יודע צעמו ולא צמה שמאמין לאחרים, ובפרט הכא שכבר נולדו הצנים וכו' להם חזקה כשרות לכהונה רק היא אומרת עכשיו שכבר זינתה אפי' ספק חללה נמי לא משו לבו צמה שמאמין לה ודיא אינה יכולה לאוסרם לכהונה דהא לא נחנה תורה לה נאמנות כלל, ואף שדעת הצ"ח שם דבאם נאמנות לעשותם ס"ח, היינו דוקא כשהודית מעיקרא קודם שנולדו הצנים ואח"כ נשאת לכהן כיון שכבר נעשית חדיא לכך צניה הוי ס"ח משאי"כ כאן, ועוד נראה בדעת הצ"ח מטעם אחר כיון דהא דמאמין לאחרים אין זה מתורת ודאי אלא מתורת ספק, וביזן מנינו דנחנה בתורה רשות לאז להאמינן מחזקתם שבי' להם עד עתה לכהונה עפ"י נאמנות מה שמאמין לאחרים ולא נחנה תורה רשות לאז להכיר אלא דוקא כשאומר דבר צרור, ולא מנינו גם צאצ דכיכא

ד. באמרי יושר ח"צ סי' קכ"ט נשאל באשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי מבטל מלחמה ולא גמר ביאתו כי התאמנה נגדו בכל כוחו ובעל מאמין לדבריה, והשיב שריך לחקור את האשה היטב כי אולי לא ה"י הכנסת עטרה כולה בנקב ומה שצין השפיות אינו בכלל כמ"ש הנוצרים סי' כ"ג ובאופן זה ה"י מקום לדד להקל, ואפי' במסופקת אם ה"י הכנסת כל העטרה או אפשר דלא נכנסה בנקב כלל נראה צנ"צ שם צד"ה ומעתה זכינו לדון וכו', להקל מטעם ספ"ס, ואף דיש לדון בדבריו שלא מהני כאן ספ"ס משום דהוי כספק עומאה צרי"ו דכל ספיקות שאתה יכול לרבות עמא כדאיחא צפ"י דעכרות, אף דספק סוטה היינו כשיש חשש שזינתה צריון אבל הכא ה"י באונס, הרי גם אונסה לכהן אסורה משום עומאה כדאיחא ציבמות נ"ו, ועוד דאפשר דגם אם תאמר צרי לי שלא כהנים כל העטרה לנקב דלא מהני כמו בסוטה דעמאה אף שאמרה צרי לי, מ"מ אולי י"ל דדוקא בסוטה שרגל"ד לפיכך לא מהני צרי דידה אבל הכא בנאנסה שפיר מהני צרי דידה כיון דלא איחרת ח"כ דידה ובפרט אם אין שום אדם שראה שהכרי צא עליה, ורק היא בעצמה אמרה דנאמנת צמינו, ועי' צנ"צ"ק סי' י"א, אבל במסופקת אם ה"י הערעה כראוי לכאורה ה"י ס"ע צרי"ו דגם ספ"ס לא מהני ואולי סובר הנוצרי כד' המציי"ט הוצא צפמ"ג שפ"ד דינו ספ"ס אות כ"ז שכתב דספ"ס דעומאה צרי"ו ה"י הוא רק מדרבנן, ואי"כ י"ל דלהוציא אשה מתחת בעלה לא החמירו וכמ"ש הפמ"ג שם אות י"ב צ"ש הר"ה"ה ע"ש, וכע"ז כי התי' כחוצות י"צ ד"ה אונס ע"ש וגם ל"ע הכא לענין כהן אולי עכ"פ לא גרעה משבו דאסורה לכהן מספק משום מעי' ועי' צ"ש רס"ז, אלא דו"ל כיון דעמדו שם הרבה אנשים מצחוץ לפי שעה ואנסה ודיא לעקב אינה כשצויה, (ועי' בחש"י דברי חיים ח"צ סי' ז' שבהריך צד' הנוצ"ה ה"ל).

סד. העד נאמן לו. צנ"ח מלבושי יו"ט סי' ז' הביא מחש"י הרמב"ן דהא דאמרינן דהא העד נאמן לו יוליא הוא רק מדרבנן.

סה. ה"ז יוציא. עי' להלן בסי' קע"ו סעיף ז', ובפ"ת שם סי"ק ל"ז, ולי"ט, ועי' שו"ת ל"ז סי' פ"ב באשת כהן שהודתה שנתעברה קודם הנישואין מפסול כהונה באופן שאסורה לו, כתב דלריך להוציאה צנע ולא מהני הרתקה ע"י שימור צ"ב כהא דבנתיבות כ"ז צ', דדוקא בשבויה שם מהני ע"י שימור שלא נאסרה אלא מספק, אבל צוב אע"ג דלבעלה ה"י ספק מ"מ לגבי דידה ה"י ודאי דהא שו"י אנפשה חדיא. אמנם צנ"ח עבודת הגרשוני סי' ל"ג כתב עפ"י דרשב"א סי' תתל"ו דאיכא שזינתה תחתיו מאוסה לו וליכא למיחש כולי האי שיצא עליה ע"ש ואי"כ ה"י צוב, ואף שלא זינתה תחתיו אין לחלק צוב ודי צברחקה כר"ז בן הקנצ' (ועי' צ"ש סי' ז' ס"ק ע"ז).

סו. יוציא. א. בחש"י לחם שערים סי' פ"א כי ע"ד אשה שהודתה לעת זקנותה לפני בעלה הכהן דרך וידוי ותשובה שצדקה תחת בעלה הראשון שהיה ישראל זינתה צביונה כצ"י וכשנודע לה מחומר העוון הודתה לבעלה ולא האמינה וכשמת נשאת לכהן זה וכבר יורה לו צנים וצנות ולא ידעה שפ"י זנות כה"ל

באר הגולה

ע שם נחמד דה"ה בישראל
נרצון ש שם נדרים אחר
אסורה לכול נתינומה
דמשמע להרמז"ס דה"ה
לינשא לכתן

יג

ע [מא] אשת כהן שאמרה לבעלה (בג) נאנסתי אף על פי שהיא מותרת לבעלה כמו שנתבאר הרי היא אסורה לכל כהן (כד) שבעולם אחר שימות

ביאור הגר"א
[מא] אשת כו', כמ"ש
בגדלים שם ומודה ר"ש
כו' וה"ה לכהונה וכמ"ש
בכתובות ס"ז א'
וקאמרה נאנסה כו' אע"ג
דבעלה אין מאמינה וגם יכולה ליתן אמטלא דמשום כתובה אמרה כן :

באר היטב

נוטלת כתובה אינה נאמנת. כהנ"ג צהנתה הטור וכ"כ מהר"ם די גוטין ס' מ"ג עיין צ"ש. אשה שהודית שזינתה וגם ע"ה אומר שהוא זנה עומה אסורה לבעלה. תשובת חכם נבי ס' ק"נ: (כד) שבעולם. היינו לכתחלה חזל אם נשאת לכהן לא תנא חלשין וחלמין לדבריה. ואם ע"ה אומר שזנתה אם היא מתקשת אז העד אינו נאמן. ואם היא מודה ח"כ היינו הדין שהיא אסורה שזנתה. ואם היא שותקת תליא בפלוגתא אם שתיקה כהודאה דמיא או לא. צ"ש ועיין ס' קט"ו:

אוצר הפוסקים

דבאשת ישראל גם הראש"ד מודה דלא מהני משום דמפסדה כחובתה [עיי' בתש"י כתב סופר ס' י"ט מ"ש ע"ד הב"ש], ולהכיל אין חילוק בזה דהא הפסד כחובתה אינו נוגע אלא לגבי ענאם משום הודאת בע"ד ולא נגד הבעל, ועיי' בפ"ת ס"ק י"ז שהביא מתש"י נ"י שדחה רא"י הב"ש אלא שהסכים עמו מטעם אחר דכיון דלא מהני לענין ממון לא מהני ג"כ לאיסור.

והב"מ ס' קט"ו ס"ו דחה דברי הגו"ז כי להראש"ד מהני אמטלא ג"כ בממון כמ"ש הרא"ש בשמו בפ"ז דכתובות גבי שטר אמנה, ועיי' חו"מ ס' מ"ז ס"א וכן מוכח שם בסי' קמ"ו ס"ט וע"ש בסמ"ע סק"כ [ועיי' בקצו"ח ס' פ' סק"א מחלוקת הפוסקים בזה]. גם הפ"מ ס"ק י"ט השיג בזה על הב"ש כי הפסד אכילת תרומה הוא יותר הפסד אלא מהפסד כחובתה וא"כ אם באשת כהן מהני אמטלא לדי' הראש"ד כ"ש באשת ישראל ע"ש. ועיי' בלבוש שכתב כדי הרמז"ס דאמטלא ע"מ שיגרשני בעלי לא מהני. ועיי' צמ"ח ס"ק י"א. ובערוך השלחן ס"י כ"ז כתב דנראה עיקר כדי הראש"ד ע"ש. סח. לכל כהן. א. עיי' באב"ע ס"ק כ"ד שהביא מנ"ש דהיינו לכתחילה ואם נשאת לכהן לא תנא חלשין וחלמין לדבריה וכ"כ הב"ת. גם בתש"י די' השב ס' צ' דקדק בן מלשון הרמז"ס מדלל כתב בזה דאם נשאת תנא כמ"ש בפ"י מאיסור"ב כ"י"ט ע"ש.

אולם הבית מאיר השיג על הב"ש דכיון שאינה חוזרת מדבריה גם דדיעבד תנא דשווי אנפשה חדלא, אלא כשהוצאת ונחנת אמטלא בזה אפשר לסמוך על ש"י הראש"ד דדיעבד לא תנא, ואין לתש"י מהר"ם פדוואה ס' ל"ד הוצא דבריו בסי' קט"ו סוף סעיף ו' צהנה ע"ש.

וב"ב בעצי ארזים ס"ק כ"ה ובארן נבי סק"ל ובתש"י משיבת נפש ס' ל'. ובפני משה סק"כ הביא רא"י משו"ע לעיל ס' ג' גבי מי שצא ואמר כהן אני וכו' ואוסר ענאו בגרושה זונה וכו' ואם נשא לוקח וע"ש הטעם בזה ה"מ דכיון שהחזיק ח"ע לכהן נאמן ע"ע להחמיר והוא התירא ודאי, וכיון שלוקח ודאי דלריך ג"כ להוציא וכו' וכן מפורש להדיא בשו"ת מהר"י מטראני ס' קמ"ו דאם החזיק ח"ע בכהן ונשא גרושה דלריך להוציא, וא"כ קשה דמאי חילוק יש בשווי אנפשי חדלא בין איש לאשה, עוד השיג שם על בעלי ארזים במאי דמשמע מדי דבטנתת אמטלא לדבריה מודה להב"ש דדיעבד לית, וקשה כיון דהב"ש חז"ל לשי' הרמז"ס והב"מ דאמטלא זו אינה עושה וכיון דהב"ש צ"ענו סובר דהיכא דליכא אמטלא לריך להוציא, ממילא גם באמטלא שאינו עושה לריך להוציא וכן מצוה להדיא בשו"ת מהר"י מטראני שם דאף בנתן אמטלא שאינו עושה לריך להוציא ומציא שם רא"י ממ"ש הרמז"ס בפ"ט מה' אישות וכן באשה שצאתה לנ"ד ואמרה ח"א אני וכו' אם נחנה

(בג) נאנסתי. ע"ל ס' קט"ו וס' קע"ח. ואם ידוע דנתייחדה עם א' ואומרת עמאה אני נאמנת דהוי רגלים לדבר וכן אם אמרה עמאה אני נרצון נמי נאמנת כ"מ מתוס' דכתובות דף ס"ג ע"ב ד"ה חזל אמרה מאוס עלי ע"ש ולפי דבריהם אשת ישראל שאמרה שזינתה נרצון נאמנת ונראה דלא כתבו כן אלא למאן דס"ל דאומרת מאוס עלי כופין אותו להוציא והוצרכו לחלק בין ההיא דג' נשים לאומרת מאוס עלי חזל לדין דקיי"ל דאין כופין אותו להוציא ההיא דג' נשים אפי' נאין

דיכא שאומר דבר שאינו צריך דהתורה מאמינה כ"ש היכא שמאמין לאחרים שבודאי לא נתנה התורה רשות לאב לזה ומסיים שם כ"ל בזה להלכה ולא למעשה.

סעיף יג. סז. אסורה לכל כהן וכו'. ד"ז כתב הרמז"ס בפ"י מאיסור"ב כ"ט, והראש"ד השיג עליו שאם אמרה לאחר מיתה בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי למה אינה נאמנת והלא לא הודית ע"ע הודאה לאיסור ולא נתקבלו דבריה כלל וכו', והב"מ שם כתב ע"ד הראש"ד דזה לא הוי אמטלא דאפשר לומר שאין לסמוך על דבריה דהא בעלה לא ה"י מלווה לגרשה אפי' יאמין לדבריה דהא אשת ישראל היא ואפי' באשת כהן נמי כיון שלא ה"י הבעל מחויב להאמינה לגרשה אין בדבריה כלום וכו'. ועיי' באב"ע ס"ק כ"ה מהב"ש דבשאר אמטלות אף ה"מ מודה דמהני. ובסי' בית מאיר השיג על ע"ס סברת הב"מ כ"ל דבעטם דלא מהני אמטלא זאת משום שבעלה לא ה"י חייב להאמינה ולגרשה, ותמה ע"ז דאע"פ נשי דינו גמירי, ולכן פ"ע שאין חילוק בין אמטלא זאת לאמטלא אחרת, ולהרמז"ס לא מהני בזה שום אמטלא משא"כ להראש"ד.

וע"ש שהאריך צביאור מחלוקתם ותוכן דבריו דהא דמהני אמטלא כל היכא דשאחד"א הוא משום דכיון דהא דשאחד"א לא מהני נגד אחרים רק לגבי ידיה בלבד לא עדיף מספק ורא"י דהא להלן בסי' מ"ז גבי נתקדשתי לפלוני וקבלה קדושין מאחר מצוה צו"ע דהוי קדושין ספק, ועיי' רמז"ס סוף"א מאיסור"ב שאשה שאמרה מקודשת אני וצא עלי אחר אינו נכרג על פי, עד שיכיר שם עדים או החזיק ע"ש, חזל היכא שנאמן גם לאחרים והוא מתורת ודאי בזה לא מהני אמטלא, ומזה הטעם לא מהני בעדים לחזור מעדותם (כדקו"ל בסנהדרין מ"ד ע"ב והו"מ ס' כ"ט) וע"ש בסי' מ"ו דאם כתב ידס יוצא ממק"א אינם נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות אש"ג שאין לך אמטלא גדולה מזו (עיי' הפללה כתובות כ"ז א') ומזה הטעם לא מהני אמטלא צו"ד ס' קפ"ח בלבוש בגדי נדות וכו' ע"ש [ועיי' צמ"ח סק"ב]. והנה אם אמרה עמאה אני לך דנאמנת למשנה ראשונה ומהני גם נגד הבעל להפקיע שטבדו היינו משום דאי לאו קושטא קאמרה לא הוי מחללה נפשה כמ"ש הר"ן שם וזהו סברת הרמז"ס דלא מהני בזה אמטלא דכיון דמוטיל נגד הבעל חשיב כודאי, ולכן גם למשנה אחרונה דחיישינן שמא ע"כ ואינה נאמנת היינו לגבי בעל חזל לגבי ענאם אוקמוס חדינה קמא דלא מהני אמטלא אחר מיתה בעלה, כ"ה דעת הרמז"ס חזל ש"י הראש"ד כיון דלמשנה אחרונה עכ"פ אינה נאמנת לגבי בעל לכן גם לגבי ענאם אינו אלא מתורת ספק ומהני אמטלא (ועיי' להלן ס' קמ"ו ס' צמ"א וצ"ש סק"ל ל"א וחמ"ה ס"ק כ"ח) וצוה דחה הב"מ דברי הב"ש ש

שימות בעלה שהרי הודית שהיתה זונה שאסרה עצמה ונעשית (וי) כחתיכה

(כה) דאיסורא :

כהן

פתחי תשובה

(וי) כחתיכה דאיסורא. ענה"ט מ"ט ואם נותנת אמתלה כו' עד אף המגיד מודה דמהני. ונכ"ט כתב עוד וז"ל ואפשר לדייק חולא"ד שכתב דין זה נגשת כהן דמהני אמתלה ולא נגשת ישראל נכ"ד מהל' חזקות דס"ל דלא מהני מדהפסידה הכתובה לפי דבריו הראשונים כח"ט נכ"ט קט"ו עכ"ל ועיין בתשובת נו"צ סי' ע' וסימן י"א שכתב דלין ראיתי הנ"ט מוכרעת כלל ואעפ"כ דינו אמת ולא חטעם הוכחתו ע"ט נאור. והנה בנזק סגרת הנו"צ שם דהיכא שנועז לאיסור ולחמון אחר שיצאה חז"ד כיון שאינו מועיל אמתלה לחמון גם לאיסור לא מהני וכ' דכבר ביאר בתשובה אחרת ראיה לכברא זו מדברי הרא"ה ע"ט הנה התשובה אחרת הלא היא בספרו סי' ס' (ויוצא לקמן סי' מ"ז ס"ד סק"ג) וכפי הגרסה שם תופס יוחר לעיקר פי' האחרון בדברי הרא"ה (שהנוצא בהגהת רמ"א ס"ס מ"ז בחמרה נתקדשה מהוניהם ולכן ל"מ בחמרה פלגוני משום דנגד זכותו שהודית לית לה אמתלה אלא שכתב דנאשח ישראל ל"מ אמתלה. קאי ג"כ על אמתלה שהזכיר חולא"ד וכיון שאינה אלא באמתלה אחרת טונה שבדאי היה לה גם להפסיד הכתובה אפשר דמהני. ונזה"ט שאל יסוד דברי הנ"ט פותרים וז"ל מת"ט כהן למ"ט נכ"ט קט"ו ס"ק ז"א ע"ט וזו"ק:

אוצר הפוסקים

ע"ז דרוכ נשים משקרות ל"מ בדיעבד אם ניסת לכהן, דכא חזון דרב ששת סובר דמותרת אף בתרומה משום לנז הבנים אלא דסמכו חכמים על סברא זו אף לגבי נפשה, ואף לשי' החוס' דנדרים וברש"י דס"ל דלכך החירו חכמים דעקרו האיסור ממנה משום דבמקום שיש טעם לדבריהם יכולים חכמים לעקור האיסור או משום גדר לפי דעת הרשב"א ג"כ י"ל דל"מ דמסתברא דכיון דעקרו חכמים האיסור ממנה עקרו לגמרי ע"ט והביא ראיה לזה, עוד ר"ל דלשיטה זו אפי' מאמין לה בעל השני נמי א"ל להויתא כיון שכבר נעקר האיסור ממנה בעת שאמרה לבעל הא', אולם לדינא סיים שם דל"מ אם יש לסמוך על שי' זו שלא להויתא, כיון דלשאר פוסקים נרדף להויתא.

ב. ובנתיבות לשיבת ס"ק י"ח כתב לפרט ד' הב"ש דס"ל דלפמ"ט הראב"ד דמהני אמתלה והיינו אפי"ג דככל אמתלה בעינן אמתלה הניכרת לבי"ד כדאיתא לכהן בסי' ע"ז, ה"כ הוי אמתלה הניכרת לבי"ד שכרי בשביל זה החירוק לבעלה, אי"כ י"ל דאף שביא עומדת בדיבורה לאחר שנשאת לכהן י"ל כיון שנשאת לכהן והיא בחז"כ הוי כחוזרת ומה שאינה חוזרת זה עכשיו הוא משום דעני"ב. ולעין סברא זו הוזכר בחכמת שלמה שעל השו"ע, דכיון שנשאת הוי כאמתלה כמ"ש דיו"ד סי' קפ"ה סי"ג בבה"ט דאם נזכה ושוכנת אלא הוי כאמתלה ע"ש, ועי' בחש"י מהר"ם שיק סי' קנ"ג.

ג. בשאילת שלום סי' רמ"ט נשאל ע"ד אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי ולא האמין לה ולא גירשה ונפטר בלא בנים ונפלה ליבום לפני אחיו שהוא אלם שא"ל בחליה (עי' סי' קס"ט), אם מותרת להתייבם לו, וכתב דבי"ד דלא ידוע רק ע"פ דיבורה הוה כספק זינתה דלכו"ע זקוקה ליבם [ועי' סי' קע"ג וצפ"ה שם סק"ו], ומה שבי"ד האשה חסורה לכל כהן אינו אלא לחומרא, אי"כ בבה"ט שא"י אפשר בחליה כיון שהוא אלם ואחיו משוגגת כל ימיה, י"ל דאם היבם אין לו אשה והיא מרוצה להתיבם דמותרת להתייבם דכדיעבד דמי, וכמ"ש הב"ש דאם ניסת לכהן ל"מ, ואף שאין אנו נוהגין ביבום בשע"ד כזה יש להחזיר, אמנם אם עדיין עומדת בדיבורה יש לדון בזה אם להחזירה ליבם [עי' צאנז"ש סי' א' סק"ה].

ס. ונעשית כחתיכה דאיסורא. א. ענ"ש"ע סי' כ"ב מבי"ט דאם עברה ונשאת לכהן בניה כשרים דאינה נאמנת לפסול בנים וכו'. ובסי' צית מאיר בעיר ע"ז דו"ל כיון דביא עולה חסורה מטעם חד"א ממילא בניה הם סתם, וכ"כ אשכ שפושע עולה חד"א כשאומרת נתקדשתי בפני עדים ושוב זינתה דלא ממילא בניה ספק ממרים כיון שמכחה בזה, וכל כספיקות שדיין

באר היטב

(כה) דאיסורא. ואם נותנת אמתלה לדבריה שאמרה כן כדי שיגרש אותה נאמנת. כ"כ הראב"ד. והמגיד חולק עליו כיון דלין בעלה חייב לגרשה ע"פ דיבורה אינה נאמנת שאמרה כן כדי לגרש אותה. עיין ברמב"ם פי"ח מהא"צ וכתב הב"ש מיהו נשאר אמתלה אף המגיד מודה דמהני. ואם עברה ונשאת לכהן בניה כשרים אמתלה אף המגיד בניה. דדוקא לאז נתנה התורה נאמנות ולא לאם. ואם האז אומר דמאמין לדבריה יוכל לעשות לבניו חללים כמו שנאמן לומר בן גרושה הוא. מיהו כשלא מלא לה בתולים והיא אומרת משארתני נאנסתי י"ל אם נשאת לכהן בניה ספק חללים מאחר דליכא ריעותא צפנינו. ב"ש :

פלגוני ל"מ אמתלה) דקאי על האמתלה שאמרו נגמרה שקפנו עליה אנשים שאינם היכא שהאמתלה הוא גם על זכותו מודה הרא"ה. וקצת נראה שגם דברי הנ"ט כהן טונה כ"כ שהרי ה"מ פסקק ענה ל"מ היכא דהפסידה כתובה דכולי האי לא עברה שאל יסוד דברי הנ"ט פותרים וז"ל מת"ט כהן למ"ט נכ"ט קט"ו ס"ק ז"א ע"ט וזו"ק:

נחנה אמתלה לדבריה ויש בדבריה ממש ה"ז נאמנת, ומשמע דוקא שאמרה אמתלה ויש בדבריה ממש וכו' ולא אמתלה כל דכו ועי"ש בבה"ט.

עוד כתב שם דנאשח כהן י"ל דגם הרמב"ם והב"מ מודים בדיעבד לא חל חלל באמתלה משום שלא נתקבלו דבריה אלא בעלה הא' וכיון שהותרה הותרה לגמרי כמ"ש המח"מ צפ"ח מאיסור"כ ה"ע אליבא דהראב"ד וא"כ כיון שנותנת אמתלה לדבריה אח"כ מטעם לא היתה בחזקת חד"א ואולי הרמב"ם והב"מ אינם חולקים בזה אלא לכתחילה, אבל נאשח ישראל כה"ג דלא שייך הא' סברא כיון דהותרה הותרה גם בדיעבד לא מהני לדעת הרמב"ם דהוי אמתלה גרועה וחלל מצעלה שני ככהן ע"ש. ובחש"י מלבושי יו"ט סי' ת' הביא ראיה לדי' הב"ש מהא' דאמר' דנדרים ל' ע"כ ומודה רב ששת דאם נתארמלה שאינה אוכלת בתרומה, דאמר' השתא איתניסו וא"ל דמן דיון חסורה אחר מיתת בעלה משום דשאחדי"א אי"כ למה הולך טעם איסור אכילת תרומה לאחר מיתת בעלה משום דאפ"ל השתא איתניסו חפ"ל דחסורה מן דיון משום דשאחדי"א ומה לנו לחוש אם יש לנו על הבנים, אפי"כ ל"ל דהודאחה שהודית בחיי בעלה לאו כלום היא אפי' לאסורה לכהונה לאחר מיתתו משום דאכתי יש חוב בהודאחה לבעל הא' דביאתו באיסור ובניו חללים וכעין סברא זו הביא מהר"י מטר"ני בסי' ל"ב בשם ענמות יוסף ע"ש.

עוד כתב דנראה ברור דגם הב"ש מודה דאם עומדת בדיבורה אחר מיתת בעלה חסורה לכהונה מה"ד ואם ניסת חלל, אפי"ג דהז' בזה לבעלה שזה עלי' באיסור ובניה חללים דנאמנת לגבי עולה דשווי' חנפשה חד"א, והא' דהולך הטעם דהשתא איתניסו איירי דחזרה מדבריה לאחר מיתת בעלה אף לא נתנה אמתלה ואנו רואים לאסורה מכה דבריה שאמרה בחיי בעלה הא', דבזה אמרי' כיון שבעה שהודית לא יכלה לאסור עולה על בעלה אף עתה לאחר מיתת בעלה אין בדבריה כלום ומה"ד מותרת לכהונה ובתרומה, רק כיון דאפשר לה בחולין ואפשר להנשא לישראל אסרינן לה לכתחילה אולם אם נשאת לכהן ל"מ, וה"כ אם לא שאלו ממנה כלום לאחר מיתת בעלה וניסת לכהן נמי ל"מ, ומה שאומרת לאחר שניסת לבעל השני נמי לאו כלום הוא אח"כ מאמין לה, ולשי' הר"ן בשם אחרים דנדרים שם דהטעם דמותרת באמירת טא"ל משום דלא מצי לשווי' חנפשה חד"א כיון דהיא משועבדת לאחרים, אי"כ לא חל עלי' האיסור דשאחדי"א בחיי בעלה הא' אח"כ עומדת בדיבורה לאחר מיתת בעלה ואף לשי' החוס' והרא"ש דיבמות דהטעם דהחירו האיסור דשווי' חנפשה משום דסמכו חכמים

יד

בהן שקדש גדולה [מב] או קטנה ואחר זמן בא עליה

ביאור הגר"א

וטען

[מב] או קטנה ואחר
כיו, וסתם אפילו בעדות
קטנה ובשיתוף שם

בפ"ב מה' סוטה ובפ"ב מה"א"ב דאף קטנה שזינתה אסורה וכ' המ"מ וראיה מקושיית תוספות בכתובות כאן ד"ה ואב"א וא"ת ואכתי כו' והקשה המ"מ עליו פירושלמי דסוטה מ"א ופ"ב קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה אבל הרמב"ם נזהר מזה וכתב אבל קטנה בת מיאון אין מקנין לה שאין לה רצון להאסר על בעלה ואפילו היה כהן לא נאסרה עליו וכ"כ בה"א"ב שם ומ"מ להירושלמי בקטנה בת מיאון וכמ"ש בגדה ג"ב א' וערש"י שם ד"ה והיא כו' וכגון קטנה כו' אבל פירושו אינו מכח בירושלמי דה"ק התם בפ"א שאלו את בן זומא מפני מה טסק רה"י טמא א"ל סוטה מהו רה"י א"ל מצינו שהיא אסורה לביתה ומיליהון דרבנן פליגין דאריז א"ר יוסא בשם רבי יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה והא תנינן כל שאין בו דעת לשאל ספיקו סהור הא יש בו דעת לשאל ספיקו טמא ברם הכא אע"פ שיש בו דעת לשאל ספיקו סהור ואם כסירושו הא בקטנה הטעם מפני שאין קדושי' כלום ואם קדשה אביה הי"נ דנאסרת וכן ברפ"ב שם בעלה מהו שיפטר עליה חוץ מדעתה כו' יבא כהא דר"י ארבעה מחסורי כסרה מפרישין עליהן שלא מדעתן ואילו הן הוב והזבה והמצורע והיולדת שכן אדם מפריש על בנו הקטן והוא נתון בערסה נחתא זב וזבה ומצורע ויולדת ויש קטנה יולדת כו' אלא שכן אדם מפריש על אשתו חרשת וכאן סוטה קטנה אין אותה יכול דאמר ר"ז ור"י בשם ר"י קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה וחרשת אין אותה יכול דכתבי' ואמרה האשה אמן אמן כו' ואם איתא משכחת לה בקידשה אביה ועוד קשה מגמ' דפ"ד אחין ל"ג ב' הליק קע"ח ס"ג וס"י ס"ח ס"ז בהג"ה וי"א עוד כו' וקושי' תוס' הג"ל עתוס' שם בישראל משרא כו' ולדבריו אף בכהן וכן אמרינן במ' הבב"י ס"א ב' וצ"ל ס"י קע"ח ס"ג וס"י ס"ח ס"ז בהג"ה וי"א עוד כו' וקושי' תוס' הג"ל עתוס' שם וכ"כ המ"מ עצמו בשם המפרשים :

אוצר הפוסקים

כשי' בתוס' והרשב"א דגדרים (הוצא בס"ק ס"ח) דעקרו חכמים האיסור ח"כ אפי' את האשה אינו צריך להוליד לשיטתם כ"ש דבניה כשרים, ואפי' חת"ל דק"ל כשי' בתוס' דיבמות וברא"ש וחר"ן דלמא ק"ל כמ"ד דבאונס לא מיקרי זונה, ואינה אסורה לכהונה לשי' בתוס' וברא"ש רק מטעם עומאה וצא"סור עומאה לא נעשו בניה חללים, ח"כ אפשר להקל דרוז בדעות הם שכשרים לכהונה וצפרע שאין כאן אלא ספק כמ"ל, ע"י ס"ק ס"ז אות ב', וע"י צ"ש ש"צ פ"ב. טע"ף יד. ע. ואח"ז בא עליה וכו'. צספר צנין של שמחה

ס"י צ' נשאל צכ"ן צחור שנשא צוגרת ורוז הצור שהיתה דרה שם קודם כגשואין פסולין חללה, ואח"ז צא עלי' וטען טענת דמים וכן צליל עזילה שניה, ולמחרת של ליל עזילה שלישית נמלא דם על הסדין והיא אומרת שצא עליה ואלה צתולים והוא אומר שלא צא עליה צאוחו לילה, והש"צ דאם הצעל יחזיק צדיצורו ה"א אסורה עליו, חולם עכ"ז יש לחקור דאולי יחצור מדצרי' שהערה צה עכ"פ אז יש להחיר דאן נחרן דצרי' בראשונים דמשום שלא צא עלי' חלה צהערה צובר דאיו ציאה שעי"ז ילאא בדמים, וע"י צרש"י צסוגיא דפ"פ צד"ה מאי לאו, דנראה מדצרי' דגם ע"י הערה נופלת צחולי' ע"ש, וכ"ש שיש להחיר צצחור וכעין דמחלק ר"א שם צפ"פ צין צחור לנשו.

צא. ואח"ז בא עלי' וטען וכו'. א. ע"י צאכ"ט ס"ק כ"ז דאם קדש וצעל לאלתר דודאי קודם הקדושין צינחה

מוחרת וזהו מד' הצ"י כאן וע"י צצ"ז ס"ק י"ב. וע"י צח"מ ס"י ס"ח סק"ה שכח צצוה"ז שמקדשין צשעת חופה ומיד תוך ז' ימי המשחה צועל צעילת מאוב, ואין הכלה מתייחדת עם שום אדם וחמיד יש עמה שושציון ונשים וכו' אינו מצוי שחזרה צתוך זה הוצא וכו' ומסתמא כשלא נמלא לה צתולים ודאי צתה קודם הקידושין כשהיתה פנוי וחולין צמאוי ומוחרת לצעלה כהן.

ב. ובפני משה ס"ק כ"ג הק' ע"ז דאכתי איבא ספיקא שמה לפסול צצעלה ואט"צ דרוז כשרים חללה מ"מ צדלוקא

טענת צרי ל"מ כ"א צדאוכא צ' רוצי כמ"ש להלן צסעוף י"ת, והכא ל"מ טענתה שלא צצעלה נגד הצעל שמכחישה ושאחרי"ה, אמנם י"ל כיון דמב"ת סגי צחד רוצ והא דהצריכו צ' רוצי משום מע"ז כמצואר צש"ס וא"כ י"ל דיש להאמינה צענתה צמיגו דמוכ"ט, וכל האיסור אינו חלה משום דשאחרי"ה כמ"ש בפנ"י, וא"כ י"ל דצמעי' ל"ש כלל שאחרי"ה, מיהו קשה לפמ"ש הח"מ דעיקר ההיתר הוא שחולין צמאוי שנצטלה קודם הקדושין ולא משום נאמנות האשה, גם לפמ"ש בה"מ ל"ד הרמב"ם דמוכ"ט לא שכיח ח"כ ליכא מיגו ע"ש.

גם בבית סאיר הק' כן ע"ד הח"מ והצ"ש ומסיק דאין להחיר כ"א צעיר שכולה ישראלים כשרים ואין לה שום קרוב הפוסלה צניאחו לכהונה אצל צעיר שנכרי או פסול או קרוב שזן צה וכו' ואינה עופנה לכשר צצעלחי חלה חס לא צצ' רוצי להכשיר ע"ש שצחרי"ן

דשדין צה להחמיר ממילא הוא על ולדותיה, וראי' מיצמות מ"ז דלמא ח"ל יש לך צנים ה"י לו להשיצ צפשוט ואי חתה נאמן לפסול צנין חלה ודאי דדוקא על הצנים שהם צעולם עם חז"כ הוא דאיו נאמן חלל חס אין לו אז צנים חף הצנים שיוולדו יכיו צספק ממחר ע"י דשאחרי"ה, וכן אמרי' לענין יכיר דנאמן על צנו הקטן דהיינו חס אין לו צנים ע"י ס"י ד', וצחור דאף הצנים שיוולדו להצן חח"כ הם ממחרים כמו כהן, ואף שאינו נאמן על צני צניו, חלה ודאי משום דצשעת אחרתו עדיין צני הצנים עם חזקה כשרות שלהם אינם צעולם וצכולם נמשך האיסור ממילא אחר הציהם. וכ"כ צחרי' צצ' ס"ק ל"ב וצחש"י משיצת נפש ס"י ז' [וע"י ס"י ד' ס"ק קל"ז אות צ'].

גם בפ"מ סק"כ הק' על הצ"ש הג"ל דפכ"פ ה"י להיות כהן ס"ח דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא דשמה האמת כדצריה וכו', וצשלמא צאשת כהן י"ל כיון חלה נחקצלה דצריה כלל וכוחרת לצעלה כוחרת לגמרי מדיונה דיו"ל דרק לכתחילה החמיר הכ"מ צאשת כהן צאמתלה חלה חשאה לכהן וצדיעצד ל"ת, משא"כ צאשת ישראל לפי"מ שכתצתי דגם צדיעצד חלה נראה דהצנים הם ס"ח וכו', אמנם צאשת ישראל שאמרה שנצטלה צצון חע"פ דנראה דגם צזה אסורה לכהן לכתחילה מ"מ צדיעצד ל"ת וצניה כשרים וראי' חזה ממ"ש הש"ך ציו"ד ס"י רס"ח צשם ברא"ש צצ' האומר נחגיירתי ציוי לצין ענמי, שאם צא על צה ישראל לא פסלה לכהונה משום דאין חדם מע"ר ע"ש ח"כ ה"א הכא דאינה נאמנת לשווי' הצנים ס"ח משום דאין חדם מע"ר וצזה נראה דאפי' אמתלה ח"ל כמו שמוכח מהכא.

ובנתיבות לשבת ס"ק י"ח מפרש ד' הצ"ש דמיירי כשהיתה צתחלה חשה ישראל ואמרה לצעלה שנצטלה מרלון, וכיון שאצדכ כחוצתה נוכחא מלחא דקושעא קאמרה, ואט"צ דחלה מצעל שני אפי"ה אינה נאמנת לעשות צניה חללים וטעם כמ"ל מהפ"מ, משום דאחמע"ר.

ב. עו"כ הבאה"מ שם מהצ"ש דאם חאצ אומר שמתמין לדצריה יכול לעשות לצניו חללים וכו', וגם ע"ז בעיר הצ"מ שם דהיכן מצוה שנתנה חורה נאמנת לאצ ע"י יכיר צמה צצעלמו אינו יודע ורק מאמין לאשתו וכו', לכן לשי' הצ"ש שצכשיר כולד צלה באמתה חאצ כמו כן נמי חס הוא מאמין, אמנם נראה דצלה נאמנתו ועם נאמנתו בכל שזכ וצ"ש חס אינו ס"ח.

ובמלבושי יו"מ ס"י ח' הק' פ"ד הצ"ש (שז' דאם מאמין לה צצניה הוי חללים) דכא דצריך להולידה חס מאמין לה וזה לא מטעם ודאי חלה מטעם ספק כמ"ש הרמב"ם והש"ע ואם ח"א נאמנת לו וכו' ח"ז יוציא כדי לחלה ידי ספק, ולכן כתב דיש להכשיר הצנים לכהונה משום דיש צרצה ספיקות להכשיר, חדה דלמא חלה כדצריה כלל, ואפי' חח"ל דכמעטא חמת חולי ק"ל

זכר"ז הוא מיעוט המלו"י (כאשר דרשתי ותקרתי פה בעירנו מכמה וכמה לנושות) למיעוט דכשרים וי"ל דרצו על הרוב, ומה גם בלידוף מיעוט דמכ"ע והחזקת כשרות והטענת דרי, ועוד יש ללרף מ"ש דם' קבלת יעקב דס"י ו' ס"י"ח ד"ה אלא וכו' מדי הב"ש ס"י ד' ס"ק מ"ג ונ"ב די"ל דאפי' ברוב עכו"ם לא חשיב רוב פסולים כיון דרוב המצויין אצל ישראלית הם ישראלים.

ד. ובבאר משה סי' י"א נשאל צדכן שנשא צוגרת וצמקום דירת
 ב' רוצ בשנים וטען שלא מצא לה בתולים והיא אומרת
 בתולה הייתי ומלאו על הכתונת טיפין אדומים ואפשר שזכו מד"ג,
 או אפשר לתלות במאכלות, והשיב דמותה לבעלה לפמ"ש הח"מ
 הני"ל, ואף שהבי"מ השיג ע"ד (הוב"ל), עי' ברעטנ"א כתובות ע'
 דמצואר מד' דסגי בחד רוצ, ועוד צי"ד שנמצאו טיפי דמים י"ל
 דתלין שהוא ד"צ וגאמנת לומר שבתולה הייתה, וכעין דאיתא
 בירושלמי פ"א דכתובות סוף ה"א חגי טענת דמים כל שכן, ופי'
 הפ"מ וק"ע שם שאפי' מצא כ"ש אינו שוב לטעון, ומעשה
 באשה שלא נמצאו לה בתולים אלא בעין חרדל וכו' והתירוה ע"ש.
 ה. ובתשרי סהרש"ם ח"א סי' ל"ז נשאל צדכן בחור שנשא צוגרת
 ואחר כמה צעילות לא מצא ד"צ וגם היא הודית
 לו בזה וכשצא לצי"ד שאלוהו אם צעל בנחת ולא ידע להשיב והיא
 טוענת בתולה הייתי ואח"כ מצאו צכתונת דם פחות מכגרים וכעיר
 רוצ עכו"ם אצל בחלק העיר שגרה שם הוא רוצ ישראל, והשיב
 שמתחרת לבעלה עפ"ד הח"מ הני"ל, ואף שהבי"מ השיג עליו
 (הוב"ל), מ"מ יש להתיר בצוגרת דס"ל להרבה פוסקים דאין
 להם טענת ד"צ, ואף שצו"ע צבי' סי"ח פסק להחמיר ביינו
 מספק, וכיון דאיכא כאן חד רוצ א"כ אינה אסורה אלא מדרבנן
 והוי ספק דרבנן ולהקל, ומשום חשש דפ"פ אין להחמיר כאן כיון
 דלא בא לצי"ד עד לאחר כמה צעילות ובכ"ג אין לו טענת פ"פ
 כמ"ש צו"ע סוסי' סי"ח, והאשה אומרת עתה שהרגישה זכר
 צביאה ראשונה ומפני הכושה לא ספרה, והוי אמתלאה טובה,
 ובפרט שהוא בחור, ואין חשש, ואף אי נימא דבחור נאמן לאוסרה
 ע"ע כמ"ש בקו"א להפלאה אות עי' בשם הרא"ש, צי"ד אין לחוש
 לזה שהרי לא אמר דבר צרור ואינו יודע אם צעל בנחת.

ועוד י"ל כיון דהבעל לא ראה בעלמו אלא ששמע ממנה שלא מלאה די"ב ומאמין לה וש'אחד"ה, ובג"ד שהאיסור רק מדרבנן י"ל דדרבנן ל"א ש'אחד"ה, ואף שכתב השב"י להוכיח מחוס' גיטין דגם בדרבנן אמרי' ש'אחד"ה, מ"מ להוליא אשה מצעלה לא אמרי' כן, ועי' פמ"ג יו"ד סי' קי"א סי"ק סי"ב וכ"מ מהר"ש סופ"ב דיבמות, ועוד יש לנרף דליכא כאן ב' חזקות חזקה בודקת ומנכח וחזקה כשרות דכיון שנשאת לכהן ודאי לא נצעלה לפסול לה, ועי' בכה"ג סי' ו' בבה"ט אות ל"ה בשם משפטי שמואל שכתב דליכא דמהני ב' רוצא מהני גם חרי חזקות להיתרא, ובג"ד עכ"פ יש חד רוצא ופשיטא דיש לנרף ב' החזקות ה"ל להאמין לדבריה שלא נצעלה כלל, ובפרט דמיעוט של בוגרות אין לכן דמים וזה ידוע צעצע הבוגרות, וא"כ אין להוליאם מחזקה כשרות כיון דליכא כאן אלא חששא דרבנן צעלמא לכהונה, ועוד יש לנרף מה שמלאה טיפי דמים דחלינו בג"ד והציא רא"י מירושלמי כחצות ה"ל.

ו. ובעין יצחק ח"א סי' ס"ט נשאל צדכן שנשא בתולה ואחר
שנא עלי כמה פעמים טען שאחרי לילה הא' שאחר
החופה הגידה לו אמו שלא מלאו לאשתו בתולים ואמו נאמנה לו,
ומה שנא עלי אח"כ הוא משום שרצה להוכיח אמינות הדבר, ואשתו
מכחשת את האם והשיב שמתורת לבטלה, דעיי רש"י קדושין ס"ו
על הא דאיתא שם אי מהימן לך זיל אפקה כתב הואיל ולא
הכחישתו, משמע דאם הכחישתו אף דמהימן לי כבי תרי ח"א
לגרסה, והובא ד"מ סי' קט"ו וכן הוא צמחרי"ת, ונחשו הרשב"א
סי' א' רל"ז, והובא צמח"מ פכ"ד מב"א הי"ז, אי"כ צי"ד
דכ"א מכחישה להאם אינה נאסרת על פיה אף שהאם נאמנה לו,
ואף

שהאריך צוה. ועי' צנחיות לשבח ס"ק י"ט ובדרישת ארי סק"י.
[ועי' להלן ס"ק ל"ח מ"ט מ"ד האצני מלואים ועי' צחי' הרשצ"ל
כתובות ע' א' ד"ה ובה' אמרי וכו' ודף י"ב שם ד"ה ומלאתי וכו'].
ובעין יצחק ח"א סי' ס"ג נשאל בצחור כהן שנשא בוגרת שדרה
במקום ששם רוב עכו"ם ובה' עליה בליל החופה ועטן
שלא מנח' לה בחולום, והיא אומרת צחולה הייתי, והשיב שמותרת
בפעלה כמ"ט הח"מ ה"ל ומסתומת דברי הח"מ ה"ל נראה דס"ל
להחיר אף צעיר שדרים שם רוב עכו"ם, ואף שהצ"מ ה"ל כתב
די' להחמיר צעיר שיש בה עכו"ם, מ"מ יש ללרף להחיר דשמה
הי' שם טיפת דם כתרדל ונאצד או חיפהו ש"ז וכמ"ט צו"ד סי'
ק"ג, ואין לומר דהוי ספק חסרון ידיעה כיון דאפשר לזרר כדאמרי
בכתובות י' ע"ט, דז"א לכיון דאף כשיצורר שלא הי' דם בחולום
אכתי יש להסתפק דשמה לכשר נפעלה, וא"א לזרר רק ספק אחד
בזה הדין נותן דמלרפינן זה לספק מעליה, ובעין זה כתב צו"ב
מהדו"ק חו"ד סי' י"ז הוצא דבריו צוה"ד וי"ד סי' ק"י בכללי
הספ"ט ס"ק ל"ח ע"ט, וכן הוה ביטעות יעקב שם סי' י"ג, ואין
לומר דאין כאן ספק מעליה דבה' רוב עכו"ם דרים שם, מ"מ אכתי
איכא לספקי שמה כשי' הטור דלא מספקין למחלי דנפעלה לאי
מחמת שינוי הדתות כמ"ט החמדת שלמה בסי' א', ועי' צ"ט סי'
ד' ס"ק י"ב [ועי' בחשי' רעק"א סי' ק"י מ"ט צוה]. וכ"כ בספר
אורים גדולים למוד קיי"ת, ועי' שהכריח כמהר"ם מינן דלעולם לא
חיישינן לזנות גוי, וכ"כ צעני' אחרים סי' כ"ה ובח"ט סי' ע' וי"ת,
אולם בכתובות הירוד"ט סימן ט' דהה' סברא זו מדי' הטור שכתב
כאן דאפי' אס' עכו"ם א' בתוך העיר מקרי קבוצה, ולד' הוה ל"ח
כלל ע"ט [ועי' בסי' ד' באו"ה"פ ס"ק קל"ו], ואף לש"י הרמז"ט
החולק וסובר דגם צנות דא"י יש לחוש מה"ת, עי' צ"ט שם, מ"מ
י"ל לש"י דאף ברוב א"י הוי רק ספק שמה אזלה איחי' גצייכו
וכמ"ט הצ"ט שם ס"ק ל"ט וכאן ס"ק ל"ד, ועוד יש לזרז לפת"ש
בסדרי עברה בסי' ק"ג סק"ג דאף נגד רוב גמור נאמנת אשה
לומר צרי משום דחזקה טברה מסייעה וכמ"ט הרא"ש בכתובות פ"א
סי' י"ח, וכן יש להציג ראי' ממס' חגיגה ט"ז דהה' אמרו התם
דשמואל לא שכיח וחיישינן שמה באמצעי עיברה, ובה' הכ' דבאמצעי
עיברה הוי ג"כ מילתא דלא שכיחא וכמ"ט המל"מ בפט"ו מה' אישות
ה"ד, ומשמע דהוי רוב גמור, ואפי"ה אמרו התם דנאמנת לומר
בצולה אני אף נגד רוב, ועי' משום דאוקי בחזקה היתר, ועוד צו"ד
דהוי בוגרת, יש ללרף שיטת הפוסקים דס"ל דבבוגרת אין לה טענת
בחולום, אולם הכתובה מפסדת דהממע"ה ויכתוב לה כתובה אחרת
שלא להשכותה בלא כתובה ע"ט.

ובעין שאלה זו כתב בסי' עמודי אור סי' ט"ח להחיר ט"ט
 לירופי הניל, ועוד לזכר"י ד"ס חדר"ג אין הבעל נאמן
 להפקיע שיעבודה מעליו וזדעת ה"ח בסי' קע"ח. וע"י בחש"י
 הרדכ"י ח"ד סי' קע"ח, וזמשכנות יעקב סי' ל"ב, וע"י בכללי גמ'
 פשוט סי' ה'.

ג. ובצ"צ החדש סי' כ"א נשאל בכהן שנשא בוגרת שדרכ צניע
 שרובה עכורים וצא עלי' חוך ז' ימי המשחה ועטן שלא
 מלא לה צתולים והביט שמוחתת לצעלה, כיון שהרבה מן הראשונים
 פסקו להלכה דבוגרת אין עלי' טענת דמים (ר"ת וערוך ורי"ף
 ורשב"א בשם הגאונים ור"ת וראב"י), ואף שהרבה ראשונים
 פוסקים דבוגרת יש עלי' טענת דמים (רמב"ם פ"יא מהל' אישות
 ה"ג ורש"י והרא"ש והרמ"א והר"ן ומ"מ שם ה"ג בשם
 הרמב"ן וכ"פ בשו"ע סי' ס"ה), עכ"פ מיעוט בוגרות ודאי
 שאין להם דמים, ועי' בריו"ש ח"א סי' תמ"ו דלא תלינן בזה
 כל שאפשר שלא הי' בזנות וכיון שנתייחד עמה חוך ז' ימי המשחה
 ועיז טען שלא מלא ד"צ החשש לתחתיו רחוק הוא כמ"ש הח"מ
 הנ"ל, וכי"ה בשמ"מ צ"פ דכתובות ט' ד"ה ספק תחתיו וכי'
 ע"ש, וא"כ י"ל דבהפטרף המיעוט דבוגרות שאין להם ד"צ, בפרט

באר הגולה

צ' ה' הרמב"ם שם כפי סברתו דלפילו מלא דם יכול לטעון פתח פתוח מלאחי אכל חין טענה זו נבגרת ק מיתרל דר"ל וכדמפרש שם גמרא כתובות דף ט' ע"ל ר נ"ז שם נרמז"ס וע"ש נמ"ש ה"ה ש מתענה פועה דף ו' ע"ל

וטען שמצאה ז [מג] (כו) דרוסת איש ק נאסרת עליו (כו) מספק שמא קודם קדושין נבעלה או אחר קדושין [מד] אבל ישראל שטען טענה זו לא נאסרה עליו שיש כאן שני ספיקות שמא קודם קדושין שמא אחר קדושין ואפילו אם נאמר אחר קדושין שמא באונס שמא ברצון שהאנוסה מותרת לישראל לפיכך אם קדשה אביה לישראל והיא פחותה מבית שלש שנים ויום א' וטען שמצאה דרוסת איש נאסרת עליו מספק שאין כאן אלא ספק אחד שמא באונס שמא ברצון [מה] וספק של איסור תורה לחומרא:

טו [מז] כל אשה (יג) שקינא לה בעלה [מז] (יד) (או צית דין) (טור) ונסתרה ולא שתת מי סוטה ש אסורה לבעלה אפי' הוא ישראל [מה] ואם מת בעלה אסורה לכהן:

יצא

ביאור הגר"א
[מג] דרוסת איש. לשון הירושלמי שם דתנינן תמן היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר דרוסת איש את הדא דתימא בכתיבות מנה ומאתים אבל לקיימה אינו יכול משום ספק סוטה מן הדא דאמר ר' אילא בשם ר' אלעזר מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום ספק סוטה וכתב המ"מ ואמר הרמב"ם דרוסת איש שכולל ב' הטענות של

בתולים וכמש"ל סי' ס"ח סי' וס"ז וכמ"ש ס' ב' אמר אביי אף אנן כו' לא דקטעין כו' וכתב עוד שדעת הרמב"ם שאפילו במתרת עצמה ואומרת נאנסתי או קודם אירוסין או מוכת עץ אינה נאמנת וי"ח ע"ז וע"ל סי' ס"ח סי' בהג"ה ושם יתבאר בע"ה וי"ש גדולה או קטנה שבטענת ס"פ חילוק בין בוגרת דאין לה טענת ס"פ כמש"ש סי' ואמר דרוסת איש את כניל: [מד] אבל כו' לפיכך כו' שם: [מה] וספק של איסור כו'. לשון הירושלמי שם: [מז] כל אשה כו'. מתני' ריש סוטה אסורה לביתה כו' ואמר כו' ר"ל כל הני דמתני' שם ו' א' וכ"כ הרמב"ם להדיא ובשולחן ערוך השמיטה לפי דלא שייכין בזה"ז: [מז] או בית דין. רמב"ם וטור וכמש"ש במתני' כ"ד א' ואלו שב"ד מקנין כו' ועמ' שם כ"ה א'. איבעי' להו עוברת על דת ורצה כו' תיש ואלו כו': [מה] ואם מת כו'. שם כ"ה כ"ס ארי' כו':

פתחי תשובה

באר היטב

(כו) דרוסת איש. עיין תוס' יוס טוב פרק א' דכתובות משנה ז'. וכנה"ג נהגה צ"י סעיף כ"ה הרצה להקשות עליו ע"ש: **(כו) מספק.** חל"כ קידש ונעל לאלתר או שיטנו עדים שלא זינתה אחר הקדושין ומחמת הזנות קודם קדושין מותרת כמזואר בסעיף ח':

(יג) שקינא לה בעלה. כ' נר"י דוקא קינוי הראוי לכל אם קינא לה דרך אגדים נעשה כמזמר אינו חושדך אלא דרך אגדים וחף אם נסתרה אינה אסורה וכמ"ש רבינו נתני כ"ג ק"ז והר"ם משנה למלך סוף הלכות סוטה: **(יד) או ביד.** וכמ"ש לקמן סי' קע"ח סי"ג ועיין מה שכתב הר"ם המגיד פרק י"ח מהלכות אסורי ביאה:

אוצר הפוסקים

חז"מ סי' פ"צ בכללי מינו אות כ"ז דגם מינו דלא שכיח מהכ"ז. ובפני משה ס"ק כ"ג כתב דאף הרא"ש מודה להרריי באשה כהן דנאמנת לומר קודם אירוסין נאנסתי במינו דמוכ"ע ע"ש, ועי' בתש"י רמ"א סי' כ"ז שכתב שראוי להחמיר צד באיסור דאורייתא עיי"ש.

עד. מספק. א. עי' פני משה ס"ק כ"ז שהביא מ"ש הרי"ף כתובות ע' בסוגיא דפ"פ מלאחי שנאמן לאוסרה עליו שכי' וכו"מ באשה כהן פי' באשה כהן דליכא אלא חד ספיקא ספק אם תחתיו וכו' ולא מלי לומר אח"ל תחתיו ספק מוכת עץ, דמוכ"ע פתח סתם סתם וכו', והר"ן שם תמה עליו ממאי דדחי בגמ' שם לא דקא טעין טענת דמים, ובעטנת דמים ודאי איכא למיתלי דמוכ"ע וכו', אלא י"ל דמוכ"ע מילתא דלא שכיח ולא חיישינן לה וכו' איחא צירושלמי בפ"צ שם וכו', והפ"מ שם כתב דגם הרי"ף ס"ל דמוכ"ע לא שכיח אלא דס"ל צד כשי' הפוסקים שהביא הפני' בקר"א שגם ספק שאינו שכיח מלטרף לספ"ס וכו' ועי' דע"כ הוי רוצה להיתרא, ועי' מה שהאריך ליישב ד' הרי"ף. [עי' ש"ש ש"א פ"ה צ"ח הרי"ף סי' שט"א דצכ"ג לא הוי ספ"ס, אמנם הסד"ט סי' קפ"ז סקט"ו וסוס"י ק"ל ס"ל דשפיר הוי ספ"ס].

ב. ואם היא שוענת מוכת עץ אני. עי' צ"ש סי' ס"ה ס"ק ע"ז דלדעת הרריי הג"ל צ"ס"ק הקודם מותרת, ואינה אסורה חל"כ כשמכחשת אותה, וכתב הצ"ש כאן ס"ק כ"ט דכן משמע מתוס'. ובערוך השלחן סעיף ל"ב כתב שלזה הסכימו רוב הפוסקים, וכן דעת הפני' כתובות בקר"א, ועי' בתש"י חכ"ל סי' ק"ג, ונתיבות לשבת ס"ק י"ז, ובתש"י צ"ח אברהם סי' פ"ז אות ד' ה' ו' ז'. ובנה"ג הגה"ב אות כ"ז הביא צ"ח הרדב"ז שאם היא טוענת מוכ"ע אין להוציאה מצעלה, וכ"ש צ"ח רוב סברת הגאונים והרי"ף דאין צנזורה טענת דמים.

טע"ף טו. עה. שקינא לה בעלה וכו' אסורה לכהן. כתב צ"ח מלבושי יו"ט סי' ע' נראה לי דלאחר קינוי וסחירה

ואף דכד"מ שם כ' דעת הטור הוא דאף במכחשתו איכא משום לזות שפתים, צכ"ג י' ללרף סברת ההפלאה בקר"א סי' ס"ח סק"י דכיון דליכא חזקה צדקה ומנכ' לפיכך אפי' צרי"פ לית שכי' עיקר האיסור הוא משום שאח"כ, וצנזון דא לא החמירו חכמים, ואף דיש להעיר ל' ההפלאה משעמ"ק כתובות ע' על החום ד"ה ל"ל וכו' ע"ש, מ"מ כסנוף להחיר מלטרף, צפרע צכ"ז דיש חדר"ג שלא לגרש צע"כ וכמזואר צ"ח סי' ס"ט.

עב. וטען שמצאה דרוסת איש. פירושו זין כשטען פ"פ מלאחי וזין כשטען טענת דמים, אבל כשהיא צנזרת אינו יכול לטעון טענת פ"פ כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מה"א ויש מהגאונים שסוברים להיפך, עי' תוס' כתובות דף ע', והרמב"ם דחה שם דצריכס, וגם דעת רש"י שם ל"ז בהרמב"ם (ערוך השלחן סעיף ל"א), ועי' להלן צ"ח סי' ס"ה סעיף ג'.

עג. נאסרת עליו. יש מרביתו שכתבו דכל זכ לא מייירי רק כשמכחשתו או בשותקת דאז אמרי' דהוא נאמן משום דשאח"כ, אבל כשאומרת נבעלת וקודם הקדושין נבעלת [לכשר] מותרת לו כיון שהיא טוענת צרי וכו' וטען שמא צרי ושמה צרי עדיף (הרריי ובר"ן), וכו' לא שווי צכ"ג חדי"א וכן משמע צירושלמי שם כ"ז, אבל יש מרביתו שחולקים צד וכו' דכיון דליכא אלא חדא ספיקא לא משגיחין דצריה (הכ"מ ועי' רא"ש), וכי' שם שגם דעת הרמב"ם כן הוא ואינו רואה הכרע מדבריו (ערוך השלחן סעיף ל"ב), ועי' צ"ח סי' צ"ח ס"ק י' וצ"ח ס"ק ע"ז שכתבו דנאמנת לומר דקודם האירוסין נבעלה ע"ש. ובעצי ארזים ס"ק כ"ה כתב שמהרא"ש משמע דבאשה כהן גם הרריי מודה לאיסור, משום דנגד טענתה יש חזקה הגוף דבאשה הוא דנבעלה ועדיפא מחזקה כשרות כמ"ש הת"י כתובות ע' וכ"כ הפני' כתובות שם ד"ה אי"ר אלעזר וכו', ולכן השיג שם על הכ"מ, אמנם בקר"א אות כ"ז ואות ל' העלה דנאמנת במינו דמוכ"ע, דזוהי לא שכיח יותר ממכ"ע, ונחל"כ כצד העלה הש"ך

באר הגולה

ת מיתרל דרבל נייטן ד'
פ"ט ע"ל ופרש"י קול
על הפנויה שזינתה
לעכו"ם ולעזר

ואפילו

סתחי תשובה

(*) שם פונה. [עיין בתשובת חכם סופר סי' ת' ע"ד ישראל שדר בין האומות יחיד
ונתן נתקשרה בשידוכין לכהן אחד וינאל קול שהרחה לזנות ושיגלה והיא ואבותיה
מכחישים ואומרים שמתת חולי נתעכב וסתה חיה חדשים וע"ז הוציאה נכרית
אחת שם רע הנ"ל ומעולם לא זינתה ועמה הגיע תור נישואין לכהן וגשאל יד מותרת לו והאריך שם
עניני קושיית האחרונים שדן דהכל סותר למ"ש לעיל סי' ד' סעיף
ט"ו ותסיק דודלי דברי הכ"ח נכונים דהתם נאל"ה והכל מיירי בפנויה ודברי הכ"ז ס' ד' שם תמוהים כו'
והחילוק שמתקיים הת"מ ונ"ש דרינון הוא טפי מקול לפע"ד
נתנו דבריהם לשיעורין ומי ישער זה. והשאל נכ"ד אע"פ דפנויה היא ולי ינאל שם מזה היינו תולין
בפריעות בעלמא ולא היינו מושיין יד היה רינון או קול דלא
כח"מ ונ"ש הכ"ל ת"מ היינו צינאל קול שזינתה אך הכל שהקול הוא שנתעברה וילדה ח"ל
לפרש צפריעות ומ"ה יד היה קול שנתחזק נכ"ד היה צדור שאסורה
לכהן ונפרט לכתלה ואלע"נ ד"ל ספק הקול אחת ספק שקר ואח"ל אחת דילמא מהכשרים
לכהונה הכל צדור נכפר של עונדי כוכבים ואפילו ישינס צבית אציה
נ"כ יהודים שאינם נאסור ערוה לה וה"ל קבוע כמע"מ ת"מ הא כתב הטור דמתמא הולך
הנזול אלנה ומרונה פריש ויח"ש הכא שזינה נזדקת לומר לכשר
נענתי כו' אך הכל ראוי לנ"ד לחקור אם אחת הוא שקול הלידה ינאל ע"י נכרית אחת
ולא וותרת להנשא אפילו לכתלה דאפילו לפרש"י דדומה לא יקח אלא"כ ח"ל
לו נענין אחר ונרש"י אפשר דדומה הוא דילמא בעלמא נלי שום החזקה קול ת"מ
הכל שכבר נתקשרה בשידוכין וקנסות וגדולה נזשה הוא כמו ח"ל נענין אחר ת"מ
נ"ל דנריך להסיר את הכהן גדול שאם ימלא פ"פ יוציא דלפע"ד פ"פ ע"י לידה אפילו פנוי
נקי ולהודיע גם לה שחשוא לענשה אם נפשה יודעת דלא מטוהרה ומה טוב
להטיל איסור סתם בפני אבותיה על כל מי שמכיל הכהן הזה כו' עכ"ד ע"ש עוד בס' כ"צ]:

אוצר הפוסקים

משרתת אלל צעכ"צ שנתעברה ממנו וילדה במקום אחר ונחבר
מכשנים שאמרו שמהן ינאל בקול שאינן יודעות זה צדור, ונשחזכר
לכהן אם מותרת להנשא לו אי חיישינן שמה זינתה עם פסול כיון
שהמקום שדבר רוי"פ אללה, והשיב דמותרת אף שיש ראשונים
שמחמירים בקדלי"פ לכהונה, יש לסמוך על סתומת הש"ע כאן שכו' כד'
הרמב"ם ושאר ראשונים דס"ל אף בקדלי"פ או צעדי כיסור
היו הדיון כמו לצעל דלוינה נאסרת אלל צדור, וגם הרמ"א
לא הביא כאן כלום, ואף שהביא בס"י ינאל ובחמיר שם בקדלי"פ
וצעדי כיסור ונ"כ כ"ש לכהונה, מ"מ בקדלי"פ לחוד אינה אסורה
אלל לנטען דוקא, והיינו משום דכזה דנושאכ אחזיק לקלא וכיו
בקדלי"פ ועדי כיסור, וא"כ צד"ד יש להקל ויש ללרף סברת כצ"ח
דבפנוי אמרין דמשום פריעותא בעלמא ינאל בקול, ואף דילא עלי
קול מעוברת, מ"מ גם כזה יש לתלות להקל דמשום טיבוב כוסת
נראית מלאה ודמית למעוברת, ע"י נחש"י טב"ח סי' כ', ועוד יש
ללרף לפי"מ שמבואר מד' רש"י גיטין פ"ט א' ד"ב בעולת אין חוששין
וכו' דאפי' היכא דאסרינן מחמת קול הוא משום חשש ספק (וכזה
ח"ש ד' רש"י פ"ש נח"ה, וכ"כ בפנ"י שם), וא"כ לפי"ו הוי כאן
ספ"ש שמה בקול אינו אחת ואח"ל שכו' אחת דלמא לכשר נענלה,
ואף דצד"ד ה"ר רוי"פ אללה ואין צ"י הספיקות שקולין, מ"מ י"ל
כמ"ש כצ"ח בס"י ד' סקלי"ט דאף צד"ד הוי כמע"מ ע"ש, ועוד יש
ללרף כאן סברת החוס' בנחוצות י"ג ד"ה בשבחנו, דאשכח בודקת
ומזנה, וא"כ מחמת סברא זו נעשה כמע"מ אפי' צד"ד אללה
ושב הוי ספ"ש (ואף דכתוס' בגיטין שם לא ס"ל סברא זו, מ"מ
ש"י רש"י כן), ועוד יש להחיר צד"ד דכזה כל מה שאנו רואים
להחמיר כזה הוא מחמת ש"י ר"ת שגראכ מדבריו דסובר דבקדלי"פ
אסורה לבעל אי לאו דליה לקלא דנח"ה נשואין, ולפי"ו החמירו
האחרונים אפי' בקלא דפסיק דאסורה לכהונה לכתחילה, אומם
לש"י ר"ת יש להקל בקלא אפי' צד"ד מטעם ספ"ש כמ"ש כתוס'
בנחוצות י"ג צ"י בשמו דאמרי סמוך מיעטא לחזקה ויבוב כפלגא
ופלגא, וכן הביא הרא"ש בחולין בשמו, וכן הוא דעת הרא"ש
בצדכ"ב, וא"כ איכא כאן ספ"ש אפי' צד"ד ספק שהקול אינו
אחת ואח"ל אחת שמה לכשר נענלה, ואין להחמיר לש"י ר"ת אלל
בצינאל בקול שנתעברה מפסול.

ועוד יש לצדד דהוי בקול ושוברו עמו שהרי צינאלת הקול נאמר
דמעכ"צ נחעברה, וצד"ד לנו דלכשר נענלה חו לא חיישינן
שמה זינתה עם אחר כיון דלא דיימא מעלמא וכמ"ש בגו"ב, ואף
צד"ד יש להחיר (ע"י פ"ת ס"ק ע"ו), ועוד יש ללדד לפימ"ש
כצ"ח בס"י ד' ס"ק מ"ג צ"ח כטור ומכר"א דמן הכתם לא
חליק

באר היטב

(בח) בעיר. אפילו קול שמתחזק צד"ד מ"מ חליקן שמה ראו זה דבר
פריעות בעלמא:

אחת שם רע הנ"ל ומעולם לא זינתה ועמה הגיע תור נישואין לכהן וגשאל יד מותרת לו והאריך שם
עניני קושיית האחרונים שדן דהכל סותר למ"ש לעיל סי' ד' סעיף
ט"ו ותסיק דודלי דברי הכ"ח נכונים דהתם נאל"ה והכל מיירי בפנויה ודברי הכ"ז ס' ד' שם תמוהים כו'
והחילוק שמתקיים הת"מ ונ"ש דרינון הוא טפי מקול לפע"ד
נתנו דבריהם לשיעורין ומי ישער זה. והשאל נכ"ד אע"פ דפנויה היא ולי ינאל שם מזה היינו תולין
בפריעות בעלמא ולא היינו מושיין יד היה רינון או קול דלא
כח"מ ונ"ש הכ"ל ת"מ היינו צינאל קול שזינתה אך הכל שהקול הוא שנתעברה וילדה ח"ל
לפרש צפריעות ומ"ה יד היה קול שנתחזק נכ"ד היה צדור שאסורה
לכהן ונפרט לכתלה ואלע"נ ד"ל ספק הקול אחת ספק שקר ואח"ל אחת דילמא מהכשרים
לכהונה הכל צדור נכפר של עונדי כוכבים ואפילו ישינס צבית אציה
נ"כ יהודים שאינם נאסור ערוה לה וה"ל קבוע כמע"מ ת"מ הא כתב הטור דמתמא הולך
הנזול אלנה ומרונה פריש ויח"ש הכא שזינה נזדקת לומר לכשר
נענתי כו' אך הכל ראוי לנ"ד לחקור אם אחת הוא שקול הלידה ינאל ע"י נכרית אחת
ולא וותרת להנשא אפילו לכתלה דאפילו לפרש"י דדומה לא יקח אלא"כ ח"ל
לו נענין אחר ונרש"י אפשר דדומה הוא דילמא בעלמא נלי שום החזקה קול ת"מ
הכל שכבר נתקשרה בשידוכין וקנסות וגדולה נזשה הוא כמו ח"ל נענין אחר ת"מ
נ"ל דנריך להסיר את הכהן גדול שאם ימלא פ"פ יוציא דלפע"ד פ"פ ע"י לידה אפילו פנוי
נקי ולהודיע גם לה שחשוא לענשה אם נפשה יודעת דלא מטוהרה ומה טוב
להטיל איסור סתם בפני אבותיה על כל מי שמכיל הכהן הזה כו' עכ"ד ע"ש עוד בס' כ"צ]:

וסחירכ דמרציון מונעמאכ דאסורה לכהונה ולתרומה אם מת
בעל ואל שמה וניסת לכהן או שבעל היה כהן ונאל עליה
דבניה לא הוי אלל ספק הללים כיון דהיה הוי ספק זונה, ולא אמרי
דבניה יהיו ודאי חללים כיון דאסורה לכהונה מטעם ונעמאכ איסור
ודאי, ואע"פ דזה אינו אלל איסור עשה, מ"מ לפי מאי דק"ל
כראצ"י דבעולת לכה"ג נמי משום לה חללה א"כ איכא למילף מק"ו
מבעולת לכה"ג דמותרת בחרומה ואפי"ה משום לה חל ה"א א"כ כ"ש
איסור דונעמאכ, אפי"ה נראה דמאיסור עומאכ לא משום לה חללה
כיון דאיסור עומאכ נוכח אף צישראל, אע"פ דצישראל אינו נוכח
אלל דוקא לבעל, ולכהונה אסורה מחמת איסור עומאכ אף
לאחרים מ"מ כיון דזה דאסורה לכהונה הוא מחמת שם עומאכ
ושם עומאכ פוסל צישראל לכך לא משום לה זבניה חננים וכו'
ע"ש דכצ"ח ראי' לזה, וע"י צי"ש יצמות פ"ד סי' ל"ע וצ"ש
סי' ד' ס"ק כ"ב.

טע"ף טז. עו. יצא לה שם מזנה בעיר. ציטעות יעקב
כצ"ח מחש"י צ"ח בחדשות סי' כ"ו שכתב צ"ח חכם
אחד דאם ינאל קול שיש צ"י עידי זנות חוששין לקול כזה, דכיון
שינאל בקול שיש עידי עומאכ חו לא שייך לומר פריעותא בעלמא
חזי, ושכן דעת הרבב האחרונים.

עו. שם מזנה. א. ע"י צה"ח ס"ק י"ד וצ"ח ס"ק ל' ש"י דמ"ש
לעיל בס"י ד' ינאל עלי קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל
מרננים אחריה דחוששין, י"ל דמרננים אחריה גרע טפי, והצ"ח כתב
דהכל איירי בפנוי ולעיל איירי צה"ח ע"ש, אולם צה"ח כצ"ח סי'
ק' כתב דאף צה"ח ואפי' בקול כוחזק צד"ד כיון דאין בכל מרננים
אחריה מותרת ע"ש, ובחמ"ס ח"א סי' כ"ב כתב דכאן מיירי שינאל
עלי שם מזנה שכו' שם פריעות בעלמא לפיכך אין חוששין צין
לפנויה וצין לא"ה, משא"כ בס"י ד' מיירי צרינון שהיתה מזנה לא
שינאל עלי שם זונה אלל כגון דבר מכוער ורוכל ינאל וכל כה"ג
חוששין צין בפנוי וצין צה"ח, והיינו כשיש רגלים לדבר ואיתחזק
צד"ד שפלוני שמע מפלוני וכו' וע"י צפ"ח כאן מ"ש מחמ"ס סי' ח'
(וע"י לעיל בס"י ד' צה"ח ס"ק ס"ג). ובפני משכ ס"ק כ"ד
כצ"ח מחמ"ס כחוצות ל"י שכתב צ"ח רב האי גאון פ"י אחר על
ינאל שם מזנה צד"ד דאין חוששין לה דהיינו לענין לאסרה על בעלה
ע"ש, [וכ"כ צה"ח הריעצ"ח סוף גיטין צ"ח הרא"ש ע"ש], וכי
צפ"ח שם דלפי פירושו נראה דכ"כ לכתחילה אסורה לכהן.

ב. וע"י בפ"ת כאן שהביא מחמ"ס שכתב דוקא צינאל קול שזינתה
לא חיישינן משא"כ אם ינאל קול שזינתה ונחעברה ע"ש.
ובש"ח מלבושי יו"ט סימן י' נשאל צינאל קול על צחלה שהיתה

באר הגולה

א ולא מנחתו חלין ילא
לו דין זה ונ"ע לענ"ד
שנראה סותר למ"ש לעיל
סי' ד' סעיף ט"ו ושם
י"ל שדין זה נדושה לא
קאי חללא קול מזהה לו
י"ל שם הרישא נדושה

מיירי ושאני התם וכמ"ש שם להכל מרנין אחרים וכמ"ש שם התוס' נסוטה
ב ל' הרמז"ס שם תוספתא כתובות דף י"ג ע"ל כר"נ ור"ל שם

**א [מט] ואפילו הוציאה בעלה משום שעברה על דת יהודית או בעדי דבר
מכוער ומת קודם שנתן לה גט הרי זו מותרת (כט) לכהן:**
**ב [נ] פנויה (טו) שראוה (ל) שנבעלה לאחד והלך לו הבועל ואמרו
לה מי הוא זה שבא עליך ואמרה אדם כשר הרי זו נאמנת ולא עוד
אלא**

אלא

[מט] ואפילו הוציאה כו'
ועתה שם ד"ה אכלה
פ"א א' מאי תצא נמי
כו' דאליב לקלא בתר
נשואין לא חיישינן וע"ש
כו': [נ] פנויה כו'
במש"ש מאי מדברת כו'

ואף ועירי מודה לרב אסי אלא דר"א מליב על ועירי ע"ש:

פתחי תשובה

באר היטב

(כט) לכהן. כתב מהריב"ל ח"א דף ק"ח דתרתיו מילי נינהו דינא עליה
שם מזהה מיירי פנויה דלי אחתיהוה תרווייהו שם מזהה ועדי
כיעור ודלי אסור לכהן ועיין במהר"ם פלוואה סי' ל"ג ובמשפט לדק
ח"ב סי' ס' וע"ל ס"ק ט"ז נסי' ד' מש"ש נשם הנצי"ה ועיין מ"ש הח"מ:
(ל) שנבעלה. עיין מ"ש הנ"ש שהאריך:

מזה שמנזר נסי' ד' סכ"ו שאפי' מודה אותו פלוני כו' והרי גם שם י"ס שם חל לא נבעלה לאחר כלל ואת"ל שנבעלה שמה גם האחר ממזר הוא ואפי"ה אין הולד חלל
ספק ממזר היה קצת רחיה ללא מהני ס"פ וגרסה דשאני ס"פ להכשיר דמסייע ליה חזקה דהא נדושה ועוד דשם הולד אין לו חזקה ממזרות חלל הכא האשה י"ל לה
חזקה כשרות לכהונה ואולי דגם הנ"ש דעני עכ"פ חד רובא היינו להכשיר גם אחת נחה עכ"ל. ושם נסי' כ"ח העתיק ג"כ זה נחום' ציחור קצת ע"ש וגם"ס כ"ט.
וכתב עוד ואמנם כל זה אם יש עדים על הנעילה כו' (וינא לקמן ס"ק שאת"ז). ועיין גם' קהלת יעקב מהגאון מליסא שם הוא ז"ל השיג על הנ"ש
גזה (ואיזה מיקל טפי מהג"ז הג"ל דגם צרוב פסולים מותרת) וכתב וז"ל מדברי הנ"ש משמע דנר"פ פסולה אף דידוע שזינתה עם כשר והא ודלי ח"א
לומר דנהדיק תנן במשנה דלף לר"י דתמחיר ופוסל מכל מקום קאמר עד שתניא רחיה לדבריה מוכת נהדיק דכשנתיא רחיה שפלוני שנבעלה לו כשר היה אפי'
לר"י כשר וכ"כ גם' הפללה וזה פשוט מחוד ועוד דהא על ציהא אחרת איכא ס"פ גמור שמה לא נבעלה ושמה לכשר ואיכא כרי וס"פ כו' (גם נחשו'
רבינו עקיבא אינר סי' פ"ה האריך בזה ודעתו ג"כ דאפילו צרוב פסולים מותרת ע"ש):

וכתב עוד ולפ"ז נראה אם הנועל מודה שמתו נתעברה והוא כהן שיכול לישא אותה אפילו נר"פ דהא הודאת הנועל מהני כדמוכח נסי' ד' סכ"ו שכתב
הטעם גבי הודאת הנועל שח"מ הולד ספק רק מטעם מדאפקרה אלתא הודאת הנועל מהני והוי כידוע שנבעלה ממנו וכיון שהוא כשר ול"ת לנעילות
יותר כשרה לכהונה וכ"כ גם' הפללה דף ג"ב ונתי' דלא חיישינן להא דאפקרה ודלא כת' כנ"י סי' ג"ו שאופר מטעם מדאפקרה ומניא רחיה מהרמז"ס גבי
ינוס וז"ל רחיה כו'. וכתב עוד אמנם גם' הפללה כותב דלף דלענין להנשא לכהן אחר מהני הודאת הנועל חלל להנשא לכהן עמו שמעיד שמתו נתעברה
או נא עליה אינו נאמן כמו גבי שניה דמערב זה לא יאשה ולי נראה דשאני שבויה דנלא הודאת הנועל היה הדין אפילו נשאת חלל ע"כ לא מהני הודאת
העד לענין להנשא לו ממנו שנתחד שהעיד צדק ויהיה כל ימיו צדיקור חלל הכא אפילו בלא הודאת העד היה הדין אם נשאת לא תנא דאיכא כרי ויחזק
רק חומרא בעלמא לכתחילה לא תנשא לכהן ודלי מהני הודאת הנועל וגדולה מזו מנינו דמהני הודאת הנועל לענין מעוברת חזירו אף דשם חמירא דאפילו אם
נשאת תנא חכ"ש כאן דאם הנועל מודה דמהני הודאתו אף להנשא לו אם הוא כהן עכ"ד ע"ש. והנה דעת הגאון בעל נר"ב בנמה תשובות אינו כן אף דעת הגאון
רבינו עקיבא אינר ז"ל בדעת קהלת יעקב הנ"ל. ודברי שיהם יונא נסי' ח"א שאת"ז באריכות. עוד כתב הנ"ש דלחירוק צ' של תוס' שכתבו דנעיקן תרי רובי ומינו
ש"מ דכשנאנסה וליכא מינו אסורה לכתחילה אפי' איכא תרי רובי ועי' גם' קהלת יעקב שם שכתב עליו לא ידעתי שום הוכחה מדברי התוס' ולי אפשר לומר כן
כלל ע"ש (ועיין בזה גם' ג"מ ובתשובת חתם סופר סימן ט' וי"ח):

אוצר הפוסקים

בחיובתא, והנה הרמז"ס לא הביא כלל דין דנסתרה, ואחריו נמשך
העוש"ע, ונראה דבדברים צדיקור דנסתרה גם לכתחילה ובדרי"פ
נשאה, וכן נראה מלשון צדיק שבוטא במהרי"ק, ומצוה צדי' ז',
אמנם מדי החוס' צבוגיין י"ד צ' ד"ה במאן נראה דחלקו בזה על
הרמז"ס, דברי כתבו שם צדי' הכי ליישב הסוגיא דמיירי בעוונת
נאנסה וא"י אם נאנסה דיש לה מינו ושמואל פסק כר"ג רק
צדיקור ולכתחילה צדי' רוב כשרין ולרצ צדי' צ', רובי, מצוה מה
דגם איכא דנסתרה ויש לה מינו מ"מ לכתחילה לא תנשא בלתי
רוב כשרים, ובבית משה סיים שם להלכה בהרמז"ס, ובנסתרה אף
צדי"פ ואומרת שנבעלה לכשר תנשא לכתחילה כיון דאומרת צדי'
ויש לה מינו, [ועי' ברא"ה סופ"ק דכתובות דכתב דה"ה בנסתרה
בעינן נמי עוונת ואע"ג דאיכא ספ"ס לא מהני].

פא. ואמרה אדם כשר ה"ז נאמנת. א. עי' צ"ש ס"ק ל"א
שכתב וכל זאת איירי כשיזנתה צרנין אז צודקת
ומנה (כד' החוס' כתובות), חלל צידוע שנאנסה אף ר"ג מודה
דלא מהני צדי דידה וכו' כשאין לה מינו וכו' ע"ש, ועי' לעיל צדי'
ד' באוה"פ ס"ק ק"ד אות ט' מ"ש היש"ש בזה, גם בכת"ס סי'
י"ח כתב כד' הנ"ש, וכתב טעם בזה [בוצא לעיל צדי' ד' ס"ק ל"א
אות צ'] דמצוה צירושלמי שם דעממא דר"י דתמחיר אפי' צרוב
כשרים משום דזנות רלח אחר הפסולים והוי כאלו אין הכשרים
נכנסים בספק כלל וכמו רוב משליכי חינוקות דמצוה צ' במשניות
דמשכירין דאין הולכין אחרי רוב נפשות חלל אחרי רוב המניין
בעסק

תלין צנכרי, ומכל צירופי הנ"ל נראה דמותרת להנשא לכהן,
אולם צריך להזהיר להחמיר בצדקה רצה שאם לא ימנא לה בחולים
שיפרש ממנה וכדון דמנא פ"פ שאסורה כהן כיון שאמרה שלא
נבעלה כלל, (ועי' בפ"ת כאן).

עת. ואפי' הוציאה בעלה. עי' באה"ג כאן שכתב ולא מנחתו
מאין ילא לו ד"י, אולם עי' במ"מ צדי"פ י"ז מהאוס"ב
שכתב ט"ד הרמז"ס ומ"ש רבינו ואפי' הוציאה בעלה וכו' הוא
משום דאמר' צגמי דבר צרור וכו' ע"ש, ועי' בית מאיר כאן.

עט. או בעדי דבר מכוער. א. עי' באה"ט ס"ק כ"ט שכתב
דלא קאי חללא עלי שם מזה, דשם מזה ועידי כיעור
ודאי דאסורה לכהן. וכ"כ צדי' משה ס"ק כ"ד, דע"כ ל"ל כן לשי'
הרמ"א דס"ל להבן צדי' י"א דצינא קול זנות ועידי כיעור מויליין
אותה אפי' מצעלה, אי"כ כ"ש דאסורה לכהן.

ב. כתב בכנה"ג הגה"ע אות ל' דמנא צדי' דעידי כיעור הללו
אע"פ שהם פסולים אם היא מודה לדבריהם פסולה
לכהונה, עוד כי שם דלא צדיקן כלל בזה כיעור כרוכל ממש חלל
לפי ראות עיני הדיון.

סעיף יז. פ. שראוה שנבעלה. בבית משה ס"ק י"א אות
י"א הביא הא דאיתא בכתובות י"ג במתני' שם ראוה
מדברת עם אחד ואמרו לה מה עיצו של איש זה איש פלוני וכהן
הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת וכו' ושם צגמי נחלקו דועירי אמר
מאי מדברת נסתרה וק"ל כותבי, ומ"ד מדברת נבעלה עלה שם

באר הגולה

ג סע נמשנה כרנן נחליאל
ור"א

זאמרו

אלא אפילו (טז) ראוה ג מעוברת

פתחי תשובה

לא תלא וכו' ה"ג סי' ד' סק"ג להלכה ואף להפוסקים דסברי דהולד פגום לכהונה י"ל דהוא רק דרנן כו' וזה י"ל דאף לכתחלה עדינן עונות. אלל בגרשה דהוי לכהונה תשג דאורייתא דשאל נבעלה לכהן מש"ה גני ולד נמי מתקלין בין לכתחלה לדיעבד כו' ומסיק וז"ל היוצא לנו מזה דנכ"ד לדעת ה"ג מהני גרי דהאם לחוד להכשיר הבת לכתחלה והכי משמע מדברי הרטנורא ספ"ק דכתובות וזהו דעת השואל בשו"ת רת"א סי' כ"ד אלל דמ"מ אחרי דהרמ"א השיג סע לתומרא מלן ספין ומלן רקיע להקל. אך גנ"ד דהוא לומר גרי גם כן דמיניה הוא וזהו י"ל דאף ר"י מתיר כאלמדין חול דהא קמורה וזה יש לסמוך להקל אפילו לכתחלה עכ"ל:

וע"ש עוד שכתב דמ"ס ה"ג סי' ה"א הוא גרשה שייך בולד ג"כ תחלה ודיעבד כו' דצרי תמורה דמשמע דאם נשאת לא תלא וז"ע טוהא דהא מה דמקלין דמלן דמכשיר זה מכשיר נסתה היינו דחוק האם מהני נסתה וזהו שייך אם הנ"מ גם על האם תשא"כ בגרשה כו' ואולי י"ל דס"ל כי היכא דגרי ויחזק כשרות מהני ה"ג גרי ורוב כשירים ולגבי מוזרים וכהנים הוי רובא כשרים ומלך נכרי כיון דסתה פגום רק מדרנן מהני גרי לחוד. ואף עדין קשה מלישנא דה"ג משמע דאפילו ברוב מוזרים הדיו כן וזהו לכאורה גם דיעבד תלא כיון דליכא חזקת כשרות דמסייע וז"ע לדינא עכ"ד ע"ש ועי' גס' ג"מ מ"ש זה: (טז) ראוה מעוברת. עיין בתשו' נו"צ תנינא סי' כ"ח ששאל אודות בתולה שזינתה והרתה לזנונים ואמרה מליש פלוגי הכהן וגם הוא הורה לדגריה

עוד כתב ה"ג וז"ל גם איירי כל זאת להכשיר אותה אלל להכשיר הולד הוי כדיעבד לכן אפילו ברוב פסולים נאמנת להכשיר כו' וכשהולד כשר לקהל כשר ג"כ לכהן וא"ל לחלק צניעה כגון אפי' ברוב מוזרים והיא אומרת לכשר נבעלתי כשר הולד אפילו לכהונה. מיהו אם היא גרשה אז שייך בולד ג"כ תחלה ודיעבד כי שמה כהן גל עליה והולד חלל עכ"ל. ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סי' ג"א בעובדא צפנויה שהרתה לזנונים ונשאת לאיש וילדה בת ובעלה היה מחזיק אותה לבתו בכל ענינים וכשהולד שדכו אותה לכהן ונשאל אם מותרת לכהן. והשיב דהיינו דגרי ה"ג שכתב כשהולד כשר לקהל כשר גם לכהן וא"ל לחלק צניעה. וכתב ולכאורה עעמו וזה דאם נאח להחמיר אלל להחמין לדגריה ממילא תגטרך לפסלה מקהל כדיו שחוקי שלא נבדקה האם וזה הוי דיעבד. אף דאפשר דאסורה לכהונה וכשירה לקהל כגון דזינתה עם ערבי מ"מ לא פלגין דגריה להחמין לחלצין ומה דהיא לא תנשא לכהן ולא לחמין כיון דמחמין לדגריה לגבי בתה ממילא גם היא כשרה לכהונה ז"ל לגבי מרי גופי פלגין דגריה. אמנם לפ"ז יקשה מ"ש ה"ג עוד מיהו אם היא גרשה שייך בולד ג"כ תחלה ודיעבד כי שמה כהן גל עליה ויניחא ג"כ ללא פלגין כו'. ולזה נראה דכוונת ה"ג כד לגבי תשג נכרי י"ל דסתה תנשא לכתחלה כיון דמרינא מועיל גרי דיהא לגבי הבת אלל לכתחלה לא תעביד עובדא וזה כיון דנל"ה הרבה פוסקים ס"ל דערבי הנא עב"י אין הולד פגום לכהונה כדמשמע מסתימת הרמ"ם גם הרמ"ן נאמנות כתב דאם נישאת לכהן

אוצר הפוסקים

כשרותה ונאמנת לומר לכשר נבעלתי, וע"ש במרכ"ס, ועוד שמה"ט אדם נאמן בצרי אף במקום רוב כמ"ש הרשב"א בקדושין סי', ועי' במהרש"א יבמות פ"ח ופניי כתובות כ"ג, וכיון שפלוגתאם הוא רק דרנן א"כ הלכה כדברי המקיל בדברי סופרים ע"ש.

ב. עו"כ הבית משה שם דאף לשי' החוס' אם האשה נאה לפגיו ואמרה נאנסתי וכשר היא והחירוב צ"ד דנאמנת צמיגו להב"ש, ואח"כ צאו עדים דנאנסה ונמלאת מעוברת מ"מ לא תלא מכהתרה ותינשא לכתחילה ברוב כשרים דכיון דכל העמ"ס דלא מהני גרי דידה ורוב כשרים משום דלא שייך בזדקת ומנהג ודמי לשצוי (עי' בחוס' שם) ובצצוי גופה כיון שכתירוב תנשא לכתחילה, ומסיים שם צאות י"ד ולהלכה י"ל דנאנסה בצרי ובי רוצי תנשא לכתחילה דיש לסמוך על המחירין באיסור קל כזה.

פב. ראוה מעוברת. א. בתשו' עין יחזק ח"א סי' י"ד נשאל בצחלה שכיחה משודכת לכהן כשנתיים וכל הזמן נמלא במשודך צבית אצי. במשודכת, וביה אוכל וישן עמה בחדר אחד ועכשיו היא מעוברת, והיא אומרת לא נבעלתי ובחולה אני, אלל שכתשודך היא ישן עמה במטה אחת ועשה עמה מעשה חדודין ותמיד בשכבו עליה יאלה ממנו שכ"ז, אולם לא צא עלי' ביאה ממנו, וגם הרופא שדקק אמר שעודנה בחולה, והיא מוכנה ליטבע שצובה חמורה שלא שכתב עם שום איש זולת המשודך שלה, ואף המשודך מודה לדגריה, ואינה חושדה שזינתה עם אחרים צאשר כמעט לא זה ידו מידה, ומלכד רוב אחיה הדרים צשכונתה כשרים הם, והשיב דיש להקל להחירה להנשא לו, כיון דיש צשכונתה רוב ישראל, ורוב האורחים ישראלים כשרים, א"כ יש כאן חרי רוצא ויש להקל אף כשאנינה עוונת צרי כמ"ש הב"ש והצ"מ, ובפרט דהיא עוונת צרי שלא נבעלה מעולם, ובצירוף צרי דידה יש לדון בג"ד דהוי ספ"ס שמה נעצרה משכ"ז שאלה ממנו ועודנה בחולה ובפרט שנבדקה ע"י הרופא ואומר שביה בחולה דאף דנימא דאין אנו צקיאין לצדיקת בחולה וכמשי"כ הח"מ צסי ס"ח סק"ג, מ"מ מידו ספיקא לא נפקא, [עי' מה' חגיגה דף ע"ו דשמואל ל"ש וחיישין שמה צלמנטי עיברה, אף דהוי לא שכיח אפ"ה נאמנת לומר בחולה אני עיי"ש, ועי' צסדרי עברה סי' קצ"ג סק"ג]. ואפי' אם נבעלה לאחר שמה לכשר נבעלה, ולא חיישין לקרובים כיון דעיקר חומרא דאנו שחמירין לאסור לכתחילה הוא מדרנן, יש לסמוך על הסוצרים דלא חיישין,

צעסק זה, וכמו כן הכא כיון שרוב המזויין אלל זנות פסולין שוב לא מהני רוב כשרים ור"ג אמר אדרבה יש רוב מתנגד לזה שאשה בזדקת ומנהג ולא תשמע להפחתות לפסול, ולסבירא זו נסתלקו כל הפסולים מהספק והי' ראוי להחירה אפי' בלא נבדקה ואפי' בר"פ, אלל כיון דאיכא צי רוצי המתנגדים זל"ז הו"ל כמו חרי וחרי ואוקמה אחזקת כשרותה עם צירוף צרי שלה, וכ"ז בנחתתה, משא"כ צאונם דל"ש בזדקת אמרי צודאי דזנות רבה אחרי הפסולים ולא מהימנא, ועי' רח"ה צמחני דתינוקת ספ"ק דכתובות. גם צפני משה ס"ק כ"ז כתב דדוקא צזינתה צרנן דדיעבד ל"ה אפי' בר"פ, וכתב עוד דבעונתה נאנסתי אף דדיעבד תלא צר"פ אפי' לא ראוה שנבעלה שכן לפי מסקנת בגמ' אנוסה יש לה קול, וא"כ אין לה מינו כלל דאינה יכולה להטיו נגד הקול לומר דלא נאנסה ע"ש.

ובמים חיים (לרמ"כ רפפורט) סי' ו' מביא דאף בהפלאה צכתובות י"ד ע"ד החוס' ד"ה כמאן, כתב כהצ"ש דאף לשי' החוס' כל שאינו ידוע שנאנסה נאמנת, משום דאית לה מינו שנבעלה צרנן, ואין לומר דאין כאן מינו דאין אדם מע"ר, דעי' בחוס' ריש צ"מ שכתבו דכשעושה תשובה נאמן, א"כ הא איכא מינו לטעון כן דרך תשובה.

אולם הבית מאיר כתב דיפה כתב הפני יחושע דמסתימת הפוסקים משמע דלא נחתי לחילוק של צודקת, כי דוחק גדול לפרש לשון הפוסקים ראוה שנבעלה דוקא צרנן (ולפ"ז אפי' צידוע שנאנסה ואין לה מינו נאמנת), ועי' פני' שם ד"ה בשצחנו, וכ"כ בצע"ק י"ד צשם תשו' כני' סי' ע"ח להוכיח שם דהרמב"ם לית לי האי סברא דצודקת ומנהג. גם צבית משה ס"ק י"א הוכיח דשי' הרמב"ם דנאנסה מהני צרי שלה ולא ס"ל כשי' החוס' דצודקת ומנהג, והביא משעמ"ק כתובות שם צשם הרשב"א דלכך נאמנת צנאנסה אף דלא שייך צודקת ומנהג, משום דכיון דידוע דנבעלה לא כסיפא לה לומר דנבעלה לפסול, ולפ"ז אף צנאנסה ור"פ נאמנת בצרי שלה דדיעבד ע"ש, [ועי' צפ"ת ס"ק כ"א מ"ש מנו"צ, ועי' לעיל סי' ד' ס"ק ק"ד אות א'], ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' תל"ג כי דרש"י והרא"ש ושאר פוסקים לא ס"ל כהחוס' חזקת צודקת ומנהג ועיקר טעמא הוא משום חזקת היתר, וכשעיתם מבוחר כן צירושלמי פ"ק דכתובות כ"י דאיתא שם שאפי' ר"י מודה צאנוסה, ופי' שם הפ"מ משום דלא אצדק חזקת

ואמרו לה ממי את מעוברת ואמרה

מאדם

פתחי תשובה

רק שאמר שהיתה דיימא גם תפלוני שראה שנהגת פריעות וחסה יתירה עמו וגם אותו פי' כשר הוא חללה אצל הוא מסופק אם לא זינתה ג"כ עם אחד מבני ביתה הפסולים לה ועמה נתקשר הכהן עמה בתנאים לישא אותה באופן אם היא מותרת לו. ונחשפק הרב השואל אם יש לחוש לכהונה אף שגניהם מוריס כמו שאינו מועיל לפטור מינוס לדעת הרמב"ם (הוצא לקמן סי' קנ"ו ס"ט) או דלמא שאני יבוס שאין לה חזקה להיתר משא"כ לכהונה יש לה ח"כ ומדברי הג"ש ס"ק ל"א תשמע דאין חילוק. והוא ז"ל השיב לו מה דחויא דמספקא ליה אלינא דהרמב"ם ולדידי נהפוך הוא דאפילו לדברי הרא"ש דמיקל לענין יבוס כאלו מודה דלא מהני הודאתו שהרי אין הכהן נאמן להעיד על הגנויה שהיא טהורה כדי שישאנה דחיישין שמה עיניו נתן זה כתנאי בכתובות ל"ו ונש"ע סי' ז' ס"ג וא"כ למה יהיה כאלו נאמן כיון שרואה לישאנה. ואם היה מודה שגא עליה והיתה רואה להגא לכהן אחר היה מקום לפסול אם זה חלוי במחלוקת הרא"ש והרמב"ם. וכבר כתבתי בתשובה אחרת (הוא צבי"ג ל"ג ויוצא לקמן סי' קנ"ו ס"ט ס"ק ס"ג) שאף הרא"ש אינו מחמירו לענין יבוס אלא במודה שגא על הפנויה ואינו נושאיה כו' וא"כ ק"ו כאלו. ואין לומר כשם דבגנויה אם פדלה ומעיד צה ישאנה דלא שרי דזו נכדי ה"ג כיון שאומר על עצמו שגא על נדה שהרי כל פנויה צומנינו נדות הם אי לאו שאתם אחר לא היה משום עצמו רשע ואי אומר אדרבה משום זה ראוי שלא להאמינו דאין אדם מע"ר ושקר הוא אומר כו' ועפ"י נראה דמ"ש הג"ש ס"ק ל"א דבכ"ג מודה הרמב"ם דפני נדה רואה היינו גם דחיירי צידוע שנגעלה לכשר ומיירי שידוע ע"פ עדים או ע"פ הנובל ואינו כהן אצל כאלו שאין אנו יודעים רק מפיה ומפי הנובל שהוא כהן והוא עצמו רואה לישא אותה דיבורא דידיה אינו מועיל מאומה אפילו להרא"ש וא"כ דינה של רינה זו תליא בכל הני פלוגתא שנס"ם ו'. ואמנם לפי מה שהזכיר הרב השואל שרוב בני ביתה כשרים חללה גם

אוצר הפוסקים

לה וכו' והאמר לי שמואל לר"י הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדה עד דאיכא רוב כשרים וככא רי"פ חללה וכו' הא לכתחילה הא דיעבד וכו' ופירש"י שם דיעבד, אם נשאה כהן ולא נמלך לא מפקינ לה מיני, ואמאי לא פי' כפשוטו דיעבד שכבר נשאה ולא ידע שהיא מעוברת, וי"ל דס"ל לרש"י דאי בלא נודע כלל שהיא מעוברת ואחר שנשאת לכהן אומרת מכשר לא היתה נאמנת, וע"כ מוכרח לפרש הך דיעבד, היינו בכה"ג דמתני' שראה מדברת ואמרה מאיש פלוני וכו' ולא נמלך צדי"ד ונשאה, ומסתבר דעממי דהא דמועיל צרי דידע לענין שיסמוך הצעל הכהן ע"ד, הוא משום דהא דע"א נאמן אף נגד הרוב כמ"ש הפוסקים משום דאינו רק מצר המיעוט מחוץ הרוב [ועי' חת"ס ח"א סי' צי], וגם פשוט דבהא דע"א נאמן באיסורין גם הצע"ד עלמו בכלל דהא מנדה ילפין ומה"ט מהני צרי דידע [ועי' פנ"י כתובות ע' א' ד"ה אי"ר חלעזר וכו' ויי"ג צי חוד"ה השבטנו], ואיתא ביבמות ע"א ח' ת"ח שבה קודם מעשה שומעין לו, וע"ש בתוס' כשהוא נוגע בדבר דוקא קודם שעשה מעשה ה"ז נאמן ולא אח"כ, וכמו כן לענין נאמנות ע"א לא נוכל למילף מנדה רק קודם שעשהה באיסור ולא אח"כ דו"ל השתא מוכרחת היא לתרץ את עצמה שלא עשתה איסור ע"ש, וכ"כ שם צבי"ג א'.

אולם בבני לוי סי' י"ט אחר שהוציא דברי החת"ס הני"ל, כתב שלכאורה משמע מדברי ה"ש כדבריו שהרי כתב צבי"ג ז' סק"א דפנוי שזינתה ואמר לכשר נבעלתו ונשאת לכהן לית וכו', משמע מדבריו שאמירתה לכשר נבעלתו לריך להיות קודם הנשואין, אמנם עי' ברמב"ם בפ"ה מאיסור"ב ה"י שכתב כהן שקדש וכו' ועטן שמאלה דרוסת איש אסורה מספק, וכתב בה"י"מ אם האשה עושנת צרי שקודם לכן נאנסה משמע שאינה נאמנת, אצל הרמב"ם והרשב"א ס"ל דנאמנת [ועי' לעיל באו"ה"פ ס"ק ע"ג] הרי מליון מפורש שנאמנת אף לאחר נשואין, דלא כהח"ס הני"ל.

גם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רי"ד העיר ע"ד החת"ס מחשף רעק"א סי' פ"ה שהשיג על הנו"ב סי' כ"ח (הוצא בפ"ת כאלו) שנחשפק את מחמת השש עיני נחנה צו תלך דיעבד ע"ש, ועי' בכתובות

[ועי' להלן באו"ה"פ ס"ק פ"ט אות א'], ועוד דיש כאן שתי חזקות חזקה בתולה וחזקה ביתר לכהונה, (פי' תוס' כתובות ע"ה ע"ב ד"ה אצל, ובפנ"י שם).

ב. בחדות יעקב חנינא סי' ע' כתב ע"ד אשה שבעלה צי"ב ניסן ובעלה מת צט"ז צו וצי"א אדר ילדה צן ש"ק וביא אומרת שבעלה נתעברה אז מותרת לכהונה ולי"ח שזינתה לפסול והצי"א שם דברי הרי"ב"ש סי' תמ"ז שכתב דכל שיש לחלוק בצעלה, אפי' על ג' רחוק אין חושדין בכשרות, [ועי' לעיל סי' ד' סעי' ד].

ג. בשו"ת בר ליואי ח"ב סי' ח' נשאל צכ"ב שגא בתולה ושלשה חדשים אחר נשואיהם ראו שכריסה בין שיניה באופן שלא יתכן חל"כ נתעברה לפני הנשואין, וביא אמרה שאינה מעוברת, ומה שכריסה נפוח הוא מחמת עלירת הוסת, ונסעב למק"א וחזרה ריקנית וי"א קול מצי' אנשים שילדה שם שראו אף שגא שם חללה מילדת וצ' רופאים, וביא ומשפחתה אומרים דמה שקראו למילדת ורופאים משום שעי' שנפתח לה מקור דמיה היתה צסכנה גדולה מחמת שטף דם שילא, והשיב שמוותרת לבעלה משום דיש כאן ספ"ס, דשמה לא נבעלה כלל ומה שכריסה נפוח הוא כדצריה, ואף חת"ל דנבעלה שמה לכשר נבעלה, ועוד דמבואר צכמה מקומות דאפי' במילתא דלא שכיח כלל כגון באמצעי חליין כיון דיש לה חזקה כשרות, ובפרט צי"ד דכבר נשאת דבהא לכו"ע סגי בחד רובא בטוענת צרי, וכל הדיון בהפוסקים הוא צידעין ודאי שהיא מעוברת, משא"כ הכא לא צריח לן מילתא ונוכל לחלוק בעלירת הוסת כמו שאמרה, [ועי' בתש"י נוב"ת סי' ה', ולעיל צבי"ק ע"ז בתש"י מלכו"ט סי' י'].

פג. ואמרה וכו'. עי' פ"ת ס"ק ע"ז צשם חת"ס סימן י"ח דאחרי שכבר נשדכה לא מהני אמירתה מאדם כשר כי חיישין שמה עיניה נחנה צו ואפי' אם נשאת תלך ע"ש. ובאבני צדק (להר"מ פאנעט) סי' ג' דייק כהח"ס מ"ד רש"י כתובות י"ד א' גבי ההוא ארוס וארוסתו דאחו לקמי דריי היא אמרה מיני והוא אמר אין מינאי אמר ר"י למאי נישא

מאדם כשר הרי זו נאמנת

ותיה

פתחי תשובה

ס"א נצאנה ולדעת הנ"ל סק"ה אפילו נלי עדים מותר להתייחד עמה מטעם זה תש"כ כזונה דלמלא שאינה ארוסתה אינה מחוסה בעיניו וא"כ גם כן חיישין שמה עיניו נתן זה ואף דגם נלי דינור ידיה עכ"פ ע"פ דיבורה למוד אם נשאת לא תלא רק תשאל תשום דמעלה עשו ביוחסין וא"כ אין כאן איסור תורה נראה דגם נאסור דרגנן חיישין שהרי שנוי' אסורה לכהן ע"פ פשטן של דברי הראשונים הוא רק דרגנן ואעפ"כ חיישין (ובס"י כ"ט שם כתב עוד נזה דאף דלענין מעוברת חזירו לא חיישין כמ"ש הנ"ל ס"י י"ג סק"י שאני התם דעיקר האיסור דרגנן אצל כן חכמים אסרוה מחשש איסור תורה ולכן חיישין גם נשנויה ע"ש). ואמנם יש לחלק דשאי שנויה נלי עדותו ודאי אם נשאת תלא אצל כן אפילו נלי דינורא ידיה ע"פ דברי שלה למוד ג"כ אם נשאת לא תלא. ומ"מ אף שאין לנו ראי' מוכרעת לאיסור הרי גם להיתר אין לנו ראי'ה שלא נחוש שמה עיניו נתן זה. ואף דכאן איכא ס"ם להיתר שמה לא נעלה לאחר כלל ושמה גם האחר כשר היה וכבר כתבתי בגליון הנ"ל דגם אפילו ליכא רובא כלל כו' (ולפ"ז איכא למימר דנ"ד גם להרמב"ם אין תש"ש) ז"ל דכל זה אם יש עדים על הנעילה אצל כן הרי אנו חוששין שמה עכ"פ ומסקר ואומר שבעל כו' וא"כ נג"ד

נישואין אצל העובר הזה לכשילד ויהיה זכר אם להחזיקו לכהן נמור עיין נב"ש סי' ד' סק"מ (ועמ"ש לעיל ס"ס ג' חזה) עכ"ד. וע"ש נס"י כ"ט שפלט כלל הנ"ל (ותוכן הדברים שנתאר שם מוזכר בקצרה בתשובה הקודמת שם שיוצא לקמן בסמור):

דע"ן עוד בתשובה הקודמת שם שנשאל על מעשה כיוצא בזה בפנייה משודכת לכהן שהיתה לזנויה ואמרה שמהתן נתעברה וגם הוא הודה שהוא אבי העובר ואינו חושד את הכלה שנעלה ג"כ לאחר ומקום הכלה אין לישראל שבוה נפ"ע ורוב העיר א"י אם מותרת להנשא לו. והוכיח הרב השואל כי יש תשאל גדולה אם לא יתירו להם לישא זא"ז והוא כי תק הממשלה שם שאם פנויה הרה ויולדת קודם שתנשא לזה שנעלה לו לוקחים הילד לעבודה: והשיב ע"ז באריכות ותורף דבריו דלפוס ריהטא תליא בפלוגתא שנין הרמב"ם והרא"ש לענין ינום אף כבר כתבתי בתשובה אחרת דלדעתו כהן שאומר שזינה עם פנויה שברכה בין שני' ואומר שמתו היא הרה ורובה לישא אותה אפילו הרא"ש תורה שאינו נאמן דהיי"ש שעיניו נתן זה כו' והא דאמר' בכתובות י"ד למאי ניהוש לה חזא דקא מודה כו' ולא חיישין שעיניו נתן זה ואם לא יודה לא יוכל לישאנה שאני ארום שאם זינתה תחתיו מחוסה היא בעיניו כמנואר בס"י ק"ז

אוצר הפוסקים

מכשר מהני לרי"ג משום דאית לה מינו שנעלה מרזון מאיש כשר שאז ביינו מאמינים אותה דאשה בזדקת ומזנה [ועי' להלן סק"י] מהכין יתכן ס"י ח' ענף ע"ז].

פה. מאדם כשר. א. פי' הפלגה כחובות י"ג ח' במתני דרואה מדברת דלריך לחקור אלא בצועל דק"ל דכל מקום דאיכא לברורי מזכרין.

אמנם נשוי' כתב סופר ס"י י"א כתב עפ"י' הכו"ז קמ"א יו"ד ס"י נ"ז לענין ספ"ס שכל שאין יכולים לברר אלא ספק אחד א"ל לברר, כיון שעדיין ישאר לנו ספק ע"ש, וכ"כ בזה אף אם יבא עדיין לא יכ"י לנו שום צירור כי לא נדע עם מי האמת, ובפרט אחרי שכבר נשאת דא"ל לברר כי כל היכא דאיכא לברורי מזכרין הוא רק חומרה דלכתחילה ובלא טירחא, אבל ודאי שלא להוציא אשה מצעלה. משום זה. גם נשוי' מברש"ס ח"ב ס"י רי"ד כי דא"ל לשאול לצועל דכיון דלגבי האשה אין הצועל נאמן דהוי ע"א בכהנשה של בצע"ד שוב מותרת לכל העולם וכדמנואר צו"ד ס"י קכ"ז ס"א, ועי' בספר פתח השדה ח"ב ס"י י"א.

ב. ואם הוא מבחישא. פי' פ"ת סק"כ שהצוה בזה מחלוקת בהפלאה ובהחש"ס ע"ש. ובתשו' כתב סופר ס"י י"א העלה כ"י אצויה ח"ס (אף שלא בזכירו) והביא ראי' מדברי הרמב"ם פט"ז מאיסורי כ"י (הוצא נשוי' ס"י ד' סעיף כ"ז) בלחום וארוסה וטוענת שממנו נתעברה והוא מבחישא דנאמנת לגבי עצמה ואינו כזונה ע"ש, ועי' בפ"ת שם מ"ש מהפלאה ובהחש"ס על ראי' ז.

ועי' בבית מאיר ס"י ד' סעיף כ"ז שהשיב ע"ד היש"ש פ"ז דיבמות ס"י י"א שכתב כ"י הפלאה, ועי' בכה"ד ס"י רס"ז דכ' דלא מהני הכחשה שלו להוציאה מחזקתה, דבזה שאמרה מכשר נעלתי לא הוכחשה וכ"כ בתש"צ ח"ב ס"י רע"ג, וכ"מ בנמוק"י ס"פ אלמנה, מהריטב"א, [ועי' לעיל בסי' ד' בלחש"ס ס"ק ק"ד אות י' מ"ש מענין זה], ועי' ש"ש פ"ז, גם נשוי' מלבושי יו"ט ס"י י"ג, ובסי' פתח השדה ח"ב ס"י י"ג, ובתשו' גצעת פנחס ס"י ד' כי דאינו נאמן להכחישא כמו שמשמע מדי הרמב"ם הכ"ל, [והוא סותר דברי ע"א שצפלאה הכ"ל]. עוד כי בגצעת פנחס שם דנאמנת במינו דאי צ"י אמר סתם לכשר נעלתי ונקטין דאמר' מינו במקום ע"א, והא ר"י בק' לרי"ג משצו', ושצו' עצמה היכא דאמרה נשציתי וטעורה אני נאמנת במינו אפי' במקום ע"א, ועי' בתשו' מהרש"ס הוצ"ל, סוסי"ק פ"ג, ובשוי"ת דחק ומשפט ת"ח ס"י א.

אולם עי' באבני צדק (להר"מ פאנעט) ס"י ג' אות ו' שדחה ראי' הכ"ל מדי הרמב"ם דשאני ארום וארוסה דכיון שהארום אומר

בהבכות בן הכוזבי שם שהעיר משוי' ס"י י"ב ע"ש, ועוד כתב ברעק"א שם שכל הכחשה שמה עני"ב לא שייך אלא היכא דבעיין דין עד כתי בשצו' או בעגונה, משא"כ בטוענת לכשר נעלתי הנאמנות אינו משום עדות אלא משום דרי ושמה, אי"כ מה צ"כ שיש כאן חשש עני"ב מי"מ הוי דרי ושמה, ובמהרש"ס ח"ד ס"י תלי"ג מליין למ"ש הריטב"א יצמות כ"כ נשם הכוספתא דמחמת חשש עני"ב אין מוליחין אשה מצעלה וכ"מ מעוד ראשונים ע"ש.

גם במלבושי יו"ט ס"י י"ב כתב דנאמנת אף לאחר נשואין, והביא ראי' מכתובות י"ד גבי הוא ארום וארוסתו דחתו לקמי' דרי' ואמר ר"י למאי נחוש לה חזא דהא קא מודה ועוד הא אמר ר"י אמר שמואל הלכה כרי"ג, ועי' בשעמ"ק שם דמייירי אף להחזיק לצעלה ע"ש שכתב"ר בזה. וכ"כ נשוי' ז"ל החדש ס"י י"ט, ובשוי"ת שאלת שלום ס"י כ"ע דנאמנת אף לאחר נשואין.

פד. ואמרה מאדם כשר. א. במלבושי יו"ט סימן י"ב כתב דלאו דוקא כשאומרת סתם לכשר נעלתי דאינה מוציאה בדיבור שום אדם מחזקת כשרות, אלא אפי' אמרה מאיש פלוגי וכשר הוא אף שהוציאה אותו מאיש מחזקת כשרות, ובפרט בזכ"י שאין הפניות טובלות לנדה, מי"מ נאמנת, דכתב הכו"ז והגאון בעל תועפות ראש שכל שאינו צפוניו ומכחישא נאמנת בדבורה.

ב. ועי' בפאת השדה ח"ב ס"י י"ג דכתב אע"ג דחשודה על איסור נדה מי"מ אינה חשודה לכהן אף דהוי איסור לאו, וכמ"ש החו"ס בגיטין ל"ה דד"ה אצל ניסח, דבדבר שהיא עומדת באיסור כל ימיה חוששת ע"ש, אי"כ הכא אף שחשודה על איסור נדה, אצל אלאו דלא יקחו דהכי כל ימיה באיסור לא חשודה ולפיכך נאמנת, וכן הסכים לסברא זו בספר אצני דק (להר"מ פאנעט) ס"י ח'. ועי' נשוי' רעק"א ס"י פ"ה ובסי' תועפות ראש ס"י ז.

ג. במים חיים (להר"מ רפפורט) ס"י ו' נשאל באשה כהן שילדה כי חדשים לאחר נשואיה, והודתה שנאנסה קודם הנשואין והיא מספרת שפעם שיחק עמה צחור ישראל קודם לילול, וזלילה בא ח' עלי' וסתם פיה ואנסה, והיא חושבת שהמאנס הכי אותו צחור ששיחק עמה משום שגם להמאנס לא הכי לו חתימת זקן כמו לאותו צחור, ולדבריה לא הכי בלחום מקום שום איש שיפסול אותה מלמד בעל אחותה שהוא בעל זקן מגדול, והשיב אף שכתבי שלה לא הכי בטע"ע כ"א ע"י סימנים מי"מ כיון דלצעל אחותה אין לו הסימנים של הצועל ודאי שאין אנו מסופקים צו וכו' מאיש פלוגי וכשר, ובג"ד אף החו"ס יודו בזה דלא כפיין לגרש [עי' לעיל בלחש"ס ס"ק פ"א] כיון שאין ידוע כלל שנאנסה אלא שהיא טוענת שנאנסה

פתחי תשובה

אם לא נעלה לפסול ומעשה אם לא נעלה לפסול הרי היא מותרת לו ואם נעלה לפסול לה א"כ נטלו הקידושין ויש לנו תנא דמסייע להלל מאיסור תורה הרמז"ס נפ"ז חא"כ דין ב' ונאסורי כהונה הסכים עמו המ"מ שם ומשום איסור קדשה שאסור להרמז"ס ג"כ ליכא שכל זה נצא עליה בלא קדושין וגשולין לגמרי אצל נקדושין וגשולין על תנאי אינו אסור אפילו להרמז"ס. ואופני קדושין על תנאי יראה בחבורי נו"כ סי' נ"ו ויסדר ענינו כאן לפי ענין התנאי. ואמנם לענין העובר כשיוולד אם להחזיקו בכהן ודאי לכשתלך נכנס דבר עכ"ל ע"ש: והנה כל עזקי הג"ל סוגר הולך הכל ע"פ החשש שהמציא הגאון ז"ל לחוש דהודאמו לאו כלום הוא דשמה ענ"כ. ונגוף סברא זאת אין כן דעת הגאון מליסא נפ"ה הקלה יעקב כמובא נפ"ה הקודם. [וכן בתשובת חתם סופר סי' ט' חולק על סברת הנו"כ הג"ל וכתב דאין להוציא דברים חדשים מלגנו אשר לא שערס ראשונים ז"ל כו' עש"ה ואלוהם הוא עמנו כתב סברא זאת נפ"ה י"ח שם צענין פנויה שנשתכחה לכהן יידוע שזה כעשר שנים הרחה לזנונים ונדקוה עתה ואמרה מפלוני כשר כו' ומסיים שם דכל זה אי נדקוה כר קודם שנשתכחה לזה הכהן שאז ברי שלה מהני אצל אי לא נדקוה מעולם כדן עתה בשעת מעשה בודאי חייב" שמה עיניה נחנה זו וכמו שהאריך בנו"כ כו' וכיון דאפילו ברי אין כאן אפילו נכאח תא"ל ע"ש הן אחת דיש לחלק בין ידיה לידה אך סמיכת לשונו לא משמע כן ונ"ע] גם בתשובת רבינו עקיבא ח'גר

אפילו לדעת הרא"ש אסורה. אמנם כיון שכל עיקר סמיכות שלי לחוש שחא ענ"כ הוא ממה שאמרו בכהן המעיד על השבוי' א"כ הנו דלא לוסף והרי שם אם פדאה ישאנה ולא שרי זוזי ככדי וא"כ כאן שהודה שהיא מעוברת מתנו וא"כ מתחייב עמנו בכל חיוני האז לזרעו כמבואר בש"ע ר"ס ע"א וכתב שם הח"ת דיוורין לנכסיו א"כ אפשר דמתאז כונו פדאה. אלא שאין סברא זו צריכה לי (ע' בתשו' צדקת אברהם סי' ט"ו אות ג' מ"ש בזה) ועוד הרי להנ"ש אפילו בודאי נצא עליה לר"ך עכ"פ חד רוצה וכלן אחרנא רוב פסולין אלה ועוד דודאי יש שם כמה מהקרוצים שהם ח"כ ויש כאן ס"ס להחמיר שחא נקעברה חח"כ והולך אפילו ממזר וחח"ל שלא חח"כ והולך כשר שחא מפסול לה והיא פסולה לכהונה ורוב פסולים מסייע לס"ס להחמיר, אלא שם היה נודע לנו שהמשורר נצא עליה א"כ תתחלה לריבין אנו להחמיר בפסק שחא לא זינחה עם אחר כלל אצל כאן שלא נודע רק חפיו ושחא משקר לפי שעיניו נתן בה וסברא זו שיה' חיונ' הולך כמו פדאה לא צריכה לי אין עלינו לעיין בתקנת הזונות. אך אחרי שהכיר הרב השואל דיש כאן חשש גדולה כו' אחרתי כיון שעכ"פ אין כאן איסור תורה שהרי צדיענד לא תנא שרינן ליה איסורא זוטא ולא גרע מהמבואר בנ"ה ס"ס ע"ו נמי שהגדירו לא שרינן לאטום נחו כו'. ואמנם לפי שחמיר אני מחפש להלל כלל תשע ספק איסור תורה נכל מה דאפשר לכן לדעתי כשיכנסנה לחופה יקדשהנה בתנאי

אוצר הפוסקים

לישאנה, דהנה לפמ"ש בהנמ"ס ה' אישות דכפס שאסור וכי אמרי אף צמיגו גרוע אי"כ הי"ל הפס שאסור דהודתה שנעלה הוא שכתיר שאומרת לכשר נעלתי, ומאחר דבוגרת היא י"ל פ"פ (ע"י בסי' ס"ח) וזיתא יכולה להכחיש שלא נעלה מקודם כלל פ"ש, (ועי"ל ס"ק מ"א אות ב').

ג. כתב במראה יחזקאל סי' פ"ב אם הצועל מודה שצא עלי ציאה אחת יש לאוסרה, כיון שמציאה היא ודאי לא נחשברה, אי"כ ע"כ דזינחה גם עם אחר, וכיון שכן יש לחוש דלזלזל איובי נגזיבוהו והוי קצוע וכמ"מ. ובסי' נטע שורק ב"יג נשאל צפוניי משודרת לכהן ונתעברה ואמרה שהמשורך צא עלי צ' פעמים וכוא מודה רק בצאתה ולא היתה דיימא מעלמא אלא מיני, והשיב דמותרת להכהן, דמה דאמרי דאין אשה מתעברה מציאה היא' הוא ציאה נרוז נשים ולפי"ז כמו שנאמנת לר"ג צר"פ שלכשר נעלה כמו כן נאמנת שלא נעלה לאחר, ונימא שביא מהמיעוט שמתעברות מציאה ראשונה שפ"ז הוא מודה, ואף דלא קיי"ל כר"ג אלא צדיענד מ"מ צכה"ג שדאי: נעלה לכשר לה וליכא אלא חשש שהפקירה עלמה גם לאחרים צכה"ג לא חיישינן כיון צדיענד שריא עיי"ש.

ד. ובשיבת ציון סי' ע"ג נשאל בכהן שנשא אשה בחזקת בתולה ולמחרת הגשולין נסע למק"א וכשחזר לציחו מלא את אשתו מעוברת ולפי דבריה נתעברה מציאה היא, והוא מאמין לה שכן היא לנועה ולא נשמע עלי שום שמץ, והשיב דמותרת לו, כיון שחזקת כשרות מסייעה ומ"ש חז"ל דאין אשה מתעברה מצ"ר, כבר ציאר בנוצ"ק סי' כ"ב שהכוונה הוא על הרוז נשים ע"ש, ואין לומר רוצה וחזקה רוצה עדיף, כיון דאין הרוז סותר החזקה היותר דאף אי נימא שלא נתעברה מציאה"ר עדיין יש לה חזקת היתר לכהן ואמרי שנעלה קודם גשולין לכשר לה ולא נפסלה לכהן צפרט שביא כבר גשואה דמותר אפי' צר"פ, ועוד דהא דאמרי רוצה עדיף ביינו רק נגד חזקה אחת אצל לא נגד צ' חזקות כמ"ש הריב"ש סי' שפ"ט, **ועי' ספיק בנוצ"ק סי' מ"ג, ולע"ה** זו יש צ' חזקות. דקודם הגשולין יש לה חזקת בתולה וגם חזקת כשרות, ואף לאחר הגשולין דפסקה חזקת בתולים דהא נעלה נעלה, מ"מ יש לה חזקת כשרות שלא זינחה וחזקה היתר נעלה וכן צ' חזקות חלוקות דחזקת כשרות כולל בכשרות של האשה שאינה עוברת על שום איסור שבוה אף בשאינה גשואה, וכן להיפך חזקת היתר נעלה אינו כולל חזקת כשרות דאף שביא בחזקת היתר נעלה עדיין יכול להיות שביא חשוד על שאר איסורין, ועוד דלנא"כ עיין בנוצ"ק סימן כ"ב שכי

אומר שאחר צא עלי אומר נגד חזקתה דהא הכל פסולים אלא חוץ ממנו לפיכך אינו נאמן לאוסרה, משא"כ בסתם צועל שמכחישה אינו אומר נגד חזקתה כלל דהא אין החזקה מוכיח שדוקא הוא יחי הצועל, דהא אף שבוה לא צא עלי יוכל להיות שכשר אחר צא עלי, וא"כ צמה שביא אומרת מיני עכ"פ דבורה אחכשה וכאלו לא אמרה כנוס, וע"י פ"ת סי' ס"ח ס"ק ח' צס מהר"מ אלסקר ומכונצ"ת סי' י"ד. [ובתשו' כ"ס סי' י"א י"ב כתב אף דמכחישה שלא ממנו אצל אינה מכחישה דלאו מכשר נעלה וממילא אין כאן חשש, דנאמנת מכה חזקת כשרות וצודקת ומזה ואפשר דאף להמכחיש ג"כ מותרת דלא שאנחנ"ל דכוונתו רק לומר שלא ממנו ולא לאוסרה לכהונה]. ובסי' צית שלמה סי' י"ד הביא שכדברי היש"ש בנ"ל משמע נמי מלשון הרא"ש ובר"ן צסוגיא דארום וארופתו סופ"ק דכתובות (ע"י בפ"ת כאן), וכן בש"י צמתני דראובן מדברת כתב צפשיטות כד הרש"ל ע"ש. ובתשו' צית ריב"ז סי' י' הביא ראי' דאם הפלוני מכחישה דאינה נאמנת מכתובות ע"כ אי דאיחא שם ומשמשתו נדב ה"ד וכו' הביע דאמרה לו פלוני חכם עיבור לי את הדם ואזל שוילי ואשתכח שיקרא, והנה הא דנאמנת הנדה לעלמה הוא מחורח עדות כמ"ש בתוס' גיטין צ' ע"ב והא הי"ד דאין הנאמנות שלה בחדם מסויים אלא הנאמנות הוא שטבורה היא ושנעברה ע"י איזה חכם שיהי, ומ"מ צמכחיש אותה החכם נאצדה נאמנותה ולא אמרי דאין אנו משגיחין אלא על עיקר העדות ומה שאומרת פלוני מילי אחרונה הוא. [אמנם קוש"י זו יש להק' גם ע"ד הרמז"ס והשו"ע בנ"ל דאי"כ אמאי כשהארום מכחישה מותרת לכהונה יאף שהצ"י כתב להלן בסי' קט"ו שאין החכם נאמן להכחישה ע"י צב"ש סק"ד שכי שיש לחלק בין איסורא לממונא, וע"כ ל"ל דשאני צבי ארום דאמרי דמחמת צושה דעבר על איסור דכלה בלא צרכה אסורה לנעלה כנדה, משו"כ מכחישה או שאר אמתלא שעי"צ מכחישה אי"כ הי"ה כאן שיי"ל שמכחישה משום צושה או מטעם שאר אמתלות אולם לפימשי"כ האצ"ל בנ"ל לחלק בין ארוסה לפנויה, יש לחלק גם צוה דגבי ארום שהוא צאמירתו מתנגד לחזקתה ובנ"ל לפיכך היא נאמנת אצל צפלוני חכם שאינו מתנגד לחזקתה דאפשר שחכם אחר עיבור לה, שפיר מביאנו להכחישה].

בחבצלת השרון סי' י"א כתב בתולה שנעברה ואמרה מפלוני כהן הוא, וככך מודה לה אלא שאומר שמא כבר אלה פ"פ והודתה שזינחה מקודם גם עם אחר פלוני כשר והפלוני מכחישה ודירתה צסכונת ישראל צעיר שרובה פכ"ים, דמותר לכהן

פתחי תשובה

ההפלאה נכתבות דף כ"ב כו' ויוסיס דז"ע לדינא עיי"ש. ושם נס' ק"י האריך יותר נפרט הזה ונדד שם להקל ויונא קנת לקמן סי' י"ג סי"א ס"ק י"ח.

שוב רחמי נחשו' ברית אברהם נשאל ג"כ על מעשה כיו"צ ודעתו נוטה ג"כ דהולדת הנזעל מהני אף להנשא לו (ולפי דגנידון ידיה היה כמה שינויים מעשוד' דהט"ז הכ"ל וגם מזוהר שם הערות חדשות וסגרות אחרות נענין זה לכן אעתיק יסוד דבריו בשלימות) וז"ל השאלה שם נער פלוני הכהן היה משרת במלכות העזרנות אלל ר' פלוני ואחר חג הסוכות נילה הגער נבעה"צ שלו ואשתו איך שנתו הכתולה נבעה לו והיא הרה ממנו אחר כך נאה הכתולה הכ"ל והרית ג"כ בפני אביה ואמה שהיא הרה ממנו הכ"ל (ועדיין לא הוכר עברה) ויהי כאשר נתפרסם זאת בעיר והגיע לאזני הכ"ד שלחו אחריהם וחקרו ודרשו אותם זה שלא בפני זה והגידו שיהיה שנבעה לו ד' פעמים והיא מעוברת ממנו וגם חקרו את האנדר אס אינו חושדה שנבעה ג"כ לאחר ואולי אין העובר ממנו והשיב שברור לו שלא היה לה שום קרבות עם אדם אחר רק עמו וגם היא הגידה כן היות שלנו נידח נחמד אחד עם עוד נער משרת ונעת שהרגישו שהגער השני יאן נבעה אליו ד"פ ואיימו הכ"ד עליהם לפסוק להם שנעשה חמורה נכ"כ בפני שתי הקהל והיו מוכנים ליטעע וכנר

סי' פ"ה האריך נדברי הנ"ל ודעתו ג"כ דהולדת הנזעל מהני אף להנשא לו ואין ללמוד זה משנ"ו רק שפסל נדון ידי' שכיחא מתחלה ולסוף הורה ונתן למתלה על הכחשתו מתחלה וכתב דיש לדון בזה ע"פ דברי תוס' ימנות דף ק"ח ד"ה סד"א ובמהרה"ל שם דמזוהר דלמחלה מהני רק לדנו נשתקפה מתחילה ועד סוף אלל לא להחיר ע"י דבור השני וא"כ הכא נדעין דבורו והולדתו להחיר לא מהני למחלה אלא לזה י"ל דסגרת מהרה"ל הוא רק היכל ולריבין לנזרו השני מדין עדות משא"כ הכא דמדין ברי וברי הוא כו' ועוד י"ל דנ"ד עדיף כיון דעד אחד העיד דמיד א"ל שאל' להכחיש מה שגלוי לשמים דממנו נתעברה רק אחיו כופין אותו להכחיש נכ"ד א"כ מעולם לא אורי' אנפשיה חד"א וכת"ש הט"ז ביו"ד סי' קפ"ה ואף דהט"ז כתב שם ג' עדים י"ל דוקא התם דהוי דבר שנערה אלל נכ"ד לענין חללות כהונה י"ל דלא מקרי דבר שנערה ואף עד א' נאמן (ובסוף הספר בהשמועות כתב בזה דעדיין יש מקום עיון בזה אי חללות אינו נכלל דבר שנערה אף מ"מ י"ל דנכ"ד דל"ה רק מתחת אורי' אנפשי' חד"א ודאי ל"ה דבר שנערה ע"ש) אולם עוד יש לפקפק ובדולה היא אללי דנהי דלענין אורי' אנפשיה חד"א מהני למחלה מ"מ הכא דהכחשתו היה ענין עדות אינו בני דהתורה האמינותו וכיון דאמר בפני נכ"ד הוי כהעיד נכ"ד דאינו חוזר ומגיד אף בלמחלה וכת"ש

אוצר הפוסקים

מפלוני לא איכפת לנו, ופי' חכ"ל שם בריש הכ"י, וסיים ועוד שישנים לזה עוד רב מוצחק.

ב. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שמ"ה נשאל בפניו שברחה ואמרה בתחילה לאמה חורגתה שנאנסה מעכו"ם בכוונה

מחון לעיר, ואח"כ הודתה בפני נשים שזינתה עם הכהן שדר עמה ויש רגל"ד שבריונה מאותו בחר, והעיר רוצה ישראלים כשרים, ואף שסיעת העוברים רוצ עכו"ם, יש בעיר רוצ ישראל כנגד, ורק ביום השוק יש רוצ עכו"ם שאין לה הכרה עמה, ונשחדכה לכהן, והשיב דיש להביא לפני נכ"ד של ג' וישאלוה אחריו באיום הכהן שחגיד לפניוהם את כל האמת וגם תוהא בפירוש למחלה ואז יחירוה, ולא אמרי' הכא דשאלה"ל בכוונה הכא, דפי' נחשו' תוהא למכרה"ש שהביא מכמה פוסקים דבאמרה לפני ע"א אפי' הוא חכם העיר אס חזרה בה ל"א שאלה"ל, ובמה שחזרה טרם שנשחדכה לכהן ל"ח שלימדוה לשקר כדי שלא תפסל דלאו כ"ע דיני גמירי, ובעת שחזרה וכוונה שמשכר נבעה לא עלתה דעתה ששחדך לכהן, ושהיא נפסלת בביתא עכו"ם, ועוד דפי' בחי"מ סי' קצ"ו סי"ק כ"ב וצ"ש שם סי"ק כ"ד שכתבו דאין לחוש באיסורין לשמא למדור [ועי' נו"כ קמא סי' ח' ובחז"מ סי' כ"ח], ועוד דברי הודלחה היכה לפני אמה חורגתה שהיא מהנשים השונאות זו את זו ואינה נאמנת לנגד, ואחרי שחזרה בה אף שהודתה שאמרה כן מקודם כרי בכזדמנות זו נתנה למחלה והפכה שאסר וכו', וכיון דלפי רוב הפוסקים צעוענת ברי דלכשר נבעה מהני גם חד רוצה, ולפי' הכו"ז, בבית צפ"ע יש להקל דהוי כשכונת ישראל צפ"ע, ועוד דהחשש שאנסה עכו"ם לא שכיח בעיר שרצים מלוים שם ואם תלעק יש מושיעים ויבוא על ענשו, ועוד דרגל"ד שברחה מהכחור שדר עמה והוי עכ"פ סניק להיחר, ועוד יש לדון מטעם קורבא דמוכח במקומו דעדיף מרוב כמ"ש ברמב"ן ב"ב כ"ג, והכא דהוי בלוחו בית ויל שמהני הקורבא דמוכח כמו רוב וא"כ איכה כאן ב' רוצה.

ג. ובצ"צ החדש סי' י"ט נשאל בפניו שנשאת לכהן וילדה ולד כעבור זמן קצר בלופן שנתעברה קודם כשנשאין, ועל שאלת המילדת אס מפלוני הכשר נתעברה השיבה כן ואח"כ שאלוה קרובותיה השונאות לה אס נתעברה מעכו"ם פלוני ואמרה כן, וכששאלה אחיה אס לפלוני אחר כשר נבעלה והשיבה כן וחזר ושאלה אלל לאותו פלוני שהודית עליו למילדת לא נבעלה והשיבה לא, ואח"כ שוב שאלה המילדת והשיבה לה כמו שהשיבה מקודם, והשיב כיון דרוב העיר כשרים אללה ויש לה חזקת כשרות ודאי נאמנותה שלכשר נבעלתו מדיונה ואין בחזרתה כלום להפקיע את עלמה מצעלה, ופי'

דבזכ"ז אין מקום להאי כללא הנ"ל דיכול להיות שהערה בה ולא גמר ביאחו וכשיר בחוליו ולא הרגיש ולבסוף בעל, ועוד דשמא מיטך ומשמא בה קודם ביאה ולא הרגיש בהשרת בחוליו ע"ש, עכ"פ יש לנרף את כל הסיבות הנ"ל הגורמים להשיר בחוליו למיעוט נשים המתעברות מצו"ד ואיחרת לה רוצה ונשאלה האשה בחזקת כשרותה ובחזקת ביתר נבעלה.

ובשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ג סי' י"ז נשנו בכהן שנשחדך עם בתוה וקודם הכופה ילא קול שהיה דיימא מהמשודך ושהיה מעוברת וכהן והכתולה הכחישו לקול זה, ונשא אותה, ואח"כ נודע שהיתה מעוברת קודם, ועכשיו הורה הכהן שבה עלי' פעם אחת ונתעברה ממנו וגם היא מודה בזה, ועל הכחשתם בתחילה נתנו למחלה שבהכחישו מחמת צושה, והשיב דמותרת לו דיש כאן ספ"ם להחיר שמא נתעברה מאותה בביאה ועוד מחמת שלבו גם בה שמא השיר בחוליו ואח"ל שנתעברה מאחר שמא לכשר נבעלה ובנשאת בשוגג ודאי דמהני כספ"ם דל"ת, ומה שהכחישו מעיקרה יש לסמוך על האמתלה שאמרו [עי' פ"ח סי"ק ע"ז מש"כ מהרעק"א סי' פ"ה].

פו. מאדם כשר. א. בשו"ת בית שלמה סימן י"ג נשאל בפניו שילדה ונכל העיר דיימא שמהפוני הכשר נתעברה וגם היא הודתה לפני כרז כן, ואח"כ נשחדכה לכהן והזכירים כרז שאסורה לו להנשא, ואח"כ באו לפני כרז ואמר המשודך שמתנו נתעברה והיא הודית לדבריו, והשיב אף שאין עדים בכוונה הכהן דחשדק חק שהרז אומר כן שהודתה בפניו אינו נמנה להקל דנאמן עלי' דיוין, וכן מזוהר בשו"ת שיבת ציון סי' כ"ג, [אולם עיין נחשו' תוהא למכרה"ש (מוצא להן נחשו' מהרש"ם) שהביא מכמה פוסקים דבאמרה לפני ע"א אפי' הוא חכם העיר אס חזרה ליכא משום דשאלה"ל, ופי' לעיל בסי' ד' סי"ק קכ"ג אות א'], ועוד דאף אי נימא שלא הודית לפניו וכרז אסרה משום שלא האמינם או חשש לשמא נבעלה לאחר, עכ"פ אינו טועם בדבר משנה, וא"כ לשי' כרזה פוסקים אף גדול ממנו אינו יכול להחיר, אולם אס היא אומרת בפירוש למחלה במה שלא רחצה מתחילה להודות שמכהן זה נתעברה כדי שלא לבייש את המשודך, הנו נמנה להחיר להינשא לכהן זה כיון שיש לחוש שאס לא נחיר ויחוו כמה מכשולים עיי", ואף דכל שאמרה מתחילה ע"י שאלה לא מהני למחלה, ע"י נחשו' מהרי"ו הלוי בשו"ת גאוני בתרתי סי' כ"ו, וב"מ ממכרי"ט ח"ב סי' א', אלאם הכח"ל סוס"י מ"ד סוצר דגם נכ"ג מהני למחלה, גם יש לגרף במה שאמרה מקודם שנבעלה לכשר ל"ש לומר נכ"ג שאלה"ל, ועוד שלא כי צריכה רק לומר לכשר נבעלתו, ובמה שכוסיפה לומר

באר הגולה

ד וכו' יומין סס

[נא] ותהיה (כ"א וצח"ה) (טור) ו מותרת לכהן

ביאור חגר"א

[נא] ותהי כו'. כרבי

יוחנן שם ב' וכמ"ש

בקדושין ע"ד א' ע"ה א'

הלכה כאבא שאול :

במה

פתחי תשובה

שהוא תפורסם שהוא נידו כו' אף דהכל הקול יא' ע"פ דנריהם ואית להו מינו של"ה מוסיפים הקול כלל מ"מ זה הוי מינו למפרע דלף שאלמו מיד קודם בואם לנ"ד שמתנו היא הרה מנואר ברת"א שם דלפילו אחר בשעה שרלוהו עדים שחיינו לו כך וכך כמו שעונו עכשיו נצ"ד לא מהיתן. ואף דה"ש שם ס"ק ז"א חילק בזה דדוקא בלא טען תחלה ממוסכן כו' וזה דהתומים השיג עליו דבריו תמוהים וא"כ נצ"ד י"ל כיון דבשעה שהוצילו הקול בעצמם מהימני לומר שמתנו היא הרה בנמו הנ"ל וא"ל כשצלו לפני הנ"ד עומדים צענטסם הנ"ל מהני שפיר כמ"ש הס"ך שם בעמוד צענטס לקות. ז"ל דעיקר החילוק של הס"ך הוא כיון דצענטס ממוסכן ל"ה יכול לזכות רק ע"פ גביה נצ"ד משא"כ צענטס לקות לפי דבריו מחילת הוא שלו ול"ה נריך צ"ד ולפי"ז גם נצ"ד מה שאלמו מיד בשעת הוצאת הקול שמתנו היא מעוברת היה בלתי אפשר שתשאל לו מנלי פסק צ"ד דשאל נעלה גם לפסול לה וגם היו נריכים צ"ד לקבל הודאתו כנדי שלא יוכל הנער לחזור בו וא"כ אף שאל"ז עומדים צענטסם נצ"ד מ"מ לא הוי מנו מחמת דהוי מנו למפרע דכבר תשוי ליה ראה שהיא מעוברת ע"פ הקול וליכא עכשיו מנו (עי' בזה בסוף ס' מחנה אפרים וגם בתשו' נו"צ חניינא ס"ס י"ה ויוצא קצת לקות ס' קע"ט ס"ג ס"ק יו"ד). ועוד יש לדון קצת בעיקר המנו נצ"ד כי אולי יודעת בעצמה שמעוברת מחלה ומתיירא שיתגרר הדבר אחר שתשאל

התחילו להגיד נוסח השנועה אך שהצ"ד הזכירו לשמשים נשאלו שאלו יראו שהמה מוכנים לישבע לא יניחו אותם לצל לידי שבעת חנם כי אין נ"מ לדינא בזה (עמ"ל סי' י"ג סי"א ס"ק י"ח בשם תשו' פני אריה) ועם כ"ז נתנו ת"כ על כל הנ"ל. ועתה הפרטים הנ"ל רוצים לישא זא"ז ונשאל אם היא מותרת לו בלא שהיא כהן (ובגוף התשובה שם ס' י"א מנואר דהעיר האת היא רוב פסולים כי העיר גדולה רוב ערביים אך צית הצעה"כ העצון הוא בשכונת ישראל נפ"ע. ונסי' י"ג שם מנואר דשכונה זו היה דרך ערביים מפסיק לילך לבית המטבחים של היהודים לקנות בשר ונסי' ט"ו שם מנואר שלא נתאל שם שום קרוב להפרוזה האסור לה רק אניה לצד והוא מוחזק כשכרות). והאריך הרבה בזה.

ומתחלה צמיון י' כתב לפלפל כיון דעדיין לא הוכר עוגרה כאלו הגירו כמה נשים לכאורה יש להאמינה בנמו דלא נבעלתי כלל והיו שניהם שותקים ונשי בעלי דברים לא הוי מינו דני חרי ונפרטיות בנמו דני צני שחקי ואף שהיה נתגרר אחר הנישואין שהיא הרה מקודם הלא אחר הנישואין היתה מהימנה שהיא מתנו לענין דל"ת גם ברוב פסולים ע"פ דרי דירה וא"כ אפשר להתיר שתשאל לו מיד ע"פ המנו הנ"ל כדל"י רפ"כ דכתובות בזה דרואו מדברת, לזעירי כו'. אמנם ז"ל כיון שהקול נשמע קודם בואם לנ"ד שהיא מעוברת ל"ה מנו דירא לנשות ידועות כמ"ש רמ"א נח"מ סיוע ע"כ ס"ח בלא

אוצר הפוסקים

אפי' ברז"פ, בגם שהצ"ש ס"ק ל"א לא מקיל רק ברז"כ, זכו לבתחילה, משא"כ בדיעבד בכה"ג ל"ה, ואפשר אפי' דיימא מעלמא נמי, ולענין הכשר הולד לבוא בקהל הרי לגבי ולד רוב גברים חללה, כדפי' רש"י בקדושין ע"ג א' גבי ד"ת שחוקי כשר א"כ ש' הבשיר הולד.

ד. [כתב רי"ן נתיב כ"ג ח"ד דלס ידעין שזינתה פס כמה אנשים אינה נאמנת לומר לכשר נבענתי ופסולה לכבוה כי צחוקה בעולה לפסול לה וכו', וכן בכתובות (פ"ק) דלשה מזנה אינה צודקת ומזנה, ובגיטין פ' במגרש על הדיא שילא עליה קול מזנה צעיר אין חוששין לה, ולפירש"י נראה לכאורה דלריך שנדע שנבעלה לפסול לה, וראשון נראה עיקר עכ"ל].

פז. היא ובתה וכו'. א. עי' צ"ש ס"ק ל"א שכתב וכשהולד כשר לקבל כשר ג"כ לכבוה וא"ל לחלק ביניהם בגון אפי' ברוב

ממחרים והיא חומרת לכשר נבעלתי כשר הולד אף לכהן, מיהו א"י היא גרושה אז שייך בולד ג"כ תחילה ודיעבד כי שמא כהן בא עליה והולד חלל. ועי' בית מאיר שבעיר ע"ד הב"ש, שיש בדבריו משמעות סותרות, דבמ"ש תחילה וא"ל לחלק כו', משמע דוקא יציר שכולה או רוב ישראלים רק שברוב ממחרים דצוה באתה א"ל להפריד, אבל עיר שרובה עכו"ם דאפשר שיהיה כשר לקבל ופסול לכבוה בגון מעכו"ם וכדק"ל בס"י ד', וא"כ נהי דאמרה לכשר נבעלתי הו' כיון דלגבי עצמה אינה נאמנת לבתחילה י"ל דהיי' נגזי בת דלכהן אסורה לבתחילה, ומדמסיים מיהו כו', משמע אבל באופן אחר לא אשכחן בהולד תחילה ודיעבד יאפי' לכהן, ילשון הרמ"א שהגיה ובתה מורה שמה שמסיים נמי אבל אם היו דו"פ בגון כו' ולא תנשא לכהן לבתחילה על הבת נמי קאי שאף שכשירה לקבל ע"י עדות האם מי"מ לכהן אסורה, יכן דיוק הרמ"א בתשו' ס' כ"ד מן בעור, וכן בחליט הרש"ל בתשו' ס' י"ז ע"ש שהאריך בד"ז, חולם לבסוף כתב הב"מ לפי מה שבעלה ברס"י ד' דעכו"ם בזה על צ"י דאינה פגומה לכבוה מכ"ת אם לא בא עליה אלא דרך זנות כ"א פגומה דרבנן ע"ש אפשר לנדר להקל דע"כ לא אחר שמואל ואח לא תעביד עובדא אלא בחשש איסור חורב וסיים בל"ג. ועי' תשו' רעק"א ס' ל"א שזכיר ג"כ סברה הב"מ הנ"ל, אלא דסיים שם דקשה להקל מאחר דהרמ"א בתשו' החמיר בד"ז, חולם מקיל שם היכא דגם בצועל מודה ע"ש. ובבית משה מפרש ד' הב"ש דלס דלס

ועי' קדושין ס"ד בפלוגתא דרבי ור"ג דאפי' לרי"ג בלא קיימא תחילה בצחוקת איסור ואמר אין לי אחין אפי' שאל"כ חזר בו לא מהני וכ"ש לרבי ע"ש, וכן יש להביא רא"י מהמ"מ פט"ו מאיסור"כ ב"ה, ועי' מל"מ שם בשם הר"ן שכי' דלכשיר נאמנת מדינא משום דבלא"ה ספק ממזר מותר מה"ת משא"כ לפסול אינה נאמנת ולכן אפי' קרא עלי' ערער חד אינו כלום, וא"כ י"ל גם היא עצמה אינה יכולה לחזור בה, אפי' ש"ל ספק חללה אסור מה"ת מי"מ ברז"כ ודאי קיל מהספק ממזר.

אולם כ"ז אם היתה בת דעת, אבל צ"ד נראה דאפשר דנקראה שועה לדרב אחד (עי' ב"מ גט פשוט ס' קכ"א ס"ק י"ב וצ"ש ס' קכ"א סק"ט ובתצ"ש י"ד ס' א'), ועוד, כיון שלא אמרה מענמה שלפלוגי הכשר נבעלה רק ע"י שאלת המילדת הסכימה לדבריה, י"ל דאין זו נקראת אמירה, ולכאורה י"ל רא"י דגם בכה"ג חשוב דרי, עי' כתובות ל"ו סוף ע"א פתח פיה לאלם הוא ע"ש, וע"ש ברש"י וכו', והרמב"ן במלחמות ס"ל כפרש"י וכ"ד הריעב"א, ובצ"ש ס' ס"ח ס"ק י"א וכו', ומי"מ אם נאמר דהוי ספק אם זה נקראה טענת דרי אפשר לדמותו לדין אלמנה עיסה המבואר לעיל בס"י צ' ס"ה דלס נשאת ל"ה, ובתצ"ש שם ס"ק י"ג וכו' נראה להוכיח מהו בספק חלל ואיכא חד רוצא דומה לשאר איסור שיש צ' רוצא ע"ש, וא"כ כאן נמי איכא ספק דקא טענה ורוב כשרים חללה, ועוד י"ל כמו דאמרי' בכתובות ע"ו הוראת שעה היכה והחירו בחד רוצא אפי' לבתחילה ע"י שאר לרדי היתר (ע"ש בפירש"י), ה"ג ניכר יותר שלכשר נבעלה כיון דהגדה ה"י מיד סמוך ללידה, א"כ צ"ד רוב רוב כשרים י"ל שלא תלף, ואם דיימא מכשרים ולא דיימא מפסולים אם הרוב כשרים שם בודאי לא תלף כיון שדעת הב"ה הוצא צ"ש ס' ד' ס"ק מ"ח דכשר הולד אפי' ברז"פ אפי' לא נבדקו אמו, ואפי' דהאחרונים כי שלא נראו דבריו, מי"מ ברוב כשרים יש לסמוך ע"י, ואפי' ברז"פ יש לנדר כיון שכן דעת הב"ה, והב"ש שם לא חלק עליו רק ללישנא קמא דיבמות ע"ש, אבל ללישנא בתרא מודק לו, והרש"ל והר"ב"ש וראב"י והר"א"ש פוסקים בל"ג, ואף ל' הב"מ שם שחולק וסובר דאף לנ"י לאסור, מי"מ צ"ד שמא חשיב טענת דרי דלכשר נבעלה יש לומר דל"ה, ומי"מ למעשה צ"ע, אך אם ידוע ודאי שזה עלי' אחד מהכשרים ולא דיימא מעלמא ודאי דל"ה

פתחי תשובה

נכונה כו' אך דיש לזון ע"ז מעובדא דלרוע וחרוסתו דלחור חולא דהא קמורה
 אף ד"ל שזמרת שבעלה לנדתה מ"מ הא כלל נלא זכרה אסורה לבעלה
 כנדה והא ודאי דלא נאסור דרגנא אין אדם מע"ר (והאריך שם להביא ראיות
 ע"ז ודלא כהתומים בכללי מנו אות ק"ה) ותהא מחקלין לענין תשע מעשרת
 חזירו לא קשה ד"ל כיון דנלא"ה קנת פוסקים מחזירין נזונה ונאף האסור
 אינו רק דרגנא לא מחזירין כ"כ ע"פ חזקה שאין אמע"ר אך נזוף דלרוע
 וחרוסתו יקשה כהנ"ל וע"כ כ"ל דהתם הטעם כמ"ע נידושי הרג"א פ'
 האומר דס"ו ע"א דהיכא דהנעלי זברים אומרים נרי אין הנ"ד חקקים להם
 ולא מהני חזקה ליסור כלל הונא בם פ"י פ"ב דכתנות רכ"ב ולפ"ז י"ל
 דה"ה נחזקה דאין אמע"ר אינו מועיל להוילאה בשיניהם אומרים נרי ואין
 הנ"ד חקקים להם וא"ש עובדא דלרוע וחרוסתו ולפ"ז גם ננ"ד דהוא
 לכתחלה מ"מ י"ל דכיון שקודם שגולד הספק היה להם מזה שיהא מותרת לו
 אך מחמת שגולד הספק דשאלה היא מעוברת מחלחל ונשיניהם אומרים נרי לא
 מועיל חזקה דאין מע"ר לאסור עליהם מה שהיה מוחזק להם בהיתר וכמו
 שהאריך בתשובת הרמב"ם ח"ב פ"ב מ"א כו'. ואף דהנער אינו יודע שאל
 נבעלה לאחר ג"כ וזה לא מצי למיטען נכרי מ"מ כיון דע"פ נרי ידיה
 מחזיקין שאל עליה נזדאף ממילא לא חיישינן שאל זינתה עם אחר מחמת
 הס"ס ושכונה ישראל כנוכר בסי' הקודם. ועוד אפ"ל כיון שהנער אומר שאינו
 מוזהר ואין לנו נוקט כי נזרר לו שאל זינתה עם שום אחר אפשר דזה נחשב
 לנרי מתא כו' ועוד דכיון שכתב הנ"ד דנשכונה ישראל ליכא רק ליסור דרגנא
 ממילא דמי מתא להא דמעוברת חזירו שמקלין בשיניהם מורים דלא מחזירין
 תמום אין אמע"ר וכמ"ש כיון דהוא דרגנא וקנת פוסקים מקלין נזונה וה"ה
 הכא נפ"ד בעל המחזיר מהני רוב ישראל גם נלא נרי ידיה אף לכתחלה
 כמובא בב"ש ס"ק ל"א ואלוהי דכ"ע לא תלא נכרי ידיה ורוב כשרים וא"כ
 גם להתחזירין עכ"פ אין להתחזיר תמום חזקה דאין אמע"ר כו' ועוד ננ"ד
 לא שייך לאמע"ר ד"ל פליגי דצורא דלאו איהו בעל רק שידע שבעלה לכשר
 אחר ואף דל"כ אסורה לו תמום מעוברת חזירו ז"א דהא לגבי הק ליסור
 דרגנא מהמנינן ליה שאלה הבעל כו'.

ושוב אח"כ נסי' י"ד כתב דיש להעיר להתחזיר ננ"ד ונכיוולא בזה עשה"ש
 בם' הפללה כתובות ד"ג שהעלה דלכנה זה שבעלה לו לפי דבריו גם
 הוא אינו נאמן תמום דחיישינן שאל עיניו נתן זה כמו דקיי"ל בשנוי' כו'
 והוא ז"ל כתב להשיב על דבריו חולא דאפשר לתקן דנאמת לא חיישינן דמשקר
 לגמרי נכדי שישאלה רק דחיישי' דחולי מאמין להאשמה שחזרה לו טהורה ה"י
 או ששמע משפחה או מקטן והתא נאמנים אאלו לזה אלבשי' יגרי' להעיר
 משקר שהוא יודע וזה לא שייך ננ"ד דהיא אחרת שהוא ממנו וידוע לו אי
 משקרת (ענ"ש לקמן סי' קל"ג ס"ק י"ב ודוק) ועוד דהתם בשנוי' לולא
 עדותו אפי' ידענא תלא כו' ועוד אפ"ל כיון דלענין הולד הממניקין ליה
 נזדאף שאל עליה והוא נזר ממילא גם לענין זה להנשא לו הוי דיעד
 כיון דנמפתה אף דליכא מ"ע דולו חת' לנשא מ"מ מנשה לכונסו כמבואר
 ברמ"א סי' קע"ז ס"ה וא"כ אם לא ישאלה ידעו כולם שמחמת ליסור
 הוא ויהא לז אדם נוקטו על הולד ולא יוכל הולד לישא והולד נאמת שרי
 דלפסולי קהל הוי דיעד וקנת רחיה לנפלא וז מנדרי הר"ן בעובדא דלרוע
 וחרוסתו כו' והאריך בזה. ומסיים ואם אין מהחזירי לכונס נדחוק בעציל

אוצר הפוסקים

לא הפסיד וכי ע"ש. והנתיבות לשבח שם כתב דלגבי הכתוב
 להכשיר אפי' ברוב אחד לכהונה דהא בעעם דבעינן צי רובא הוא
 תמום דחיישינן דלמא אולא לגביה וכו"ל קבוע, אכל לגבי ולד אפי'
 אם הוא אולא לגבי מ"מ הולד וכו"ל כמו פי חנויות דנמנאל כלך
 אחר הירוב, אלא כיון דהאם נאמנת עליו הוי כנמנאל ציד שקה
 דאזלינן בחר מקום שלקח הפקה וכו"ל קבוע, ולפ"ז אם הוא אומרת
 שלכשר נבעלה ודאי דמאימנאל דלא גרע נמנאל צדוק כו', [ועי'
 צדוק"ק סי' ז' שכתב לחלק בין חינוק שנמנאל דדינו כפירש דכולגין
 צי אחר רוב, משא"כ אם ידעינן את אמו והוא אכל אמו ויש לנו
 לזון את האם ממנו נחפזרה דלז דין הכתוב כמו האם ע"ש, עוד כתב
 שם שחוקי שאל נבדקת אמו כלל עד שמחה אמרי' כיון שמחה שוב
 אין לנו לזון אחרי האם ואין אנו דנין אלא על הולד והולד מיקרי
 פירש אי"כ אם רוי"כ הולד כשר ע"ש שהאריך בזה, ועי' בש"ש ש"ד
 פכ"ב מה שכתב ע"ד ומ"ש להלכה. ובסי' אבני משפט כאן הביא בשם
 קב"י דכתב דהולד נקרא קבוע כיון דחויקף ביינו דנין עלי' מביבן
 נחפזרה וכתב ע"ז באבני משפט דאף לפי דעתו אם אין אנו דנין על
 האם

לו ואולי תמנע נעני הנעל ויחזיר אח"כ שאלו ממנו ונות לה לעטון כן. מיד
 נכ"ד לקבל הודאת הנער עכשיו כו' וגם דהמעין נחום' דף ט"ו ע"א ד"ה
 תמנע לפירוש האי נמי מבואר גם היכא דליכא מנו לא מקלין רק דיעד
 וא"כ אין להקל ננ"ד לכתחלה ע"פ המנו. ועוד דננ"ד שהנער משדוך עם כלה
 אחרת והיא תשדוכה עם חתן אחר ולפי הנכונה כנר הוי רחיה לישא וא"ו
 אך שאלה ומה לא החרט עד עתה ע"פ הכרת וא"כ נע"כ הוי נריכים
 לגלות דהנר שהיא מעוברת נכדי שיוכלו ע"ז לנצל קשרי שדוכין שהיה להם עם
 אחרים וליכא מינו. והנ"ל דבז מלא נפשו' כנ"י סי' כ"ו עובדא כיוולא נזו
 מתא שהיה אף ידוע למה שהיא מעוברת והפילה וכתב ג"כ קנת ספרות הנ"ל
 דאין להחזיר ע"פ המנו.

ושוב אח"כ נסי' י"א האריך דאף דליכא מינו ננ"ד וכן אפילו היכא שידוע
 שהיא מעוברת מ"מ מחלחל דלחור מודה ג"כ שבעלה לו אין לחוש שאל
 זינתה עם אחרים ג"כ ונבעלה לפסול לה, והאריך שם בפלוגתא הרמב"ם
 והר"א לענין יבום שהונא נטור סי' קנ"ו ונדברי הרמ"ם ונ"ש סי' ר' סכ"ו
 וסכ"ח ונסי' קנ"ו ס"ט ומסיק לתקן דאף הרמב"ם לא חייש אלא בזינתה עם
 פסול ומדלפקרה עצמה כ"כ זינתה עם פסול לה ודאי יש לחוש שאל זינתה עם
 אחר ג"כ (עמ"ש בזה נסי' קנ"ו ס"ס ק"כא) ולכן ננ"ד אין לחוש שבעלה
 גם לערבי רק לזה שידעינן שאל עליה ע"פ הודאתו ודלא כתבו' כנ"י שהחזיר
 לדינא כיוולא בזה. אך לפי חילוק הב"ח והנ"ש דדלדורייחא חיישינן לשאל
 זינתה עם אחרים ממילא גם ננ"ד הוי ליסור דלדורייחא, ות"מ י"ל לפי דמחלקו
 הפוסקים בעובדא דלרוע וחרוסתו דלא חיישינן לשאל זינתה עם אחרים תמום
 שאל עליה כמה פעמים א"כ ננ"ד לפי הודאתם שאל עליה ד' פעמים י"ל
 דלא חיישינן ומכ"ש דאפשר לדמות לעובדא דתשו' הר"א כו' אך אין זה
 צדור דם יחידה לפלגא וכמו שחלק נפשו' חוט השני סי' י"ח דמיוחדת היינו
 שרגילה אלא נפרסום ואינו נזא אם יתפסו ורוב נעילות נתר ידיה משא"כ
 נכ"ג שאל היו יכולים לקלקל רק לפרקים ונאמנת נעת שהיה הנער השני יאן
 ע"כ תנן זה אף ההיתר נזרר.

ושוב נסי' י"ב כתב לבאר דיש היתר מרווח ננ"ד דאף הכנ"י לא החזיר רק
 בעובדא דידיה דהיה רוב פסולים אכל ננ"ד צנית הבעה"ב העדנן הוא
 בשכונת ישראל נפ"ע והנ"ש כתב להדיא בסי' ק"ל לא דכנה"ג הוי כעיר נפ"ע
 שאין הכותים דרים זה ואף שאין דברי הנ"ש בזה נזורים כ"כ [עין בם'
 נ"מ שהאריך לפקפק על דינו של הנ"ש הנ"ל אך נפשו' תמום סופר סי'
 ט' וי"ח מקיים דברי הנ"ש בענין תשע אינו יהודי משא"כ בענין פסול ישראל
 נתין או מחזר עש"ה] וגם ננ"ד חקרנו ודרשנו דיש דרך ח"י מפסיק מ"מ הרי
 גם בזה כתב הנ"ש דהוי עכ"פ רוב ישראל שכיחי ואף דלא מהני חד רובא
 לכתחלה מ"מ זה לא הוי רק דרגנא וממילא נידוע שזינתה עם כשר לכ"ע ל"ח
 לשאל זינתה עם אחרים כמ"ש סימן ד' סק"מ ובסי' ו' ס"ק ל"א.
 והאריך שם לפלפל נדברי הנ"ש בזה.

ומח"כ נסי' י"ג כתב לבאר ספק מחזר ננ"ד דכל מה שבעלה בסי' הקודם
 להקל שאל לחוש לזינתה עם אחר היינו נידוע שבעלה לזה הכשר כמ"ש
 הנ"ש אכל ננ"ד דאין ידוע רק ע"פ דבריהם אף דהנ"ש סי' ד' ס"ק
 מ"מ מבואר דהוא מודה שזה לידוע שאל עליה י"ל דהכא ננ"ד אינו נאמן
 נהודאתו כלום דהא סתם פטירות נדות הם א"כ אין אדם מע"ר שבעל פטויה

העיר רוב עכו"ם אסורה ג"כ לכהן לכתחילה כמו בגרושה. וכי
 נתיבות לשבח סק"כ.

ב. ועי' בבית משה דהמליץ קולא לשי' הרמב"ם דמאריך לכתחילה
 צי רובא נכדי נרי, והוא, צעיר דרוב פוסלים הולד לכהונה
 ויש מיעוט קרובים שלה כגון אביו ואחיו דפוסלין צביאתהן הולד לקהל,
 דלשי' הרמב"ם הולד כשר לכהונה דכרי צע"כ הא דמחזירין הולד
 לקהל הוא משום דיעדו הוא, דלכתחילה צע"כ צי רובא ודרי כאן
 איכא מיעוט דפוסלים לקהל וצע"כ דלריכין להחיר דנחשז דליעמד,
 אי"כ מה"ע יש להחיר לכהונה מאחר דצע"כ נאמנך לעשות עובדא
 כרי"ג גם בלתי רוב כשרים וכעין סברת הב"ש, משא"כ לשי' הפוסקים
 דסי"ל דאצי נחז רוב לכתחילה, פסולה הכתובת לכהונה, ולגבי תשע
 לקהל שפיר יש להחיר לכתחילה מחמת רוב כשרים וגבי פסול כהונה
 ליכא רוי"כ, ומכ"ע החור שם למעשה היכא דהי רוי"כ לכהונה
 צמקום דיש מיעוט קרובים, אף לשי' הרמב"ם דמאריך צי רובא דהא
 אי"ל להחיר לקהל רק משום דיעדו דהא ליכא צי רובא אי"כ גם
 לכהונה ניתנת מכה דיעדו, ועוד דאף המקיל ברוב אי' לכת לכהונה

באר הגולה

ה כלוקימתא דאמוראי
ס' דף ט"ו ע"ג

ה [נב] במה דברים אמורים

ביאור הגר"א

כשהיה

[נב] בד"א כו' לשון
הרמב"ם ושיטתו דהא
דמתרצינן בקרנות של

ציפורי באומרת לכשר מדמרך אי ר"ג כו' ור"ג דחוקא בברי כמש"ש א"ל לר"ב אלים ליה ברי כו' וק"ל ל' כו' וה"ק בקרנות כו' עד מעלה עשו ביוחסין ולא
סיים למילתא ולי"ק הא דר"ג דנאמנת אף ברוב פסולין דוקא דיעבד אבל לכתחילה עד דאיכא ב' רובי כשרים ופליג על שמואל דמתי' אף לכתחילה
ברוב א' באינה אומרת אפי' דיעבד צריך ב' רובי מדאמרין שם אבל פירש א' מצפורי כו' ושם וליחסין לא בעינן כו' מצא בה תיגוק כו'
ועוד דר"ג ל"ם על ר"י אלא בברי אבל בשמא מחמיר ספי מר"י כמש"ש שם י"ד א' ור"י פוסל ברוב א' כמש"ש אי ר"י כו' ושם י"ג ב' לדברי הפוסל
כו' ושיטת הרמב"ן ורשב"א ור"ש והטור וש"ס דבאינה אומרת מיירי לכך בעינן ב' רובי אף בדיעבד אבל באומרת סגי בחד רובא אף לכתחילה
כדשמואל ובדיעבד אף ברוב וגם הרמב"ם מודה בזה כמש"ש שמואל שם וריב"ל ואבא שאול וק"ל כוותי' כמש"ש בקדושין ע"ד ע"ה וכי"ס הרמב"ם
פסיו וכמש"ל ס' ד' סכ"ז וכן ב' רובי אף באינה אומרת אף לכתחילה דהא מתני' תנשא לכתחילה תאמר אף בזה מודה הרמב"ם כמש"ש שם נבעלת
בשעת קרנות כשירה לכהונה ומ' אף לכתחילה ושם באינה אומרת איירי אף להרמב"ם מדקאמר אבל פירש כו' כג"ל וכמש"ש המ"מ אלא שדברי
הרמב"ם סתומי' ולא ככ"ם אף שלכאורה דברי הרמב"ם מ' כדבריו אבל אינו כן שהרמב"ם סתם כדרכו שלא לכתוב אלא המוזכר בגמ' ונמצא שאין
חילוק בין הב' שיטות אלא באומרת דלהרמב"ם צריך ב' רובי לכתחילה ולדידהו סגי בחד רובא ושיטתם י'תר נכונה מדמביא ראי' מר' ינאי ושם
באינה אומרת וכן דפריך ממצא תיגוק וכן כל הסוגי' ועוד דמ' דלר"ג צריך ב' רובי לכתחילה ור"ג קאמר במתני' נאמנת מ' אף לכתחילה וכמש"ש
י"ד א' ולפעמך כו' ועוד דפריך אף ברוב פסולים ומשני דאף ברוב כשרים לא ועיקר חסר מן הספר וגם לא משני אי כר"ג אי כר"י אבל לשיטתם
משני ולא שייך כלל בדרג ור"י דכה"ג ל"ם ובעינן ב' רובי כג"ל :

פתי תשובה

הננות הוי ליסור דאורייתא חללה לכהן אם לא דגם אותן הננות יתקדשו לכהן
על תנאי והוא דבר רחוק ונדידהו גרע טפי ליסור מהליסור של העזר של
עכשיו דהוא דיעבד לפסולי קהל וכשר גם לכהונה וגם נלא דיעבד הא כל
המשא תכתיב הנא ענ' לינו פגום לכהונה רק מדרבנן ולזה מהימני משא"כ
באותן הננות לכהן הוי משא דאורייתא ואף דכל היכא דיעבד לא תנא ודאי
גם הולדות שיוולדו אח"כ כשרים דכי תימא דלא תנא וירנו פסולים וע"כ כיון
דהותרה הותרה לגמרי משא"כ ע"פ תנאי לא הותר מעולם ליסור דאורייתא.
ועוד העיר דא"כ נכל הני דתחמירין נפ"ס ר' דעני תרי רובי ניקל נקדשו
תנאי ולגבי ליסור דרבנן הוא נעילה נלא קדושין ראוי להאמינה. וגם מה
דפשיטא ליה להנ"ר דלהרמב"ם נעילה נלא קדושין ליכא ליסור דאורייתא לינו
נדר כ"כ ואפ"ל דגם להרמב"ם הוי ליסור דאורייתא רק דלינו לוקה וגם י"ל
דכל היכא דהוא דרך קיהא אף דע"פ התנאי ליכא תפיסת קדושין מ"מ עובר
דהכי קפיד קרא נלא הביאה הוא דרך קיהא וכעין י"ש הרמב"ן נע"מ שלא
תנאי לפלוגי כו' (ענ"ש לקמן ס' קמ"ג ס"ק י"א). וגם בגוף דבר זה אם
מועיל כלן תנאי יש לפקפק לפ"ד הנ"ל בתשובה אחרת (הוא ננו"ק קמא ס'
ע"ה יונא לקמן ס' קי"ט סק"ו) דתנא דמדרבנן נקדשו ענינה לא מהני
ע"י שליח כיון דלין שליח לעבר ענינה לפ"ד הא בתנאי נעין אפשר לקיים ע"י
שליח וכלן דהקדושין נלא תנאי א"ל לקיים ע"י שליח לא מהני ביה תנאי כו'
אך לזה י"ל עפ"מ שפסל התל"מ נפ"ו מהל' אישות סוף פ"א דלא נעין
משפט התנאי רק בתנאי דלהנא והכל הוי תנאי דלשעבר אם לא נעילה לפסול
לה וא"כ י"ל דלא נעין נ"כ אפשר לקיים ע"י שליח (עמ"ש בזה לקמן ס'
קס"ט סכ"ה ס"ק כ"ז). ואחר כל הפלפולים הנ"ל כתב מאחר דנתנאי הלא יש

תקנת הפרוות אף לפי הגרסה יוכל לנא כמה תשולים להולד שאם לא
ישאלה ירחיק העזר נדוד וישאל הולד כיחוס מהאב וגם נשאו' נ"ז ס"ס כ"ה
כת' דוונות עניני דמנקי בנייהו וקדוה הדנר להיות פ"נ כו' מכל הלין טעמים
לע"ד דאפשר להחיר שתנא הפנויה להנער הכהן הנ"ל (ומ"ש עוד שם
נעין ר"ש משא שנתבטל נאמנותה על הראיה וספירת ז"ל אכתוב בזה לקמן
סימן י"ג ס"א סוף ס"ק י"ח) :

ושוב נסימן ט"ו כתב שנתא נשונות כו"נ תניינא שהעיר להחמיר נעין כזה.
והניא שם קנת מדברי הנ"ל שזכרתי לתעלה ופסל קנת נדנריו וכתב
שלא מנא נדנרי הנ"ל שם השנה לסתור מה שהעלה הוא בזה דמה שהחמיר
הנ"ל נדנריו ידיה הוא תשום ס"ס להחמיר תאחר שנתא נציתה כמה
מהקדושים שם ח"כ וגם נענדא ידיה היו רוב פסולים דלא היה שכוה
ישאל משא"כ ננ"ר דשכונה ישאל ולא נמנא שם שום קרוב האסור לה כו'
ולכא ס"ס להחמיר רק להקל. שפיר אפשר להחיר :

ושוב פסל עוד נמה שהניא הנ"ל הנ"ל להקל ע"פ קדושי תנאי (נאמנת
נראה דהנ"ל ז"ל לא סמך כלל ע"י להקל רק אחר לעשות כן עשה"ט
וכל מה דאפשר לתקוני תחמירין וזה נסתלקו כל תמיהותיו) והעיר בזה דלפ"ד
ממילא גם נלא ימות הנעול הלא אחר הנישואין לא תוכל להנשא לכהן אחר
רק ע"פ תנאי ואף לפ"ד הס"ד נס' ד' ס"ק כ"ה נענדא דארום וארסותו
דגם לאחר מיתת הארום מותרת לכהן כיון דהותרה הותרה מ"מ ננ"ר לא הותר
מעולם כו' וגם העיר עוד דלפ"ד יש לדון על הננות שיוולדו לו מאשה זאת
אחר שיוולד העזר הלא אם יהיו מותרות לכהן ולזה אין מועיל קדושי תנאי
דאף דלגבי עמו מהימני דביאה נלא קדושין הוא דרבנן מ"מ הא לגבי אותן

אוצר הפוסקים

דנכאורה נראה כיון דעיקר עממא דר"ג משום חזקה דידה ומשום
חזקה צודקת ומנהי ואפ"ה לא מכשיר צאלמנת עיסה משום דבטי
דוקא ברי דמפורש בכתובות י"ד, א"כ י"ל דבנות הא' דבכתישה
הבועל הו"ל ברי וצרי ולא מהימנא על עממה וכבר אצדה החזקות
הג"ל לגבי בזה ולא מהימנא צפעס הב' לר"ג, אמנם הרמב"ם ושו"ע
ס' ד' גבי ארום וארוסה פסקו דאין הבועל נאמן להכתישה, יאף
נשי' היש"ש דחולק שם י"ל דהיינו במקום דליכא מיגו כגון בארום,
אבל הכא היתה נאמנת צפעס הא' צמיגו דאי צמיג אמרה סתם לכשר
נבעלתו וק"ל דאמרי' מיגו במקום ע"א א"כ לא אצדה חזקה,
וביון דק"ל כר"ג ואינו אלא למעבד עובדא לכתחילה ופשיטא דמועיל
צמודה ולא דיימא להכשיר הבת מעיבור הב' לכהונה, ולי"ח שזינחה
גם עס אחר, ועי' צ"ש ס' י"ג ס"ק כ"ג, [ועי' להלן ס"ק פ"ט אות
ו']. ויש ללרף נמי מ"ש החוס' כתובות י"ג א' ד"ה הכוא צמודה
שלא עלי' כמ"ס, ויש ללרף נמי דעת הרמב"ם דנכרי ועבד הבא על
צ"י אין הולד פגום ע"י צמי' ד', עוד הביא שם ד' הכניי ס' נ"ו
ש"י לאיסור צכעין אה, והעיר עליו דלא ידע למה החמיר כ"כ פ"ש.
פח. בד"א וכו'. עיין בתווי"ע סוף"ק דכתובות מ"ש ע"ז, [ועי'
לעיל צמי' ד' באו"ה"פ ס"ק ל"ז אות ז'].

האם דהיינו אם האם גרושה מקודם דין הולד הוי כפירש כו' ע"ש].
ג. והנתנל"ש נסתפק שם היכא דהיא גרושה או חללה אם נאמנת
לגבי בזה שנבעלה לישראל להיות הבת כשרה לכהונה,
ד"ל דאפי' אם נשאת תלך כיון דהוי ר"פ לכהונה כגון רוב כותים
ולא שייך חזקה אשה צודקת ומנהי כמ"ס החוס' כיון דכבר היתה
פסולה לכהונה אפשר דלא מהני צרי דידה לגבי רוב פסולים ונשאר
צ"ש, [ועי' לעיל ס' ד' באו"ה"פ ס"ק ל"ז אות י'].
ד. בשו"ת בנין ציון החדשות ס' י"ח צפנוי שזינחה ואמרה
שלאכשר נבעלה ועפ"י היתר רב אחד נשאת לכהן וילדה
ממנו בת ועכשיו נשחזכה הבת לכהן, וכתב דמותרת להנשא לו אף
שאינו ידוע על מה סמך הרב להחמיר לכתחילה להנשא לכהן אולם
כיון שגשגת חפ"י צרו"פ נ"ה באומרת נכשר נבעלתו (עי' צ"ש סק"צ),
ולפיכך הדין נותן דגם הבת אין צה משא חללה אפי' לכתחילה
[וכע"ז בגו"צ ס"ל], ועוד כיון שהאם עשה הולכה בדרך הישר
ומתאנחת על חטאה ומוכנת להשבע שבועה חמורה שרק נכשר נבעלה.
ה. ועי' בגבעת פנחס ס' ד' צפנוי שזינחה צעיר שרובה עכו"ם
ואמרה שמתאם פלוגי והוא מכתישה ולאח"כ נבעלה שוב
ואמרה מפלוגי כשר וזה הודו לה ולא דיימא מעלמא וילדה בת, וכתב

(י) כשהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוברים שם והיו רוב העוברים שם כשרים (יח) ורוב העיר שפירשו אלו העוברים ממנה כשרים שחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו (יט) שני רובות

פתחי תשובה

יכול ליתן לאציו ממ"כ ולענין לטמאות אם ימות אחד מהם. האז להבן הוי ליסור דלורייתא ואין רטנו לסמוך על דעתי להקל אצל הבן להאז חותר לטמאות עמנו ממ"כ. ונשתא' רנ"ז ח"ג פיתון תקכ"ו מנזאר עד חילוקי דינים צום במקום דנהיגו ציבוס אך דליהו לא התיר דלורייתא רק דדימאל מעלמא ומיניה י"ש ללמוד לנ"ד גם נאל דיימאל מעלמא עכ"ד ע"ש. ועיין עוד בתשובת חמדת שלמה סי' ע"ח מ"ש צוה: (יז) כשהיה המקום שנבעלה. ולפ"ז צמזצרת אסורה עד שיתברר ע"פ עדים שראה אפילו פעם אחת שנבעלה בקרנות. קהלת יעקב. ועמ"ש צ"ק הקודם: (יח) ורוב העיר. עיין בחידושי רבינו עקיבא ליגר ז"ל בגליון המשניות פ"ק דכתובות משנה י' שכתב נראה דאם הרוב עורך על המיעוט רק נאחד דיש לתשל ד' פסולים ואחד ועשרים כשרים צוה אסורה לכהן מחלוקת העיר דהא הוא יודע נעמנו שהוא לא צא עליה וא"כ הוא אינו צלל הספיקות ולגבי דידה נאחר רק מחלוקת ע"מ שמומדים צספק ואינו יכול לחליט ברוב ויחידוש שלא נאחל מפורש מי שדבר מזה עכ"ל: (יט) שני רובות. ענה"ט מ"ש צום כנ"י פנויה שצירדה כו' ועיין מזה בתשובת שו"ת ח"ג סי' קט"ו ועמ"ל ס"ק ט"ו:

עיקולי ופשוטי לדעתי ראוי ונכון צנ"ד נהתיר מנלי תנאי כי גם עובדא דנ"צ היה צרוז פסולים משא"כ צנ"ד צשכונת ישראל וכנ"ל אך מחמת צלאל"ה ראוי לפרסם קלונס צרצים למגדר מלחל והדבר יאל מפי הגלון נ"צ ז"ל אמרתי יהי כן שיקדס צפרוסם תחת החופה בתנאי מפורש אם לא נבעלה לפסול לה וצאריכות לשון התנאי וצאם לא יועיל לא יזיק כו' ואלופים הקהל יראו לקיים עד למגדר מלחל כפי אשר יראו צעניהם עכ"ד:

וכתב עוד כל זה ראיתי להקל להתיר להפרושים שיאלו זא"ז אך לענין חליצה כו' (זה יוצא לקמן סי' קנ"ו ס"ט). ולענין העובר הזה אם יהיה זכר לענין נשיאות כפיס מנזאר צנ"ש סי' ד' סק"מ כו' וגם בתשובת עה"ג סי' א' מפרש צברי הרמ"א צנ"ש נ' דרך לכל דבר דרנן וצרי הכנ"י סי' נ"ו תמוהים צוה. והגם דהעליתי למעלה לחלק דצינתה עם כשר לא חיישין כלום מ"מ קשה לסמוך על דעתי להקל דלורייתא. אך אם תלך צת לענין אם היא פגומה לכהונה הלא צבוחי ועצד הצא עז"י תלקו הפוסקים אם הולך פגום לכהונה ודענר ודאי לא תאל לכן ע"ז ודאי יש להאמינם רק שתייה פגומה קאל דקין ול שאל מן הגדה. וצאם יהיה העובר זכר לענין פדיון הגה האז א"ל לפדותו והוא טוען צודלי שהוא ממנו אך לכשנל הבן יפדה עמנו צל צרכה והמעות

אוצר הפוסקים

דלתותי נעולות צנינה, ודאי דגם כאן צלל נעולות אצליון צתר רוצ העיר, וצנעולות מספקא לי כו', וי' ודאי דל"ד ליי"ג, דהגנבים צאו צלילה, וכיון שנעול תליון צישראלים מהשכונה, אצל הכא כיון צדיוס נפתחות מה יושיענו שנעולות צלילה, שמא נבעלה ציוס ואצליון צתר רוצ העיר, ומחז"ל הרא"ה צבדה"צ שם י' דלפ"י [ציי"ג] צנעולות צלילה סובר דאצליון צתר רוצ העיר, וכ"ש כאן. וכ"ד האפ"ז, ותמה על הצ"ש שהתיר צא צסתמל ומשמע אפי' דלתותי פתוחות לגמרי, ובה פליגי רבנותא אפי' צנעולות, ומי יכריע כו' **.

ג. והבית מאיר כתב ע"ד הצ"ש דדוקא צראינו דנבעלה לפנינו צשכונת ישראל ולא ידענו מי הצועל אז יש ללמוד ד"ז מיי"ד כמו דהתם ל"ח לגנב גוי משום דאיוס מצייוס צשכונה זו כמו כן ככל ל"ח להצועל שבה משכונה אחרת, משא"כ צנתעצרה ואינו יודע צאיזה מקום נבעלה פשיטא שיש לחוש דאלאל איזי לגציוכו דרגל צחולת ישראל מצוי שם לקנות כל חפלים (אם לא צידוע שאין רגל מצויים משכונת צישראלים וחולת), אלא שגראה שהצ"ש סמך עמ"ש צס"ק ל"ד דל"ח שמא צינתה צמק"א ואמרי' כאן נמאל כאן ה' ע"ש, וגם זה דחה שם, ומסיק דיותר מהצבר לומר שהראשונים לא דימו ד"ז לדון במנזאר ציו"ד שם, אלא צעוצדל דתנוקת שאלנסה דהוי ממש דומיל דגויצה, אצל צרלון או נתעצרה לא שייך לדמות לשם, ד"ל דשאי צעילה דאין אפוערופוס לעריות וכל שכונה המיוחדת אינו מועיל ואפילו מנעול לגבי ניאוף כלא חשוב כי המכירה צרמיוותיו היא שלחה ידה מן החור לפתוח לו, ונשאר צל"ע, וכ"כ צעני ארזים ס"ק ל"ד, וצספר עצודת כהם סי' ה'.

ד. אמנם החת"ם ח"א סי' ט' וי"ח (רמזו בפ"ח שם) העיר ע"ד הצ"מ הנ"ל צמה שחיוש צזה שרגלי צנות ישראל מצויות צין כגויס וכו', דאיוס ציומאל צעיר לא שכיח ולומר שצינתה צרלון או שפ"י שיכירו זה את זה צרמיוות וצוא צלילה צשכונת ישראל כיון שאין דלתות נעולות ויהי תפתח לו פתח ביתה, זה לא חיישין צנכרי דאין צנות ישראל נשמעות להיצעל להם צרלון כי מאוסים הם להם, וצברל אלת חכרת גם צעני ארזים סי' כ"ה סק"ב, אצל כש"ס ר"פ צישראלים צזה לא מהני שכונה מיוחדת כמ"ש הצ"מ ע"ש שהאריך צזה. [ופ"י מ"ש צאלוה"פ לעיל ס"ק ע"א צדי כלי"ג וע"י צס"י ד' ס"ק ל"ז אלת צ' וצס"ק קל"ז אלת י"ח]. וצס' נדקב ומשפט ח"א סי' א'

פ. והצריכו שני רובות. א. ע"י צ"ש סקל"א דצדליכא פסולים כלל, א"ל צ' רוצין, ע"ש. וצנ"י ספ"ז דיצמות כי דבים אציה או אחיה צעיר חיישין למיעוטא, ע"ש. וע"י צש"ש וצכפלאה וע"פ שהוצאו צאלוה"פ לסי' ד' סקל"ז אלת ד' שכתבו דל"ח לקרובים (וצכפלאה * מנזאר דגם צנסתרה עמו ל"ח, ע"ש). וצכתב סופר סי' צ' הציא מדי רש"י צקדושין ע"ג שכי דלרצא מיעוט פסולים ממזרים וקרובים וכ"כ צר"ן שם, אולם כתב דמ"ש קרובים שיגרה לישראל הוא ובעיקר דל"ח לקרובים שיפשו איסור חמור איסור כרת ויותר יש לתלות צאחר דאיסור קיל, עוד האריך שם לצאר כעטס דל"ח לקרובים משום דעיקר הגזירה צענין צ' רוצי הוא משום דנות מצוי יותר צפסולים וכו', וצרמצי"ם ושו"ע לא נזכר חשש דקרובים, וכן כתב צשו"ת עין יצחק סי' י"ד, וצתשרי מהר"ם יפא סי' ק"ג, וצערתי"ש סעיף ל"ח דל"ח לקרובים. וצשו"ת צית שלמה סימן י"ד החמיר כד' הנמוק"י. וע"י צית משה מ"ש ליושב קושיית הש"ש ומסיק אף דחייש הנמוק"י להקרובים מ"מ צבעידו הקרובים דלא צאו עלי' נאמנים ויש לסמוך ע"ז לענין קרובים מאחר דלא הוצרך ד"ז רק צנמוק"י. וכ"כ צתשרי מהר"י רפפורט המוצא צאלוה"פ שם אלת י"צ צדי"ה ועוד, דהקרובים נאמנים צזה, ע"ש. וע"י צפ"ח ס"ק ע"ז מ"ש מתשרי צרות אצרכם.

ב. עו"כ הב"ש שם, דכש"ס לישראלים שכונה צפ"ס ואין דרך עכו"ם מפסיק, הוי כעיר צפ"ס כו', ע"ש. ופ"ח סקט"ז מ"ש מהצ"ז וכה"ס נענין צית מיוחד ליחודים. וע"י צמרלח יחזקאל סי' פ"צ אלת י"ח שכתב ג"כ לנרץ כיון דצצית ישראל דלתות נעולות צלילה וצשכונה זו כולם כשרים אלה הוי כשכונה צפ"ס וא"ל צ' רוצי ע"ש. ועיין בנ"ב שם שכי דאם צני הצית של הזונה רוצ כשרים וגם רוצ אגשים הצאים לציתה כשרים, אפשר דהוי צ' רוצי, אלא דתלי צפלונתל דהעור וצרמצי"ם כו'. וצצית רידצ"ז סי' ע' צתשרי הרי"י ירושלמיסקי כי דהח"ס [המוצא צפ"ח] צנכה יסוד ע"ז, היינו צעוענת צרי כו', אצל צליכא צרי דגם להעור צע"י ציר לא סמך ע"ז אף דציעצד כו', וע"ש צח"צ סי' קכ"א [שהשיג ע"ז]. וע"י צמהר"ם שיק סט"ו. וכי צנכה"צ הגה"ע אלת ל"ז דצשכונה מיוחדת ואין דרך נכרים מפסקת, ואין דלתותיה נעולות ונבעלה תוך השכונה, דעת הרצ"א צחוק"א הלי יי"ג צית כי שער ד' קרוב לסוף וצמשה"צ שם, דאצליון צתר השכונה, ולהרא"ש שמתריך גבי יי"ג

* ע"ש בחי' לכתובות ד"ג לתדיה מצלה ד"ה והנה, ומסיים, ולדינא צ"ע, ובתשרי הארכתי. וע"י צספריו גבעת פנחס סי' ה' ובגתיות לשבת כאן, דמביא החשש דלקרובים, וכמובא באוצה"פ שם.

** [מיהו עש"ך יי"ד סי' קכ"ס סקט"ז ובסמ"ע ח"מ סי' ר"ג סק"ו שהביאו ג"כ

(לא) רובות אבל אם היו רוב העוברים פוסלים אותה כגון עכו"ם או ממזרים

וכיצא

באר היטב

דחו עם זונה ישראלית מרצונם הטוב ונהגו לישות זה עם זה איזה שנים וילדה נת ואח"כ חזרו כולם לדת ישראלית ומעיד הוא ואשתו שהצת מהם ולא מאחר ודעתו שיש להחזירה לינשא לכהן. פסק שנות יעקב ח"צ סי' קי"ג דפסולה לכהונה. ועיין בתשובת כנסת יחזקאל שאלה נ"ח ועיין סי' ז' ס"ק ל"ד מש"ש:

(לא) רובות. ה"ה שני חזקות מהני. משפטי שמואל סי' קי"ד. ועיין תו"ט פרק א' דכתובות משנה י"ד. ועיין כנה"ג בהגהת הטור. פנויה שעיברה והפילה ולא ידעו מזה כ"א אמה וגיסה ע"פ הגדת אמה ותנעה לא' שיתן לה אתנן זונה או יאונה ותשובת הגאון כמעט שהורה והתפשר עמה נסך מעות אם מותרת לכהן נאמרה שלא נבעלתי כ"א לזה. פסק בתשובת כנסת יחזקאל שאלה נ"ח דאסורה לכהן. א' שהחליף

אוצר הפוסקים

איסור תורה כדק"ל אם נשאת לית וצאיסור דרבנן לא אמרי מדאפקרא, וצפרט כשאומרת צפי שלא נבעלתי מזולתו וכו', ומסיק דבמחלה על מחלה ושניהם מודים כשרה לכ"ע משום דאיכא ספ"ם דשמה לא נבעלה לאחר ואח"כ נבעלה לאחר שמה לכשר, וצאופן זה הסכימו האחרונים דלא צעין מתהפך דכיון דבתחילה לריבין לדון אם נבעלה עוד בכלל, ואפי' לפי החוסי' כתובות י"ג ד"ה ואין אסורין וכו' דלדעירי לא מהני ספ"ם דנאסרת מטעם דאין אפוערופוס לעריות ע"ש, מ"מ זה דוקא דנאסרת עכ"פ, אבל לחוש דללא דיימא כלל לשמה נבעלה מאחר מדאפקרא לגבי זה פשיטא דספ"ם גמור הוא (ועי' צפ"ת סקט"ו שהביא בן מדי' הגו"צ), ומ"מ יש לדון אפי' בעיר שרובה עכו"ם ולשי' הרמב"ם לפמ"ש צ"ח ד' דמאסרת דלדעתו כרוב מהורם תוך העיר משום דלא ידעינן מי הלך למי והוי ספ"ם, ואף דלשי' הרשב"א כרוב עדיין צמקומו עומד וא"כ לא חשבו ספ"ם כמ"ש החוסי' כתובות ט' א' ד"ה ואצט"ל וכו' דכשיש רוב אין ללך הספק לספ"ם, מ"מ יש לדון להקל שהרי להרשב"א ל"ח כלל לומר מדאפקרא, עי' להלן סי' קנ"ו, וא"כ צין לומר וצין לומר שריא' ולי"ע. ועי' בשו"ת מהר"ם יפה סי' קכ"ב שכתב דאפי' צרי"פ שפיר איכא ספ"ם כיון דקו"ל כר"ג דדדעבד ל"ח אף צרי"פ הרי בהכרח איכא ספ"א דעדיף מצדו ושפיר הוי ספ"ם ע"ש. ועי' בשו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' קי"ט שכתב כיון דמסייע לה חזקה כשרות יש לדון דהוי ספ"ם אף נגד רובא. ועי' בשו"ת רעק"א סי' פ"ב. [ועי' לעיל צ"ח ד' צאולא"פ סק"ז אות ח', ועי' בסד"ע ליו"ד סי' קפ"ו סקט"ו שהביא ראי' מתוס' נדב י"ח א' דאמרי' ספ"ם צמקוס רוב, וכ"כ צמאכנות יעקב סי' ל"ב, וכ"כ הכ"מ צפ"ט מה' עו"מ לשי' הראש"ד ע"ש, ועי' צ"ח עטרת יהושע כאן שהביא בן מחשבות מהם עזרי']. ז. ובבנין עולם ס"ה אות ל"א כי ע"ד הגו"צ הניל דדברי הכ"ש נכונים דהכל ספק אחד אם נתעברה מכשר או מפסול וגרע משם אונס חד הוא דתוס' כתובות ט' א', דהא גם אותו שידענו שזנחה עמו שם זנות עליו ומה לי כשר זה או כשר אחר ע"ש, (ומ"ש הגו"צ דכוונת הכ"ש הוא לענין הכשר בזה, בק' ע"ז צ"ח תהלה לדוד הא קו"ל לדי' המכשיר בה מכשיר בזהבה).

ח. ובבית משה ס"ק י"א אות ד' העיר ע"ד הכ"ש הניל דמשמע מדבריו דצרי"פ אף שידוע שזנחה עם כשר פסולה מטעם דאפקרא, וגרעה לא זו ציונחה עם כשר ולא נמלאת מעוברת פשוט הוא דאין לחוש כלל מדאפקרא כו' (ואף להרמב"ם דמחמיר צפ"ו שאומרת דמפסול נתעברה דלא הוי ודאי פסול אף דהפסול מודה מטעם מדאפקרא ואף בלא דיימא מעלמא, נראה דדוקא מעוברת אף דלא עלי' אחד אין ראי' דנתעברה ממנו, ואף דרוב נשים מתעברות, מ"מ ל"ש כ"כ דמתעבר מנות או מהארום כיון דאין מלוי לה כ"כ לזה חיישינן דלמא אפקרה כו' ועי' רוב הביאות נתעברה, אבל באינה מעוברת ל"ח כלל מדאפקרא כו' דמ"ה נימא בן וכו', ונ"ל להוכיח בן מתוס' כתובות י"ד ד' ליישב הא דאמר שם דהאי ארום וארוסו דאחו לקמי' דר"י דקאמר ר"י חדא דקא מודה, לאצ"י דסובר דדיימא מיני' ול"ד מעלמא הולד ממזר דחיישינן מדאפקרא

א' כתב כיון דהא דאסורה לכתחילה לכהן הוא מדרבנן, ובדרבנן לא צעין דלחות ועולות כיון שיש פלוגתא בזה צו"ד סי' קכ"א צין הרשב"א והרא"ש הוצא צ"ח שם אי צעין לענין י"ח דלחות ועולות, ואפילו אם הבעל מכחיש אותה חלין צפ"ו השכונה דישאלים יינהו. ה. בבית שלמה סי' י"ד נשאל צפ"ו שנתעברה לכהן וי"א עלי' קול שנתעברה והפילה והודחה שנתעברה מכשר אחד שה' דר צבית אצ"ח והיו יתנים בקירוב מקום זל"ז גם ראו מהם עניני פריאות וגם הקול נשמע שממנו נתעברה והעיד א"ח אחד ששמע מאותו פלוגי שיש לו אחדות עמה וצאופן העיר ע"מא רוב ישראל אולם צמקונות שצקאות העיר יושבים עכו"ם והם רוב נגד הישראלים הדריס צאמלע העיר, והיא אינה מלוייה חוץ לשכונת ישראל ואם יתבעל השידוך יהי קל"ח עיגון בדבר, והשיב שלדעתו קשה להחזירה לכהן הגם דצאופן העיר כרוב הם ישראלים אולם כיון שצקאות העיר דריס שם עכו"ם והם רוב נגד הישראלים שצטבור העיר, ועי' צ"ח מאיר שכתב דצמקונות לא אצלינן צתר השכונה כ"א צתר רוב העיר [וע"ש צ"ח] א"ח אין רגליה מלויין חוץ לשכונה], ואף דהגו"צ מקיל שהולכין אחר הצ"ח שהאשה שם (ועי' צ"ח) נבעת פנחס סי' ז'), אמנם דוקא משום זה יש להחמיר צ"ח כיון שאחיה דריס עמה צבית א"כ הוי רי"פ, וצרי"פ לא מהני אמירתה שמכשר נבעלה, ואף אם נאמר כהגו"צ שרוב הנכנסים צבית דכשרים הם נחש לרוב סיעה, מ"מ כיון דמחזיקין דהזנות נעשה צבית, א"כ ודאי דהזנות נעשה צבילה וע"כ דהנכנסים אז הוי פסולים שהם אחים [עי' צח"י ס"ק זה אות א' מ"ש צ"ח], ומ"ש בעד ששמע ממנו שיש לו אחדות עמה לא הוי כהודאה שצ"ח עלי', ואפי' אם העיד שפלוגי א"ל צפ"ו שצ"ח עלי' כל שהפלוגי מכחיש יכול לחזור צו כיון שלא אמר דבריו הראשונים צפ"ו צ"ד (עי' סי' י"ז ס"ח), וגם אין לה מייג לומר שלא נבעלה כיון שזה מתנגד להקול. (עי' צמ"ס צ"ב דף ל"ג וצחוס' שם ד"ה לקוחה וצחוס' סי' קמ"ט וי'), ועוד יש סניף להחמיר כמ"ש הי"ש יצמות פ"ז סי"א דאם הבעל מכחיש צפ"ו אינה נאמנת וצמ"א דצק"ה אות צ"ח. ועמ"ש בגד"ז צ"ח המוצא צמ"ק אות ב. ו. עו"ב הב"ש שם דכשידוע שזנחה עם כשר א"ח דיש חשש מדאפקרא נפשה לגבי האי אפקרא נפשה גם לפסולים ואיכא חד רובא כשרים מותרת לכהונה, ועי' בשו"ת צ"ח צ"ח סי' י"ג, וצ"ח ריב"ס שנייטו"ר סי' ט'. [ועי' צ"ח ש"ד פכ"א שכתב דצאנוסה ל"ח כשם שזנחה עם זה וכו' ע"ש, וכ"כ בשו"ת כתב סופר סי' ג' אות א', עוד כתב דאפי' היתה תחילה צאונס וסופה צר"ן ל"ח ולא אמרי' דאפקרא נפשה וכו' דכיון שתחילה צאונס יצ"ח אצ"ח ונתרנחה לזה, עוד כתב שכל שהיחוד ה' צאונס המתיוחד עמה או שהיחוד ה' הברחי ממק"א ושם זינחה צר"ן ג"כ לא אמרי' מדאפקרא נפשה וכו', ועי' צפ"ת סי' קנ"ו סק"ג, ועי' לעיל צ"ח ד' צאולא"פ ס"ק ק"א אות ז']. והצ"ח מאיר העיר ע"ד הכ"ש דמשמע מדי דבמחלה על מחלה אפי' הודה כשר שממנו נתעברה וגם היא אמרה שאף ממנו ולא מזולתו חיישינן שמה זינחה עם אחר מהפסול"ס, וקשה הא כיון שאומרת צרי שמכשר זה אפי' צרי"פ יאלנו מחשש

וכיוצא בהם אף על פי שרוב המקום שבאו ממנו כשרים או שהיו רוב אנשי המקום פסולים אף על פי שרוב העוברים שם כשרים חוששין לה ונאמר למי שפוסלת

אוצר הפוסקים

ובעין יצחק סי' י"ג כתב דלא היישינן שמא זינח גס עם אחר כמ"ש הנו"צ סי' כ"ח (הוצא בפ"ת ס"ק ע"ו), והביא רמיה מחבובות י"ג א' דאיתא שם היתא מעוברת רי"א לא מפיה אנו חזין אלא ה"ז בחזקת מעוברת לנחין או למחר עד שחזיא ראי' לדבריה, משמע שאם הביאה ראי' דלכשר נבעלה ל"ה שמא זינח עם אחר (ועי' בפ"ת שם כ"ח הקב"י), ועוד כיון דדיועבד ל"ה יש לסמוך אשיטות הפוסקים דס"ל דדורבנן ל"ה שמא זינח עם אחר (עי' סי' ד' סעיף כ"ו וצ"ש סק"מ וצ"ח קנ"ו סקט"ו), וכן מצינו לענין איסור מעוברת חזירו צ"ח י"ג צ"ש סק"ו, ועוד כיון דלא דיימא מעלמא ל"ה שמא זינח עם אחר וכ"ה בהפלאה כתובות י"ד על בתוס' ד"ה כהנא. וכ"כ בשו"ת כשיצ ר"א ושיח השדה סי' ע' (תשרי מנן המחבר) דל"ה שמא זינח עם פסול דהא בלכתא כרצא לגבי אצ"י (יבמות ס"ט) דמסתברא מילתא דרצ' בדיומא כ"ה אצל לא דיימא בתרא דידיה שדין, וכ"כ בתשרי הרא"ש כלל ל"ב ע"ש, [פי' לעיל באול"כ סי' ד' ס"ק ק"ח אות ג'], וכתב שם להוכיח שכן דעת הצ"ח כמ"ש דארוסה שנעצרה ושיניהם מודים דמארוס נעצרה מותרת לכהן אף דשם ה"ו ר"פ אלה דכ"ע פסולין אלה חוץ מהארוס, ובתשרי הרא"ש כלל פ"ב דין א' דמדה אי מודה שזא עלי אצ"י ארוס כמו בארוס ואינו מחלק בין ארוסה לפנוי ע"ש.

י. במשיב דבר סי' י"ג כתב דאין לחוש מעט דכובעל אינו נאמן דאין אדם מעיר דהא אינו דו"ל דפלגין דיבורי ואמרי דמכשר אחר נבעלה, ויותר מזה אומרים שכובעל הוא שוגג באיסור נדב כי לא ידע דסתם בחולה והיא צאה צנים בחזקת נדב היא כ"ה ע"ש. ועי' פ"ת ס"ק ע"ו וע"ז.

יא. עפ"ת סקט"ו מ"ש מחבובות ס"ח דמורה ורואה לישאנה אם חיישינן שמא עיניו נתן בה שלא נאמינו כצ"ח ז' לענין שצ"ח כ"ה. ועי' צ"ח צ"ח כ"ה ו"ל. והביא משה סק"ח אות ה' כתב דפשוט הוא דלא דמי לשצ"ח דשם אין לו נאמנות בזה, משא"כ כאן מצינו נאמנות מה"ה דכובעל נאמן לומר זה בני או אינו בני דמבואר צ"ח ד' א"כ גם חכמים האמינוהו ולי"ה שצ"ח (ואף דכתב הרמ"א צ"ח ד' דפסול אינו נאמן לומר גבי פנוי זה בני שאני בתם דצא לגרוע חזקת כשרות), ומסיק להלכה למעשה דאם הוא כהן ומורה דצא עלי מותר לישאנה (אפי' צימו עיבורה והנקטה), וכן בעיד הנו"צ דכן נעשה מעשה בעיר גדולה צפראג בהסכמת כמה מגדולי. וכ"כ בכתב סופר סי' ה', ובספר חדות יעקב תנינא סי' י"ח וכתב שם לחלק עוד דשאני שצ"ח דהעם ירננו שמעיד בשביל שישאנה משא"כ מפתח אדרבה מזה שישאנה ויאמרו דכמעשה אמת ע"ש. ובשו"ת מנחת שי סי' פ"ה כתב לפמ"ש המהר"ק שורש קכ"ט דאשה הרה לזנויים ואחד אומר שממנו נעצרה מזה עליו לישאנה א"כ י"ל דנאמן ע"ע לפשות תשובה ולקיים המלוה. ובשו"ת בית שלמה סי' י"ג כ' הואיל וכתשש ע"כ הוא רק מדרבנן ונקטין דדורבנן על המחמיר לביא ראי', (עי' משניות ידים ע"ד).

זבמחר"ם שיק סי' ע"ו כתב דגם לדעת הנו"צ אפ"ל היכא דה"ו עדים שראו ציניהם מעשה התקצרות כגון חיוב ונישוק מודה דה"ו בודאח ונאמנות דפסקין להן סי' קכ"ז סעיף ו' באומרת עמאח א"י לך היכא דיש רגליה נאמנת.

ועי' בגבעת פנחס סי' ז' צפנוי שהיא מעוברת ומשודרת לכאן וכדו שניהם שממנו נעצרה וכתב דמותרת להינשא לו כיון דשניהם מודים (וכמ"ל), וגם אין לחוש שמא ע"כ כיון דק"ל כלכה

כ"ה, וכ' ליושצ דמיירי דאומר בארוס דהיתא מיוחדת אליו ותלין רוצ צטילת נבעל, ואכתו קשה דה"ו דיש להכשיר הולד ע"ז משום רוצ צטילת כ"ה ואף אם יחוש דאפקרה כ"ה וצא עלי אחר הולד כשר, מ"מ למד מותרת להארוס הא לגבי נפשה אם צא עלי אחר נאסרה לו אפי' דכיון דהולד כשר דתלין רוצ בארוס, ואין ראי' מזה דמערבת היא דזינח דע"י רוצ נעצרה שז' ל"ה דאפקרה כ"ה וא"כ מותרת מכאן דזינחה ולא נעצרה ל"ה כלל דאפקרה אף צ"ח ע"ה, אלא אפי' שנעצרה וצ"ח יש להחיר ולענין צטילה אחרת שפיר איכא ספ"ס, וגם יש לנו סמוכין הרבה פוסקים דל"ה כלל מדאפקרה אף בדיומא מיני דיימא מעלמא דפסקו כל"כ דרצא כדמבואר צ"ח ד', באיסור דרבנן כזה יש לסמוך עליהם, ודלא כשו"ת כנסת יחזקאל ושו"ת וצ' הכהן שהאריכו להחמיר בזה, [ועי' בתשצ"ז ח"צ סי' רע"ג]. ובשו"ת משיב דבר סי' י"ג כתב דכ"ה פשטה הוראה מגאוני בתראי דלא כהצ"ח.

פ. עפ"ת סקט"ו ד"ה וכתב שהביא מהר"ק דהוראה כובעל מה"ה כ"ה. וכ"כ בשו"ת נבעת פנחס סי' ז' דמ"ד רש"י ביבמות סו"פ אלמנה לכה"ג מפורש דהוראה כובעל מה"ה כאלו ודאי צא עלי ע"ש וכן איתא בכתובות י"ד דקאמר שם חדא דהא קא מודה, והעם דנאמן כמו דמצינו באסופי דקודם שנאסף מן השוק דנאמן לומר זה בני א"כ גם כהא צימו עיבורה נאמן, אף דאיסור אסופי אינו אלא מדרבנן גס. כאן אינו אלא איסור לכתחילה, ועיין בנמוק"י הביאו הצ"ח דכיון שהתורה האמינהו שאינו צ"ח כ"ש שנאמן באומר שהוא צ"ח, [וכ"כ רי"ו נתיב כ"ג ח"ד דאם הוא מודה לדבריה שכשר לכתחילה אף צ"ח ע"ה]. (ועיין צ"ח סימן ד' סק"מ ובח"מ ס"ק כ"ה), עוד כ' שם דל"ה כי היכי דאפקרה כ"ה דהא צ"ח א"כ אלמנה לכה"ג אמרי שם דל"הנה בתרא אף אצ"י מודה דהיכא דלא דיימא מעלמא שכולד כשר לכהונה ואוכלת תרומה צטילו וכ"פ הראש"א והרא"ש כל"כ, ועטמא משום דהסוגיא דכתובות שם מוכח כל"כ ע"ש בתוס' [פי' צ"ח ד' באול"כ סי' ק"ח אות ג'] ואפי' נדעה הרמב"ם מ"מ צ"ח דק"ל כ"ה, אלא דלכתחילה מהמירין, לכן היכא דמורה ולא דיימא מעלמא יש להקל אף לכתחילה, (ואפי' רצ נראה דלא פליג בזה כמ"ש בתוס' שם ד"ה כמאן ע"ש), ויותר נראה דאפי' ר"י מודה בזה דלא אמר ר"י שם אלא באינו ידוע מה עיבו של זה, אצל בידוע שנבעלה מכשר לא אמרין כי היכי דאפקרה כ"ה, וצ"ח א"ש מה דקאמר ר"י שם חדא דהא קא מודה, וכיוני אליבא דכו"ע, וכן משמעות השו"ע כאן דפסק כאן בצ"ח דקדשה מותרת לכהן ול"ה כי היכי דאפקרה כ"ה, ע"ש שהביא עוד ראי' לד"ה, וכ"כ שם צ"ח דין כשר שפיתה פלוגית ונעצרה וילדה ושיניהם מודים שממנו הוא ונשדדה לכהן, עוד כתב שם דצנזן דין עדיף מארוס וארוסו דהתם אין אדם מעיד על עצמו, משא"כ לגבי אחר כ"ה הוא כע"ה, ועי' בכתובות י"ב צ' דמשצ"ח למדנו, ובצ"ח ע"ה נאמן, ואין לחוש מעטם אין אדם מעיר (עי' פ"ת שם), דהרי יכול לומר שוגג הייתי ואפי' אמר מיד פלגין דיבורי, עי' חוס' סוכרין ע"ז, [ובתשרי מהר"ם שיק המוצא להלן כ' דל"ש כאן סברה אין אדם מעיר מכיון דנריך להודות ולחזק את העוול שעשה לה דומי דסברה בתוס' צ"ח ד' ע"ש וכ"כ בשו"ת מנחת שי סי' פ"ח], ויכול להיות שידוע שממנו נעצרה משום שנבעלה פעמים רבות (ע"ש ח"ה כתובות י"ב צ' ד"ה כהנא), ועוד כיון שפיתה אותה להנשא לו כבר היתא מיוחדת לו, וכ"פ צ"ח עמק שאלה סי' י"ד.

אוצר הפוסקים

הלכה כר"ג, אלא דלכתחילה החמיר שמואל, י"ל דככה"ג לא החמיר, ועוד דאפי' בלא הודאתו יש לגדל להחיר, דהא דבטינן לכתחילה שכי' רוב העיר כשרים היינו בידוע ודאי שלא נעשה הזנות מאחד מצני הצני' כיון שהם מכחישים הדבר וגם היא אינה אומרת עליהם וע"כ אי' מצני העיר זנה עמה בזה אוליין בחר רוב העיר, אבל היבא שיל' שהזנות מאחד שהי' רגיל להתייתר עמה בזהותו בית ממנו ושניהם מודים בדבר אין להחזיק הזנות ממקום למקום וכמ"ש הב"ש בסו"ס י, ומה לי עיר או רחוב או בית וכ"ש היבא דרוב הנכנסים בהצני' הם ישראלים היו כרוב סיבה, שאין דרכה ללכת בפרהסיא בין העכו"ם בלא שמירה דמסתמא אביה משמרה, ואין לחוש שיאכל בהסתיר לבית ערבי וזינתה שם דמכ"ה להחזיק איסור ממקום למקום, ועוד דכשחזלה איבה לגבייהו ה"ל קבוע וכמע"מ וכיון דאיכא קורבנה דמוכה אוליין בחר קרוב [ע"י סי' ד' ס"ק י"ז אות ב']. ובס' מלות כהונה סי' מ"ז כתב בפניו מעוצרת ואמרה מפלוגי הבבן הדר בחצירה ולן הרבה פעמים בביתה והוא הודא לדבריה, דמותרת להנשא לו, שכן מבואר בתשו' הרא"ש כלל פ"ב דאפי' הרמב"ם מודה במסתרת בביתו דלא חיישין לדעלמא וכ"ה במהריק"ש סי' ל"א, וע"י בנו"ב סי' כ"ז דהחיר משום ספ"ם, (אך משכ"ש דבחור ימי עיבורה יש לאסור לישא אותה הנה בתשו' הרשב"א מבואר דהיבא דשניהם מודים יכול לישא אותה אף בחור ימי עיבורה, ובס' עבודת הגרשוני סי' א' חילק בדבר דעמודה שהיא מעוצרת ממנו יכול לישאה אף בחור ימי עיבורה כיון שחייב במזונות הולד, משא"כ צמודה רק שצא עלי' ע"ש).

ובחזון סופר סי' ס' נשאל בפניו שנתעצרה ואמרה מפלוגי כהן שהי' מלוי חמיד בביתה והוא הודא לדבריה ודירתה הייתה במקום רוי"ט, והחירה להנשא לו, דהנה בנוגע לאיסור מעוצרת חזירו לכ"ע ל"ח שמה אפקרה כ"י כיון ששניהם מודים, ע"י ב"ש סי' י"ג ס"ק כ"ג, וכן לאיסור כהונה אין לחוש כיון ששניהם מודים, ועוד כיון שהי' מלוי אלא חמיד חלנין במלוי, והמלוי מחליש כח הרוב, וזה יאלצו מחשש דאפקרה כ"י דבלי ספק הי' מרגיש בדבר ואם לא הי' מוצטח לו שלא הי' לה היכרות עם אחריני לא הי' עושה ודאי שנתעצרה ממנו, ואין לחוש שמה עני"ב שהרי לא ידעו כלל שיש חשש בדבר והבינו לרבי החתונה ולא שאלו כלל והוא עצמו לא צר אוריון וגם אילו הי' שואל לח"ה לא הי' מקבל הוראה מוחלטת.

ובכתב סופר סי' ה' בפניו שנתעצרה ואמרה מפלוגי כהן, והוא הודא לדבריה ורוב העיר פסולים אלא חזן לא דיימא מעלמא, כתב כיון דאיכא רינון ממנו וגם הוא אומר כן ולא דיימא מעלמא ל"ח דזינתה עם אחר, (וכתב שם דצא יתיישב סחירת דברי הרמב"ם צמ"ש בה' תרומות פ"ה ע"ש, והיינו דס"ל כלי"ק דצא ביצמות סו"פ חלמנה לכה"ג, אבל בפ"ג דיבוס מיירי בדלא דיימא כלל לא ממנו ולא מאחר אף שמודה או שגודע לנו עכשיו שצא עלי' חיישין כשם שזינתה עם זה ולא נודע לנו כך זינתה עם אחרים וע"ש בהמ"מ), עוד כתב להחיר כהן אפי' אם לא הי' רינון משום ספ"ם (וכמש"ל), ואין לחוש שמה עני"ב, דעי' בהפלאה במוגי' דר"ה מדברת דכתב דאין לחוש לזה אלא במעלה יוחסין או בל"ה ולא באיסור סוטה ע"ש, וכ"ש כאן דדיעבד קי"ל כר"ג דלא חלל באמירתה לכשר נבעלתו, דאין לחוש לזה, ושם צמ"י ג' כתב הטעם דאין לחוש שעני"ב דהא יכול הי' להעיד שידוע שכשר צא עלי' ובאופן כזה לא הי' מצי"ש את עצמו ומדאמר שהוא עצמו צא עלי' כרי דקושטא קאמר, אכן אם מעיד שידוע שכשר אחר צא עלי' אז תליא בספקא של הנו"ב הג"ל ע"ש.

בשרה יצחק סי' כ"ט נשאל בפניו שילדה ומת הולד ואומרת שמתנוי כהן היא נתעצרה וגם הודא לדבריה, ובנתיים נשדכה לאחר

ונתבטל השידוך ועכשיו היא רוצה להנשא לאחרו כהן שנתעצרה ממנו, והוא הרבה ליתן לה אהבה ומתנות מאז ועד היום, והביא דמותר לו לישאה כיון שהודא וכמ"ש הנו"ב ופניו דמותרת אפי' בדליכא רוי"ט מעט ספ"ם, ומ"ש הנו"ב דיש לחוש שעני"ב, ליתא כמ"ש האחרונים, ונראה חילוק פשוט כמ"ש הר"ן בנדרים א' בלומרת עמאלה אני לך דנאמנת דכסיפא לה מילתא ע"ש, א"כ הי' הבעל שמודה אי' לאו דקושטא הוא לא הי' מלול בנפשו, ועוד דשאיני שצוי דהחיר הוא משום עדות לפיכך חיישין דמשקר, משא"כ הכא לא נגמר ע"י הודאתו, רק אנו מתירים ע"י ס"ם מנא ידע שנתיר אותה ע"י הודאתו, גם יש ללרף מה שהרבה לכתוב לה אהבה ומתנות מקודם וגם עכשיו דהוי כמו בשצוי' שפדלח ומעיד עליה ישאה דחוקה דלא שדי אינה זחי צדדי, (גם יש ללרף מה שאתר הודאתו נשדכה לאחר והרי מחמירין בשדוכין בחרם ובקנס לא גרע בזה מקדושין דקי"ל בשליח הגט ובחכם המתיר דאם נשאו לאחרים ומתו או נתגרשו מותרין לישא אותה וע"י להלן סי' י"ב), ולפמ"ש הצרכי' להלן צמ"י ז' בשצוי' שהי' עדים שנשצית דהכסים שחלך לבי"ד שלא במקומה ותאמר נשציתו וטעורה אני ע"ש, א"כ גם בני"ד אם אפשר ולכו לבי"ד שלא במקומה שאינם יודעים מהמעשה ותאמר לכשר נבעלתו והוא יודה שבעל ובי"ד יתירם לכתחילה צמיגו דאי צמי שחקי, אך אם א"א בחקקה זו הנוי מלערף להחירם להנשא.

ובס' מלמד לדעייל מחצרת ג' סי' ז' כתב בפניו שנתעצרה ושניהם מודים שמתנו נתעצרה והוא כהן וגם ודאי אלאו שלא דיימא מאחר והולד מת, וגםעו למק"א ונתקשרו שם בקישור דיני דמלכותא, דמותר לכס' קדושין כיון שיש לחוש שצא עלי' לשם קדושין, בפרט כאן שלא מלא מי שיסדר להם קדושין יש לחוש שבעל אח"כ לשם קדושין, וע"י צפ"ח סי' כ"ז סק"ב, וא"כ קשה להחיר בלי גט וכדיעבד דמי, וע"י באהל אברהם סי' ק"ג דיעשה להלך גט בנשואי ערכאות, ולפ"י יש כאן ס"ם, שמה לריבה גט והוי כדיעבד, ואת"ל שאל" גט והוי לכתחילה, שמה כהחולקים על הנו"ב ולי"ח לעני"ב. [וע"ש בגדולי הפוס' שצאות הסמוך, ושצק"י שצפ"ח סקט"ו ד"ה כתב].

יב. אם הבעל הכחיש ואח"כ הודה לדבריה. ע"י פת"ש ס"ק ע"ז מ"ש מרעק"א סי' פ"ה. ובצו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' ק"ט נשאל בכהן ונערה שנשדכו זל"ז נגד רנון הוריהם וגםעו למק"א וחזרו, והאם של הכהן צאה לבי"ד ואמרה שידוע לה שהנערה אינה בתולה ואסורה לכהן אבל לא ילא קול שזינתה, והנערה הודתה שאמנם נבעלה מהמשדך, ומתחילה הכחיש ואח"כ הודא לדבריה ונתן אמתלא להכחשתו מתחילה שפחד שלא תחלה אמו ע"י, ועכשיו מוכן לישאה ורוב העיר כשרים אלא, וגם אפשר שאם לא נחירנה לו תאצד את עצמה לדעת, וכי' להחיר כיון דרוב העיר כשרים אלא ולדעת כמה ראשונים בלומרת לכשר נבעלתו סגי בחד רוב, וגם לחשש דאפקרה נפשה כ"י סגי בחד רוב ע"י ב"ש סי' ד' סק"מ וכאן סק"ל, ועוד לדעת הרא"ש והעור לא אמרי' מדאפקרה כ"י וכ"כ הרמ"א סו"ס י, ועוד דברעק"א סי' פ"ה החיר בכל גווני בשניהם מודים אפי' בהכחיש ואח"כ חזר באמתלא ע"ש, ועוד דיש כאן ספ"ם שמה לא נבעלה לאחר ושמה לכשר נבעלה ואין להחמיר בזה דהא קי"ל צמ"י קט"ז לענין מפתח דמלוא לכונסה ובפרט כאן שיש סכ"י, ונכון נהגיד להחתן שמלוא לישאה, ואף שאין לחוש לתקנות פרוצות, מ"מ עתה צמ"י נחפרץ בדבר ונעשה אלא ההמון כהחיר להיות קרובים אלא המיועדות, וממילא צאים לידי הטא, ויש להניח בני"ד שדואי באופן כזה נתרחה להתמסר לו ע"מ שישאה ומחויב לקיים התנאי והבעתה שהצטיח לה (כמו באהן שיכולה לתוצעו צמ"ד, ע"י סי' קצ"ז), וכיון שהתפרטו להשתדך בלי הסכמת הוריהם ולנסוע למק"א ולזנות ודאי שיש לחוש שלא ישמרו אח"כ דיני נדה, לכן לריבה קבלה מיוחדת לשמור דיני נדה כד"ה כי העיקר תלוי באשה ועליו יש לחוש שלא

אוצר הפוסקים

אף שאמרנו בפניו חזקור יום פ' וילל פ' כמה פעמים כו' ועמד
בהכחשתו כמה ימים אף אחר שהצטרכו, שיהא אנפשי חדי"א כו' **
ואחר מעשה רב כזה שעמד בהכחשתו כנ"ל, ל"מ אמחלל וכמ"ש
מהר"ט חאבע"ץ סי' א' נדדונו דכיון דשויא אחד"א ועשה מעשה
שהאמין לעדות על אשתו שזינתה ופרש ממנה והלך לבית אחיו
ל"מ אמחלל כו' *** ואף שכתב הר"י בסוף חלק עליו, מ"מ
במהר"ט שם הביא שהסכים עמו, וז' שהתראה עמו פא"פ וחזר
מדעתו, ברם צ"ח דשויא אחד"א וחזר צו אס על הצ"ד לכופו לגרש
יש פלוגתא כו' (והאריך בזה), וצ"ח שנתן אמחלל אין לכופו
לגרש כו', ויחזרו לו הצ"ד אחת יודע האמת, אס הנכון בהכחשתך
אסורה עליך משום אונס, (וע"ש מ"ש ע"ד הקדושין שצ"ח, אס אומר
שהיו צלונים), ואס אומר שבהכחשה שיקר ומטעם האמת, והקדושין
כ"י צלונים הגמור, ודאי שמוחלת לו, דקידש כנגם כו'.

ובאבני צדק (למהר"י טיטלבוים) סי' י"ג נשאל בפניו שהיתה
משודרת לכהן וילל עלי קול שהיא משודרת ממנו באשר
הוא דר עמה בבית אחד, והרופאים לא יכלו לקבוע אס היא
משודרת, וכ"ח אמרה שהכאב שבמעייה צ"ח לה מחמת עצירת הוסת
ואף הוא הכחיש בכל, והתירה אז הרב השואל להנשא לו כיון
ש"ס לה חזקה הנוף שלא נבעלה וחזקה כשרות וגם יש ספ"ס שמה
לא נבעלה ושמה נבעלה לכשר, ואח"כ ילדה נפל ונחזר שאלו
זינתה לפני הנשואין, והכהן אומר עכשיו שאלו ממנו נחזר
ואינו חושד מאחר, ומה שהכחיש מקודם נתן אמחלל מפני שהי
מסופק אס היא משודרת, לכן מספק לא ר"ח להודות ולב"ש את
עלמו, וגם היא אמרה עכשיו כן, וכחצ אף דצ"ח לא עז
עשה המורה במה שהתירה לכתחילה להנשא כי יש לחוש שאח"כ
יתגרר שמשודרת היתה וגנאי הוא במה שהתיר אותה, דאז אין
כאן אלא ספק א' שאין להתירה לכתחילה בעת שכתבו ולא כדור,
אולם עכשיו מותרת לו שהאמתלא עוצה כדמבאר ג"ל סי' ק"ד
ובפרט שרגל"ד שכן הוא במה שהי רגיל אלה תמיד דמפני א'
ילל הקול שהתרה ממנו [וע"י לעיל צלונה"פ ס"ק פ"ה אות ד'
צט"ח מהרש"ם].

יג. בשם ארי' סי' נ"ג כתב פנוי שילדה ואומרת לכשר
נבעלתו ורוב העיר ישראל אף לא רוב סיעה דאס
אותו פלוני אינו מודה לדבריה אף שאינו מכחיש ג"כ מ"מ אינה
מתרת לכהונה, ומ"ש בצ"ח ח"ג סי' ק"ב להכשיר בכעין זה,
דכיון דהוי פלוגתא אי צעין צ' רובא או סגי בחד רוב, וכיון
דכל עיקר אינו אלא לכתחילה מדרבנן וספיקו להקל ע"ש, תמה
ע"ז כיון דמייירי דזינתה בעיר, וצ"ח יש ג"כ צ' דעות אי חיישין
דלמא אולא איכי לגבי וכו' קבוע וכמ"מ, ואף שהטור ובהאחרונים
הכריעו להקל בזה ביינו מטעם דספק בזה אוליין להקל דהוי רק
מדרבנן, אבל [לדין] היכא דליכא רק חד רוב, וצ"ח כ"י יש כאן צ'
ספיקות להחמיר, חדא דלמא כשי' הפוסקים דצעין צ' רובא,
ואף לשי' הפוסקים דסגי בחד רובא דלמא אולא איכי לגבי והוי
קבוע וא"כ איכא כאן ספ"ס להחמיר דאפי' דרבנן מחמירין בזה,
ואין ללך דכהני זמנינו הוי רק כהני חזקה, ולפ"ז יש כאן ספ"ס
דשמה בחד רוב סגי ושמה לאו כהן הוא, דכיון דאנו מחזיקין אותם
לכהנים לכ"ד ופודים מהם צבורים וכל עניני כהונה חזקה זו אלימא
עפי דהוי חזקה שכבר הוחזקו, ואף הסוברים דאמרינן ספ"ס במקום
חזקה, ביינו דוקא כששתי הספיקות סותרים החזקה וספ"ס הוי
כרוב דעדיף מחזקה, אבל הכא הכא הספק שמה נבעלה לכשר אינו סותר
החזקה נמלא שלא נשאר כאן רק ספק אחד ולא הוי ספ"ס, ועוד
דספ"ס צ"י גופים לא מהני, ע"י צט"ח פ"י מה' א"ב.

צזכרון

שלא יחפז לקבל ע"ש כדי שלא יגזרו עליו לישאנה, ואס הנערה לא
תקבל ע"ש, אסור לרב לסדר להם קדושין, כי למח לצ"ד להכניס
עלמם נסיוע ידי טוברי עזירה.

ובע"ז כ' להתיר צמילי דנערה סי' ג'. וע"י צ"ד אלעזר סי' ק"צ
שהתיר צדלל דיימא מעלמא אף צדליכא רוב ישראל
ובמראה יחזקאל סי' פ"צ נשאנ צפוני' שנתעברה ואומרת מכאן
פלוגי וצ"ח לצ"ד והכחשה, ואח"כ הודה לדבריה ורובא
לישאנה ורוב העיר פסולים אלה, אלא שהיא יושבת בשכונה מיוחדת
לישראל ודלתותיה נעולות צלילה, וכחצ דאס הוא מודה שצ"ח עלי
יותר מציבה אחת יש להתיר, ד"ל דמה דכפר בתחילה הוא משום
דעינו נתן בחרת או מחמת צושה (וא"כ הוי כמו אמחלל ויש דעה
דאינו לריך להוליא האמתלא צפון, ע"י מנ"י וי"ד סי' קפ"ה דלא
כחש"ך שם), וכעין זה היתה להלן בסי' קפ"ח ח"ל ע"א שזינתה
אשתו אינו נאמן לומר שמתמין לדבריו ולבטל חדר"ג משום שע"כ,
ואפי' לאותן פוסקים שהביא הרמ"א שם דנאמן רק שמנדין אותו
מ"מ מודה דמשו"כ מנדין אותו דשמה ע"כ, וא"כ מכ"ש כאן
ש"ל דמה שכפר בתחילה הוא משום דע"כ ואינו רוצה לכונסה
או מחמת צושה, וא"כ הוי כאמתלא, וכן מבואר שם דכה"י לו
קטע עמה אין נאמן לומר שמתמין לדברי העד האומר שזינתה
והוא כדיו הכא צ"ח שלא יוכל לשאחד"א, ובפרט דאיכא למימר
חזקה דאין אדם תובע אה"כ יש לו עליו דכא כשצעתו אחת
משציעין אותו, ע"י להלן סי' ק"צ צ"ח סק"ה, וע"י צ"ח חו"מ
סי' פ"ז סק"ז דס"ל דגם לענין איסור משציעין אותו ע"ש, (ע"י
סי' קע"ז בטעמן על הפנויה מזה לכונסה), וי"ל נמי צ"ח דל"ל
צ' רובא לפמ"ש הצ"ח ס"ק ל"א דאס יש לישראל שכונה צ"ח סגי
בשרוב השכונה כשרים, ומבואר צ"ח סי' קכ"ט כשדלתות נעולות
צלילה עדיף מאין דרך הרצים מפסיקה, וא"כ צ"ח דבית ישראל
לדלות נעולות צלילה ובשכונה זו כולם כשרים אלה ממילא אפי'
רוב אחד ל"ל, [וע"י מש"ל צע"ז], ועוד י"ל דכא עכ"פ מידי ספיקא
לא נפקא אס הודאתו בהאחרונה אמת או הודאתו ה' וגם ספק
שמה נבעלה רק לכשר לה דכא אפי' לפי דבריו הראשונים שלא
צ"ח עלי הרי לא שאחד"א צפירוש (דאפי' אס נאמר דכא לא צ"ח
עלי לא מוכח דנבעלה לפסול דכא י"ל דלכשר אחר נבעלה), ואפי'
דאין זה ספ"ס עוז דאינו מתהפך, מ"מ הא כתב הצ"ח בסו"ס
י דצמעת יוחסין לא צעין ספ"ס גמור, וכ"מ ברש"י צסוגי
דאלמנת עוסה ע"ש.

ובס' ישא איש סי' ג' כתב הר"י אבולעפיה, צפוני' המשודרת
לכהן שנתעברה ואומרת מהמשודר, ונחזר משכיניה דלא דיימא
רק ממנו, וצ"ח הימים מחיחד עמה צסגירת הדלת יותר מכשיער
עומאה, ובתחילה הכחיש ונבעדו צערבאות ושמוכו בכלל ימים
מספר ואז הודה שמתנו צלל ספק וחפץ לישאנה, ולדרישה השלעון
קידשה בכלל כו', ונתן אמחלל להכחשתו מפני הבושה שעבר אלוסור
נדה, ועוד שנתירה שיענשוהו הצ"ד או השררה כו', וכחצ דמותר
לישאנה, דצט"ח מודים ולא דיימא מעלמא מותרת אף צ"ח, וכמ"ש
בהשיב ר"א סי' י, ואף דצ"ח הודה רק אחר שהצטרכו כ"י הא נתן
אמתלא עוצה שנתירה כו' *, ועוד דצ"ח שמשודרת ומיוחדת לו והי'
מתייחד עמה צינתה כנ"ל, הרי גם לאצ"י דחיים כשם שזינתה וכו'
הכא שדין בחרת, וכמ"ש הרא"ש צחש"י כלל פ"צ ונ"צ כו', ואף דהתם
מיוחדת לו צ"ח, אין סבירא לחלק מני"ד, דצמיוחדת עמו צינתה א'
ורגיל אלה תמיד סגי כו', ומ"מ אינו סומך ע"ז עד שיסכימו עוד
רצנים. והרר"י ישראל שם צ"ח ד' כתב דל"מ כה"ג אמחלל, עפ"ד
ה"ל סי' ק"ד כו', אלא שיש צ"ח היתר מטעם שהתייחד עמה ומוכה
שמתנו כו'. והמחזר שם כ' ג"כ דל"מ אמחלל, דכיון שהכחיש צ"ח

*** [ולפ"ד דהתם עשה מעשה המחזק דיבורו הא שהאמין לעדות ע"י שפי'
ממנה והוי כלבשה בגדי נדות. משא"כ כאן אף שהכחיש מ"מ לא עשה שום
מעשה המחזק הכחשתו].

* וע"ש שכ' עוד דאין לחוש ששיחידוהו בממון שיחזור בהכחשתו, כיון שהדירה
עניים, ולסבירא זו הסכים הרר"י ישראל הגו' בסמך.

** ומסתמך מהא דארוס שהכחיש כו' דסי' ד' סע"כ, והכוונה דה"ז כיון שהי'
ב' רובי לפסול, כמ"ש בתח"י תשו' הר"י, ממילא נאסרה עליו בהכחשתו.

באר הגולה

ו עור מסוגית הגמ' שם
וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ן
והרשב"א

שפוסלת אותה נבעלה ולא תנשא לכהן לכתחילה ואם נשאת לא תצא וי"א
דבאומרת לכשר נבעלתי בחד רובא לכתחילה מכשירין [גג] (כ) ובדיעבד
אפילו ברוב פסולים:

ראוה

פתחי תשובה

מת הילד וזוהי מדבריה ואומרת לכשר נבעלתי ומה שאמרה על ניסה היא
מתחמת שאלה וקטטה שהיה לה עמו הוציאה שם רע עליו להוציא ממנו ממנו.
מהו דינה אם מותרת לבעלה הכהן אם נסמך על דבריה הראשונים או על
האחרונים. והשיב הא ודאי שאלם לא היתה אומרת כלל עם מי זינתה שהיה
הרין שאלה כיון דרוב פסולים אלא נכפר ה"ל וא"כ שוב אנו אומרים שאמרה

(כ) ובדיעבד אפי' ברוב פסולים. עיין בתשו' ט"ז סי' ח' שנשאל אודות
אלמנה אחת שהיתה דרה בכפר מלא ערביים ואין שם רק ג' או ג' נתי
יהודים ונתחכם חמיה ואחי בעלה ונשאת לכהן ותיקף אחר החתונה היה כריסה
בין שניהם וילדה בלופן שזינתה בעודה בכפר ה"ל ואמרה שעם אחי בעלה
הראשון זינתה ומינתה מורשה לתנוע איתו ממנו והוציאה ממנו איזה סך ואח"כ

אוצר הפוסקים

הרמב"ם בפירושו ז' רובא שיעת יחידה הוא, (ועי' בפ"ח סקכ"ב),
ועי' בחת"ם סי' י"ח שהבין מדברי הרמב"ם דהכריע להקל כדעת הטור
בנבעלה צעיר עי"ש. אולם בתשו' בית ריד"ז סימן ט' כתב
דברור דכוונת הרמב"ם הוא להכריע בהטור צ"ח ז' רובא דהרמב"ם
מלריך שיהא רוב סייעה כשרים ורוב העיר שפירשה ממנה הסייעה
הזאת ג"כ כשרים שזה חומרה גדולה, והטור מפרש רוב העיר
ורוב סייעה הוא ממק"א (ואותו המקום שממנו צאה הסייעה לא
איכפת לן כלל אם הוא ר"פ), וכן משמע מחוס' יו"ט סופ"ק
דכתובות עי"ש, ועי' ש"ס פכ"ג, [ועי' לעיל צ"ח ז' באלוה"פ
ס"ק ל"ז אות ז].

צא. דבאומרת לכשר. צ"ח בית משה ס"ק י"א אות י"ד כתב
להלכה בדגלנאסה צצרי וז' רובא תנשא לכתחילה
(ד"ש לסמוך על המתירין באיסור קל כזה), [עיין ד"ש סעיף זה
באלוה"פ], והיכא דאינו ידוע דנאנסה ואיכא צרי ורוב כשרים או
ח"י וז' רובא מאן דסמך על המקילין להחריב לכתחילה לכהן לא
הפסיד ד"ש הרבה סמוכות להקל, (ואין לחלק בין צרי ורוב כשרים
או ח"י וז' רובא כמ"ש מדי' הרמב"ם דגם צ"ח ז' רובא ג"כ דעת
הרמ"ם ורש"י וז' רובא להחמיר רק דמ"מ יש להקל וכן הכריע הרש"ל
בתשו'), מיהא צנאנסה ואיכא ר"כ אסורה להנשא לכתחילה
(דלשיטת החוס' חלל כמוש"ל).

ואין חילוק בזה בין אם צאתה קודם שנודע שזינתה ואמרה לכשר
נבעלתי והחריב ואח"כ נודע שזינתה ובין נודע חתק
הכל הדין שזה.

צב. מכשירין. כתב בערוך השלחן סעיף ל"ח דלשי' זו אין ג"מ בין
נבעלה צעיר לנבעלה במקום דניידי בטוונת צרי,
דכיון דדינא דקצות אינו אלא חומרה צעלמא דסו"ס איכא רובא
דשמא ה"ל הבעל אלא ואפי' ה"ל הוא הוי כמע"מ וממילא ה"ל
רובא להחריב כ"י עי"ש, ועי' להלן בסו"ח.

צג. ובדיעבד אפי' בר"פ. א. עי' ח"מ ס"ק ע"ו מה שדקדק
בלשון המחבר, ובס' פני משה (במרה"פ)
סקכ"ז כתב ד"ש לדקדק עוד בלשון המחבר בדדיעה הא' כתב
ואם נשאת לית ואחר ה"ל כתב בדיעבד לית, ועוד דלמה לא
כתב המחבר מקודם דאפילו בר"פ לא חלל, ולכן כתב דהמחבר
השמיטנו כאן דין חדש (והוא עפ"י מש"כ לקמן צ"ח ז' רובא ח"מ
דכל היכא שהתרו צו ועבר וכנס לא מיקרי דיעבד ועי' בח"מ
וב"ש בשם הרמב"ם דכל היכא דקתני ואם נשאת משמע אפי' לאחר
התראה לית) דאם נשאת דרישא מיירי אפילו אחר התראה לית
כיון דאיכא כאן רוב א' כשרים משא"כ בסיפא דנקט לשון דיעבד
לא חלל ואם מיירי ע"כ קודם התראה משום דאחר התראה לא מיקרי
דיעבד לכן נקט דבכ"כ אפי' ברוב פסולים לית עי"ש דהאריך בזה.
וצנ"ח

יד. בזכרון יעקב סי' כ"ח נשאל בפניו שהיתה בחזקת כשרות
וינא עלי קול דל"פ שילדה לזנונים מקרוב הכשר לה,
והולד מת ואין עדים בדבר, והרב קרא להבעל הנ"ל והוכיחו בפניו
ושחק ולא הודה ולא הכחיש, וזוגתו של הבעל אמרה לאשת הרב
שבעלה הודה בדבר, וכתב שמתרת להנשא לכהן, דעי' בזהגרי"א
כאן ס"ק י"ב שהכריע כהר"ן והר"א ששנחחילה סגי באומרת
לכשר נבעלתי ובחד רובא, ואף שלא נדקדק צ"ד ואמרה שממנו
נבעלה מ"מ הוי באומרת לכשר נבעלתי כי מאין ינא הקול שממנו
ילדה אם לא במאמר פיה, והוי כידוע שמכשר נבעלה, [עי' סי' ד'
ס"ק ל"ז אות ג'], ואין לחוש שמא זינתה גם עם אחר כמ"ש
הנוצי"ח סי' כ"ז וכ"ח דהוי ס"ס [הוצא בפ"ח בתחילת הסעיף].
טו. במהר"ם שיק סי' י"ג נשאל בפניו שנתעברה ובעיר ר"פ
אללה ונשאת לישראל כשר בעודה צעירה, ואח"כ
ילדה ומת הבעל ולפי דבריה נתעברה ממנו, וכ' דאסורה לכהונה
דאין כאן ספ"ס דא"א לומר אח"ל מאחר שמא מכשר כיון דאיכא
כאן ר"פ כמ"ש בחוס' כתובות ט' ד"ה ואיכא ע"ש, ואף לדי
הרמ"ם ושאר אחרונים שהשבו בזהג"כ ספ"ס, היינו בלופן שגם הבעל
מודה, דסגי בחד רוב וספ"ס כי האו חסוד כרוב, משא"כ צ"ד
דאין כאן אלא אמירתה לבד, וצמח שנשאה הבעל הא' לא הוי
כהודאה דמי יודע מי הוא המסדר קדושין, ואפי' הוא בר סמכא
אולי היתה מעוברת מגוי, והמסדר סמך אלו"כ דבין של עכו"ם
ל"ש איסור מינתה חזירו ע"ש (ועי' צ"ח ז' ובאלוה"פ שם).

צד. וי"א וכו'. עי' בעני' ארזים ס"ק ל"ד שכתב דמדכתב המחבר
דישא זאת בלשון וי"א מוכח שדעתו נוסח יותר כשיטת
הרמב"ם, לכן מה שנהגו להקל בפניו שהרתה לזנונים ואומרת
לכשר נבעלתי להחריב לכהן לכתחילה יש למחות בידם כי מסתמא
נבעלה צעיר וצ"ח אפילו תרי רובא ואפילו ה"ל הבעל אלא לא
מהני לדעת הרמב"ם שסובר דרק צפרשת דרכים דליכא למיגזר זה
משום קצות סמכין אחרי רובא, (עיין להלן בסעיף י"ח ובאלוה"פ
שם), ואפילו אם נסמך על דעת הטור שחולק על הרמב"ם בזה,
מ"מ עכ"פ צעיק תרי רובא לכתחילה לדעת הראשונה צ"ח ז'
שהיא דעת הרמב"ם וז' ודאי שאינו מלוי שיהי במקום אחד תרי
רובא.

אמנם הבית באיר סעיף י"ח הביא מש"כ בתשו' הרש"ל סי' י"ז
שהכריע בחיבורו כדעת הטור להכשיר לכהונה אפי' בחד
רובא ודוקא בצדוק ואמרה לכשר נבעלתי [וכי"כ בשבות יעקב
חלק ג' סי' ק"ב עי"ש], ומסיק ע"ז היות מאיר שאפילו המחמיר
כהרמב"ם מ"מ ז' רובא דהטור דהיינו רוב העיר ורוב הצאים
ממקומות אחרים ישראלים כשרים די ושרי לכתחילה עכ"פ
בטוונת. כי גם רש"י מסייע להטור בפירושו, וכפי הנראה שיעת

פתחי תשובה

דבר השני ע"ש אונס נאמת לק"מ לפת"ש רבינו עקיבא איגר ז"ל בתשובה סי' פ"ה (והנזק קצת לעיל ס"ק ע"ז ולקמן סי' פ"ז) דסברת מהרש"א הוא רק דל"ל לזון לשיא דבורו השני לעדות כהנא דמת בעלך דהמטותו רבנן מדין עדות כו' אבל בג"ד מה דהמיתין נרי דידה לאו מדין עדות הוא ודו"ק: [ועי' בתשובת חתם סופר סי' ר"ט ע"ד אשת כהן שמתלפת מעוברת וילדה מיד אחר התנועה והיא אומרת מינייה והוא מכחישה דעכ"פ לאו מינייה אף רוצה נקימה (ובאופן דליכא משום מיתקת תצירו) והציון שם דברי חורו הגאון בהפלאה דף י"ג במשנה איש פלוני וכהן הוא שכתב דכשהוא מכחישה הו"ל נרי ונרי דלא אחר ר"ג כח"ש הרא"ש גני ארורס וארורסות ולכן כתב שדברי הטור הזה נ"ע והיינו מ"ש הטור (בסי' ד' ונש"ע שם סכ"ז) גני ארורס דנאמת לומר לארורס נעלתי אפילו הוא מכחישה ואם נשאת לכהן לא תלא כו' דזהו שלא כדברי אביו הרא"ש ז"ל. והוא ז"ל תמה עליו שדברי הרא"ש הא"ל הוא גני עובר שהיא מעירה עליו והוא מעיד להיפך צברי ונכי הא לא אחר ר"ג אבל כשהיא טוענת על עומה כשרה אני ולכשר נעלתי ואלו עד אחד דעלמא מעיד על כשרה שהיא פסולה א"ל בהכחשת בע"ד ה"ה הגעל אינו נאמן יותר מע"א דעלמא ובה"ל ג"ש נרי ונרי וכ"כ להדיא בגי' ס"פ אלתנה לכה"ג בשם הריטב"א כו' (גם בציאור רבינו הנ"ל ז"ל שם ס"ק ס"ז) מחלק כן ע"ע. ונענון האשלה מסיק אף דגני ארורס פסקין (לעיל סי' ד' סכ"ז) דלארורס גופיה אסורה היינו דשם נודאי שז"ל אה"ל כיון דכ"ע פסולים אלה אף הכא דאינו מכחישה שלא נעלה לכשר אלא שז"ל מחנו אין לכופו להוציא מכמה טעמים ע"ה]:

אוצר הפוסקים

בחזקת מופקרת כו', ואף אם יש קול שהיתה מופקרת, נקלה דברת בשואין ל"ח, ועוד דלמ"ש הפוסק דכח"ז הו"ו ספיקי, יש ס"ס, שמה אינו כהן, ושמא אינה מופקרת, מיהו כיו"ס ס"ס ב' גופים, וי"ל ס"ס אחר, שמה אינו כהן ושמא הלה כהחולקים על הסמ"ג, גם אפי' אינו ס"ס עכ"פ הו"ו קולא להאמינה שמכשר ומותר לבעלה *.

ב. ושם צ"ח לי נשאל בכהן אלמן שנשא בחולה ולא הרגיש צפי' צביאה ראשונה וכעבור איזה חדשים הפילה ולד, ואמרה כהמילדת שכיבה הולד נגמר צעצרו וגם שני הקצריים הצי"דו כן, ומוכח מזה שזינתה קודם הכשואין, והיא אומרת שמבעלה נתעברה וכולד היה נפל, ומה שכמילדת והקצריים אומרים הוא מחמת שכם אויזים לה והעיר רי"ם, וכחצ שהיא מותרת לבעלה דברי אפי' צרי"פ צברי דידה לית, וצ"ד היא טוענת דמבעלה נתעברה, ואף דהוי רוב נגדה מלד גמר השערות כרי צנשאת נאמת לומר לכשר נעלתי אפי' צרי"פ, ועוד דאם נאמר שמחמת גמר השערות ילדה לנ"י א"כ כרי הוכר עוצרה לשליש ימיו, וכי כבעל מרגיש צוה צשעת הכשואין [וכעין זה כתב צו"ח ל"א הוצא גם צו"ח חושפות ראם סי' ז'], ועוד כיון דמיטע ודאי שנגמר שערך קודם הזמן ויש לה צ' חזקת חזקת כשרות וחזקת הגוף לומר דתחת בעלה נתעברה וכן מוטעפות ונעשה כמע"מ נאמת לומר לכשר נעלתי, ועוד דלמכ לא הרגיש צפי' צשעת ציאה כ"א שברי אלמן כו'.

בבית האוצר ח"צ סי' א' נשאל צבור כהן שנשא בחולה שכיבה בחזקת כשרות צ"צ אדר וצ"כ אדר עכלה ושמשה עם בעלה וכמו ר' ימים אחר שצעות הכיר צוה בעלה שהיא מעוברת, וצ"ח אז ילדה, והולד צוכה צקול גדול וגם הוא גדול צקומה וצאצאיו כן ע' שלמים עפי"ד בעלה והודחת עמה, ולפ"ד חמורה נגמרו גם שערו ולפנינו, גם כהמילדת אמרה שלפי גודלו וצבייתו ותנועתו אצרו לא כ"י נפל, והיא מכחשת ואומרת שמבעלה נתעברה והפילה ל' חדשים וחצי, וצמקום שדרכ צוה קודם שניסת כ"י רי"ם, והשיב להתירכ לבעלה צתנאי שזכריו לזכ עוד רצנים, דאע"ג דבעלה הכיר העובר לשני חדשים וחצי, מי יודע אם כ"י צוה הכרה מפניו כיון שלא נצדקה כראוי, ועוד דלמכ כ"י צן ז' ולחד מ"ד צממרה ניכר העובר לשליש ימיו, ואף דרוב היולדות לנ"י ולכן מ"מ כיון דרוב היולדות לנ"י עוצר ניכר לנ"י חדשים, א"כ צ"ד כשנשאת כבר היתה מעוברת לערך ר' חדשים ומחצה ואעפ"כ לא הוכר עוצרה עד צ' חדשים ומחצה לאחר נשואין, א"כ צודאי היא אינה

דיקא קושטא הוא ושויתה נפשה מד"א שאל עיניה היתה כותנת נאמר די היה לה לשתוק ולמה אמרה על נפשה שזינתה עם הפסול. ורק צריכין אנו לדון אם תהא נאמת לחזור וליתן אמתלא הנ"ל ולסמוך שזו על דבריה האחרונים ולכאורה דבר זה תליא בפלוגתא שני הראש"ד והה"מ שהנז"ל צ"כ ס"ק כ"ו ואפשר דכאן גם לדעת הראש"ד לא מהני למ"ש הנ"ל שם דמודה הראש"ד צנשאת ישראל מדהפסידה הכתובה לפי דבריה הראשונים וא"כ גם כאן הפסידה הכתובה כו' והאריך צוה (והנזק קצת לעיל סי' ג' ס"ק י"צ) ומסיק דנאמת כ"ד אינו ענין לפלוגתא של הראש"ד והה"מ הנ"ל וכלן אף אי נימא דמועיל אמתלא שלה להסיר דבריה הראשונים מ"מ ע"פ הדין אינה נאמת דבור האחרון דע"כ לא קלומר ר"ג דאליס נרי אפילו ברוב פסולים אלא מטעם שיש לה חזקת כשרות לכהונה ונרי דידה מסייע לחזקה וא"כ צ"ד שצנעה את אחי בעלה ולקחה ממנו חמון נסתר חזקה זו חזקת דחזקת חמון סותר לחזקת הגוף דלמרינן אורי ממוכא בחזקתה ש"ל להחזיר לו שדין נתן לה לפי שחמון נטמאה ועוד דלחזקת בחזקת כשרות שזינה נזלת ולא לקחה חמון מחמי בעלה שלא כדן ועוד דאף נאמין לאמתלא דידה והלא אין אדם מע"ד ואף נאמינה שהיתה רשעה ונזלה חמון מחמי בעלה ואף שצ"פ היא רשעה מחמת הזנות ז"ל דלולי צלונם אף דלא שכיח אבל נזול היא צודאי רשעה צמוד ולכן אומר אני שאשה זו אסורה צודאי לבעלה כהן ע"ש. ולכאורה י' לתמוה דמצינו תשמע דאילו צנעה ולא לקחה חמון מניסה שפיר היה אפשר לומר דמועיל אמתלא והיינו מקלים דבריה האחרונים. ומדוע לא הזכיר דברי התוס' צניעות דף קי"ח ומהרש"א שם דמחזיר לאמתלא לא מהני רק להסיר דבריה הראשונים אבל לא להחזיר ע"י

ב. ובבית משה ס"ק י"א אוח י"ד כתב דדיעבד כשקידש לחוד אף אם כחור צוה דלא צנשאת לכהן ועצרה ונתקדשה מותר לכונסה (אף דל' הרמב"ם צכ"ג אסור לכונסה ע"ש מ"מ יש לסמוך ע"ד החולקים משום דצ"ש לא מנינו לומר דלכתחילה לא צנשאת אלא את לא תצדיד עוצרה וזהו קיל מצדל מקום דלמרינן לכתחילה לא צנשאת), צ"ח כשראוה שצנעלה וא"י אם צריון או צלונם או שהיתה מעוברת, אבל צראוה שצנשאת צין צרוב פסולים או צרוב כשרים וליכא צ' רוצא יש להחמיר דאם עבר על הכתראה וקידש לחוד דלא יכנס (משום דלש"י החוס' צנשאת, ע"י לעיל צאולה"פ צתחילת הכעיק אם ניסת תלא וכיון שעבר על הכתראה וקידש לחוד דצ"מ דהדין דלא תלא אסור לכונסה גם כאן אסור אבל אם כנס לא תלא), מיהו אם צאה האשה לצ"ד ואמרה נאנחתי ולכשר נעלתי אף צרי"פ והתירוה צ"ד לכהן ואח"כ צאו עדים דנאנכה ואסרוה לכהן לכתחילה, מ"מ צעבר על הכתראה וקידש לא תלא ומותר לכנסה (דצוה גם החוס' יודו דברי גם בצו"ח כ"י כן), ע"ש.

ג. במשיב דבר סי' י"ג נשאל צפוני שזינתה צמקום רי"פ ולא כ"י יכול לשואלה עם מי זינתה ושמע שזינתה עם יחודי ושלא אחריו כרצ והודה שזינתה עמו ולא התירוה להנשא לכהן, וככה אחד נשא אותה ונולדו להם צנים, וכחצ דיש לשואלה עכשיו ואם אומרת מכשר אמרי דדיעבד לית אף שכודאחיה כ"י לאחר נשואין נאמת ואף דלא כרשו לה הכשואין ואמרי צסי י"א דצכ"ג לא מיקרי דיעבד, היינו דוקא שאין להם צנים מש"י קונסין אוחם ועושין אוחה נשואין לכתחילה משא"כ כשיש להם צנים אין לקום הצנים ולהוליאם מחזקת כשרים ע"פ דין שצנשאת היא על הצנים, וממילא גם היא מותרת לבעלה (ע"י לעיל צסי ד' צאולה"פ ס"ק ס"ג אות ב'), וגם צעיקר הדין דעת הצ"ש שם לפסוק כהרצ"ש להקל צוה וחלילה להחמיר צוה לפסול אותו ואת הצנים מכאונה, אכן גם לכתחילה כ"י ראוה להאמין את הצועל ולהכשירה לכהן אם היא אומרת ג"כ שלא נבעלה לפסול.

צד. אפי' בר"פ. א. צספר האלף לך שלמה סי' ל"ח ל"ע כתב צכהן שנשא אשה וי"א קול שזינתה ונתעברה לפני נשואיה צמקום אחר ושצוה למקומה, ואח"כ הודתה שזינתה מפלוגי כשר צמקום רי"פ, דמותרת לבעלה (כמ"ש צצו"ע כאן), ומכ שסמ"ג מחמיר צמופקרת (ע"י צ"ש ס"ק י"ע), זו אינה

באר הגולה

ו' נ"ז ס"ז שם גרמז"ס וטובת
תמורה ס"ז דל"ן הולכים
אחר רוב סיעה בלד וכו'.

יח [נה] ראוה שנבעלה או שנתעברה בעיר אפילו לא היה שוכן שם
אלא עכרים אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהם הרי זו לא תנשא לכתחלה
לכהן שכל קבוע כמחצה על מחצה הוא [נה] ואם נשאת לא תצא הואיל
והיא אומרת לכשר נבעלתי [נה] (כא) היתה אלמת או חרשת או שאמרה
איני יודעת למי נבעלתי או שהיתה קטנה שאינה מכרת בין כשר לפסול

הרי

ביאור הגר"א
[נה] ראוה כו'. אפילו
בדאיכא ב' רובי לא
כמ"ש בקדושת כו' דוקא
בפרשת דרכים אבל בעיר
לא גזירה דלמא אולא
איהי כו' וכגו' רש"י
ותוס' דלמא אולא כו' :
[נה] ואם נשאת כו'
הואיל כו'. ליד דאפילו

ברוב פסולים אלא דקמ"ל דאפילו בכה"ג דוקא שאומרת : [נה] היתה כו'. כנ"ל וכמ"ש בירושלמי שם רבי שמואל בר רב יצחק בעי מצתה אין שתוקי
כריג וריא אלא כריג חור ואמר יש שתוקי כריג וריא בשותקת ואפ"ת במדברת באומרת אינה יודעת :

פתחי תשובה

לדבריה דאשה מזהה נדוקת ומזהה כו' אלל באומרת איני יודעת הרי חזקין שלא
נדקה או בחרשת שאינה נת דעת לא שייך בה נדוקת ונס לא שייך בה אמירה
ולא רמיזה וכן נקטנה שאינה מכרת בין כשר לפסול ל"ג נדוקת ונאלמה י"ל
נ"כ שכיון שהיא אלמת אינה רגילה כ"כ עם גני אדם ואינה נקילה בנאשים
לידע מי כשר כו' ע"ש :

(כא) היתה אלמת כו'. ע"י בתשו' ט"ז ס"ס ז' שכתב הדבר פשוט דמה נכך
שהיא אלמת והלא נת דעת היא ויכולה לרמוז רמזיו וכן מ"ש או שהיתה
קטנה שאינה מכרת כו' מה נכך שאינה מכרת הרי אם אומרת לפלוני הוא
נבעלתי אין מכירין את פלוני אם כשר הוא או פסול ואם כוונתו שאין סומכין
על דבריה לא היה לו לחלות הטעם נמה שאינה מכרת. והגדלה בזה שהרמז"ס
סובר דהא דסומכין על דבריה באומרת לכשר נבעלתי הוא מפני שיש סיוע

אוצר הפוסקים

ובכה"ג אפשר דלכ"ע חיישינן לקלא (ע"י שו"ת השיב משה סי' ס'),
ועוד דעכ"פ מנער גרע לנאמנותה דאוקי קלא נגד צרי דידה, ואף
לדעת החת"ס סי' כ"ט (הו"ד בפתי"ש ס"ק כ') דהכחשת ע"א לא
מכני, מ"מ י"ל דקול עדיף מע"א כמ"ש החת"ס בכתובות דף כ"ז ע"א
ועוד דצ"ל יש גם חשש נוסף שכן היא מוחזקת למופקרת ויש
לחוש לדעת הסמ"ג (הו"ד בצ"ש ס"ק י"ט).

צה. ברר"פ. כתב בצנן עולם סי' ה' אות כ"ט דהיינו דוקא
אם אומרת צרי לי שמכשר נתעברתי ונדקתי, בזה
אמרי' הסברא דאשה נדוקת ומזנה, דעיי' מקרי דבר שצ"ד
לדקוק ונאמנות, אבל בלא אמירתה בזה אמרי' דסתמא אין אשה
נדוקת ומזהה (ובזה מחור' הסת"י שה' בפני' בכתובות י"א ב'
מאלמנת עיסה, ע"ש). [וכ"מ בתוס' גיעין דף פ"ט, אונס ע"ש
ברש"א דמשמע דלרש"י אפי' בסתמא אמרינן נדוקת, וע"י לעיל
בסי' ד' ס"ק ל"ז אות ו'].

צו. ברר"פ. ע"י לעיל בסי' ד' באו"ה"פ ס"ק ק"ד אות ה'.
סעיף יח. צו. או חלל ועבד. כ' צעין יצחק סי' ח' אות ע"ז,
דלפ"מ שצ"ח שם מקודם מראה דאם היא צעיר רק

קרוב א' יש להחזיר, דאם נימא דהוא כו' המזהה ח"כ בזה מו"אין
אותו מחזקת כשרותו, וכיון דמכירין אותו כמחזק כבשרות ל"ח
דעבר על איסור כרת, משא"כ כשהי' צעיר מיעוט דכמה קרובים,
אז יש להסתפק על כ"א דלמא הוא שונה עמה [ועיין ס"ק פ"ט
אות א'], ובזה אין מו"אין אדם מסוים מחז"כ, (ע"י צ"ח דכ"ז
גבי ראה סלע שנפלה מג'), ומדויק בזה נמי לשון השו"ע שכתב
או חלל א' ועבד ולא כתב או עבד, לומר בזה דלחלל א' לחוד
לא חשו להו"א מחז"כ אלא באופן דיש להסתפק בחלל ועבד דאז
לא תלין באדם מסוים, וע"י צעור דכתב גוי אחד או עבד ולא
באזכור חלל והיינו כמ"ש, ומ"ש בצ"ש דאף למחזר א' ג"כ חיישינן
אפשר דמייירי במחזר שאינו מוחזק כבשרות, [וע"י בתשו' כתב
סופר סי' ב' ובאו"ה"פ לעיל בסי' ד' ס"ק ל"ז אות ה'].

צח. היתה אלמת. א. ע"י פ"ת ס"ק כ"א שהביא מנו"ב דבאלמנת
לא מהני רמיזה וכן בקטנה לא מהני אמירה ע"ש,
וע"י צ"ח מאיר סי' ד' סעיף כ"ז שהאריך לדחות ד' ומסיק דאם
היא מרמזת כ"כ כפקחת לכל דבריה ע"ש, ובש"ש ש"ד פכ"ז דהא
ד' בצ"מ וכתב דעממא דאלמנת אם נשאת תאז כיון דחזי צפ"ק
דכתובות י"ג ד' ר"ג ורי"א זו עדות שהאשה כשרה אלמא קרי לה
עדות ואין מקבלק עדות מן האלם ואפי' ע"י הרכנה או ע"י רמיזה
דכו"ל מפני כחצם ע"ש, [וע"י בשעמ"ק בכתובות ע' א' בד"ה נאמן
כו'

אינה מן הרוב, ושפיר נוכל לסמוך מיעוט כזה לחזקה היחזר שלה
שהיתה מותרת לכהן, וגם אית לה חזקה נדקת ושלא זינחה באיסור
כ"א מצעלה נתעברה, וכו' בן ז' והפילה לאחר ד' חדשים ומחלה,
ולצ"ח ומחלה בוכר עוצרה, ובפרט לפמ"ש בשו"ת הרי"ם סי' מ"ג
דאין לדמות כלל הכרת הטיבור מצד קיימא לנפל, דאם מצד קיימא
אינו ניכר קודם לשליש יומי שאז מכזיב וניכר מנין שגם צנפל כן
ואולי מכזיב מקודם כיון שאינו צ"ק ע"ש, ומה שאמרה חמותה
שנגמרו שערי ופרינו, בודאי אין להאמינה שהרי היא מה' נשים
שחין נאמנים להעיד כדמבואר בסי' י"ז, ועוד רא"כ מדוע לא
הזכירה אז בשעת מעשה בראותם צביל שאל הדברים ואז גם
המילדת היתה רואה, ועוד דאפשר דראתה תחילת הלמיחה שהי'
ניכר קלת, ומה דמבואר בפוסקים שנגמרו שערי ופרינו היינו דוקא
שנגמרו לגמרי, ועוד דאפי' אי נימא שנבעל קודם הנשואין כיון
דאיכא שם מיעוט כשרים ואפ"ל דמכס נבעלה, ח"כ יש כאן חרי
מיעוטא, מיעוט זה ודילמא מצעלה נתעברה וכנ"ל, וא"כ י"ל
סמוך חרי מיעוטי להדדי והוי רוב או מחלה (וכמ"ש הר"ן בחולין
פ"א ג' אין לוקחין ב"אים וכו' ע"ש) וצ"ע ד' החזקות הנ"ל
יש להחזירה, ועוד יש לזקק ד' המכרש"ס דכהני זכ"י כהני ספיקא
ניגבו, (וע"י בסי' ד' סעיף י"ד ברמ"א שם).

ג. במנחת פתים נשאל באלמנה שנשאת לכהן מעיר רחוקה
ואח"כ נודע לו שאחר מות בעלה הרבה לזנוגים וילדה
ומת בולד, והיא הכחישה צב"ד את הכל, ואחר חקו"ד נודע
מהערכאות שאמנם הרבה וילדה וגם נחשד שהמיחה את בולד
ובוצאה לפלילים, ואז הודתה צב"ד שאמנם זינחה וילדה אלא שהיתה
זה מישאל הכשר לה, וכו' קלא דלא פסיק שנתעברה מגוי ידוע
צעיר, וצ"ח שדרכ היו כולם עכ"ם מלבד א' שהי' ישראל וגם
צעיר רוב עכו"ם, והיא גם מוחזקת למופקרת, והשיב דידו מסולקת
מלכורות בזה היתר, דאם ניזל בזה הצ"ח הוי ודאי רו"ע וגם צ"ח
העיר רו"פ, ומה שאמרה לצסוף שלכשר נבעלה לא מהני שהרי כבר
הוחזקה כפרנית בשעה שהכחישה לגמרי אף שזוהתה כיס דבר
ידוע ומפורסם לכל דכוי כעדות (הרא"ש בתשו' הוצא בסמ"ע
ח"מ רסק"מ וע"י נתיבות שם וע"י ש"ך וי"ד סי' רל"ב ס"ק נ"ז
ובשטר משפט סי' ל"ד שגם לענין איסור אמרינן כוחזק כפרן), ועוד
יש ריעותא צ"ח שכה קלא דל"פ שנתעברה מגוי ידוע צעיר ובכה"ג
מו"אין אף לאחר שנשאת לכהן (תוס' סוטה כ"ז ד"ב דומה), וי"ל
דכאן גרע טפי מקלא דלגבי צועל דבתם לא ידעינן כלל שזינחה
וכ' אלל כאן נתברר שזינחה ובהקול רק מוסיף שזינחה עם עכרים

ביאור הגר"א
 [גו] ויש מי כו'. כי"כ
 הסור וכו' ב"י דג"י בגמ'
 כג"י שלנו ל"ג דאולא
 כו' ודבריו תמוהין דהא
 אף ברוב סיעה פסלינן
 גזירה משום עיר כו'

בעיר גופא וכ"ש למסקנא דמעלה עשו ביוחסין אלא דהטור ס"ל דמ"ס בקרנות ל"ד היה בעיר כל שיש תרי רובי, ול"ק ורוב העיר אלא בדליכא רוב סיעה בעיר אבל בתרי רובי מסתמא כשרה ולא גזרינן כולי האי דשמא מרוב העיר ודלמא אולא וי"ש כיון כו' וסתמא וכו' :

פתחי תשובה

(כג) ויש מי שאומר כו'. [עיין גם' נ"מ וע' נתשו' חתם סופר ר"ס י"ח שכתב על נדון השאלה ידיה וז"ל אך נאמת לדינא אי היה כאלן תרי

אוצר הפוסקים

לעיל בסעיף י"ז) ושם אינה חוזרת ומגדלת לאוסרה עליו דענ"כ, וע"י בספר בית יעקב להגר"י מליסא מ"ש על ד' התו' מחזקות ט' בסוגיא דפ"ס ד"ה ל"ג באשת כהן ע"ש, אולם בשו"ת מלבושי יו"ט סי' י"ג דחה סברה זו מטעם כיון דלא טענה אח"כ בזכר הדבר דהא דמיסת לאו משום דיועשת דלכשר נצטלה מכ"ש היכא דמכחשת אח"כ. **צט. אא"כ היו שם ב' רובים.** הכ"ז כאלן הביא מהרש"א דאם נודע דפי מהעיר לא מהני רוב סיעה, וכ"כ אם פורש מהסיעה לא מהני רוב העיר ורק כשלא נודע מאיזה מקום פי' גרוב העיר או מרוב סיעה אז מהני ב' רובי, וע"י ג"ש ס"ק ל"ד שבי' דהרש"א ל"ש על העור, ודלא כמשמור הכ"ז רק דאף לדעת העור היכא דצעינן תרי רובי דהיינו גידוע דהיא אזלה לגביהו אז ל"מ כשידוע מי הוא אם מן הסיעה או מן העיר ורק באינו ידוע מי הוא מהני ב' רובי.

ק. **ויש מי שאומר וכו'.** א. ע"י ג"ש טק"ד מש"כ בפירוש דברי הרמב"ם, ובדרישת ארי כ' דמוכח מד' הבי"ש דאם ידוע שהבועל הלך אללה מודח הרמב"ם ומהני אפילי צעיר, וכו"ל השיג עליו דבכ"ז מפורש דלהרמב"ם אפילו צכ"ג לא מהני גזירה אטו כיכי דאיכי אזלה לגבי וכן דעת בעני אחרים סקל"ד וסקל"ה [וע"י כתב סופר סי' ב' ובפני יחושע כתובות דף י"ג ע"א בתוס' ד"ה לדברי]. ועיין לעיל בס"ק ל' צ"ס הבית מאיר, וע"י בש"ס ש"ד פכ"ג, ועיין באפי זוטרי, ובעני אחרים, יבארן לבי שהביאו רא"י לדעת הרמב"ם עיי"ש, וע"י צתח"ס צסי' ט' שכתב דו"ל דאף הרמב"ם לא אמר אלא צידוע שפירשה גזירה ונצטלה דהו איכא למיחש דלמא אזלה איכי לגביהו אצל היכא דלא ידעינן אם פירשה כלל מציחה בשעת הצטלה א' הרמב"ם צידע להעור דליכא למיחש דלמא אזלה איכי לגביהו עיי"ש [עיין לעיל גס"י ד' באוה"פ ס"ק ס"ק ק"ד אות ה'].
 ובשו"ת בית הירידב"ז סי' ט' נסחפק דעת העיר איכא דנצטלה צעיר ואיכא ב' רובי אי דעיין גם גרי דידע, ומלשון הבית מאיר (הג"ל בסק"ל) שבי' פ"כ פ' צעופות, ע"ש, נראה דשיעור העור אף צלא טוענת קאמר, וע"י צב"ח. וע"י צפרישה ס"ק מ"ט שבי' דבהלכה היא אליו דלאו הוי קצוב אפי' ב' רובי ל"מ הואיל שאינה חוזרת לכשר נצטלה, אצל אם בולך אליה אמרינן כל דפריש מרובא פריש, וכ"כ צסי"ק מ"ו דלכעור וסויעתו היכא דאיכא תרי רובי סגי לכתחילה אפילו באינה חוזרת כו'.

ב. עו"כ הב"ש שם דמשמע מהפוסקים דכשהיא במקום דאיכא ב' רובא דלא מחזקין ממלי"מ עיי"ש, וע"י צמג"א סי' תס"ז ס"ק ט"ו, ועיין בחשונת צרית אצרכם סימן י"ג, ועיין בית מאיר הוצא לעיל. וע"י פני יחושע כתובות דף י"ג ע"א בתוס' ד"ה לדברי, ועיין בספר קבלת יעקב הוצא צפ"ת סקל"ז, ועיין בש"ס ש"ג פ"ה שכתב ע"ז דכבר פסק הרמב"ם פי"ז משא"כ"ע ה"ב כר"י (נדב דף ג' ע"ב) דמחזקין וכו' עיי"ש, וע"י בספר ושב הכהן סי' י', וצעיקר הדיון שכתב הכ"ש אם ילפינן איסור מעומאה, ע"י נוצי"ק סי' ל"א, וע"י ציד מלאכי שהאריך בזה. ובארך

כו' מ"ש מד' הרש"א שזהו דין עדות ע"ש], וע"י לעיל צסי' ד' באוה"פ ס"ק י"א אות י"ג ובס"ק קי"ב, אולם הרעק"א בחשונה סי' פ"ה כתב דנאמנותה לאו מדיון עדות הוא אלא מדיון צרי ע"ש, וכ"מ מד' הרמב"ם צפ"ח מא"כ בע"ז וכ"כ צש"ע כאלן שבי' או שהיחה קטנה שאינה מכרת וכו' דמשמע מזה דקטנה המכרת מהני צרי שלב ויואל לו ד"ז מהא דתנוקת שגאכבה דמייורי לשי' באומרת צרי, וכ"כ הבית משה בסעיף י"ז צפ"ש דבין באומרת שמרמזת ובין בקטנה שאומרת מפלוגי כשר מהני צרי שלב.

ב. כתב בכת"ם סי' ג' אות ב' דעם ע"א מעיד שלכשר נצטלה והיא שותקת נאמן להכשירה להכונה אף צרו"פ כיון דה"כ דהאשה מסייעת לו, והביא רא"י מחזקות מהא דהשיב ר"י לרי"ג משצוי, (משמע דבלא"כ לא קשיא איך נאמנת נגד הרוב, ולכן הק' משצוי דאינה נאמנת אף דע"א נאמן) וכמו דהתם ע"א נאמן כמו כן גם כאלן, אף דלדידה לא האמינו צצצוי דמשום מע"י החמירו צב יותר מע"א, ועוד דאיסור כהונה לא הוי כדבר שצערור ע"ש. ושם כ' עוד דלענין להכשיר הולד צפנו"י שנצטלה במקום רוי"פ והיא שותקת, וע"א מעיד שלכשר נצטלה, אם נאמן ע"א צזה, תלוי צשי' הפוסקים דלמאן דבוצר דחזקת האם לא מהני לולד פשיטא דאינו נאמן נגד הרוב אך למ"ד דמהני חזקת האם לולד נאמן הע"א דמסייעו חזקתה ודינו כהונה לא הוי דבר שצערור ונאמן אפי' היכא דאמרה דלא צדקה וק"ו היכא דאמרה דצדקה דיש לה חזקת צודקת ומנה, והיכא דהיא צעמא אינה רוצית להנשא ומעידה רק על הולד הניח צנ"ע דאפ"ל דניקום לה בצחקת כשרות ונאנסה ולא שייך צודקת ומנה ומשקרת להכשיר הולד (ע"י לעיל צסי' ד' באוה"פ ס"ק ק"ד אות ח').

צח/א. ואם נשאת לכהן תצא. צנ"ל ספ"ת, צנשאת לכהן צי"ח אייר וילדה בתשרי, וכוידית שזינחה מקודם עם אחי צעלה, וכ' דכיון דהוי איסור כהונה יש להחמיר, וכיצמות דפ"ת ב' איסור כהונה שאני, ויש הוכחה טובא דאמרה אמת, שאל הודית אלא אחר החקירה והצטחת צעלה שלא יבגוד צה, תו לא תלינן דענ"כ, אצל לולא איסור כהונה ל"ב אסרינן, דהא אפי' יח"י הולד ל' יום דצורר שהוא מצוות דמקודם, מ"מ שמה זנחה עם המותר לה ולא כדאמרה *. והצ"מ סימן ו' סעיף ג' תמה עליו, נכי דא"י דלפסול נצטלה דשמא ענ"כ, מ"מ הא להכשיר לריכה טענת צרי דלכשר נצטלה, וכל שלא אמרה כן לא עדיפא משותקת, דתאל. וכ"כ צעצוכ"ג סימן ל"ג, והוסוף, דצב"י ב' רובי פשיטא דהיא וולדה מותרים וצרוז אי' ל"ע לדינא. ובצצני מילואים כאלן הביא שהל"ל עצמו צסימן ל' חזר וכ' בהצ"מ, אלא שהצצני מילואים מסיק שהעיקר דצדריו הראשונים צסי' פ"ב דכיון שגשאת מתחילה לכהן הוי כעוטנת צרי שלכשר נצטלה וכמ"ש הרמ"א ציו"ד סי' קפ"ה באומרת עמאה אני לך וצאה אח"כ לשכב אצל צעלה א"ל להוציא האמתלא צפי ע"ש, וה"כ צמה שגשאת לכהן צפני קהל ועדכ הוי כהגדה מפורשת שלכשר נצטלה (וע"י ד"מ סי' ז' סק"ד וצ"ש שם סק"ל, וכ"כ הבית משה הו"ד

* והנסיף, דאף ויש הוכחה טובא כדבריה כנ"ל, מ"מ ל"ה רגל"ד ממש המבורר בסי' קס"ו סעיף ו' לאסור מה"ט בכה"ג בלא איסור דהנהוג, ע"ש

שהאריך. מובא קצת בפ"ת שם סקכ"ה כ"ו עם מ"ש ע"ז בצ"מ.

כשרים אלא אם כן הלכה היא אליו וסתמא גמי שאין ידוע מי הלך למי
תנשא לכתחלה:

אוצר הפוסקים

עדים, שפיר יש מקום לחוש דאפקרה נפשה גם לאחריו, אבל בניד
שאין כאן הודאה ולא עדים שפי' צא עליה, רק שמכשירין אותה מחמת
אמירתה בצירוף קרוב ומנוי כנ"ל, כן יספיקו כל הכוחות אלו
גם ע"ז שרק זה צא עליה ולא אחר, ועוד דיש כאן ספ"ס שמא לא
נבעלה מאחר ושמה גם האחר בשר, עוד יש סניף להקל בניד
עפ"י דהפלאה בכתובות ע"ז שחידש שם דבאומרת לכשר נבעלתי
אף בודאי אזלה איבי לגבייהו הוה ליה כפירש לפ"מ שהקשה שם
דאף בבלבד לגביה למה הוה קצוב אע"ג דעתה כבר פירשה
האשה משם הוה צומצא כלך אחי"ר אע"ג שידענו בודאי שהיה
פעם במקום הקציעות אפי"ה עכשיו שנמצא פריש וגולד הספק
לפנינו אמרינן מרובא פריש ה"ג נימא כיון דהספק צא לפנינו
כשפירשה כבר נימא דמרובא פריש כו' ותי' דהטעם צד דדמי
לנמצא צד פיקה שלקח ממקום הקצוב אע"ג שהפיקה שכה עתה
אפי"ה אסור דכו"ל כגולד הספק במקום הקציעות ה"ג כיון
דהאשה זאת היא פיקה וראוי שחדע למי נבעלה והיא שותקת
ואומרת שאינה יודעת אנו דנים על שעת הביאה דכו"ל קצוב וא"כ
זה שייך רק באומרת שמה, אבל באומרת צד דקו"ל דאמרינן מרובא
מאמינים לה לכתחלה הו"ל כנמצא צד חשוד דקו"ל דאמרינן מרובא
פריש, דודאי אין ריעותא צמה שלקח פיקה במקום הקצוב כיון
שאומר בצרי שמכשרה לקח עי"ש, ועוד יש לנרף שיטת מהרש"ם
דכהני זכ"ז אינם ודאים ומכל הלידופוס כנ"ל יש להחזיר לכוונת
חננאי שיסכימו לזה גדולי הדור.

ג. ובארץ צבי להגר"ל תאומים סי' זי נשאל בפניו שינא עליה
קול שהרחה לזנוגים והפילה ע"י המילדת והסתירו הדבר
והכחישו מפני הכושה, ועתה נשחדה לכהן וריגנו עליה שהיא פסולה
לכהן, והוכרחה להודות שנחטברה מפלו' כשר שבי' דר עמה כמה שנים
וכיו' ישנים בקירוב מקום ונתייחדו כמ"פ וגם הקול יולא שנחטברה
ממנו והעיר עצמה רוב ישראל ורק מסביב לה בצדדים דרים עכו"ם
וגם כשצאים עכו"ם לחוץ העיר הם מיעוט וגם רוב סיעה ישראלים
מלבד ציוס השוק אחת לשבוע אף יש רוב עכו"ם, והשיב דמוחמם
לבינשא לו דאין להחזיק איסור שמה נבעלה ציוס השוק דאזלינן
בחר רוב ימי השבוע (כצקלים פ"ז מ"ב ועיין חוות דעת סימן
ס"ג) וכיון דאינה מאויה בשכונת נכרים אין לחוש דלמא אזלה
איבי לגבייהו (ע"י צית מאיר) וכיון דאיכא כאן צי רוצא וגם
היא אומרת צרי לי שלכשר נבעלתי יש להאמינה כמ"ש הרש"ל כד'
העור וכן הסכים הצי"ח, עוד יש לנרף מ"ש צבי' גצעת פנחס
סי' ז' דאיכא דו"ל דהזנות היכ עס אחד שרגיל להתייחד בצאתו
צית יש להחזיר אף שאין רוב העיר כשרים דאין להחזיק הזנות
ממל"מ וכמ"ש הצי"ח כאן דכיון דאיכא קורבא דמוכח אזלינן בחר
קורבא, וכמו כן בניד דבמקומה ממש מאוי הנואף שראו שנתייחדה
עמו דיש לתלות בו יותר מנכרי, ואף לדעת הרמב"ם דס"ל דבעיר
לא חנשא משום קצוב, י"ל דכאן דאיכא קורבא דמוכח לא אזלינן
בחר הקציעות (כמ"ש הצי"ח ש"ד פ"א ע"ש), ועוד נ' שבניד אין מקום
לחוש שמה גם מאחרים זינחה, דבשלמא היכא שבלי הודאתו או ראי'
שכחא צא עליה לא היתה נאמנת (שם פ' הכשר) רק מחמת הודאתו או

ה ש מ ט ו ת

סימן א ס"ק ב

לדחו שם דברי ר"ת משום דמדברי אביו שם מוכח דמכח סברת
ללא יעשה כן לא שרין שאר באהיות גלג גט, וכן הסכים בגאון
מראדאמישלא [מכרש ענגיל] שכן כונה החוס' בני ספק, [וזכ
י"ל ג"כ על מה שר"ת לא עשה מעשה], וגם מ"ש המעצ"ל ה"ל
דקפידא הוא רק צבור ללידה לצדוד, ולא צמחם גדול ממנו,
וה"ש לפני "בצכירה", ומש"כ יעקב לא חש לזכ דדיוני ישראל אין
דין צבורה לצנות כו', גם זה ליתא, דכא הרשעים ה"ל כ"כ
ב"צנות" ללפחד ופשוטו כיו, וע"ד יעקב כבר תי' האוכ"ח כו'.
[מוצא צאות ג', וע"ע צבא"ז שצאות ד']

ובאגרות סופרים אגרת כ"ט מאת החת"ם [כנראה צנזון
נשואי צחו לפני צנו הגדול ממנה, וכו' אז בן ע"ז],
כ' ח"ל והיות קשה עלי מאד לעבור על דבר המפורש בבורח
צפירש"י סוף פרשת מסעי על צנות ללפחד, אעפ"י שמחילה נכתבו
דרך חכמתן מכל מקום נשאו בדרך גדולתן, לכורות נתן קיום
וחיזוק למנהג שקודם מתן תורה, שלא לתת הצעירה לפני הצכירה,
וגם סיפר לי מו"ר גאון ישראל מו"ח נתן אדלר ז"ל דבדיוני
הזכ מוצא ונכשל, ע"כ אין דעתי לעבור ע"ד תורה מפני שיחת
נשים כו', ואם ירצה להרחיב זמן הנשואין עד צ' שנים לא חקפיד,
כי קרוב לודאי שצני ר' שמעון ית' יתקשר אי"ה ויכיר נשואיו בדרך
משך שנה, ע"כ אין קפידא אם יתאחר זמן נשואי בבת קל"ה.

ב. גדר האיסור. צהרי צשמים מהד"ת סי' פ"ד כ' דדבר זה
הוא רק מהלכות דרך ארץ, דצקידושין דסי' צ' גבי
הא דקתני בתם המקדש את צחו סתם אין הצוגרת בכלל, קאמר
מי לא עסקין דא"ל קדושין לך, ומשני אפי"ה לא שציק חניש מילתא
דרמיא עליה כו', ופרש"י צחו קטנה רמיא עליה להשיאה ומלוא
היא דכתיב ואת צנותיכם תחתו לאנשים ע"ש, ולכאורה הרי כנגד
זה איכא סברא דהיה כוונתו על הגדולה משום לא יעשה כן
במקומו, וע"כ דאין זו סברא מכרעת כ"כ, דאינו רק מהלכות
דרך ארץ. וע"י גם צמכר"מ מלוצלין על דברי ר"ת צחוס' קדושין
דנ"ב ה"ל. וכ"כ צמכרש"ס המוצא להלן אות י"ג. וע"ע צאוכ"ח
שצאות ג'. וע"ע צאות י"צ ד"הא שבוט מטעם צבוד אחיו הגדול.
וע"ע סוף אות י"א.

ג. על מי מוטל האיסור. צאור החיים פ' וילא [צראשית כט
כו] כ' ח"ל ויש לנו לדעת איך לא חש יעקב מקודם לטענה
זו שאין דרך לתת הצעירה, י"ל שחשב שעל לזן לגלות לו הדבר,
וזולת זה אין דבר זה מהקפדה המעכבת כשירצה האב לתת
הצעירה, וכששאל הכהן את אשתי, מן הסתם על רחל הוא אומר,
והיה לו ללזן לומר אליו כי לא יכול לתת לו רחל קודם שתנשא
לאה, והיה הדבר תלוי ביד יעקב או לבחנתו עד שתנשא לאה או
לקחת לאה כו'.

וכ' צשלחן העזר סוס"י א' סק"ז ולכאורה מדברי החוס' קדושין
דנ"ב מוכח דאפי"ה על החתן המקדש שייך כך דלא יעשה כן, אלא
דאפשר לומר דשם ג"כ הכוונה מאחר דעל האב מוטל האיסור.

ס"ק ב. אפוטרופוס אם חייב להשיא את היתומים. כ' צופה
ללצ ח"ד צק"ה סי' א' אות א', דחייב שבוט אצות
דיתמי, כמ"ש צכ"י צ' כ"ד ג', וישא לו ויודע נשים שחיס,
והיינו שיכודע האפוטרופוס השיא ליושם היתום, וכדמכח מפשט
המקרא שיושם ה' יתום ויכודע ה' האפוטרופוס. וכ"כ צחולדות
אדם, תולדות הגר"ז מוילנה, צדק י"ד. [אולם יש להעיר דצרש"י
שם משמע דקאי על יכודע שלקח לעצמו נשים, שכי דלפי שנאמר
שכרג יושם לצנו של יכודע, הולך לומר שכיו לו צנים. וכן צפי
המלצים שם הציא מה שחקשו על הפסוק דאין נשא צ' נשים
וכו' כה"ג, וע"י צכשגות ה"ר צ"ד על הרמב"ם צפ"ז מא"י"ב ה'י
י"ג שכי להשיג מפסוק זה על הר"מ שפסק דכ"ג אסור לנשא
צ"ג באחת לעולם, ומצואר מכל אלה שפירשו דחקרא קאי על יכודע
עצמו ולא שחשיא ליושם. וכ"כ צחוי יומא י"ג צ' ד"ה ולא].

שם. בענין נשואי הקטנים לפני הגדולים.

א. כ' ביד יוסף [שערצבג] סי' ע"ז, דאין אדם רשאי להשיא
הקטן לפני הגדול, והציא שם שצ"ה צרש"ס
צ"צ ק"כ ע"ה גבי צנות ללפחד, שפירש צ"ה להלן, דכשנשאו מנאן
הכחצו דרך גדולתן, כדכתיב לא יעשה כן צמקמו לתת הצעירה
לפני הצכירה. [וכן פרש"י צסוף צמדבר, ע"ש צשפת"ה, גם על מ"ש
צגמ' שם דצמסיבה הלך אחר הזקנה, פי' רש"ס דכ"ה לנשואין
צצנות ללפחד. וכ"כ צרש"ס קדושין פ"ה סי' י"ד].

צוד הביא שם מהצ"ח ציו"ד סי' רמ"ד, שעל מ"ש העור שם,
וצמסיבה של משתה או נשואין הולכין אחר הזקנה, כ' דר
דכאי נשואין כ"ס, אם אחים או אחיות יעשו להם נשואין, אפי"ה
שאלה גדול מחצירו צחכמה, לא יקדימו לעשות נשואין לקטן צשנים
מפני שבוט גדול צחכמה, אלא יקדימו לעשות נשואין לגדול צשנים
אפי"ה שבוט קטן צחכמה, דכ"כ אמרין צפי' י"ג גבי צנות ללפחד
כו', והציאו כש"ך שם סק"ג.

והט"ז ציו"ד סי' ר"ח סק"ה מציא מכרש"ס צקדושין פ"ב סי'
כ"ה [וכ"כ צחוס' שם דנ"ב א'] מר"ת שפסק צא' שאמר
לפלוגי צחק מקודשת לי ולא פירש פלוגית צחק, דיש לנו לומר
דקידש הגדולה, משום שלא יעשה כן צמקמו לתת הצעירה לפני
הצכירה, ולא להלכה למעשה כ"כ, משמע דלהלכה סובר דכוונתו
להגדולה כו', דאלים לר"ת כך סברא דאין אדם משיא צחו הקטנה
לפני הגדולה, כיון דקרא כתיב לא יעשה כן צמקמו וגו', והיו
כאומר צפירוש הגדולה. וכ' צאצני חפץ סי' כ"ה אות ד' דמשמע
מהתוס' דהלימוד מלא יעשה כן הוא לימוד גמור, ואפי"ה דהיו
לפני מתן תורה, כבר כ' צצנות יעקב ח"א סי' כ"ו צשם בר"י
חגיז דמילתא דמסתברא וילפין גם מלפני מ"ת, וכדילפין נמי
מהם דאין מערצין שמחה צשמחה, עתוס' מו"ק ח' צ'.

ובשלחן העזר סי' א' דף מ"ה ע"ה הציא מהמעגלי לזק
עב"ה שכי דמהתוס' ה"ל מוכח שיש פלוגתא צזה,
ע"ש, ודחכו, דצמחמ לכו"ע אמרין סברא דלא יעשה כן, אלא

ט. ואם הבכירה אינה כאן לשאול פיה, שביא צמדכי וכוונמה, כי בשלחן הפזר שם דלולי אפשר מאחר שאינה כאן אין צושח מרובכ כ"כ, ועוד דאפשר שאם ביחכ כאן ביחכ עשתל.

בדלתי ליש איסור זה, ובפרט שכבר נשתדכתי לח"ח עשיר, ומי יודע אם יזדמן לה לעשות שידוך כזה, ואיסור זה אינו רק בכלל ניומוס ודרך ארץ, והגם שצו"ד סוסי רמ"ד הוצא דין זה [בכוונת להביא והס"ך שם, כג"ל בזה] ח"ן, מ"מ צע"כ"ד ח"ן לחוש, דהנה עתוס' קידושין י"ב א' שכתבו, דמוכח דעל טעמא דשארית ישראל לא יעשו עולה, ויחר יש לסמוך, מעל סברא דלא יעשה כן, וע"ש ברא"ש, ובתשו' רש"ל סי' ל"ט וע"ז יו"ד סי' קס"ט סק"ט מבוחר דמשום דחק ליכא משום שארית ישראל וגו' ע"ש, וכ"כ בזה.

בשולח מהר"ש ענגיל ח"ו סי' ק"ב, בזה שרואה להתקשר עם הכעירה, כתב להחיר בזה אפילו לכתחילה, ובזה דהכי דיו"ד סי' רמ"ד יש לומר דמיידי דכבר התקשר בשידוכין לשתי בנות וצידו להקדים נשואי הגדולה, צדדיו דהחיוצ עליו לעשות כן, [ו"ע דממקור הדין בכך דבנות ללפחד, כא מיידי אפי' לפני ההתקשרות], אבל צ"ד דלא מדמין לו עוד שידוך עבור בתי הגדולה, והעטירה כבר בזה שנים, ולשיטת כמה פוסקים גם אשה חייבת בשבת, ועכ"פ קצת מזהב יש עליה כמה שמסייעת להבעל במזון פו"ר, כמ"ש הר"ן פ"ב דקידושין, וא"כ אם נחמיר עליה דאסור להנשא קודם הגדולה, אולי תחשבו אחר שנים, צכ"ג חשיב ציטול מזהב, וביון דאינו אלא מנהג, והחתן והכלה רגועים זא"ז, ואם נלמד להמתין עד אחר נשואי הגדולה, אפשר שלא יראה להמתין, ואף אם ימתין, יוכל להצטל ממזנות פו"ר זמן רב, צכ"ג לפענ"ד ח"ל להחמיר, ויוכל לישא אוחה בלי שום חשש. [ומזיין להמכרש"ס הכ"ל].

ובשלח העזר סוסי א' הביא מחשבו כ"י מהר"צ"ד מדוקלא בעהמ"ה קב זהב דעכ"פ באלמן שיש לו בנים קטנים לא חמיר כ"כ מנהג דלא יעשה כן ומקילין אפי' איסור דרבנן כדי לשמש בנים הקטנים כמ"ש צו"ד סי' ש"צ ס"ב, וכ"ש דבמנהג זה צדדיו יש להקל אם האב או אמה מסכמת שישא הכעירה אע"ג דאין הכעירה מוחלת, וצ"ז סיים שגבן שצ" ת"ח יתפרו להחיר, עכ"ד, ע"כ כל מן דין שרואים להקל ראו ונכון להחיר ע"י ג' ת"ח בעלי הוראה ואז טוב יכיר להם.

וע"ע בזה בסמוך דמציא מהמנהג אלעזר דבבגרת ל"ש איסור זה, אלא בקטנה בעומדת צרעות אצ"ב.

יד. המצדדים להקל בזה בצורך קצת. בשלח העזר סוסי ח' כ' דלכאורה נראה להחיר אפי' לכתחילה עפ"ד התוס' קידושין דמ"א ר"ה אסור, שכתבו דאף שאסור לקדש בתי הקטנה כו', מ"מ עכשיו שהגלות מהגדרת מותר, דאם יש ספק עכשיו לגדולות שמה לאחר זמן לא יכיר כו' ע"ש, וא"כ אם באיסור קדושי קטנה דאסרו חז"ל צפירות החירו צד"ז, כ"ש צד"ז אם יתרחש מי שרואה בבתו הכעירה וכעת סיפק צידו להשיא ואם לא ישיאנה עכשיו מי יודע אם יכיר סיפק צידו לאח"כ צדדיו לא אלים כך דלא יעשה כן, מהך דאסור לקדש בתי הקטנה, ואפשר דמטעם זה יש להחיר אפי' אם הגדולה כאן ואינה מתרנית צפירות, ובפרט להאומרים דבנות ח"ן לחוש לזה רק בצבורה [פ"ל אות ח"ן], וכ"ש צפירות שיעת האומרים [בזה שם בזה ו' בשם במחמ"א] דבבגרת ל"ש איסור זה כלל רק בקטנה שצומדת צרעות אצ"ב, והביא ראי' מקדושין דס"ד [כג"ל בזה ח"ן], וכ"ש בגלות החל המר בזה, וכ"כ הרב בעל מנח"א צתשצחו אלי ופקפק על עיקר הדבר דמה שאינו מבוחר בזהלמוד מפורש ח"ן למדין מלבן הארמי, [ע"י מ"ש בזה בח"ס הכ"ל בזה ח"ן], וכן האריך בזה בשו"ת מנח"א ח"א סי' ס"ג, והביא שלמד מזהב ללפחד, שאני דלדקויות היו, ובהו ג"כ מזה מנהג, ואפי' אם ניתוס לזה הוא רק חשש להבא אצל לא לחתן וכלה, וכ"כ לי בגאון מרדאמישלח להקל.

לרמזים פ"י דממרים בע"ז, מ"מ שייך לפני עור מה"ח, משום דלא גרע מנהג שאינה הוגנת, וכמ"ש במנהג חינוך מזהב רל"ב בהשמטות, בשם דו"א דכ"ז ח"ה הגדול כו' מה"ח, ע"י מנ"ח מל"א ח"ב.

ובשלח העזר שם סק"ה הביא בשם בזה שלמה כג"ל דכוונת הכ"ה בזה ח"ס קטנים, אבל בגדולים דעל כח"א מוטל כמלכות עשה דפו"ר וחומרת הרכורי עטירה קשה מצדדיו, א"כ וכי משום כבוד אחיו הגדול יבעל ממ"ע שמועל עליו כל יום, ויש חשש באיסור הרכורי עטירה עד שידמין אשה לאחיו הגדול, ואפי' צ"ח להם אב והאב אינו מרואה שהאב הכעיר ישא אשה לפני אחיו הגדול, מ"מ אינו מחויב לשמוע בזה לקולו כמ"ש צו"ד סי' ר"מ ספי ע"ז בזה ח"ו לא צ"ח לעבור על ד"ת ואפי' מזהב של דכריהם לא ישמע לו, וז"ל למכרש"ס הכ"ל בזה ח"א.

והרהמ"ח הוסיף דפשיטא דאפי' אם שניהם כבר נתקשרו בשידוכין ומ"ל אח"כ סיבה נדחו הנשואין של האב

הגדול דגם צכ"ג ח"ל הכעיר להמתין כי בכל יום עובר ומצטל כמ"ע דפו"ר המוטל עליו, אלא דמ"מ עדיין נוסחפק ח"י אם הכעיר עדיין אינו בן י"ח והגדול כבר י"ח צכ"ג ח"י שייך לומר כג"ל מאחר דמבוחר בשו"ע ספי ג' דאע"ג דבכל מנות חייב צבן י"ג מ"מ מזהב זו קצלו חז"ל צ"ח, והמקדים רק מזהב, א"כ מאחר דקודם י"ח ח"ן חייב רק מעלת משובת, אם דוחה מזהב האב וגם כבוד אחיו הגדול, או דילמא מאחר דמכ"ח איכא חייב י"ל דלתי אף צכ"ג והדבר ל"ע.

ובענינים למשפט על קדושין שם אחר שהביא לדברי הכ"ה, כי דאפשר לחלק בין אם האב משיאם או שהם משיאין ח"ע, ויש סברא לכל ד', [ע"ל אות ג' ד'], אך נראה שכל זה כשלא הביע עדיין הכעיר לפנקו המלח, ומכ"ש אם אחיו אינו נושא בזמנו דלאו כל כמינה לבעל צב"ל כבודו ממנו, ואם ח"ן אחיו מוכה כדון ובשורה הרי לאו עושה מעשה עמך הוא ואינו מחויב בצב"דו, וע"י פשוט"ע יו"ד סי' ר"מ ספי כ"ג וסי' של"ד ספי מ"א, וכ"ש צד"ד.

ובקובץ אגרות למרן בעל חזון איש אגרת קס"ז כתוב, דיש להבטיר [להוריס] שאין זה נכון מה שאינם מסכימים ליתן הכעיר לפני הצבור. [ואולי גם בנדון מיידי שהקטן כבר הביע לבן י"ח, או בגווי אחריו].

ובמצפה ארי' תנינא צמחחות להכע"ז סי' ל' כי דמה שטוען האב שימתין החתן עד שישיא מקודם את בנו שהוא גדול בשנים מזהב הכלה, אינה טענה, שלא נזכר דבר זה בשו"ע רק הרש"ס כו', וזה רק בבנות ולא בבנים. [ול"ע שלא הזכיר להביא כג"ל דמשמע דה"ה בבנים].

יג. אופנים שיש להקל בזה. במכרש"ס ח"ג סי' קל"ז בזה שכתב להחיר שתי בנות משתי נשים, ואשתו השניה אוחה עם ח"ח עשיר, ועשה הכת הגדולה מעכבת מטעם לא יעשה כן וגו', והשו"א לרד דכיון שהאב מת וכו' אינו הנותן, ח"ן איסור על הבנות, וגם הוא שעבד"ח כי הכעירה כבר בת כ"ז שנים ולא חזמן לה שידוך ומי יודע כמה תחשב, ואם יתבעל השידוך הזה של הכעירה, מי יודע אם יזדמן לה שידוך הגון, וגם הוא שעבד"ח כי דחוק לה להיות צב"ח אצ"ב חורגה וסובלת לרות ועגמ"מ, והש"י במכרש"ס דמ"ש שהאב כבר מת, הנה מרש"ס צ"ב ק"כ [כג"ל] מבוחר דגם אחר מיתת אצ"בן שייך איסור זה [אולם ע"י מ"ש בזה צ"ד יוסף המוצא בזה ח"ן ד'] וצכ"ג למדין מקודם מית, אך צ"ד שכתב זה כ"כ וכו' שעבד"ח ובכעירה בת כ"ז,

לעשות כן מק"י, דאם לא לישא כלל דהוי תרתו, בעול פו"ר וחשש עזירה [דאף באין ילדו מתגבר מ"מ חשש כוין]. מ"מ מותר להתאחר, כ"ש שמוחר לישא שאינה בת צנים כדי שלא יעטר מלימודו ואין חשש עזירה כלל. [אולם לפמ"ש במהר"מ שיק ה"ל ד"אין קצבה" היינו עד שיפסק החשש שיצטל מח"ת, ו"ל דלא דמי, דכשאנו נושא יכול חמוד לישא, משא"כ כשכבר אגידא ב"י אשכ וזכר אינה ב"צ, ו"ע].

ודעת הרא"ש והצ"ח הטור, דרק להתאחר מותר, שבי דמח שאמרו דבא"ל ללמוד וילמוד ואח"כ ישא אשה, קצבה לאותו לימוד לא ידענא, ולא יתכן שיצטעל מפו"ר כל ימיו, שלא מנינו זה אלא בצנ עזאי שהשקה נפשו בחורב. (ב"ש).

אולם הפרישה מסיק בסוף די"ל דלא פליגי, דמ"ש הרא"ש אלא בצי"ע, ה"כ באדם אחר שהשקה נפשו בחורב בצי"ע, ורק מי שאינו חושק כ"כ אף שא"ל לו ללמוד כשישא, מ"מ אסור להתצטל כל ימיו, וחילוק זה מבואר גם בדברי הרמב"ם [והשו"ע], שבדין ומחירה שיצטעל כי רק מותר "להתאחר", ואילו בדין דהשקה נפשו פי' דאפי' ציטל כל ימיו מפו"ר אין לו עזירה. וכן הלכנו שהעתיק ל' הרמב"ם כי להתאחר עד זמן שישער צנפשו שמיאל כרסו בחורב וצנצנ שלא יצטעל מפו"ר מכל וכל, ואילו בצי"ע כי פטור כו', [עי' בסק"ז בפנים]. והצ"ח צערוך השולחן סעיף י"ד, וכי דכן עיקר לדינא. גם בארץ נצי סק"ז ונתיבות השלום דרך חצונת נחיצ אי' דייקו מלי הרמב"ם, כנ"ל, והשיגו על הב"ש הנ"ל שבי דאין לו קצבה, וכי ועוד דעיקר דין זה דמותר להתאחר, מקורו בקדושין כ"ט ב' ושם נאמר שילמוד ואח"כ ישא כו', כרי דלא מיירי בצטול פו"ר לגמרי אלא מדין קדימה, דבאפשר נושא ואח"כ לומד בטובה, ובא"ל לומד ואח"כ נושא. [וע"ש ב' הטור המובא בסק"ז בפנים, דבכ"ה אינו חייב לישא צנח ב', ודייק בפרישה דר"ל דאח"כ חייב, וע"ז מציא הטור את לשון הרמב"ם דבמתירה [וכו']].

ס"ק כט. ע"ש מה שהובא מהירושלמי דאף לב"ב יולא צבי זכרים. ובאצני נזר חאכ"ע סי' א' הציא מהזכ"ק ח"ג (קמ"ח) בפסוק ויהי ביום כלות משה, "כי במאמר של נעליך מעל רגליך פקד לי לפרוש מאשה ושאל מיכאל לקצ"ב ע"ז תיבטי לסתור אדם והא כתיב וז"ל צראם, והשיב הקצ"ב הא קיים משה פו"ר, והנה עדותו של רש"י מהקצ"ב עלמו, ובדואי ראה רש"י המעשה צרוכ"ק (וחכמי התלמוד לא ידעו מהו וכו') ואם נציא ראה צרוכ"ק מעשה שאמר הקצ"ב מאמר שאינו הלכה וממילא נוכח שכן הלכה אינו בכלל לא צשמים היא וכו', והיינו בדברי הירושלמי דאף צ"ב מודים דסגי צבי זכרים. ומציא עוד מהגאון מהר"י מקוטנא שלמהר"י ל"ה רק זכרים ולא נשא אחרת עליה, אף שבמקומו לא פשטה תקנת חדר"ג, משום שסמך על הירושלמי. אך בכנה"ג סי' א' הגבי' אות א' הציא דעעם המהר"י משום שלאחד מצניו היה בת ע"ש.

ס"ק מב. צמה שנסתפקו האחרונים בנחשצרה באמצעי אי' הוה כצנו לכל דבר — נראה להציא ראה חדשה מדברי החוס' יצמות י"ב ב' ד"ה דאפי' שבי דאי לאו דצנים עדיפי מסימנים משכחת חמותו ממאנח כגון שעיברה באמצעי, ואי נימא דנחשצרה באמצעי אינו כצנו א"כ איך משכחת שתהא חמותו דמי יקבל הקידושין בצביל צה, ולא מסתבר לאוקמי מתני' דמייירי בחששו מדרבנן דפשטות המעשה מוכח דבאותה חמותו שפוטרת כנראה לא משכחת אופן שחובל למאן וע"כ דהיא חמותו מדאורייתא, ומוכח בפירוש דכולד מתיהם צחר מי שפזרע ממנו והוא נחשב לאציו גמור לכל הדברים וגם לקבלת קדושין, ויש לרחות קלת, מיכה נראה פשוט דשבת קיים כמולידן באופן זה, דלא גרע

ס"ק ה. בענין נשתדך עם בת מ'. עיין בפנים מה שהובא מהא"ף לך שלמה. ושם כתב עוד דכיון דכבר נתקשר ושלח מתנות, וגדולה היא הכוונה, זכות זה שלא יציינה ולא יעבור על חרם הקדמונים, כדאי הוא שיזכה להצנח ממנה, והא דפריך צ"צ ק"י"ט גבי צנות נלפחד שהיו צנות מ' כו', היינו משום דאמר התם שהיו לרקניות, ואיך ה' לכן הרכורי צעל, וא"כ צ"ד ממ"י הוא, אם היו לה הרכורי צעל, חלד, ואם לאו לדיקת היא, וכדאי זכות זה שחלד, ובפרט שכבר נתקשר לכך ישא וישא ובע"ז"י יהי לו צנים. [אולם ל"ע שצנח שם אמרו דגם בנשאת ממנה לאחר כי אינה יולדת רק עד מ', ואין לומר דכונתו דעכשיו נשתנו הטבעים, וכדלהלן, דהא קאי התם על הכלל שצנח"ל].

ובדובב מישרים סי' י"ג צנחור שנשתדך עם בחולה שמכריח אמרו שהיא בת כ"ח, אח"כ נודע שהיא בת ל"ח, וחושש ג"כ שמה היא בת ארבעים, אם מותר לנתק הקשר, והרב השואל העיר די"ל שטכשיו נשתנו הטבעים, והציא מהמ"א סי' ע"ז סק"ז, וא"כ ו"ל דבכ"ז אפי' ניסת לאחר כי יולדת לאחר ארבעים, והרב המהצר השיבו דאמנם כעין דבריו מבואר בסי' השורה שי מהד"ת סי' ע"ב, מ"מ אחרי דמרב"ה ח"ס [המובא באו"ה"פ בפנים] מבואר דיכול לצטל השדוך מטעם זה, א"כ י' דפשיטא לי' דגם צו"כ"ז לא נשתנה הטבע צענין זה, וכן מבואר בבית מאיר בלעזות הבית סי' י' דלא אמרין דנשתנה צו"כ"ז רק מה דחזין דנשתנה, וע"כ הדבר פשוט דבכ"ה דהיא בת מ' דיכול לצטל השדוך, וצ"ד אם התחן מסתפק באמת אולי היא בת מ', אזי יכול לדרוש ממנה שצנחור שאינה בת מ', ואם לא תצנחור ו"ל דחשיב כאילו נודע צנחור שהיא בת מ', דוגמת הירוש' המובא בכ"מ פ"ג מכלי סוטה, דאם אמרה אינה שותה חטובה כדדיקה שהיא עמאה, ע"ש, אולם אם באמת היא רק בת ל"ח קשה לפני להכריע היחר לנתק הקשר.

ס"ק ט. צחיים שאל ח"א סי' ע"ד אות מ"ב נסתפק צמי שרואה למכור ס"ת לישא אשה, ואחד רואה לתת לו מעות לישא אשה ושלח ימכור הס"ת והוא אינו רואה לקבל מתנה משום ושונא מתנות וגו', אי מותר לו למכור הס"ת, וכבר דנראה דיקבל המתנה ולא ימכור ס"ת, דהא דשונא מתנות יחיה הוא רק זהירות בעלמא דדור הזה ורובא דרובא ידם פשוטה למתנות, ויותר יש לו לחוש לאיסור מכירת ס"ת מהירות לקבל מתנה, ותו דבכ"ה ל"ש ושונא מתנות וגו' דכיון דשכר הנותן לךדק הוא גדול והוא חועל נפשי אין למקבל לחוש דהוא עושה לזכות נפשו ולקיים מצוה וכבר אמרו חז"ל דיותר משצנח"ב עושה עם בעני בעני עושה עם הצנח"ב, ועי' בסמ"ע סי' קע"א ס"ק כ"ד.

ס"ק כב. צמ"ש צש"ע דאם כשישא יצטעל מח"ת, מותר להתאחר, כי צנח"ע מהצ"ש דאין לו קצבה. הנה הצ"ש שם כ"כ רק להרמב"ם [והשו"ע] אצל הרא"ש פליגי, כדבסמוך, והוסף דגם להרמב"ם מ"מ לא דמי להא דכן עזאי דסעיף ד', דלצ"ע מותר להתצטל מפו"ר אפי' לא יעטר צמונות. וכ"כ הציא שם צהא דצ"ע. וכי מהר"מ שיק סי' א' משום דצ"ע לא פסק מעולם מדיית שרי ליצטל לעולם מפו"ר, [א"כ שלא ה' ציכלתו לפרוש מן החורה כלל וכלל, דהא לחד אוקימחא במוטב ד' ב' נסיב ופירש כו', מערוך השולחן סעי' י"ד], אצל אחרים דמפסיקין לפעמים חל אז עליהם חייב לישא, אלא כל זמן שחושש שיצטעל מח"ת ע"י שישא שוב ח"ת עדיף, ומותר להתאחר לעולם עד שיפסק החשש.

בהגהות חכמת שלמה אחרי שהציא להצ"ש הנ"ל כי, דלפ"י כ"ש אם יודמן לו לישא אשה שאינה בת צנים ויודע שצח לא יעטר מלימודו, ואם ישא בת צנים יאטר להתצטל, דמותר

מעמד שכוליד וגשחחררו הוא וחס דאף ללא קיים פו"ר דאין לו יחוס, מ"מ כ' חוס' ציבמות דס"ב ועוד דשבת קיים, דהא נחישב בעולם על ידו, וכו"כ בילדן ע"י חמבטי, וע' במל"מ פט"ז מאימות שמפקק בעמס האפשרות להחמער בחמבטי, הנה מלכד מה שכתבתי צד צח"ל ותיראתי כל קושיותיו, ראותי צר"ח חגיגה ש"י שאירע כן צימיו. (חוספות חיים ח"ב בקונטרס השלמה דמ"ז).

ס"ק סא. אות ה. צעין יחזק חלכע"ז ס"י ד' צמי ששכה י שנים עם אשתו ולא ילדה וגמרה האשה עמו צנ"ד שאם לא חלד אחר צ' שנים חקבל גט או יבא מותר לישא אחרת ויש לו כתב ממנה ע"ז, כתב שם צעקף כ' אות כ"ג דאף דכ' הכנה"ג צס כמה פוסקים דרשותה מהני, וגם יש לדון בזה אי אפשר בחק"ה, מ"מ אז אינו, דהא מבואר בח"מ וצ"ש ס"י א' סק"כ דלא מהני ריזוי שלה, והא דמלינו צנ"ש ס"י קט"ז סק"ז ש"י דאם תשבע האשה שאם תעשה עוד מחוייבת לקבל גט וכי' דהשבעה חלה, דחדר"ג שלא לגרש צע"כ כ"י לעוצתה ויכולה למחול, ע"ש, שאני הכס דנשבעה ע"ז, אצל בלא שבעה אף אם קיבלה קנין סודר ע"ז לא מהני דהוי כקנין דברים ויכולה לחזור, ולכן אף לסוברים דרשותה מהני היינו כל זמן שאינה חוזרת אצל ודאי מהני חזרתה כל זמן שלא נשבעה ע"ז וצנ"ד ל"ב שבעה, ע"כ אין ללרף זה לכיתה.

ס"ק סה אות א. כ' צאצני נזר חלכע"ע ס"י ג' דנ"ל להלכה דצארוסה רשאי לישא אחרת עליה, דלשון הרגמ"ה הוא שלא "לישא" צ' נשים ומאין לאסור ארוסין, אצל לגרש צע"כ אסור דלשון הרגמ"ה, שלא לגרש צע"כ", או [כלי הכתוב] צמכר"מ מ"ן "שלא לזרוק גט שלא מדעת", או אפי' יבא בלשון שלא לגרש, "אשח"י, אטו ארוסתו לא אשתו היא כו', ואין לומר דמשום שאין מחוייב לה בשכ"ו א"כ נא עושה לה כשנגרשה, הא ליתא, שכרי צנ"ש ס"י ע"ז הציא משו"מ מהר"א מזרחי דאף דאסור לגרש צע"כ מ"מ אינו חייב לתת לה שכ"ו כיון שרואה לגרשה והיא אינה רואה, ומבואר דאף בגוונא שאינו חייב לה שכ"ו אסור לגרשה צע"כ, משא"כ לישא צ"ג שכתבם הוא שלא "לישא" צ"ג, א"כ ארוסין שרי, ואף שצ"כ קני"ט כ' הרמ"א דאם נפל לא' שומרת יבס אסור לישא אחרת עלי' (וכבר הק' כן הכח"ל ס"י קכ"ד וכתבתי ש"א אחדות) שאני הכס דמבואר ציבמות ל"ח צ' דזיקת נשואה עושה ספק נשואה [ולפי"ד אם תפול לא' שומרת יבס מן הארוסין יבא מותר לישא אחרת] ואף שחרגמ"ה דרבנן, מ"מ יש להחמיר בספק כה"ג דהוי דשיל"מ דאפשר שיחלון לה, ומביק דאם עבר וגירשה צע"כ ודאי דמותר לו לישא אחרת, אף ש"י הצי"ע צ"כ קני"ט ס"ק י"ב שאם גירשה אינה מגורשת, דפשטן של דברי הרמ"א שמוחר לישא אחרת, ואח"ל [שכוונת הרמ"א] שמוחר לגרש צע"כ כרי גירש ושוב מותר לישא אחרת וכו' ע"ש.

שם אות ב. וצ"ח אפרים ס"י ל"ב צמערער על כגט כתב שצנ"ד שצמקום האיש יודיעו לו שהוא אסור באשה אחרת, כל זמן שלא יחזור מדבריו הראשונים באמתלא, או שיתן לה גט שני כדבריו.

וכן כתב עוד צמפרו ע"ב גיטין ליקוטי שמות ס"י צ' סעיף כ' שכתב שם עובדא זו, וכי' דאין משגיחין צמערער, ואין לחוש לדבריו, וכי' דאף שהאשה נותרת להנשא, אצל הוא נאמן על עצמו להיות אסור באחרת, כל זמן שלא יחזור מדבריו באמתלא, או שיתן לה גט כדבריו, או שתנשא האשה כו'.

ובברכת יוסף פוס"י מ' צמי שאמר על אשה שהיא מקודשת לו, אחר שציאר לאסרה לעתמא אינו נאמן, הצי"א דלענין לישא אחרת אסר בצא"פ ה"ל כגון זה, משום דשו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא, אך כ' דז"א כיון שאין העכבה ממנו רק ממנה יש לה דין מורדת, ויותר מדין מורדת, כיון שהיא מותרת להנשא לאיש אחר הוא מותר מיד לישא אחרת, והצי"א תש"י מהרש"ל שהוצא צפנים צ"ל שמחיר בזה.

ובס' מתנה חיים ח"ב ס"י מ"ב צא' שמסר מודעה על כגט אחר שבהריך צפ"מנים ל"ע מ' ומ"א לצאר שאין צד כד' לבטל כגט, כ' צ"כ מ"ב דלא שייך לומר שיהא אסור בצעל לישא אשכ

מעמד שכוליד וגשחחררו הוא וחס דאף ללא קיים פו"ר דאין לו יחוס, מ"מ כ' חוס' ציבמות דס"ב ועוד דשבת קיים, דהא נחישב בעולם על ידו, וכו"כ בילדן ע"י חמבטי, וע' במל"מ פט"ז מאימות שמפקק בעמס האפשרות להחמער בחמבטי, הנה מלכד מה שכתבתי צד צח"ל ותיראתי כל קושיותיו, ראותי צר"ח חגיגה ש"י שאירע כן צימיו. (חוספות חיים ח"ב בקונטרס השלמה דמ"ז).

ס"ק סא. אות ה. צעין יחזק חלכע"ז ס"י ד' צמי ששכה י שנים עם אשתו ולא ילדה וגמרה האשה עמו צנ"ד שאם לא חלד אחר צ' שנים חקבל גט או יבא מותר לישא אחרת ויש לו כתב ממנה ע"ז, כתב שם צעקף כ' אות כ"ג דאף דכ' הכנה"ג צס כמה פוסקים דרשותה מהני, וגם יש לדון בזה אי אפשר בחק"ה, מ"מ אז אינו, דהא מבואר בח"מ וצ"ש ס"י א' סק"כ דלא מהני ריזוי שלה, והא דמלינו צנ"ש ס"י קט"ז סק"ז ש"י דאם תשבע האשה שאם תעשה עוד מחוייבת לקבל גט וכי' דהשבעה חלה, דחדר"ג שלא לגרש צע"כ כ"י לעוצתה ויכולה למחול, ע"ש, שאני הכס דנשבעה ע"ז, אצל בלא שבעה אף אם קיבלה קנין סודר ע"ז לא מהני דהוי כקנין דברים ויכולה לחזור, ולכן אף לסוברים דרשותה מהני היינו כל זמן שאינה חוזרת אצל ודאי מהני חזרתה כל זמן שלא נשבעה ע"ז וצנ"ד ל"ב שבעה, ע"כ אין ללרף זה לכיתה.

ס"ק סב. ע"ש מ"מ מהכנה"ג בסובר דגם כשהשנים באירוסין עובר על חדר"ג. וצאצני נזר חלכע"ע ס"י צ' אות ז"י"ע חלק עליו ודחה כל ראיותיו וכתב דכיון דראיות הכנה"ג דחיות, ומסבירא דבדקדושין לצד אין איסור, וכ"כ הכנה"ג להדיא שם צס כרשד"ס, ולאיסור — לא כ' שם משום פוסק, ע"כ אין לאסור לארס לצד.

ס"ק סג. אות ה. דבריו חיים ח"ב ס"י כ"ז נשאל צכ"ן שדין אי' הורה לו מאיזה טעמים שבי' ל"ל שמוחר לו לגרש אשתו צע"כ וכן עשה אך בגט נמלא פסול אי' מותר לו לישא אחרת, — והשיב דמותר לו לישא אחרת עפ"י היתר ק"ר אחר שיתרו באשה לקבל גט אחר וכתובה צרזון ולא חשמת לדבריהם, דצנ"ד הוי זה אונס מה שעשה עפ"י צ"ד לגרשה צע"כ ועשה שנשאר קרחה מכאן ומכאן ודאי דכנה"ג ל"ג ר"ג, ובאריך להוכיח דהעושה עפ"י צ"ד הוי אונס וכמ"ש הרמ"א בסוסי"י י"ז, ויישב כל קושיות בע"ז והאחרונים עד"ז, וגם לו כ' הדבר ספק אם זה נקרא אונס, וכמ"ש הצי"ע שם צ"כ ס"י י"ז שסבירא הרש"א (שממנו מקור דין הרמ"א) אינה מוחלטת, מ"מ נגד החרס צמפק נמי מותר וכדברי הצי"ע צ"כ א' ס"ק כ"ג, ולכן אם המורה הוא מפורסם להוראה ומורה צקבלה צודאי דמותר לישא אחרת באופנים ה"ל, ואף שצברכ"י כ' שאריך דוקא [הוראת] צ"ד בגדול — הנה מה שהצי"א צס הכנה"ג ס"י י"ז שם — לא מלאתי, ואדרבא, משמע שם שכל צ"ד סג' ונקרא צבורתתם אונס לענין זה, ורק צרד"צ ח"ב ס"י ל"ע כ' שאם יש גדול מהם לא מקרי אונס דכו"ל לשאל מצי"ד בגדול, ע"ש, אך יש להקשות על דבריו מהש"י כרש"א ה"ל וכו' לכן לדעתי כדון פשוט כ"ל להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עמי צ' גדולי הדור אמתיים.

שם אות ח. ע"י מ"ש צפנים מעמרת חכמים שדעתו נועה להקל בע"א שמחה אשתו לענין חדר"ג. וע"י צד"ח ח"ב ס"י ל' ש"י צח"ד דעד המעיד שמחה אשתו מהימן כמבואר בכתב מ"מ [צעל פט"ה]. וע"י להלן סקט"ג אות כ"ב שהצי"א מעט"ה היתר צנ"ז ע"י שיקדם על תנאי שאם אשתו הראשונה חיבה לא תהא מקודשת.

שם צד"ח אישות ס"י צ' אות י"ד דאם הצעל עצמו אומר שמחה אשתו או גירשה ואין שום עדות ע"ז, אם הוחזק לנו צנשו, נראה ודאי שאינו נאמן, וכ"מ מהנז"י שצפ"ת סק"י"ד ד"ה וכתב, ועי"ש צפ"ת דנראה דמשמע ל"ב מהצ"ח אפרים שהצי"א דאם אחר

סימן א ס"ק סה אות ב — ס"ק עג אות ב

שם אות כג. צעין ילחק סי' ע"ח בתש"ו צנו הגר"י כחצ דלפ"ל ש' צעטס השלש כחוצה נשחטת משום שאין לנו להפקיע זכותה שחלל ממנו ותשאר כחוצה עליו בחוב, אי"ל דלפ"ז גם היכא שמעמיד ערצ או בטוחות חשיב נמי הפקעת זכותה כי לא יוחל ל' לאינש לאטרותי צבי דינא, וכ"ש באשה שצוה לבא לבי"ד לתצוה, ולריך להשליש דוקא במזומנים, אכן כל זה אין שייך אלא במקום ספק אולי תשוב לדעתה וחגבה כחוצהה מן הדין ולא חשו לטובתה שישליש במזומנים כדי שתוכל לגבות בלי טורח, משא"כ במקום שיש צידו טעויות מרופאים שלא תשוב לעולם לדעתה וכל יודעיה ומכיריה יודעים כי בדרך הטבע היא מהנמנעות שחשוב לדעתה ודאי דאין להחמיר להנריך כסף מחומו ולברוס מלבו וציתו אחרי אשר נודע לנו כי לא תבא לידי גביה לעולם, ואף שחלילה להחמיר בלי בטוחות מ"מ יולא ידי התקנה צמה שתבא בטוחה בכחוצהה בטוחות, וע"י צמח"ס צ"כ ש' ולריך שתבא הכחוצה לרורח ומונחת צמעות או במשכונות, ובמשכון, בודאי לא זכחה בגוף המשכון קודם שומת צ"ד ולריכב עוד ערחה לבי"ד לגבות המשכון ובצ"ז מוטיל נשחטת.

ושם בתש"ו אצ"ו הגר"י כי דיש להחמיר נשחטת גם היכא שאין ידו משגת במזומנים אם ישליש בטוחות, ובצ"ז שצוהו שצוהו חמורה שאין לו, ובצ"ז שצוהו על להבא שישלם לה כשישיג ידו [וע"י צס"ק ע"ב אות כ"ו] וכ"כ שם צס"ק ע"ד עקף ג'.

שם אות לא. בד"ה ומיהו. לויין לע"י באצ"ו נזר סי' ח' אות כ"ז. ושם באות ל"ב מסיק דאיני מולא מקום להחמיר למעשה לגרש בגט הראשון, אך מ"מ אין להחמיר בלא השלש דשמה הקדמונים לא החירו אלא באופן זה, ולא מילי דצטילי היא האידנא, כי שמה ימלא צ"ד שדעתו יפה בזה הראיה להחמיר בגט הראשון, וסוף דבר דינא להשליש גט ולא ליתן שום בטוחות על מחמת גט מחדש.

ס"ק עג אות ב. ע"ש מ"ש אם לריך היתר ק"ר צנאסרה על צעלה. ובאצ"ו נזר חלח"ע סי' צ' כתב באשה שגרה צעלה שזינתה ואיכא קדל"פ, דמותר לישא אחרת בלי היתר ק"ר כיון דצ"ד נאסרה עליו צהחלט אין צוה משום חדר"ג דהא אין לה עליו שום שטעודים של שכ"י ודמית לארוסה דיש סוצרים דל"ג, ואף לאוסרים בארוסה הוא משום דאפשר שיטאנה, משא"כ צ"ד שאין לה תקנה, ואף שיש אחרונים האוסרים צהחלט, בלא היתר ק"ר, אולם אחר שחר"ג הוא רק דרבנן וכ"ש צוה"י ודרבנן שומעין להקל.

עוד שם צס"י י"ד באשה שמחמת שלה צאה לבי"ד קבלו עדות שלא צפניה שכנארה זינתה כי ראו צענה גדול כמו צחודש הח' להריון, גם אמרו שראו ממנה דברים מכוערים וכן ה' עלי קדל"פ בכל העיר — כי לשואל דמה שהעיר מהרש"א ח"ד סי' ר' דלענין להחמיר לו צ' נשים, מקצבין עדות שלא צפניה — יש לחלק, דהתם צמעידיס שנה צפניה שנתגרשה דלהחמיר לעלמא ודאי נאמנים שאי"ל לחייבה רק שלענין היתר לישא אחרת תרצה לומר שאין נאמנים ושמה לא נתגרשה והיא יודעת שלא נתגרשה ואסורה לינשא לאחר וברי יס לו אשה ואסור לישא אחרת, ע"י אמר הרש"א דאי"ל לדון צינו לצינה אלא להעיד לעלמו, אצל צמעידין על האשה שזינתה להחמיר לו לישא אחרת מחמת שאסורה לו, וכיון שלאסורה אין נאמנים ממילא אסור לישא אחרת, אך יס להציא ראי מדברי הנמוקי" פ"ב דכתובות צעדים שצא לפסול עדי השטר שלא צפניהם וכ' דנהי דלפסול עדי השטר אינן נאמנים מ"מ לא מצדי צ"י צשטרא צשטרא מעליא שמי"מ מעידיס על השטר שהוא פסול והיו תרי ותרי, וכ"כ בתש"ו רמ"א סי' י"ב וברי דאף שפסול השטר נוצע מכה פסול העדים ולגבי העדים אינן נאמנים מ"מ לגבי השטר שצוים כעדים, וכ"כ אף שהיתר לישא נאמח אסור שלה ולגבי

אחרת משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא, והציא מהטיב גיטין כג"ל וכ' דדוקא צאוסר על עלמו צדצר צרור כגון אשה שאמרה אשת איש אני נדה אני או שוחט שאמר צהמה זו נבלה או ערפס, וכצ"ד אינן נאמנים לו, צוה אמרינן דאף שאינו נאמן לאסור על אחרים, מ"מ איכו שווי' אנפשי' חד"א, אצל אם אשה אומרת לצעלה אל תגע צי שמאחתי כחם, או נערה שאמרה אי נתן לי טבעת קידושין או שוחט שאמר שמאל צצכמה ריעותא דערפות, וכצ"ד אומרים שכתם זה עכור, או שנתנת הטבעת אינך קידושין או דריעותא זו אינך ערפס, אין לאסור מטעם שאחד"א דברי לפי דבריו אין עליו איסור, ולכן צ"ד שצעל מסר מודעה ויש לו עדים שאמר כן, ואם ע"פ דין לא הועילו דבריו איך נאמר לאסור מלישא אשה אחרת, ואפי' אם לקחת צ' נשים ה' איסור כרת או מיתת צ"ד איך שייך כאן שאחד"א, וכש"כ צחדר"ג כו'.

וע"י באולח"פ לעיל ס"ק ס"ג אות ו' מהשם ארי' צענין כזה. **ס"ק עב אות ו.** ובתש"ו זקן אהרן ח"צ סי' ל"ב נשחטת צצעלה עמי ואין לו על הולאות מה שדרוש לאסוף חתימות מאה רבנים, גם שאל ילך לאסוף חתימות אין לו על מי לעצוב עולליו הקטנים, אחר שבהנריך צענין זה, סיים וכ' דיש לסמוך מ' יסוד ארבעה היתרים א'. דרוצ הפוסקים ס"ל דצמקום מלוא לא גזר רגמ"ה כלל וממילא אי"ל להיתר וכמ"ש מהר"ם פאדווא. ג. וצ"ל (ובצ"ד לא קיים פו"ר). צ. די"ל לצנשחטת לא גזר, דלשחטת אינך קרויה אשה וכמ"ש צדצרי ריצות. ג. היתר הס"ם שמה צמקום מלוא נא גזר, ושמה צומן כזה אחר כלות אלק החמישי צעלה גזרת רגמ"ה. ד. מה ש' מהר"ם פאדווא, דהא דמאריכין ק' רבנים, היינו לענין שאל ירנו להמנות לעקור התקנה ולצעלה, אצל להחמיר לאיש פרטי צמקום הנוצר לא להנריך ק' רבנים, על יסוד כל אלה נראה דאפשר לסמוך ולהחמיר צ"ד שמה צצעל נורא, ואי אפשר להכביד עליו צקצון חתימות של ק' רבנים, ויש להחמיר לישא אחרת, אך צביות שנהיגו גבן שלא להחמיר בלא ק' רבנים, וערחתו צהיתר זה מפני שהוא שעת הדחק גדול, ולאחר שראיתי צ' ישועות מלכו שיש לו סמך שמה לאו דוקא וצשעת הדחק סגי צשליס ומספר זה אפשר להשיג פה על אחר, לכן צרפתי להיתר זה שלשים אנשים כו'.

שם אות יד. ובתש"ו זקן אהרן ח"צ סי' ל' הציא מה שבעיר הפ"ת על דברי הגר"י אייזיק מעיקטין מהא דיו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג צרמ"א צשם המרדכי, דלפ"ז ה"י נאמח גבי נשחטת דכיון שהותרה לאותו זמן הותרה לעולם, והזקן אהרן דהא ראיתו דלא אמרינן הוואל ואישתרי אישתרי אלא היכא דהיתר הראשון ה' ע"י היתר גמור ולא ע"י דחי, אצל נשחטת מה שמתירין לצעלה לישא אחרת אין זה היתר גמור לומר שהחמיר לו הכהרם, אלא דמלות פו"ר וצצת דוחה לאיסור שחי נשים וכ', ורא"י לזה דהא ק"ל דלאחר שנתרפאה חייב לגרשה מיד כדי שלא יכה איסור שחי נשים כו' לכן לא אמרי' צוה הוואל ואישתרי אישתרי. וכ' עוד טעם אחר דהא צבר כתבו צשם גדולי הראשונים דנשחטת לא גזר רגמ"ה מעיקרו ולא נאסר מעולם ומה שבהנריך צ"ח ק' רבנים הוא חומרא צעלמא וכיון שכן לא שייך לומר הוואל ואישתרי כיון דמשאלם לא נאסר ולא ה' לריך להיתר ולכן צשנתרפאה חל עליה האיסור. ומסיים דכל זה צדצתי רק להצדיק הוראת הגר"י מעיקטין ולצדד דצ"ד לא שייך להחמיר מטעם הוואל ואישתרי אישתרי, אכן לדינא דעתי נוטה להחמיר לו לישא אחרת אפי' כשנתרפאה עפ"מ צצרייתא כחוצות דע"ד היו צה מומין וכלכה אלל רופא וריפאה אינך מקודשת, כרי דצמומין אפי' נתרפאה כלא נתרפאה דמי וכאלו השתא צמומח עומדת וכש"כ צמס דנשחטת דיש לחוש נמי שמה תחזור ונשחטת כו'.

קעצ' סעי' ד' הוצא דיש סוצרים דעני דוקא כל סימני איילוניות ולא סגי בסי' א', מ"מ גם בספק השקול אם להחיר לישא אחרת סמכין להקל וכמ"ש הד"מ בסי' א' והב"ש בסי' כ"א, ומה גם דרוכ"פ סוצרים דסגי בסי' א' ומוחר לישא אחרת.

ס"ק פ אות א. בחשו מאיר נתיבים סי' ל"ז בלש' שנשא על אשתו איך להתנהג ע"ד הכפיה לגרש, כי דאם אשתו הראשונה אינה רוצה להתגרש, אין לכופה לקבל גט, דא"כ מנינו חוטא נשכר, וכל מי שירצה לגרש אשתו ויהא אינה רוצה, ילך למקום שאין מכירין, וישא אשה אחרת, ואז יכופו את הראשונה להתגרש, ואף אם השני אינה רוצה לקבל גט, דינא הוא, שבכ"ד כופין את השני שנשאת באיסור לקבל גט, וכש"כ אם השני רוצה להתגרש, והראשונה אינה רוצה שאין כופין את הראשונה, וכן אם הוא רוצה לגרש את הראשונה ואינו רוצה לגרש את השני, אפי' שגם השני אינה רוצה להתגרש, כופין בכ"ד אותו ואת השני לגירושין, ואין כופין את הראשונה שנשאת בהיתר, ואם שתי הנשים אינן רוצות לדור עמו, צרור שהראשונה אין לה דין מורדת, שאין לה צד בטענה יותר מזו, מאחר שפרץ גדר וביטל ומעל בחרס, גם השני כל זמן שאינו מגרש את הראשונה אין לדון השני דין מורדת מאחר דבעמדו וכולא קאי, אך אחר שגירש את הראשונה מחייבת השני לדור עמו אם הכירה בו בשעת נשואין שיש לו אשה אחרת, ואם לא הכירה בו נראה שאין היא מורדת, מאחר שנודע לה שזילגל בחרס ונקטו לי יגורא ברייתא דילמא גם עלי יעבור כוס, ואם הראשונה רוצה לקבל גט והשני אינה רוצה וכו' רוצה לגרש את השני ולא את הראשונה, יש להסתפק אם לכופו לגרש את הראשונה או לכופו השני לקבל גט, מי אמרין שיכולה השני לומר מאחר שהראשונה חפצה להתגרש לאו כל כמינך לחזור כך ולגרשני בכפי, או דילמא יכול לומר אף שבגדתי בהראשונה הדרגה צי ולא צעניא לדור עם השני שנצא לי באיסור, ואף שהראשונה אינה רוצה לדור עמי אולי למחר וליומא אחרת ישוב חרון אפה, ונראה צד לעשות בהחקה שלא ידור עם שניה, ולפרסם שלא ישא עוד אחרת עד שיפייס אחת מהן לקבל גט ברצון גמור שלו ושלה, וחייב לתת להן מזונות במקומות שכן עד שיתרלו הזוג לגט פטורים.

ס"ק פא אות א. ע"ש מ"ש צענין אי לריך זיכוי גט צומרת. ובאבני נזר סי' י"א כתב צד, הנה בפסקי מהרא"י סי' רכ"ז הביא דבריינום לא קפדי וגו' שאין אשה אחרת בלא גירושין המומרת דס"ל דאבני לא תיקן רגמ"ה, ובסי' רל"ז מביא דבאוסטריין נהגים להלריך גט, ע"ש, ולענין אם אנהנו שאין אנו מאוסטריין ולא מריינום אם מנהג צמדינתנו לזכות — וכת"ר הביא דברי מהרש"ל וע"ז דמבואר מדבריהם שהמנהג לזכות, אך הנה הצ"ח בסי' ע"ח כתב דאם צי' עדים מעידים שהשכח לקחה לאשה והצינו מדברי האשה שאין ראוה שפדור ודאי נבעלת ברצון היא ואינו חייב לפדותה ומוחר לו לישא אחרת וא"ל לזכות לה גט ע"י אחר וכו' ומבואר בצמדינתנו א"ל לזכות כי אין פה מנהג אוסטריין, וכבר בארתי דבמקום שלא נהגו כבאוסטריין א"ל היתר ק"ר וכו' [וב"כ בסי' י"ד] עו"ל דכיון דטעם רגמ"ה משום קטעה וזו שכבר נאסרה עליו איסור עולם לא יצואו לידי קטעה וכו', אך אם ירצה להחמיר להלריך זיכוי כהמהרש"ל והע"ז הרשות צידו, ואין לחוש שמא יתירוה צגט זה כשתחזור בתשובה ויש צו פקפוקים, דהא משמע מחב"ד סי' רל"ז דהיתר זיכוי הוא אף אשתו שלא יתירוה צגט זה, וכ"ש לדין שמעשים בכל יום צנחטות שמלשינים גט וכשמשתפית נותנים גט אחר, ויהי נזכר ג"כ שלא יכריזו חרס אחר נתינה כנהוג רק יכריזו שאם תשתפך [ותחזור בתשובה] יהי מסור לחכמי הדור אם יתירו צגט זה, ואם בגט לא יקרעו ויהי טעון גניחה, ע"ש.

באיסור אינם נאמנים מ"מ לגבי היתר ידידי חשודים עדים ונאמנים, ובאיסור צי' נשים צדק"ן יש לסמוך על הנומוק"י והרמ"א בזה.

אך גוף העדות שראו גודל צען וכי כצדו צעם הנוצרי שזה נחשב רק כיעור — הנה צנ"ד עוד גרע מנידון הנוצרי, דשם היה המעשה שאחר צי' ימים ראו צענה כשאר צנ"א וזה לאות שהיתה מעוברת וילדה, אבל לולא זאת אין גודל צען ראייה כי יתכן שזה מחמת חולי וזה שכיח צמח אנשים וגו'.

שם אות ג. ע"ש מ"ש צדין זינחה צעטחה. וצפ"ר דיעב ח"צ סי' קכ"ג צמטורפת שהיתה צנ"ח וכשחזרה ראוה מעוברת ואומרת שזכרת כמו מהוך חלוס שנא עלי' איש צעת שטוחה — כי דאין להחיר לצעל לישא אחרת עליה, דרשאי לקיימה משום דשועה לא גרעה מקטנה דפחווה אונס הוא, ואף דבמקום שמואל (המובא צפ"ח סי' קצ"ח סע"ז) צנידון כזה ממש כי דשועה כיון שהיא גדולה ובעלת תאור גרעה מקטנה וחיישי' שמא עשהה צרנון ותאור ונכ"ג כו"ל כעין מחשבתו ניכרת מהוך מעשיו דמהני בזה, ע"ש, מ"מ זה אינו אלא צנידון ידידי ששם ראו שבעל התכולל זה והיה היתר מרובה, משא"כ במקום שאין עדים על גוף המעשה שנוכל לומר שלא הראית לו שום סימני רצון צעטת מעשה אלא דמחמת שטוחה לא עלה על דעתו להפרישו כל כה"ג לא יכא אלא ספיקא, ולא מיצעי לפי פשטות משמעות דברי החוס' בצטעה כ"כ צי' ד"כ צ"ח דמוכח דספק אונס סי' רצון ל"ה בכלל סי' סוטה כיון שאין רגל"ד שנבעלה צרנון, ע"ש, אלא אף לדעת הרשב"א בתה"ד שהם נגד זה וכתו צניאר בכת"ס סי' קל"א, מסביר שז"ל רק צענמא דרוב צרנון הוי כרגל"ד, משא"כ צנ"ד דסתמא דמילתא אין לה רצון כלל מהיכי תיתי להוציא מחזקת היתר, הא עכ"פ אין רגל"ד שהראתה לזונה לזה צעטת מעשה, ומ"ש המקום שמואל עוד לחוש שמא היתה קלת חלומה בלוחה שעה — אין נראה, דכיון שהיתה רוב ימים בשטות מהיכי תיתי לחוש לזה, ודוגמא לזה ציצמות פי' כיון דתחילתו וסופו לקוי ל"ה וכו' לכן רשאי הכעל לקיימה אחר ימי עיבור והנקה, ואם רוצה דוקא לגרש חייב ליתן לה כתובה [ומבואר דס"ל דנשאת אשה ונאנסה מאחר ונתעברה נקראת ג"כ מיוקת חצירו, ועי' באור"ח סי' י"ג שהוצא ממנה גדולים דצכ"ג לא הוי מיוקת].

שם אות ט. צעין יחזק חאכ"ע סי' ד' נשאל צמי ששבה עם אשתו י' שנים ולא ילדה כלל, ובבעל אומר שידוע לו צנידור שיש לה סי' אחד מסימני איילוניות המבוארים ציצמות דף פי' והיא מסרבת לקבל גט — והשיב, אחר שהלריך לבאר דיש להחיר לישא אחרת מזה שבה עמה י' שנים ולא ילדה [עי' לעיל באור"ח סי' ס"ח אות צ'] כי עוד דצנ"ד אף הנוצרי הסובר דשהה י"ש לא שייך בחו"ל מודה צד דמתירין לו, דהא לדברי הכעל דיש לה סימן איילוניות ודאי דחייב לגרשה, ועי' בצבארי"א אהע"ז סי' א' סק"ט מבחוספתא דאסור לישא איילוניות, וכיון דהנשואין היו באיסור לא שייך צד דחרי"ג דהוי כמו נושא נשים באיסור אף מדרבנן דכ"ע ס"ל דכופין ע"ז כמבואר בסי' קנ"ד סעי' ובצ"ש שם ס"ק ל"ה, ואף דנהגו שלא לכופ צד כיון דלא נאסרה עליו איסור צעמס, מ"מ אם מכאן ולהבא רוצה הוא לתקן באיסור שעצר צעת שנשאת מזה לסייע לו צמח דאפשר, ולא שייך לומר צנ"ד דלא נאמן לצעל שהיה איילוניות כמו דמנינו בסי' קע"ה דאחר חרי"ג אין הכעל נאמן לומר שזינחה אשתו, דא אינו, דהא צרגל"ד נאמנת אף האשה לומר עמאחא אני לך כמבואר בסי' קע"ז וכ"ש צבעל, ובצ"ד הא איכא רגל"ד דהא שהיתה י"ש ולא ילדה וכעין דברי החוס' ציצמות ס"ה ד"ה שצינו ובאכ"ע סי' קנ"ד סעי' ובצ"ש שם, וגם דזה הוה כגדר מילתא דעבדא לגלוי, ושלא ואחרי, והגם דבסי'

סימן א ס"ק פא אות טז—בא, סימן ד ס"ק כח — ס"ק מג אות ה

שם אות טז. בתש"י בחר חיים מרדכי ח"ג ס"י נ"ז, בלש"י ובלש"י
דלא מיתרד להו, וינא הפסק מצ"ד שעל הצעל לסלק סכום
מסויים ובלש"י תקבל גע, אך הצעל לא רצה לקיים הפסק ואחר
זמן בא לצ"ד בהתנלות שאין כחיו לסלק סכום כזה, (ובלש"י נודע
שהוא איש עשיר), ורואה שיתרו בהלש"י לבוא שנית לצ"ד ואז
יראו לפעול לפחות מהסכום, ובתצו הצ"ד להלש"י לבוא שנית ולא
רצה לבוא בהמרה כי אין אחרי מעשה צ"ד כלום, ונתנו ליד
הצעל כתב סירוב וצוה הלך לרצ"י ועשה לו היתר של מאה
רבינים שמוחר לו לישא אשה על אשתו, ואח"כ באה האשה לצ"ד
והתמה וקבלה לבוא לעמוד לדי"ת שנית ולקיים פסק הצ"ד, והשיב
דבגוף הדבר במסרצת אס יש להחיר ע"י מאה רבינים, אס כי
כן כתוב בספר יחזקע ועוד שו"ת, לאו הלה פסוקה הוא ורבים
החולקין בזה, צו"ת עטו"ד מהד"ת ס"י קכ"ד ושו"ת תליתאי
ח"א ס"י ש"ג אין דעתם להחיר גם ע"י ק' רבינים, ורוב האחרונים
לא עשו זה אך לזירוף וסניף ולא לסמוך על זה לצד, והלנועין
מושגין ודיבן מלהנערף בהיתר ק' רבינים הצנוי על יסוד דמסרצת,
אך צ"ד לא באנו לפרט זה, כי נהפוך הוא שהצעל הוא המסרצת,
ובלש"י רצה לקיים הפסק הראשון, וזה שלא באה פעם שני
לצ"ד, נקראת רק שוגגת, כי משמע לאינשי, שאין דין מסרצת רק
צפעס הראשונה ולא לאחר מעשה צ"ד, ואטו נשי דינא גמירי לידע
כי גם אחר שיש צידה פסק צ"ד מחויבת לבוא לדון שנית, וחלילה
לדוגם בזה במסרצת, ועוצרת על דת, צפרע שאל"כ חתמה וקבלה
לעמוד לדי"ת עם הצעל שנית, והרי עשה חשונה פשיטא דסלח
לה, ולכן היתר פורת צאזיר העשות, ונעקר מעיקרו, והדר"ג
גמור על קרקפתא דצעל הוא, ואסור לו לישא אשה על אשתו,
ואס עבר ונשא לר"ק לגרש את השני, וגדול כח הדר"ג שכל
העוצרים עליו, לצד שצטולם הכא גדול עונשם, גם צו העולם
רואין כי מרה אחריתם כו'.

שם אות יח. ע"י בלש"י נזר חלש"י ס"י י"ג צעוצרת על דת
שדינה מפורש ברמ"א שיכול לגרש צע"כ אפי' בלא התראה,
ורואה לגרש צע"כ ע"י שליח — כתב דמ"ש הנוצ"י ס"י צ' דע"י
שליח ח"י לגרש צע"כ משום דהוי תופס לצע"ת במקום שחז
לאחרים — לית דחש לה, ומפורש בגיטין י' בשליחות צע"כ
דבגירושין איתא [וע"י מ"ש על הנוצ"י צע"י ינחם ח"א ס"י צ' אית
י"א] והעטם בזה לפימ"ש הרשב"א שם דף ע"ה בזה דמספיל
בנתיבה צע"כ, ע"ש, דהיולא מדבריו דבגירושין לא מקרי חז
לאחריו, שאינו נוטל את שלה רק שמסלק את השעבוד מעליו,
ואינו דין שחטב עליו מלשונות שליח לכך.

אך צע"י הנאמנות שהוא עט"ד — הנה המצ"יט כי דהצעל עלמו
נאמן, [וע"י ס"ק פ"א אות י"א מלבושי מרדכי שבי שאין לסמוך
על הצעל ואף לא על ע"א שהוא עט"ד] ולדינא נראה דצ"א
ורגל"ד יכול לגרש צע"כ, שהרי באיתחזק היתר נאמן ע"א
בששוק ומשום דסתמא יודע רגל"ד, וה"ה נגד חזקת איסור, ועוד
דלפי המבואר בתש"י מהר"ל שחדר"ג הוא דרבנן, וצרי"פ האשה רבה
לא איפשיטא אס נאמן ע"א באיתחזק איסורא, וממילא דרבנן חז"י
לקולא, (מיכו אס הצעל עלמו א"י כלום וצא ע"א והעיד כיון שאינו
מחוייב להאמין לו הרי הוא בחז"י כבחחילה ואסור להוויא צע"כ)
אך כ"י כשמגרש צע"כ נאמן ע"א עם רגל"ד ואפשר שגם הצעל
עלמו, נאמן כמצ"יט ה"ל, אבל אס בא לגרש ע"י שליח, לא, שהרי אס
באמת שקר הדבר, דעת הנוצ"י לפסול הגט אפי' בדיועבד, ואפי' לא
ידע בשליח כדעת הש"ך ס"י שמי"ת, ודע"כ ע"י אין ע"א נאמן ולא יועיל
נאמנותו להחיר דש"י, הגם ש"ל שחל הנאמנות לאיסור חדר"ג
וממילא היא מותרת לישא בגט ע"י שליח — אין לי ראיה לזה,
וי"ל דלענין איסור ח"א חוששין שמה הצעל או בעד שקרו והיו

שם אות כא. בדברי חיים ח"א ס"י י' צעוצרת כזו של המחמר
מרדכי ס"י י' המוצא בלש"י, אלא דצעוצרת של המחמר
מרדכי "השליטה" שבר עירחא לשליח, ובגידון הדי"ת איתא שרק
"הבעיחא" לו כנ"ל, והשיב אחר שדן באריכות צעטס חזקה שליח
עושה שליחותו, דצ"ד לצד חששת הנוצ"י, יש כאן ריעותא משום
שהבעיחא לו מעות ודילמא לא ה"י לה לשלם ומיאו השליח למסור
הגט עד שחשס לו שברו וכאשר אירע לי כן צימי חורפי שבעתי
פני נגד הנוצ"י, וצ"ל שה"י עמי הסכימו עמי עפ"י ראיות מוכרחות
לפסוק שלא הנוצ"י בזה והתירו לאיש ליקח אשה אחרת, ואח"כ
ה"י לצי נוקפי, ואף שה"י רחוק מאד מקבלתו וצמדינת רוסיא
מ"מ כתבתי לגיסי מהר"מ ז"ל שה"י קרוב לאותה העיר וחקר
ודרש מצ"ד דשם ונתברר שהשליח לא רצה ליתן לה את הגט עד
שחשס לו שברו, ותיקף שלח גיסי המעות ונמסר הגט, ואמרתי
כמה גדולים דברי חז"ל, ואין דבריו וצמדותיו לדחות גדולי
הדור שלפנינו, ולפי דברי, שפ"ז לא שייך סברת הר"ש שהי"ש
לקלוקל חזירו כי הוא נוגע ממש וגם לא ידעתי אס מוטל עליו
לחוש בספק דרבנן להפסיד ממונו ודילמא אית לה מעות ורואה
לעשוק שברו ומשוי"ה מחזיק בגט עדי חשס לו, ואי שיחצענה
בדין — לא נוחא ליה לצא דדין וצקל י"ל דצב"ה"ג לא שייך חזקה
שליח עושה שליחותו, ואס הוא דאורייתא ודאי ל"ש לומר חשש"ש
וכו' ונחי דיש מקום לסמוך להחיר, אך אני איני מהמתירים, וחובה
אני על שהחרתי פעם אחת.

סימן ד. ס"ק כ"ח. בענין לדור במצרים בזה"י. הברכ"י
המוצא צפנים הציא מהפ"ח בהגהותיו להרמב"ם פ"ה
דמלכים, שחמה דלפ"מ דמוכה מהמרדכי דלהרמב"ם דס"ל דמלכים
נתצללה מותר עכשיו גם לגור במלכים, ל"ע דבסוכה דנ"א ע"כ
אמר דאנשי אלכסנדריא נעשו משום דעברו על לא תשוב וגו', והרי
היו שם אחר שצלל סנחריב, וכבר הק' כן הסמ"ג לארין רכ"ז [ומוצא
בהגמ"י שם], והברכ"י הסיר דהרמב"ם עלמו שם כי דאסור
לשכון במלכים כו', והציא מהמקראי קדש דבאמת ל"ל דאף להרמב"ם
לא מהני הא דנתצללו אלא לענין גרים ולא לדור שם, דמה"ל מוכח
דהאיסור הוא בארץ ולא במלכים, והרמב"ם שדר שם, ל"ל דהוא
משום שלא בא לשם מא"י, דצב"ה"ג שרי, וכמ"ש הרא"מ שצמדינת
שם, או שלא היה דעתו להשחקק שם דאינו חסור. וע"י צרד"ן על
הרמב"ם שם שהארץ בזה, וכי ג"כ ד"ל דאסור רק לירד להשחקק כו',
והא דהרמב"ם נשחקק במלכים, י"ל דאזנא ה"י ע"פ המלכות כו'.

שם ס"ק מג. אות ה. צבית שלמה להגר"ש מסקאלא ס"י
ע"י צעוצרת זו השיב [לצעל עמק שאלה] דודאי אין לתלות
בכשפים דהא אף באשחא איש דחוששין אף למיעוטא דלא שכיח
כמו במשאל"ים כמ"ש החוס' בצבורות כו', ול"י היר"י שלהי יצמות
חוששין אף למעשה נסים, ואפי"ה בשחט צו שנים מעידין עליו ולא
תליין באחיזת עינים כההיא דחולין דף נ"ז, א"י דכשפים אף מיעוטא
דל"ש ל"ה ואין תולין בזה.

אכן מה שראה הרב השואל לצד דכיון דישצבה כמה פעמים
על המצבר י"ל דכבר ינא לפרוזדור ואישחתי עד כלות י"ג
חודש, ומ"ש צרי"מ ושו"ע שאין בולד משחבה יותר מיצ"ת היינו
ברחם — זה אינו, דאפי' אי נימא כן דהוי כילוד מה שאין זה צבור
ויש להוכיח להיפוך וכי מ"מ הא אי אפשר לחיות כה"ג אי לא

סימן ד ס"ק מג אות ה — ס"ק קלו אות ה, סימן ה ס"ק א אות א — ס"ק מג אות ב

ממזר ממילא מה לחלות ברצותא דידה דקיס לה עפי מיניה וזכר
לו לומר ואפילו אמר אין זה בני וממזר הוא אלא ודאי עכ"ל לא קיס
ליה כי שמה מוכרי הוא עכ"ל.

סימן ה. ס"ק א אות א. ע"ש צמ"ש חי שייך פל"ד באשה. הנה
במאירי ליבמות דף כ"א ח' כתב דל"ש באשה, דז"ל:
יש בכלל איסורי לאוין מין אחר והוא לזכרים לבד ולא לנקבות, והם,
עמומי ומאזני ופלוני דכה וזרות שפכה. ע"ש, ועי' בחינוך בבית שם
אות ז"ל.

שם ס"ק לה. ד"ה ובס' חזון איש. גם בס' ישרש יעקב על
יבמות דף ע"ב ח' סוד"ה יקצו כתב דנראה שאף בדרך
אין להקל אפי' במקלט בביתא ודלא כדברי הגאב"ד"ק בראד
והכוז"י שהסכים עמו שם ללד להקל בזה, דכיון דהספרי יליף פלוני
מקלט מכרות שפכה ה"ה בדרך דכחזו יותר סמוך לכרות שפכה.

שם ס"ק מג אות א. בשואל ומשיב מהד"ל סי' קכ"ד נשאל
צמי שצילתו השמאלית נידוכה קרוב לרוב ושואל אם
מוחר להיות עם אשתו ואומר שבמדומה לו שנוגד כך כי הוא
אינו יודע משום מקרה שיגרס לזה, וגם רופא יהודי אומר שבדואי
נוגד כך, והשיב, דהנה כר"מ מכשיר בעל ביה ח' אם של ימין שלימה,
וכרמ"א שסיים דעוב לבוש למחמירין באסוד"א נראה דכרמ"א לא
חיירי רק קודם שנשא דאז יש להחמיר וחינו דאומרים לאשה מה
לך לינשא לזה שיש בו ספק, אבל כל שכבר נשא אין להחמיר לכופו
לגרש וכו' אמנם בל"א יש היתר צ"ד שכרי רופא אומר שנוגד כך,
ואף אם יכ"י רק ספק נפלנו ברצותא לענין ספק פל"ד ע"י ס"ק
י', גם יש לנו היתר שיש לו חתימת זקן, וגם אומר שבאותו מקום
יש לו שערות, ע"י צמ"ק י"ד אות ד' וע"כ הוא כשר לזה צקבל.

שם אות ב. ביטכיל עבדי ח"צ סי' ד' בלי שהוקטנה צילתו
השמאלית כרצו מהימנית אחרי כיוון כזו י' שנים, ועד
אז ה"ה צרור לו שכיו שניהם שוים, ומשולם לא זכר שכי' לו חולי
באותו מקום כלל, ונסתפק ברב השואל דיש לחוש שמה הוקטנה
ציד"א ולא אדעתיה, כיון שהוא אינו זוכר שנעשה לו איזה דבר
לא ציד"א ולא ציד"ש, ומאי אולמא בלי מחא, ולאידך גיסא
יש לחלות שהוא כך מלידה, דאפשר בביתו בן י' לא שח לבו
לדקדק היטב מאחר דלא רמיא מילתא עליה, גם אם נימא דע"י
חולי בל לו, נסתפק בדעת הצ"י אם פוסק בהרמב"ם דחשוב כציד"ש,
או כהר"א"ש המחמיר.

והרה"מ"ח השיב לחלות שמה ציד"ש חלים עפי, דכיון דלא חלו
בו ידים אלא מפחד רעמים וכיוצא בזה לו, אפשר
שאז לא הרגיש רק אחרי עבור ימים ושנים, ואז שח מחא, אבל
אילו ה"ה ציד"א ודאי ה"ה זכר מה שנעשה לו, וה"ה מסתבר
לחלות ציד"ש מבשעת לידה, דכיון שאומר שצרור לו שצביותו בן
י' היו שוים, כרי אם נימא דה"ה מלידה, אנו מכחישים זכרוננו,
וצפרט דהקטנה היתה כרצו מהימנית רחוק לומר דכשראה והצ"ע
נדמה לו שכן שוין ולא שח לבו, ואי"ז ענין למלתא דלא רמיא וכו',
דאי"ז אלא בדבר שלריך בהנחה ודקדוק, משא"כ בכה"ג דחוקף
שראה ניכר ההבדל לנגד עיניו, באופן שאם מאמינים לו שראה
מוכרח להאמינו ג"כ בזה שאמר שכיו שוים, אמנם לפמ"ש כת"ר
אח"כ שצדקו ואמר שרק לפי אומד דעתו אמר כן כיון שלא הרגיש,
ודאי דיש לחוש גם למשעת לידה, אבל לדבריו בג"ל שראה והתבונן
שנאמר עליו שרק חשב שראה ובאמת להדימ, זה לא מנינו (ודעה
שם ראיותיו בזה), ועוד דגם להבדל דצדק דמיון קאמר, מ"מ
קרוב יותר שלא משעת לידה, דבביתו קטן כשאמו עפלה בו ודאי
שכיתה מרגשת בזה וזכרה מגדת לבעלה ודורשת ברופאים וזכר
מתפרסם לקרובים ושכנים, ומאחר שלא הוזכר בשאלה דבר מה,

זנחיה אישתא דאמינה וצ"ד ה"ה לא זנחיה אישתא דאמינה, ועוד
דאם ילא רק לפרודור חו אינה יכולה להלך כדאי צמ"ז דאכלות
מ"ד, וצ"ד ה"ה לא ה"ה הכי, ע"כ אי אפשר לומר כן.

ומ"ש הרב ללד היתר לענין האשה דאף דאין הולד משתכח יותר
מיצ"ה, אין פירושו שהוא מן הנמנעות אלא דלא שכיחא,
אבל מיעוטא דמיעוטא איכא דמשתכח, אלא דכיון דה"ה רק
מיעוטא דמיעוטא אין מעמידין אותה על חזקה כשרות כמו עד
יצ"ה, אמנם יש עוד חזקה לעינותא דמזנה מחספסת אלא דחזקה זו
שהיא רק מלד הסברה לא מהני רק לגבי דידה ולא לגבי הולד ולכן
גם ל"ה כר"מ דהולד ממזר מ"מ היא עצמה מותרת לבעלה משום
צ' החזקות דעדיפי מרובא וכמ"ש בריב"ש וכו' — אין נראה,
דמהריב"ש אין רא"י, וגם צ' חזקות נמי לא עדיפי מרובא, וגם
איפכא מסתברא דחזקה מלד הסברה מהני לולדה אף אי בעלמא לא
מהני חזקה לולד, ורא"י לזה מחוס' כחובות י"ג צ' שכי' דעטמא
דר"ג צמערות משום דצודקת ומזנה ומשו"ב ל"ד לשבוייה, ואפי"כ
קיימ"ל דהמכשיר זה מכשיר בנחה אף צר"פ וכו' וגם ה"ה דמסתכח
מהני לולד לענין הבחנה, (ולרובא דמילתא י"ל גם דבאשה נשואה
ל"ש מחספסת כמ"ש צמ"ש האשה שלום וצקדושין ע"ג) וע"כ דלאחר
יצ"ה ח"א כלל שיסתכח ולכן האשה ודאי אסורה לבעלה.

ולענין הולד אף דיש ללד קולא לפי השו"ע שהכריע שהוא רק
ספי"מ משום פלוגתא כר"מ וצ"ה"ג ח"כ במחלה או צר"ג
ה"ה ס"ס להקל מ"מ ה"ה הצ"ש ס"ק מ"ג מ"ד ונ"צ כתב דצוה פליגי
כר"מ ובעור אין חלין בגוי, וצו"צ סי' ד' וצמער"מ פט"ו הי"ז
דעתו דהפרישה צמ"ש דאם היא לפנינו ואומרת שמבעלה אין
לספקו בגוי, וצמ"ט"ר לזה גם הפלוגתא שבסוסי צ' ס"ה אם
מתירין פסולי קבל משום ס"ס לבד בולד שאין לו חז"ק, וגם זה
גופא אין צרור בזה היא אינה אומרת שזה עלי' אי לא ה"ה ודאי
ממזר גם לצה"ג, וא"כ קשה לנגד קולות וכו' ע"כ הולד שחוקי.

וע"י צמ"ק שאלה סי' ח' שהשיב לו באריכות לחזק דבריו הראשונים,
אך כ' שגם הוא לא החליע דעתו עד שיסכימו עמו [ופרט
זה חסר באול"פ בנשי סי' ז' שם].

ס"ק צה אות ד. בדין ספק ממזר משום ספיקא צדינא. ח"ל התשצ"ן
ח"ג סי' שצ"ז, שלא נאמר דספק ממזר לא אסרה תורה אלא
צמי שלא נפל ריעותא בו אלא בדיעתנו, שלא ידענו בו אם הוא כשר
אם הוא ממזר, כגון שתוקי ואסופי וכו', שהוא אומר כשר אני
ואין לי לחוש לספק ידיעתכם, אבל צמי שנפל בו ספק מפני
ריעות שיש בו, כגון כגדון הזה שנוגד מהספק ערוה, לא נאמר
ע"ז לא אסרה תורה אלא ודאי ממזר, אדרבא אמרינן ספיקא
דאורי' לחומרא, וזה אפי' לפי דין, וכ"ש שאפי' באסופי וכו'
משום מעלה דיוחסין אסור לזה צקבל.

שם ס"ק קלו אות ח. ויש אומרים דחולין בגוי כ"ה וזכית
מאיר נכחה דחולין ממ"ש צקדושין ע"ה כ"ה. צמ"י צית
מאיר הוא בתוס' ציחור ח"ל: דאיתא צ"י י' יוחסין ע"ה צ'
האומר זה בני ממזר שנוגד מחייבי כריתות אינו נאמן ואפי' שניהם
מודים פי רש"י באב והאם אומרים על עובר שבמשיב ממזר הוא
שאינו מן הבעל אלא מאיש אחר אינם נאמנים ובגמ' שם מאי אפילו
לא מיבעי איכו דלא קיס ליה אלא אפי' איכו דקיס לה לא
מהימנא ופרש"י לא מיבעי באב דלא קיס ליה אם ממנו נחשברה
או מאחר, וקשה חינוך צרישא שאומר בני זה ממזר דכיינו שהוא
צנו הנוגד לו מח"כ, שפיר לא קיס ליה כי כמו שזינתה עמו י"ל
שזינתה עם אחר, אבל צמ"ט"ה (שהנידון שם צפנויה שכולס חזן
מקרוצים כשרים אלה) שאמר שאין זה צנו כי לא בל עליה והוא

סימן ה ט"ק מג אות ב — ט"ק סד

סחמו כפירושו שלא ידעו, וזה מוכיח שדמיונו לודק, שכיו שוים, וע"כ יש לשאול להוריו, ואם יאמרו שהוא מהלידה הרי צרור שהוא כשר לקבל, וגם ההורים נאמנים בזה, כדבוכיח בסי' יב מאין ח"א סי' כ, ובמים חיים רפפורט הוכיח כן מצימות דע"ט, ואם יאמרו שהיו שוין הרי יאלצו מהספק דמלידה, ואפי' יאמרו שאינם זוכרים, נמי יש לדון שכיו שוים, דאל"כ ח"א שלא הרגישה אמו בכמה מאות פעמים שטפלה בו.

ומסיק שם צאות כ"כ דכיון דבניד אין מקום לחוש לשמא הוקטנה ציד"א, כנ"ל, רק לשמא ציד"ש או ע"י חולי, (ואף דמבואר בשאלה שלא ה"י לו חולי צאותו מקום, הרי מבואר בשו"ע סעיף י' וגם מחולי שאר הגוף אפשר שימשך הפסד צניעות, כמ"ש בח"ר, ומשכ"ק משד"ח ש"י בנדונו, דאין לחוש, משום דמעולם לא חלה בצארי ההולדה רק בחולי הגוף, דמשמע דע"י שאר חולי לא יפסדו צארי ההולדה, לק"מ, דהתם צניעות לגמרי הציבה מ"י, דבר כזה ודאי לא נגרם ע"י חולי הגוף, אבל שאר הפסד או ציעול בהרגשה ודאי נגרם גם ע"י חולי הגוף, שם אות ח'), ומאחר דכל הפוסקים פסקו כהרמב"ם דע"י חולי חשוב כציד"ש, וצפרע בארואות המערב אחריו דרמב"ם, ח"כ הריכו מותר לקבל בשופי, מיהו י"א לדעת מרן לחוש לדעת רש"י והרא"ש דע"י חולי חשוב כציד"א כו', ואף להבד דעתו כהרמב"ם, הרי יש דלא קיבלו הוראות מרן אלא להחמיר, וא"כ לר"ך להפסד לדיו היתר לנאח יד"ח דעת רש"י והרא"ש.

והביא שם צאות כ"י, דהר"ב בשואל כ"י להחיר מעטם ס"ס שמא מלידתו ושמא ע"י רעמים או חולי כו', והשיב ע"ז דבצר דחה לעיל שאין לחוש למשעת לידה כ"י שלא ידענו צירור הדברים מפי הוריו, וא"כ אי"ז ספק שקול כו', אלא ד"ל (שם אות כט) ס"ס צמניאות וצפונותא, דהוי ס"ס לכ"י, ואינו משם א', וגם דהוי ג' ספיקות, צה האופן, שמא ע"י רעמים דלכ"י כשר, ואח"ל ע"י חולי שמא כהרמב"ם דהוי כציד"ש, ואח"ל כהרא"ש דאוסר, שמא ה"י כר"ח דצניעה אחת כשר וכ"ש אם הוא של ימין, וכתי' צ' דתוס', דר"ש פליג ומחיר בין צנכרתה השני בין צנפאטה, והאריך בזה, עו"ל ס"ס אם צניד יש לו רצון שערות ועושה כיפה, דשמא רצון השערות הוי סימן, ואח"ל דחיישינן לשומא, שמא הכיפה הוי סימן, ועל הכל שמא ציד"ש וכן השתמש ב"ס"ס זה בסי' יב מאין בנדונו, ואף דכ' הרא"ם צניאור הסמ"ג לה"י מגילה ד"ס"ס דאורייתא רק לבדיעבד מהני כו', והכא הרי יכול לישא גיורת, ז"א, דמלבד גיורת צה"י לא שכיחא כו', הרי רבים מהאחרונים הורו לעשות מעשה לכתחילה ע"פ ס"ס ולא נחתו לחלק בין יש לו חקקה לאין לו, ואחרי ש"י עוד ס"ס להחיר, כוסיף צאות ל"ד עוד סניף אחר, דגם לה"י צ' דתוס' דלר"ת אינו מותר צניעה א' אלא כשהשניה חסרה ולא צפונטה, מ"מ צניד שאני, דהא כ' הח"ס בסי' י"ז צעטס דיעבד ז', דכל שיש צאדם אצרים כפולים, צודאי כשיחסר א' יחוסף כה צהנשא, וה"י צחסרה צינה א' י"הי כחו ואינו צבב, אך כל זמן שהוא פלוע התשמיש קשה לו מפני חוליו, ואין תאותו שלמה, וכמ"ש הראצ"ד רפ"י מאס"ב צעטס איסור פל"ד, משא"כ כשניעלה כ"י ע"ש, ומזה יש ללמוד לנ"ד דאין לו שום כאב צניעה שהוקטנה, דאין חשש שיחממע תאותו, והריכו בנחו ואינו ע"י הימנית השלמה שהיה בעיקר כו'.

עריב שם דאף ד"ל דלא החירו מ"ס"ס אלא צה"א לצרר, ולא כצניד דאפשר לשאול להוריו, אולם ציו"ד סי' ק"י סעי' ע' צהבג מבואר דיש להחיר מ"ס"ס אפי' שיש לצרר כו', וצחקת הפסח סי' תל"ד ח"ב העיר דמו"ד סי' קפ"ד סעי"א משמע דאף צניעה עירחא לצרר יש לסמוך אס"ס, יע"ש, ומאריך בזה, ומציא מהבז"ק יו"ד סי' מ"ג ונ"ז, ומוצא צפ"ת יו"ד סי' ק"י סקל"ה, דאף

להרשצ"א המאריך לצרר, היינו ציש חזקת איסור כו', וא"כ צניד דליכא חזקת איסור דהא אינו צרור שהוא פל"ד, דע"ז אנו דנין, ודאי שפיר סמכין אס"ס, וא"ל שאלה, ועוד דצפ"ת שם ובני"ל העלה דגם המאריכים צירור היינו צאפשר לצרר גם ל"ד היתור כו', ומעתה צניד בגם דצאס ה"י צשעת לידה יכולים הוריו לדעת, אבל צאס ה"י אחר הלידה ח"א להם לדעת אלא כשה"י ציד"א, או ע"י חולי שלא יאל מספק איסור, אבל אם ה"י ציד"ש דמותר לכ"י, זה ח"א להם לדעת, דהגם שהרגישו שה"י לו פחד (צניעות כשישן, מחלומות וחזיונות לילה, מחוך השאלה), אך ודאי לא עלה לבס שבי"ל מזה איזה דבר צניעות כדי לצודק, ומעתה כיון דח"א לצרר צ' בלדדים לגמרי, הרי גם כסוצרים דלר"ך לצרר צ"ס"ס, מודו צכ"ג דח"ל לצרר, ואחר שדחה למ"ש הר"ב בשואל דיש צניד"ג גם ס"ס להחמיר, כוסיף דיש לנרף דעת כסוצרים דספק פל"ד כשר לקבל ואפי' מדרכן, והאריך בזה, ומסיים דיש לסמוך להקל בשופי לישא אשה כשרה מצו"י מאחר דיש כמה ספיקות וס"ס להקל, ומחיות טוב יש לצרר עוד הפעם מפי הוריו וגם לדרוש צרופאים, דסמכין על עדותם גם דליכא ס"ס, כדכעלה צפני יחזק ח"ד וכן צצני צנימין דף י' ע"ש.

סיק סד. כוס עקרין לשחוף. [שצשרו נשחף וכלה ויבש ואין צו כח. רש"י בסוטה כ"ו ע"ב. וחוס' צשם ר"ח פי' שאינו צועל כדרכו ואינו מזריע]. צחש"י מכרי"י אסאד סי' א' כתב דודאי שרי לשחות כ"ע, דאין לומר דיש לו רפואה ודמי לזקן, דהא בסוטה שם אמרי' דמקנין ע"י שחוף, ופי' הצ"ח דכ"ש סרים דמתקשה, [וכמ"ש חוס' שם דשחוף הוי רצותא עפי דמקנין], והרי סרים אין לו רפואה כמ"ש חוס' צימות צ' צ' וע"ט צ', ואם שחוף יש לו רפואה ח"כ הול"ל עפי מקנין ע"י סרים דהוי רצותא עפי, דאין לו רפואה, אפי' דשחוף שאינו מתקשה כלל כ"ש דאין לו רפואה. וע"ש ולפ"ז מקשה דצנצת הול"ל היתר כ"ע צשחוף. וע"י צפנים מה שח"י צכ"ג צמנ"ח.

בענין סירוס פרד. צויחל שלמה אהע"ז סי' א' כ' דלכאורח מותר לסרס פרד צידים, דכיון שאינו מוליד צעצעו ל"ד להא דקיי"ל צצנת קי"א א' דמסרס אחר מסרס חייב, אלא דמי למח דר"ל התם דזקן הוי שרי לסרס אי לאו דיש לו תרופה להוליד, (ומפרש דכל מה שר"ל התם דשרי צכוס עקרין, ה"ה נמי צידים מותר, דתלי התם צצ"ז, והיתר כ"ע אחיה מקי"ו צידים), ועעמא דזקן גרע מסרס דליכא צ' מסרס אחר מסרס, כצר ציאר הרשצ"א שם, ד"ל דמסרס אחר מסרס גז"כ הוא ועעמא דקרא משום דכל שכיו"צ מוליד כלומר צחור שמתו מוליד, וזה מסרסו אין ניכר שהיה סרים מתחילתו ונראה כמסרסו עכשיו, ולפיכך אסרים הקפיד הכתוב, אבל זקן שאינו ראוי להוליד לפי דרכן של צריות שוב לא בקפידה תורה צסירוס דידיה, ע"כ, ונראה דלזה כיוונו התוס' שם ד"ה צזקן צמ"ש דזקנה לאו סירוס הוא [ול"כ מסרס אחר מסרס], דכוונתם דזקנה שאני שאינו ראוי להוליד, אלא דמקשה הא אמר ר"י דיש לו תרופה להוליד כו', לפי"ז פרד שאין לו תרופה לעצמו מותר לסרסו צידים וכ"ש להשקותו כוס עקרין.

אולם מסיק דלפמ"ש חוס' שם דמשי"ב שרי כ"ע צזקנה ועקרה משום דאין שייך סירוס צאשה, וכונתם דלית צה אצרי כסירוס ול"ש צה סירוס צידים, משמע דאילו ה"י שייך סירוס צאשה ה"י אסור גם כ"ע, והלא כש"י כ' צסעיף י"א דהמסרס אח הנקבה פטור, וצצ"י כ' מפורש אבל אסור, ח"כ הרי סצר דשייך סירוס גם צאשה, וא"כ קשה למח כ' צסעי' י"צ דמותרת צכ"ע כדי לסרסה, ע"כ ה' דהש"י דאזיל צדברים אלו צשי הרמב"ם פירשו דצרי הגמ' בג"ל צאופן אחר, דהא דמקשה לאסור

סחמו כפירושו שלא ידעו, וזה מוכיח שדמיונו לודק, שכיו שוים, וע"כ יש לשאול להוריו, ואם יאמרו שהוא מהלידה הרי צרור שהוא כשר לקבל, וגם ההורים נאמנים בזה, כדבוכיח בסי' יב מאין ח"א סי' כ, ובמים חיים רפפורט הוכיח כן מצימות דע"ט, ואם יאמרו שהיו שוין הרי יאלצו מהספק דמלידה, ואפי' יאמרו שאינם זוכרים, נמי יש לדון שכיו שוים, דאל"כ ח"א שלא הרגישה אמו בכמה מאות פעמים שטפלה בו.

ומסיק שם צאות כ"כ דכיון דבניד אין מקום לחוש לשמא הוקטנה ציד"א, כנ"ל, רק לשמא ציד"ש או ע"י חולי, (ואף דמבואר בשאלה שלא ה"י לו חולי צאותו מקום, הרי מבואר בשו"ע סעיף י' וגם מחולי שאר הגוף אפשר שימשך הפסד צניעות, כמ"ש בח"ר, ומשכ"ק משד"ח ש"י בנדונו, דאין לחוש, משום דמעולם לא חלה בצארי ההולדה רק בחולי הגוף, דמשמע דע"י שאר חולי לא יפסדו צארי ההולדה, לק"מ, דהתם צניעות לגמרי הציבה מ"י, דבר כזה ודאי לא נגרם ע"י חולי הגוף, אבל שאר הפסד או ציעול בהרגשה ודאי נגרם גם ע"י חולי הגוף, שם אות ח'), ומאחר דכל הפוסקים פסקו כהרמב"ם דע"י חולי חשוב כציד"ש, וצפרע בארואות המערב אחריו דרמב"ם, ח"כ הריכו מותר לקבל בשופי, מיהו י"א לדעת מרן לחוש לדעת רש"י והרא"ש דע"י חולי חשוב כציד"א כו', ואף להבד דעתו כהרמב"ם, הרי יש דלא קיבלו הוראות מרן אלא להחמיר, וא"כ לר"ך להפסד לדיו היתר לנאח יד"ח דעת רש"י והרא"ש.

והביא שם צאות כ"י, דהר"ב בשואל כ"י להחיר מעטם ס"ס שמא מלידתו ושמא ע"י רעמים או חולי כו', והשיב ע"ז דבצר דחה לעיל שאין לחוש למשעת לידה כ"י שלא ידענו צירור הדברים מפי הוריו, וא"כ אי"ז ספק שקול כו', אלא ד"ל (שם אות כט) ס"ס צמניאות וצפונותא, דהוי ס"ס לכ"י, ואינו משם א', וגם דהוי ג' ספיקות, צה האופן, שמא ע"י רעמים דלכ"י כשר, ואח"ל ע"י חולי שמא כהרמב"ם דהוי כציד"ש, ואח"ל כהרא"ש דאוסר, שמא ה"י כר"ח דצניעה אחת כשר וכ"ש אם הוא של ימין, וכתי' צ' דתוס', דר"ש פליג ומחיר בין צנכרתה השני בין צנפאטה, והאריך בזה, עו"ל ס"ס אם צניד יש לו רצון שערות ועושה כיפה, דשמא רצון השערות הוי סימן, ואח"ל דחיישינן לשומא, שמא הכיפה הוי סימן, ועל הכל שמא ציד"ש וכן השתמש ב"ס"ס זה בסי' יב מאין בנדונו, ואף דכ' הרא"ם צניאור הסמ"ג לה"י מגילה ד"ס"ס דאורייתא רק לבדיעבד מהני כו', והכא הרי יכול לישא גיורת, ז"א, דמלבד גיורת צה"י לא שכיחא כו', הרי רבים מהאחרונים הורו לעשות מעשה לכתחילה ע"פ ס"ס ולא נחתו לחלק בין יש לו חקקה לאין לו, ואחרי ש"י עוד ס"ס להחיר, כוסיף צאות ל"ד עוד סניף אחר, דגם לה"י צ' דתוס' דלר"ת אינו מותר צניעה א' אלא כשהשניה חסרה ולא צפונטה, מ"מ צניד שאני, דהא כ' הח"ס בסי' י"ז צעטס דיעבד ז', דכל שיש צאדם אצרים כפולים, צודאי כשיחסר א' יחוסף כה צהנשא, וה"י צחסרה צינה א' י"הי כחו ואינו צבב, אך כל זמן שהוא פלוע התשמיש קשה לו מפני חוליו, ואין תאותו שלמה, וכמ"ש הראצ"ד רפ"י מאס"ב צעטס איסור פל"ד, משא"כ כשניעלה כ"י ע"ש, ומזה יש ללמוד לנ"ד דאין לו שום כאב צניעה שהוקטנה, דאין חשש שיחממע תאותו, והריכו בנחו ואינו ע"י הימנית השלמה שהיה בעיקר כו'.

עריב שם דאף ד"ל דלא החירו מ"ס"ס אלא צה"א לצרר, ולא כצניד דאפשר לשאול להוריו, אולם ציו"ד סי' ק"י סעי' ע' צהבג מבואר דיש להחיר מ"ס"ס אפי' שיש לצרר כו', וצחקת הפסח סי' תל"ד ח"ב העיר דמו"ד סי' קפ"ד סעי"א משמע דאף צניעה עירחא לצרר יש לסמוך אס"ס, יע"ש, ומאריך בזה, ומציא מהבז"ק יו"ד סי' מ"ג ונ"ז, ומוצא צפ"ת יו"ד סי' ק"י סקל"ה, דאף

כ"ע מאיסור סירוס צאדם, [לאו דמדמי לכו אהדדי, חלף] המקשה מותיב בהדרגות, דכיון דזידים לקי, עיי' כ"ע לכה"פ אסור כו, ומשני בזקן, דכיון דלי"ד למסרם אחר מסרם כמ"ש הרשב"א הכ"ל, ורק איסור איכא ולכן שרי עכ"פ כ"ע, וזכר א"ש פסקי השו"ע, דכיון דבאשה ליכא מלקיה, דעיקר לאו דסירוס בזכר כתיב ומעור וכחות וגו', ואינה אסורה אלא מקרא דמשחתם בהם, וכיון דזידים לא לקי, כ"ע שרי, נמלך דגם להס"ד דזקן שרי כ"ע, מ"מ זידים אסור, א"כ ה"נ צפרד אע"ג דליכא תרופה לעצמו מ"מ אסור לסרסו זידים, ורק מותר להשקותו כ"ע.

שם סרים לענין כוס עקריין. בשבת קי"א ח' מבוחר לאסור, ומדמי לה שם למסרם אחר מסרם. וברמב"ן שם מסתפק אם זה דוקא בסרים חמם או אפי' בסרים גמור, דחמם בשלמא במסרם את הסרים קעביד מעשה [סירוס] כו' דרחמנא קפיד, אבל סרים ששוחה כ"ע מאי קעביד, וכי ד"ל דהכא בסרים חמם [דאף] שאינו מוליד אבל מתאור וצועל, וכששוחה הכוס מיעקר לגמרי ואינו מתקשה כלל ואינו יכול להזקק לנשים, וזה אסור לפי שהקפידה תורה לתוספת סירוס כו', ולא [שרי] למשחי אלא סרים גמור כו', ואפשר [דמיירי אפי' בסרים גמור ואפי' אסור כ"ע], דכיון דחייבה תורה על נותק אחר כורת אע"פ שהוא סרים גמור ואינו מוסיף כלום, כיון שעשה מעשה סירוס אסור, אף זה כן.

ובחז"א שבת ס"י כ"ה אות כ"ה סד"ה וברמב"ן כ' דדעת תוס' י' דגם סרים גמור דנעול גם התאור אסור כ"ע. ולפני זה כ' שם דאפי' סרים גמור שגם אינו מתאור, מ"מ הוי בלקוי רק בגיד וצנזים, והכוס מוסיף לקוי גם במה וחוט בשדרה ושאר עלצי בגוף המשתתפים בצישול הזרע, ועד ששחה ה"י עדין צריח בכה זה, וכשר"ל בגמ' דזקן שרי כ"ע, היינו משום דס"ד דזקן לקוי כבר בכל הגוף, ובצחור ששחה כ"ע [כצקע הבסמור], ובתוס' כ' דזקנה לאו סרוס הוא, ר"ל דכשיש לקותא דזקנה אין הכוס פועל כלום, ואפשר דל"ל: דזקנה לאו סירוס הוא, [ומתוס'] זה לפירוש זה ר"ל להוכיח דגם סרים גמור אסור כ"ע, דהא זקן נעול גם התאור, ומ"מ הולכנו תוס' לומר דמשי"כ ס"ד דמותר, משום דזקנה אין הכוס פועל כלום]. וברמב"ן מסתפק משום דסדר דאפשר דלריך הוספה בלקותא דכולדה ובתאור, ונותק אחר כורת יש חוספת בקלקול לורת כלי הזרע כו', ולפ"ז מתפרש הא דזקן צטעל חמדיה אפי' צריח בשאר חלקי הגוף, ומ"מ שרי כ"ע, אף שמוסיף צו קלקול, אבל לפמ"ש לעיל הרי כשמוסיף בשאר הגוף נמי אסור, וזקן שאינו מוסיף צו כלום. וע"ש ש' דגם הרשב"א שבהי מה גרע זקן מסרים, ס"ל נמי דהכא מיירי אפי' בסרים ממש דאין לו גם תאור [ואיסור משום שהכוס מוסיף בשאר הגוף], וזקן נמי צטעל תאורו ועדיין יש צו חלקים צריחים, והיינו דחמם למח ס"ד דמותר, וע"ש מה שחירן ומה שציאר צו.

שם. מי ששחה כוס עקריין אם מותר לשתות עוד. בחז"א שם כ' נראה שצ"ע אין איסור אלא אם גורם גרעון בגופו, אבל כוס שני אין איסור כיון דכבר לקוי ע"י הראשון ואין השני מוסיף כלום, [ול"ד למסרם אחר מסרם דחייב אף שאינו מוסיף, דהתם עכ"פ עושה גם צפעס כ"י מעשה סירוס ממש, אבל ככה אם אינו מקלקל הוי כמיא בעלמא]. ובה דסרים אסור כ"ע משום דמוסיף קלקול בשאר הגוף כו' [ע"י צקע הקודם] וברמב"ן דהסתפק דסרים אסור כ"ע אף שאינו מוסיף כלום, כ"ל, היינו שאינו מוסיף קלקול בכולדה ובתאור, [אבל בשאר הגוף מוסיף].

כ"ע מאיסור סירוס צאדם, [לאו דמדמי לכו אהדדי, חלף] המקשה מותיב בהדרגות, דכיון דזידים לקי, עיי' כ"ע לכה"פ אסור כו, ומשני בזקן, דכיון דלי"ד למסרם אחר מסרם כמ"ש הרשב"א הכ"ל, ורק איסור איכא ולכן שרי עכ"פ כ"ע, וזכר א"ש פסקי השו"ע, דכיון דבאשה ליכא מלקיה, דעיקר לאו דסירוס בזכר כתיב ומעור וכחות וגו', ואינה אסורה אלא מקרא דמשחתם בהם, וכיון דזידים לא לקי, כ"ע שרי, נמלך דגם להס"ד דזקן שרי כ"ע, מ"מ זידים אסור, א"כ ה"נ צפרד אע"ג דליכא תרופה לעצמו מ"מ אסור לסרסו זידים, ורק מותר להשקותו כ"ע.

ובחז"א שבת ס"י כ"ה אות כ"ה [משמע דגם להרשב"א אסור], דכ' דמה שחירן דזקנה מניכר ע"י מסרים, אין זו סברה להכריע בדאורייתא, ועוד הנותק אחר כורת לא שייך למסר מפני הרוואין, שהרי כל הרוואין חזו שהוא כורת קודם שנתק, וי' כונתו דסובר דכוס עקריין אין האיסור אלא מדרבנן, וכמ"ש הרמב"ם דאין לוקין עליו, והלכך יש להקל בזקן ע"י מסרים, אבל בסירוס ממש ודאי לא ס"ד שיהא מותר לסרס את הזקן. וכן ציאר שם בתוס' הכ"ל צאופן אחר. [ע"י בהשמטה לס"ק ס"ה ד"ה ובחז"א]. וכי לענין סירוס פיר, דודאי הוא כסרים חמם, ודלמא צחולין פירש שצטעל כו', [הרי שמתאור], ואין ספק דבסרים חמם חייבין עליו צנייתוק וכריתת, ואפי' בשתיית כ"ע, [ע"י בהשמטה לס"ק ס"ה], ואמנם ראוי להסתפק דכל זה צחולו שמינו זורע זרע, וכו' בכלל האיסור כו', אבל זה שכל מינו כן י"ל דאינו בכלל האיסור כלל, [מיהו אפי'] אילו לא היו משמשים כלל ג"כ לא ה"י הדבר מוכרע, כיון דנצריחים זכר ונקבה, ועכשיו שהם משמשים ג"כ, הדבר יותר נוטה שכן בכלל הזכרים שהזכירה תורה על סירוסן, ואף אם אין הדבר מוכרע אין להחיר איסור דאורייתא עד שיוודע לך שהוא מותר, וכ"ש כאן שהדעת נוטה לאיסור.

ס"ק ס"ה. עמ"ש אי שייך סירוס צמעשה באשה. וע"י צראצ"ד צפירושו על התורה כהנים פ' אמור פ' ז' אות י"ב, שבי צפירוש דשייך סירוס צמעשה באשה, דל"ל שם: האו סירוס דקאמר ח"ק [מניין שהנקבות בסירוס] סירוס זידים הוא שלא יחתוך האם שלה כדי שלא חלד, אבל גרמא כגון ע"י מאכל או ע"י משקה שמתמקת האם שלה ואינה יולדת דבר זה אף באשה מותרת שאינה מלווה על פו"ר.

ס"ק סח. כוס עקריין לרפואה. ע"י מ"ש צוה צפנים. וצתשו מהר"י אסאד ס"י ח' מתקן צין אדם לשאר צע"ה, דמציא הא דרש"י בשבת קי"א ח' תלי איסור סירוס צפ"ר, ושהצ"פ ס"י צ' כ' ע"י ולי"ע, וכונתו דבהמה מאי איכא לתימר, אולם כונת רש"י הוא על סירוס דממילא וככוס עקריין, ובפרש"י מבוחר שם שפיר, דזכר מתוך שם ק"י תוס' ק"י ע"צ ד"ה ודחניא ע"ש, דלרש"י באמת הא דפריך שם ומי שרי כוס עקריין, משום פו"ר הוא וכו"ע נמי דלא לקי על כ"ע וכמ"ש הרמב"ם והשו"ע, דכ' הדי"מ דכ"מ בשבת קי"א, ותמכו עליו זכר, אולם צ"י רש"י קא, דמשום פו"ר הוא, ופו"ר ענמה רק מ"ע היא, ומש"כ אין לוקין על כ"ע, גם לי בצרייתא מנין לסירוס צאדם שהוא אסור, משמע רק איסור, וגם דקא"י רק אסירוס דממילא, דצב"ג הוא דלריך למילף מקרי צ"י לא חיעשו דזידים הוי ק"ו מצבמה כו', וביינו דקתני "בצאדם" דוקא דמשום פו"ר הוא וליכא צבמה, ומכיון דמשום פו"ר הוא א"כ כ"ה לרפואה נמי אסור, וכמ"ש

הערות מגאוני ארעא קדישא שליט"א

בענין פצוע-דכא בשיטת הסמ"ג ז"ל.

(אוצר הפוסקים סי' ה' ס"ק נ"ו)

בדרך עיוני בקונטרסים של אוצרי הפוסקים נתעכבתי על הערת ידינו הגאון הר"מ הראשי דעץ חיים שליט"א בסי' ה' ס"ק נ"ו, בענין הגירסא הנכונה בסמ"ג ל"ה ק"ב. וכדי לבא אל הענין אני מתבונן בעצם הסוגיות בבבלי וירושלמי, והגני רושם כאן כפי העולה ברעיוני הערות אחדות, ואני מדגיש שדברי נאמרים בחפזון ואינם אלא מו"מ בלבד, ושלא להרבות בהוצאות הדפוס אני מקצר מאד, והמעין יראה בפנים בבבלי ובירושלמי.

ועתה נבא ליישב בס"ד את הדקדוקים הנ"ל, לכאורה י"ל שיש הפרש גדול בין הברייתא והמימרא דשמואל, שלפי הברייתא דבר זה נלמד בגו"ש מממזר שתחילתו ביד"א אעפ"י שסופו ביד"ש וכלשון הירושלמי שם ממזר ביד"ש הוא יצירתו ביד"ש, ויוצא מזה שכל שתחילתו ביד"ש אף שסופו ביד"א כשר שמממזר למדנו, ובוה הולכים אחר התחילה, שאם אחרי הסוף הרי יצירתו ביד"ש, ויצא מזה לדינא שלדעת הרמב"ם, שחולי נקרא ביד"ש, וגם לדעת רש"י שברד ורעם נקרא ביד"ש, שאם לקה בחולי או בברד ורעם ואח"כ נחתך הוא כשר, משא"כ לשמואל שהוא אומר ביד"ש כשר ולא למד מממזר כלל אלא מגופא דקרא דכתב פצוע, ולהכשיר לדידיה צריך שיהא כולו ביד"ש, אכן לפי"ז יצא לנו שמהדיוק שנאמר פצוע ולא הפצוע לא מוכח אלא שהנולדים ממעי אמו כשר אבל לא שפצוע ביד"ש כשר, שהרי גם זה אינו פצוע מעיקרא, וצ"ל על יסוד זה וגם על יסוד אות ו' לעיל שהעיקר הוא כגירסת הר"ח ז"ל מדקרינן פצוע בו"ז ולא פציע בו"ד, שאם ה"י כתוב ביו"ד היתה ההדגשה על האיש שהוא בעל תכונה פוסלת זאת וכההפרש למשל בין גזיר לנזור, וה"י פסול בכל אופן, השתא דקרי' פצוע בו"ז על משקל פעול, לא ע"מ פעיל, ההדגשה היא על המקרה של הפעולה וזה מתיחס למעשה ע"י פועל בעל כוונה, וע"כ ביד"ש כשר, ואף ע"י רעמים וברד וגם ע"י חולי לדעת הרמב"ם ז"ל, וא"ת עדיין קשה הלשון היינו דקרינן וכו' י"ל שהרי מצינו ויו שנקראת כמו יוד והרבה "הוא" בתורה נקרא כמו היא, וכונת רבא היא שאילו היה הדין לפסול שניהם היה נמסר לנו קרי הו"ז כיו"ד, והיה אם למקרא ולמסורת, השתא דקרינן פצוע כמו שכתוב ש"מ שבידיש כשר, וכ"ת א"כ יותר היה לו להקשות לכתוב פציע כיו"ד, שבידיש פסול וק"ו ביד"א, אי"ז ק"ו, שיש סברא להיפך שביד"א כשר הואיל וה"י לו שעת הכושר, כנ"ל, משא"כ בנולד ממעי אמו שלא היתה לו שעת הכישר, וכדאשכחן לענין יבום להלן ע"ט וכו' ושוב אני אומר שפצוע מדגיש את הפעולה והיא המובלטת, לא המום הפוסל, ופעולה מתיחסת לפועל, בן אדם, ואפשר גם בע"ז, אבל לא לרעמים וברד וכדומה, וע"כ כל שנולד כך במעי אמו, ואפ"י ע"י רעם וברד וכו', כשר, אכן לפי"ז קשה בפירוש רש"י שהוא איננו גורס כגירסת הר"ח ואעפ"כ הוא מכשיר רעם וברד ממה דקרינן פצוע ולא הפצוע וזה אין מוכח כלל, כנ"ל, אך זה פשוט שרש"י ז"ל מפרש עפ"י ההלכה במסקנא (והרבה דוגמאות כאלה) תדע

בסוגיא בבבלי יבמות ע"ה:

(א) מה חידש לנו שמואל שפ"ד ביד"ש כשר, הלא ברייתא מפורשת היא כמובא שם תיכף, גז"ש מממזר מה ממזר ביד"א (ודחק לתרץ עפ"י התוס' בב"מ קי"ד ב' ד"ה ה"ג).

(ב) יש לדקדק בלשונו של רבא, היינו דקרינן פצוע ולא קרינן הפצוע, כלום קרי וכתוב יש כאן, וע"י תוס' שבת נ"ה ובהגה' רעק"א ז"ל, אבל זה אינו שייך לכאן שאין כאן שום מחלוקת וה"י צריך לומר היינו דכתיב וכו'.

(ג) מאחר שכבר מעצם הלשון מוכח שביד"ש כשר, למה הוצרכה הברייתא לדרוש גז"ש, ואם הברייתא דרשה גז"ש וכי כעורה היא זו עד שהוצרך רבא לדייק מלשון הכתוב.

(ד) הלא כל גז"ש צריכה שתהא מופנה עכ"פ מצד א' ואם אינה מופנה אין למדין כלל, ואיזה מופנה יש כאן, תאמר שהתורה הק' היתה יכולה לכלול ממזר ופ"ד בלא יבא אחד, ומובן שזה לא ה"י לאו שבכללות, שאינו דומה לנא ומבושל ולריחיים ורכב, והנמצא כזאת, הלא אלו נושאים נפרדים ולא אורחא דקרא לכלול נושאים נפרדים כאלה בלאו אחד ולאמר לא יבא פ"ד וכרו"ש וממזר בקהל ד', (ול"ש להכניס כאן, כמובן, המחלוקת של ר' יאשיה ור' יונתן, שאם כך, על פ"ד וכרו"ש תאמר שמא אינו פסול אא"כ הוא שניהם יחד, אע"כ דמוכח מתוכו שהו"ז כאן לחלק).

(ה) רש"י ז"ל מפרש דהיינו דקרינן פצוע ולא קרי' הפצוע, שבידיש כשר, כגון שנולד כך ממעי אמו או ע"י רעם וברד, ויש לדקדק, שהפצוע ה"י משמעותו מעיקרא, וכמו הצדיק, הרשע, דמעיקרא, שזהו ממעי אמו, וקרינן פצוע שפסול דוקא אם נעשה אח"כ, אבל אי"כ אף בנעשה ע"י רעם וברד יופסל והיכן המשמעות ממה דקרינן פצוע ולא הפצוע שבאופן זה כשר.

(ו) בשלמא אם משפט הלשון ה"י דורש שיהא כתוב הפצוע ה"י מקום לדרשא, אבל אין משפט הלשון דורש זאת ומה מקום לדרשא זה, ואפ"י אם נניח שמשפט הלשון דורש שיהא כתוב הפצוע או פצוע הדכא, הרי יש סברא להיפך שאם ה"י כתוב הפצוע הייתי אומר דוקא אם נולד כך שלא היתה לו שעת הכושר וכהא דלהלן דף ע"ט וכהא דשבת קל"ו.

(ז) הרי הגז"ש תלויה באם דנין אפשר משאי אפשר, שממזר אי"א אלא ביד"א והסוגיא לא נגעה בזה כלל.

הביאה אחר קדושין, ועי' רמב"ם פט"ו מאיסור"ב והשגת הראב"ד ובפס"ז שם ואכ"מ) והשינוי הוא שעולה לכח של מופנה ולמידין מגז"ש כזאת. ויש דמיונות כאלה בש"ס.

עכשיו נבא בע"ה לסוגיית הירושלמי, תני ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה וכו' וכו' יעו"ש. ההלכה הזאת משמעה לכאורה שבעל ביצה א' כשר אף אם חסרון הביצה השניה בא ביד"א, שהרי היא נאמרה בסתם, ואם ר"י בנו של ריב"ב מכשיר רק ביד"ש למה דוקא ביצה א', אפי' חסרים לו שתיהן ג"כ כשר, ואולם יש מרבתינו הראשונים ז"ל המפרשים כך דמירי ביד"ש ושרי נקט ביצה א' משום שלא שכח סריס חמה משולל לגמרי מאברי הורע, ואמנם זהו דוחק, אבל לא כל הראשונים ז"ל מפרשים כך, ובכל אופן הרשות נתונה לפלפל בפשט הסוגיא. והנה יש לדקדק מהו זה שר' ישמעאל אומר והוא סריס חמה, אם כוונתו שנוול כך, פשיטא מאי קמ"ל ודאי שזהו סריס חמה, וכלום משום שיש לו ביצה א' הוא גרוע ממי שנוול בלי ביצים כלל, והרשות נתונה לפרש שכוונתו שאפי' אם חסרון הביצה בא ביד"א דינו כס"ח, כלומר, שאין הפסול לבא בקהל מותנה בהחלט בכח ההולדה באופן שנאמר שכיון שבעל ביצה א' אינו מוליד הוא פסול, שהרי ס"ח אינו מוליד והוא כשר, ש"מ שאין זה תלוי בזה, אלא שיש לנו להבין מהו יסודו של ר' ישמעאל, או ביתר דיוק, של ההלכה שהעלו בכרם ביבנה, ויש לנו לאמר שבירושלמי פירשו שדכא היינו הביצים שאין להן מקום יותר נמוך באדם כשהוא יושב, יעו"ש בסוגיא, והוציאה תורה דבר זה בלשון יחיד לומר להן שדוקא אם הוא פצוע בשניהם אבל אם אחת שלימה כשר, ואם כי לכאורה יש לדון להיפך, שאם היה נאמר בלשון רבים או ה"י מקום לפרש פצוע בשניהם אבל כיון שנאמר בלשון יחיד היינו אפי' פצוע בא' מהן, אבל בכרם ביבנה דנו כוונת תח"ק שכללה שתיהן בלשון יחיד לומר להן שכאילו הן אבר אחת, ודוקא אם הוא פצוע בשתייהן, ושוב אמרו שם בירושלמי, אמר ר' יודן בר חנין ובלבד של ימין, וכאן יש שם ב' גירסאות שונות, הא' כמו שכתוב לפנינו, כלומר שדוקא אם יש לו הביצה הימנית הוא כשר, וה' נתן להסברה שבשני אברים הימין יותר חשוב, וכדאמרין לענין תפילין ידכה יד כהה, ולענין גיד הנשה כף הירך המיומנת שבירך שהעיקר הוא של ימין, ועי' מנחות דף י', ויש גירסא אחרת ובלבד, שלימין, כלומר שניטלה הביצה החסירה לא שנפצעה תחילה ואח"כ נתמססה ובטלה, ומצינו לענין טריפות כה"ג שניטל קל מניקב, ולפי גירסא זו ע"כ אין ר' ישמעאל מדבר בנוול כך, שאם גולד כך אין שייך לדבר כן כלל, כמוכח, ואעפ"כ יש לומר כפירוש הנ"ל שר"י מדבר רק ביד"ש, היינו שהביצה החסירה ניטלה לא ביד"א אלא ביד"ש, אח"כ מביא הירושלמי ב' ברייתות אחת אומרת שפצוע ביד"א פסול ביד"ש כשר, ואחת אומרת שבין ביד"ש בין ביד"א פסול, מאן דאמר ביד"א פסול ביד"ש כשר יליף לה מממזר בגז"ש נאמר לא יבא פ"ד ונאמר לא יבא ממזר מה ממזר ביד"א אף פ"ד ביד"א, מאן דאמר בין ביד"א בין ביד"ש פסול יליף לה מלעולם, לא יבא פ"ד לעולם, וזה פלא גדול שלא כתוב לעולם בפ"ד אלא בעמוני ומואבי נאמר עד עולם, וכלום דרשו מקרא זה לפני דלפני, ועוד שמשמעות עד עולם הוא לפסול כל הדורות וזה אין שייך בפ"ד ואיך אפשר לדרוש כך מעמוני ומואבי ויש לעורר עוד וקיצרתי, והמפרשים ז"ל אומרים שהוא משום דקרא סתמא כתוב ועדיין צ"ע, וגם יש לעורר שהלשון לעולם לכאורה משמע שאינו חוזר להכשרו ע"י רפואה, ויש להאריך ואין הפנאי מרשה, והנה אח"כ אמרו שם בירושלמי שהוא ג"כ יליף לה מממזר מה ממזר ביד"ש כלומר יצירתו ביד"ש אף פצוע דכא בידי שמים, והיינו שבהולדת אדם יש ב' כוחות כח בידי אדם וכח ביד"ש וגם פ"ד פסול בין ביד"א בין ביד"ש, ולכאורה יש

שכשהוא מביא "הפצוע" אינו מזכיר רעם וברד יעו"ש, ויוצא לנו מזה שלפי גירסתנו בגמ' פצוע ולא הפצוע י"ל שיש נפ"מ דבתי בין שמואל והברייתא, והיינו שלשמואל אינו כשר אלא הנולד כך ממעי אמו דלא קרינן הפצוע, וכך הבין רבא בדעתו ויסודו משא"כ להברייתא שהיא מכשירה גם ע"י חולי ורעם וברד וכיוצא בהם שאינם ביד"א, ולפי גירסת הר"ח אמנם גם שמואל יודה שע"י רעמים וברד וע"י חולי כשר וכנ"ל, אבל כיון שאינו לומד מממזר, כל שיד אדם גמרה הוא פסול, שצריך כולו ביד"ש, וכנ"ל, ולפי"ז תצא חומרא לדעת שמואל ורבא, ואולם האמת יורה דרכו שזו הדרך רחוקה היא, ויותר מסתבר בפשיטות שהואיל דבירושלמי מובאה ברייתא אחרת הפוסלת גם ביד"ש, קמ"ל שמואל שאין הלכה כאותה ברייתא, ועדיין קשה כיון שמוכח כך מדיוקא דקרא ל"ל גז"ש וכו', ואפשר דתירווייהו צריכי שאם מדיוקא דקרא הייתי אומר שכל שיד אדם פעלה בו פסול להכי איצטרין גז"ש שאינו פסול אח"כ תחילתו ביד"א וכנ"ל, ואם מגז"ש הייתי אומר שאפי' אם לא נתקלקל כ"כ עד שביד"א כזה כבר ה"י פסול לא איכפת להן אם כרתו הרופא, וכל שה"י עומד להתקלקל והקדים וכתרו כשר, קמ"ל מדיוקא דקרא שזהו בכלל פצוע ופסול ואינו כשר אח"כ יד אדם לא עשתה בו פעולה ניכרת שכבר ה"י בכלל פצ"ד, באופן שבא זה ולימד ע"ז שהגז"ש מפרשת את הדיוקא דקרא והדיוקא דקרא מבאר את הגז"ש.

ועתה הנה עולה בדעתי דרך אחרת והיא ששמואל עושה שלום בין שתי הברייתות, והיינו שהוא מפרש הברייתא הפוסלת ביד"ש שלמדה גז"ש מממזר שבמה דברים אמורים באופן שגמרו אדם או שהתחילו אדם שכל שיד אדם מעורב בו פסול, וכך היא בעצם גם כוונת הברייתא הראשונה, אבל כל שכולו ביד"ש כשר שאי"ז דומה לממזר, וזהו שהשמי"ע לנו שמואל, וזהו שגילתה לנו הגז"ש מממזר, שבלי הגז"ש הייתי מסתפק שמא להיפך כוונת הדיוקא דקרא שכל שתחילתו ביד"ש כשר שאינו בכלל פצוע שהולכין אחר ההתחלה בכל פעולה קמ"ל שהוא פסול שדומה בצד מה לממזר, ולפי"ז שוב תצא לנו חומרא בכרתו אדם אחר ששלטה בהן חולי, אך יתכן שהחומרא תהא רק באופן שהחולי לא שלט עדיין במדה כזו עד שביד"א כיו"ב כבר ה"י פסול וכתרו הרופא אבל אם שלט כבר החולי עד כדי כך אי"ז גמרו ביד"א ולא פעל כאן האדם כלום וכשר לכ"ע, ולהלן עוד אדבר מזה בס"ד.

ולענין הדקדוק שהלא אין כאן מופנה וגם שהרי זה תלוי באם דנין אפשר משאי אפשר, הנה אם באנו לפלפל כבר היה אפשר לאמר ששמואל משום כך חולק על הגז"ש לפי שאין כאן מופנה וסובר שאין למדין כלל, ועי' בתוס' יבמות דף ט', או ששמואל חולק משום שסובר אין דנין אפשר משאי אפשר, ולכאורה י"ל שיש כאן מופנה לא, בלא יבא" אלא במלות "בקהל ה'" ועי' ריש י' יוחסין חמשה קהלי וכו', והיינו שקהל א' מיותר ובוה פליגי שמואל והברייתא, אבל זה רחוק שא"כ עיקר חסר מן הספר, אבל גלע"ד שלא דוקא מופנה, אלא כל שינוי עולה למופנה ולמידין, ומה זה השינוי, אומר אני שמזרז הוא הלשון "לא יבא" לענין פ"ד וכר"ש, שזה שייך בגוי עמוני וכו' שמתגייר להספה לקהל ד', ומנעתו תורה ואמרה לא יבא, וכן בממזר השתמשה תורה בלשון זה ש"ממזר הוראתו מום זר, יבמות ע"ז וספרי פ' תצא, והמלבי"ם ז"ל תמה מה ענין מום לכאן, ולדעתי יש לפרש מים שזהו קצור ממלת מאום, כלומר, מעם זר, שממזר הוא מעם זר, כלומר שבגלל יצירתו מתועבה כזאת מכנתו תורה מאום (מעם) זר, ועי' רש"י בזכריה ט' וישב ממזר, עם זר, ואעפ"י שישאל גמור הוא התורה מרחיקתו כאילו זר הוא באומה הישראלית, אבל בפ"ד וכר"ש היה יותר הולם להזהיר עליו בלשון "לא יקח" (ויש לעורר מפלוגתת הרמב"ם וכו' אם האזהרה היא על הבעילה בלבד או על

שרי מדבר ביד"א, וע"כ יותר מסתבר שזוהי פיסקא מיוחדת והיא משמיעה לנו חידוש גדול שע"י חולי נקרא ביד"ש ועוד שאפי' נתמססה או נפסקה ע"י החיטוט שזה ביד"א הרי"ז נחשב ג"כ כביד"ש וכשר, תדע שהרמב"ם ז"ל פוסק שביד"ש כשר, ולא עוד אלא שהוא פוסק שאם עלה בהן שחין ומסמסן או כרתן כשר, והרי זוהי כמעט ממש אותו הפיסקא של עלת בו חטטין וכו' ואם כפירוש המפרשים ז"ל הרי במסקנא עלה שאין ב' הברייתות חלוקות כלל אלא שזו שפוסלת ביד"ש הוא דוקא בכה"ג, וא"כ הרמב"ם ז"ל פוסק כנגד המסקנא, וע"כ שבכל אופן צריך לפרש שיש מחלוקת בין הברייתות ולהברייתא השניה פסול כה"ג ולהראשונה כשר, והרמב"ם פוסק כהראשונה, וקשה מאין לו להכריע בין ב' הברייתות, וצ"ל שזהו משום שהבבלי אינו מביא כלל ברייתא זו השניה הפוסלת ביד"ש, אבל בכל אופן א"א לפרש שהברייתות אינן חלוקות, כי אם כך כבר הוכרע להלכה בירושלמי שע"י חולי פסול, ומכיון שבבבלי אינו מפורש שכשר אלא ממה שלא הביאו את הברייתא השני', הלא מכאן אין ראייה, שהרי יש לפרש כוונת הברייתא בכולו ביד"ש, אבל כל שגמרו ביד"א שפיר י"ל שהוא פסול, ואנו רואים בעליל שהרמב"ם סומך על פיסקא זו עלת בו חטטין וכו' וע"כ שאי"ז ענין לדלעיל. אלא שהברייתא השניה פוסלת ביד"ש ממש, וזה ברור שאינו להלכה, כפי הפשוט בבבלי, והוא ז"ל פירש שהפיסקא הנ"ל היא אליבא דכר"ע שזה כביד"ש, ובוה הירושלמי משלים את הבבלי, וכמו שפירשנו לעיל, שאמנם יש כאן מחלוקת בין ב' הברייתות והוכרע בבבלי שאין ההלכה כפוסל ביד"ש, ובירושלמי נפסק שגם זה ביד"ש וכשר.

והנה החת"ס דן במי שנולדו לו חטטין ביד"ש וחתכו הרופאים שאינו דומה לממזר וכשר, ע"ש בגליון ובתשובותיו שם, ואני מעיין עתה בתשובותיו ז"ל ורואה אני שהוא מהסס לבסס פסקו זה על הרמב"ם לבד, שמהרמב"ם אינו מוכח כ"כ, שאפשר לפרש שהשחין מסמס וכתתו, אלא שהוא מתבסס על הסמ"ג ז"ל שמזכיר, "פשיעה" יעו"ש, ואני הקטן אומר תורת רבינו משה ז"ל אמת שהרי נראה בעליל שהרמב"ם לא הוציא דבר זה מסברא שא"כ ה' כותב, "יראה לי", כידוע, ואין לנו מקור אחר אלא זה שביירושלמי הנ"ל עלת לו חטטין והוא קורא לזה שחין, ובירושלמי הרי ברור שהוא מדבר בשגמרו אדם, שאומר מי מחכך בה או מסיית, מלשון מסתת באבנים, כלומר כורת, היינו שע"י החיכוך הוא מסיית ומפיל הביצה, או שהרופא עושה לו כך אחרי שהוא חיכך ונתנפחה והוכרחו לכורתה, ועצם לשון רבינו ז"ל מורה כדברי החת"ס, שבשלמא מסמסן אפשר לפרש על השחין, אבל הלשון "כרתן" לא יתכן אלא כשהמדובר הוא על אדם, שהשחין מפיל אבל לא כורת, וע"י בכריתות ט"ו ב' וברשי' שם, ובכתובות כ' ב', ועתה בכתבי הדברים הללו אני מעיף עין בספרים ורואה אני שכבר קדמני בזה רבנו הרש"ל ביש"ש, והוא בהרגשתו הדקה בלשוננו הק' כיון לזה (ע"י בתשובותיו להרמ"א ז"ל בנוגע לדקדוק הלשון) שהלשון כריתתו אינו נופל אלא ע"י פועל בעל כח, ואיני יודע למה היסס רבנו החת"ס ז"ל, ומעתה יש לנו להתבונן בעצם הדבר, שמאחר שע"י חולי בא הקלקול וכתתו הרופא כשר, הכא במאי עסקינן, אם כשהחולי שלט במדה כזו עד שנתקלקל באופן שאם ה' הקלקול ביד"א כבר ה' פסול, פשיטא מאי קמ"ל ודאי לע"ד שהוא כשר, ואיך הו"א שיפסל משום שכרתו אותו האבר הבטל שהוטל עליו שם פ"ד מכבר, ואיך יחזור ויופסל משום פ"ד ביד"א, הרי כבר ה' פ"ד, ואמנם חיסרו לו אבר מקולקל אבל פ"ד לא עשו אותו שכבר ה' פ"ד, ואמנם אין זה שייד ממש להא דבכחים כ"ס אחר שהוא כשר יחזור ויופסל, אבל הדעת נותנת שאין מקום לפוסלו משום פ"ד ביד"א שאין פ"ד אחר פ"ד, ואין

הפרש בין שני הנימוקים, שעפ"י הנימוק הראשון פסול בכל אופן "לעולם", אבל לפי הלימוד השני אם תחלתו ביד"א אעפ"י שסופו ביד"ש הוא פסול כממזר שתחלתו ביד"א וסופו ביד"ש, וכן אם תחלתו ביד"ש וסופו ביד"א ג"כ פסול אעפ"י שאינו דומה לגמרי לממזר אבל הוא דומה בצד אחד שכח אדם מעורב בו אבל אם כולו ביד"ש כשר שאינו דומה כלל לממזר, ויוצא מזה שנולד ממעי אמו ודאי כשר, וכן אם הוכה ע"י רעמים וברד ועי"כ נתבטלו כלי ההולדה בלי תוספת פעולת אדם ג"כ כשר, שוב אומרת שם הגמ' הו' בעיי מימר מאן דאמר ביד"א פסול ביד"ש כשר ר"י בנו של ריב"ב, מאן דאמר בין ביד"ש בין ביד"א פסול כרבנן, ומפרשים הפ"מ והק"ע ז"ל שר"י אינו מכשיר אלא ביד"ש, ורבנן פוסלים, אבל תמוה שלא נרמז בכל הסוגיא שר"י מדבר דוקא בנחסרה הביצה ביד"ש, אבל לכאורה א"א לפרש אחרת, שא"כ איזה קשר יש בין ההלכה של ר"י והברייתא שביד"ש כשר, ואולם מלבד התמיהה הנ"ל קשה שביירושלמי שם נאמר שמואל אמר אם יבא לפני בעל ביצה א' אני מכשירו, והלא שמואל אומר בבבלי יבמות ע"ה ב' פ"ד ביד"ש כשר א"כ מה חידש לנו בזה לפי שיטתו הרי הוא כשר לא משום שנשארה לו ביצה א' אלא משום ביד"ש, ובשלמא בשמועה של הכרם ביבנה יש לפרש שלפיכך אמרו ביצה אחת הואיל ולא שכח שיהא משולל שתי הביצים, אבל שמואל הוא אמורא וצריך לפרש דבריו, והוא מדבר על מה שיבא לפניו והלא אפשר שיבא גם משולל ב' הביצים וכלום יפסלנו אם חסרו ביד"ש, והרי משמעות דבריו הוא שדוקא בעל ביצה א' היה מכשיר אבל לא מי שחסר ביצים לגמרי וע"כ שהוא מדבר גם בחסר ביד"א כיון שנשארה א' יכשירונו על פי ר"י בנו של ריב"ב, וא"כ חזרת הפליאה מה ענין ההלכה של ר' ישמעאל לברייתא הנ"ל, ואפשר לומר שהכוונה הוא דהרי מודה ר"י שאינו יכול להוליד שכך הוא אומר שאינו מוליד, והשתא אם היה האיסור לבא בקהל תלוי בשלילת כח ההולדה על ידי קלקול כלי ההולדה הרי ה' ראוי להיות פסול בעל ביצה א' שסוף סוף אינו יכול להוליד, אבל לפי התנא המכשיר ביד"ש מוכח שאינו תלוי זב"ז, וע"כ מ"ד ביד"ש כשר הוא כר' ישמעאל, כלומר, יכול לסבור כר"י ולהכשיר בעל ביצה א' אף שאינו מוליד, ואעפ"י שחסרה הביצה הא' ביד"א, ורק בשניטלו ב' הביצים ביד"א הוא פוסל, ואח"כ אמר ר' זעירא כולה כרבנן, כלומר שאפי' רבנן החולקים אר"י ופוסלים בעל ביצה א' יכולים לסבור שביד"ש כשר שאינם פוסלים משום שאינו מוליד וע"כ גם ביד"ש יהיו פוסלים שהם יכולים לסבור ביד"ש כשר אעפ"י שביד"ש ג"כ אינו מוליד, אבל אם ניטלה ביצה א' ביד"א הוא פסול, שפ"ד כוונתו אפי' בביצה א' וכמו שאמרנו לעיל, שדוקא ממה שהוציאה תורה שם זה בלשון יחיד מוכח שביצה אחת פוסלת, ואחר כך אמרו הרי שעלת לו חטטין מי מחכך בה או מסיית והרי ה' ביד"א כמי שהוא בידי שמים, והנה המפרשים ז"ל מקשרים זה לדלעיל, הפ"מ ז"ל מפרש מ"ד הפוסל אפילו ביד"ש היינו ע"י חולי, וקרי לה ביד"ש אעפ"י שהיא ניטלת ע"י אדם, אבל בניטלה ביד"ש כגון כולה ע"י חולי או כולה ע"י רעמים וברד מודה שהוא כשר, והק"ע ז"ל מפ' ג"כ כך דהא דתני ביד"ש פסול הוא ע"י חולי וכשמחכך נימס זה כביד"א וקורא לזה ביד"ש, ולר' ישמעאל אפי' כולה ביד"א כיון שנשארה ביצה א' שלימה כשר, יעו"ש, והדוחק מבואר, ועוד שא"כ ה' הירושלמי צריך לומר ביד"ש כמו שהוא ביד"א, כיון שהכוונה היא לפסול כאילו ביד"א, וניכרת כוונת הלשון שהוא להכשיר ביד"א כאילו הוא ביד"ש הואיל ובא ע"י שמים, ועוד שבכל הסוגיא ה' פשוט עד כאן לפי פירושם ז"ל שר"י מדבר ביד"ש, ופתאום נתחלפה השיטה מבלי לרמז

ומ"ש חולי דנקט שזה מקביל אל הכהו קוץ, והיינו שהוא חושב הכהו קוץ לביד"ש, שהוא לא עשה את הדבר אלא נעשה ע"י האילן, אלא כיון שזה נגרם בפשיעתו שעלה באילן כזה נחשב ביד"א, ויוצא מזה שאם נפל לאונסו שלא בפשיעה על איזה חומר ונתקלקל או שנפל עליו אילן שנעקר שלא ע"י אדם וקלקלו וטא וזהו ביד"ש וכשר וזהו חידוש גדול, וצ"ע.

ובנוגע לגירסא שמצא אותה הגר"א בדפוס ויניציא, כדאי שחברי המכון לאוצר הפוסקים היו יבדקו בדפוסים השונים ובכתיב (וכתא שמצינו בשלשה ספרים בעזרה יעוין במס' סופרים) ואולם לענין החת"ס הנ"ל, הנה הוא ז"ל דן על יסוד הסמ"ג שכיון שהרופא כרתו איזו ע"י פשיעתו, ולענין איזו נוגע לנדון שלפנינו שאם נקיים את הגירסא, ע"י פשיעתו הר"ז נאמר על כרתו אדם, ויצא לנו שלא רק כשנפל בהם חולי שמשום כך כרתן הרופא, אלא כל שכרתו אדם לאונסו יהא כשר, וזה חידוש שלא ניתן להתאמר, וכנ"ל, ואם נגרוס, או ע"י פשיעתו איזו נוגע לנדון שלפנינו שהוא מדבר על קלקול שנעשה לא ביד"א ממש אלא ע"י פשיעתו שגם זה נחשב ביד"א, אבל כל שהוא ביד"ש ממש ע"י חולי וכרתו הרופא הרי זה כרתו אדם ובוזה לא תלוי הדבר אם בפשיעה או שלא בפשיעה, אך זהו ענין אחר, שהקלקול בא ביד"ש ממש, ואין לנו ראייה לא לכאן ולא לכאן מהי דעת הסמ"ג בזה, וצריכים אנו להכניס כוונתו בדברי הסמ"ג שאינן נראות וניכרות כלל, והיינו לפרש שכוונתו על להלן שהוא אומר ע"י חולי שהוא כשר, והקדים לנו כאן בפשיעתו"ו לאמר שיש כרתו אדם והוא כשר, כגון שלא ע"י פשיעתו אלא שקדם לו חולי שזהו ביד"ש, והרי הסמ"ג עדיין לא דבר כלל מחולי, והיינו מהאופנים שעל פיהם הוא כשר, אלא מהפסול, אכן אם אין ראייה מהסמ"ג, הראיה מהרמב"ם ברורה, ופשוט הוא, שכרתן" קאי לא על השחין אלא על תאדם, אלא שיש להסתפק כנ"ל אם זהו דוקא שהקלקול של החולי כבר הוא במדה כזאת עד שאם ה"ז זה ביד"א ה"ז פסול, או כהצד השני, כנ"ל, סוף דבר שדעתי הדלה נוטה לדעת הגר"א שליט"א בכוונת הסמ"ג ז"ל, אבל לדינא הרי בעיקר סמך החת"ס ז"ל על הרמב"ם, אלא שנסתפק קצת בכוונת לשונו וכיון שהרש"ל פשיטא ל"י שזהו הכוונה אין להסתפק עוד בזה, ובפרט שזה מיוסד בלשון הירושלמי וכנ"ל, וע"כ ברור שלדעת הרמב"ם ז"ל בכל אופן אם הקלקול ה"ז במדה כזו שכבר יש לו שם פצ"ד, אלא שהכשירו משום ביד"ש איננו נפסל ע"י שכרתן הרופא, ובביצה א' כבר הורו זקנים רבותינו האחרונים ז"ל להכשיר בצירוף השיטה שבביצה א' כשר, יעוין בספריהם כמצוין באוצר הפוסקים.

ונתן התורה יא בעזרתו שתהא תורת אמת בפניו אמן ואמן
מוצ"ק תולדות תש"ו.

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

הרב הראשי לארץ ישראל

החונה פת"ק ירושלים ת"ו

זה ענין כלל להתא דמסרס אחר מסרס, כורת אחר נותק וכ' שזוהי גזירת התורה הק' לאסור מעשה מתועב זה של השחתת אברי המין כתועבות הגוים, אבל איזו ענין לפ"ד, ויוצא לנו לכאורה שאין הכונה שהרמב"ם ז"ל בא להשמיענו באופן כזה שלא נפסל שזה ה"ז מובן מאליו, אלא אף באופן שעלה שחין בביצו במדה כזו שעדיין לא ה"ז נפסל אפי' ה"ז נעשה דבר זה ביד"א אלא שסוף חולי זה לגמור באופן שיהא פסול אם ה"ז זה ביד"א ובא הרופא והקדים וכתן, ג"כ הוא כשר, כיון שביד"ש חל הקלקול שעתידי לעשותו פצ"ד איזו דומה לממזר ששם תחילת הענין הוא ביד"א וכאן תחילתו ביד"ש, וזהו חידוש גדול, וח"ו אינני בא לתורות הלכה אלא לעורר את המעיינים בלבד, תן לחכם ויחכם עוד אחרי העיון במקורות בכל החומר הרב הנאסף באוצר הפוסקים שלנו, ואני לא הספיק לי הזמן לעיין, ועתה אני מעיין קצת בשורת החת"ס והגאון ר"א מקובנא ומוצא אני שכיוונתי במקצת מן המקצת לדברי קדשם ז"ל, יתברך החונן לאדם דעת, ועדיין יש לי לעורר הרבה וקיצרתי.

ועלה בדעתי לפשוט ספק זה מהא דיבמות ע"ס שהגמ' טרחה כ"כ ליישב הקושי' על ר"ע שסריס אדם חולץ ואפי' מייבם אחרי שר"ע סובר דחייב כחייבי כריתות, יעו"ש, ולמה לא תירצו שהוא מדבר במי שנתקלקלו אבריו ע"י חולי וכרתם הרופא וע"כ הוא נקרא סריס אדם, וע"י להלן לענין הירושלמי דעת לו חססין וכ', אבל הוא כשר, וע"כ שאינו כשר אפי' נתקלקלו כ"כ עד שביד"א כה"ג ה"ז פסול ואז אין הכריתתו שאח"כ פוסלת, ובאופן כזה כבר לא יחול עליו שם סריס אדם, שאפי' אם תכנה לו פ"ד ע"י אדם אבל סריס ע"י אדם כבר איננו, שה"י כבר סריס ואיזו סריסות ניתוספה לו ביד"א, ואעפ"י שמצינו הלשון מסרס אחר מסרס היינו שעושה מעשה שאם לא ה"ז מסורס היה זה מסרסו אבל הלשון סריס אדם כבר לא יחול עליו, ויש להשיב ע"ז ולעין עוד ולפלפל, ולענין הסמ"ג לפי הגירסא שלנו אם נבין הדברים כפשוטם יצא לנו חידוש גדול שאינו נפסל אלא ע"י פשיעתו, ולפי"ז אין מקום לפלפל בענין השאלה שבאה לפני החת"ס ז"ל שהיא מעשים בכל יום ושבאה לפני ידידנו הגאון מסלוצק שליט"א שלפי פשטן של דברים יוצא שאם כרתו לסטים לאונסו את אברי ההולדה ג"כ לא נפסל וכן כל כה"ג שלא ע"י פשיעה אלא באונס גמור, שהרי כך אומר רבנו הסמ"ג ז"ל, ופוסל זה הוא ביד"א שכרתו אדם ע"י פשיעתו או שהכהו קוץ, ודברים כאלו מרפסין איגרי, ועוד צריך לדקדק איך הוא ז"ל אומר, או שהכהו קוץ (כלומר שזה ע"י פשיעתו שעלה באילן כזה שיש בו קוצים) אבל ע"י חולי כשר, והרי לפי"ז שתלוי בפשיעתו ה"ז צריך לומר, אבל ע"י אונס שלא ע"י פשיעה כשר, ומה דוקא חולי דנקט, הלא אפי' ע"י אדם כשר כל שהוא שלא בפשיעתו, והנה הגר"א שליט"א מתקן שצ"ל, או"י ע"י פשיעתו, והיינו שלא דוקא שכרתו אלא שנכרת ע"י פשיעה מצדו גם זה נחשב ביד"א, ובוזה הגר"א שליט"א אמנם תיקן תיקון גדול, ששוב לא קשה א"כ גם ביד"א ממש כל שלא בא ע"י פשיעתו כשר

הופספה ובענין החילוק שבין ביד"ש לביד"א ה"ז אפשר להסביר עפ"י הטעם שבס' החינוך שכוונת התוה"ק להרחיק את ישראל מתועבת הגוים בהשחתת אברי ההולדה, ולפי"ז שעי"כ גזרה רק כשנעשה ביד"א ולא חילקה בין נעשה ברצון לנעשה באונס, שגם בתורה מצינו לא פלוג, וכבר דיבר מזה המל"מ ז"ל וכן אם נעשה ע"י פשיעתו, שזה דומה לנעשה ביד"א, אבל אין בידינו לדרוש

טעמי תורה, ואצ"ל שאין להכניס טעמים בהלכה עד כדי שיצא נפ"מ לדינא, ויש לעיין בהשגות הראב"ד על הרמב"ם בפסיו מא"יב שלכאורה הוא דורש טעמא דקרא כאן, ומהחינוך לא קשה שהוא מדבר באופן שאינו נוגע בהלכה משא"כ הראב"ד ז"ל בהשגה הנ"ל, והרבה יש להתאריך ואין הזמן מספיק.

הנ"ל

(לאוצה"פ סי' ה' ס"ק נ"ו)

מדי עברי על הקונטרסים מאוצר הפוסקים ראיתי מה שהביא ידידי ש"ב הגרא"ז שליט"א גירסא ישנה בסמ"ג ושם כתוב בדין טריס דפצ"ד הוא כשלא הי' ביד"ש אלא ביד"א. וא"י פשיעתו כגון וכו', ובוה נדחה הראיה שהביא התת"ס מהסמ"ג ובהכ"ג שכרתו לרפואה לא נפסל מלבא בקהל. ע"כ.

ובפשוטו י"ל דלא סגי לי' לומר דלהכי ס"ל דהולד כשר משום דצריך גירות, דהא עכצ"ל דאיך מ"ד דהולד ממזר ס"ל נמי דא"צ גירות, והיינו דהך ילפותא דילפינן דאית לי' דין ממזר מאשת אב צ"ל דשתים זו שמענו וחדא מגו חדא ידעינן, דמכיון שמילף הוא שיש לו דין ממזר ממילא ידעינן דישאל הוא וא"צ גירות, וא"כ שוב לא שייך לומר בטעמא דאיך מ"ד דהולד כשר שזה משום דצריך גירות דהא ע"ז אנו דנין דנילף מא"א דהוי ממזר וגם דלא נצרכו לגירות, ולכן טפי ניח"ל לומר הטעם משום דעיקר הילפותא לא ס"ל, משום דלא דמי לאשת אב דלית ליה תפיסת קדושין גם לאחרניי ולכן יתכן לומר דבתר האם שדינן לי' יצריך גירות.

ובאו"ש להגאון מדווינסק מחלק קצת באופן אחר, וז"ל והנלע"ד פשוט דזה שכתוב דצריך גירות זהו להנך דאמרי דהולד כשר אפילו בא"א, דע"כ הטעם משום דשדינן לי' בתר עכ"ס ואין ממזרות לעכ"ס, ומשום זה הוא עדיין עכ"ס ומחוסר גירות, אבל למ"ד דבא"א הוי ממזר ובפנויה כשר בודאי אין שום סברא לומר רק דשדינן לי' בתר אימיה וכמו ישראל גמור הוא, דאי ס"ד נכרי הוא א"כ בא"א אמאי הוי ממזר הא אין ממזרות לגוי וכו', ועפ"ד אלה יש לדחות כמעט כל הוכחות האחרונים מכמה סוגיות דהולד אצ"ג, דלפ"ד האר"ש י"ל דהתם קאי למ"ד דהולד כשר אינו אלא בפנויה דאליבא ידידי' פשיטא דס"ל דהולד אצ"ג, אבל למאן דמכשיר הולד בין בפנויה בין בא"א אין הכרח דאצ"ג, וא"כ לדידן דנקטינן דהולד כשר גם בא"א יש מקום לדון על הולד אי צריך גירות, אך מדברי הרמב"ם והשו"ע (סי' ד' סעי' י"ז) ש"י מי שחציו עבד וחציו ב"ח שבא על א"א הולד אין לו תקנה מפני שצד ממזרות וצד כשרות מעורבים בו לפיכך אסור גם בשפחה, ע"כ, לכאורה כאן מבואר דגוי ועבד הבא עב"י דהולד כשר פירושו דהוי ישראל גמור, דאם נאמר דצ"ג, ובעבד צריך שחרור, וכמ"ש בעצ"א, א"כ אמאי אסור בשפחה, הא בין צד ממזרות ובין צד הכשרות שלו דהיינו שהוא עבד מותרים בשפחה, ולמה אמרי' דאין לו תקנה הא יכול לישא שפחה, וכע"ז הקשו התוס' בב"ב י"ג א', ובכמה דוכתי גבי ח"ע וחב"ח דכופין את רבו ועושין אותו ב"ח וישא ממזרת דצד עבדות מותר בממזרות ובצד חירות נמי מותר ומדאסור כאן בשפחה מוכח דהולד כשר היינו דישאל גמור ולכך אסור בשפחה, דמשום צד עבדות נעשה הולד ישראל כשר.

אמנם זה מימין נסתפקתי למ"ד דהולד כשר היינו, דצ"ג, אי גם בעבד כן, דיתכן דעובר במעי ישראלית לא חל עלי' שם עבד כלל, והלום ראיתי מה שהביאו בשם אור שמח דפשיטא לי' דעבד הבא עב"י לכו"ע אינו עבד כלל, דאין שייך שיהא לרבו זכות בו במה שנוזע בישראלית דעובר של ישראלית א"א שיהא לשום אדם זכות וקנין בו לכן ברירא דהא מילתא כו' מעבד שטבל הוי הולד כגולד מעבד משוחרר שבא עב"י דהולד כשר, עכ"ל, א"כ אין ראיה מהא דולד של עבד דינו כישאל גמור לולד נכרי הבא עב"י דיש לדון דצריך גירות.

אך בתשרי מהרשד"ם יו"ד סי' קצ"ז מצאתי משמעות דס"ל דגם בעבד הכעב"י דהולד עבד וכמ"ש בעצ"א, והיינו דהמהרשד"ם מחדש שם דלשיטת הרמב"ם דס"ל דשפחה לישאל אינה אסורה אלא מדרבנן מ"מ ישראלית לעבד מודה הרמב"ם דאסורה מה"ת משום ל"ת קדשה מבנות ישראל, ויסודו מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ב

אמרתי להעיר, דלכאורה הדבר פשוט דלפי הגירסא הנ"ל א"י בפשיעה הכונה הוא דלא בעינן דוקא שיכרות בידים ממש אלא אף בגורם נמי מיפסל, וכמו שמפרש הצ"צ דבפשיעתו קאי על הכהו קוץ, וא"כ נקטינן דבגרמא נמי מיפסל, דהא באמת לא נזכר בפסול דפצ"ד דבעי' דוקא בידים, דהא לא נזכר בזה עשיה כמו בשבת דמעטינן גרמא, וא"כ נקטינן דחלות הפסול של פצ"ד גרמא ובידים שקולין הן ובתרווייהו קרינן בהו ביד"א, וא"כ לכאורה יקשה בלשון הסמ"ג דמה הלשון אומרת, א"י בפשיעתו הו"ל לומר א"י בגרמתו, דבאמת לשון פשיעה כולל ב' ענינים, גרמא, וגם דפשע בזה דלא הו"ל למיעבד כן, ועכצ"ל דהא דלא סגי לי' להסמ"ג לומר, בגרמתו הוא משום דהסמ"ג רוצה להשמיטנו תרתי דע"י גרמא נמי מיפסל ובתנאי שיהיה פושע בעובדא זו, ולמעט היכא שנתכוון לרפואה וכדיוקו של התת"ס, ומכיון דגרמא הוא מעשה הפוסל ובחדא מחתא מחתינהו גרמא ובידים ממש א"כ שוב לא נחלק לומר דבגרמא דוקא בפשיעה פוסל אבל בידים לא בעינן פושע דמה"ת נחלק בין הדבקים, ומה שהצ"צ מכריח דמה שאמר ע"י פשיעה לא קאי על כרתו אדם דהא א"צ לזה טעם דפשיעות כיון דנעשה ע"י אדם ממש ומכריח דקאי על הכהו קוץ, אין מובן לי, וכי בידים ממש לא משכח"ל שלא יהא פושע אלא אנוס, דגם אדם המזיק פטור באנוס גמור, ואפשר לומר דאין אנו מרויחין מה דיש גירסא, א"י בפשיעתו דסוף סוף יש לדייק דמעשה הפוסל אינו אלא בפשיעה, אבל כשאינו פושע כלום וכגון לרפואה אינו פוסל בין בגרמא ובין בידים בשפט אחד יהי' להם, ודינו של התת"ס ודיוקו מלשון הסמ"ג מדבעי פשיעה דוקא מכלל דלרפואה לא מיפסל מתאים מאד לטעמו של החינוך שאומר דשורש הפסול הוא משום דרחמנא קפיד כדי שלא יבואו לעשות זה וממילא בכה"ג דעושה לרפואה לא מיפסל, וכן לפי טעם זה אין לחלק בין עושה בידים ובין עושה ע"י גרמא.

צבי פסח פרנק

רב ואב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו

והנני מוסיף כי יודע אני שיש מקום לדחות דדוקא בגרמא יש חילוק בין פשע ללא פשע, דגרמא בלא פשיעה אינו בכלל גרמא אבל בידים אין לחלק, אך לע"ד מכיון דנקטינן דמיפסל ע"י מעשה גרמא אין מקום לחילוק זה, ועכצ"ל דגם בידים בעינן שיפשע דוקא וקמה הוכחתו של התת"ס.

עש"ק כ"ב סיון תש"ו

[וראה להלן תשרי הגרא"ז מלצר וצ"ל בענין זה]

עוד מדברי הגרצ"פ פרנק שליט"א

סי' ד', באוצה"פ סק"י אות ב' הובא מחלוקת הפוסקים בדין נכרי ועבד הבא על בת ישראל דהולד כשר, מהו פירושו של כשר אי היא ישראל גמור מלידה או שהוא צריך גירות, ומביא דברי האבני נזר שמוכיח מההיא דיבמות (מ"ה ב') דטעמא דמ"ד דהולד כשר הוא משום דלאו בר תפיסת קדושין הוא גם לאחרניי, ואי ס"ד דצריך גירות תפ"ל דהא גוי הוא שנתגייר ולא שייך בו ממזרות, עכת"ד, ולע"ד יש לדון בהוכחה זו עפ"י ס' עצי ארזים שהובא שם בתוך כר"ד שהעלה דבר זה בפלוגתא דאמוראי, ולר' יוחנן ולרבינא הולד ישראל גמור, א"כ ניח"ל להגמ' לשנוי' אליבא דכו"ע, דגם למ"ד ישראל נמי אין הולד ממזר משום דלא דמי לאשת אב דאין לו תפיסת קדושין גם לאחרניי.

דלא מצינו פלוגתא בזה שוב יש לנו לומר דלכופע אסורה מהית מכיון דלא מצינו פלוגתא בזה, ומהרשדים מוציא רק מסקנתו דישראלית אסורה לע"כ, אבל בדין הולד דצ"ג נקטינן כר' יוחנן דאצ"ג דישראל גמור הוא.

והלום ראיתי בישועות יעקב (כאן בס' ד' בפיה"ק אות ט"ז) שהוא דוחה דברי מהרשד"ם מכח דברי הגמ' בקדושין ס"ט א' דפריך ממזרת נמי תינסיב לעבדא (כמו שממזר נושא שפחה) ואם איתא מהרשד"ם לחלק בין ישראל לשפחה דמהית מותר ובין ישראלית לעבד דאסורה מהית אי"כ מאי פריך ממזרת נמי, הא היא ישראלית, ואיסור דאורייתא לא התירו לשיטת הרמב"ם, אמנם בלא"ה יש להבין מה זו סברא לחלק בין בת ישראל לעבד ובין בן ישראל לשפחה, ולכאורה צ"ל דהטעם הוא דהישראל הא לא נפסל פסול הגוף בביאת איסור משא"כ אשה ביאה פסולה פוסלת אותה מן הכהונה ומן התרומה אפי' בלא ביאת עבירה, דביאה פוסלת לא מטעם דעבדה איסורא, ומטעם זה יש מקום לומר דישראל בשפחה ס"ל להרמב"ם דליכא לית דלא יהי' קדש משא"כ ישראלית לעבד דמלבד האיסור הביאה פוסלת אותה לכן יש בזה איסור דלא תהי' קדשה דהוי אזהרה על ביאה שהיא נפסלת פסול הגוף, ואם נאמר כן לא קשה כלל מההיא דקדושין, דמה שמחלק מהרשד"ם דישראל בשפחה ליכא לית דלא יהי' קדש וישראלית בעבד עוברים בלי"ת דלא תהי' קדשה זהו משום דביאה שהיא נפסלת פסול הגוף יש בה לית דלא תהי' קדשה, אבל בכה"ג דהאשה אינה נפסלת בביאה זו כגון ממזרת שהיא פסולה בלא"ה מלבא בקהל ה' שוב אין בזה אזהרה דלא תהי' קדשה כמו שאין ישראל עובר על השפחה משום שאין הביאה פוסלתה דבלא"ה פסולה ועומדת, וא"כ שפיר פריך התם בקידושין ס"ט א' ממזרת נמי תינסיב לעבדא דבממזרת תוקשה לאיש דלית בה משום לית קדשה כמו באיש לשיטת הרמב"ם.

וניהדר לדין דמה דפשיטא לי' להאור שמח דעבד הבעב"י דהולד כשר לגמרי וא"צ לא גירות ולא שחרור וטעמא יהיב דאין שייך שיהיה לרבו זכות במה שנוצר בישראלית — הנה מלבד שבס' עצי"א לא כ' כן וכן מההרשד"ם לא משמע כן לכאורה יש לפקפק בעיקר יסודו, דלא יתכן שהאדון יזכה בעובר שבמעי ישראלית, דהנה למי"ד שהולד צ"ג יש סברא לומר שבעבד הבא על בת ישראל הולד עבד, דמי"ש דגבי נכרי יש על הולד דין נכרי למה לא נאמר דבעבד נמי נגרר אחר אביו שיהי' לו דין עבד וכמו שכן מצדד בס' יד דוד שם [באוצה"פ] אות ג', ומה דמתמה באור שמח דלא יתכן שיהא זכות במה שנוצר בישראלית, יש להסביר עפי"ם דמשמע מדברי הרמב"ם פ"ט מעבדים ה"ב דגוי יש לו קנין עבדות בבניו שהרי יכול למוכרם לעבדים, ואף דבישראל לא נוהג זכות זה מ"מ בעבדים שלא נכנסו לכלל ישראל נוהג בהם דין זה שהאב יש לו קנין בבניו לעבדות אלא שמכיון שהאב עבד הרי זכות ממון שיש לו בבניו עובר לאדונו כי האדון מיני' דעבד קא זכי.

ובשם הגאון מפוניבז ר' יצחק יעקב ז"ל שמעתי שבדברי הרמב"ם הנו' ה' מבאר הפסוק פ' בא וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, דקשה מאד דבגר אין הבנים בנים שלו ואינם מעבבים את הפסח, ותירץ בדברי הרמב"ם דבן נח יש לו קנין עבדות בבניו ולכן מעבבים את הפסח מדין עבדים שאינם נמולים, ולי צ"ע דמכיון שהוא גר הרי נפסק הקשר ביניהם והם אינם חשובים בניו ופקע קנינו מהם וכמו שנפסק זכות ירושה בין הגר לבניו, וכן מפורש בתוס' יבמות מ"ז א', דמילת בניו שלא נולדו בקדושה אינה מעכבת אכילת הפסח.

צבי פסח פרנק

רב ואב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו

מא"כ הי"א שאומר דאיסור שפחה לישראלית אינו אלא מד"ס שהרי מפורש בתורה שהאדון נותן שפחה כנענית לעבדו העברי הניא מותרת לו שנאמר אם אדוניו יתן לו אשה, ומדמקורו של היתר זה הוא מכח דמפורש שהאדון נותן לו שפחה כנענית א"כ באמה העבריה שלא מצינו היתר בתורה שיכול למסור אמה העבריה לעבד כנעני ש"מ שישראלית אסורה לעבד דבר תורה, עכ"ל. והנה כל העובר ישתומם, וכי ס"ד לומר דאם היתה מותרת לעבד היה האדון יכול למסרה לעבד כנעני, הרי כל מה שהאדון יכול למסור לעבדו שפחה הוא רק בשביל זכות הבנים שיהיו שייכים להאדון וכדילפי' מקרא דמשנה שכר שכיר עבדך וזה לא שייך אלא בעבד עברי לכנענית אבל באמה העבריה כיצד יתכן שיהיו בניה להאדון הא קטנה היא ואינה יולדת כדאיתא ביבמות י"ב ב', ועוד אפי' אם היתה יכולה לילד הא קיימ"ל דנכרי ועבד הבעב"י הולד כשר דהולד ישראל גמור הוא ואין בו שום צד עבדות וכמ"ש האור שמח, וא"כ ל"ש לומר שיש לו זכות למסרה לעבד על לא דבר וכל ההוכחה מכאן נפל בבירא.

וכדי ליישב דברי מהרשד"ם צ"ל דאי משום דאמה העבריה קטנה היא י"ל דבדורות הראשונים היו מולידין בני שמונה שנה כדאיתא בסנהדרין ס"ט ב', ואי משום דולד עבד הבעב"י, נאמר דמההרשד"ם קאי בשיטת התוס' ורש"י דהולד כשר היינו דצריך גירות ואינו מחלק בין ולד נכרי לעבד, דגם ולד עבד הבעב"י עבד הוא וצריך שחרור וכמ"ש בס' עצי ארזים, ומכיון דעבד הוא שייך להאדון, ומעתה כמה הוכחה מהרשד"ם דמדלא התירה תורה שיכול למסור אמה העבריה לעבד כנעני שפיר מוכח דישראלית לעבד אסור מהית ולכן אין לו רשות למסרה להאסור לה, ולשיטת מהרשד"ם והעצ"א דנכרי ועבד הבא עב"י שקולים הם לענין הולד דלמ"ד דבנכרי הולד צריך גירות ה"ה דבעבד הולד צריך שחרור דאין לחלק ביניהם, א"כ כמה הוכחתי דמפסק השו"ע והרמב"ם דח"ע וחב"ח הולד אסור בשפחה משמע דהולד ישראל גמור ממילא דה"ה בנכרי אין הולד צריך גירות.

שוב התבוננתי דעדיין הקושיא על המהרשד"ם דלעיל במקומה עומדת, לפימ"ש לעיל להוכיח מדין ח"ע וחב"ח שבא על ב"י דהולד אסור בשפחה דמזה מוכח דשיטת הרמב"ם דהולד ישראל גמור הוא א"כ אודא לה הוכחה מהרשד"ם מדברי הרמב"ם דישראלית אסורה לעבד דבר תורה, ויסוד הוכחתו הוא דאל"כ אמאי אין האדון יכול למסור אמה העבריה שלו לעבד כנעני, ולהרמב"ם לשיטתו אין מכאן ראיה כלל דשמא הא דאינה מוסרה לע"כ היינו משום דהולד ישראל גמור ולא להאדון יהי' הורע ולפיכך אין לו זכות למסרה לע"כ, ומנ"ל דזהו משום דהיא אסורה לעבד כנעני.

אולם לפי מה שהעלה בס' עצי ארזים דמה דנחלקו במה שאמרו הולד כשר אי צריך גירות דזה תליא בפלוגתא דאמוראי דלשמואל צריך הולד גירות, ולר' יוחנן הולד הוא ישראל גמור, יתכן דמההרשד"ם הכי קאמר, דעכ"פ למי"ד דהולד צ"ג יש הוכחה דישראלית אסורה לעבד מהית, דאל"כ הא יקשה לדידיה דאמאי אינו יכול למסור אמה העבריה שלו לעבד כנעני ממילא י"ל דלכופע ישראלית אסורה לעבד כנעני דאפשי פלוגתא לא מפשינן ומדשמואל ס"ל כן נשמע גם לר' יוחנן דהא לא מצינו דנחלקו בדין ישראלית לעבד כנעני.

וחשתי דאתינן להכי שוב אין לנו הכרח על מההרשד"ם עצמו דקאי בשיטת התוס' דהולד צ"ג, דאפי' אם נאמר דמההרשד"ם עצמו ס"ל כרוב הפוסקים דהולד אינו צ"ג מ"מ שפיר מוכיח דישראלית אסורה לעבד ממ"ד דהולד צ"ג וגם בעבד הולד דין עבד יש לו, דעכצ"ל בטעמא דאין האדון מוסר אמה העבריה לעבד כנעני דהיינו משום דישראלית אסורה לעבד כנעני ומכיון

יקר יקרים כשית מוה"ר ישראל וועלץ שליט"א

כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם ח"י בחד"ת

נוגע באברי הזרע דוקא, כמו הלבוש בסי' זה שכתב מדכתיב לא תעשו משמע עשיה בידיים שנוגע באברי ההולדה ומסרסן, אבל המשקה כוס עקרינ כו' כדי לסרסן אינו לוקה עליו שהרי אינו נוגע באברי הזרע, אבל איסור מיהא איכא אפי' שותה רק לרפואה, וכן המבי"ט בקרית ספר על הרמב"ם פט"ו מאיסור"ב הי"ב, כ' דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מיחייבי משום ובארצכם לא תעשו דהאי אמצעון וכתות קאי דהוי סירוס אברים, ומשו"ה לא לקו, ע"כ, וכן המ"מ כ' על הרמב"ם שם, דבסוגיא דשבת ק"י ע"ב מתבאר דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מיחייבי, ע"כ, והנה לשיטתם דבמעשה סירוס יש נפ"מ בין נוגע באברי הזרע ובין לא נוגע, א"כ קשה שם בגמ' דפריך ומי שרי כוס עקרינ והתניא כו', ומאי קושיא הא דרשא דקרא ובארצכם לא תעשו — בכס לא תעשו, זה קאי על הפסוק הקודם ומעון וכתות וכמו שאומר הלבוש דהוי סירוס אברים, משא"כ בכוס עקרינ שאינו עושה מעשה בידיים באברי הזרע, ולמ"ל לחדש חילוק חדש, ה"מ דקא מיכוין הכא מעצמו הוא, ומדלא נזכר חילוק הלבוש והמ"מ הנ"ל, ה"י מקום לומר דאין נפ"מ כלל בין נוגע באברי הזרע ובין לא נוגע, ובכל מקום שהוא עושה מעשה בגוף שעי"ז יסתרס, חשוב מסרס ועובר, ומח"ט קשה לי לשון הגר"א שכתב על דברי הרמ"א הנ"ל: „ליד אלא משום דאינו מסרס כלל", ולא מובן לי דאמאי לא נאמר דגם הרמ"א שכתב „דלא עביד כלום", נמי משמעותו דלא מסרס כלל, ולא עביד קלקול באברי הזרע דומיא דנטילת כרבלתא.

אלא דינש לעיין במה דמתרין בגמ' שם ה"מ היכא דקא מבויין, הכא [כוס עקרינ] מעצמו הוא, דלא מבואר מהו עיקר החילוק, דאם נאמר כמו שיש מי שפירש דמחלק בין מסרס בידיים ובין מסרס שלא בידיים אלא גרמא בעלמא, א"כ יקשה מה ענין כוונה לכאן, אם זה חשיב מעצמו לא בידיים מה בכך אם יכוין, וכי הכוונה משוי לי' בידיים, אך צ"ל דלהס"ד דנטילת הכרבלתא מסרסו, ורי' קרי לי' מאל"י אה"נ דה"י מוכח מדרי' דכל שלא נגע באברי הזרע, מאל"י קרי לה וחשיב ממילא, אבל למאי דדחי רב אשי דנטילת כרבלתא לאו סירוס הוא, הדרינן לסברתי דלא תליא כלל אם נוגע לאברי הזרע או לא נוגע, דגם בדלא נוגע נמי לאו ממילא חשיב לה. ומה דתמה בת"ד על עיקר הדין למה יהא גרמא אסור בסירוס, לפי"ר י"ל עפ"מ שחי' הר"ן בסנהדרין דף ע"ו ע"ב דמצמצם חשוב גרמי ולא גרמא הוא, ומאן דמחייב מצמצם היינו משום דדיינינן דינא דגרמי, ועי' ב"י בטוח"מ סי' שפ"ג שכי' ופסק הרא"ש כרבינא משום דהוי דינא דגרמי, וכ"כ המ"מ על הרמב"ם פ"ו מהל' חובל דפסק הרמב"ם הוא משום דהוי דינא דגרמי, ודינו של הרמב"ם והשו"ע הנז' הוא מדין מצמצם, דעדיף מגרמא, ולכן החמירו לאוסרו ואין ראוי דגרמא בעלמא נמי אסור דלא אמרו בהדא לאסור גרמא, ובהחפזי אקצר ואומר שלו' וברכה, כנפשו ונפש ידידו מוקירו ולא זו מחבבו.

צבי פסח פרנק

רב ואב"ד ע"ה"ק ירושלים ת"ו

מכתבו היקר קבלתי וע"ד השאלה ממגדלי תרנגולים שזורקים בגופם סם המסרס אותם ומתוך כך נעשים שמנים ביותר, אי אריד למעבד כן, וכת"ר הביא ממ"ש בשו"ע סי' ה' סעי' י"ג וכ"ה ברמב"ם הרי שכפה את האדם וכו' עד שביטל ממנו איברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו, וראוי להכותו מ"מ, ע"כ, ומזה מוכיח כת"ר דגבי סירוס גרמא אסור, וממילא דבנ"ד נמי אסור מצד גרמא, ע"כ.

ולע"ד ה"י נראה דבנ"ד לאו גרמא הוא, אלא דתליא אם סם זה דרכו להחליש ולבטל לחלוטין כח ההולדה, דאיברי ההולדה נפסדים מכה הסם, י"ל דלאו גרמא הוא, ומלבד מה שאסור כמשקה כוס עקרינ, וכמ"ש בשו"ע סעי' י"ב דאסור בכל בע"ח, נראה דהזריקה גרע טפי, דכוס עקרינ אינו פועל אלא לאחר העיכול, ולפני זה עוד אפשר להחזירו ע"י הקאה, דהא גם בסם הממית דחריף טובא מצילים את השותה ע"י הקאה, אבל זריקה זו מתערבת בדם עם זריקתה ומתחילה תיכף לפעול, ואפשר דככורת ונותק ממש בידיים הוא, דמסתבר דקפידא דהאי קרא על בטול כח ההולדה הוא, ואם ה"י עושה הזריקה באברי ההולדה הדין נותן שהוא מסרס ממש, וממילא דבזורק בשאר חלקי הגוף נמי מסרס בידיים הוא, דכל אברי האדם גוף אחד הם, ומאי נפ"מ באיזה מקום נעשה הזריקה, סוף סוף עושה מעשה בידיים בגופו, וטול ממנו כח ההולדה, ומאי סברא היא לומר דבאבר אחר גרמא הוא.

ולכן אי איכא לברורי שהסם הזה כך דרכו וטיבו לבטל כחן של אברי ההולדה, הרי"ז מסרס גמור הוא וחייב מלקות משום מסרס, אך אם יתברר שהסם הזה אינו נוטל כח ההולדה אלא מסבב סיבות צדדיות שלא ירצה להודקק במו נטילת הכרבלתא, ובאמת האברים אינם נפסדים בעצמם וגם אפשר דהדרי בריא ודאי דהזריקה וואת שריא היא דאין זה סירוס, אבל בלי ברור, מספק חסרון ידיעה יש לדון דהוי ספק דאורייתא ואסור.

ומה שכת"ר רוצה להוכיח דזריקה המסרסת שריא, מכה דברי הרמ"א בסעי' י"ג דמותר ליטול כרבלת התרנגול וכיו"ב אע"ג דמסתרס משום דלא עביד כלום באברי הזרע, הנה מקור ההלכה בשבת ק"י ע"ב, ואמנם להס"ד דנטילת הכרבלת מסרסו, ה"י מקום להוכיח דכל שאינו נוגע באברי הזרע אינו עובר, אבל במסקנא קאמר רב אשי דנטילת הכרבלת לאו סירוס הוא כלל אלא רמות רוחא כו', וכמ"ש הבי"ש שם, א"כ אין להוציא מזה דאינו עובר אא"כ נוגע באברי הזרע, אלא בל שעושה מעשה בגוף זה ומסרסו, זה חשיב בידיים ממש, וגם הרמ"א לא נתכוין לומר דהיכא דלא נוגע באברי הזרע לאו מסרס הוא, אלא ר"ל דלא עביד בהם שום שנוי ולא שום קלקול אלא מסיבה צדדית כמו בנטילת הכרבלתא וכיו"ב, אבל אין למילף מזה כה"ג דנעשה שנוי באברי הזרע, דשוב אין נפ"מ אם נוגע באברי הזרע או לא נוגע, דבקלקול אברי הזרע תליא מילתא.

ואף שיש מגדולי הפוסקים דנראה דשיטתם היא דתליא אם

בענין פצ"ד לשיטת הסמ"ג

תשובה לדברי הגר"פ פרנק שליט"א שבעמוד קנ"ט סור ג'.

הנה בעיקר יסודו של הדר"ג דגרמא ובידי אדם שקולידפטור באונס נלמד מולנערה לא תעשה דבר וזהו רק פטור שפטרם הן דהא באונס גמור אדם המזיק פטור, הנה זהו רק לשיטת התוס'תורה אבל אין מכאן ראיה שזה לא נקרא מעשה גבי פצ"ד דלא הרא"ש אבל שיטת הרמב"ם דאדם המזיק חייב גם באונס גמור, שייך בזה חיוב ופטור, אבל החילוק בין גרמא לבין בידי אדם אלא דאפילו לשיטת התוס' דפטור אין ראיה לכאן, דאדם המזיקי"ל עפ"י שיטת הרמב"ם דמשמע דסובר כשיטת הרמב"ן דגרמי

בידי שמים וכאן כתב הרא"ש להלכה, וא"צ לפרש כמש"כ שם הק"נ דזהו אוקימתא בירושלמי דאמרי' שהיה מעשה וחידו', דלא משמע כן והעיקר כדברינו.

ופי' דברי הרמב"ם שכ' 'או כרתו' ודאי כונתו על השחין שכן מורה הלשון לכל מעין בדבריו עיי"ש ואף שהיש"ש כתב שדווקא לפרש כן ברמב"ם אבל סוף דברי הרמב"ם שם שכ' 'שכל אלו בידי שמים' מוכח דלא היה כלל מעשה ביד"א, אלא שלהלכה למעשה יש מקום לומר שאם השחין כבר ביטל כח האברים אף אם כרתו אח"כ בידים, נאמר דלא פעל בזה כלום באברי ההולדה ולא יפסל עיי"ז ועיי' בס' נר אהרן להגרא' בורשטיין ז"ל שהאריך בזה.

לענין חזקה בספיקא דדינא

(המובא באוצה"פ סי' ה' סק"י סוף אות ה').

בביאור דברי הר"ן שכ' אלא שאני מסתפק בכל ס' קדושין דדברי הר"ן באמת תמוהים בזה שכ' דאפשר דמדאורייתא שרי דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה דמאי שנא מכל חיקו דממונא דאמרי' בי' העמד ממון על חזקתו, והסכימו כל גדולי האחרונים שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו, דאם כונת הר"ן לחזקת היתר של האשה למה הביא מדין תיקו דממונא ועוד האם לא מצא הר"ן בש"ס הך דינא דהעמידנה בחזקת פנויה, ועוד הוסיף לכתוב דאם תקפו תובע מוציאין אותו מידו שאינו שייך לזה.

ונ"ל דודאי הר"ן סובר דחזקה דמעיקרא לא מהני בספיקא דדינא, אלא דמכיון דחזקת ממון מהני בספיקא דדינא והיינו משום דחזקת ממון אינו בירור כלל ואינה כחזקה דמעיקרא דאפי' אם אינו דומה לחזקה הבאה מכח סברא דלא מהני בתרי ותרי וחזקה דמעיקרא מהני, היינו משום דאנו אומרים דמכיון דהדבר ספק עלינו לפסוק ולהעמיד הדבר כמו שהי' אף שאין לנו סברא ע"ה, רק דזהו דין התורה שעלינו להעמיד הדבר על חזקתו הראשונה וכל זה הוא בספיקא דתרי ותרי דשייך עכ"פ לומר דמגוה"כ נעמיד הדבר על חזקתו הראשונה, ונאמר שכן הוא אף שאין לנו סברא, אבל בספיקא דדינא לא שייך כלל לומר שכן הוא הדין, וכ"ז הוא בחזקה דמעיקרא, אבל בחזקת ממון אינו כלל חזקת בירור וגם לא חזקת העמדה על הקודם שכן הי' המעשה ורק בחזמ"ק יש ספק בזה, (עי' קונטרס הספיקות) אבל חזקת ממון ודאי שאינו בירור כלל, רק דהדין הוא דעכ"פ מספק ישאר בידי המוחזק וחזקתו אלים שלא נוציא ממנו, רק דלמ"ד ת"כ אין מוציאין מידו לא אלים חזקתו כד"ן בירור, ולמ"ד מוציאין ס"ל דכיון דכבר נעשה דין אין לשנות אח"כ (ויש לזה קצת שייכות לדין קם דינא אלא משום דשם נשתנה המצב, ונראה דשם ע"כ צ"ל משום דדין נחלות הוא דין ב"ד שיוחלט אצל ב"ד ליורש ע"פ דין וזהו מש"כ הרמב"ם הנחלות כד"נים וצריך עוד לעיין ולהרחיב בזה) ועכ"פ מצינו בסוגיא דב"מ דכיון דת"כ מוציאין מידו גם האיסור בטל, וממילא מסתפק הר"ן אולי גם איסור א"א כן, ולכן כתב דהעמידנה על חזקתה שאינה קנויה להמקדש.

אלא דבעיקר מילתא בסברא יש לומר דאיסור א"א חלוק מאיסור הקדש, דבאיסור הקדש אשכחן במקדיש תרנגולתו לבדה"ב ומרדה דפקעה קדושתה ממנה, ואפי' שמואל דחולק הוא משום דסובר כל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, אבל אי לאו הכי היתה מותרת, משום דכיון דיצאה מרשות הקדש כבר אין איסור ומצינן דבאמת עוד קיל הקדש מהדיוט, דבהדיוט צריך לדין יאוש או הפקר, אבל הקדש דהעיקר הוא רשות הקדש מכיון דהדין הוא דספק הקדש שייך לבעלים לא שייך לומר בי גזא דרחמנא איתא, אבל אי לאו הכי היתה מותרת, משום דכיון דיצאה מרשות הקדש כבר אין איסור ומצינן דבאמת עוד קיל הקדש מהדיוט, דבהדיוט

חייב מדין אדם המזיק ולא מדין קנס כמש"כ בפ"ו מחובל ומזיק הל' ז' כל הגורם וכו' כשאר המזיקין ולא כתב כמו גבי היוק שאינו ניכר בהל' ג' שדבר זה קנס הוא ומ"מ כתב בפ"ו מהל' סנהדרין הל' א' אע"פ שגרם להיוק לא נתכוין להזיק, והטעם משום דגורם אם אינו מתכוין לא הוי מזיק כלל והוי כמו שממילא ניוק על ידו ובוה לא נוכל לדמות גם ענין פצוע דכא דאף שכתבתי דאין לדמות דין חיוב ופסול לדין מעשה דבעינן גבי פצ"ד, כ"ז כתבתי אם נאמר דמזיק באונס פטור אבל אם מזיק באונס חייב וגורם אינו חייב עד שיתכוין מוכח דגורם בלא כונה לא הוי מעשה כלל.

ובאמת יש לומר כן בענינינו למשל אם שור או מזיק אחר ירדוף אחר האדם והאדם פתח בבית שעיי"ז יוכל להנצל מהמזיק וכשירצה להכנס יבא אחד וקידם ונכנס ועיי"ז מנע בעדו את ההצלה מהמזיק, בזה ודאי יש ג"מ דאם הנכנס שמנע ממנו להנצל ראה וידע שרודפין אחריו ובכונה מנע אותו מלהנצל ודאי הוא גורם בכונה וחייב אבל אם לא ידע ונכנס לצרכו מעצמו ודאי דמלבד שפטור מההיוק אלא דגם לא הוי כמעשה כלל וגם בענין פצוע דכא לא יחשב כמעשה ואם צריך דוקא ביד"א לדעת הסמ"ג שהשמים 'כלב' יהי' כשר אם יעשה פצ"ד באופן הנ"ל ועיי' בצ"צ החדש סי' ט"ו שעמד כבר ע"ז שהסמ"ג השמים 'או ע"י כלב' שכ' הרמב"ם.

והנה בעיקר דעת הרמב"ם נראה דיש כאן מחלוקת בין הסמ"ג והרמב"ם אם נאמר כפשוטו דבכונה השמים הסמ"ג או ע"י כלב, דבגמ' יבמות דף ע"ה איתא אמר שמואל פצוע דכא בידי שמים כשר אמר רבא היינו דקרינן פצוע ולא קרינן הפצוע (ולפי גירסת הערוך פציע) במתניתא תנא נאמר לא יבא פצוע ונאמר לא יבא ממזר מה ממזר בידי אדם כו' ולכאורה זוהי מחלוקת דשמואל אמר רק בידי שמים כשר וא"כ ע"י פעולה אחרת איזה שהיא יהי' פסול, אבל להברייתא גם ע"י פעולה אחרת ואפי' ע"י כלב כשר דרק ע"י אדם פסול וקצת יש לדייק מהגמ' דאי נימא דלא פליגי הו"ל למימר וכן תנא במתניתא והלשון במתניתא תנא משמע דהוא מחלוקת ואף דלא פריך בגמ' מהמתניתא לשמואל י"ל דבירושלמי שם מיתתי מתניתא אחריתא דיליף מלא יבא ממזר דגם בידי שמים פסול עיי"ש ולכן י"ל דשמואל סבר מלתא מציעתא דדוקא בידי שמים כשר אבל ע"י פעולה איוז שהיא דמיקרי פצוע והיינו שנפצע ע"י מעשה פציעה פסול, ולכן הסמ"ג אולי סובר דדוקא ע"י אדם פסול ולכן כיון שרצה לכתוב מש"כ הרמב"ם דהכהו קוץ פסול הוסיף לזה 'או ע"י פשיעתו' והיינו שבפשיעתו נפל על הקוץ ונפצע וכדאמרין נתקל פושע אבל הרמב"ם (כפס"ז מאיסור"ב) סובר כדעת שמואל דדוקא בידי שמים כשר ולכן ע"י שום פעולה אחרת ולא דוקא ע"י בע"ח אלא אפילו נפל קוץ עליו ופצעו ג"כ פסול דעכ"פ יש כאן מעשה פציעה.

ובעיקר מה שסומכים בהלכה זו על דברי היש"ש הנה היש"ש סמך על דברי הירושלמי יבמות שם, מי חוכך בה כו' והוא מפרש דברי הירושלמי לקולא ובאמת פשוט שדברי הירוש' הוא לחומרא וכמו שפירשו הקרבן עדה והפ"מ עיי"ש ועיקר דברי הירוש' לומר דמה דתניא דבידי שמים נמי פסול היינו ע"י חולי משום דא"א שלא יחכך בה וזה הוי כביד"א, וזהו ביאור דברי הרא"ש שם שכ' שבירושלמי מבואר כד' רש"י ותמיהו המפרשים דבירושלמי מבואר דע"י חולי היה כשר רק שאם אח"כ עשה מעשה בידים פסול, אבל באמת זוהי כונת הרא"ש דמד' הירושלמי מבואר דע"י חולי תמיד א"א שלא יהיה ג"כ איזה מעשה של חיכוך וכדומה ביד"א ובוה מבואר מה שהקשה התפארת שמואל על הרא"ש מד' רש"י שכתב להיפך דע"י חולי כשר אלא דשם מפרש רש"י בעיקר הפירוש של

אדם אסורה משום דצריך כריתות ומשו"ה לא מהני בקידושין דין חזקת ממון.

איסור זלמן מלצר

ר"מ ראשי להשיבה וראש המוסד הכללי "עץ חיים" בעיה"ק ירושלים ת"ו

בענין ממזר במצות פריה ורביה

בשפחה היינו משום שהיא מצות קדושה וכן מה שמותר בממזרות ומצרי ועמוני היינו משום שאינם מכלל קהל ה' וכמ"ש הנובי" (מהדו"ת יו"ד סי' קפ"ב). והחת"ס כתב דמ"ש הש"ך דממזר אינו בכל המצות היינו מצות התלויות בחיתון ופסולי קהל, אבל ישנו בכל המצות דכתיב בהו אחזה ואישות (חת"ס יו"ד סי' רעא).

מכל האמור ומדיבר יוצא לדין שממזר חייב במצות פו"ר ככל איש משראל וכדמוכח מסוגיות הגמרא דלעיל.

והנה באוצר (שם) הובא מ"ש בספר פני משה להוכיח דממזר אינו חייב במצות פו"ר ממאי דבעי למימר בירושלמי לדעת רבי יהודה ממזר לא ישא ממזרת כדי שיכלו ממזרים מן העולם (ירושלמי יבמות פ"ה, וקידושין פ"ד ה"ג), ואם ממזר חייב בפו"ר איך נבטל ממנו מצות עשה דאורייתא משום תקנה שיכלו ממזרים מן העולם. ולדידי אין זאת ראייה מכרעת דבאמת סברא זאת היא דחווה מהלכה וקי"ל כר"א דודאן בודאן מותר ולפיכך ממזר נושא ממזרת (קידושין ע"ח, שו"ע אה"ע סי' ד' סעיף כ"ד). ולא עוד אלא דמסוגיא דתלמודין מוכח דגם לרבי יהודה לא אסר אלא גר בממזרות משום דקהל גרים איקרי קהל (קידושין ע"ב). אבל ממזר בממזרת מותר מן הדין ולא אסרוהו משום שיכלו ממזרין מן העולם.

תדע מדגרסינן: רבי יהודה אסר אהייא וכו' ומסקינן דרבי יהודה גר בממזרת קאמר (קידושין ע"ד) מכאן מוכח דרבי יהודה לא פליג אדין דודאן בודאן מותר. ולכשתמציי לומר גם מהירושלמי אין ראייה דודאי היכא דאפשר לקיים מצות פו"ר באופן שבניו יהיו כשרים לא שבקינן ליה לישא ממזרת ולהרבות ממזרים והיינו דקאמר בירושלמי התם משחררין לו שפחה והבנים שנולדים מהשפחה שנשתחררה ודאי שהם בניו הואיל והורתם ולידתם בקדושה, אולם דברי הירוש' עצמו צריכים עיון דהא לרבי יהודה דגר אסור בממזרת הוא הדין ממזר אסור בגיורת ואם כן לא יועיל כלום מה שנשחרר לו שפחה. דשפחה משוחררת היא ככל גיורת אחרת ואסורה לממזר. ובשרי קרבן (שם) עמר בזה ונדחק בתירוצו ובכל אופן אין ראייה מהירושלמי לפטור את הממזר ממצות פו"ר אפילו לדעת רבי יהודה. עוד הביא ראייה לפטור ממזר ממצות פו"ר מדגרסינן אושפיזינגי דרבי שמלאי ממזר הוה וכו' ואמר לי' אי אקדמתך טהרתיהנו לבגך, פירש"י אם הייתי מכירך קודם שנשאת אשה הייתי משיאך עצה לטהר בניך (קידושין ס"ט). וגם זאת אינה ראייה לע"ד. שאם באנו להביא ראייה מסוגיא זאת טפי יש להוכיח ממתניתין דאמר רבי טרפון יכולים ממזרים ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד. שחררו נמצא הבן בן חורין. ומסקינן בגמרא דרבי טרפון לכתחלה קאמר, וכן פסק להלכה מרן ז"ל ממזר נושא לכתחילה שפחה שקבלה עליה מצות וטבלה לשם עבדות. להתיר בניו שישתחררו ויהיו מותרים בישראליות. (אה"ע סי' ד' סעיף כ') והקושיא במקומה עומדת איך מתירים לו לכתחלה לישא שפחה ולבטל על ידי זה מצות פו"ר הואיל ובניו ממנה הם כמותה וגם אחרי שחרורו אעפ"י שנקרא בן חורין מכל מקום אינו בנו לפטורו ממצות פו"ר. וצריך לומר דכיון שהוא רוצה להתיר בניו לישראל אין זה מבטל מצות עשה אלא הוא בכלל גדולה עברה לשמה (גזיר

צריך לדין יאוש או הפקר. אבל הקדש דהעיקר הוא רשות הקדש מכיון דהדין הוא דספק הקדש שייך לבעלים לא שייך לומר כי גזא דרחמנא דהדין מוציא מרשות הקדש, אבל גבי איסור א"א אף דאינה ברשות הבעל מ"מ אסורה וצריך דוקא היתר של מיתת הבעל או גירושין ומטעם זה אפי' אמר הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל

באוצר הפוסקים סימן א' ס"ק א' ד"ה אם ממזר. ולע"ד נראה להוכיח דממזר מצווה במצוות פו"ר מדתנן: כלל אמרו ביבמה: כל שהוא איסור ערוה לא חולצת ולא מתיבמת וכו' איסור קדושה אלמנה לכ"ג כו' ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין וממזר חולצת ולא מתיבמת. ובגמ' מקשינן ממזרת ונתינה מאי איכא למימר (יבוא עשה דיבמה יבא עליה ולידחי לא תעשה דלא יבא ממזר). גזירה במקום מצוה אטו שלא במקום מצוה (יבמות כ'): והא ממזרת הנשאת לישראל או ישראלית שנשאת לממזר בגיהם אסורים לבא בקהל לעולם. (אה"ע סי' ד' סעיף י"ח) ואעפ"כ מצווה ליבם אלא מגזרת חכמים אמרו שיחלוץ משום שלא במקום מצוה. ואם איתא דממזר פטור מפו"ר משום דרכיה דרכי גזעם ולא צותה התורה מצוה לתקלה להרבות ממזרים. כל שכן הוא שנאמר שלא צותה התורה במצות יבום שכל עיקרה הוא להקים לאחיו זרע ולא ימחה שמו מישראל ובממזר הואיל ואסור לבוא בקהל לעולם הוא ותולדותיו אינו מצווה במצות יבום כמו שאינו מצווה בפו"ר מטעם זה. וכיון דמצאנו מפורש דאח שהוא ממזר מצווה במצות יבום. וכדתנן מי שיש לו אח מכל מקום זקק את אשתו ליבום (יבמות כ"ב). כל שכן שהוא מצווה על מצות פו"ר. ואל תשיבני ממש"ש רש"י ז"ל מיוזק זקיק לאשת אחיו ליבום שאפילו אין כאן אח אלא ממזר זה זקוקה לחליצה (שם כ"ב). וכן כתב בנמוקי יוסף: ומיהו ממזר הזוקק חייבי לאוין הוא דממזר אסור בבת ישראל וחולצת ולא מתיבמת. ואין זו תשובה דמה שאינה מתיבמת כל אשה שהיא מאיסורי לאוין או איש שהוא בלאו דלא יבוא ממזר הוא משום גזירה אטו ביאה שניה שהיא שלא במקום מצוה דאי בעי מצי לגרשה וכדכתב הנמוקי יוסף במתניתין, אבל מעיקר הדין מצווה הוא במצות יבום ואע"ג דהוא מרבה ממזרים על ידי כך. ויפה הוכיח בשאלת יעב"ץ מגמרא: אשת ממזר לממזר או שותה או לא נוטלת כתובה. פשיטא? מהו דתימא אפוישי פסולין לא ליפוש קמ"ל (סוטה כ"ו). וזו היא ראייה אלימתא. דאם אנו נזקקים להם למחות את השם כדי להביא שלום ביניהם ולידי ונקתה ונורעה זרע, שאם היתה עקרה נפקדת ואם יולדת בצער יולדת בריוח וכו' (סוטה שם ועיי' תד"ה אמרו לו). ובכל זאת לא הקפידה תורה משום דלא לאפוישי פסולין מכל שכן הוא שלא פטרה אותו התורה ממצות פו"ר, וכלל גדול הוא בדין שאין לנו לפטור איש מישראל ממצות התורה מדעתנו וסברתנו אלא אם כן נמצא מפורש בתורה שפטרה אותו. וכמו שמצאנו באונס שלמדנו פטורו מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר (ב"ק כ"ח:). אבל ממזר הואיל ולא מצאנו לו פטור הרי הוא חייב בכל המצות שבתורה וכן מוכח להדיא מדברי התוספות (ב"ק פ"ה ד"ה אלא). קושטא הוא דהש"ך כתב גר וממזר יש כמה מצות שאין חייבים בהם ולפי"ן ספר תורה שכתבו ממזר פסול כל הספר בכל ענין (ש"ך יו"ד סימן רפ"א סק"א) אבל אין ללמוד מזה לכל התורה. דלכתיבת ספר תורה צריך שיהיה חייב בכל המצות ומטעם זה פסולה האשה לכתובת ספר תורה. הואיל ואינה חייבת במצות עשה שהומן גרמא והוא הדין לממזר דפטור מכמה מצות, אבל בכל מצות התורה חייב בהם הממזר ככל ישראל ומה שמותר

אינו מוחה את שמו מישראל, וכיון שכן מתקיים על ידו מצות פור' בישראל.

ולעיקר הטענה של דרכיה דרכי נועם, ולא תצוה התורה להרבות ממזרים. יש לומר דאדרבא זהו דרכי נועם שלא להרחיק ולד ממזר שלא חטא הוא עצמו מקיום מצות פור' ככל ישראל אחיו. שהרי עצם איסורם לבוא בקהל הוא גזרת הכתוב, וכמאמרם ז"ל והנה דמעת העשוקים אבותם של אלו עוברי עברות ואילן עלוביא מה איכפת להון, כך אביו של זה בא על הערה זה מה חטא ומה איכפת לו, ואין להם מנחם אלא מיד עושקיהם כח מיד סנהדרי גדולה של ישראל שבאה עליהם מכחה של תורה ומרחקתן על שום לא יבא ממזר בקהל ה' ואין להם מנחם אמר הקב"ה עלי לנחמן וכו' (ויקרא רבה ל"ב ז').

וכן נפסקה הלכה כרבי יוסי דממזרי ונתיני עתידין להטהר לעתיד לבוא (קידושין עב). הלכך שפיר מצווה הממזר במצות פור' הואיל ובניו עתידין להטהר לעתיד לבוא. [עי' בחי' הריטב"א שם דפליג על הרמב"ן הסובר דאליהו יטהר גם ממזרים ודאית, וכ' בשם מורו דממזרים ודאית אין אליהו בא לטהר אלא רק ספיקי יטהר]. ובוזה מתורצת קושית החו"י (הלכתא למשיחא הגהות חו"י על הרי"ף שם). ולע"ד נפסקה הלכה זאת ללמדנו חובת מצות פור' בממזר משום שעתידין בניו להיות טהורים לעתיד לבוא.

מכל האמור ומדובר למדנו לקיים פסק רמ"א שממזר פוטר את אביו ממצות פור' והלכך מחייב את עצמו במצוה זאת ואין להציאו מכלל גדול המצווה ועושה. (קידושין לא).

שכתי וראיתי בב"ש שהביא משם ספר החסידים דבן ממזר אינו מוציא את אביו מידי חובת מצות פור'. משום דממזר אינו חי (אה"ע סי' א' ב"ש ס"ק י"א). ואני עני כתבתי בזה בסה"ק משפטי עוזיאל חלק אבן העזר סי' עט סעיף ב.

ועתה אני מוסיף ואומר, לע"ד דכל זמן שבן ממזר זה לא מת בחיי אביו וכן אם מת בחיי אביו והשאר בן או בת, פוטר את אביו ממצוה זאת אבל אם מת בחיי אביו ולא השאר בנים חייב האב במצות פור' אפילו אם הבנים היו כשרים ואין צריך לומר אם היו ממזרים (עיין אה"ע סי' א' סעיף ו').

את זאת כתבתי לשם משא ומתן בהלכה, ולמעשה נראה לי שעל כל פנים הלכה זאת שנויה היא במחלוקת. וכיון שכן הדין נותן להורות כדעת הסוברים שממזר מחוייב במצות פור' באותן הנשים המותרות לו, והנלע"ד כתבתי.

בן ציון מאיר חי עוזיאל

ראשון לציון ורב ראשי לא"י

ירושלים ת"ו

כ"ג: ומשום כך מותר ליעץ לו לממזר להתיר את בניו לבוא בקהל אעפ"י שהוא מבטל מצות פור' שעליו. ועוד יש להוכיח דממזר חייב במצות פור' מדגרסינן בירושלמי על הא דמתניתין מי שיש בן מכל מקום רבי אבין בעי ובנו לכל דבר אפילו לפריה ורביה ולשנייה (ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו). ומרן הבית יוסף כתב בשם הריטב"א פירוש אפילו בבן ממזר יצא ידי פריה ורביה (בית יוסף אה"ע סי' א'). וכן כתב הרשב"א שאעפ"י שנולד בעבירה גורו ביה שניות וקיים מצות פריה ורביה (חדושי הרשב"א יבמות כ"ב:) וכן פרשו קרבן העדה ופני משה (שם) ודין זה פסקו רמ"א להלכה (שם סי' א' סעיף ו'). וכיון שמציאותו של ילד ממזר מהוה מצוה אעפ"י שהוא אסור לבוא בקהל. שורת הדין מחייבת לומר שהוא עצמו מצווה במצוה זאת. אולם ראה ראיתי למרן מהריטב"א ז"ל שהשיג על הלכה זאת מטעם מצוה הבאה בעבירה ונדחק לתרץ דהירושלמי איירי בבא על הערה באונס שמכיון שלא עשה עבירה הוא דבנו הממזר פוטר את אביו ממצות פור'. ועוד תביא דברי הרדב"ז בתשובות כת"י דבולד ממזר אינו יוצא ידי חובת מצות פור' מטעם זה דהוי מצוה הבאה בעבירה. והסתיע מדברי התוס' (ב"ב ק"ט) דכתבו אבל ממזר אצטרך רבוי משום דבזרע פסול הוי שמו מחוי (הלכות בכורות להרמב"ן פ"ח הוצאת ראם ד' נו: ד"ה ואולם). והנה אוקימתא זאת דמהריטב"א היא דחוקה מאד ואין סתם דברי הירושלמי יכולים להתפרש במציאות זאת שאינה מצויה. ובכל אופן דברי הריטב"א והרשב"א ורמ"א בהגה אינם יכולים להתפרש כן שדבר זה היה צריך לפרש ולא לאומרו בסתם. ויותר נראה לפרש דברי הירושלמי בבן ממזר שנולד מממזר וממזרת וראית שבניהם הוא ממזר. ובוזה הוא דאמרו בירושלמי שאביו מקיים מצות פור'. ואם כן מזה למדנו דממזר מצווה במצות פור' ואע"ג דמריבה ממזרים בישראל. מכל מקום כיון שהריטב"א ודעימיה נקטו דברי הירושלמי כפשוטם והרמ"א פסקו להלכה, אין אנו רשאים לדחות דבריהם מהלכה. ובאמת גם אם נקבל תירוצו של מרן מהריטב"א הדין הוא אמת שהרי ילד שנולד מהערה לאונסו של האב אסור הוא לבוא בקהל שהרי ולד הבא מאחת מכל העריות שהן חייבי מיתות בית דין או חייבי כריתות הולד הוא ממזר (אה"ע סי' ד' סעיף י"ג). ולשון זה משמע דבכל ענין שהוא בא מאחת העריות הוא ממזר ואפ"י אם בא לאונסם. ועל כל פנים מדברי רמ"א משמע דאפילו אם בא לרצונו והוליד ממזר קיים מצות פריה ורביה. ומדברי התוס' (ב"ב ק"ט תד"ה כיון) אין ראיה לפטור ממצות פור' דקישטא הוא דשמו מחוי דהרי אסור הוא לבוא בקהל. אבל אין ללמוד מזה שאינו מצוה על פור' ואדרבא ממה שהוא פוטר את אמו ממצות יבום יש ללמוד שהוא פוטר את אביו ממצות פור' אעפ"י שהוא אסור לבא בקהל. וזה נלמד מרבויה דבן אין לו לרבות בן ממזר, דאע"ג דאסור לבוא בקהל

(לסימן ו' ס"ט אוצה"פ ס"ק נ"ו)

לאות הערצה והוקרה, הנני מעתיק לפניכם איזה הערה, הבאה בקצרה, ורק לכבוד החבורה, הנמנים לדבר מצוה להגדיל תורה ולהאדירה, ושייכת להני הלכות שיצאו לאורה.

דהבעה"מ ז"ל כתב להדיא דמ"ש רבא ביבמות נ"ו ע"ב דבאונס ל"ה זונה ל"א כן אלא באשת ישראל שנאנסה מתוך שהותרה לבעל אבל בכל ח"כ דל"ש ה"ט ודאי נעשית זונה ונפסלה לכהונה גם באונס ומביא ג"כ רא"י לזה מהאי מעשה דתינוקת שירדה למלאות מים מן המעיין ונאנסה [כתובות י"ד ע"ב] ומרן הרמב"ן ז"ל פליג עליו ופשיטא ל"י להיפוך. וז"ל שם בס' המלחמות וכלישנא בתרא דרבא שם דכל באונס לא קרינן בה זונה וההיא מעשה דתינוקת מיישב דהתם לאו משום זונה נפסלה אלא משום קרא דובה כהן

ביבמות ד' ס"ט ע"א תוד"ה לא פוסלין ואפילו לר"א דאמר פנוי הבא על הפנוי שלא לש"א עשאה זונה נראה דלא מיפסלה בתרומה דאין זה לאיש זר. והנה ידוע משה"ק רבותינו האחרונים ז"ל שדבריהם סותרים א"ע ממש"כ בגיטין ד' ע"ג ע"ב תוד"ה נתן ע' גובי"ת אהע"ז ס"ד ובשורת הגרעק"א ז"ל סי' קפ"ב מש"כ בשיבוש הדברים, ולענ"ד נראה ליישב עפ"י שמצינו לרבותינו הקדמונים ז"ל בעה"מ והרמב"ן ז"ל דפליגי ביבמות פ' הבע"י אם בכל ח"כ נפסלה באונס או לא [עי' אהע"ז סי' ו' ס"ט ובמפרשים שם]

דבר אמר שם מ"ט דראב"י דס"ל דאם נשא כה"ג אנוסת חבירו הולד חלל משום דס"ל כר"א דפנוי הבא עה"פ עשאה זונה והרי מוכח משם דגם באונס נעשית זונה דזה לק"מ וכמבואר בתוס' שם לעיל ד' נ"ט ע"ב ד"ה ורב דאמר כר"א לא שסובר רב כר"א וכו' דע"כ ל"ס כוותי' בהא דאמר פנוי הבא עה"פ עשאה זונה ול"ג שם א"ר עמרם אמר רב וכמש"ש הב"ח והגרע"א בנהש"ס שם על מקומו ושפיר י"ל דרב לעצמו ס"ל דאונס ל"ח זונה אלא שמפרש טעמא דראב"י דס"ל כר"א ואינהו ס"ל דגם באונס מיחשב זונה דרב לא ס"ל כר"א מהא דכתובות ד' ט"ז גבי תינוקת שנאנסה וכמ"ש בתוס' הנ"ל [יש להעיר עפ"י במה שהוכיחו שם בתוס' פסיק שם כר"י דמכשיר והיכי מכשיר אפילו בתרי רובי אי סבר פנוי הבא עה"פ עשאה זונה וכו' דלפי"ז נדחית ראי' זו דהא שם איירי באונס ורב לשיטתו ודאי ס"ל דאונס ל"ה זונה וכנ"ל].

ולפי משנת' יש ליישב בפשיטות משה"ק רבותינו ז"ל דדברי התוס' סתרי אהדי מהא דיבמות ס"ט להא דגיטין ע"ג דמעיקרא לק"מ שהרי ביבמות שם כמו מפורש בתוס' דמיירי בפנוי' באונס דהא קיימי שם עמש"ש במתניתין האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין וע"ז כתבו התוס' בזה"ל לא איצטריך לאשמועינן באונס ומפתה דאין מאכילין וכו' ומשום לא פוסלין נקטי' ואפילו לר"א דאמר פנוי הבא עה"פ שלא לש"א עשאה זונה נראה דלא מיפסלה בתרומה דאין זה לאיש זר וכונתם מבוארת דמיירי מדין אונס וכן גם במפתה מצינו דין אונס כשהיא קטנה דפתוי קטנה אונס הוא כידוע ובכה"ג פשיטא להו דמדין זונה ודאי לא מיפסלה משום דבאונס ל"ח זונה אלא שמוסיפין עוד לחדש דלא מיפסלא בתרומה גם מאידך טעמא שאיפשר לפוסלה מקרא דובת כהן כי תהי' לאיש זר וכמבואר בדבריהם ומה זה ענין לפי"ז למש"כ בגיטין ע"ג דאיירי שם מדין פנוי הבא עה"פ ברצון שבאים לפוסלה מן התרומה מטעם זונה אליבא דר"א וכמבואר שם בדבריהם ודאי דבכה"ג שפיר ס"ל דלר"א מיפסלה מן התרומה מה"ט וכמובן. [ועמ"ש בחי' הרשב"א ז"ל ר"פ הערל גבי פצוע דכא דלר"א ודאי עשאה זונה דל"ב זר אצלה מעיקרא ופוסלה מן הכהונה ומן התרומה ע"ש מילתא בטעמא] אמנם שם בירושלמי במקומו ביבמות פ"ז ה"ה מבואר דמתניתין לא אתיא כר"א ומבואר דס"ל דלר"א מיפסלה גם באונס מן התרומה שהרי כן אמרו שם הד"א שאין אונסין פוסלין בכהונה בפנוי' וכו' ודלא כר"א וכו' וע"כ דס"ל להירושלמי דלר"א ע"כ ס"ל דגם מעשה באונס חשיב מעשה וכמשנת' ודוק.

זעליג ראובן בענגיס

ראב"ד סעיה"ק ירושלים ת"ו

כי תהי' אלמנה וגרושה וכו' מי שיש לו אלמנות וגירושין בה וכו' ולכהונה ק"ו מתרומה כדאמרינן לקמן פ' אלמנה לכה"ג וכן פירש"י ז"ל ומסתברא נמי דרב עמרם כהאי לישנא בתרא דרבא ס"ל וע"ש. והנה כבר ביארתי בספרי ח"א בשלהי מ' סוכה פ"ה במ"ש חמ"ש סי' נ"ה במאי דפליגי ר"ז ורבא בע"ז נ"ד א' דרבא ס"ל שם דמעשה באונס נמי הוי מעשה ור"ז שם ס"ל דמעשה באונס ל"ה מעשה כלל ולשיטתם אולי גם בהאי סוגיא דיבמות נ"ז ע"ב דר"ז ס"ל שם דלית בה משום זונה באונס ורבא לשיטתו ס"ל דגם מעשה באונס מיקרי מעשה ולכן ס"ל שם בלישנא קמא ד"ב משום זונה וגם משום טומאה. אלא בלישנא בתרא ס"ל דא"ב משום זונה משום דפשיטא ל' דשם זונה ל"ש רק בזינתה ברצון אבל משום טומאה יש בה משום דהוה מעשה ע"ש.

והנה ידוע משה"ק התוס' ביבמות מ"ד ע"ב סד"ה ה"נ אי נימא דזונה פסולה לתרומה כאיזה דרשה שהיא תיקשי מאי פריך הש"ס ביבמות ס"ח ע"ב על האי דרשה דאמר רב ובת כהן כי תהי' לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות ומשני כי תהי' אמר רחמנא הנך דאית בהו הוי ח"כ לאו בני הוי' ע"ש ונמצא דכי תהי' אחא ללמדנו דבבני קידושין משתעי קרא כפירש"י שם הא ח"כ ל"צ קרא דאסורה בתרומה ונשאר בקושיא ע"ש ובשעה"מ פ"ה מה' אי"ב ה"ב מתרץ קושיא זו בטו"ט עפ"י הרמב"ן הנ"ל ד"ל דהש"ס אתיא בלישנא בתרא דרבא דכל באונס ל"ח זונה ומש"ה איצטריך שפיר קרא דכי תהי' לאיש זר להיכא שנבעלה באונס דמשום זונה ליכא גם בח"כ משום דשם זונה ל"ש רק בזינתה ברצון וכנ"ל.

ויש להוסיף עוד על דברי השעה"מ הנ"ל ולהמתיק את תירוצו זה עפ"י מה שבבתי שם בספרי ח"א הנ"ל מש"כ הגאון מהר"א ז"ל בס' שפה"ג דרוש י"א דגם רב ושמואל דפליגי בב"ק ד' מ' בשור האצטדין דרב דס"ל דאונס הוא וכשר למזבח טעמו הוא משום דס"ל גם הוא דמעשה באונס ל"ה מעשה ושמואל פליג וס"ל דהוי מעשה גם באונס לכן ס"ל דהוא פסול לגבי מזבח ע"ש מה שכתבתי ליישב הדברים ממש"ק ע"ז בס' אחד, בטו"ט בעזה"ש. והנה שם בסוגיא דיבמות ס"ח מבואר דרב קאמר לה האי דרשה דא"ק ובת כהן כי תהי' לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ולדידי' הוא דפריך הש"ס ואימא נבעלה לפסול לה ח"כ וא"ש היטב לפרש כונת הש"ס לאוקמי האי קרא בנבעלה באונס דהא לרב לשיטתו הא ס"ל דמעשה באונס ל"ה מעשה ואונסא כמאן דלא עבד ול"ח זונה ושפיר איצטריך קרא לפוסלה גם בכה"ג בח"כ לפוסלה מן התרומה וכנ"ל.

ושלא תקשה לך מה שמצינו לעיל שם ביבמות ד' ס' ע"א

בדין שתוקי ואסופי

הוא מדינא דאסופי, דהרי מפורש שם בסוגיא כי אם נמצא תנוק שניכר כי האם טפלה בו להחיותו וכדומה אין בו משום אסופי וכדפסקינו בס' ד' סעיף ל"א. והקשה ע"ז הא גם בשתוקי מטפלת האם בבנה ומ"מ הוא פוסל ומאי שנא אסופי משתוקי? עיי"ש שמאריך בענין ומסיק לבסוף כי הטעם הוא מפני דבאסופי אין דנים על אמו דלא ידעין מי היא ולכן ליכא דין דקביעות, ואפילו אם נדע בברור כי בן פנויה היא שילדה בזנות ג"כ כשר כשראו בו הסימנים שלא הושלך למיתה.

והנה חוץ ממה שהבית מאיר מקשה על ראייה זו מאסופי ואומר כי שם באסופי עלינו לתלות שהולד לא בא כלל מזנות אחרי שהאם טיפלה בהילד כ"כ חזק לא שכיחא עיי"ש. הנה עצם ההשוואה של שתוקי בנדון זה אינה מוכרחת כלל. דרק באסופי לבד, כשאנו

א

באוצר הפוסקים סימן ד' ס"ק צ"ז אות י' מובא מהנו"ב שכשדנים על הולד לבד ולא על האם יש להכשיר ברוב כשרים וא"צ ב' רובי, ודבריו מובאים ביותר אריכות בפ"ת סקמ"א, וגם שרבים חולקים עליה. וכן מובא באוצה"פ שם דהש"ש ש"ד פכ"ב אם שחולק על דבריו מ"מ מסיק שבנדון הנו"ב יש להכשיר בשעת הדחק, ע"ש.

והנה נדון דיחוס משפחה מסתעף לכמה פרטים ונוגע למקרים שכחים, וצ"ע אם יש לקבוע בפשיטות שבשעת הדחק אפשר לפסוק כן להלכה. דהרי היסוד שעליו בנה הנ"ב את ההנחה הזאת, כי כשאין דנים על האם לא צריכים לחשוש דילמא אולא אייה לגביהו

מפניות או מאלה שהשליכום מחמת רעבון ומצד שני שמא מארוסות ומאלה שהלכו בעליהן למדיה. וכיון שעלינו לברר הספקות הללו צריכים לדעת מי הוא אביו (כי לא מספיק לדעת מי השליכתו). אחרי שגם מארוסה הולד כשר אם זהו מהארוס וכן גם מפניה הולד פסול אם הבעל היה פסול) לכן יש כאן החשש שנוכר גבי שתוקי, דילמא אולא איהי לגבייהו והו"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי כנלענ"ד.

ובאוצה"פ שם מציין לס' עין יצחק (אה"ע סי' ז' ח') והמציין שם רואה כי הוא מסכים לדינא דגריב רק לסג"ף בעלמא, כי בנידון שלפניו הוי כמה נמוקים להיתר, ולא נתכוון לפסוק להלכה כי שתוקי שנישאת אמו מותר בלי בדיקה. דאם נימא כן יתעורר אצלנו ספק מה דינו של הולד אחרי שתתאלמן האשה ויפסלוה לכהונה מפני הספק דילמא אולא איהי וכו', והדברים מוכיחים שאמר כן בתור סג"ף להיתר.

ב.

ומדי דברי בספק זה שעוררתי לשיטת הגריב (אם נימא דכשהאם נשואה ג"כ הולד מותר כמו במתה האם) מה דינו אחרי שתתאלמן האם, הנני להעיר כי ספק ישנו אליבא דב"ע בנוגע לאסופי. דהדין מפורש כי תנוק שנמצא מהול או משלטי הדמיה אין בו משום אסופי וכשר מה דינו אם אח"כ נמצאה האם, מי אמרינן דעכשיו דינו כשתוקי וצריכים לבדוק את האם או שאני הכא שכבר הוחזק אצלנו בכשרות קודם שנמצאה האם, ובגמרא מצינו סברא שכבר יצא עליו שם אסופי רק לחומרא, שלא יהיו אביו ואמו נאמנים עליו לומר שלהם הוא, אבל לא מצינו כה"ג לקולא לומר שמותר בלי בדיקה אעפ"י שידעין מי היא אמו.

וחפשי בספרי הפוסקים והמפרשים למצוא דין זה שהוא שכיח ומצוי ולא מצאתי לע"ע. ונראה לענ"ד לומר דגם כה"ג נימא שכבר יצא עליו דין אסופי להיתר וגם אם נמצאה האם לא מצרכינן בדיקה. כי למעלה פרשנו שאומדן חכמים הוא כי במקרה כזה שהאם התגברה על אהבתה הטבעית לפרי-בטנה והשליכתו אינה מטפלת בילד פסול ואינה חוששת לחייו. ולכן כשראו הסימנים המוכיחים שדאגה האם להחיותו ולחזקו סמכו ע"ז להחליט כי כשר הוא. ולכן גם כשלבסוף נמצאה האם לא נתבטלה הוכחה זו והולד כשר.

אולם לשיטת הגריב אין לומר כן, שהרי הוא תולה את כל ההיתר רק ע"ז שאין ב"ד דנים על אמו אלא על הולד בלבד, שהוא תמיד מקרי פריש ואין בו חשש של קבוע. כי אם היינו חוששין גם בולד לא היה מועיל מה שהולד הומלח והוחתל להכשירו שהרי אינו עדיף משתוקי (ורצה לפרש דברי הגמ' אין בו משום אסופי היינו שאם תבוא אשה ותאמר בני הוא היא נאמנת, עיי"ש, א"כ עכשיו שהאם לפנינו (וישנם עדים שהיא אמו של התינוק המושלך) ואנו דנים עליה לכהונה צריכים לפסול גם את הולד כמו בכל שתוקי, ועל איזה סמך נקל עליו להכשירו?

ובכן אם ננקוט כהגריב תצא מזה חומרא גדולה במקרה השכיח, שהילד נמצא מסודר ומוחתל כראוי ואח"כ נמצאת האם ואינה רוצה לומר ממי נתעברה דלדידיה הילד פסול.

וכן נסתפקתי בעובדא אחת היכא שפנויה מסרה ילדה למוסד לגדלו והודיעה שהוא גולד בזנות אבל לא מסרה מי היא, וכל שכן שלא הודיעה מי הוא אבי הילד ואין איש יודע שמה ומקומה, מי אמרינן דדינו כאסופי ופסול, או דילמא זהו כמו משלטי הדמיה וכדו', שהרי דאגה לחייו ולעתידו בזה שמסרה אותו למוסד שמתפקידו לחנך ילדים עזובים ומושלכים.

והנה לפי הסברא תאמורה קודם אין זה דומה לילד שנמצא מהול או הומלח והוחתל כראוי משום דרק כשהאם משליכה אותו ישנה האומדנא דאלמלי פסול היה לא היתה מטפלת בו, אבל הכא שהיא יודעת שם המוסד אינה נפרדת לגמרי מן הילד ואפשר לה בכל עת מצוא לבקשו ולמצוא אותו ואין בכך ראי' שאינו פסול.

וראים שהאם השליכה את הילד מבלי לדעת מי שיאספהו ולהיכן יביאווה ואפשר מאד שלא תהי' לה יכולת לראותו כל ימי חייה, רק שם ישנה אומדנא כי אלמלי היה הילד פסול לקהל לא היתה מטפלת בו כ"כ להחיותו ולחזקו, ואומדן חכמים היא כי אשה שמתגברת על אהבת אם לילדה ומקשיחה לבה עד כדי כך שמשליכה אותה אינה חסה על חייו אם פסול הוא, ולכן מכיון שדאגה לשלומה הרבה סימן שהוא ולד כשר, וסמכו על אומדנא זו להתירו לקהל במקום שכל האיטור הוא רק משום מעלה עשו ביוחסין.

אבל בשתוקי שהאם מחזקת הילד אצלה ומטפלת בו ברחמי' אם אין כל הוכחה מזה על כשרותו, שהרי רואים בעליל כי אמהות מגדלות גם ילדים פסולים ודאיים ומסורות להם בכל רגשי לבן, כי עזה כמות אהבה ואפילו לילדים פסולים ולפושעים פליליים וכדומה.

והראיה שהביא בגריב מדין ביצה שברמ"א סי' קי"ג, דאם נמצאה ביצה בחצר שיש בו תרנגולות כשרות וטרפות, אמרינן כי הביצה מרובא פריש ורוצה ללמוד משם לכאן — כבר דחו האחרונים. והסבר הגיוני לחלק בין זל"ז נמצא בס' שערי ישר (שמעתתא ד' סוף פ"ד) ותמציתו היא כך, דבביצת הטרפה הפסול הוא משום יוצא מן הטמא ולכן יש על הביצה דין פריש, כי מקור איסורו הוא משום שיוצא מדבר אסור, אבל בן הממזר או הממזרת פסול משום שהוא בעצמו ממזר, כי התורה אמרה, "לו הלך אחר פסולו", וכמו שבן הכהן הוא כהן מחמת עצמו ולא מפני שיצא מן הכהן שזהו גדרה של הכהונה על כל זרע אחר, כן גם גדר הממזרות על כל הזרע של משפחה שיש בה צד ממזרות ולכן אין זה מקרי פריש, אלא שצריכים אנו לדעת אם יש פסול משפחה באב, ועל ספק זה אנו אומרים דילמא אולא איהי לגבייהו והו"ל קבוע ואין כאן דין רוב ולכן הולד אסור גם כשלא דנים על האם.

ועצם הסברא דכשאנו דנים על האם ממילא הולד פסול לא מובנת, שהרי הדיון על האם הוא אם היא פסולה לכהונה והדיון על הולד אם הוא כשר לקהל ואין ספק זה נגרר אחרי הספק של האם. ובאמת נראה לי בפירוש הסוגיא בקדושין ד' ע"ג כי גם על האסופי אנו חוששין מתורת קבוע, אעפ"י שרבא לא הזכיר זה בנוגע לאסופי ויש לומר שסמך ע"ז שנוכר ספק זה גבי שתוקי, ואעפ"י שזהו דבר חדש שלא מצאתי לע"ע במפרשים הנה הדוחק בפירוש הסוגיא יאלצני לומר כך, דהגמרא אומרת שם דבר תורה אסופי כשר מ"ט אשת איש בבעלה תולה, מאי איכא מיעוט ארוסות ומיעוט שהלכו בעליהן למדינת הים — כיון דאיכא פנויות ואיכא נמי דמחמת רעבון הוה פלגא ופלגא והתורה אמרה לא יבוא ממזר ומה טעם אמרו אסופי פסול אלא מעלה עשו ביוחסין.

ותמוה מאד הא"ך אמרינן דספק פנויות ומחמת רעבון הוה פלגא נגד ספק ארוסות ושהלכו בעליהן למדיה — הא בודאי זה תלוי בתנאי המקום ואין שני מקומות שיון בזה, יש מקום שהארוסות מרובות ויש שהן מעטות, יש מקום שהרבה אנשים נדדו למדיה והשאירו נשותיהן ויש שרק מעט הלכו והא"ך פסיק רבא לומר שזהו פלגא ופלגא? ומאי שנא ממצא בה תנוק מושלך דתליא בכל מקום ומקום לפי מצבו אם רוב ישראל או רוב נכרים, וכאן קפסיק ואמר שבכל מקום הוה פלגא ופלגא.

וחוץ מזה הנה במתניתין תנא דאסופי מותר בממזרת, ואם באותו המקום שנמצא האסופי הפנויות מרובות ושהלכו בעליהן למדיה מועטות הרי הולד כשר ודאי, כי במקום רוב לא מקרי ספק כמו שפירשו הראשונים ז"ל (עיי' ברשב"א בחידושי לקדושין שם, דכל היכי דרובא פסולים כממזר ודאי משהו לה דרובא דאורייתא), והא"ך מתירין אותו בממזרת?

ולגודל הדיוק נראה לענ"ד לפרש הסוגיא כך, דמה שאמרו פלגא ופלגא היינו לומר שישנם כאן שני צדדי הספק, מצד אחד שמא

האב משווה לוולד להיות כמוהו והנולדים מהורים פסולים הולכים אחריהם וממשיכים את הפסלות. ושם לא איסור הביאה גורם ממזרות. כי גם ממזר שנשא גיורת בהיתר גמור הולד ממזר, אלא גוה"כ היא לו — הלוך אחר פסולו. ולכן כשיש ספק בדבר הרי נקודת הספק היא תמיד מי הוא האב כשר או פסול, שהרי מהותו של האב הוא שורש הפסול.

לא כן בקרובים האסורים ול"ז באיסור כרת. שם הסיבה הגורמת לולד דין ממזרות היא לא מהותו של הבעל שהרי בעצם גם הוא כשר אלא מהותה של פעולת הבעילה והספק שיש לנו שמא נתעברה מקרוב, היינו שמא היתה ביאת איסור הגורמת ממזרות לולד.

ולכן הדין הוא כי רק בחשש פסולים כשאולא אייה לגבייהו ה"ל קבוע, משום שהספק הוא על מהות האדם והוא קבוע במקום, אבל בחשש קרובים שהספק הוא על הפעולה אין לומר דין קביעות, שהרי הספק על הפעולה ואיננה קבועה במקום ואפי' כשהלכה אייה לגבייהו אזילנן בתר רובא, וזה מתקבל על הדעת בענין קביעות.

וכן בסוף פ"ק דכתובות לענין היתר האשה לכהונה, דחיישנן דילמא אולא אייה לגבייהו ברור הדבר כי הספק שם הוא על מהותו של הבעל. כי פסול זונה אינו תלוי כלל באיסור ביאה אלא במהותו של זה שנבעלה לו, כך פירש רבינו הרמב"ם בפ"ח מהל' איסורי ה"ה וז"ל: "הא למדת שאין היות זונה תלוי בביאה של איסור שהרי הבא על הנדה ועל הקדשה והנרבעת לבהמה נבעלה בעילת איסור ולא נעשית זונה, ומי שנבעלה לחלל נבעלה בעילת היתר כמו שיתבאר ונעשית זונה וכו'". והסבר זה שייך גם לדינא דקביעות, דכשהספק הוא על האיש שייך לומר קבוע וכשהספק על הפעולה אין דין קבוע בזה כי אין הפעולה קבועה.

ואולי זה נכלל במה שכתוב בש"ש המחלק בין פסול כללי לפסול שהוא רק לאלה בלבד, אלא שלא פירש לנו עיקר הטעם של חילוק זה. ולפי"ז מתקבלים מאד דברי הש"ש שם, כי מה שמצרכינן לבדוק את האם הוא דוקא בדאיכא מיעוט פסולים שם, אבל כשאין אפילו מיעוט פסולים אין צורך בבדיקה והולד כשר. והאידנא פסולי קהל לא שכיחים כלל, דמצרי ואדומי ונתיני נתבלבלו בין האומות וישנם מקומות שאין ממזר ודאי כלל. ובמקום כזה בודאי דאין חוששין לשתוקי כשאי אפשר לבדוק את האם.

הערות בהלכות פצוע דכא ובאיסור סירוס דאדם ודבהמה.

א.

נודמן לי לדון ולהתעמק בהלכה זו בקשר לשאלה חמורה שבאה לפנינו שיש לה ערך כללי. ידוע כי מספר של יהודים נסתרסו ע"י הנאצים בפעולות של סטרליזציה המבוצעת בדרכים שונות וע"י כך נשלל מהם כח ההולדה ונשארו עקרים לכל ימי חייהם. השאלה היא אפוא אם קרבנות סטרליזציה זו אסורים לבוא בקהל ד' כדן פצוע דכא וזכרות שפכה שהתורה אסרתם.

והנה בגמרא איתא כי רק אלה שנעשו פצ"ד בידי אדם (או ע"י בע"ח וכדו') אסורים אבל מי שנולד כך או שנעשה פצ"ד בידי שמים כגון ע"י רעמים וברד מותר. וע"י חולי, הרמב"ם מתיר והרא"ש אוסר, אבל כל גדולי האחרונים פוסקים כהרמב"ם — הבי"ח הח"מ והב"ש — ואומרים שגם רש"י ס"ל כן וכן ב"ש"ש ועוד, והרבה מקילין גם כשהחולי הביא לידי רקבון שהוצרכו הרופאים לנתח ולהסיר הביצים שג"ז נחשב ביד"ש, וכל זה נזכר באוצר הפוסקים לסימן ה' ס"ק נ"א וס"ק נ"ו.

ברם מצינו בראשונים שיש גם סריס אדם שמותר לבוא בקהל, ונחלקו בזה רש"י ותוס' בסוטה כ"ו ע"א, שלדעת רש"י אסור ובתוס' תמהו ע"ז. דמגנן דסריס אדם בגון שותה כוס עקרי

ובאמת נודע לנו כי אצל מוסדות כאלה, המקבלים ילדים מושלכים ומוסרים אותם לאנשים הרוצים לאמץ ילד עזוב, יש עכשיו נוהג כי האם המוסרת את הילד צריכה לחתום שלא תדרוש את הילד בחזרה לעולם והם לא מודיעים לה למי הוא נמסר ואיפה מקומו, כדי שלא תדרוש אותו בחזרה וגם שלא יטרידו את המאמץ בביקורים ובדרישות. אבל בכל זאת מכיון שהפרטים הנוגעים לילד נרשמו בפנקס יש לה תקות שתוכל להשיג ידיעות עליו ועל מקומו. ולשיטת הגר"ב הילד כשר כיון שאין אמו לפנינו ואין דנין עליה, כמו שנתבאר וקשה להכריע בדבר.

ואגב מצאתי לנכון להעיר במה שנזכר באצה"פ שם (ס"ק צ"ז אות ד') כי ישנן חילוקי דעות אם חוששין גבי שתוקי רק לנתין ולממזר או גם לקרובים חייבי כריתות, ונזכר שם כי יש מחמירין הסומכין על דברי הנמו"י (יבמות ס"ז א' אלמנה לכה"ג), דחשיב בין הפסולין שהוששין להם גם אביה ואחיה ושאר הקרובים. אולם רוב גדולי האחרונים ס"ל דאין חוששין לקרובים ומביא דכן היא דעת הפנ"י ההפלאה והש"ש ועוד, וכן הסכימו בס' עין יצחק וכתב ס"פר וערוך השולחן ובאחיעזר (ח"ג סי' כ"א). אולם בטעמו של דבר דלקרובים לא חיישנן יש לנו נימוקים שונים וישנם כאלה שקשה לכסס עליהם הלכתא גבירתא דא.

דהנה בש"ש (ש"ד פכ"ב) מסביר הטעם משום דבכל התורה סגי בחד רובא והכא משום מעלת יוחסין הצריכו תרי רובי, אם כן זהו רק בנתין וממזר שהוא פסול כללי. משא"כ בקרובים שאינם פסולים אלא רק לאלה בלבד, ע"ש.

וההפלאה (כתובות י"ג) רוצ"ל הטעם משום דברי הירושלמי, דבזנות רצה אחרי הפסולין. ובעין יצחק מבאר בארוכה הטעם משום דבקרובים לא תקיף יצריה, דאהני בן אנשי כנה"ג וכו', ויש שביארו טעם אחר כי כיון דידועים אנו מי הם הקרובים הרי עלינו להעמיד אותם בחזקת כשרות, שלא עברו על חייבי כריתות וכשי"כ היכי שיש רק קרוב אחד דמוקמינן אחזקת כשרות שלו. עיי"ש באצה"פ.

ברם יש הרבה להעיר על הטעמים הנזכרים וניכר כי הם נאמרו רק ליתר תוקף ולשם הסברה, אבל לא על זה מבוססת ההלכה כי לקרובים לא חיישנן. דלטעמא דבזנות רצה אחר הפסולין הנה כל שכן דאיכא למיתלי בנכרים השטופים בכך (ומטעם זה גיורת פחותה מבת ג' שנים ויום אחד ג"כ אסורה לכהן), וכשי"כ ערביים ובכ"ז לא תלינן בנכרי (ועי' בב"ש סי' ד' ס"ק נ"ב שהביא שתי דעות אי חיישנן לגברי היכא שהיא לא טענה כך). ומה שאמרו כי בקרובים לא תקיף יצריה זה דוקא בקרובים מחמת לידה ועדיין יש מקום לחשוש בקרובים מחמת חיתון דלגבייהו תקיף יצריה. ובאמת כיון שמצוי הרבה שהיא גרה עם הקרובים בבית אחד יש מקום לחוש יותר מהן משום קורבת מקום, דאף דאמרינן רוב וקרוב הולכים אחר הרוב אבל כשאין רוב כנגד הולכין אחר הקרוב, ואין לומר כאן רובא לא קרובים נינהו, שהרי לענין יוחסין לא סגי בחד רובא.

וכן גם הטעם שמכיון שהקרובים ידועים לנו אנו מעמידים אותם על חזקת כשרות גם כן לא מספיק, דהרי פסקינן בשו"ע סי' ד' סעיף ל"ז דשתוקי שקדש אשה שאביה היה קיים בשעה שנתעברה אמו הרי"ז רק ספק דקושין, משום דחיישנן שמא אחותו היא וכן כל כה"ג. הרי שגם כשהספק הוא על איש אחד גם כן חיישנן ולא מוקמינן ליה בחזקת כשרות, דגם זנות דפנויה עבירה היא, וגם היא ודאי בחזקת נדה שלא טבלה לביאת זנות.

ולכן נראה לענ"ד לומר דבר חדש, כי חוץ מהטעמים המיוחדים שהזכירו גדולי האחרונים יש גם טעם כללי המסתבר מאד, ואף שלא נזכר מפורש אפשר כי הוא כלול בדבריהם.

כי יש הבדל יסודי בין ממזרות הבאה מחמת ביאה של פסול ובין זו הבאה ע"י ביאה של חייבי כריתות. דבפסולים הדין הוא שפסול

כדי שלילת כושר ההולדה. וכדאי לתאר את התכסים האחרון שנעשה מבלי שידע מזה האיש שנפל קרבן למעשי הרשע שלהם.

את האנשים שהחליטו לסרסם הכניסו לאולם אשר באמצעו קבעו מחיצה ובה אשנבים קטנים וכל אחד נצטווה לגשת אל האשנב ולענות על שאלון שהיה מונח שם. האנשים כתבו תשובותיהם על השאלות המוצעות ולא הרגישו כי מהדד השני של המחיצה הוצבה מכונת נרטגן שהקרינה קרני אור דרך המחיצה מול אברי המין של העומד ליד האשנב. הדבר היה מתוכנן בצורה כזאת כי עד שיספיקו האנשים לענות על כל השאלות תהא באפשרות קרני הנרטגן לחבול באשכים ולאבד מהעומד ליד האשנב את כושר ההולדה שלו לחלוטין מבלי שהלה ירגיש בכך א).

השאלה היא אפוא על שני סוגי הסירוס אם הם בגדר פצויד שאסרה תורה לבוא בקהל או לא. והנה בנוגע לאופן הראשון שנעשה ע"י הפסקת השביל של הזרע יש להוסיף כי השאלה הזאת משתרעת על שטח יותר רחב ונוגעת לרבות אנשים שבוצע בהם נתוח של בלוטת הפרוסטטה הגורמת עצירות השתן. דבר השכיח בימינו מאד ביחוד אצל אנשים הבאים בימים. במעשה נתוח כזה נפסק לעתים קרובות השביל הנזכר, שבו עובר הזרע מן האשכים והאיש נעקר ע"י כך. כפי ששמעתי מרופאים מפורסמים יש שהשביל נפסק ע"י מעשה הנתוח ויש שהמנתחים מפסיקים אותו לפני הנתוח כדי למנוע אפשרות של דלקת ב). ואעפ"י שאין האיש מרגיש כי נשתנה אצלו איזה דבר, בכ"ז ברור הדבר כי פסיקת השביל עשתהו לעקר, אלא שיש לדון אם זהו בכלל פצויד כנ"ל.

ואמנם יש מקום לומר שאחרי זמן מסוים של הנתוח מתחברים שוב שני צדדי השביל ונפתח הצנור כקדם, ואם יש כאן ספק הרי הרבה פוסקים ס"ל כי ספק פצויד מותר ואין עליו אף איסור דרבנן. כמפורש בנ"י ובבית אפרים ומובא באוצה"פ סי' ה' ס"ק י'. ברם יש לחקור אצל הרופאים אם זהו ספק שקול ושכיח שיתחבר כראוי מאליו. והנה דברתי עם הד"ר בוס מפה. מנתח ואורולוג מפורסם, ולדבריו לא שכיח שיתחבר מאליו אלא שאפשר לחבר שתי הקצוות ע"י נתוח מיוחד אם לא עבר זמן רב אחרי שנפסק. בכל אופן יש כאן מקום עיון אם זה מקרי ספק וצריכים לברר גם אם יש ביכולתו של רופא מומחה להכיר החבור או לא ג).

ואין לומר כי אם הרופא יכול לחבר ע"י נתוח הוה פסול החוזר להכשרו וכשר, משום דכלל זה הוא רק במקום שמעצמו חוזר להכשרו, או ע"י סמי רפואה שהחולה בעצמו יכול להשתמש בהם וכדומה, אבל דבר שצריך להיעשות ע"י מנתח מומחה אין זה כלל בגדר פסול החוזר להכשרו. דבר זה מסתבר מאד וישנן ראיות לכך וגם נזכר באוצה"פ ס"ק ל"ה בכ"ס ספר האלף לך שלמה וזה מוכח ממקומות רבים, כמו שאנו אומרים בנוגע לדיני טריפות, דמפורש בגמרא לענין כליות דגמירי, דאי בדרי ליה סמא חי"י (חולין ד').

למנתח ואורולוג נודע פעה"ק, והשיב לנו שבכלל כל הדיון ע"ד חיבור השביל מאליו, הוא רק באופן תיאורטי, שלמעשה נחשב הגבר שנותק לו השביל לעקר, וגם ע"י נתוח קשה לחבר השביל באופן יעיל בדרך כלל.

על שאלתנו אם יש לחשוב שבכל נתוח בפרוסטטה מנתקים את השביל או שזה בא במקרה, השיב, שאמנם מקובל אצל כלל הרופאים לנתק בכל נתוח, אולם הוא עצמו ג"הג שלא לנתק בשום נתוח. ובשעתי שאל את בעל החזון איש וצ"ל איך לנהוג, והשיב שבכדי שיהא יותר בטוח מסיבוכים יש להפסיק תמיד, ועל שאלתו אם הרופא צריך להודיע להמנותח שנפסק השביל, השיב, שאינו צריך, אולם — הוסיף הרופא — למעשה אני נוהג גם כעת שלא להפסיק השביל, מפני שכעת עם המצאת אמצעי חיסון נוספים ותרופות חדשות, אין החשש לסיבוכים מדאיג כלום, שיש די אמצעים למנוע ולרפאם, ומצד שני הרי אין להיות בטוח לגמרי מסיבוכים גם אם ניתק השביל הוה לכן אין אני מנתקו, ואפשר לי לקבוע שלכה"פ בעשר שנים האחרונות אינני זוכר שום מקרה, שאי ניתק השביל גרם למנותח לאיזה שהם תוצאות לא טובות. (המערכת).

אסור ד', ומלשון „בגוף" משמע דיש עוד גווי סירוס ע"י אדם שמתוירים.

והנה בכוס עקרינו עצמו נחלקו הפוסקים כמובא בפת"ש לסי' ה' ס"ק ט' ומפורשים הדברים ביותר באוצה"פ ס"ק נ"ז. והחת"ס חושב כוס עקרינו לפצויד שבידי שמים ומתיר, אף שעל ידי שתיית הכוס בא לו הסירוס, ובס' תורת חסד רוצ"ל דכל פצויד שאין שינוי נכד באברי ההולדה מותר, וממילא בשתה כוס של עקרינו מותר.

וכיום אין לנו מושג על טיב הפעולה של כוס עקרינו, כי בזמננו אין תרופה כזו שע"י שתייה נעשה בן אדם עקר לא לאיש ולא לאישה, ומסתבר הדבר כי גם בימים קדמונים לא גרם שתיית הכוס לשינוי אורגני אלא לשינוי פונקציונאלי בלבד שמשפיע על חוט השדרה או על העצבים וכדו' ונעשה עקר, וזהו טעם המתירין בכוס בזה משום דס"ל כי רק שינוי אורגני באחד האברים הנזכרים (גיד, ביצים וחוטאי ביצים) שנעשה בידי אדם אסרה תורה ולא מניעה אחרת שאדם עושה לבטל כח ההולדה.

ואין להביא ראיה כלל ממה שמצינו בשבת ק"י ע"ב שאסור לשתות כוס של עקרינו ומשמע שם שהאיסור הוא מה"ת, שהרי לא מפלגי שם בין סירוס ממש לשתיית הכוס, כי שאני דין פצויד ליאסר בקהל מאיסור סירוס, והבדל גדול ביניהם, דאיסור סירוס הוא על ביטול כח ההולדה באדם או בבהמה ולא חשוב באיזה אופן נגרם הביטול, אבל איסור פצויד לבוא בקהל שאינו אלא אם נעשה בידי אדם, הקפידה תורה על החבילה באברים הללו ע"י פציעה וכריתה, ניתוק ודיכה ולא באופן אחר.

ברם מתשובת חת"ס (סי' י"ז) נראה שהוא סובר כי כוס עקרינו משפיע גם על אברי ההולדה עצמם, ובכ"ז מתיר את השותה כוס כזה לבוא בקהל מפני שנעשה רק ע"י גרמא ולא ע"י פעולה ישירה לחבול באיברים, וכך משמע לשון הלבוש בס"י ה' ס"ב האומר שמגיע כח המשקה עד איברי ההולדה ומסרסן, ואם נימא כן יוצא מזה כי גם לפעולות הסטרליזציה אם לא חבלו באיברים באופן ישיר אלא ע"י גרמא בלבד יש דין כוס עקרינו, אשר רוב הפוסקים מתירין וס"ל דהרא"ש האוסר יחידאה הוא, כאמור.

ב.

והנה הפעולות שהשתמשו בהם הנאצים למעשי הסירוס הם (כפי ששמעתי מרופאים מומחים שבררו את הענין) בשני אופנים. יש שהפסיקו את השביל VAS DEFERENCE אשר דרכו עובר הזרע מן האשכים לפנים ומגיע למקום היציאה, וע"י הפסק זה ניטל מהאדם כח ההולדה אעפ"י שהוא עדיין בר שכיבה, והוסיפו הרצחנים חטא על פשע כי עפ"י רוב חתכו מהשביל חלק קטן כדי שלא יוכלו להתחבר שני צדדי השביל ויתרפא, ויש שהשתמשו בהקרנה חשמלית, דהיינו בקרני-רנטגן לחבל את הרקמה של האשכים עד

(א) בהסבר נוסף מפי הד"ר שפירא הי"ו מפעה"ק (מומחה נודע לרפוי הפרעות בחיי המין) אמר לנו, שההקרנה אינה פועלת ניתוק או חבלה אחרת באברי ההולדה, ורק נתחצו מעט במדה שעין בלתי מזוינת במקרוסקופ לא תבחין כוזה, אך ע"י ההקרנה נשללה מתאשכים כח ייצור הזרע.

(המערכת).

(ב) ראה הערה ב' קטע ב'.

(ג) על שאלתנו ל"ד שפירא הנ"ל, אם אפשר לבדוק אח"כ ולברר אם נתחבר השביל, ואם נתחבר באופן יעיל, שיעביר הזרע, והשיב שאפשר רק ע"י בדיקת הזרע היוצאת, (אם מותר להוציא זרע לשם זה, מקומו בס"י כ"ג), אבל עצם ההפרשה בעת ההזדווגות או במקרה לילה, אחרי הנתוח, אינה הוכחה כלל שהשביל נתחבר ומעביר הזרע, שיתכן ואין בכל ההפרשה אף טפת זרע א', שההפרשה בעת ההזדווגות (גם בבריא) מכילה גרעיני זרע רק חלק א' מסי, והשאר היא רק לחות המחבקצת מהתעוררות החשק, וכרוק בעת האכילה, ומשמש רק עסוף ומלוי לגרעיני הזרע.

לשם בירור יתר על אפשרות חיבור השביל מאליו, פנינו לפי עצתו

נ"ד) ולכן אין זה מטריף משום דיש לו רפואה. ואין זה נוגע בלל לנקיבת האברים הפנימיים שמטריפה מהלל"מ, אעפ"י שבזמננו עושים נתוחים פנימיים לאדם ולבהמה ומתרפאים עי"ז, וזה פשוט.

ג.

ובעיקר הדין של פסיקת השביל הנ"ל נראה לכאורה שזהו מה שנזכר בגמרא יבמות (ד' ע"ה ע"ב) בשם גובתא דש"ז, דמפורש שם כי אם נסתם ואפיק במקום קטנים פסול משום דשלא במקומה אינה מבשלת, וכן פסק הרמב"ם ורוב הפוסקים. וכפי ששמעתי מפי רופאים מומחים זהו השביל היוצא מאשכים לפני הגוף ומגיע למקום היציאה ואם הוא נסתם או נפסק זה יוצא עם שאר פסולת הגוף דרך הויצה והשתן. (אמנם לדבריהם בשביל זה הזרע יורד כבר "מוכן" אחרי שהוא נתבשל, אך אין לזה סתירה מדברי הגמרא כי אפשר לומר דמה שאמרו אינה מבשלת הכונה שאינו יוצא ברתחה וביורה כחץ כמו שצריך). ואין למצוא חלוק בין נסתם לנפסק ונראה שלדעת הפוסקים היהו פצו"ד שנאסר בקהל. כל זה לכאורה.

ברם אחרי העיון והחקירה מרופאים מומחים באתי להחליטה כי השביל הנזכר למעלה SVA DEFERENCE איננו גובתא דש"ז שעליו דנו בגמרא יבמות שם ור' פפי פסק דאם נסתם פסול, כי שם נזכר שע"י סתימת הגובתא הזרע יצא במקום קטנים (היינו דרך צנור השתן) והפסול הוא משום דשלא במקומו אינה מבשלת, ואילו השביל הנ"ל כשנסתם או נפסק אין להזרע כל מוצא להאבר. כן אמר לי הפרופסור לגיניקולוגיה הירש מפה, שהוא מומחה גדול בענינים אלה, והוסיף כי במשך הזמן אחרי שנפסק השביל מתבטל כח האשכים ליצור זרע אעפ"י שאין זה ניכר לעין.

וכן מובא באוזה"פ ס"ק כ"ה בשם הישועות מלכו ומפורט יותר בדברי החזון איש, ושמענו כי כששאל אותו רופא מומחה ויר"ש אם הוא צריך לומר להאיש המנותח שנפסק אצלו השביל הנ"ל ואמר שאין צורך להודיע לו. ונראין הדברים שפסיקת השביל אינה אוסרת כלל את האדם לבוא בקהל ואין זה מסוג פצו"ד וברור"ש, מפני שאין כאן כל פגיעה בשלשת הגורמים הנזכרים בש"ס ואינו אלא סתם עקר שהתורה לא אסרתו.

ואפשר להוסיף עוד בהרחבת הענין ולומר, כי הרי ידועה דעת הר"א ממיץ בס' יראים, המובאה בסמ"ג ובמרדכי וגם ברא"ש ובאגודה והזכירו הטור והנמוקי יוסף, שחולק על דברי רש"י ומפרש דברי הגמרא ביבמות שם דמה שאמרו בניקב הגיד וכן בנסתמה הגובתא שהוא פסול, הכונה לא שהאיש אסור לבוא בקהל אלא שהולד שנולד לאשתו פסול משום ממזרות ודאית אחרי שהוא אינו מוליד, ואמנם הטור והב"י ועוד פוסקים דחו דבריו מהלכה ופסקו כרש"י והרמב"ם דהאיש פסול לקהל, אבל כל זה בנוגע לדברים שנזכרים בגמרא שם, אבל פסיקת השביל הנ"ל שאינה נזכרת כלל עלינו לומר שאין זו מסוג פצו"ד וברור"ש ואין עליו איסור לקהל.

ובל האמור שייך לא רק לפסיקת השביל אלא גם כשחתכו ממנו חתיכה, כמו שנהגו הנאצים למנוע כל אפשרות תיקון ע"י נתוח מפני שאין מקום זה פסול כלל.

ד.

ובנוגע לאלה שנסתרו באופן השני, היינו ע"י הקרנה של קוירנטגן שפעלו על האשכים לשלול מהם את הכח ליצור זרע, הנה מלבד מה שיש לומר שאין זו חבלה בגוף האיברים, כי אין פעולה זו נכרת לעין כלל, יש עוד טעם להתיר ולומר שאין למסורסים אלה דין פצו"ד.

דהנה מדברי הפוסקים אנו רואים שסוברים כי בידי אדם מקרי רק כשעשה מעשה ממשי שהביא את הסירוס, אבל מה שנעשה בגמרא דיליה אין זה מקרי בידי אדם, וזהו הטעם של החת"ס שמתיר את הנעקר ע"י כוס של עקרינו, מפני שזה מקרי בידי שמים, דאע"ג

שהפעולה הזאת נעשתה בידי אדם מ"מ כיון שזה לא השפיע באופן ישיר מיד על אברי ההולדה (אעפ"י שמדבריו נראה כי הכוס פעל גם באופן אורגני, כמו שהזכרנו קודם) אלא גרם לכך שהגוף הגיב על החמרים שבכוס וסבב קלקול המעכב את ההולדה ואין זה נקרא בידי אדם, וכן מפורש בערוך השולחן סי' ה' ס"ק כ"ד ומוסיף כי אין כל פלוגתא על כוס של עקרינו שאינו אוסר, וכן הפוסקים המתירין קלקול באברים אלו ע"י פעולות אדם שגרמה לכך, כגון שקשרו חוט באבר וכדומה הוא ג"כ מטעם זה, כמפורש באבני נזר סי' כ"א דבכה"ג מותר, משום דאם היו מסירים את החוט בתחילת הקשירה ה"י מתרפא והקלקול נעשה עי"ז ששהה משך זמן רב ולכן אין זה בידי אדם, והובאו הדברים באוזה"פ ס"ק ל"ד, והן קי"ל היכי דאשקיל עליה בדקא דמיא בכח שני דפטור, ובגמרא חולין ט"ז מפורש כי גם בדיני שחיטה אומרים כך, שאם שחט בסרנא דמיא בכח ראשון כשר אבל בכח שני אין זה מקרי כח גברא, וכן באורח חיים סי' קנ"ט סעי' ס"ט נפסק כן לענין גטילת ידיים דבכח שני לא נחשב כח גברא עי"ש.

ולכן מסתבר לומר דגם לענין סירוס ע"י קרני רנטגן הדין כן, כי מה שנעשה מיד ע"י ההקרנה נקרא כח ראשון ומה שנעשה ע"י זה שהקרניים שוהים על מקום אחד נקרא כח שני, וידוע כי קרני רנטגן מזיקים רק כשהם שוהים איזה זמן, ובעיני ראיתי שהקרניו ראשי ילדים להסיר שערות ראשם לצורך רפואי (במוסד רפואי-ציבורי שהשתתפתי בהנהלתו) והזוהרו הרופאים שלא להשהות את ההקרנה יותר מדי, וכאשר רופא אחד הזניח את הדבר נשארו הילדים שהוא טיפל בהם קרחים לחלוטין, וגם הסירוס בא ע"י ההשהייה בכל משך זמן שהוא שהאנשים היו עסוקים בכתיבת התשובות בשאלון, וזהו כח שני ממש, ולפיכך יוצא כי סירוס זה שבא ע"י ההשהייה לא מקרי בידי אדם ואינו אוסר אותם מלבוא בקהל.

ובפירוש ראיתי סברא זו בחידושי הר"ן לשבת ק"י שמקשה על דברי הגמרא, האין פריך מר' יוחנן האומר הרוצה שיסרס תרגול וכו', ושואל, והא לא דמיא כלל לדר' יוחנן דהכא קמכון לסירוס — ובההיא דלעיל לא מכוון לסירוס אלא לרפואה, פירש הרא"ה ז"ל דלאו דוקא קאמר מכוון אלא ה"ק הני מילי היכי דקמכון לסרס אותו אבר עצמו אבל לא מכוון כלומר שאינו נוגע באבר כלל אלא שגורם לסירוס והסירוס ממילא קאתי אע"ג דקמכון לסירוס שרי, עכ"ל.

ה.

ואשר נוגע לאיסור על מעשה הסירוס עצמו, שמפורש בפוסקים כי גם שתיית כוס של עקרינו אוסר, הובאו באוזה"פ ס"ק ע' דעות שונות אם הוא מה"ת או רק מדרבנן, וכדאי להזכיר כאן שאלה דחופה שבאה לפנינו הדורשת בירור והכרעה להלכה.

השאלה בקשר לסירוס שעושים היום בבהמות, גסות ודקות, בשיטה חדשה השונה לגמרי ממה שהיה נהוג קודם, אי יש בזה איסור תורה או רק איסור דרבנן, ויש נפ"מ למעשה, ומקודם נפרש את צורת הסירוס החדש, שאינו פוגע באברי המין לשלעצמם אלא מונע מהם אספקת הדם בלבד, המסרס תופס את העורק הנמצא ממעל לאברי המין, המוביל את הדם לאשכים, ולוחץ עליו בצבת רחבה עד שהוא "נשבר" ונסתם ומפסיק את מרוץ הדם לשם, ע"י פעולה זו האשכים הולכים ומתנוונים וכושר ההולדה מתבטל (בבני אדם העורק נמצא בעומק ואי אפשר לעשות כך).

ונראה לומר כי פעולה זו שאינה פוגעת באברים רק בעקיפין הריהי כגמרא וי"ל שאסורה רק מדרבנן ולכן אפשר להתירה ע"י נכרי, ואף שאנו חוששים לדעת הפוסקים שס"ל אמירה לנכרי שבות גם בשאר איסורים, מ"מ זהו רק באיסורי דאורייתא אבל באיסורי דרבנן מותר לגמרי, כדמשמע מאורח ריש סי' תס"ח לענין עשיית

דרבנן (מערכת סמ"ך אות תלי"ד) בשם הרמב"ם, וז"ל פתב הרמכ"ם דמה"ת אינו אסור אלא במסרס בידים אבל שיסה בו את הכלב ועשהו כר"ש אינו אסור אלא מדרבנן עכ"ל, ודעות אלה מובאות באוצה"פ שם.

והנה אצלנו יש עכשיו חוק במדינה לחסל את התיישבים הפסולים. היינו אלה שהם ממין גרוע ומעמידים ולדות כמותם, ולשם השבחת טיב הצאן שולח משרד החקלאות מומחים לכל מקום במדינה לסרס התיישבים האלה. הממשלה מצדה הביאה תישים ממין משובח מחו"ל לתרבעה כדי שהולדות יהיו ממין הטוב ביותר שיספקו חלב לתושבים. הסירוס מבוצע באופן הגזר לעיל ע"י פקיד ממשלתי בלי תשלום כדי למנוע את התיישבים הפסולים מלהרביע. ואמנם ניתנו הוראות למשרד החקלאות לשלוח רק נכרים לפעולה זו והסכימו. אמנם דרשנו כמרכ כי ילוה אל המומחה עוד נכרי אחד לעשות קנין בכל תיש והוא ימסרנו לנכרי המסרס. וכדברי הרמ"א בסוף סעיף ה' דבכחאי גונא הכל מודים דמותר. ברם הצירוף של הנכרי הקונה גורם קשים רבים, ולענ"ד נראה דבאופן הג"ל מותר בלי מכירה וכפי שביארתי בעז"ה. ולמעשה צריכים הסכמת גדולי התורה.

איסור יהודה אונטרמן

הרב הראשי לת"א יפו והמחז

מלאכה בערב פסח ע"י נכרי. דשם מביא המחבר שתי דעות בדיו זה, אם מותר לעשות מלאכה ע"י נכרי, והרמ"א הכריע כהמתירין ואומר, "וכן הוא המנהג". ובביאור הגר"א שם ס"ק ד' מפרש דבגמרא ב"מ משמע דאיסור דרבנן פשיטא להו דמותר לומר לנכרי לעשותו. עיי"ש. ואין זה דומה לאיסורי שבת דמתמירין גם בדרבנן, וכן מפורש בשו"ת בית אפרים חיר"ד סי' ס"ב, דרק באיסורי שבת בלבד יש איסור שבות במלאכות דרבנן ולא בשאר איסורין.

הרי הרווחנו בזה כי באופן החדש מותר לסרס ע"י נכרי. מה שאסור בסירוס הנעשה באברים ממש. ולדברי הסוברים דב"ג מצווה על הסירוס יש כאן איסור לפני עור וכו' כמפורש באה"ע סי' ה' סעי' ה'. ברם כ"ז אמור כשעושים מעשה באברי המין דלישראל אסור מה"ת. אבל ע"י גרמא אם נימא דלישראל מותר מה"ת אין ב"ג מצווה עליו. דבאיסור דרבנן לא נתחייב כלל. ומכיון שהסירוס הנעשה בבהמות הוא ענין נחוץ יש ערך רב לכתא דהיתירא לעשות ע"י נכרי כפי שהנהוג עכשיו. דהיינו שלא נוגעים באברי המין והקלוקל בא אח"כ במשך הזמן ע"י גרמא דיליה בלבד.

וראו להעיר כי ישנן דעות מרבותא דכל סירוס בכוס של עקרין או בגרמא אחרת אינו אלא מדרבנן. ה"ה המאירי בחידושי לשבת שם האומר, כי סירוס זה הוא אסור רק מדברי סופרים, וכן נוטה להחליט בספר יד דוד, וביותר מפורשים הדברים בספר ארעא

וא"כ למאן דמרכי מיכפר אלו עבדים ממילא שמע"י ועבדים מקבלין טומאה משא"כ למאן דמוקי לרבות אלו הלויים, וע"י בירושלמי פ"ט דנוזר ובפ"י הק"ע ובש"ק שם, וע"כ הש"ס בכתובות פריך למאן דס"ל דעבדים מקבלין טומאה, משא"כ הטור י"ל דאוייל בשיטת הירושלמי וכברייאת דחולין דיכפר אלו הלויים ועבד אינו מקבל טומאה א"כ מהטבילה גופה ראי' דאינו עבד וע"כ השמיט יוצא מבית הספר.

סי' ד. סעי' ה. בפ"ת ובאוצה"פ הובא מה שנחלקו בעכו"ם ועבד שבא על בת ישראל אם הולד צריך גירות. בספרי דובב מישרים פלפלתי בזה והעליתי דבר חדש דבמל ולא טבל שבא על בת ישראל יהי' צריך הולד גירות אע"ג דבעכו"ם גמור אין הולד צריך גירות, ע"ש וכמפתחות שם. וע"י ביר"ד סי' רס"ו בחי' רע"א נראה שחושש לשיטה זו דצריך גירות לענין שאין מלין אותו בשבת (ולא כדעת התפארת למשה המובא בפ"ת שם).

וזה לא כפיר העיריות שלפלא לי על הגאונים הללו שלא העירו ממד"ר פ' חוקת פ' י"ט הורה יעקב איש כפר ניבוריא בצור על בר ישראל הבא על הנכרית וילדה לו בן שנימול בשבת שמע ר' חגי ואית' כי א"ל לא הורית טב אין מחללין את השבת אלא על בנה של בת ישראל בלבד כו' ע"ש הרי מבואר דבכה"ג שהאם היא בת ישראל והוא עכו"ם מלין הילד בשבת. וצ"ע שלא העירו כלל ממדרש הלו. וצ"ע ל"ק מירושלמי פ"א דבכורים ה"ד בגוי שבא על בת ישראל בעבירה היא מתניתא ע"ש וקרי לי מתני' גר.

סי' ד. ס"ק ס"א אות ד. הובא מהר"ן פ"א דקידושין דף י' ומהנוביי דהא דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה הוא רק רוב אבל מיעוט מתעברת. [אזכור בזה מה שהעיר בני ה"י הגדול מריה יעקילי (השי"ת) ירפא מחץ לכבי כי לא נשמע ממנו ומאחיו בני ה"י מריה ישראל יוסף הנ"ל ע"ע] לפי"מ דמבואר מהתוס' יבמות ל"ז א' ד"ה רוב דלענין הבחנה חוששין גם למיעוט א"כ לפי"מ מאי פריך הש"ס ביבמות ל"ד אמתני' דהוחלפו והא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ולהנ"ל הא לגבי הבחנה חוששין גם למיעוטא. ותירץ לעצמו עפ"י דמבואר בש"ס ע"ז נ"ד דהרי שבא על א"א דין הוא שלא תתעבר אלא עולם כמנהגו נוהג וכו'

סי' א' סק"ג. [בולד שגופו בהמה]. ע' סל"ז בב"ש סק"ב. [ע"ד תאומים דבוקים]. ע' בשו"ת שבו"י ובהסכמה מהגרי"ש מלבוש וצ"ל. ואזכיר בזה במה שהעיר בני הה"ג מריה ישראל יוסף יהי זכרו מבורך במה שהגינת ורדים נסתפק במי שמת והניח בן טריפה אי חשיב זרע לפטור אשת המת מיבום והובא בפ"ת סי' קנ"ו סק"ב. והעיר מש"ס נדה כ"ג דמיבעי ל' מהו לאיתסורי באחותה ובתוס' שם דא"א לחיות שנה שלא תהא טריפה וא"כ מצי למיבעי אם פוסר מיבום, ומירושלמי שם עומד וחורש ואומרים לו חלוץ או ייבם ואם חשוב בכלל יבם חשיב נמי בכלל בן לפטור מיבום, גם העיר מש"ס חולין נ"א דמסייע לר"ג דביהיר אין בו משום ריסקו אברים ממתני' דבן יום א' מסמא בזיבה. ולהנ"ל אם נימא דטריפה אינו פוסר מיבום הלא במתני' שם מבואר ג"כ דפוסר מן היבום וא"כ לסייעי מהא דאי נימא דביהיר יש בו משום ריסקו אברים נחוש דילמא נתרסקו אבריו ואינו פוסר מן היבום, אלא ודאי דגם טריפה פוסר אמו מיבום. עכד"ה.

סי' ב. בצואת ר"י החסיד, סק"ח. הביאו בשם הספר שם ארי' בכלה וחמותה דאם אחד נקרא בשני שמות ואחד בשם אחד לא הוי שמותיהם שוים דשני שמות כשם אחד הם. וי"ל מהא דמבואר בתר' מובא בשו"ע אהע"ז סי' ל"ח סעי' ל"ג דע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון מקודשת אלמא דלא חשיב כשם אחד ולא נתבטל השם יוסף. אולם כמובן בכלה וחמותה מטעם אחר אין לחוש משום דבכה"ג ליכא למיחוש שיקרא לאביו ואמו בשמם כאשר ביארו בשו"ת המובאים באוצר הפוסקים.

סי' ג. סעיף א. הוציאני מבית הספר וכו' בטור השמיט זה ע"י ב"י שם ובט"ז שם מה שהעיר על הב"י.

ולחומר הקושי' נראה לתרץ דהנה בתוס' נוזר ד' ס"א ד"ה אי הכי עבדים נמי סימו וה"ה דאשניויא קמא דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה פריך, ע"ש, הרי מבואר מדברי התוס' דעבדים אינן מקבלין טומאה כעכו"ם, א"כ לפי"מ מאי פריך הש"ס בכתובות ד' כ"ח ודילמא עבד כהן הוא הלא עבד אינו מקבל טומאה וא"צ טבילה, אך נראה לפי"מ שהעלו דהדבר תלי' בפלוגתא בש"ס חולין ד' קל"א ב' דבריייתא חדא מרבי מיכפר אלו הלויים ולאידך מרבי מיכפר אלו עבדים, ע"ש ברש"י ז"ל

דקרא וע"כ התמירו בו כדאורייתא, ודבר חידוש מצאתי בתוס' ישנים יבמות מ"ד דלרע"ק דאוסר קרובת חלוצתו משום דהכתוב קראו ביתו ממילא חלוצה לכהן אסור מה"ת, ועפ"י מיושב קושיית התוס' במכות דף י"ג ד"ה גרושה, עיי"ש דהא בש"ס שם מוקי דמתני' מני רע"ק היא ולרע"ק חלוצה לכהן שפיר אסור מה"ת, וצ"ע בש"ס כתובות דף ע"ז בשלמא רב אסי דרבנן קתני דאורייתא לא קתני, עיי"ש ולהנ"ל אכתי תיקשי מדוע לא קתני חלוצה דהיא רק מדרבנן אלא ודאי דחלוצה לכהן חשיב כעין דאורייתא משום דנסמך אקרא.

ס"ו. ו. ס"ק נג. בדבר קו' הרשב"א ביבמות נ"ט שהעצי ארזים חיזק קושייתו דשאני בהא דר"א דלא נעשית זונה אלא לכהונה אבל לא לתרומה כמבואר בתוס' יבמות ס"ט. הנראה לדעתי ביישוב קו' הרשב"א ד"ל דהא דפליגי בש"ס יבמות דף נ"ז באשת כהן שנאנסה אם בעלה לוקה עליה משום זונה י"ל דפליגי אם מעשה אונס חשוב בכלל מעשה עבירה דלישנא בתרא ס"ל דאונס לא חשיב בכלל עבירה וע"כ לא נעשית זונה, ועי' במג"א א"ח ס"י ש"ו ס"ק כ"ט מה שהביא בשם הב"ח והעיר מש"ס כתובות דף ג' ולדרוש להו דאונס שרי ומוכח דאונס לא חשיב בכלל עבירה, ועי' בש"ס ע"ז דף נ"ד לענין נעבד באונס דפריך אונס רחמנא פטריה אלמא דלא חשיב בכלל נעבדה בה עבירה וכל הא דאסור גם באונס הוא משום דחייב למסור עצמו כמבואר בתוס' יבמות דף נ"ד עיי"ש, (וצ"ע מש"ס ב"ק ד"מ שור איצטדין רב אמר כשר למזבח אונס הוא ושמואל אמר פסול הא נעבד בו עבירה וי"ל דפליגי ג"כ בסברא הנ"ל, ובילדוהי העירותי בש"ס סנהדרין דף פ' דפריך שם האמר רבא ולד הנוגחת אסורה למזבח והעירותי הא ולד הנוגחת חשיב כשור האיצטדין דאונס הוא לסייע בנגיחת האם וא"כ להקריבה שפיר י"ל דאסור משום שנעבד בו עבירה אבל לעולם י"ל דאינו נסקל ומאי פריך הש"ס מרבא ופלפלתי בזה ואכ"מ) משא"כ לישנא קמא ס"ל דגם באונס חשיב בכלל מעשה עבירה וע"כ נעשית זונה, ויותר חידוש מזה העלה בספר מרכבת המשנה ה' שגגות דר"א דס"ל בתרומות פ"ח באשה שאכלה תרומה ואמרו לה מת בעלה וכו' דחייבת קרן וחומש ע"כ ס"ל דגם באונס איכא חיוב קרבן והביא סעד לדבריו מתוס' פסחים דף ע"ג, עיי"ש, ואמנם הא דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה היא מימרא דר' אלעזר ולא ר"א מ"מ חזינן דר' אלעזר ס"ל דגם בלי מעשה עבירה נעשית זונה (דהא רק לדעת הרמב"ם איכא איסור קדשה) משום דכל שאינו בדרך אישות ס"ל דנעשית זונה כעין דמצנינו בשיטת התוס' יבמות דף ט"ז דמביאת היתר ג"כ הוי ממזר היכי דלא תפסו בה הקידושין עיי"ש וא"כ שפיר פריך הש"ס אי כר"א הא אמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה וליכא לאוקמי באונס כנ"ל דהא כל הא דללישנא בתרא לא נעשית זונה באונס הוא משום דס"ל דע"י אונס לי"ח מעשה עבירה משא"כ לר"א דס"ל דגם בפנוי הבא על הפנויה נעשית זונה וע"כ דס"ל דגם בביאת היתר כל שאינה בדרך אישות נעשית זונה איכא ממילא גם בביאת אונס נעשית זונה.

ובעיקר הדבר שהעצי ארזים תמך על שיטת התוס' ביבמות דף ס"ט דלר"א ג"כ לא נעשית זונה לתרומה תמהני שלא העיר שהתוס' בעצמם סתרי שיטתם בניטין דף ע"ג ד"ה נתן לה כספים שכי' ומיהו לר"א כר' נקט נמי שפיר חוששין בזנות עיי"ש והיינו לענין תרומה, ובמל"מ ה' אס"ב כתב שדברי התוס' ביבמות הם חידוש, ועי' בפמ"ג יר"ד כלל אחע"א מה שכתב בזה.

דב בעריש וויידנפלד

אב"ד טשענין וכעת בעיה"ק ירושלים ת"ו

וא"כ הכא דהחלפו נשותיהן ואיכא איסור א"א שפיר פריך הש"ס הא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה דכיון דרוב אינו מתעברות ולי"ש עולם כמנהגו נוהג ממילא אינה מתעברת כלל משום דבדין הוא שלא תתעבר כנ"ל, ודבריו מושכלים כי אמנם בתירוצו יש לפקפק כמובן דהא גם המיעוט הוא בטבע העולם וא"כ י"ל דגם על המיעוט שייך עולם כמנהגו נוהג והזכרתי דבריו להיות לו למזכרת.

ס"י. ד. ס"ק קסא. אות ד. באוצר הפוסקים שם הובא מדברי הריטב"א והט"ז דדוקא לענין בכור א"נ היה רק לאלתר, משום שצריך הבחנה יתירה, אולם הפרישה מחלק בין היכא שמכחישינ אותה ובלא מכחישינ אותה נאמנת לעולם ע"ש בב"ש וצ"ע ל איך יפרנס לדעת הפרישה דברי הירושלמי יבמות פט"ז ה"ט הפונדקית עשו אותה כחיה שהיא נאמנת על אתר אי"כ מוכח דבכ"מ אינה נאמנת רק על אתר, ועיין שם בקרבן העדה. ס"י. ה. ס"ק נא. הביאו משו"ת שנסתפקו בלא הסיר החוט שקשר ועי"ז נעשה פצ"ד אם הוי כתחילתו ביד"א, י"ל מדברי התוס' בשבועות דף י"ז ד"ה או אין צריך דר"א ס"ל דשהיה חשיב כמעשה כיון דתחילת הלבישה ה' ע"י מעשה, אולם בתוס' יבמות דף צ' ב' העלו דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה.

ובזכרוני שהשאנ"א הרחיב הדיבור בזה ואינו תח"י לעיין בו, וצ"ע בש"ס מעילה דף ד' הלנה דקעביד בידים לא מהני זריקה לאפוקי מידי מעילה כו' וברש"י שם דחשיב כעביד איסורא בידים שה' לו לזרקו והלינו אלמא היכי דע"י המנעה נעשה איסור חשיב קצת כמין מעשה, וי"ל מד' הרמב"ם ממלכים שהעלה ביראה לי דאם הלך למצרים וקבע דירתו בשם אינו לוקה וחשיב לאו שאין בו מעשה משום דהאיסור נעשה ע"י מניעת יציאתו משם אלמא דלא מצרפין המעשה שהלך לשם, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

ס"י. ה. ס"ק סא. הביא מהעין יצחק שחידש דבכורת ביצה אחת אינו עובר בלאו לדעת הר"ת ומיישב בזה קושיית המקנה דהקשה אהא דמיבעי בקדושין דף כ"ה עבד שסרסו רבו בביצים מהו והקשה הא אין לוקה ומשלם, ועפ"י מתורץ שפיר, עיי"ש, והעירני האברך החר"ף מו"ה גרשון נ"י דאכתי תקשה קושיית המקנה דהא בש"ס שם מקשה ארבי דמוסיף אף הסירוס אילימא סירוס דגיד היינו גוויה, וע"ז תיהדר קו' המקנה תיפוק ל' דבלא"ה א"א לאוקמי בסירוס דגיד דהא אין לוקה ומשלם, וקו' המקנה הנראה ליישב בפשיטות עפ"י שיטת הרמב"ם מובא בטור ובב"י אהע"ז ס' קע"ב דאנדרוגינוס אינו ראוי להוליד, וא"כ שפיר עלתה האיבעי ביש לו עבד אנדרוגינוס וסירוס הביצי זכר שלו, דאם חשיב כאבר שבגלוי שפיר יוצא לחירות וע"ז שסירוסו אינו לוקה משום דאינו ראוי להוליד, ואמנם לפי פירוש חד מובא בנוב"ת אהע"ז ס' א' בהגה מבן המחבר אנדרוגינוס עבד אינו יוצא כראשי אברים, אולם כאשר מבואר שם דחו פירוש זה בשתי ידיים, עיי"ש.

ואגב אציין שצ"ע על החת"ס ביו"ד ס' רמ"ט שנסתפק מתחילה אם במל ולא פרע איכא חייב כרת, ע"ש, ולא העיר משורת תשב"ץ מובא בב"י אהע"ז ס' ה' דאם הנקב אינו בגיד עצמו אלא בקרום השני של ערלה אינו פצ"ד רק המל אותו לא פרע וע"כ חייב לפרוע וחייב כרת אם אינו פורע, עיי"ש הרי מבואר דפשיטא ל' דאיכא חיוב כרת על מניעת הפריעה.

ס"י. ו. סק"ח. הובא מהפוסקים שביארו הטעם דספק חלוצה אסור לכתחילה לכהן אע"ג דחלוצה לכהן אינו אסור רק מדרבנן ועוד הוסיפו מטעם אחר משום דחלוצה לכהן ואסור נסמך אקרא כמבואר בש"ס יבמות כ"ד וא"כ איסור זה יש לו אסמכתא

ומתו קיים פו"ר כדבר אסי דאמר אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וא"כ אליבא דר"ה א"א לקיים פו"ר עם נברי שנתגייר עם בניו מפני שצריכים לנשמות שבגוף ישראל וע"כ ר"ה סבר כר"ל דעכורים שנתגייר לא קיים פו"ר וא"כ א"א לומר כהישועי דנפ"מ אם בניו לא נתגיירו וכו' דלר"ה לא קיים בזה פו"ר.

פי' ה' פק"נ. הובא קושיית החזו"א כיון דאמר' בכבורות מ"ד שאם ניקב הקרום בין זרע לשתן איצקו וכיון שהשתן הולך משביל ש"ז הרי ניקב הקרום. אבל ע"י בביש סק"ו י"ל בנקב גדול היינו שיעור שתצא ש"ז וחזו"א דיש שיעור בנקב וא"כ אפשר דע"י עצירת השתן הרבה פעמים יתא נקב גדול. והמחבר בסעי' ס' איירי בנקב קטן שרק השתן הולך, וע"י ביומא ג"ח א' שאני מיא דקלישי דמים נכנסים תחת הספוג ודם לא, וא"כ הכא נמי שתן קלישי נגד הזרע, ולבד שהלבוש רוצה לומר דאם הזרע הולך בבי מקומות ג"כ כשר כיון שהולך גם בדרך הילוכו התמידי, וא"כ ע"כ בכבורות הפירוש שיהא נקב כזה אשר הזרע יבא רק דרך השתן, ופשוט.

ומה שאומר דאותן שנעקרו ע"י עצירת השתן נראה דהם כשרים אף לדעת הרא"ש וכו' ולא פסולי קהל — ע"י ביש"ש יבמות פ' הערל הל' י"ג שמביא בשם הרא"ש דע"י חולי הוא וחשיב ביד"א לשיטתו ופסול לקהל ולא כדברי החזו"א איש בחילוקו.

שם פ"ק נא. מובא דברי החת"ס בתשרי י"ד ח"ל: וא"ש לשיטת הרמב"ם דע"י חולי כשר אפי' גמרו ביד"א, וע"י אדם פסול אפי' גמרו ע"י חולי, ויותר מבואר דברי החת"ס בס"ק ג' באוצה"פ דוקא כרתו אדם בפשיעה, לאפוקי שהי' לו חולי וכרתו להושיעו מחליו מותר לכא בקהל, וע"ש מה שמביא בשם המהרש"ל. ולכאורה יש לי להביא ראיה שזה נקרא ביד"א אם גמרו ביד"א אפי' אם ההתחלה היתה ביד"ש, דאיתא בכריתות ל"ה על הקושיא מ"ש יין דיש לה ברכה בפני' דאישתני לעילויא, שמן גמי אישתני לעילויא, ומתוך הגמ' משום דלא אפשר, היכי נברך, נברך בורא פרי הית פירי גופא איקרי זית, ופירש"י והו"ל בורא פרי הפרי שהפרי קרוי זית ואין זו בריאת שמים (כלומר, השמן) כי ביד"א בריאה זו, אבל גבי גפן, הגפן הוא העץ והענבים הם פרי הגפן, הגם דר' יוחנן שהוא המתוך זאת ס"ל בפסחים ל"ג דהמשקין שבענבים חיתים מפקד פקיד ומה עושה האדם רק פעולת ההוצאה כבר נקרא זה ביד"א וא"י אפשר לומר בורא ביד"ש, וא"כ איך אפשר שהאדם החותך את הניתוח ועושה הכריתה יקרא זאת ביד"ש מפני שתחילתו החולי ביד"ש, הגם דחזו"א דהירושלמי לומד זאת מממזר שבידי אדם הגם שהכל ע"י שמים אלא התם הוא גורם וכיון שיש בזה גם ידי אדם הוא פסול. שהבידי אדם פוסל, הוא הדין כשיש בסוף הבידי אדם ג"כ פוסל מפני שהבידי אדם זה הפוסל, משום דמה שבידי"ש כשר לא שהוא מכשיר אלא הדבר שנעשה ביד"ש הוא כמו לא עשה, כלומר, אין זה פצוץ דכא, אבל האדם הוא הפוסל בא האדם ופוסל ועושה פצ"ד כי זה נקרא ביד"א, ולשיטת רש"י דמביא הרא"ש שע"י חולי הוא ג"כ ידי אדם כיון שהאדם גורם לזה וכמבואר ברא"ש לכן אפשר לפרש פירוש, אבל לפי החת"ס שרוצה לומר כיון שתחילתו ביד"ש הוא התוצאות מה שעושה אדם ג"כ נקרא ביד"ש צריכים להבין מדברי הגמ' הנ"ל, ונ"ל דהשיטות הללו יוכלו לפרש בגמ' התירוף באופן אחר, דהא חזו"א שעל פירות האדמה מברכין פרי האדמה ועל פרי העץ מברכין פרי העץ, ובין דאישתני לעילויא הברכה מפרש איזו עץ, כלומר, פרי הגפן, נמצא בברכת פרי הגפן יש ברכת העץ אלא שמפרש איזו עץ, וזהו פ' הגמ' בתי, פירי גופא איקרי זית וא"כ באמת השמן ג"כ ביד"ש אלא כיון דפירי גופא איקרי זית ואם יאמר על השמן בורא פרי זית או יחסר ברכת העץ, ונ"ל להביא

פי' א' פק"ב. הובא מהרמב"ם פ"ה דמלכים דאסור לצאת מא"י לחו"ל לישא אשה וע"ש ברמב"ם ה"ז דהזוהרה תורה שלא לשוב למצרים. וכ' שם בהגמ"י בשם הרא"מ דלא אסרה תורה אלא מא"י למצרים בדרך הזה וכיון דאמר' שיש איסור דאורייתא מא"י למצרים מוכח דמא"י לחו"ל ה"ו רק איסור דרבנן וא"כ אפשר הא דהתירו לצאת מא"י לחו"ל לישא אשה ע"מ שיתחזר לארץ הוא רק באיסור דרבנן אבל לא באיסור דאורייתא לשוב לגור במצרים לישא אשה לא התירו, ותא דאמר' דלסחורה מותר זה לא מקרי לגור כלל אבל להיות שם איזה שנה או שנים לגור שם מארץ ישראל אפשר דאסור.

שם פ"ק יב. כ' דאין הכונה שאינו מוצא שום אשה כו' אטו נימא שישא בזויה כו' כבר העירותי מתוס' בכורות כ"ט ד"ה היכי אויל כו' על ישא אשה נקט אעפ"י שמוצא אשה בא"י כלומר אלא שאינו חפץ בה, וע"י ערובין מ"ז, גם ראי' מיבום שאם לא יחפץ בה דאינו צריך לייבם, ובזה אמרתי להקשות על הדורש לציון דרוש ב' שני' גבי עריות או בחי"ל דלא שייך עדלית אם נפלו ב' נשים והאחת כשרה משום דאפשר לקיים שניהם לייבם הכשרה, ולדעתי ז"א כיון שאינו חפץ בהכשרה א"כ היא בחליצה ככתוב ואם לא יחפץ וחליצה במקום יבום לאו מצוה היא ונשאר מצות יבום על האסורה.

שם פ"ק מה. באוצה"פ שם א"י אם הבנים שנתגיירו חזרו לסורם מסתפק הלב"ש אם קיים פו"ר, והעיר ע"ז הגרא"ז מלצר שליט"א שהטעם הוא שמא לכתחילה לא היתה גירות אמיתית כעין שני' הרמב"ם פ"ג מא"ב שבימי דוד ושלמה ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין ולא מקרבינן, ואינו מובן ההערה. א. הלא הלבוש מדבר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו כמפורש שם והר"ף ובה"ג סוברים דאם נתגיירו עם אביהם אפילו קטנים אינם יכולים למחות, וע"י בחת"ס י"ד רנ"ג שמביא השיטות ואומר כיון שזכות גמור הוא להיות עם אביהם מה שמוחה אח"כ אמרינן השתא קא הדר ולא שייך לומר שמא לכתחילה לא היתה גירות אמיתית. ב. הלא הרמב"ם בעצמו פוסק בהל' י"ז אפי' נודע שגייר בשביל דבר הואיל ומל וטבל ואפי' חזר ועבד עכ"ל הרי קדושו קידושין וע"כ מה שאומר הרמב"ם מקודם על נשי שלמה שהוכיח סופן על תחילתן וזהו לומר שהביד לא קרבו אותם מפני שכיון שלא גיירו רק בשביל דבר אינם נוהגים דיני יהודים אבל לא שאינם גרים עפ"י דין. ג. לפי דברי ההערה למה מסתפק הלב"ש רק לענין פרי' ורבי' ולא לכל הדברים כמו לקדש ישראלית ואם אח"כ זינתה ממיתין אותם, אבל הפירוש הוא בלבוש רק לענין פו"ר מפני שלפי השיטות שצריכים דוקא שנתגיירו פירוש שיהא נוהגים הבנים כיהודים לכן ה"ו ספק אצלו אם גם בגר שחזר לסורו, אמת שהוא יהודי כמבואר ברמב"ם אפי' אם גייר לדבר אבל לא שייך לומר עליו אעפ"י שחטא ישראל רק אעפ"י שחטא גר הוא ובבן כזה אינו יוצא פו"ר, וז"ב בדברי הלב"ש ע"ש.

שם. ואם נתגיירו הוא ובניו ובניו לא נתגיירו כו' לא קיים פו"ר וכ"כ בישועי סק"ד. והנה הישועי מביא ראיה מהא דמקשה ביבמות ס"ב על רב הונא דאמר היו לו בנים ומתו קיים פו"ר מהברייתא דבני בנים ה"ה כבנים למה צריך לבני בנים כיון דקיים בהבנים אף אם מתו ומדוע לא מתוך בגמ' באופן זה דנכרי שנתגייר ובניו לא נתגיירו אלא ב"ב וקמ"ל דב"ב ה"ה כבנים אלא ע"כ דאינו מועיל.

ואמרתי לדחות זאת דהתוס' בע"ז ה' א' הקשו אהא דאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף דמ"מ יכלו ע"י עכורים שיהיו מולידים ותיצו דנשמות של ישראל ושל עכורים אינם בגוף א', נמצא שהישראלים המולידים המה יכלו נשמות שבגוף ישראל והעכורים יכלו גוף שלהם, ואיתא בגמ' דטעמא דר"ה דהיו לו בנים

שרצים במחמץ אחר מחמץ הכל מודים שאם לשה הראשון בחמץ ובא השני וערכה בחמץ והשלישי אפאה בחמץ פעולות שונות. אבל אם אחד לש בחמץ ובא השני ולש אותה החתיכה בחמץ בודאי פטור ואין לחייב משום מסרס אחר מסרס דאיתא ברשב"א שבת קי"א אלא בזקן ופריך הרשב"א מדוע לא הוי מסרס אחר מסרס ומתריך כי סירוס בעצמו נהי שהוא כבר סריס אבל הפעולה היא סירוס ואין ניכר אם האיש הזה סריס. אבל זקן כיון שניכר לא שייך מסרס אחר מסרס וא"כ כיון שניכר שכבר נכרת הגיד א"כ לא הוי אם יכרות עוד בגיד מסרס אחר מסרס מפני שהוא ניכר שהוא סריס, ע"ש ברשב"א, ואין כורת אחר כורת משום כרות ולא משום מסרס אחר מסרס.

ולפי"ד הרשב"א הנ"ל אמרתי לפשוט מה ששאל לי אחד אם מותר לסרס פרידות להשקיעם דהא הוי מסרס אחר מסרס. אבל לפי"ד הרשב"א הנ"ל דטעם שזקן אינו בסירוס מפני שכולם יודעים שאינו יכול להוליד הוי"כ בפרידות ג"כ ככה שכולם רואים שזה פרידה שאי אפשר לה ללדת והוי כזקן. אלא באברי הזרע בודאי אסור דלא גרע מנותק אחר כורת דריבתה התורה.

יעקב קלמס

מלפנים אב"ד מאסקאה

וכעת חבר הרבנות הראשית לארץ ישראל

ראיה שאפי' אם כורת לרפואה ג"כ נקרא ביד"א, הגמ' ביבמות ע"ב א' מיתבי משוך צריך שימול ומתריך הגמ' מדרבנן, ודקארי לה מאי קארי לה, הוא סבר שצריך שימול הוי דאורייתא, ע"ש ור' יהודה אומר לא ימול מפני הסכנה ומפרש רש"י שמא יעשה כרות שפכה, הלא כיון שצריך למול אותו מטעם חיוב דאורייתא ולא גרע מחולי וא"כ אם עושה אותו כרו"ש ל"ה בפשיעה והוי ביד"ש ומדוע לא ימול אותו, ולרש"י לשיטתו שחולי הוי ג"כ ביד"א אין קושיא כנ"ל, ואין לומר שהשיטות שסוברים דע"י חולי הוי ביד"ש הניתוח אח"כ ילמדו מפני הסכנה סכנת נפשות וכלשון התוספתא פט"ז בשבת מפני שהוא מסוכן, אבל אין סברא שזה סכנת נפשות, ואפשר לדחות הראיה, דהא באמת צריכים להבין מאי איכפת לי אם יעשה כרו"ש יבא עשה דמילה וידחה הל"ת דכרות שפכה, ואפשר לומר דהפירוש ברש"י ככה, באמת אפשר למול למומחה בלא עשיית כרו"ש אבל אנחנו יראים מאינו מומחה ויעשה כרו"ש ובודאי אם אפשר שלא לעשות כרו"ש לא שייך דחיית הל"ת כמובן אבל יהא מזה ראיה אם עשה ודאי אינו דוחה הספק שמא יעבור הל"ת, והגם שאפשר שלא יעבור ובוזה יש לדבר הרבה ואכ"מ.

בפ"ק נו, מביא דברי חיים שכ' ולכאורה הא הוי כורת אחר כורת, ואינני יודע איפה איתא בגמ' שכורת אחר כורת באותו אבר אסור, הגמ' אומרת נותק אחר כורת שהיא פעולה אחרת או הפעולה הזאת באבר אחר כורת בביצים וכורת בגיד כמו שמביא רש"י בשמונה

לענין כונה במצות פו"ר.

דנתקע אינו ראוי להזריע והוא הטעם בישן בודאי אין שייך בו מצות פו"ר אך לשיטת התוס' דראוי להזריע רק דאין בו חיוב משום דאונס הוא י"ל דאף למ"ד מצות אין צ"כ מ"מ באונס דליכא בו חיוב דעריות גם מצות פו"ר אין בו אך יש לחלק בין נפל מן הגג דמבוהל ולכן כ' רש"י דאינו ראוי להזריע וכן מורה הטבע אבל ישן דאינו בהול אין בו כונת ביאה אבל ראוי להזריע וצ"ע בסוגי דכריתות שם ויעויין ברמב"ם פ"ב מיבום ה"ב בד"א שנתכוין לבעול אבל אם נפל מן הגג ונתקע או שבא עלי' שיכור כו' או ישן לא קנה אלמא דמדמה ישן לנפל מן הגג ובבא על יבמתו באונס קנה כדאיתא ריש הפרק שם ולהתוס' דמשום אונס פטור תקשה ולכא"ר ראי' לרש"י דיש חילוק בין אינו ראוי להזריע לאונס וא"כ ישן אינו ראוי להזריע, אך לפמ"ש לעיל דיש חילוק בין אינו מתכוין לביאה כלל לבין אינו מתכוין למצוה א"כ יש לחלק גם להתוס' דהא דאונס קנה באונס על הכונה למצוה ואונס למעשה הביאה לא קנה והתוס' לשיטתם בדרך ג"ד דישן לא קנה משום דלא מתכוין לביאה ועי' חת"ס אה"ע ח"ב סי' צ'.

מאיר סטלביץ

אב"ד תאסלאחין וכעת בירושלים עיה"ק ת"ו

עי' סי' א' פ"ק ד' בשם השאילת יעב"ץ דא"צ כונה במצות פו"ר ושם כ' דהבא על אשה והוא ישן וילדה ממנו לא קיים פו"ר וכ' הטעם דישן לאו בר דעת הוא לא למצוה ולא לעבירה עי' יבמות ג"ד ישן לא קנה ופירש"י דישן לאו בר דעת ולא הוי קנינו קנין, ובתוס' שם הקשו דהא קטן אע"ג דלא הוי בר דעת ה' קונה אי לאו דמיעטי' קרא אלא טעמא משום דלא מכוין לביאה והוי כמתכוין להטיח בכותל אך יש לחלק בין היכא דאין מכוין לביאה כלל כגון מכוין להטיח בכותל לבין היכא דמתכוין לביאה אבל לא למצות ביאה ויש להסתפק אי חל עליו דין המצוה בשעה שהוא ישן, ועי' יומא ז' מי לא בעי מינס גבי ציצ' ועי' קדושת יו"ט אמר דטעמא שם משום שמא יפיח ומשמע דאיכא עליו חלות המצוה אלא דגזרינן שמא יפיח ועי' ט"ז אור"ח סי' ג"ה דישן גרע מקטן לענין צירוף עשרה אך דין צירוף שאני דהרי כ' הטעם משום דאין בו קדושה ומביא בשם הוזהר וא"כ רק בצירוף זהו מטעם קדושה אבל מצות אחרות חל על ישן ועי' כריתות י"א ענין ישן בעריות ובתוס' שם דאע"ג דמתעסק בעריות חייב מ"מ איכא גם בעריות מציאות דפטור באין מתכוין כגון נפל מן הגג ונתקע באשה דאונס הוא וע"ש בשט"מ בהשמטות כ' דאע"ג דבעריות חייב משום דנתנה מ"מ בנפל מן הגג וכו' פטור ולשיטת רש"י שם דכיון

לסי' ר ס"ק ט"ז.

גט ושם פ"ט הא מדקחני סיפא אע"פ שנתן לה אחרון גט לא פסלה מן הכהונה מכלל דלא בעי גט כו'. ואף דהרמ"א סי' ר' ס"א דאפי' לא נתגרשה רק משום קול קידושין בעלמא אע"פ שברור שאין ממש באיתן קידושין כו' אפ"ה פסלה לכהונה ומקור דין זה הוא מהרשב"א בתשו' סי' ת"ק עיי"ש שהביא מהא דיבמות ל"ו, איכא דשמע בחליצה ולא שמע בהכרזה יש לחלק מחליצה דהתם בשעת חליצה לא ה' ולד א"כ

תשובה ע"ד מי שהתחתן עם אחות אשתו כדי שתחשב אשתו כלפי הממשלה ותוכל להשאר בארץ ואח"כ נתגרשה מאתו ועכשיו היא רוצה להתחתן עם כהן. והארכתי בזה, והנני כותב כאן תמצית תשובתי, דמותרת היא לכהן כיון שע"פ דין לא היתה צריכה גט דאין קידושין תופסין באחות אשתו ודמי למתני' דיבמות צ"ב. את זו דרש ר' אלעזר בן מתאי ושם צ"א. ועוד תניא כל העריות שבתורה אין צריכות הימנו

שיפולי מעים וזה לא ידוע אלא אחרי החקירה אפשר לברר וה"נ בנ"ד אפשר לברר.

ועי' ב"י סי' י"ג בשם הרמב"ן דמסתברא דאחר שיצאה בגט צריכה להמתין ג' חדשים ואע"פ שאינם קידושין גמורים אבל י"ל דהיינו דוקא באשה שאפשר לתפוס בה קידושין גמורים שמא יאמרו כמו רבנן בקידושין עירש ובמהרש"ם חאה"ז סי' ס"ב כ' דכל היכא שאינה צריכה גט הגט לא מעלה ולא מוריד ואע"פ שנתגרשה אינה אסורה דכו"ע ידעי דאין קידושין ולא גט בעריות כו' וכ"ש בזמן הזה שמסדרין רוב גיטין על פיקציות אין בקבלת הגט כ"כ חשש שמא יאמרו כו' דיאמרו ג"כ שמא הגט מאלה הגיטין שמסדרין רק כלפי הממשלה. ולכן אינה פסולה לכהן.

יוסף צבי הלוי

ראביד תל אביב-יפו

משעת חליצה יצא עליו שם פסלות אבל בנ"ד גם בשעת הגט היתה כבר אחות אשתו גם לא דמי להא דהרשב"א דשם ליכא תוכחה כלל שלא היו קידושין.

ובמרדכי פ"ג דקידושין הביא מהר"א מביהם דאף שהקידושין לא היו קידושין מ"מ אם קבלה גט נאסרה לכהן והביא ראי' מקידושין ס"ה אבל הא נחלקו עליו שם ר"י הלבן והרא"מ עירש ועוד התם דהמקודשת ראוי' לקידושין איכא לעז שיאמרו שהיו קידושין גמורים משא"כ בנ"ד שהאשה אינה ראוי' להתקדש והיא אחות אשתו גם כ' שם הר"א מביהם דלא דמי לסריס ואיילונית שחלצו ולא פסלוה דהתם סימני סריס ואיילונית מוכיחים עלי' וליכא למיטעי וא"כ בנ"ד נמי הא אחותה שהיא אשתו מוכיחה עלי' דאין הקידושין תופסים, ואין לומר דסריס ואיילונית שאני דפניהם ענתה בה ז"א דהא א' מסימני איילונית היא אין לה דדים או

ב. הגהה. ובזמן הזה נהגו שלא לכופ ע"ז. אוצר — הפוסקים ס"ק כ"ב מב"ש בשם המרדכי. והטעם משום דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים מפני הגזירות (ב"ב ס. 4). והגר"א משיג כמ"ש בתוס' דזהו דוקא במי שכבר קיים פור' עירש ודוקא בשעת הגזירה. ומאפי' זוטרי מביאים שם הטעם של המנהג שאין כופין בזמן הזה עפ"י דברי הג' סוטה מ"ד אשר בנה ואשר נטע ואשר ארס למדה תורה. ד"א שבונה בית ונטוע כרם ואח"כ ישא אשה. אי"כ בזמן הזה מי הוא האיש אשר בנה בית ונטע כרם וכו', וע"ז סמכו שלא לכופ. אתפלא. האם קודם כ"ד שנה אי אפשר לבנות בית ולנטוע כרם ואח"כ לישא אשה אפילו בזמן הזה, ובכלל זהו רק ד"א שישתדל כדרכם של בעלי דעה שיקבע לו מלאכה המפרנסת לו תחילה ר"ל להשתדל לסדר דרכי החיים כך, וזה אפשר כמו כן עד כ"ה שנה אפילו בזמן הזה. למי שאין גפשו חשקה בתורה שיש לו פטור כמבואר להלן, גם מה שכתבו שבעיקר הדין ל"ד מצות פור' לשאר מצוות שמכין אותו עד שתצא נפשו. דמצוה זו יכול לקיים כל ימיו ובמקום שאינו מבטל המצוה לגמרי אלא מאחזרה אין כופין על זה. תדע שהרי מילה שאם אינו רוצה אב למול את בנו לח' ימים בי"ד מלין אותו. ולמה לא כופין ע"ז את האב, אלא ודאי שאין כופין אלא המבטל את המצוה לגמרי לא כן המאחזרה שאם לא יקיימנה היום יקיימנה למחר עכ"ל. והדבר פלא בעיני א' הלא שאם לא רצה האב למול בשמיני שבי"ד מלין אותו יש בו ג"כ ביטול מצוה של יום השמיני, שאי אפשר לקיים אח"כ מצות מילה ביום השמיני, רק מצות מילה אפשר לקיים ולא ביום השמיני, ולמה לא כופין את האב שימול ביום ח'. (ב) מנ"ל שאין כופין את האב, אלא שאם לא מועיל כפיית האב למול את בנו בי"ד מחויבין למול אותו, ועוד דשם יש מצוה על בי"ד ג"כ למול ואסור להם לרחות עד שיכופו את האב ומיד שהאב לא רצה למול אותו, בי"ד מחויבין למול אותו, וראיה ברורה מגמ' כתובות פ"ו, גבי פריעת בעל חוב מצוה שמכין אותו עד שתצא נפשו שהגמ' מדמה לדיני דכופין על מצות עשה של סוכה ולולב. אע"פ דפריעת בעל חוב אפשר לשלם אח"כ ולקיים המצוה כל ימיו, ובכ"ז אמרינן שכופין אותו משום מצות פריעת בע"ח כמבואר שם. וגם בחליצה שכופין אותו אם אינו רוצה ליבם ולחלוץ. אע"פ שגם שם אפשר לרחות ולקיים אח"כ, ובכ"ז כופין אותו, וכן כתוב בים של שלמה ביבמות פ"ו סימן מ' וז"ל, שכופין בשוטים כעובר על מצות עשה, אלא משרבו הגדוניות בסיבת קושי הגלות והמחיה, יכול לאמור לא מסתייע לי שאמצא זווג שתספיק לי בגדוניא, וע"כ לא נהגו לכופ עכ"ל עירש. הרי משום דנהגו אז שהאיש נותן גדוניא ויכול לאמר לא מסתייע לי שאמצא

א. בשריע אה"ע סימן א' סעיף ג' — ומי שעברו עליו עשרים שנה ואינו רוצה לישא אשה, בי"ד כופין אותו לישא אשה, כדי לקיים מצות פור' — ובאוצר הפוסקים ס"ק י"ט ציינו, כופין, אפילו בשוטים (מלחמות ופסקי הרא"ש פ' הבע"י). ופלא על פסקי הרא"ש שכתב כופים בשוטים, שבהרא"ש גופא ליתא בשוטים, אלא וכן היה נכון שיכפוהו בית דין, וגם הראיה שהרא"ש מביא שם מהא דאמרו לו רבנן לר' אבא בר זבדא, הוא רק שיש לבי"ד להוכיח מדין שאמרו חז"ל כיון שהגיע לעשרים שנה ולא נשא אשה הקב"ה אומר תיפח עצמותיו, אבל אינו ראה שבי"ד כופין אותו, וכן מצאתי בק"נ על הרא"ש שם שכתב וז"ל, ותימה לי מנ"ל שכופין לו מהא דר' זבדא, אלא שהוכיחו לו מדין לא טוב היות האדם לבדו, וצ"ע. עכ"ל שם. ובאמת יש לי פליאה על דין זה שכופין אותו לאחר כ' שנה, מגמ' מפורשת קידושין דף ל' דאמר לו רבא לרב נתן בר אמי, אדידך על צוארי דברך משיתסר ועד עשרים ושנים, ואמרי לה מתמניסר ועד עשרים וארבע, כתנאי חנוך לנער על פי דרכו ר"י ור' נחמיה, חד אמר משיתסר ועד עשרים ושנים, וחד אמר מתמניסר ועד עשרים וארבע, וכתב רש"י בעוד ידך תקיפה, ויותר מעשרים ותרתין או עשרים וארבע אל תאחזהו, הרי שגם מוסר האב שידו תקיפה עד עשרים וארבע, מכ"ש לבי"ד שיכפוהו וגם בשוטים שרק מעשרים וארבע אם לא נשא אשה או שיכפוהו בשוטים, אבל קודם עשרים וארבע מנ"ל שיכפוהו אפילו בשוטים, ורק להוכיחו צריכים מי"ח שנה אבל לכופו בשוטים מנ"ל שיכולים קודם כ"ד שנה, לפי מסקנת הגמרא בקידושין שם אמרי לה מתמניסר ועד עשרים וארבע, — וגם ברא"ש בקידושין מביא הגמרא הג"ל עד עשרים וארבע שנה — ולכן כתב ביבמות בלשונו רק שהיה נכון שיכפוהו בי"ד בעברו עליו עשרים שנה, אבל לא שיכפוהו בשוטים, ואולי כוונתו בדברים כדברי הק"נ שם, וגם במלחמות ביבמות ס"פ הבא על יבמתו כתב רק שכופין על פור'. אבל לא כתב שמעשרים שנה כופין, וכיון דבגמ' קידושין מפורש להדיא לאמרי לה עד כ"ד שנה, אין רשות לבי"ד לכופ בשוטים רק אחד כ"ד שנה, ומצאתי אח"כ בפתחי תשובה שכתב ומ"מ יראה שאין להתאחר מפני סיבה שמוחץ לגופו אלא עד כ"ד שנה, וכן הראו לי אח"כ בספר המצוות להגאון הצדיק בעל "חפץ חיים" ז"ל מצות עשה מ"ג שכתב וז"ל, ואם עבר עליו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה זו, ואם עוסק בתורה ומתירא שלא יבטל מחמת טרדת מזונות מותר להתאחר, ועכ"פ לא יותר מכ"ה שנה, הרי שמטיק שהזמן האחרון הוא מכ"ה שנה כגמ' קידושין הג"ל, ואם כן לכופ ע"י בי"ד ובפרט בשוטים אין לכופ רק אחר כ"ד שנה כנ"ל.

הנדוניא ולכן נהגו שלא לכופו, אבל משום המצות עשה של פו"ר כופין אפילו בזמן הזה.

ג. סימן ד' סעיף י"א: עבד שהוטבל לשם עבדות אסור בישראלית וישראל אסור בשפחה וכו'. אוצ' הפוס' ס"ק ל' עי' בהגר"א ס"ק י"ט דלהרמב"ם מדברי סופרים, וכן כתב מהרשד"ם ובמ"ל דרך מדרבנן אסור בשפחה וכו' עיי"ש ובספרי דגל ראובן ח"א סימן ט' ביררתי דאפילו להרמב"ם דס"ל דרך מדברי סופרים אסורה שפחה לישראל, הוא רק במיוחד לו שפחה שאו מותרת מן התורה ולא שייך בה גם איסור עשה של פילגש להרמב"ם, משום דלא תפסי בה קידושי, וא"א לקדשה אבל בבא על שפחה לשם זנות בלא יחוד לא גרע שפחה מישראלית שאסורה לישראל מן התורה משום לא יהיה קדש להרמב"ם דסובר דלא יהיה קדש הוא לבועל אשה לשם זנות, ובזה ישבתי קושית המ"ל על הרמב"ם מגמ' בבא קמא דף כ"ח ומתמורה דף ל' עיי"ש היטב, וכן מצאתי מפורש במהרי"ט לקידושין בסוגיא דעבד עברי, שכתב דלהסוברים

הנדוניא ולכן נהגו שלא לכופו, אבל משום המצות עשה של פו"ר כופין אפילו בזמן הזה.

ג. סימן ד' סעיף י"א: עבד שהוטבל לשם עבדות אסור בישראלית וישראל אסור בשפחה וכו'. אוצ' הפוס' ס"ק ל' עי' בהגר"א ס"ק י"ט דלהרמב"ם מדברי סופרים, וכן כתב מהרשד"ם ובמ"ל דרך מדרבנן אסור בשפחה וכו' עיי"ש ובספרי דגל ראובן ח"א סימן ט' ביררתי דאפילו להרמב"ם דס"ל דרך מדברי סופרים אסורה שפחה לישראל, הוא רק במיוחד לו שפחה שאו מותרת מן התורה ולא שייך בה גם איסור עשה של פילגש להרמב"ם, משום דלא תפסי בה קידושי, וא"א לקדשה אבל בבא על שפחה לשם זנות בלא יחוד לא גרע שפחה מישראלית שאסורה לישראל מן התורה משום לא יהיה קדש להרמב"ם דסובר דלא יהיה קדש הוא לבועל אשה לשם זנות, ובזה ישבתי קושית המ"ל על הרמב"ם מגמ' בבא קמא דף כ"ח ומתמורה דף ל' עיי"ש היטב, וכן מצאתי מפורש במהרי"ט לקידושין בסוגיא דעבד עברי, שכתב דלהסוברים

ראובן כ"ץ

הרב הראשי לפתח תקות והסביבה

מגוף הגירושין, שאין אומרים ע"ז הגז"ש דלה לה, וכה"ג כתב ג"כ בנתה"מ סי' קפ"ה ס"ק א' בטעם שלשיתו טלי גיטך מע"ג קרקע כשר בעבד: «ואף דאתקש לאשה היינו בגוף כתיבת השטר שיהיה לשמה ובתלוש» וכו' עיי"ש (ועי' שו"ת עין יצחק חיו"ד סי' כ"ו), וכש"כ ד"ז שצריך ב"ד שאינו שייך כלל לגוף כתיבת השטר, ולא עוד אלא אפילו לפי מה ששמע מרש"י קידושין שם בד"ה שאינה שלו, שאף חכמים סוברים לענין הנתינה גז"ש דלה לה, ולא נחלקו אלא באופן הדרשה, שהם דורשים מה אשה מקבלת גיטה בעצמה אף עבד כן, מ"מ עדיין אינו דומה נתינת הגט שהוא מעצם מעשה הגירושין לזה שצריכים ב"ד כשהוא בעל כרחו, שאינו מגוף הגירושין.

ומלבד זה אין ענין בע"כ של אשה דומה כלל לבע"כ של עבד, שהאשה היא ברשות עצמה לכל הקנינים ויש לה דעת ורצון של עצמה, בזה י"ל כמש"כ הבית הלוי שמבלי ב"ד א"א לעשות דבר באדם בעל כרחו, אבל עבד הרי הוא כבהמתו כל זמן שלא נשתחרר, ואילו היה מוכר אותו לאחרים כלום לדעתו הוא צריך, ועכשיו שמשחררו ומכרו או גותנו לו לעצמו, מה לי הוא מה לי אחר, ולא שייך כאן המושג של בע"כ כלל, וכה"ג כ' בשו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' ק"ד ששטר שנכתב שלא ברצון המתחייב אינו שטר וגט אשה בע"כ שאני לפי שבתחלה כשנתקדשה לו התרצה על כך, ובתשו' סי' מ"ו הקשו לו ע"ז מגט שיחרור לר"מ שחוב הוא לו, וכתב דעבד כל זמן שלא הגיע השיחרור לידו הוא כמקנה מטלטלי ובהמותיו, ואילו רצה למוכרו בשטר לאחרים בע"כ של העבד וכי כ"ד שצריך רצונו של העבד, וה"נ מוכרו לעצמו ול"ש בזה מתחייב עיי"ש.

ובכלל אם נכנסו כאן לדיונים כשעבר על חדר"ג וגירש בע"כ אם הגט כשר (שבעצם מקורו יותר בסי' קי"ט, וכאן נוגע רק אם יוכל הבעל לישא אשה אחרת, אם כי הא בהא תליא), יש להביא מה שצייד בחת"ס אה"ע ח"א סי' ק"ד סברא אחרת לומר שהגט בטל, שכיון שגט בע"כ הוא שלא ברצון המתחייב, ואינו כשר אלא מפני שבשעת נשואין ידעה שהבעל יכול לגרשה בע"כ ונתרצתה, וא"כ עכשיו שיש איסור חדר"ג וע"מ כן נישאת שלא יגרשנה בע"כ, שוב הגט הוא שטר שלא מדעת המתחייב.

ג. שם ס"ק ס"ח אות י"ב הובאו זה לעומת זה שורה ארוכה של פוסקים החולקים ביניהם מה חמור יותר האיסור לגרש בע"כ או האיסור לישא ב' נשים, ונ"מ אם יש צורך להתיר איזה מהם עדיף, ואני בקובץ «המאור» (תל"אביב תרצ"ז) כתבתי להכריע בין הדיעות ולהשוותן, שיש הבדל בין כשעובר על האיסורים לכשאנו באים להתיר לו אחד מהם, שכשעובר באמת ב' נשים חמור יותר, מהטעם

א. בסי' א' סעיף ה' ס"ק ל"ג, דן בולד שגופו בהמה ופניו אדם שמקיימים בו מצות פו"ר, מאחר שמבואר בירושלמי נדה פ"ג ה"ב שהוא חי וראוי להוליד, כמו שאמרו שם: כלו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה ואומרים לו בא חלוץ או יבם, אמנם אף שכן הבין מהירוש' בתוספי הרא"ש בנדה כ"ג א', כמובא באוצה"פ שם, אבל י"מ את דברי הירושלמי להיפך, שר"ל שבלו בהמה ופניו אדם לא יוכל לחיות כלל, שכלפי מה שהקשו שם על ר' מאיר: «הפילה דמות עורב עומד בראש הדקל ואומר לו בא חלוץ או יבם», השיבו ע"ד דאת מקשי ליה על דר"מ קשיתיה על דרבנן שכלו בהמה ופניו אדם ולד הוא, א"כ כשיהיה עומד בשדה וחורש אומרים לו חלוץ וכו' ובדרך בתמיה והפלגה אמרו, והכוונה שכשם שלא קשה זה על דרבנן, משום שאין במציאות שיוכל לחיות, כך ל"ק גם על ר"מ מה"ט גופיה, וזה מתאים למה שאמרו בבבלי כ"ג א' שלא אמר ר"מ אלא שאין במינו מתקיים, כך פירשו: בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' נ"ג, ובפנ"מ שם על אתר ועיי"ש במהר"פ, ועי' תב"ש סי' י"ג ס"ק כ', גם התוס' שם בנדה, אם כי לא הביאו את הירוש', אבל כתבו שם מפורש שולד שכלו בהמה ופניו אדם לא יוכל להתקיים.

ובאור זרוע ח"ב סי' תכ"ד כתב: «וכמה תמיהות שונה בתלמוד מה שאינו הוזה בעולם כגון וכו' וכדאמר בירושלמי כלו בהמה ופניו אדם חורש בשדה» וכו' הרי שהבין שבדרך הפלגה אמרו כן, ולא שיוכל להיות במציאות, וא"כ פשוט שאם קרה שאדם הוליד יצור משונה כזה ודאי שלא קיים מצות פו"ר, ולא עוד אלא שאפילו לתוס' הרא"ש לא מצינו שאמר שמקיים ביצור כזה פו"ר, שהירושלמי לא אמר אלא שאם קרה כזה או אומרים לו וכו', אבל שנאמר שנסמך לכתחילה בולד משונה כזה שיהיה בר קיימא ושיוכל להוליד אין לנ. ב. בסי' א' סעיף י' ס"ק ס"ג אות ה', לענין חדר"ג לגרש בע"כ, השיג בהגה שבחצאי מרובע על בית הלוי שכתב שבגט בע"כ צריך ב"ד, וכתב: «ועל יסוד זה לומר דבאשה לגרש בע"כ צריך ב"ד קשה דא"כ גם גבי ג"ש של עבד דצריך לשמה מגז"ש לה לה מאשה יהיה צריך ב"ד, ובגיטין דף י"ב ב' מבואר דאי בעי זריק ליה גיטא ומוכח דלא בעי ב"ד לג"ש». ותמיהני מה זו השגה, הרי בחי' הרשב"א לקדושין כ"ג א' וז"ל: «ואע"ג דרבנן נמי לה לה מאשה גמר סבירא להו דלאו לכולהו מילי דעבד גמרינן ליה אלא לגופו של גט שיהא גיטו של זה כגיטה של אשה», הרי שאפילו בנוגע לאופן הנתינה של הגט, שנתינה זו פועלת בעצם הגירושין, מ"מ לא נאמר ע"ז הגז"ש לה לה, כש"כ בענין זה שצריך ב"ד, שאין זה

ונראה לומר שזוהי כוונת הה"מ בפס"ו מאיסור"ב ה"ט שכ' שזה פשוט שגר הבא על בת ישראל לא גרוע הבן מעכו"ם שבא על בת ישראל שהולד כשר ואסור בממזרות. שאינו מובן, דודאי גרע וגרע דבעכו"ם הולד כמותה ובגר שהוא ישראל הולד הולך אחר הזכר, וכתמיהת הר"ן על עיקר דין הרמב"ם, אבל לפ"ד הט"ז יתכן שפירושו שכשם שבעכו"ם גמור הולד כמותה כך לא גרע חלק הגויות שנשאר אצל הגר לענין שלא נקרא קהל, שלכה גויות זה ג"כ אין הולכין אחריו והולד כמותה.

ולפ"ז נראה ליישב קושיא גדולה על הרמב"ם והשו"ע מתוספתא מפורשת בקידושין סוף פ"ד: כהנת לויה וישראלית שנישאו לגר הולד גר, והרי מפורש שלא כשיטתם, וכבר עמד ע"ז במצפה שמואל לבעל מנחת ביכורים בתוספתא שם אות פ' והניח בצ"ע. אבל עם הסבר הט"ז הנ"ל נראה דלכ"מ, שהרי עיקר הוכחת דין זה הוא כמש"כ הה"מ מעכו"ם שבא על ב"י שהולד כשר, ומבואר שלהסובר עכו"ם שבא על בת ישראל הולד ממזר אינו כן, וביותר להמבואר ברש"י בכורות מ"ז א' דלמ"ד הולד ממזר ס"ל שהולד הולך אחריו ולא אחריה וע"ש בתוס', וכן הוא ג"כ גירסת רש"י ביבמות כ"ג א': ש"מ (מדקרינן לכן ישראלית מהעכו"ם בגד) דעכו"ם הבא על ב"י הולד כשר ע"ש, ומבואר לגירסא זו שלמ"ד הולד ממזר הולד הולך אחרי העכו"ם האב, ולפ"ז הרי לק"מ מתוספתא זו, שהרי בתוספתא שם בהלכה זו עצמה סובר בפירוש בעכו"ם הבא על בת ישראל שהולד ממזר, ח"ל התוספ': "כהנת לויה וישראלית שנישאו לגר הולד גר, לעבד משוחרר הולד עבד משוחרר, עבד ועכו"ם שבאו על ב"י והולידה בן הולד ממזר", וא"כ לשיטת התוספתא בהלכה זו עצמה, בגר שנשא ישראלית באמת הולד הולך אחריו והוא גר, שהרי בין בכת הישראליות שבו ובין כח הגויות שבו הולד הולך אחריו, אבל הרמב"ם והשו"ע לשיטתם שפסקו בעכו"ם הבע"י הולד כשר ואפילו גירות א"צ, ולכן פסקו בגר שלענין זה שאינו נקרא קהל אין הולד הולך אחריו.

ה. בס"ד ד' ס"ק קנ"ז אות ג' וס"ק קנ"ח אות ב' הביאו פעמים בשם הגת"כ לכתב שדוקא ברובא דליתא קמן אין הולכין בממון אחר הרוב אבל ברובא דאיתא קמן הולכין ותמוה שלא העירו שה"ז נגד הלכה פסוקה בשו"ע חו"מ סי' רצ"ב ס"י כשהיו מעורבין טבעות של זהב שלו ושל חברו ונאבד אחד מהם יכול המחזיק לומר שמא שלך נאבד אפילו אם שלו היו הרוב שאין הולכין בממון אחר הרוב וע"ש בש"ך ס"ק כ"ו, ומקורו מתה"ד סי' שי"ד, ושם בתה"ד כ' מפורש הטעם שאפילו ברובא דאיתא קמן אין הולכין בממון אחר, וגם כ' שם ד"ז לגבי אותו נידון עצמו של הגת"כ לכתב, היינו בתינוק הנמצא בעיר שרובה ישראל, וע"י בקונטרס הספיקות כלל ו' (ואין תח"י הגת"כ לראות אם לא העיר בעצמו מהתה"ד והרמ"א בשו"ע).

ו. בריש סי' ה' בהערה תביאו מחלוקת הפוסקים אם לכתוב בס"ת פצוץ דכא באל"ף או בה', ויש להעיר שבס"ת משנת אברהם (ויטאמיר תרכ"ח), סי' ל"ב כתב שראה בס"ת של הרב הסופר של הבעש"ט ז"ל וכן בס"ת של הרה"ק ר' שבתי ראשקוביץ ז"ל וכתוב שם דכא באל"ף, ובשו"ת צמח צדק לאדמו"ר הרמ"מ מליובאוויץ ז"ל, שנדמו"ח בניו יורק, בהערות שבסוף חלק המלואים כ' שאדמו"ר מליובאוויץ שליט"א היה בעיר ווארמס וראה שם הס"ת שקבלה בידם שכתבה מהר"מ מרטנברג וכתוב שם דכא באל"ף, וכן ראה ג"כ בפראג בס"ת שע"פ הקבלה בידם הגיחה עזרא הסופר.

שלמה יוסף זוין

אב"ד נובוויצקוב וכתב בירושלים ע"ה"ק ת"ו

שכתבו הכנה"ג ועוד, שאיסור בע"כ אינו רק טעם אחת ובב' נשים עובר בתמידות, וכסברת הר"ן ביומא בטעם מה ששוחטין לחולה בשבת ואין נותנים לו נבלה, שבנבלה עובר על כל זית משא"כ באיסור שבת, ויש להוסיף שכעין זה מצינו בתוס' גיטין י"ז ב' שאע"פ שזנות לא שכיח מ"מ במקום חשש איסור עולמית חששו, וכעין זה יש עוד בתוס' כתובות כ"ח ב' שאע"פ שספק טומאה ברה"ר טהור, מ"מ בבית הפרס שהוא איסור תמידי לא הקילו, אבל כשיש מקום להתיר איסור אחד משניהם, ואנו באים לחקור איזה איסור עדיף יותר להתיר נראה שעדיף יותר להתיר איסור של ב' נשים, שחומר התדירות שיש בב' נשים אין כאן, שהרי מבואר בר"ן פ"ב דביצה לחלק בין מלאכת אוכל נפש ביו"ט שהותרה ולכן אין בו איסור בריבוי שיעורין, למלאכה בשבת לצורך חולה שדחיה ולכן יש בו איסור בריבוי שיעורין ע"ש, וא"כ כשאנו מתירים מאיזה טעם חדר"ג, אם משום שבמקום מצוה לא גזר רגמ"ה ואם משום שבטעם מבורר בצירוף ק' רבנים נתן רגמ"ה עצמו רשות להתיר, הלא אנו אומרים שבאופן כזה אין האיסור מעיקרו כלל, ואין זה בגדר דחיה, ועדיף אפילו מהותרה שהרי מעולם לא נגזרה גזרה כלל על אופן זה, וא"כ אין לחלק כאן בין מיעוט שיעורין לריבוי שיעורין.

אלא שעדיין אין זה טעם אלא שלא נאמר שאיסור ב' נשים חמור יותר מבע"כ כשמתירים לו חדר"ג, ועדיין י"ל ששניהם שווים. אבל מכיון שאין חומר יותר בב' נשים, שוב נראה לומר שיותר עדיף להתיר איסור זה, שהרי כל מה שמתירים לו תכלית הכוונה שתהיה לו אשה, שאף בנשתנית בכה"ג שראויה לביאה, מ"מ כל שאנו אומרים אין אדם דר עם נחש וכו' ממילא מחמת כן אין לו אשה, באופן שאין הגירושין מחמת עצמם תכלית כוונת ההיתר, אלא שכשלא יגרשנה יהיה מעוכב מלישא אשה אחרת, וכמו שאמרו כיון דאגידא ביה לא יתבו ליה אחריתי, ולפ"ז עדיף יותר להתיר לו ב' נשים, שנשלמה תכלית ההיתר תיכף, משנתיר לו גירושין בע"כ, שעדיין אין אנו יודעים אם ישא אח"כ אחרת, ושמא הוא מערים ורוצה להקניטה ולא לישא אחרת, או מי יימר שתזדמן לו אחרת ואמרו בקדושין ס"ד א' אילו אמר האי לא ניהא לי בגוה מי מצי מקדש לה, וכן י"ל להיפך אילו אמרה היא לא ניהא לי כו', ונמצא שיעבור על האיסור מבלי צורך מצוה, ואפילו אם ישא אחרת מ"מ ה"ז מעין דוגמת מכשירי אוכל נפש שאין דוחין יו"ט, ואף הגירושין אינם אלא מכשירין להמצוה של אח"כ, משא"כ איסור ב' נשים שתיכף עם ביטול האיסור מקיים המצוה של נשואי אשה (וכמוכן שאינני בא להשוות הדבר עם מכשירי אוכל נפש, והם ענינים רחוקים זמ"ו, ולא נתכוונתי אלא לסימן ודוגמא), ולפיכך עדיף יותר להתירו לישא אחרת כשרואים צורך בדבר מלהתיר לגרש בע"כ.

ד. בס"ד ד' סעיף כ"ג ס"ק צ"ב הובא מה שתמה הר"ן על הרמב"ם וכ"פ בשו"ע בגר שנשא בת ישראל שהולד אסור בממזרות, והלא ביש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר והגר הרי מותר בממזרות, ותביאו באוצה"פ מש"כ הב"ח הלבוש והב"ש טעמים שונים בדבר.

ותימה שאם כבר תביאו כל הטעמים הנ"ל למה לא הביאו הטעם ההגיוני והמוסבר שכתב הט"ז שם, שכיון שכל עיקר מה שגר מותר בממזרות ואינו בכלל קהל הוא מצד כח הגויות שבו שלענין זה אמרה תורה שעוד נשאר עליו כח הגויות, אי"כ לא נוכל להמשיך כח זה על הולד שהרי לצד הגויות אין הולד הולך אחר הזכר, שבגוי אין למשפחותם לבית אבותם והולד כמותה, ולכת הישראליות בלבד שבהגר הוא שהולד הולך אחריו, וממילא הולד הוא בכלל קהל גמור ואסור בממזרת ע"ש.

בדין סירוס פרד ופרדה

תאווה ואינו מתאוה לבעול ומשום זה ליכא מאיסור סירוס בשותה כוס של עקרין ולפי"ז אין לנו יסוד להניח דהתוס' והרמב"ן חלוקים בדעותיהם בזה. ולפי"ז בפרד יהא איסור לסרסו כיון שיש לו תאוה להזדקק כמבואר בגמ' פרדה שתבעה וכו', וכש"כ דכאן עביד מעשה הסירוס בידים דבדואי אסור, דבעביד מעשה י"ל דאף באין מתאוה ובוועל יש איסור דדוקא בשותה כש"ע דלא קעביד מעשה הקשה הרמב"ן אמאי אסור והוצרך לתי' משום דס"ח מתאוה ובוועל.

ומ"ש כב' לחלק אף להרמב"ן בין ס"ח למי ששם עקר עליו לא נהיר לי, ראשית מהי ההגדרה לומר דס"ח אינו עקר ממש, ועד דזיל בתר טעמא, דאם טעמו של הרמב"ן משום דמיעקרה תאוותו מה הנפ"מ אם שם ס"ח עליו או עקר, ובר מן דין מפורש בדברי הרמב"ן עצמו שהיפך שהרי כ' שם: "ומסקנא אוקי בזקנה א"נ בעקרה ואעפ"י שיש בה תוספת סירוס שהיא מצטננת ואינה נזקקת שוב לבעול אפ"ה באשה שרי שאין בה דין סירוס" עכ"ל. ומבואר דלולא זאת ה"י בה מדין תוספת סירוס מטעמא דמצטננת עי"ז ורק משום שאין בה דין סירוס מותר אבל בעקר שיש בו דין סירוס ודאי דאסור מטעם זה אף בשותה כש"ע וכש"כ במעשה סירוס ממש.

אגב ממסקנת הגמ' דאוקי לריב"ב בזקנה או בעקרה נראה ראי' נצחת לדעתו של הרמב"ן דגם באינו ראוי להוליד ישנו מדין סירוס דאליב אמאי לא אוקי באיש ובעקר, וכאן א"א לדחוקי כמו שדחק החת"ס, שהביא כ"ת, לתרץ האוקימתא הראשונה דה"ה דה"י יכול לתרץ כן ע"ש, דהרי כאן בא ודאי לומר רק באשה ולא באיש, וא"כ מורה כפי' הרמב"ן דגם בעקר ישנו מדין סירוס.

איברא דמדברי הרשב"א בחידושו לשבת שם, ודאי מוכח דכל שידוע שאינו ראוי להליד מטבע ברייתו מותר לסרסו, וכן יש למשמע מדברי רש"י שם שדייק וכתב אלא בזקן "שפסק מלידה" דס"ל ג"כ דהתורה לא אסרה סירוס אלא בראוי להוליד אבל באינו ראוי להוליד בלי"ז לא שייך סירוס כלל, דמה לי זקן שפסק מלידה לסרסו חמה דאינו מוליד מטבעו וכדומה.

אכן למעשה כיון שלדעתו של הרמב"ן ודאי נוטים הדברים שיש מאיסור סירוס וחיוב סירוס אף בפרד כיון דיש לו תאוה ומדברי התוס' אין לנו הכרע דפליג על הרמב"ן, אף דמהרשב"א מוכח להיתר ויש לצרף משמעות ד' רש"י כנ"ל, מ"מ ודאי דיש לנו לחוש לאסור כדעת הרמב"ן באיסור תורה ואין להתיר סירוס במעשה ע"י ישראל בפרד, ובפרט דלדידיה מתיישבים ד' הגמ' בטוב טעם, במה דמוקי שם מסקנא בזקנה או בעקרה ואי ניאם דבאינו ראוי להוליד ליכא איסור סירוס הלא אפשר לאוקמי באיש ובעקר עי"ש בגמ', ואם כי להחת"ס אה"ע סי' י"ז, נוטים הדברים להיתרא [אגב מה דכתוב שם, כדי לסמוך דעתו, דמי שאינו ראוי להוליד ואין לו רפואה אינו בכלל סרוס, דכדאוקמי בגמ' בזקן יכול לאוקמי גם בסרסו חמה והיינו הך וכדדחו הן הן החזירוני כו' הו"מ למימר כן גם בס"ח משום דיש לו רפואה וכמבואר במשנה יבמות ע"ט, ובגמ' שם פ' א', גבי מה דמוכח דר' אליעזר לא הדר ביה ממתני' ממה דקאמר שבמינן מתרפאין באלכסנדריה של מצרים, ומשמע דלרבנן אין לו רפואה ודבר זה גופא במחלוקת שנויה בין ר"א ורבנן וע"ש היטב ברש"י וריטב"א ועי' תוס' יבמות ב' ב' ד"ה או מש"כ בשם ר"י בסוה"ד עי"ש] וברור כן להמנ"ח, אבל כיון שאין מזכירין כלל מדברי הרמב"ן, אין דבריהם לשמש הכרעה להיתרא דודאי לא ראו את דברי הרמב"ן, וגם מהא דהרמב"ם והחינוך לא הביאו הא דבאין ראוי להוליד ליכא איסור סירוס, וכמו שהעיר המנ"ח עצמו, משמע דס"ל דאין לחלק בזה.

ובנוגע לפרדה נקבה הרי ברורים הדברים ברמב"ם ושר"ע דהמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור אבל אסור.

ע' בהשטטות לסי' ה' ס"ק ס"ד, ובירחון תבונה ירושלים תמוז תש"ו דן בזה הרה"ג רש"א יחזק שליט"א, ותמצית דבריו הם, דכיון דפרדה אינה יולדת כמבואר בקדושין י"ז בב"ב צ"א ובבכורות ט', אפשר דסירוס מותר, דלא אסרה תורה אלא במין המוליד כו', ול"ד למסרס את הסרוס דחייב, ולי"א גם הסרוס ביד"ש כו' ושכ"מ מרמב"ן כו' [עי' באוצה"פ סקס"ד], די"ל דכל זה כשיש עליו שם סרס, דלולא הסרסות ה"י ראוי להוליד, לפיכך אסרה תורה משום דבלא הסירוס הא' ה"י מועיל סירוס הב', אבל בעקר וכן בפרד י"ל דמותר, וכחילוק התוס' בשבת קי"א א' לענין סירוס הזקן כו' [מובא במנ"ח שבאוצה"פ שם], והרשב"א שם חילק כן בהדיא בין סרס בחור דאסור בכוס עקרין, לזקן דס"ד דשרי, משום כו' דבזקן שאינו ראוי להוליד לא הקפידה תורה בסירוס ידידה, וגם המנ"ח [הנ"ל] דן להתיר בטרפה ובאנדרוניס להי"א דלא מוליד שיהא מותר לסרסו ומסתמך על הרשב"א הנ"ל, ודלא משני בגמ' דהיתר כ"ע מידי בעקר, כבר כ' בחי' הר"ן שם דה"ה דה"י יכול לתרץ כן, כיון דמעולם לא ה"י יכול להוליד דלא אסרינן אלא סרס הואיל וה"י ראוי להוליד, [ועי' באוצה"פ הנ"ל דגם תבית יצחק מוכיח מדבריו דעקר מתולדה יהא מותר בסירוס], וכמובן שבפרדה נקבה יש לצרף גם ה"א דאין בנקבה איסור סירוס כלל, וגם לתאוסרים מה"ת י"א דהיינו משום צע"כ בו' [עי' באוצה"פ סקס"ו] א"כ כשיש תועלת לבנ"א מותר, כמבואר בסעי' י"ד, וכ"ש לטעמי הפרישה והתנ"ש [המבוארים שם] דל"ש בבהמה ומותר.

והגרי"מ בן מנחם שליט"א חבר הרבנות הראשית בפתח

תקוה השיב ע"ז בכתב תשובה ארוכה וביאר כל השיטות בבהירות רבה, ומפאת צמצום המקום אנו מוסרים כאן רק תמציתה.

הנה כ"ת כבר עמד על דברי הרמב"ן בחי' לשבת דף קי"א שם דמפרש הנאמר בגמ' שם דאסור אף לסרסו לשתות כוס של עקרין דאיירי בסרסו חמה שאינו מוליד אבל מתאוה ובוועל וע"י כוס של עקרין מיעקר לגמרי ואינו מתקשה כלל חוץ אסור לפי שהקפידה תורה אתוספת סירוס, ומדקא אתי עלה משום סירוס אחר סירוס ולא משום סירוס ראשון נראה בדעתו דהבין בגמ' דזה ודאי דלולא ה"י לנו ריבוי על סירוס אחר סירוס לא היינו יודעים לאסור משום סירוס באינו ראוי להוליד אף באופן דע"י הסירוס מיעקרה תאוותו לגמרי, אבל לאחר שריבתה לנו תורה איסור לסרסו אחר סירוס אף דמסירוס הראשון כבר פסקה כח הולדתו ותאוותו בכ"ז כיון דמוסיף במעשה הסירוס מייחב גם על תוספת סירוס זה וא"כ טובה הרמב"ן דכמו כן בסרסו חמה אף שאינו ראוי להוליד מתחלת ברייתו בכ"ז כיון דמעשה הסירוס פועל דמיעקרה עי"ז תאוותו יש בזה מתוספת סירוס, ועוד כש"כ ה"א מסירוס אחר סירוס, וכיון שכן דבעיקר משום דפועל ועוקר תאוותו הוי באיסור סירוס א"כ יוצא לנו מפורש וברור דאף במי שאינו ראוי להוליד מטבעו מ"מ אם רק ראוי היה לבעול וע"י סירוסו מיעקרה תאוותו לגמרי ישנו באיסור סירוס משום מסרס אחר מסרס אף בדלא קעביד מעשה באברים וכש"כ בדקעביד מעשה דאסור.

ואף דמסתמת דברי התוס' שם בגמ' שכ' דבזקן לא שייך משום מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס הוא משמע דס"ל דכל מי שאינו להוליד מטבעו מותר לסרסו וכמו שהבין באמת המנ"ח, שהזכיר כ"ת, אכן אין הדבר מוכרח, דהא עכ"פ גם לדברי הרמב"ן מוכרחים לפרש דכשמשיני בגמ' אלא בזקן כוונתם בזה דזקן לא רק שאינו מוליד אלא דמחולשת זקנתו כבר אינו מתאוה גם לבעול ובזה ליכא לכז"ע משום תוספת סירוס, א"כ גם בדברי התוס' אפשר לפרש דמה דאמרו משום דזקנה לאו סירוס הוא היינו משום דזקן פסקה גם

לדבריהם, אך י"ל דלענין דאורייתא וזי ס"ס, שמא אין ב"נ מצווה על הסירות ושמא אין בפרד איסור סירות ועוד נראה לומר דבפרד אין איסור סירות לב"נ אפי' לר' חידקו? כיון דכל איסורם יליף מקרא ד'ואתם פרו ורבו שרצו בארץ', א"כ עיקר גדר האיסור הוא משום דע"י הסירות בטל מה שנאמר ואתם פרו ורבו, וא"כ האיסור הוא רק בראוי להוליד, ודוקא בישראל דילפינן מקרא ד'ובארצכם לא תעשו כן' אמרינן דהאיסור הוא על מעשה הסירות (ראה במנ"ח מצוה רצ"א הובא באוצה"פ סי' ה' ס"ק ע"ו אות ב' ש"כ כנ"ל, אם כי בא מטעם אחר, עיי"ש).

ולכאורה לפי"ז יהיה האיסור בב"נ רק באדם ולא בבכ"ח ובב"מ דף צ' בהני תורא דגבני וכו' מפורש דלר' חידקא מצווים ב"נ גם בשאר בע"ח ואפשר דמסוים הקרא ושרצו בארץ נרמז על כל מי שישרצו בארץ (וכ"כ בנתיבות לשבת סי' ה' סק"ו הובא באוצה"פ ס"ק ס"ז אות ב') ולפי"ז באינו ראוי להוליד אין אסור לבן נח לסרסו וא"כ בפרד של ישראל האיסור ע"י עכורים הוא רק משום שבות וכיון דגם בישראל הוי ספק באינו ראוי להוליד וכנ"ל והוי רק ספק בדברנן נראה להתיר ע"י נכרי.

יחזק מאיר בן-מנחם

כופלים את החוט פי שנים ושני קצות החוט היו מכניסים בתוך פיו בין שיניו ואם החוט הי' עובר את הראש מצד הפנים לצד אחוריו זהו סימן שכבר ראוי להוריע ולהוליד וראוי לישא אשה כי קודם הזמן הזה הצואר הוא יותר דק וכפל החוט לא יעבור את הראש. שם סקל"ט. ע"י באה"ט סק"י שכתב דדוקא בממזר ודאי קיים פו"ר דאז חי.

והוא מהב"ש סק"א. אולם הב"ש כתב זה בלשון אפשר, שעל מה שפסק הרמ"א שבממזר יצא מצות פו"ר, הביא מהספר חסידים סימן ת"ק שכתב דלא קיים פו"ר כשהוליד ממזר דקיי"ל ממזר אינו חי, וע"ז כ' הב"ש ליישב דאפשר דהספר חסידים מיירי כשא"י שהוא ממזר דאז אינו חי, משא"כ בממזר ודאי.

ובערוך השלחן סעיף י"ז כ' דלא ג"ל תירוצ' הב"ש דממ"נ כל זמן שהוא חי יוצא בו, ואם ימות ויניח זרע יצא בזרעו, ואם ימות בחייו ולא יניח זרע, הרי גם באינו ממזר לא יצא, ושנאמר שהוא אינו ראוי להניח זרע ונחשבנו כסרים לא משמע כלל.

סי' ד' ס"ק ל"ג בענין הניח תפילין לעבדו או למדו תורה, עיין בפמ"ג אור"ח סי' ל"ח משבצות ס"ק ב' דאסור לעבדים להניח תפילין וגריעי מנשים דמהימני באיסורין ועבדים בסתמן לא מהימני עיין ש"ך יו"ד סי' א', וביו"ד סי' רס"ז סעי' ע"א פסקו שאסור ללמד את עבדו תורה מגמ' כתובות כ"ח ע"ב, ועיין בשלטי גבורים סוף מס' ר"ה שאוסר שיניחו תפילין אפי' בנשים מפני שנראה כדרך החיצונים עיי"ש, וגם המג"א בסי' ש"א סקנ"ד והגרש"ז שם סעי' ג"ב פסקו דאסור לנשים להכניס תפילין בשבת, ומוכח שג"כ סוברים שאסור לנשים להניח תפילין ומכש"כ עבדים ומכ"ז מוכח כדעת הלבוש. מהגרש"ק שליט"א

אמנם כיון דיש ודאי לדון דאיסורא נקבה בעיקרו אינו אלא מדרבנן וכדנראה מלשונם שכתבו פטור אבל אסור, א"כ כבר אפשר הי' להקל בנידון דפרדה נקבה דאינה ראויה לילד כיון דלהנ"ל דעות חלוקות בזה גם בזכר א"כ בנקבה הוי ספקא דרבנן ולהקל. אמנם מתוך דברי הגר"א בסי' ה' ס"ק כ"ה, יוצא דאיסור סירות בנקבה הוא מדאורייתא דמצייץ כמקור לאיסור הנזכר בשו"ע שם שהוא מדברי הרמב"ם, את הת"כ בפ' אמור דנאמר שם מנין שאף הנקבות בסירות ת"ל כי משחתם [בהם מוס בם] ר"י אומר בהם ואין נקבות בסירות. ופסק כת"ק אלא דאין בהן מלקות כיון דלא נכללו בל"ת דלא תעשו עיי"ש, לכן יש לחוש לדעתו ולאסור גם בפרדה נקבה בהתאם לשיטת הרמב"ן הנ"ל באיסור סירות באינו ראוי להוליד, (והאריך שם הגר"מ שליט"א בביאור ד' הגר"א הנ"ל ומה דקשה בדבריו שם ובס"ק כ"ח לגבי שתיית כוס ש"ע).

הנה לסרס ע"י עכורים יש לדון להיתרא כיון דדעת הרמב"ם והרא"ש ועוד פוסקים דב"נ אינם מצווים על הסירות ויש כאן רק איסור אמירה לנכרי שבות דרבנן וכיון דביארנו דאיסור סירות בפרד, במחלוקת שנויה, הוי ספק דרבנן ולקולא, אבל באמת הרבה פוסקים ס"ל כר' חידקא דב"נ מצווים על הסירות, והם הסמ"ג והג"א והשאלות והראב"ד שהביא הרא"ש בב"מ דף צ', ויש לחוש

סי' א' סס"ק ב' בענין לצאת לחו"ל בשביל להשיא את בנו: עיין בשד"ח אס"ד מער' ארץ ישראל אות ב—ב שהביא הרבה פוסקים שמתירים.

שם סק"ה באשה בת ארבעים, לא הובא בדברי המדברים מזה, מספר חסידים סי' תצ"ג דגם קרוב לארבעים לא ישאנה.

שם ס"ק י"ג הביא בשם הב"ח דט"ס בהרב המגיד ושידעו דבן י"ח לחופה היינו אחרי גמר שנת י"ח בשנת י"ט, הנה הרב בעל התניא בשו"ע שלו בהל' ת"ת פ"א הביא הדין דבן חמש למקרא דהיינו בשנה החמישית ולא חמש שלמים, וכן משמע מפירשי' באבות דהתחלת הלימוד הוא בשנה החמישית והאריך שם בקו"א דכן דעת הסמ"ג והגם שהר"מ הביא הדין כבן שש ושבע זה דוקא לענין לשלחו לבית ספר אבל הזמן שהאב יתחיל ללמוד עם בנו הוא בתחלת שנה החמישית ושכן דעת הר"מ בענין בן י"ח לחופה היינו תחלת י"ח, וכן בתוס' רע"ק במשניות בפ"ה דאבות כתב בן שמנה עשרה לחופה היינו תחלת י"ח, וכן במדרש תנחומא פ' קדושים על הפסוק ובשנה החמישית תאכלו וגו' הכתוב מדבר בתינוק וכו' מוכח כנ"ל ועיין בסמ"ג עשה י"ב, ובערוך השלחן יו"ד סי' רמ"ה סעי' ב' פסק ג"כ כהרש"ז דבתחלת שנת ה' מלמדו אביו מקרא ובאה"ע סי' א' סעי' י"א הביא שדעת הרמב"ם דבתחילת שנת י"ח מתחיל החיוב לישא אשה, וכן בלבוש סי' א' סעיף ג' פ' שאחרי שנת י"ז מתחיל החיוב לישא אשה וסמכו ברמז לא "טוב" וכו'.

שם ס"ק י"ד, קבלה בידי מאבה"ק שחסידים ואנשי מעשה החרדים לדבר ד' היו משתדלים להשיא בניהם אחרי שנעשה בר מצוה בשנת י"ד אם רק ידעו שכבר הזרע שלו נתבשל וראוי להוליד והבדיקה היו עושים ככה: היו מקיפים את הצואר בחוט ואח"כ היו

לסי' ו' סקל"ט. (בענין אשה שנבעלה לרוח), בשו"ת שאלת שלמה ח"א סי' פ"ב נשאל באשה שבאה בקובלנא ובבכיה כי רוח או שד התעלל בה בלילה ודלת הבית הי' סגור, ובעלה כהן, והאריך בזה ומסיק דבג"ד קיל טפי מפני שלא ברור כלל שבא עליה שד, ודילמא רק דמיונה הוליכה שולל ומרוב חלומות והבלים הרבה מזמן רב נשתרש בלבה כדרך הגשים דמיון חזק שכן הוא, לכן לאי כל כמינה שתאסור עצמה על בעלה בהודעתה זו אפי' לכהן, עיי"ש. והגא"ז

לסי' א' סקס"ח אות ז', (לענין היתר חדר"ג כשאשתו זקנה), בשו"ת מהר"ש (עניגל) ח"ד סי' ל"ו בא' שנשא אשה בת ל"ה שנה ודר עמה ז' שנים, ולא ילדה, וכפי הנראה לא תלד עוד אחר שהיא יותר ממי' שנה, והבעל לא קיים פו"ר, האריך בזה ומסיק הנגי מיראי הוראה קצת להתירו בכה"ג לישא אשה על אשתו, אחרי שבעצמו גרם לזה שנשא לכתחילה בת ל"ה, אך אם א"א לפעול בשום אופן שתקבל גט ברצון יש להתירו לישא ע"י ק"ר.

ונ"ל שבנדון שאלת שלמה הנ"ל. אפי' אם אמרה ג"כ שהרגישו אח"כ לחות באותו מקום. י"ל דלאו מילתא היא. דבס' עוד יוסף חי הביא מהאריז"ל בשער הכוונות. דכמו באיש המזו"ל נבראין מזיקין. ה"נ האשה בוראה מזיקין בלא איש כו'. והוסיף דענין זה ימצא בנשים שלפעמים יעבור בלבה תאוה גדולה. מורעת מאליה בלא בעילת איש כו' ע"ש. וע' גם בחבצלת השרון המובא באוצה"פ להלן סקס"ב אות ג'. דאפשר שמחמת פחד וכיו"ב תתקבץ שם ליחות. והאשה חשבה משום זה שנטמאה בהאבקה עמו. ושכן אמרו הרופאים. ע"ש. הרי נ' מדבריו ג"כ דאפשר שתוריע בלא בעילת איש וכנ"ל.

הרב ישראל וועלץ

מבוראפעסט

וכעת בתוככי ירושלים עיה"ק תובכא

האדיר מוה"ר זעליג ראובן בנגיס זצ"ל כתב לי בענין זה בשנת תשי"ב. דבזה"ז י"ל טפי שאינו אלא דמיון בעלמא. כפמ"ש בתפא"י למשניות פ"ז דסנהדרין מ"ז מהגר"ש אלגוי [ובד' וילנה הגיהו שצ"ל: מה"ר יעקב אלגוי] דעתה קרוב לאחרית הימים שיתפשט אור האלקים על כל בשר כו' נתבטלו כחות הטומאה ע"ש. ואף שהוא ז"ל כ"כ לענין כישוף. אמנם י"ל גם כן גם בעניני רוחות. וע' בבהגר"א יו"ד סי' קע"ט סק"ג דמשמע דכולן שוין. ובזמן דליתא להא ליתא להא. ועובדא דמהר"ם מלובלין ה' לפני יותר משלש מאות שנה. ואולי אז ה' להם איזה שליטה יותר במאלה הזמנים. לפ"ד מהר"י אלגוי הנ"ל. וכ"ש שגם הגאון מהרמ"ל הסיק להתירא. אתודכ"ק בקצרה. וע' בס' מנחת חריבה עמ"ס סוטה פ"ד (דף קכ"ו) מ"ש ע"ד מהרמ"ל. ועע"ש בדף ק"מ מ"ש בשם אר"ז עירובין סי' קמ"ד בשם מורו הר"י חסיד ז"ל.

ואם בדרך הפשוט גם אתחלתא דס"ס ליכא כאן ולא דמי לסומטום ושאר ס"ס דעלמא דהתם הוי ספק א' שלם והשני הוא נופל בצד האיסור של הספק הראשון כגון גבי טומטום דמספקא לן שמא התוקע זכר. דבהאי צד שפיר יכול להוציא בכל גזרי בודאי ולית ביה ספק כלל דבין הטומטום השומע זכר בין נקבה שפיר יוצא בתקיעה זו. רק להצד השני שמע התוקע נקבה ג"כ איכא צד ספק שמא גם השומע נקבה ויוצא וכן בכל הספיקות כה"ג אבל גבי ספיקות בספיקות התם גם על הספק הראשון בצד ההיתר שבו דהיינו שמא הוא כשר יש לנו ספק שמא היא ממזרת וג"כ אסור וא"כ גם הצד הזה אינו מתיר לגמרי ואיכא ס"ס לחומרא בהאי ספק עצמו. ספק אם הוא כשר או ממזר ואת"ל שהוא כשר דלמא היא ממזרת ולזה כוון המוצל מאש במש"כ דיש ג"כ צד לעשותו לחומרא אלא דבאמת גם זה לאו ס"ס הוא דבהאי ספק שמא הוא ממזר איכא ספק להיתרא שמא גם היא ממזרת ואינו כולו לאיסור אבל עכ"פ להיתר נמי ליכא ס"ס משום האי טעמא דבספק שמא הוא כשר יש ג"כ צד איסור דלמא היא ממזרת וא"כ רק חצי הספק מועיל להיתר וכן גם בספק השני להיתרא שמא היא ג"כ ממזרת. אינו כולו להיתרא משום דספק שמא הוא כשר ומאי ס"ס איכא כאן.

רק דהגרעק"א והעצי ארזים מסבבין את הס"ס לומר שמא שניהם כשרים ושמא שניהם ממזרים ולזה קושייתי הא' במקומה עומדת דהלא נגדם ג"כ איכא ב' ספקות לחומרא שמא הוא כשר והיא ממזרת ושמא להיפך ואף דהכל רק צד אחד לאיסור הוא כמ"ש הגרעק"א מ"מ אם נבא עד חשבון ליכא רובא להיתר על כל פנים ולא ס"ס הוא דס"ס הוא מטעם רוב ודוקא איכא דאיכא רובא להיתר אבל אם במציאות ליכא רובא להיתר לאו ס"ס הוא ולכן שפיר ספקות בספקות אסורים ואין משם ראייה לא לס"ס בתרי גופי ולא לס"ס ביוחסין דלא אמרינן.

אהרן יעקב קלפפיש

אב"ד שמואל בירושלם עיה"ק ת"ו

אוצה"פ סי' ד' ס"ק צ"ד. הובא שם מהעצי ארזים שהקשה אהא דספיקות בספיקות אסורים והא איכא ס"ס שמא שניהם כשרים ושמא שניהם ממזרים וכ' דמזה מוכח דביוחסין ל"א ס"ס. ובתוס' רעק"א על משניות ר"ה ספ"ג אות ט"ז אמתינ' דטומטום אינו מוציא את מינו שהקשה הטור"א דהא הרי ס"ס שמא התוקע זכר ואת"ל נקבה שמא השומע ג"כ נקבה ותי' הגרעק"א משום ס"ס בתרי גופי והביא בשם מוצל מאש ש' כן שיש ללמוד דס"ס בתרי גופי לא אמרינן מהא דקדושין דספיקות בספיקות אסורים והא ס"ס הוא אם זה ממזר או לא ואת"ל ממזר דילמא גם היא ממזרת ומוכח כנ"ל דבתרי גופי ל"א ס"ס. והמוצל מאש בעצמו דחאה דאין זו ראייה דהתם יש לעשות הס"ס כנ"ל ויש ג"כ לעשותו לחומרא ולומר ספק אם האיש הזה כשר ונושא ממזרת ואת"ל דהוא ממזר דלמא היא כשרה. וכ' ע"ז הגרעק"א דו"א דלקולא הוי שפיר ס"ס ספק שמא שניהם כשרים ספק שמא שניהם ממזרים ואין כאן איסור רק בצד אחד שמא הא' כשר והשני ממזר והא לא מיקרי ב' ספקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפך דהא מ"מ הכל חד צד ביאת ממזר בקהל כו' עכת"ד הרעק"א.

ולענ"ד לא אבין דבריהם דהלא ס"ס מטעם רוב הוא כמ"ש הרשב"א בתשובה סי' ת"א והיינו משום דבכל ס"ס לקולא איכא רוב לקולא אבל הכא גבי ספיקות בספיקות אין כאן שום רוב להיתר יותר מלאיסור דהנה הבא נמצא ד' צדדים: א'. שמא שניהם כשרים. ב'. שמא הוא כשר והיא ממזרת. ג'. שמא הוא ממזר והיא כשרה. ד'. שמא שניהם ממזרים. והשתא לאיסורא איכא ב' צדדים הב' וג' ולהיתרא ליכא ג"כ רק ב' צדדים הא' וד'. וספק שקול הוא ולא דמי כלל להא דטומטום דהתם ב' צדדים ידידה. א'. שמא שניהם זכרים. ב' שמא התוקע זכר והשומע נקבה. ג'. שמא שתיהן נקבות. ד' שמא התוקע נקבה והשומע זכר. יש כאן ג' צדדים הראשונים לקולא ולפטור ורק הצד האחרון הוא לחומרא שאינו יוצא בתקיעה ורוב גדול איכא ושפיר הוי ספק ספיקא משא"כ ההיא דקידושין כמ"ש.

בפירוש לפ"ד דביכורים כ' דאינו נמכר לאמה דבעינן בת בנים דכתיב ואם לבנו ייעדנה ואדרגינוס לאו בר אינסובי הוא ודבריו צע"ג דפתח בבת בנים וסיים דלאו בר אינסובי הוא דמשמע משום דאנדרגינוס אינו נושא דב' משכבות אסרה תורה. אכן ממה דיליף מאם לבנו ייעדנה ולא מאשר לא יעדה משמע דלידידה חזיא רק לבנו לא חזיא משום דאכתי אין לו אשה ובנים. אלמא דהחסרון הוא משום דלאו בת בנים היא כדפתח ברישא ומלבד זה גוף ד' הבה"ג חידוש גדול ולא ירדתי לסוף דעתו למה יגרע אינה בת

סי' א' ס"ק ל"ג ד"ה ואנדרגינוס זכר מ"מ אינו ראוי לילד כאשה מאיש אך מוליד כאיש.

לא ידענא מנ"ל הא דאינו ראוי לילד כאשה והרי הרופאים במעשה טוביה שהביא הק"ג פ' הערל והריטב"א כתבו דגם יולדת כאשה ואף כי עדותה מוכחשת מכח דברי הרמב"ם אבל בזה שילד כאשה לא הוכחו ומי שמאמין להם שמוליד כאיש למה לא יאמין שילד גם כאשה ואולי כוונת המנ"ח משום דאסור להנשא ואין לשונו משמע כן וגם זה צ"ע מהשברי ח"א סי' ד'. אך הבה"ג

אשה שלא מצאו לה דם בתולים תטעון שנולדה ביום ו' ואין זכר למו בחז"ל וע"כ אין ממש בדברים אלו.

שם ס"ק פ"ז וכן משמע מתוס' תענית ד' א' ד"ה יכול, בחידושי למס' תענית (שכתבתי בהיותי בברגין-בלון) ביארתי דע"כ אין דעת התוס' דבב"נ שייך ממזרות אלא שלא נצטוו, דא"כ מאי כתבו אחר כך א"נ גבי אשה לא דייק עלמא אלא ליופי, משמע דר"ל שאף אם היה אחר מתן תורה או שהיו מצווים קודם מ"ת לא הוי דייק אליעזר אלא ליופי, וזה ודאי אינו, דאטו משום יופי יעבור על איסור ממזרות, אלא ודאי מש"כ התוס' שם דגבי אליעזר ל"ש ממזרות הוא משום דבב"נ ל"ש ממזרות כלל, אלא דמ"מ קשיא להו דנהי דהולד כשר אינו הגון לזרע אברהם כדאמר רב ביבמות מ"ה א' להחזיק דאיתא מעכ"ם הבא על ב"י אע"פ שכשר ואפי' אי הוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא, לכך כתבו דגם לזה לא חייש משום דעדיין לא ניתנה תורה, דדוקא אחר מ"ת שנאסרו העריות כ"כ עד שעושין ממזרות איכא זילותא אפי' אם הוא באופן שכשר משא"כ קודם מ"ת אין בזה זילותא, (ובזה יש ליישב גם קושית המהרש"א שם) ואח"כ תירצו דאף את"ל דגם קודם מ"ת שייך זילותא היינו דוקא כעובדא דרב הג"ל שרצה שיתן לו בתו משא"כ באשה אין מדקדקין כ"כ במשפחה כי אין אשה אלא ליופי וכיפיות ולא כמיוחסות בסוף תענית שם, וכעת נראה לי עוד רא"י לזה שהרי אמרו ביבמות ק' ב' דאזהר רחמנא לאברהם שלא יקח עכורים ושפחה ליצחק דלא ליזיל זרעך בתרה, וא"כ ע"כ היה צריך לגיירה קודם ובגירות ודאי דליכא ממזרות דבקטן שנולד דמי וכמש"כ הלבוש וא"כ אכתי קשה קושיות האפי'—זוטרי למ"ל להתו' לומר משום דקודם מ"ת היה, אע"כ כוונת התוס' כמו שכתבתי.

שם ס"ק קנ"ד אות א', וכ"כ המאירי כו' ומגדולי הדורות כ' דהיינו כשמתנהג כשורה כו', מה שתלה הדבר אם מתנהג כשורה תמיה ונראה מכאן רא"י למש"כ המהרש"א בבכורות מ"ז דהא דעכ"ם הבא על ב"י אם צריך גירות תליא וקאי שאם נתגדל בדת ישראל אי"צ גירות ואם מתנהג כנכרי צ"ג וכבר קדמו בזה הרש"ל ביבמות ט"ז הרש"א תמה שם ע"ז ויש להסביר דמספקא לן אם פעל בו זרע האב עד כדי למנעו מקדושת ישראל ומתברר הדבר ע"ד שאמרו כל עורב למינו כו' ועכ"פ נאמנים עלינו הרש"ל והרש"א ד"ל כן ומעתה כיון דכאן יש ספק מלבד הספק שמא אמו נכרית שמא אביו נכרי וצריך הולד גירות אם אינו מתנהג כשורה כנ"ל, לכן שפיר ס"ל לגדולי הדורות דאם אינו מתנהג כשורה לא סמכינן ארוב ישראל דאיכא תרי מיעוטי בנגדו שמא אמו מן המיעוט נכרים ואת"ל מרוב ישראל היא שמא אביו הוא מן המיעוט נכרים והוי מחצה על מחצה ולפיכך דנין הולד לספק עכ"ם וזה נכון כרש"ל הג"ל אלא דלא קי"ל כגדולי הדורות וממילא דלא כרש"ל והריטב"א.

ס"י ה' ס"ק פ"ז, ד"ה בתולדות יעקב וכו', כי ספק הוא אולי הנכרי מצווה על צער בע"ח. במורה נבוכים ח"ג פ"ז כ' דעיקר איסור צעב"ח דאורייתא ילפי' ממה שנאמר לבלעם למה הכה את אתונו עיי"ש וא"כ ע"כ דגם נכרי מצווה ע"ז, אם כי רש"י בשבת קכ"ה ב' כ' דילפי' מעוב תעוב עמו ודרש' טעמא דקרא בב"מ ל"ב משום צעב"ח, אכן תמיה דבגמ' שם משמע דלא מהאי קרא ילפי' אלא כבר ידעינן לה מקרא אחרינא.

יהושע מנחם עהרנבערג

מקראקא וכעת בירושלם עיה"ק ת"ו

בנים ממה דקי"ל מוכרה לפסולים כגון גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דלא חזיא גם לכנו ואי ס"ל דאין קדושין תופסין בה כמו לקרובים ה"ל למילף מאשר לא יעדה ועוד למה תלה בבת בנים, סוף דבר דברי הבה"ג צריכים אצלי תלמוד.

שם ס"ק פ"ה ד"ה בלא איש וכו' ואשתו לא תנשא עולמית. כבר כתבתי תשובה בענין זה שנדפסה בירחון "הפוסק" שנת תש"ו חוברת ס"ז—ס"ח—ס"ט, והראיתי לדעת שגם ס' המקצועות לא אמר רק במי שאמרו לו עבוד ע"ז ואם לאו אהרונ איתך ואף גם זאת רק ממידת חסידות יתירה, אבל בשאר נשים של אנשי קודש שנפלו בחרב מלכות הרשעה ימ"ש, אין שום פקפוק וכל המחמיר עתיד ליתן את הדין ומטעם זה כל האלמנות של קדושי השמד במלחמה האחרונה הי"ד, אין לאוסרן לינשא בשום פנים. [ראה באוצה"פ שם שהעתקנו לשונו של המקצועות "פלה לע"ז ואי לא קטילנא לך" כו' ולא עלה על הדעת לדמות זה לאלמנות קדושי זמננו הי"ד (המערכת)].

ס"י ב' ס"ק ד' אות ה' ד"ה ובתשובת אמרי דוד ס"י ה' כ' דנכון לכהן להחמיר כו'.

לענ"ד דבזה"ו שכולם כהני חזקה אי"צ להחמיר כלל דמאי אולמא האי חזקה מהאי חזקה ובפרט לפמ"ש הנתיבות לשבת המובא שם לעיל באות ג'.

ס"י ד' ס"ק נ"ג ד"ה אולם בקובץ בית הוראה כו'.

לפענ"ד גם לדברי התוס' שיטת המים חיים נכונה דדוקא יום ל' שכ"ז שלא קדשוהו ב"ד הוא נמשך לחודש העבר רק לאחר קידוש הבי"ד שיפורא גרם שיהא אותו יום נידון כלהבא ולכן בלילה שלפניו שעדיין לא קדשוהו נידון כלפניו עד שיתקדש ומאחר הקידוש יהי' גם הלילה שלפניו נידון כלאחריו מכאן ולהבא ולא למפרע וקי"ל כר"ל ביבמות ל"ה ב' דבכה"ג אגלאי מילתא למפרע לא אמרינן, אבל ביום ל"א באמת גם בלא הקידוש זה היום הוא ר"ח הבא אלא שמ"מ מצוה לקדשו להת"ק ור"א בר"צ ס"ל דאי"צ לקדשו משום דבשמים קדשוהו וא"כ נהי נמי דאין מקדשין אותו בשמים בלילה רק בשחר, מ"מ הירחי לידה אינם תלויים בקידוש זה אלא בר"ח (דל"א קדוש גרים רק שיפורא גרים היינו מה שמכריזין שהיום ר"ח ושיפורא כבר אפשר בלילה) דאטו להת"ק דבעי קידוש בי"ד האם נאמר דאם לא קדשוהו בי"ד בטלה ירחי לידה, דאפי' לשיטת הרמב"ם שאם אין יהודים בארץ ישראל וליכא קידוה"ח ליכא מועדים, מ"מ החדשים נמנים אלא שאינם מקודשים ובירחי לידה לא בעינן חודש מקודש רק חודש ע"פ חכמי התורה שאם אמרו שהוא מלא או חסר "אל גומר עלי" וא"כ כשלא קידשו ביום ל' ע"כ נחשב החודש מיום ל"א אע"פ שאין מקדשין אותו בשמים עד הבוקר, מפני שזהו דין בקידוש שצריך להיות ביום, אבל החודש כבר התחיל קודם הקידוש ח"יב ונכון.

שם ס"ק נ"ד אות ה' ד"ה וכעין זה במנחת שי כו' וכ' בעיקרי הד"ט מכמה גדולים דהנולדת ביום ו' אין לה טענת בתולים כו', נוראות נפלאות איך גדול שכמותו יעתיק בסתם דברים אלו, הלא עיקרי הד"ט בעצמו הביא שדבר זה הוכחש מפי רב ורופא מובהק שהוכיח שזה שקר גמור ואף שהעיקרי הד"ט רצה לקיים עדותם במה דמתרץ שאין הדבר תלוי ביום ו' רק בשעה אחת מיום ו', מ"מ לא רצה עיקרי הד"ט לסמוך על דבריהם וכ' דסו"ס לא הוברר הדבר אצלינו דאין לה דם בתולים ואיך סמך עצמו בעל המנחת שי על קנה רצון כזה ולפ"ד כל שנולדה ביום ו' אין לה דם בתולים ואנן לא מצינו רק משפחת דורקטי ועוד דא"כ כל

במה שכ' הרמב"ם דומן הנשואין הוא מבין י"ז

שנתן בנימין לבנו, וז"ל דבזמן דאיתפרש מיניה הוה בר תמניסר שנין וחזי לכילת הלולא, והנה לכאורה יפלא, דהלא מקרא מפורש הוא בריש פ' וישב יוסף בן שבע עשרה שנה, ולחרץ זה י"ל דלשון תורה לחוד ולשון חז"ל לחוד, דבלשון תורה כל שמלאו לו לאדם שבע עשרה שנה, נקרא בן י"ז, ובלשון חז"ל נקרא בן י"ח, כיון שעבר שנת השבע עשרה ונכנס לשנת הי"ח, ולכן אף שכתוב בתורה בן שבע עשרה שנה, בכל זאת בלשון חז"ל כבר נקרא בן שמונה עשרה, ולכן התיב"ע כתב כלשון התנאים בר תמניסר שנין, והנה מבואר מהכתוב הזה לפי מה שביארו חז"ל דבן י"ז שלימים והוא בתחילת י"ח הוא זמן החופה, דמטעם זה קרא בנימין לבנו בשם חופים כיון שאז הגיע זמן החופה, ובוה מיושב שפיר דאף דחז"ל באבות נקטו בן י"ח לחופה וכמו שכן כתב גם התרגום יוב"ע, בכל זאת הרמב"ם נקט לשון התורה בן שבע עשרה שאז הגיע זמן חופתו של יוסף, והיינו בתחילת י"ח, וכמו שכיוון המ"מ לומר אף לגירסת הרמב"ם בן י"ח לחופה, והרי לנו בזה מקור נאמן לדברי חז"ל באבות המרומז באורייתא דמשה רבינו, וכמפורש במשנה תורה לרבינו הרמב"ם ז"ל.

חנוך זונדל גרוסברג

פח"ס המעשר והתרומה

ע"י באוצר הפוסקים סי' א' ס"ק י"ג מ"ש מהה"מ ועוד. וז"ל הרמב"ם פט"ו מה' אישות ה"ב ואימתי האיש נתחייב במצוה [של פור'] מבין שבע עשרה, וכתב על זה במגיד משנה וז"ל בכאן מצאתי נוסחאות חלוקות בספרי רבינו, ויש מהן שכתוב מבין י"ז, ובמסכת אבות שנינו בן שמונה עשרה לחופה, ונ"ל שאם הנוסחה הכתוב בה מבין י"ז היא אמיתית, שפירושה משעברה שנת י"ז, והוא בן י"ז שלימים, ומ"מ האמיתית היא לפי דעתי מבין שמונה עשרה כלשון המשנה, ופירוש משכנס לכלל י"ח.

והנה דברי המ"מ צ"ע דהא כיון דלפי פשט לשון המשנה בן י"ח הוא כשנתמלאו לו י"ח שנה וכמו שכן נראה מדברי הרע"ב שם, וכמו הך דשלש עשרה למצוות שלפני זה שהוא בן י"ג שלימים, וא"כ כיון דלצד ה"ב הגירסא האמיתית מבין י"ח וכלשון המשנה, א"כ מנין לו להמ"מ לומר דהכוונה מתחילת י"ח, וגם בכלל צריך לחקור מה הוא המקור לדברי חז"ל אלו, וכבר עמדו על זה במפרשי השו"ע בא"ע סי' א' ולא העלו דבר המתקבל.

ולכן הנלענ"ד לומר מקור נאמן לדברי חז"ל ולגירסת הרמב"ם כפי הכתובה אצלנו ולהראות כי דוה"ק הופיעה בבית מדרשו של ה"מ לכוין לאמיתת של תורת משה הכתובה והמסורה, והוא דבתרגום יונתן בן עוזיאל בבראשית מ"ו כ"א ביאר על השם חופים.

לסי' ד' סק"י אות ב'.

האחרונים לא הביאו דברי הר"ש בענין זה, והרי"ט אלגזי פ"ח דבכורות דעתו דאם נתגדל אצל אביו בלא תורה ומצות בתר ידיה שדינן וצריך גרות, ואם אצל אמו הישראלית, כשר הוא וא"צ גרות, וכן נראה דעת מהרש"ל ביבמות דט"ז בפ"י על דברי התוס' "אמוראי" ובמהרש"א תמה עליו, עיי"ש.

זאב צבי הכהן

המכונה ר"ר קליין

הרב דבואנס איריס

בענין בן מגוי וישראלית אם צריך גרות. ע' בפנים מ"ש בזה. וע' בר"ש בפ"י דמס' שביעית דא"צ גרות, דקאי אהך סוגיא דב"ב דף קמ"ט גבי איסור גיורא דמרי ברי' הוי ההוא דמני' רבא בפורסי דבבל, כמובא ביבמות מ"ה ב', ופי' הרשב"ם בב"ב שם דרב מרי בר רחל בנה של בת שמואל הוי ולא הוי צריך גרות כלל, דאמו ישראלית ובתר ידיה שדינן לגמרי, וע"י בתוס' בב"ב שם ובמס' שבת קנ"ד ובב"מ ע"ג, ותמיה רבה בעיני כי בתשובות

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש הגרמ"מ שניאורסון שליט"א

במכתבו מיום ג' סיון תשי"ב מעיר לנו כדלהלן:

דף ב ע"ב. בן י"ח לחופה, אם הם שלמות וכמו בן ה' למקרא שפי' הרמב"ם כגן שש — יעויין ה"ל ת"ת לרצנו הזקן פ"א, קו"א סק"א בסופו.

דף ד ע"א. מותר להתאחר, ואם יש קנאה, האריך בזה כה' ת"ת ה"ל רפ"ג בקו"א, עיי"ש.

דף ז ע"א. צ"ע לו צנים אם למכור ס"ת לישא בת צנים, בפס"ד לה"ל חידושים ליבמות (ס"א ז) נראה עיקר דלריך למכור.

דף קל"ג ע"ב. דדון נעטלה לרות. ה"ל בפס"ד ליבמות י"ט דעתו דאפילו צמיד מותרת לנעטלה כה"ג.

דף ק"ד ע"ב. צטנין פלוט דכא צאל"ק. הנה נוסף על מה שכתוב צאל"ק שם, ובהערות דף קס"ח סוף טור ז', מועתק להלן ממח שנמצא צאל"ק ספרים וכתבי יד של מר ששון צלונדון.

(א) חנ"ך הרשב"א, על ידי סופר אחד שכתב את החנ"ך לנכדו של הרשב"א דכיינו אשתרוק בן יחזק בן הרשב"א. ככתב יד זה דכא כתיב צאל"ק.

(ב) ככתב יד חנ"ך שכתב נכתב ידו ממש של תלמידו של הרשב"א, ר' שם טוב בן גאון מחבר ספר "מגדול עוז" על הרמב"ם, ה"י כתיב דכה צה"א, ואחר כך מחק אותו ר' שם טוב צטנמו ותיקן צידו דכא צאל"ק.

(ג) חנ"ך עתיק מאד מאד, חומש דמשק, שכתב לפני אלף ומאה שנה, המסוחר צאל"ק דוד זל 22—23 ושם כתיב דכא צאל"ק.

(ד) חומש כתב יד — נכתב לפני חמש מאות שנה (מספרו 516) ראה אהל דוד זל 21 — כתיב דכא צאל"ק.

(ה) ככתב יד חנ"ך (מספרו 499) נכתב לפני חמש מאות שנה, ע"י אהל דוד זל 15, כתיב דכא צאל"ק.

(ו) ככתב יד חומש חימני, נכתב לפני חמש מאות שנה (מס' 942), ע"י אהל דוד זל 607, כתיב דכא צאל"ק.

(ז) דפוס פלאנטין וצומצורגי שנת שכו"ו דכא צאל"ק.

[illegible]

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
לג	אם קיים פו"ר : כשנותרת הבן אחר לידה, כשהוא טריפה באנדרוגיניזם, בטומטום ונקרע, ולד שגופו אדם וצורתו כבהמה או להיפך, הוליד מחצי שפחה וחצי בת חורין, תאומים הדבוקים.	א	ב
לד	בן בתו מהנכרי לענין פו"ר.	ב	נז
לה	בני בני בנים לענין פו"ר.	ב	נז
לו	ב' בנים הבאים מבן ובת.	ג	נז
לז	בן ובת הבאים מב' בנים.	ג	נז
לח	בן ובן הבת.	ג	נז
לט	היה הבן ממזר או חש"ו קיים המצוה.	ד	נז
מ	י"א דלא קיים, ומה הדין לענין "לשבת".	ד	נז
מא	חרש שוטה שהולידו ואח"כ נתמקחו.	ו	נז
מב	ע"ד תיבת "קטן" שברמ"א, וע"ע בש"נ בלי השו"ע, נתעברה ממנו באמבטי או ע"י מוריקה אם קיים פו"ר.	א	נז
מג	נכרי שהוליד ונתגייר הוא ובניו קיים פו"ר, עבד ונשתחררו לא קיים.	ב	נז
מד	נכרי שהוליד מבת ישראל.	ג	נז
מה	נתגייר הוא ולא בניו.	ג	נז
מו	נתגיירו בניו וחורו לסורם, נתגייר הוא ובני בניו, ובניו לא נתגיירו.	ד	נז
מז	ישראל שהוליד מנכרית ונתגיירו.	ד	נז
מז	חצי עבד וחצי בן חורין שהוליד מישראלית ונשתחרר.	ד	נז
מח	אע"פ שקיים פו"ר לא יעמוד בלא אשה, וישא בת בנים, ומותר למכור ס"ת בשביל זה, וי"א דאם יש לו בנים לא ימכור.	א	נז
מח	קיים פו"ר ורוצה לעמוד בלא אשה משום ביטול תורה.	א	נז
מט	אם האיטור לעמוד בלא אשה הוא מה"ת.	א	נז
נ	נשא אינה בת בנים אם נקרא עברין.	א	נז
נא	שהתה ג"פ י' שנים ולא ילדה אם חשוכה עדיין בת בנים לענין זה.	א	נז
נב	מכירת ס"ת ביש לו רק בן א' או בת.	א	נז
נג	חיוב מכירת ס"ת באין לו בנים.	א	נז
נד	בענין מכירת ס"ת שלא לעמוד בלא אשה.	א	נז
נה	הדיעות להלכה אם למכור בשביל בת בנים כשכבר קיים פו"ר.	א	נז
נו	מכירת ס"ת בשביל בת בנים כיש לו אשה ובנים.	א	נז
כשמכיר שאינו בן בנים עוד כ"ר או שמתירא מקטנות אם ישא בת בנים כ"ר, ישא שאינה בת בנים, אבל אסור לישב בלא אשה מחשש זה.	א	נז	כשמכיר שאינו בן בנים עוד כ"ר או שמתירא מקטנות אם ישא בת בנים כ"ר, ישא שאינה בת בנים, אבל אסור לישב בלא אשה מחשש זה.
אם ההלכה דמחשש קטטה מותר באינה בת בנים.	א	נז	אם ההלכה דמחשש קטטה מותר באינה בת בנים.
ס ע י פ ט.	א	נז	ס ע י פ ט.
מותר בכמה נשים ורק אם אפשר לו למיקם בספוקיהו.	א	נז	מותר בכמה נשים ורק אם אפשר לו למיקם בספוקיהו.
אם מהני מחילת האשה בזה.	א	נז	אם מהני מחילת האשה בזה.
שיעור סיפוקיהו.	א	נז	שיעור סיפוקיהו.
בכל אופן לא ישא יותר מארבע כ"ר, ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה א' אינו רשאי לישא אשה על אשתו.	א	נז	בכל אופן לא ישא יותר מארבע כ"ר, ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה א' אינו רשאי לישא אשה על אשתו.
סילן אם יכול לישא יותר מר' נשים.	א	נז	סילן אם יכול לישא יותר מר' נשים.
ס ע י פ י.	א	נז	ס ע י פ י.
רבינו גרשם החריש על הנושא אשה על אשתו.	א	נז	רבינו גרשם החריש על הנושא אשה על אשתו.
מקור חרם דרגמ"ה, והיתר ק' רבנים.	א	נז	מקור חרם דרגמ"ה, והיתר ק' רבנים.
טעם החרם.	א	נז	טעם החרם.
חדר"ג אי הוי דאורי', דכרי קבלה או דרבנן, ספק וס"ס בחדר"ג.	א	נז	חדר"ג אי הוי דאורי', דכרי קבלה או דרבנן, ספק וס"ס בחדר"ג.
אם איטור חדר"ג חל גם על הנשים.	א	נז	אם איטור חדר"ג חל גם על הנשים.
אם מועיל מחילת האשה, ובמקום (שאינן חדר"ג) וגשבעין שלא לישא אחרת עליה אם מהני מחילתה בזה.	א	נז	אם מועיל מחילת האשה, ובמקום (שאינן חדר"ג) וגשבעין שלא לישא אחרת עליה אם מהני מחילתה בזה.
טעם היתר ק' רבנים.	א	נז	טעם היתר ק' רבנים.
הטעם שהצריכו מאה.	א	נז	הטעם שהצריכו מאה.
אם קרובי מקבל היתר יכולים להיות בב"ד המתיר, ואם אב וכו' נחשבים לשנים.	א	נז	אם קרובי מקבל היתר יכולים להיות בב"ד המתיר, ואם אב וכו' נחשבים לשנים.
אם צריך ק' רבנים מג' ארצות דוקא, וטעמים לזה.	א	נז	אם צריך ק' רבנים מג' ארצות דוקא, וטעמים לזה.
מה נקרא ג' ארצות.	א	נז	מה נקרא ג' ארצות.
ארץ שלא קבלו שם חדר"ג מה דינה לענין ג' ארצות.	א	נז	ארץ שלא קבלו שם חדר"ג מה דינה לענין ג' ארצות.
אם הק"ר מג' ארצות צריכים להיות שליש מכל ארץ, ובמקום שקשה למצא ק"ר מג' מלכיות.	א	נז	אם הק"ר מג' ארצות צריכים להיות שליש מכל ארץ, ובמקום שקשה למצא ק"ר מג' מלכיות.
ק"ר מג' ארצות בקהלה אחת מהו.	א	נז	ק"ר מג' ארצות בקהלה אחת מהו.
מי ראוי להצטרף להיתר ק"ר.	א	נז	מי ראוי להצטרף להיתר ק"ר.
אופן ההחתמה.	א	נז	אופן ההחתמה.
מצוה רבה לחתום על ההיתר.	א	נז	מצוה רבה לחתום על ההיתר.
אופן ההתרה.	א	נז	אופן ההתרה.
המאוס על אשתו אם עבר על חדר"ג.	א	נז	המאוס על אשתו אם עבר על חדר"ג.
הנושא על אנוסתו.	א	נז	הנושא על אנוסתו.
חדר"ג בספק מקודשת, וכשהיה טענת טעות בקדושין.	א	נז	חדר"ג בספק מקודשת, וכשהיה טענת טעות בקדושין.
חדר"ג בנשואי חרשת.	א	נז	חדר"ג בנשואי חרשת.
חדר"ג בפלגוש, ובנשואין אורחיים.	א	נז	חדר"ג בפלגוש, ובנשואין אורחיים.
גירש בע"כ אם יכול לישא אחרת, ואם עבר ונשא.	א	נז	גירש בע"כ אם יכול לישא אחרת, ואם עבר ונשא.
מגורשת ואינה מגורשת לענין חדר"ג.	א	נז	מגורשת ואינה מגורשת לענין חדר"ג.
אשה ואסורה לו לענין חדר"ג.	א	נז	אשה ואסורה לו לענין חדר"ג.
אם נאמן ע"א שמתה אשתו, להחיר חדר"ג.	א	נז	אם נאמן ע"א שמתה אשתו, להחיר חדר"ג.
נאמנות עכ"ם וערכאות לענין חדר"ג.	א	נז	נאמנות עכ"ם וערכאות לענין חדר"ג.
נאמנות ע"א שנתגרשה אשתו לענין חדר"ג.	א	נז	נאמנות ע"א שנתגרשה אשתו לענין חדר"ג.

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
אבל ביבמה לא החרימ, וכן בארוסה, אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור, וה"ה בכל דחוי מצוה כו', וי"א דנוהג במקום מצוה ואפי' במקום יבום.		ז	היתה גשתטית קודם הנשואין והבעל לא ידע מזה.
נשבע שלא ישא אחרת (במקום שלא נהוג חדר"ג) יג	ב	ח	אם מתירין לו גם כשידע מזה לפני הנשואין.
ונפלה לו יבמה.		ט	במקום שאין חדר"ג ונשבעין שלא לישא אחרת אי בסלה כ"א
וכשרק נשתדך ונשבע שלא ישא אחרת, ונפלה לו יבמה.			השבועה בנשתטית.
אם נשבע שלא לקדש אחרת ונפלה לו יבמה.		א	אם נאמן הבעל עצמו לומר שנשתטית.
י"א ד"וכן בארוסה" היינו רק לענין גירושין בע"כ ולא לענין ב' נשים.		ב	שיצור ההמתנה בנשתטית, ואי בעי שיהא ברור שלא תתרפא.
בסעם ולא נזר בארוסה.	ג	יב	נאמנות הרופאים בזה.
חדר"ג בספק ארוסה, כשאומר שקידשה והיא מכחישתו, ואינה רוצה להתגרש ולא להנשא.		יג	אם צריך הבעל לחקור קודם שישא אחרת אם נשתפה הראשונה.
אם חופת גדה דינה בארוסה לגבי חדר"ג.	ד	יד	התירוה לינשא ונתרפאה הראשונה לגמרי.
אם גזר במקום כבוד אב.	יד	טו	נשתדך עם אחרת ונתרפאה הראשונה.
ארוסה שאינה רוצה ליפטר ממנו.		טז	נשא, ונתרפאה הא' ומתה הב' אם מותר בשלישית טרם כ"ב
דיעות ואופנים אם נזר במקום מצוה.	כ	יז	יגרש הראשונה.
אם אפשר להתיר ע"י ק"ר בשהה י' שנים ולא לידה.	ג	יח	נשא, ונתרפאה הא' אם מותר בשניה.
שהה ה' שנים וגירשה והחזירה ושהה עמה עוד ה' שנים ולא לידה, אם מצטרפין.	טו	יח	אם צריך לגרש הראשונה כשתתרפא, ואם יכול לגרשה בע"כ.
סנות הקטנות אי מצטרפי ל' שנים.	ב	ז	מה הדין בכה"ג במקום שאין חדר"ג נוהג אלא מוזהר מהשבועה והותר משום שנשתטית.
אי בעי י' שנים במקום שאינה ראויה כבר ללדת.		יט	החייב לייחד לה בית, ובית חולים אי הוי כבית לענין זה.
נשא זקנה.		כ	בית חולים של גברים.
שהה י' שנים ונזרה לקבל גט ועברה על נזרה.	טו	כא	אם מספיק שמירת האב.
שהה י' שנים ונשתטית ויכולה להתרפא, אם צריך להמתין בכדי שיוכל לגרשה.	ד	כב	כשאין ידו משגת לייחד לה דירה.
יש לו בנים מאחרת ומוזו אין לו.		כג	השלשת כתובה, וטעם הדבר.
שהה י' שנים לענין גירושין בע"כ.	טז	כד	אין לו להשליש.
רוצה לעלות לא"י לענין חדר"ג.	ב		כשהתנה שאם תשתטה אחר הנשואין אין לה עליו כלום, אם צריך להשליש כשאמנם נשתטית אח"כ. (בדיה ובפתח).
חרם דב' נשים או של גירושין בע"כ, איזה מהם חמור.	ג	כה	האם צריך להשביעו שאין לו.
ביאור "ואפי' במקום יבום" ש"י הרמ"א.	יז	כו	אם להשביעו שישלם כשהיה לו.
נפלה לו יבמה אם מותר לו לשדך אחרת קודם שחלוק.	ג	כז	השיגה ידו אחר שנשא אחרת אם כופין אותו שישלם או במומנים.
נשתטית היבמה וא"א לחלוק אם מותר באחרת.	ד	כח	מכירת הכתובה בטובת הנאה, וגם ע"י ביד.
כשהרתה היבמה, שאינה מתיבמת עתה משום מינקת חברי.		כט	אם צריך להשליש עבור מזונות.
נפלה לפניו יבמה מעוברת.		ל	השלשת גט בנשתטית, וטעם הדבר.
אם היבמה מסרבת לבא למקומו לחלוק.	יח	לא	אם אפשר לגרש בגט המושלש.
היה היבם אלם או רגלו עקומה.		לב	יודעת לשמור גיטה ולא עצמה.
כשאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית, או שמהדין לגרשה ואינה רוצה לקבל גט, יש להקל להתירו לישא אחרת, וב"ש בארוסה ואינה רוצה להנשא או להפטר.		לג	אופן השלשת הגט.
		לד	אם צריך לזכות לה הגט שמשלש.
		לה	אם צריך להבטית שיתן גט שני, ואופני ההבטחות.
		לו	מת השליח שהגט מושלש בידו.
		א	ביאור "או שהוא מן הדין לגרשה" ש"י הרמ"א.
		ב	נאסרה על בעלה אם צריך היתר ק"ר, ואופנים שונים בזה.
		ג	זינתה בעת שטוחה.
		ד	נאסרה עליו וחלתה ואי אפשר לגרשה אם צריך להמתין עד שתתרפא.
		ה	התירוהו, ונתרצית לקבל גט, אם מעכבין ההיתר.
		ו	נפל בה סוס (נתאבנה וכדומה), אם מתירין לו חדר"ג.
		ז	אינה ראויה לתשמיש.
		ח	רחמה צר או שיש לה אוטם ברחם.
		ט	איילוניות.
		י	ניטל האם.
		יא	אינה ראויה לילד ולד קיימא.
א	גדרי נשתטית.	א	גדרי נשתטית.
אשה שאינה בת דעת כלל.	ד	ב	מרה שחורה.
ב	מרה שחורה.	ג	אם יש חילוק בנשתטית בין קיים פו"ר ללא קיים.
ג	אם יש חילוק בנשתטית בין קיים פו"ר ללא קיים.	ד	עתים שוטה ועתים חלומה.
ד	עתים שוטה ועתים חלומה.	ה	נשתטית ונחלמה אי חוששין לחזרה.
ה	נשתטית ונחלמה אי חוששין לחזרה.	ו	אם בנשתטית צריך היתר ק"ר.
ו	אם בנשתטית צריך היתר ק"ר.	כ	

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
עג	יב	אין לה אורח כנשים	ל א
יג	יג	אינה יכולה לשהר עצמה.	ב
יד	יד	חלתה במחלה מרבקה.	
טו	טו	נתעברה בשתי עיניה.	
טז	טז	טוען מאוסה עלי.	ג
יז	יז	וכשגם מאיים שיצא לתרבות רעה.	לא א
יח	יח	ע"ד נאמנות הרופאים שלא תהא ראויה לאישות לעולם.	ב
יט	יט	נכסית.	
כ	כ	ידע שהיא נכפית ונשאה.	ג
כא	כא	טבעה במים שאין להם טוף.	ד
כב	כב	נאבדה.	
כג	כג	נאברה בעת שטותה.	לב ג
כד	כד	מורדת.	ד
כה	כה	ברחה ולא גודע מקומה.	לג א
כו	כו	בענין הג"ל.	ג
כז	כז	ברחה מאימת המלכות.	לד ב
כח	כח	נשכית האשה או הבעל.	ג
כט	כט	נשטטה למאסר עולם.	ד
		ולא פשטה תקנתו בכל הארצות.	
עד	דין מקומות שיש ספק אם קבלו חז"ר.	לה א	
עה	א	ההולך ממקום שקבלו חז"ר למקום שלא קבלו. וכשקיבל על עצמו תקנת ר"ג.	ב
ב	דין אשכנזי שנולד במקום שלא קבלו.	ג	
ג	ההולך ממקום שלא קבלו למקום שקבלו.	ד	
	ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי, ומ"מ במדינות אלו התקנה במקומה עומדת. וכופין בחרמות ונידויין למי שנשא ב' נשים לגרש א' מהן. וי"א דאין כופין כיון שהוא לאחר אלף הה', ואין נוהגין כן.		
עו	דיעות שונות שחז"ר קיים גם אחר האלף החמישי.		
עז	בוה"ז אי כופין בחרמות למי שעובר על חז"ר.	לו א	
עח	עבר ונשא ב' נשים אי מותר לדור עם הראשונה, ואי כופין את השניה לקבל גט.		
עט	אם מותר לסדר קדושין לנושא על אשתו, וכשמאיים שיקחנה בלא קדושין.	ב	
פ	א	אם כופין לגרש הראשונה או השניה.	
ב	גירש הראשונה מרצונה אי צריך לגרש גם את השניה ולישאנה שוב.	ג	
ג	נשחטית אשתו ונשא אחרת בלי היתר ק"ר.	ד	
ד	עבר ונשא כשהראשונה נאסרה עליו.	לו א	
ה	עבר ונשא כשהראשונה מרדה בו.		
ו	עבר ונשא כשהראשונה הלכה ברשותו ונאבדה.	ב	
ז	עבר ונשא אחרי ששהה עם הראשונה י' שנים ולא ילדה.	ג	
ח	עבר ונשא, כשחלתה ואינה ראויה להריון ולאישות, וגם מחשש התדבקות המחלה, והיא כבר ילדה בת. (כד"ה במקור).	ד	
ח	נשבע שלא לישא אחרת ועבר ונשא. במקום שאין חז"ר ולא שבועה, אלא שיש תקנה שלא לישא אחרת מלבד במקום עיקור וכיו"ב, ועבר ונשא אחרת, אם לכופו לגרש השניה.		
	י"א דבהמירה אשתו מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת כ"ר.		
פא	א	דיעות שונות בהמירה, אם צריך ואם פועל לזכות לה גט.	
ב	ב	הלכה לבית הכומרים אם דינה כמומרת.	לט א
ג	ג	מתנהגת כנכרית אם דינה כמומרת.	כ
ד	ד	נאמנות נכרים שהמירה.	ג
ה	ה	גיורת שחורה לסורה.	ד
ו	ו	נתערבה בגוים ואומרת שהיא נכרית.	
ז	ז	אם צריך להשליש כתובה כמומרת.	פ א
ח	ח	אם צריך היתר ק"ר כמומרת.	
ט	ט	המירה באונס.	ג
י	י	עוברת על דת ובענין התראה. ובמקום דליכא חז"ר רק שבועה.	ד
יא	יא	מכשילתו בעניני סהרה וכשרות.	
יב	יב	מחללת את השבת.	מא א
יג	יג	מקללת יולדיו בפניו או מכה אותם.	ב
יד	יד	הלשנה על בעלת.	ג
טו	טו	מטרכת לעמוד לד"ת.	ד
טז	טז	סירבה לעמוד לד"ת וקיבל היתר לישא אחרת, ועתה מב רוצה לדון עמו.	א
יז	יז	הוצאות היתר ק"ר, במטרכת, על מי.	
יח	יח	גירש עוברת על דת, בע"כ.	
יט	יט	מטרכת לגור במקום הבעל, וסכנה לבעל לדור במקומה.	ב
כ	כ	מטרכת לבוא למקומו והוא אינו יכול להתפרנס במקומה.	
כא	כא	שלח גט לאשתו וספק אם הגיע לידה, ועבר ונשא.	ג
כב	כב	גירש ונמצא פסול בגט מחמת שהטעתם האשה.	מג ב
כג	כג	וכשנמצא פסול בגט מחמת שהטעם הבעל.	ג
כד	כד	נמצא פסול בגט שלא באשמת הבעל והאשה.	ד
כה	כה	השליש גט עבור עתים חלומה ועתים שוטה ונשא אחרת.	מד א
כו	כו	ספק אם הגרושין היו כדין.	
		ס ע י פ י א.	
		טוב לתקן בחרמות ונידויין על מי שישא אשה על אשתו.	
		ס ע י פ י ב.	
		נשבע שלא ישא אחרת ושהתה י' שנים ולא ילדה יתבאר בס"י קיח [בטור וב"י שם].	
ב	ב	אם נאמן לומר דאדעתא דלא תלד אפי' תוך י' שנים לא נשבעתי.	פב
		כמה פרטים באומני הסכמתה ואי הסכמתה לישא אחרת. כשהסכימה, אם מותר לישא יותר מאחת. ובנפלה לו יבמה אם מותר גם בעור אשה מלכה.	
		ס ע י פ י ג.	
		אשה אינה מצווה על פרי. ומ"מ י"א דלא תעמוד בלא איש משום חשדא.	
ג	ג	מקור הדין שאשה אינה מצוה.	פג

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
פד	אף ולא מפקדא מצוה קעכדא הבטיחה לבעלה בתקיעת מד 1	אם סגי בקול ממזרות לפסול משפחה.	י
	כף לפני מותו שלא תנשא עוד, (או שנורה ע"ד רבים) אם להתירה מה"ס.	נאמנות ע"א לברר את הפסול.	יא
פה	באיזה אופן אסור לה שלא לעמוד בלא איש.	היה הערעור מזויר מאוחר אם צריך בדיקת ד' אמהות.	יב
	אשה שנהרג בעלה על קדוש השם אם תנשא לאחר.	פסול עבדות ושפחה לענין בדיקת ד' אמהות.	יג
סימן ב. שיצטרף כל אדם ליקח אשה חגונה.		באיזה אופן יש הבדל בין משפחת כהנים ללוים וכו'.	יד
סעיף א.		בדיקת ד' אמהות, אי בעינן גם בחשש הפוסל גם לישראל.	טו
	לא ישא אשה שיש בה שום פיסול.	באיזה צד מוסיפין לבדוק במשפחת לויים וכו'.	טז
	הנשואה לשום ממון הו"ל בנים שאינם מהוגנים. ובני משפחתו יכולים למחות.	סעם למה אין אשה צריכה לבדוק, להרמב"ם דטבר דערעור היינו ע"ם עדים.	יז
	כשאנו משגיח בזה יעשו סימן שלא יתערב זרעו בזרעם. כשפסקו לו ממון הרבה לא יענן ולא יתקוטט משום זה כו', שלא יצליח כו', ונקרא נושא לשום ממון, אלא יקח בעין יפה ואז יצליח.	ב בחשש פסולי קהל, אם גם אשה צריכה לבדוק.	יח
א	באיזה אופן מוחים רק בני המשפחה ולא כ"ד.	סעיף ד.	
ב	אופן עשיית הסימן עפ"י הגמרא.	כל שקורין לו ממזר או כו' ושותק, חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאים א"כ בודקין כג"ל.	
ג	באיזה אופן הוי לוקח אשה לשם ממון.	אם דוקא בנתערב השותק במשפחתו.	יח
סעיף ב.		אם מהני בדיקה לשותק עצמו.	יט
כל המשפחות בחזקת כשרות.		וי"א דוקא במשפחה שנתערב בה פסול כו', וי"א דכ"ז בזמן שב"ד היו מענישין למחרת חבירו ולא עכשיו, אא"כ קראוהו שלא במריבה, וי"א דל"ח שתיקה כהודאה אלא בצוח על פיסול אחר שקורין לו, ולא בשותק תמיד, וכ"ז בפיסול הנוגע לעצמו ולא לזרעו, מיהו למיחש קצת בעי', והשומע חרפתו בשאר דברים ושותק סימן שהוא מיוחס.	כ
א	י"א דמי שמשפחתו לא ידועה צריך בדיקה וי"א רק לכהונה ורק האשה. וי"א דגם לכהונה א"צ בדיקה.	לה"א דדוקא בנתערב, אם מהני בדיקה להשותק עצמו.	כא
ב	באיזה אופנים חוששים המחמירים.	אם מהני שתיקת השותק להכשיר שאר המשפחה, בנתערב בה פסול.	כב
ג	אם להחמיר למעשה כהמחמירים, ובאיזה אופנים.	בזמננו דל"ח לשתיקה, אם זה גם בנתערב פסול.	כג
	לאיזה חשש פסול חוששים המחמירים, ואם חוששין לממזרות.	אם חייבין לשחק קול שקר של פסול.	כד
ד	נאמנות עד א' בחשש פסולי קהל.	כשצוח על פיסול אחר, באיזה אופן חיישנין.	
ה	אם כהן צריך לחוש לחשש חללות, ושלא לישא ממשפחה שאינה ידועה. וכמה אופנים בזה.	סעיף ה.	
ואעפ"כ אם ראית ב' משפחות או ב' בנ"א מתגרים זב"ז, או שהם בעלי מריבה כו' ועז פנים ביותר כו' חוששין וראוי להתרחק כו', וכן כל הפוסל לאחרים תמיד כו'. מי שיש בו עזות פנים ושונא הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא.		משפחה שנתערב בה ספק חלל, כל אשה שנשאת לא' מהם, כשנתאלמנה אסורה לכהן לכתחילה, י"א דבתה תצא גם	
ה	י"א דכ"ז בני אדם המתגרים לא חיישנין.		
ו	כהן עז פנים ובעל מריבה אם חוששין לו.		
ז	אם בדורותינו חוששין למשפחות המתגרות זב"ז.		
ח	אם מכריזים על הפוסל אחרים שהוא עצמו פסול.		
ט	אי בעינן כל ה' סימנים לחשש גבעוני.		

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
		ס"ק ח.	
		ע"ה לא ישא כהנת [מחשש] כ"ו. אבל ת"ח שנושא כהנת משובח כ"ו.	
		אם ת"ח דוה"ז יהדרו אחר כהנת. מי שאינו ת"ח גמור ולא ע"ה. כהנת שנשאת לע"ה והצליח, וגירשה, אם ישאנה ע"ה ישראל אחר. כהנת שנתחללה. ע"ה שהשתדך בכהנת ולא ידע מהעונש.	מד
		ס"ק ט.	
		לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה.	
		אם מותר כשמתרצית לו להיותו ת"ח. ואם מתרצית בשביל היותו עשיר.	מה
		ס"ק י.	
		לא ישא אשה ודעתו לגרשה, וכשמודיע שנושאה לימים ידועים, מותר.	
		ס"ק יא.	
		לא ישא במדינה זו וילך וישא במדינה אחרת. שמא יזדווגו את ואחות, ואדם גדול שזרעו מפורסם אחריו, מותר.	
		מתה אשתו אם מותר לישא במדינה אחרת, אם צריך להזהר בזה גם בזמננו שיש דואר בכל מקום. כשאין לו בנים ממנה או היא עקרה, אם הוא בכלל זה. נשתטית שזיכה לה גט, או ויתנה וזיכה לה גט אם הוא בכלל. י"א דגם באדם מפורסם אסור.	מו
		צוואת ר"י החסיד.	
		שלא ישא כששמו כשם חמיו. סתירות מחז"ל לזה ויישובם. ואם הראשונים הקפידו ע"ז.	א
		שלא ישא כששם הכלה כחמותה. י"א דזה יותר חמור נ"א	ב
		(מהא דאות א.)	
		טעמי האיסור.	ג
		נפ"מ בין הטעמים, וכמה אופנים להיתר.	ד
		אם גזר אכ"ע או רק על זרעו.	ה
		אם בע"י משולשים בשתי השמות, וכמה אופנים בזה.	ו
		באיזה שתי השמות יש החשש.	ז
		לאי ב' שמות ולהשגי רק שם א'.	ח
		שתי בכינויים.	ט
		שנים בשמות, אבל נקראים בכנויים והכינויים אינם שווים.	י
		שני קצת בשמות.	יא
		אם מועיל הוספת שם.	יב
		למי מהם מוסיפין את השם.	יג
		כשג' רבנים מתירים.	יד
		היתר במקום מצוה וזכות תורה.	טו
		אם החתן יותר מבן כ'.	
		אם יש לגעור כמי שעובר על הצהאה.	טז
		אם נתקשרו כבר.	יז
		אם גם ביוזג שני יש להקפיד בזה.	יח
		ס"ק יז.	
		לא ישא אשה ממשפחת מצורעים או נכפין. כשהחזק ג"פ שיבואו בניהם כך.	
		ס"ק יח.	
		אחיות, י"א דמחזיקות בכ"מ. אשה שמתה ממחלת השיעול וכן אחיות, ובאה לבעלה בחלום שישא אחותה הפניה ואימה בעונשים כשלא ישאנה, אם מותר לישאנה	א
		ס"ק יט.	
		אם מהני ברי של האלמנה שבעלה לא חי חלל. שתיקתה אי הוי כהודאה שבעלה חלל, שתצא אפי' מח ב בדיעבד.	ב
		אם מהני חוקת האם לבת כשאין להסתפק עליה מצד אביה.	ג
		אם טוברי הרמב"ם כח"א דבחה תצא. בסוגנת הבת ברי, אם יש לחלק בין לכתחילה לבדיעבד.	ד
		אמר כהן אני ונשא גרושה והוליד בת ונתערבה במשפחה. אם העיקר כהמקילין בבת.	ה
		אבל אם נתערב בה חלל ודאי או ממזר אפי' ספק אסורה עד שיבדוק, ואם נשאת תצא. וכ"ז למי שיודע בדבר, אבל נתערב ולא ידוע לרבים כיון שנשמעה אין היודע רשאי לגלותה ויניחנה בחזקת כשרות כ"ו, ומ"מ כשר לגלות לצנועין, אבל כל זמן שלא נתערבה מגלין ומכריזין כדי שיפרשו הכשרים.	ו
		בנתערב ודאי חלל אם מהני ברי שלה שלא תצא. בנתערב ספק ממזר אם אסורה לישראל.	ז
		אופנים שצריך לגלות פסול במשפחה.	ח
		היודע פסול במשפחה שנשמעה אם יש עליו איסור להתחתן בה.	ט
		אם גם בפסול חללות אמרי' כיון שנשמעה נשמעה.	י
		משפחה שנשמעה בזרע, אם אמרינן בה כיון שנשמעה כ"ו.	יא
		ס"ק כ.	
		ישתדל לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח. לא מצא בת ת"ח ישא בת גדולי הדור ב"ו, ואל ישיא בתו לע"ה כ"ו שאינו מדקדק במצוות. מצוה לישא בת אחותו, וי"א אף בת אחיו.	ב
		עד כמה דורות יש להקפיד ביחוס.	ג
		בת גדול הדור ובת יר"ש משוט עם אפשרות ללמוד תורה, מה עדיף.	ד
		אשה שאחיה או בניה רעים.	ה
		אם מותר לישא בת אחותו שלא לשם מצוה.	ו
		אם לישא בת אחיו הוי מצוה כבת אחותו.	ז
		ס"ק כא.	
		לא ישא אשה ממשפחת מצורעים או נכפין. כשהחזק ג"פ שיבואו בניהם כך.	א
		אחיות, י"א דמחזיקות בכ"מ. אשה שמתה ממחלת השיעול וכן אחיות, ובאה לבעלה בחלום שישא אחותה הפניה ואימה בעונשים כשלא ישאנה, אם מותר לישאנה	ב

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
יט	ב' מחותנים בשם א'.	יח	אם מועיל עדות האב כשיש קול חללות.
כ	ב' מחותנות בשם א'.	יט	כשכתוב בשטר אני מ' הכהן לוי'ת, אם מעלין.
כא	אם מותר לאיש לישא אשה ששמה כשמו.	כ	כשכתוב מ' הכהן לוי' מ' הכהן, אם מעלין לשניהם.
כב	אם שם החתן שוה לשם חמותו, או הכלה לחמיה.	כא	ע"א החתום בשטר לענין תרומה.
כג	נשואי ב' אחים לב' אחיות.	כב	קיום ב"ד לענין תרומה.
כד	אם לישא ב' אחיות זו אחר זו.	כג	אם מעלין מנשיאת כפים ומקדית ראשון לתרומה, לכו"ע.
כה	ב' אחים לאשה ובתה, וב' אחיות לאב ובנו.	כד	חתימת עצמו "כהן" אם מהני.
כו	אם להתחתן ב' נעמים עם חבירו בן ובת בת ובן.		
כז	ב' חורגין אם ישאו זה את זה.		
סימן ג' דין בן שהוא ספק לכהונה.			
ס ע י פ א.			
	האומר [אף] בזה"ז כהן אני א"נ, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא כפיו.		
	וי"א דלזה נאמן בזה"ז כו', אבל [לכריע] אוסר עצמו בגרושה וכו' ובעבר לוקה.		
	הי' מסלית נאמן, כיצד אמר כשהייתי תינוק הוציאוני מבית הספר הטבילוני לאכול בתרומה ב'.		
א	באיזה אופן אינו נאמן.		
ב	עלה מעצמו לתורה ראשון אם מוחין בידו.		
ג	אמר כהן אני וסיו הכשילו שהוא מסור, אם מעלין אותו לכהונה.	ג	אם צריך לוטר גם שראה שיצא מבית הספר.
ד	בטעם המחלוקת אם נאמן לקרוא ראשון.		
ה	אי שבקינן ל' לישא כפיו.	ד	
ו	אם יש לחוש שמא יעלוהו לתרומה.		
ז	אם יש לחוש שיפסו אצלו בכורות.	נה א	
ח	כשניכר שאמר כהן אני בשחוק, אם נאסר בגרושה.		
ט	אם נאסר על פיו גם בחלוצה.		
י	הא דלוקה, י"א דוקא בהחזק ל' יזף.	ל	עדות ע"א עליו כשהוא בעצמו אינו יודע.
יא	אם גם הגרושה לוקה, בהחזק.	לא	אי חיישנן לחלל בלי ערעור.
יב	אם זרעו מגרושה הם חללים.	לב	האב מוחזק לכהן וע"א מעיד שזה בנו.
יג	כשרה הנבעלת לו אי היא ספק חללה.	לג	חזקת דודו שהוא כהן אי מהני לו.
יד	במסלית שאכל תרומה בקטנותו, אם צריך גם שיאמר נז' א	לד	הוחזק לכהן והעיד ע"א שאביו ליה כהן.
טו	אם נאמן במסלית גם לתרומת א"י בזה"ז.		
ס ע י פ ב.			
	ע"א ואפי' אביו נאמן שהוא כהן לתרומה בזה"ז ולקרות כו', ואפי' משטרות ומנ"כ וקריאה ראשון בתורה מעלין לחזקת כהני זה"ז כו'.	לה	תרי ותרי בדליכא חזקת אבות.
		לו	ע"א אי מהני לפסול.
		לז	קול בן חלוצה.
		לח	אם מורדין ע"י קול גם מאיסורי כהונה.
טז	כשמכחיש את הע"א, או אפי' בשותק, ונוהג חומרי כהנים רק מחומרא בעלמא, אם נאסר בגרושה.	לט	ע"א המכשיר אחר קול פסול אי מהני לתרומה דאורייתא.
יז	נאמנות האב גם בידוע שהוא אביו, ודין נאמנות אחיו מאמו.	מ	ע"א הפוסל אחר קול פסול ואחר ע"א המכשיר.
		מא	ביאור למ"ש השו"ע, שהשנים כמאה"י.

סימן ג ס"ק מ"ב — סימן ד ס"ק ט"ו אות ב'

סיק אות	דף סור	סיק אות	דף סור
מב	חזקת אביו אחר תרי ותרי אי מהני לתרומה דאורייתא. נח ג	ס ע י פ ג.	מצרי ואדומי אסורים עד ג' דורות וגם הנקבות כר.
מג	פרטי דינים בספק כהן.	ס ע י פ ד.	בן שטחה מצרית דור ג' שנשתחרר.
מד	אם אין לוקין גם על טומאת מת.	ס ע י פ ה.	מצרית מעוברת שנתגיירה בנה שני. עמונית ומאכית מעוברת שנתגיירה וילדה זכר.
מה	למה אין תולין ברוב הנולדים לט' לומר שהוא מהראשון.	ס ע י פ ו.	ישראל הבא על א' מאלו הולד כמותה וא' מאלו חוץ מממזר שבא על ב"י הולד כשר לקהל ופגום לכהונה.
מו	איך משכח"ל שהשני ישאנה בחיי הראשון.	ז	הא דהולד כמותה אם הוא בגיורת או אף בגירותו. טעם למה הולד כמותה. ואם מדרבנן הוי זרעו.
מז	נולדו בנות והי' ידוע של מי הם, ואח"כ נתערכו, אם משתיקין אותן מדין כהונה.	ח	דין ולד מנתין הבא על ב"י בגיורתו או בגירותו.
מח	אם גם בנאנסה משתיקין אותו.	ט	הסעם דהולד כשר מנכרי ובת ישראל.
מט	הא דמשתיקין אם הוא מדאורייתא.	י	אם ולד מנכרי וב"י צריך גירות. נולד מעבר וב"י אם צריך שחרור.
נ	ברי של האם דהוא מכהן זה, לענין זרעו מיוחס אחריו.	יא	אם דינו כישראל גמור לכל הדברים. ולד מגוי ולויה, אם הבן לוי.
נא	פסול זרעו מיוחס אחריו לענין תרומה.	ב	טעם למה פגום לכהונה.
נב	זינתה מכהן ונשאת לכהן אחר הולד פסול לכהונה. כהן הבא על הפגויה ומודה שהוא בנו הבן כהן לכל דבריו.	ג	אם גם בכך פגום לכהונה או דוקא בתי.
נג	זינתה ואח"כ נשאת י"א דתלינן דמהשני הבעל הוא.	ד	ולד מגוי וכהנית.
נד	וכשהיה הראשון בנשואין והי' בנות.	ה	ולד מגוי וחללה.
נה	פסול הולד בזינתה ואח"כ נשאת, הוא רק להורא.	ו	הא דפגום אם הוא מהית.
נו	אמרה מכהן ואינו לפנינו, אם משתיקין הולד מדין כהונה.	ז	דעת הר"ף בזה.
נז	כמודה שהוא ממנו, למה אין חוששין שהפקירה עצמה גם לאחרים.	ח	דעת הרמב"ם בזה.
נח	סימן ד. מי הם האסורים לבא בקהל ואיזהו הנקרא ממזר.	ט	להרמב"ם אי הוי פגום: מגוי פסול קהל, מגוי וב"י דרך אישות, מגוי וא"א.
נז	ס ע י פ א.	י	בת משומדים אם פסולה לכהונה.
נז	ממזרים ונתינים אסורים איסור עולם כר.	יא	ובדעבד, כשכהן נשא בת מגוי וישראלית.
נז	איסור נתינים אם הוא מהית או מדרבנן, ודין שאר ס א	יב	דעת הסוברים דהא דפגום הוא רק מדרבנן.
נז	ד אומות.	יג	אם פגום הוא גם לישראל.
נז	חיתין פסולי קהל זה עם זה ועם גר.	יד	בספק אם מגוי.
נז	ספק ממזר אחר ג' דורות.	טו	ס ע י פ ו.
נז	טעם למה גם הנקבות ככלל האיסור.	טז	עמוני ומאכית הזכרים אסורים לעולם.
נז	ס ע י פ ז.	א	הא דכ"מ שיש קדושין וכו' אי הוי טעם או כלל.
נז	עמוני ומאכית הזכרים אסורים לעולם.	ב	ולד מכהן ומצרית שניה.
נז		ג	ישראל ומצרית שניה.
נז		ד	בן מצרי ב' וישראלית.
נז		ה	אם כשר לכהונה בצד א' ישראל.
נז		ו	אם מותרת לפסולי קהל בצד א' ישראל.

סימן ד' ס"ק ס"ז — ס"ק מ"ב אות ו'

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
טז	ולד ממצרי ראשון ומצרית שניה, או מצרית ד'. דעת הר"ם בולד ממצרי א' ומצרית ב'.	ה	הוליד משפחתו ואומר שהיא משוחררת. אם יש ע"א והוכחות ששיחררה. בענין הגיל. שפחה האומרת שאבדה את הג"ש. עבדות ושחרור בזה"ל.
יז	באומות (מצרית ועמוני או להיפך) הלך אחר הזכר, נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם כו', גר מצרי וגויה עמונית הבן עמוני והבת מותרת.	ו	מעוכב בט שחרור אי קדושו קדושין טעם דיבא לחירות בהניח לו רבו תפילין. הניח תפילין מעצמו בסני רבי. שלית האדון להטביל עבד.
יח	בהצטרף פסול דרבנן לפסול מה"ת, אי אולתין גם אחר הפגום מדרבנן, לחומרא.	ז	לג
יט	י"א דבת מגר מצרי א' וגוי עמונית, הבת מצרית.	ח	לד
כ	אם נכון הציון לטורי שבדמאי.	ט	לה
	ס ע י פ ה.	א	לז
	גר מצרי וגירות עמונית הולד מצרי.	ב	לז
כא	טעם דין זה.	ג	לז
	ס ע י פ ט.	ד	לז
	שאר כל האומות משנתגיירו הם כישראל מיד.	ה	לז
	ס ע י פ י.	ו	לז
	האידינא נתבלבלו האומות, והנ"ל מותרין בקהל כו', ומצרי, י"א דבאיסורו עומד.	ז	לז
כב	איסור האומות לימות המשיח.	ח	לז
כג	אם גם עמון ומואב נתבלבלו, לכו"ע.	ט	לז
כד	אם אדום נתבלבל, לכו"ע.	י	לז
כ	גר שבא מרומי שבאיטליה, ומסביבותיה.	יא	לז
כה	גר עמוני בזה"ל אם פוסל ב"י לכהונה.	יב	לז
כו	הטעם ולא נאסרו משום קבוע בבאה לביתו.	יג	לז
כז	ע"ד הפלוגתא אם המצרים נתבלבלו.	יד	לז
כח	אומה שהם ספק מצרים, דין ישיבה במצרים בזה"ל.	טו	לז
	ס ע י פ יא.	טז	לז
	עבד ושפחה שהוטבלו לעבדות אסורים בקהל.	טז	לז
כט	כשלא נודע שהוטבלו.	טז	לז
ל	אם אסורים מה"ת או מדרבנן.	טז	לז
	ס ע י פ יב.	טז	לז
	נשתחררו הם כישראל, הפקירו רבו או הניח לו תפילין או השיאו ישראלית אינו מותר בב"י כו', ואעפ"כ חוששין לקידושיו. י"א דאפי' נשא בפני רבו חוששין לקדושו כו'.	טז	לז
לא	מעוכב בט שחרור.	טז	לז
ב	אמר שחרתי עבדי והעבד מכחיש.	טז	לז
ג	" " " " ואין מכחישו.	טז	לז
ד	באמנות האב על בנו משפחה לומר ששחררו.	טז	לז
	ס ע י פ יג.	טז	לז
	הי' בעלה בריחוק מקום באותה מדינה, ובאמרה שנתעברה מאחר.	טז	לז
מב	אם מותר בממזרת, בהגרשה ויש גם ספק שמא אחר גירושין.	טז	לז
ב	טענה שבעלה בא תוך יב"ת.	טז	לז
ג	טען הבעל שבא.	טז	לז
ד	טוען שבא והיא מכחישתו.	טז	לז
ה	אמרה לפני עיבורה שבעלה בא אליה, וילדה לט' חדשים מאז.	טז	לז
ו	הסוברים כהרע"ה שהולד ממזר ודאי.	טז	לז

סימן ד' ס"ק מ"ב אות ז' — ס"ק ט"א אות ד'

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
מב ז	י"א רדיעה זו ל"ם על י"א ולהלן, אלא שיש הבדל סו ב	יא ג	שהה י"ש עם א' וז' שנים עם שני' ולא ילדה, אי ע ב
	באומנים.		תל"י באשתהי.
מג א	אם ימי הקליטה בחשבון היב"ח.	יב	אי תל"י באשתהי כשלא ילדה י' שנים.
ב	בענין הגיל, ובחשבון יב"ח אם הם שלמים.	יג	אי תל"י באשתהי כשלא ילדה י"א שנה והודית שנאנסה.
ג	בענינים הגיל.	יד	אי תל"י באשתהי בהודאת האשה והנאף.
ד	אם יש לצרף דעת הי"א ולהלן הסובר דמשתהי יותר מיב"ח.	טו	הורו דרך ודוי.
ה	אמרה שנעצר לידתה ע"י כשמים.	נא א	אי הוי דבר רגיל שישתהה הולד י' חדשים.
ו	הוכר עוברה לבי' חדשים משפירש בעלה וילדה לייג חדשים.	ב	י' חדשים מבעלה וט' ממאנס.
	וי"א (בה"ג) שאינו בחזקת ממזר.	נב א	בכיעור ואשתהי הולד ספק ממזר, ובטעם הדבר, ובאומרת שהולד כשר הוא, ובמקום רוב גוים.
מד א	אם מכשיר הבה"ג גם באיכא ריעותא.	ב	בסענה ברי דמבעלה.
ב	אם מכשיר הבה"ג בתורת ודאי.	ג	ספק ספיקא.
ג	אם לשי' הבה"ג נאמנת לומר שבא.		נתעברה סוף סיון וילדה תחילת כסלו.
ד	אם לשיטתו בעינן דוקא אמירת הבעל שבא.		אע"פ שאין ביניהם רק ה' חדשים לא חישינן כו', דחדשים גורמים והו"ל בן ז'.
ה	להרא"ש אליבא דבה"ג, אם גם בסתמא תלינן שבא.	נג	ילדה בסוף יום כ"ט אחר המולד, או ליל ר"ח.
ו	כשהיא אומרת שלא בא.	נד א	אם מכשרינן דוקא כשנבדקה אמו.
ז	כשהוא אומר שלא בא.	ב	אם מכשרינן כשיש כיעור וריעותות.
ח	אם תלינן שבא, באשה שזינתה פעם בודאי.	ג	שהתה י' שנים ולא ילדה, ואח"כ ילדה לה' חדשים משנסע בעלה, וגם הודית שא' הערה בה.
ט	אם תלינן שבא, באמרה שנתעברה מאחר.	ד	ריעותות בילדה ליותר מו' חדשים.
	וכיון דפלוגתא היא הוי ספק ממזר.	ה	פסיקת הוסת והילד שמן.
מה א	אם חוששין לכל הדיעות לתחמיר.	נה	במקצועין וט' חדשים אם אמרי' חדשים גורמים.
ב	אם יש להחמיר מסיס.	נז א	אם אמרי' דהחדשים גורמים בספק בן ז' לשני.
	תוך י"ב חודש אין לחוש, דאמרינן דאשתהי.	ב	הסוכרים כהרמ"א דאמרי' החדשים גורמים.
מו א	אם משתהי י"א חודש.	ג	דיעות החולקים בזה.
ב	נולד תוך יב"ח אם כשר לכהונה.	ד	אי בעי' ב' ימים נוספים לו' חדשים, להחולקים.
ג	ילדה מ"ב שבועות אחר מות בעלה, ואמרה מבעלה, ויש קול דמכהן, אם כשר.		ואפי' הפילה בתשרי ושמעו הולד בוכה לייח כו', דאפשר לו לבכות לה' חדשים.
מז א	אם גם בלא טענתה אמרינן אשתהי.	נז	הפעם דסמכינן אהא דיכול לבכות.
ב	בענין הגיל.	ב	ג' חדשים ובי' ימים מלפניהם ואחריהם.
ג	אם אמרינן כן בילדה טעמים.	ג	וכשיש ריעותות.
ד	אשתהי בבן ז'.		סעיף טו.
ה	דעות ונימוקים באשתהי.		יצא קול זנות בא"א והכל מרגנים אין חוששין לבניה. דאמרינן רוב בעילות מהבעל.
ו	דעת התוס' בזה.	נח א	בודאי זינתה אי תל"י ברו"ב מהבעל.
	ודוקא שלא ראו בה דבר מכוער.	ב	זינתה הרבה פעמים.
מט א	בע"א על כיעור אי אמרי' אשתהי.	ג	מהונות ט' חדשים ומהבעל ז' חדשים.
ב	ע"א ורינון.	נח	מה נקרא הכל מרגנים אחרי.
ג	בי' עדי כיעור אי עדיפי מע"א בזנות.	נז	אם בתה מותרת לכתחילה, וכשאימרת מפלוני, נשתמדה אח"כ.
ד	קול כיעור.	סא א	למה לא בעי' בזה תרי רובא, ואי כנשואה אמרי' מתהפכת.
נ א	מה הוי כיעור לענין דלא תל"י באשתהי.	ב	אי בארוס אמרי' רוי"ב ממנו.
ב	בענין הגיל.	ג	היה הבעל בביתו רק מעל"ע.
ג	אם פעולת כיעור מצד החשור לבד מוקת, או בעי' שיראו כיעור גם ממנה.	ד	נשא בתולה, ובעלה רק פעמים, והיה קול וכיעור מאחר, מה דין הולד.
ד	דעת החת"ס בענין כיעור באשתהי.		
ה	קול זנות, וקול דהכל מרגנים.		
ו	כיעור שאינו שיך לעיבור זה.		
ז	לא הוכר עוברה לבי"ח.		
ח	סירסה נדה משנסע בעלה.		
ט	ה"י בעלה חולה כשטבלה לפני מותו.		
י	לא ילדה הרבה שנים מבעלה ואח"כ ילדה.		

מפתח הענינים

סימן ד' ס"ק ס"א אות ה' — ס"ק ס"ד

קע

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
סא ה	טען הבעל שר"ב מאחרים.	ס"ק אות	דף טור
ו	זינתה לפני הנשואין.	ס"ק אות	דף טור
ז	אומנות וריעותות.	ס"ק אות	דף טור
ח	אין לו גבויא לענין ר"ב.	ס"ק אות	דף טור
ט	מפורסם לסרים, ומכחיש סריסותו, ואשתו דיימא מעלמא.	ס"ק אות	דף טור
י	ספק סריס וזינתה.	ס"ק אות	דף טור
יא	אין לו גבויא ופני הילדים דומים להחשוד.	ס"ק אות	דף טור
יב	שהתה י"ש ולא ילדה וזינתה ודאי.	ס"ק אות	דף טור
יג	כשהבעל זקן, לענין ר"ב.	ס"ק אות	דף טור
יד	היה הבעל בבית משיגעים.	ס"ק אות	דף טור
אבל היא בעצמה חוששין לה משום זונה וכהן חושש לה מדין תורה.			
סב	אם בעלה הבהן צריך להוציאה כיצא עלי קול זנות.	ס"ק אות	דף טור
סג	אי חוששין לקול זנות על פגור לאוסרה לכהן.	ס"ק אות	דף טור
ב	בענין הגיל.	ס"ק אות	דף טור
ג	עוד בענין זה.	ס"ק אות	דף טור
ד	ובדיעבד, (כשכבר נשא כהן אלמנה שיצא עליה קול זנות).	ס"ק אות	דף טור
ה	רינון דגויים. התרו בו.	ס"ק אות	דף טור
ואם בעלה כהן חוששין על בניה שהם חללים.			
סד	ולד סוטה אם פגום לכהונה.	ס"ק אות	דף טור
סה	הא זכה חושש על הבנים אם הוא בדיעבד או לכתחילה.	ס"ק אות	דף טור
ב	כשאומרת מבעלה אם נאמנת גם לענין חללות.	ס"ק אות	דף טור
ג	קול זנות באשת כהן וילדה בן עז פגים ובליעל.	ס"ק אות	דף טור
וישראל אם רוצה להתרחק מהכיעור. ופרוצה ביותר חוששין אף לבנים.			
סו	אם יש איסור לישראל לישא אשה שיצא עליה קול זנות.	ס"ק אות	דף טור
סז	מה נקרא פרוצה ביותר.	ס"ק אות	דף טור
ב	ספק פרוצה.	ס"ק אות	דף טור
סח	בכונת "חוששין" אם היינו חשש ממזרות או רק לכהונה, או פגם משפחה.	ס"ק אות	דף טור
ב	הסעם דחוששין.	ס"ק אות	דף טור
ג	היה הבעל בביתו רק לילה אחת, אם הוא ממזר ודאי.	ס"ק אות	דף טור
ד	אם אין ידוע זמן לידתו.	ס"ק אות	דף טור
ה	קול על א"א שילדה מגוי.	ס"ק אות	דף טור
ו	בדיעבד, אם נישאו הולדות לישראל או לכהן.	ס"ק אות	דף טור
ז	דיעות הסוברים דחוששין רק לכהונה.	ס"ק אות	דף טור
ח	הסוברים דהוי רק פגם משפחה.	ס"ק אות	דף טור
ט	דעת בה"ג ומאירי כזה.	ס"ק אות	דף טור
י	אם יש לצרף הספק דמגוי, בפרוצה.	ס"ק אות	דף טור
ומי"מ נאמנת לומר דבניה כשרים.			
סט	א במקור וטעם דין זה.	ס"ק אות	דף טור
ב	ואם הבעל מכחישה.	ס"ק אות	דף טור
ג	א"א שהלכה עם אחר ונשתמדה, אם נאמנת לומר שנתעברה לאחר גירושית.	ס"ק אות	דף טור
ד	כשחזרה מדבריה כמה פעמים, אם נאמנת.	ס"ק אות	דף טור
ה	כשאין עידי כיעור נאמנת על בניה גם להט"ו החולק על דין השורע.	ס"ק אות	דף טור
ו	אם נאמנת בזינתה ברצונה וברצון בעלה.	ס"ק אות	דף טור
סעיף טז.			
הלך בעלה למדה"י ונשאת, הולד מהב' ממזר. בא עליה הראשון קודם שגירשה השני הולד ממנו ממזר מדרבנן.			
ב	נשאת היינו ע"פ הוראת ב"ה, ואם במזיד הו"ל כזינתה (ולהלן).	ס"ק אות	דף טור
ג	נשאת ע"פ קול שנתגרשה, וילדה.	ס"ק אות	דף טור
ד	עצה להבשיר הולד שילדה מהשני.	ס"ק אות	דף טור
א	דין הולד מהראשון אחר שגירשה השני.	ס"ק אות	דף טור
א	דין הולד מהשני אחר גירושיו הראשון.	ס"ק אות	דף טור
ג	גירשו שניהם וזינתה עם השני.	ס"ק אות	דף טור
ב	נשא אשת איש בפעו"ת, וגירשו שניהם, ונשאת שוב לשני.	ס"ק אות	דף טור
ממזר דרבנן בספק ממזרת. זינתה ואח"כ בא בעלה עליה אין הולד ממזר. בסעם הרין, וכמה אופנים בזה.			
סעיף יז.			
חצי עבד וחצי בן חורין שבא על א"א אין לולד תקנה ואסור גם בשפחה, ובניו כמותו לעולם.			
ולד מא"א וחצי עבד אי הוי ודאי ממזר. אי מותר בממזרת ושפחה.			
סעיף יח.			
ישראל שנשא ממזרת או להיפך הולד אסור לעולם.			
ג	ולד מישראל ושתוקית.	ס"ק אות	דף טור
סעיף יט.			
גוי ועבד שבאו על הממזרת הולד ממזר וכשבאו על ב"י אפי' א"א הולד כשר ופגום לכהונה.			
א	א' מהאגוסים שבא על אשת חבירו, אם הולד ממזר. ודין גוי שבא על שפחה.	ס"ק אות	דף טור
ב	הפעם דהולד ממזר מגוי וממזרת.	ס"ק אות	דף טור
א	א"א שנשאת לגוי, או שנתעברה בין הגוים וילדה בנים.	ס"ק אות	דף טור
א	אם חיישין שמא מישראל נתעברה.	ס"ק אות	דף טור
א	ולד מפגמיה וחצי עבד וחצי בן חורין אם פגום לכהונה.	ס"ק אות	דף טור
סעיף כ.			
ולד מממזר וגויה או שפחה הולד כמותה, נתגייר או נשתחרר הריהו כישראל, לפיכך ממזר נשוא שפחה בו' להתיר בניו כשישתחררו.			
א	ספק ממזר בשפחה.	ס"ק אות	דף טור
ב	ממזר בשפחה המשוחררת על תנאי.	ס"ק אות	דף טור
ג	ממזרת בעבד.	ס"ק אות	דף טור
ד	נתין וגר עמוני בשפחה.	ס"ק אות	דף טור
ב	ממזר בשפחה הנתונה לו במתנה.	ס"ק אות	דף טור

סימן ד ט"ק פיה -- ט"ק קיד אות י"ד

סיק אות	דף סור	סיק אות	דף סור
פח	שפחה בנה"י.	צד	באופן הגיל אי כשר לכהונה.
פא א ב	ממור בשפחה שא"א לשתררה מפני שלא ידוע בעליה, שחרור ע"י יאוש, ודין ולד משפחה המעוכבת גם שחרור.	ז	ביש שם קרובים אי חוששים דמהם.
ג	אם יש דין "יכיר" בכן משפחה.	ח	ביש רק קרוב א".
	ס ע י פ כ א.	ז	ברוב כשרים.
	גוי שבא על אמו הולד מותר בקהל אם נתגייר.	ז	בסתמא אי הוי ב"י רובי.
פז	מפזרות בגוי.	ח	בידוע שזינתה עם כשר.
	ס ע י פ כ ב.	ט	כשידוע שהבועל הלך אליה.
	גר מותר בממזרת כ"י והולד ממזר.	י	כשדין רק על הולד אי פגי ברוב א".
	ודוקא עד י' דורות כ"י, ולרמב"ם מותר עד שישתקע שם גירותו כ"י.	יא	ברוב עכרים ולא נבדקה אמו.
פח	זרע בנות אנוסים.	יב	ביש כשרים וגוים וקרובים, אם פה"י אמירת הקרובים שאינו מהם.
פט	באיסור להרבות ממזרים.	יג	בר"ם אי מותר בממזרת.
צ	הטעם דמגר וממזרת הולד ממזר.	יד	כשהבועל [כשר] ואומר שממנו והיא איננה.
צא	בן גרים בממזרת.	צה	רמיות חרשת אי הוי כאמירת.
	ס ע י פ כ ג.	צס	הטעם דאנה נאמנת לפוטלו בודאי.
צב א	ולד מגר וב"י אסור בממזרת.	ב	אם נאמנת במחצה פסולים.
צב ב	דעות הפוסקים בזה.	ג	אם נאמנת ברוב פסולים.
	ב מצרי ב"י וגי שאמו ישראל אי מותר בממזרת.	ד	אמרה ממזר ונשא ממזרת אם פוצי"ן.
	ס ע י פ כ ד.	ה	כשהנשען מכחישה.
	ממזר גויא ממזרת, בדי"א בודאין, אבל ודאי בטסקו וטסקו בטסקו אסור.	ו	אם נאמנת [או ע"א] כאמירתה שממזר, לעשותו טסק.
צג	כששניהם ממזרים אם יש עליהם איסור להרבות ממזרים.	א	אם מהני ס"ס ליוחסין.
צד	טעם למה אין פתירין הספקות זכ"ז מסי"ם.	ב	צירוף טסק דמגוי.
צה א	ספיקן בודאן אי אסורים מה"ת.		אפי' אותו פ' מודה שנבעלה לו [הוי ספק], שכשם שזינתה עם זה כך זינתה מאחר.
ב	כשיש רוב לצד א".	א	אם אמרינן "כשם" בלא דיימא מעלמא.
ג	נחערבו ולדות ואיקבע ממזר.	ב	אם חיישינן "כשם" כשיש רק חשש איסור עשה.
ד	טסק ממזר מטפיקא דדינא.	ג	דעת הרא"ש הרשב"א והה"מ בחשש ד"כשם", ואופנים שונים בזה.
ה	טסק ממזר טסק גר.	ד	כשיש עדים שנבעלה לממזר.
ו	טסק ממזרת לכהן.	ה	ע"י מה הוי דיימא מיניה.
ז	אי צריך להכריז על טסק ממזר.	ו	על סתירות ברמב"ם בדין "כשם".
ח	טסק ממזר בנתינה.	ז	אם אמרינן "כשם" באנוסה ומסותה.
צו א	אופני טסק ממזר וממזר ודאי.	ח	ובזה עמה בביתה.
ב	בן מעוגנה.	ט	וביש רגליד דממנו.
	ס ע י פ כ ה.	קב	וכשהוזה הממזר שזה בנו.
	יבמה שלא שהתה ג"ח ונתיבמה וילדה כ"י, הולד כשר. ואם אח"כ בעלה היבם הולד טסק ממזר ואסור בממזרת וישראלית.	קג	ואם אותו פ' כשר, הולד כשר.
	ס ע י פ כ ו.	קד	אמרה מגוי.
	פנויה שילדה ולא נבדקה כ"י, ואפי' אמרה מפ' והוא ממזר, הולד טסק ממזר.	א	טעם מה"ם דנאמנת לומר מכשר.
צז א	וכשאין שם ממזר בעיר.	ב	אם טעם הה"ם מוכרח.
ב	וכשורה כשכונה בפ"ע ושם רק כשרים.	ג	טעם מה"י.
		ד	טעם שכי' בס' אורים גדולים.
		ה	באמנותה לומר מכשר, ברוב פסולים.
		ו	ברוב פסולים, כשידוע שהלך הבועל אצלה.
		ז	אם כשר לכתחילה ברוב פסולים.
		ח	כשע"א אומר מכשר.
		ט	בנאנסה.
		י	כשהפלוני מכחישה.
		יא	אמרה מפ' שנתארסתי לו, ועדים הכחישות.
		יב	מכחישה וקול"ם דמפסול.
		יג	אמרה מכשר אחרי שהשתוקי כבר השתדך.
		יד	אם בעי' שתאמר בפני ב"ד.
			אמרה מפסול וחזרה, באפחלא.

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
קד	טו	אמרו בערכאות דמפסול, וחזרו ואמרו דמכשר ונתנו	פז א
		אמתלא.	
טז		אמרה מכשר וחזרה בה משבילה הבת.	
יז		קול וחזר דמפסול.	ב
יח		נאמנותה לומר מפי נתעברתי באישות, ושטבלה לנדה.	ג
יט		נאמנותה להכשיר הולד לכהונה.	
כ		וכשמכחישה, לענין כהונה.	
כא		אמרה מכהן ורוב ישראלים.	
כב		וברוב כהנים.	
כג		רוב כהנים ואמרה מישאל או מגוי.	
		ומ"מ אינו כבנו ודאי ליורשו כשאינו	
		מודה שהוא בנו.	
קה		טעם שאינו כבנו ליורשו.	
קו		תפס אי מפקינן מיניה.	ד
קז	א	אם הוא כבנו לענין מזונות.	
	ב	כשע"א מעיד כדבריה.	
	ג	כשתפסה.	
	ד	היתה מיוחדת לו, לענין מזונות הולד.	פז א
	ה	תובעת אתגן אם חייב שבועה.	
קח	א	מודה שבעלה אם הוי כבנו.	
	ב	ושבעה שפ"י והוא מודה שבעלה, אבל אומר שידוע	
		ברור שאין הולד ממנו.	
	ג	אם מודחין שלא יקרא על שם אביו.	
	ד	אופן ההוראה שהוא בנו.	
	ה	היה בעיר ולא ה"י נוכח בשעת המילה.	ב
	ו	אמר בנו הוא מגויה זו ויש עדים שהיא בת אנוסים.	
	ז	כחש ואח"כ הודה.	
		ואפ"י מיוחדת לו אינה נאמנת עליו	
		[לפוסלון], ואפ"י ע"א א"ג כשמכחישו.	
קט	א	מיוחדת לו והודה שבעלה, אם נאמנת לפוסלון.	
	ב	דעת הבי"ש בזה.	
	ג	בענין הג"ל.	ד
	ד	מה נקרא מיוחדת לו.	
קס	ה	אי אמרי' כשם וכו' לעניני כהונה.	פז א
קי		נאמנות ע"א לומר פ' בא על אשה.	ב
		אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות	
		אותו פ'.	
קיא		טעם שחוששין לדבריה לאוסרו בקרובות.	
קיב	א	רמזות דמפי' אם אסור בקרובות.	
	ב	במכחישה שלא בא עליה כלל.	ג
		אבל א"א שזינתה ואומרת שפ"י הוא,	
		כשר, ואין חוששין אפ"י לאסור	
		בקרובותיו, דתולין רוב בעילות בבעל.	
קיג	א	באומרת ברי דמפלוני.	
	ב	עשתה תשובה ונשבעה שמפלוני.	
	ג	אין הבעל בביתו תדיר.	ד
קיד	א	אם כשר גם כשלא נבדקה.	
	ב	אם מצרפינן ספק דמגוי, להכשיר.	
	ג	כשיש גם ספק שמא אחר גירושין.	
		אזכור ר' ק"ד אות פ"ו — ס"ק קכ"ו אות ב'	
דף טור	ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות
פז א	קיד ד	בענין הג"ל.	
ב	ה	ילדה פחות מפי' חרשים לגירושיה.	
	ו	הוכחות ואמירתה דלפני גירושין.	
		אמרה ולאחר גירושין נתעברה.	
		סעיף כז.	
		ארוסה שנתעברה ואמרה מהארוס, אם	
		מודה אי שאינו לפנינו, הולד כשר,	
		והוי בנו ליורשו, ואפ"י אומר שאינו	
		זוכר רק שאינו מכחישה.	
	קטו א	כשרות הולד לכתחילה.	
	ב	נסתרה עם החשוד אחרי שנתארסה.	
ג	ג	לענין כשרותה לכהונה.	
	ד	אמרה מפי' שנתארסתי לו במני עדים והקד"מ הב"ש	
		כשאומרת מאתר והארוס שותק.	
	קסז	הטעם דנאמנת שהוא מהארוס אף ליורשו.	
		וכשמכחישה שאינו ממנו הולד ממזר	
		ודאי.	
א	קיו	אם נקרא "מכחישה" כשאומר שלא בא עליה בתוך יב"ח.	ז א
	קיח א	דעות הסוברים דאף במכחישה הוי רק ספק ממזר.	
	ב	אם נאמן לעשותו ממזר ודאי באינה לפנינו.	
		כשאניגה בפנינו או אומרת איני יודעת	
		ממי הוא, הולד ספק ממזר.	
	קיט א	הטעם דהוי ספק ממזר כשאניגה לפנינו.	
ב	ב	ידוע שבא עליה ודאי, ולא נבדקה.	
	ג	אם מירי שגם הארוס אינו לפנינו.	
		האשה עצמה [באמרה מהארוס] אינה	
		בחזקת זונה אפ"י במכחישה, והנ"מ	
		לכהן דעלמא כו', אבל לארוס אסורה	
		דשויה אנפשה חד"א.	
	קכ	הטעם למה אינה בחזקת זונה גם במכחישה.	
	קכא א	דעת הרש"ל דבמכחישה אסורה לכהונה אף בדיעבד.	
ג	ב	דעת הבי"ש דרק לכתחילה לא תגשא.	
	קכב	ילדה מכהן אחר אם כשר לכתחילה.	
	קכג א	כחש ואח"כ הודה ואיכא אומדנות דממנו אי מותרת לו.	
ד	ב	ב' אמתלאות הנראות כסותרות.	
	ג	אמתלא שכיחש מחמת קטטה.	
		סעיף כח.	
		רינגו שזינתה עם הארוס ואחרים אף	
		שבא עליה הארוס, הולד ספק ממזר,	
		ואם אמרה מהארוס כשר.	
	קכד	אי מהני אמירתה דמהארוס בדימא רק מעלמא.	
א	קכה א	בא עלי' הארוס כמה פעמים אי אמרי' ר"ב ממנו.	זא א
	ב	דעת הרשב"א והרא"ש בזה.	
	קכו א	כשנאמנת להכשיר הולד אי נאמנת להכשיר עצמה לכהונה.	ב
	ב	ילדה לט"ח משנתייחדה עם החשוד אי נאמנת לומר מארוס.	

[illegible]

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
		סעיף לב.	
		ולד שמושלך בדרך ואמר א' בני הוא ואני השלכתיו. נאמן. וגם אמו נאמנת. ולאחר שנאסף א"נ. הואיל ויצא לו שם אסופי. ובשני רעבון נאמנים כו'.	
		נאמנות ע"א ואשה לומר ראיתי שפלוני השליכו. צט ב	
		א' נאמן לומר אני השלכתיו במקום שרוב גוים וא' נאמן בתינוק המדדה.	
		אם אביו ואמו יחד נאמנים עליו לאחר שנאסף. ג	
		אם חוששין לדבריהם להחמיר. קנב א	
		אם נאמנים ברוב כשרים או במחצה על מחצה. ב	
		נאמנותם בשני רעבון אם הוא גם לאחר רב משנאסף. קנב א	
		אם נאמנים בשני רעבון כשאימרים שהגיתוהו ברה"ר. ב	
		בענין הגל. ג	
		אם נאמנים להחזיקו לכהן ולוי. ד	
		סעיף לב.	
		אסופי שנמצא במקום רוב גוים או רוב ישראל ה"ה ספק גוי לענין יחסין. קידש אשה צריכה גט מספק.	
		ברוב ישראל והיו סימנים שאינו אסופי. קנד א	
		ילדה שנמצאת וכתבי שיר המעלות על ידה. ב	
		ילד מהול ביד גוי. ג	
		ילדים עברים מכית אסופים נכרי. ד	
		נמצא ילד בגיטו של יהודים. נמצא חוץ לגיטו. ה	
		דעות הסוברים דברוב ישראל הוי קדושי ודאי, וברוב גוים אי"צ גט. קנה	
		טבל לשם גירות הריהו כשאר אסופי הנמצא בערי ישראל.	
		דעת הראב"ד דבר"ג ונתגיר אינו אסופי ומותר בבי"י. קנז ג	
		סעיף לד.	
		לא טבל, אם נמצא במקום רוב גוים מותר להאכילו מאכלות אסורות, וברוב ישראל מחזירין לו אבידתו, מחצה על מחצה, מצוה להחיותו, ומפקחין עליו הגל בשבת, ולנוקין וספק ממון המע"ה, וי"א דמפקחין הגל אפי' בר"ג, ואין מצווין להחיותו אלא בר"י.	
		טעם דלא אמרינן בזה כל קבוע כו'. קנז א	
		עד איזה זמן מותר להאכילו מא"ס. ב	
		גנח שור שלנו בר"ג. ג	
		אם בר"י שחיסתו כשרה. קנח א	
		גנח שור שלנו לשורו בר"י. ב	
		במחצה על מחצה אם מסילין עליו חומרי שניהם. קנט ב	
		אם מצווין לפרנסו כעניי ישראל במע"מ, ופי' להחיותו. קס	
		אמרה שמגוי ועבד נתעברתי, הולד כשר, שאין הבעל יכול להכחישה בזה.	
		הטעם דנאמנת לומר מגוי, ובר"י או פרוצה. צז א	
		אם הבעל מכחישה בברור. ב	
		אין האב נאמן על בנו כשהי' לו חזקת כשרות על פיו.	
		נאמנות האב לומר בני ממזר כשהחזק עפ"י אחרים לבנו והוא שחק.	
		נאמנות האב כשלא החזק לבנו, לדעת בה"ג. ב	
		אם נאמן לר' הר"ם אפי' בניולד או דוקא בעובר. ג	
		אי מקרי החזק עפ"י האב כשלא אמר כלום בשעת לידה. ד	
		מה נקרא החזק עפ"י האב.	
		אם יכול לחזור בטענות ואמתלאות ממה שהחזיקו לבנו. ב	
		[בעובדא שישאלית ילדה בזמן א' עם שכנה גויה, ואמרה שהגויה החליפה בבנה].	
		החזיקו לבנו כשהיתה מעוברת. ג	
		דין הולד לכהונה כשחזר באמתלא ממה שהחזיקו לבנו. ד	
		אמר בנו ממזר, וחזר באמתלא נאמן.	
		אמתלא שגם עתה לא נסתלק טעם האמתלא. קמב א	
		אמר אינו בני ופי' דבריו אח"כ שאמר מאומדנא. ב	
		סען שאמר כן מעוני. ג	
		אמתלאות סותרות. ד	
		הטעם דמהני אמתלא. ה	
		סעיף ל.	
		אמר אני ממזר נאמן לאסור עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרת, ובנו כמותו, ואם יש לו בני בניו אינו נאמן אלא לעצמו.	
		נאמנותו להאסר כבי"י, אם הוא גם בדיעבד. קמג א	
		אם פוסל בת כהן בביאתו, ואם בנו פוסל. ב	
		הטעם ואסור בממזרת. קמד ג	
		אי בנו נאסר גם כשהחזיקו עד עתה לכשר. קמה	
		סעיף לא.	
		אסופי מהושק הוי ספק ממזר, ואם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה כו', או שנמצא במקום שמור כו', אין בו משום אסופי.	
		אי הוי הוכחה מה שאבריו גדולים והוא מזורז ומלובן. קמו	
		נמצא רחוק מן העיר. קמז א	
		נמצא בשרה. ב	
		נכריה שהביאה ילד ואמרה שיהודית מסרתו לה. ג	
		במקום שאין בו דין אסופי אי הוי כשר או שתוקי. קמח	

סיק אות	דף סור	סיק אות	דף סור
ס ע י פ לה.		נ' שמותר להתחתן בהם כבשאר גרים.	דף סור
ילדו כמה נשים בבית א' נאמנת החיה		קע"ד א כשרות יהודים מארץ כוש ליוחסין.	קג ג
לומר זה כהן וזה ממזר וכו' מפני		ב אותם שפירשו מדרכי ישראל.	
שלא הוחזק.		קע"ה א-ג טעם פסול הקראים.	
נאמנות אשה אחרת העומדת בשעת לידה.	קא ב	ד אם מותרים להתחתן זה עם זה.	ד
טעם נאמנות החיה.	ג	ה אם יש להתעסק להתיר הקראים.	
כשהחיה קרובה.		ו אם יש להתירם מסיס.	
אם נאמנת לעולם.		ז דיעות האוסרים הקראים.	קד א
נאמנות האם כל ז'.	ד	ח אם יש להם תקנה בשפחה המשותפת על תנאי.	
נאמנות החי כשהאם תפסה את הילד והחזיקתו לבנה.		ש"א דיעות המתירין את הקראים ובאיזה אופן.	ב
אבל אם ערער א' שבשקר מעידה, אינה		ואם מותרים כשקיבלו עליהם דברי חברות.	
נאמנת, והריהו בחזקת כשר ואין לו		יב אם לכופו לגרש קראית משום ספק ממזרת.	
יחוס.		קע"ז א הטעם שאין מקבלין הקראים.	
ערעור קרוב או פסול להכשיר או לפסול.		ב אי מקבלין נתינים ושאר ז' אומות.	
ערעור אחרי הגדתה.	קב א	קע"ז א טעם עדיפות האנוסים על הקראים.	
ערעור אחרי שפסקו הדין על סיה.		ב בענין הקודם.	
אם נאמנת החי לאלתר נגד הכחשת האב והאם.		ג אנוסי אונגריה, (השומרים שבת וקראים שאבאתינוש).	
פסול אינו מירושם להלכה במ"ש הש"ע דהבן בחזקת כשרות	ב		
ואין לו יחוס.			
ס ע י פ לו.		סימן ה. דין פצוע דכא וזכרות שפכה, ואיפור פירוס לאדם	
הספיקות אסורין זה בזה, ואם נשאו		לבהמה ולעוף.	
יוציאו בגט, והולד ספק, ואין להם			
תקנה אלא שישאו מהגרים, והולד הולך			
אחר הפגום שבהם כו'.			
אם כותי נחשב לגוי גם לקולא.	ג	ס ע י פ א.	
שתוקי בשתוקית ואסופי באסופית.	ד	פצ"ד וזכר"ש אסורים בקהל, ואפי'	
למה אין דנין בזה סיס לחומרא.		כהן פצ"ד מותר לישא גיורת ונתינה	
ישראל שנשא שתוקית, בדין הולד.		או א' מהספיקות כו', אבל אסור בממזרת	
		ודאית. ויש מתירין.	
קסה אם כותי נחשב לגוי גם לקולא.			
קסו שתוקי בשתוקית ואסופי באסופית.		א אשה מסורסת ביד"א אי מותרת לקהל.	קה א
קסז למה אין דנין בזה סיס לחומרא.		ב עבד פצ"ד.	
קסח ישראל שנשא שתוקית, בדין הולד.		ג אנדרוגינוס פצ"ד.	
		ד גוי פצ"ד.	
		ה נעשה פצ"ד בגויותו ונתגבר.	
ס ע י פ לו.		ב נשא אשה ונעשה פצ"ד אם צריך להוציא.	
האסופי שנמצא בעיר שיש בה שפחה		ג פצ"ד אם מותר בעקרה ואיילוגית.	קז ג
או גויה דהוא ספק גוי ועבד, ונשא		א אם מותר לגייר גכרית כדי שישאנה הפצ"ד.	
גיורת הריהי ספק א"א, וכן השתוקי		ב בת גר מכמה דורות שאמו מישראל אם מותרת לפצ"ד.	
שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו		ה פצ"ד כהן בגרושה וחללה [גיורת].	ד
היא ספק א"א כו'.		ו פצ"ד ע"י נקב בגיד אם מותר לו לישא פסולות.	
		ז כהן פצ"ד אי קאי בקדושתו לכל דבר.	
קסט טעם ולא אוליגן בזה בתר רוב ישראל.		ח פצ"ד בספק ישראלית ספק ממזרת.	קז א
קע אי גם באסופי חיישי שמא האשה ערוה עליו.	קג א	ט טעם ולא גורו בפצ"ד על הספיקות.	
קע"א אי חיישי שמא היא אחותו בשתוקי ואסופי היכא דאין		א ספק פצ"ד אם מותר מה"ת לקהל.	ב
להסתפק עליהם שמא הם ממזרים.		ב אם מותר גם מדרבנן.	ג
ב אי אסור לישא מדאורייתא או מדרבנן.		ג וכששכית לאיסור יותר מלהיתר.	
קע"ב אי גם בבנוקה אמו ואמרה מכשר הוי ספק קדושין.	ב	ד ספיקא דדינא.	ד
קע"ג אם מותר לישא אשה שאביה קיים גם עתה.		ה אם מעמידין ספק פצ"ד על חזקת כשרות.	
		ו ספק ביד"א או ביד"ש.	קז ב
הקראים אסור להתחתן בהם, וכולם ספק		ז אם יש לחוש שנעשה ע"י המוהל.	
ממזרים, ואין מקבילים אותם אם רוצים		ח אם מתמירין לגרש בסי פצ"ד מחמת דהבנים יהיו	
לחזור. האנוסים החתרים לדת ישראל		ספק ממזרים.	

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
י"א	ממור פצוע דכא בממזרת.	ס"ק ה.	דף טור
י"ב	איסור פצ"ד בממזרת, אם הוא מה"ת.	ניקב למטה מעטרה בענין שכנגדו למעלה בתוך העטרה, פסול.	ב
י"ג	פצ"ד אם מותר בשמחה.	בנקב שיש בו חסרון אי כפי נקב מפולש.	ק"ב ב
		ניקב בתחתית הגיד או בעליונו.	כ"ט
		ניקב בעליונו למטה מעטרה.	ל
		ניקב מן הצדדים.	ל"א
		אם מקרי מפולש כשאין הנקבים פכוניט זה כנגד זה.	ל"ב
		אם כנגדו למעלה מהעטרה.	ל"ג
		ס"ק ו.	
		נסתם שביל הזרע וניקב לשביל שמשותין בו ה"ז פסול.	
		נסתם שביל הזרע שלא ע"י חולי.	ל"ד א
		דעת הרא"ם בנסתם שביל הזרע.	ב
		נסתם השביל בראש הגיד ונפתח במקום אחר.	ג
		יוצא הזרע משני מקומות.	ד
		נסתם שחור ונפתח מאליה, או ע"י רופאים.	ל"ה
		ס"ק ז.	
		נכרתו הביצים או אחת או שנפצעה או שנידובה או שחסרה או ניקבה (נקב מפולש) פסול, ולא כהמתירין (ר"ת) בעל ביצה א' אם היתה אותה שניטלה שלימה כשניטלה ונשארה של ימין, וראיתי מקילין, וטוב לחוש למחמירים שהם רוב מנין ורוב בנין.	
		ביצה יפנית העומדת חוץ לכיס בין הזכרים היתה דבוקה למעלה וניכרת, אי הוי ריעותא.	ל"ו א
		מה נקרא פצוע.	ב
		שיעור פציעה.	ג
		למה נימוק אינו בכלל פצוע.	ד
		נקרם תוך החתך, נקרם תוך הנקב, נקרם ע"פ החסרון ונשאר חסר.	ל"ז א
		אי דך פוסל בכל שהוא, ביצה שטוחה, ביצה שמאלית קטנה מהימנית, דך אם הוי בכלל דך.	ב
		חסרו כל שהוא.	ג
		נימוקו מחמת מכה והוקטנו מאליהם.	ד
		ביאור ההבדל בין "חצר" לבין "נפצע" או "נימוק".	ה
		ביאור "נמוק".	ו
		נקב שאין בו חסרון בביצה, חסרון בפנינים.	ז
		נכרתו ע"י רופא מחמת שבירה או אבן או מחמת חולי.	ח
		אם יש להכשיר לדעת ר"ת בעודה פצועה.	ט
		נפצעה ואח"כ ניטלה.	י
		ניטלה ביצה שמאלית.	יא
		ניטלה ביצה ימנית.	יב
		המצריכים שתשאר של ימין, אם הוא חומרא בעלמא, ודעת ר"ת.	יג
		ס"ק ב.	
		בג' אברים אפשר שיפסל בגיד ובבצים ובשכילים כ"ר. נפצע הגיד או נידך או נכרתה העטרה או למעלה מעטרה פסול, ואם נשתייר ממנה כחוט השערה מוקף לכל הגיד כשר.	
		האם יתכן שפצוע דכא יוליד.	יד א
		בני איש שנקבו ביציו אי הוי וראי ממזרים.	ב
		אם תלינן שנתרפא.	ג
		סימני שערות.	ד
		עושה כיסה.	ה
		ביאור דברי הבי"ש ס"ק ג בענין ניקב.	ו
		שיטות שונות בשיעור חוט המקיף את העטרה.	ז
		ס"ק ג.	
		נחתך מהגיד למעלה מעטרה בשפוע כקולמוס כשר, כמרזב כ"ר, לרש"י והרא"ש פסול להרי"מ כשר.	
		נתמטמס בשר הגיד.	ח א
		בנחתך כקולמוס אי בעי שתהא העטרה קיימת.	ב
		נחתך למטה מעטרה כקולמוס.	ג
		נחתך כקולמוס הפוך.	ד
		חריץ או סדק בגיד.	ה
		ס"ק ד.	
		ניקב למטה מעטרה כשר, ניקבה עטרה עצמה אם כשרואה קרי תצא ש"ז מהנקב פסול.	
		ניקב בשיטוע ובי הצדדין למטה מעטרה.	א
		ניקבה עטרה עצמה מבי צדדין.	ב
		ניקב למעלה מעטרה, אם בעי נקב שהשיי יוצא.	ג
		אם מותר להוידל לבדוק עצמו אם יוצא ש"ז מהנקב.	ד
		ניקב לחלל המיר ולא ניקב גובתא דש"ז.	ה
		אם אפשר לצרף דעת הרא"ם דמכשיר בניקב.	ו
		נסתם הנקב חוזר להכשרו.	ז
		אם חיישינן לסתירה בנסתם.	ח א
		נסתם בטבע או ע"י רפואה.	ב
		דעת הרי"מ והרא"ש.	ג
		ביאור דברי הגמ' ה"ם לקטן אבל גדול איקפולי מיקפלי.	ד
		אם מהני סתימה למעלה מעטרה או בניקב מעבר אל עבר.	ה
		נסתרה הסתימה אח"כ ביד"ש מחמת הפצע.	ו
		נסתרה הסתימה ביד"ש ע"י סיבה חדשה.	ז

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
מז	הא דיש לחוש למחמירין אינו אלא לכתחילה.	ק"ט ד	ג
מז	אם רוב דיעות מחמירין.	קכ א	סד
ס ע י פ ח.			
כריתתה ודיכח ופציעה פוטל בחוט א' מהביצים.			
מח	מה הם חוסי ביצים.		
מח	נכרתו חוסי ביצה א'.		
ס ע י פ ט.			
מטיל מימ משביל המ"ר ומשביל הזרע הי"ז כשר.			
ג	נעקר ע"י עצירה אי כשר לקהל.	ב	סז
ס ע י פ י.			
אינו פסול אלא בנעשה שלא ביד"ש כו', אבל נולד כרו"ש או פצ"ד או בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או ששחין המסה אותם או כרתו, הרי הוא כשר להרמב"ם, ולרש"י והרא"ש לא מיקרי ביד"ש אלא ע"י רעמים וברד וממעי אמו.			
נא	חולי שבא ע"י מעשה אדם.		
נב	פ"ד ע"י שאר בריות.	ד	
נג	אם יש דיעה דכרו"ש פסול אף ביד"ש.	א	
ב	סירסו אדם במעי אמו אם הוי סריס חמה.		
נד	נולד בג' ביצים.	קכא א	
ב	נולד בלא ביצים אי הוי בר הולדה.		
נה	בחילוק בין חולי האיברים עצמם לבין סריסות ע"י חולי הגוף.		
נו	א תחילתו ע"י חולי וסופו ע"י אדם, ואם אמרי' בזה כל העומד לינסל כנסול דמי.	ב	
	כרתו לרפואה, אם מותר לקהל.		
	סריס ביד"ש שנמצע אח"כ ביד"א, או נתמסמס ע"י רפואות.		
ב	ניקב ביד"ש ואח"כ ניקב גם ביד"א ונסתם הנקב הראשון.	קכב ב	
ג	פצוץ ביד"א שנכרת ביד"ש אם נפצע ממנו שם פצוץ ביד"א.		
נז	שתה כוס של עקרינ אם מותר לקהל.		
נח	דעת רש"י במצ"ר ע"י חולי.	ד	
נט	נפצע ע"י רעמים אם הוי בביד"א.		
ס	אם הלכה כהרמב"ם דע"י חולי הוי ביד"ש.	קכג א	
ס ע י פ יא.			
אסור להפסיד אברי הזרע בין באדם בין בבהמה וכו', ובל המסרס לוקה, ואפי' מסרס אחר מסרס וכו', והמסרס את הנקבה פטור [אבל אסור].			
סא	אם יש איסור סירוס כנסילת ביצה א', לרית.	ג	
סב	איסור סירוס כדגים.		
ס ע י פ יב.			
אסור להשקות כוס של עיקרינ לכל בע"ח כדי לסרסו, ואין לוקין, ואשה מותרת לשתות שלא תלד.			
א	סעם איסור שתית כוס של עיקרינ.	קכד ד	
ב	איסור כוס של עיקרינ בבני נח.		
סח	כוס עיקרינ אם מותר לרפואה. [וע"ע בהשמטות].		
	כוס עקרינ אם מותר לסריס. — בהשמטות.		
	מי ששתה כוס עקרינ, אם מותר לשתות עוד. — בהשמטות.		
סט	כוס ש"ע כדי לעסוק בתורה, ובמקום סיקרינ.	קכה ז	
ע	איסור כוס ש"ע אם הוי דאורייתא.	ז	
עא	אם מותר להשקות כוס ש"ע לנקבות שאר בע"ח.	ז	
עב	אם נשואה אם מותרת בכוס ש"ע.		
ס ע י פ יג.			
שסה כלב באדם או השיבו בשלג עד שביטל ממנו אברי הזרע, אינו לוקה עד שיסרס ביד, וראוי להכותו מכת מרדות, אבל מותר ליטול כרובולת התרנגול אף שמסתרס ע"ז.			
עג	גרמת סירוס בשאר בע"ח.	קכו א	
עד	אם גרמת סירוס אסור מדאורייתא.	ב	
עה	שיעור מכת מרדות.		
ס ע י פ יד.			
אסור לומר לעכו"ם לסרס בהמה שלנו וכו', ואם הערים בדבר זה קונסין אותו ומוכרה, ואפי' לבנו גדול ולא לבנו קטן כו'.			
א	אם הלכה דבן נח מצוה על הסירוס.	ג	
ב	סריס דינים בסירוס, בבן נח.		
עז	אמירה לנכרי לסרס אדם לצורך רפואה.	ד	
עח	אמירה לנכרי לסרס בהמת עצמו.		
עט	אם מותר למסרס לאכול מבשר הבהמה שסירס.	קכז א	
פ	סירס הנכרי מעצמו לצורך ישראל.		
פא	מה נקרא בן קטן.	ב	
פב	י"א דמוכרה אפי' לבנו קטן.		

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
מותר לתת בהמה לעריכ למחצית שכר או למוכרה אע"פ שבדאי יסרסנה. דאדעתיה דנפשיה קעביד, ויש אוסרים ובשאינו מסרסו בעצמו רק נותנו לעריכ אחר לסרסו לכופ"ע שרי.	דף סור	ס"ק אות	דף סור
מכירה בהערמה לנכרי כדי לסרס.	פג	א	יב
אם להחמיר כהאוסרין למכור לנכרי כשידוע שיסרסם.	פד	ב	יג
מכירה בהערמה לנכרי המסרס ע"י נכרי אחר.	פה	ג	יד
נכרי לנכרי אם יש שליחות.	פו	ד	טו
דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים ליכא משום צעב"ח, לכן מותר למרוט נצוצות מאווזות חיות כו', ומ"מ במנעים משום אכזריות.		טז	א"ב
אם מותר לצער בע"ח לצורך ריוח ממון. אם מותר לצורך נסיונות רפואיים. אם מותר ליטול כרכלת התרנגול משום אכזריות.	פז פח	ז	א"ב
סימן ו. נשים האפורות לכהן ודין אשת כהן.		ח	א"ב
ס ע י א.		ט	א"ב
כהן אסור מה"ת בגרושה זונה וחללה. ומדרבנן בחלוצה. נשא חלוצה א"צ להוציא, ספק גרושה מוציא.		י	א"ב
א	א	יא	א"ב
החזיק עצמו לכהן וחזר באמתלא, ויש עדים שאינו כהן, אם אסור בגרושה וכו'.	ג	יב	א"ב
נהג חומרי כהנים לפרקים ע"ד חומרא.	ד	יג	א"ב
אם נאמן בעצמו באמתלא שאינו כהן.	ה	יד	א"ב
אמר שהחזיק לכהן עפ"י אמו.	ו	טו	א"ב
א	א	טז	א"ב
ביאה בלא קידושין בפסולי כהונה לגבי חוב מלקות.	ז	יז	א"ב
אם יש איסור בקדושין בלא ביאה.	ח	יח	א"ב
ביאה בלא קידושין להר"מ אם אסורה מה"ת.	ט	יט	א"ב
נתגרשה בפסולי עדות דרבנן.	י	כ	א"ב
אם נאסרת באמירתה גרושה אני משום חד"א.	יא	כא	א"ב
ע"א אומר שאמרה לו שהיא גרושה והיא מכחישתו.	יב	כב	א"ב
כהן הבא על הנכרית לוקה בביאה לחוד.	יג	כג	א"ב
נשא חלוצה וסוּעַן שיש לה סימני איילוניות.	יד		
נשא חלוצה ומתה אם מטמא לה.	טו		
קידש ספק חלוצה אם הוי ככנס.	טז		
א	א		
סעם איסור ספק חלוצה.	טז		
מת ולדה תוך ל' יום אם הוית בכלל ספק חלוצה.	טז		
א	א		
בא בזנות על ספק חלוצה אם הולד חלל.	טז		
אסרו לו ב"ד ועבר ונשא.	טז		
נאמנות ע"א בחלוצה לעשותה ספק חלוצה.	טז		
א	א		
אינה ראויה לחליצה וחלוצה.	טז		
א	א		
איסור ספק פסולה לכהונה.	טז		
א	א		
בני ספק פסולה לכהונה.	טז		
א	א		
ואפ"י ריח הגט דהיינו גט שלא הותרה בו כר פוסל בכהונה וכופין אותו להוציא. ואפ"י נתגרשה רק מחומרא משום קול קדושין שאין ממש בקדושין כו' פסולה.			
א	א		
ריח הגט אם פוסל מה"ת.	א		
ריח החליצה אם פוסל.	ב		
אם כופין בשוטים להוציא איסורי כהונה.	ג		
כהני זמנינו לענין כפייה להוציא.	ד		
גירשה מעצמו (כלי הצרכת ב"ד) משום קול קדושין, אם נפסלה לכהונה.	ה		
נתגרשה מחמת חומרא בעלמא ועבר ונשאה, אם מוציאין. קידש בפני עדים פסולים מה"ת וגירשה ונשאה שוב.	ו		
אבל גט על תנאי ולא נתקיים התנאי אינו פוסל, ורשאי הכהן לגרש על תנאי.	ז		
א	א		
אם בכל אופן שלא נתקיים התנאי, אינו פוסל.	ח		
תנאי בשב ואל תעשה ובידה לקיימו ולא נתקיים התנאי.	ט		
גם להרמב"ם בלא נתקיים התנאי אינו פוסל, אף שלא כתב כן במפורש.	י		
כשיש טיסול בלשון הגט.	יא		
גירש בלא עדי מסירה, או אמר לה סלי גיטך מע"ג קרקע.	יב		
עגונה שנתקדשה ונתגרשה ואח"כ בא בעלה הכהן.	יג		
ה גט מעושה בישראל או בעכו"ם שלא כדון, אם פוסל.	יד		
אם מותר לחזור לאשתו שגירשה על תנאי על סמך שיקיים התנאי.	טו		
ס ע י ב.			
קטנה שמיאנה מותרת לכהן. גירשה אסורה. החזירה ומיאנה מותרת שהמיאן מבטל הגט. ואם אחר שגירשה נשאת לאחר ומיאנה בו י"א שמותרת לכהן.			
א	א		
חרש שגירש ברמיזה.	א		
דעת היש"ש במיאן ידיה אחר גט ידיה.	ב		
דעת הר"מ במיאן דחבריה אחר גט ידיה.	ב		
כדיעבד אם נשאת.	ב		
ס ע י ג.			
יצא קוד פ' כהן גירש אשתו והרי היא יושבת תחתיו, אין מוציאין, דלקלא דבתר נשואין או אירוסין ל"ה. מת ונשאת לכהן אחר, תצא.			
א	א		
ס ע י ד.			
במקום שקורין לנתינת גט בתיבה ויצא קול פ' כהן כתב גט לאשתו וכו' חוששין.			
א	א		
יצא קול על "ישראל" שכתב גט לאשתו.	א		
דעת הר"מ דאין חילוק בין קורין לנתינה בתיבה או לא.	א		

[illegible]

סיק אות	דף טור	סיק אות	דף טור
ס	א	סע"ף יב.	
ב	ב	אשת כהן או ע"א שאמר לבעלה נאנסתי	
ג	ג	אינה אסורה כו', ואם הם נאמנים לו	
סא	אם נאמנת כשאמרה נטמאתי ברצון,	יציא. לצאת ידי ספק.	
סב	א	ע"א מעיד שזינתה והיא מודית לדבריו.	
ב	ב	האמין לה הבעל ואח"כ חזר בו והאמינה במקצת מבריה.	קלח א
ג	ג	מאמין לה שנאנסה אך מוסיף שמחמת הבהלה לא יכלה לדעת מה נעשה איתה.	ג
סג	א	אם צריך שיאמינה בכל הדברים.	ד
ב	ב	אמרה שנאנסה מכמה אנשים.	
ג	ג	אמרה נאנסתי ויתכן שאינה שפויה בדעתה.	
ד	ד	אמרה נאנסתי אך לא גמר ביאתו.	קלט א
סד	נאמנות העד הנאמן לו אם הוא מדאורייתא.		
סה	נבעלה לפסול אם צריך להוציא כנס או סגי בהנחקה.		
סו	א	זקינה שהודית שזינתה תחת בעלה הראשון.	
ב	ב	הודית שנאנסה מכבר אם בניה חללים.	כ
		סע"ף יג.	
		אשת כהן שאמרה נאנסתי אף שמותרת לבעלה. אסורה לכל כהן אחר מותו ושאחז"א.	
סז	אם מהני אמתלא כאמרה נאנסתי.		ג
סח	א"כ עברה ונשאת לכהן.		ב
ג	אם מותר ליבמה במקום שא"א בחליצה.	קמ ב	
סט	א	נשאת לכהן אם בניה חללים.	
ב	אם בניו חללים כשאמר שמאמינה.	ג	
		סע"ף יד.	
		כהן שטען פ"פ מצאתי נאסרה עליו מספק כו', אבל לא לישראל, אבל קידשה אביה לישראל פחות מבת ג' שנה נאסרה גם לישראל כו'.	
ע	טען טענת דמים ויתכן שהוא עצמו הקרה בה.	ד	
עא	א	טענת דמים כוה"ז.	
ב	אם לחוש שנבעלה לפסול קודם הקדושין.		
ג	בענין הג"ל.	קמא א	
ד	בוגרת שנמצאו לה טיפי דמים.	ב	
ה	מאמין לה שלא מצאה דם בתולים.		
ו	נאמנת עליו אמו שלא מצאו בתולים ואשתו מכחישתה.		
עב	טענת פ"פ או דמים בבוגרת.		
עג	אומרת שנבעלה לכשר קודם הקדושין.		
עד	א	למה אין מצרפין הספק דמוכת עץ באשת כהן.	ד
ב	טענת מוכת עץ אני.		
		סע"ף טו.	
		קינא לה בעלה ונסתרה אסורה אף לבעלה ישראל ואם מת אסורה לכהן.	
קמא ד	אם בניה סכהן הם ודאי חללים.	עה	
		סע"ף טז.	
		יצא לה שם מזנה אין חוששין, ואפי' הוציאה בעלה משום שעברה על דת או בעידי כיצור וכו' מותרת לכהן.	
קמב א	קול עידי טומאה.	עז	
א	אי מיירי הא "דאין חוששין" בנזויה, או אפי' בא"א.	עז	
ב	קול שזינתה ונתעברה.		
ג	מקור דברי המחבר מ"ש "ואפי' הוציאה בעלה".	עח	
א	שם מזנה וגם עידי כיצור, אם נאסרת.	עט	
ב	עידי כיצור פסולים, והיא מודה לדבריהם.	כ	
		סע"ף יז.	
		פנויה שנבעלה או מעוברת ואמרה מכשר, והוא במקום שרוב סיעה ורוב העיר כשרים, נאמנת, והיא ובתה מותרת לכהן. ויש מכשירין בחד רוב לכתחילה ובדיעבד אפי' ברו"פ.	
		נסתרה, ואמרה עם כשר, ורו"פ אצלה.	פ
ד	נאנסה, ואמרה מכשר.	פא	
ב	אמרה נאנסתי מכשר והתירוה, ואח"כ באו עדים שנאנסה.	פב	קמב ב
א	אמרה שנתעברה מהש"ז שיצא מהמשוודך ולא נבעלה.		
כ	ילדה לייא חדשים ממיתת בעלה ואומרת מבעלה.	פג	ג
ג	ספק מעוברת.		
א	אמרה מכשר, לאחר שנשאת או נשתדכה.	פד	
א	אם נאמנת כשאומרת מ"מלוגי הכשר גם להוציאו מחו"כ.	פז	קמד א
ב	חשודה על איסור נדה אם נאמנת לכהונה.		
ג	כשאינה יודעת שהמאנס הוא כשר כי אם ע"י סימנים.		
א	אם צריך לחקור גם אצל הבעל.	פה	ב
ב	אמרה ממלוגי והוא מכחישתה.		
ג	ראוה מעוברת והבעל מודה שבעלה רק פ"א.		
ד	אשת כהן האומרת שנתעברה מביאה ראשונה.		
א	הודית לפני ע"א שממלוגי הכשר וחזרה ואמרה מהמשוודך.	פו	קמה א
ב	אמרה שנאנסה מגוי וחזרה ואמרה שזינתה עם ישראל.		
ג	בענין הג"ל, וכששאלוה אם מכשר והסכימה, אי מקרי אציה.		
ד	זינתה עם כמה אנשים אם נאמנת לומר שכשרים היו.		
א	כשהולד כשר לקהל אם כשר גם לכהונה.	פז	א
ב	אי סגי ברוב אי להכשיר הולד.		
ג	אי מהני ברי דידה לולד ברו"פ.		
ד	במקום שאם נישאת לית, אם בתה כשרה לכתחילה.		
ה	אם נאמנת שמכשר להכשיר בתה, כשהוכחשה פעם מהבעל הראשון.		
א	ביאור התו"ט על כ' רובי.	פח	ד
א	אם חיישינן שנבעלה לקרובים.	פט	א
ב	כשהישראלים רבים בשכונה בפ"ע או בבית מיוחד.		
ג	בענין הג"ל, וכשאין ידוע באיזה מקום נבעלה.		
ד	בענין הג"ל, וכשרוב ישראל שבעיר פסולים.		

מפתח הענינים

סימן ר ס"ק ט"ס אות ה' — ס"ק ק' אות ג'

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
פס ה	רוב העיר ישראלים ובשכונות שבקצות העיר רוב גוים.	צד ג	קמז ג
רח	בירדע שנבעלה לכשר, אי חיישינן שמא הפקירה עצמה גם לפסולים, (אי אמרי' ס"ס, שמא לא נבעלה כלל לאחר, ושמא גם האחר כשר).	צה ד	
ס	אי מהני הודאת הבעל שלא לחוש שוינתה גם עם אחר.	צו	קמח א
י	אי אין לחוש להודאת הבעל משום דאאמע"ר.		ב
יא	אי חיישי' לשמא עיניו נתן בה.		
יב	כשהודה אחר שכיחש מקדש.		ד
יג	אמרה שמכשר, בתו רובא, ובעיר		קמט א
יד	קול מכשר, במקום חד רובא.		ב
טו	נתעברה במקום ר"ס, ונשאת לישראל, ומת ואמרה ממנו.		
צ	אם יש לסמוך להקל כדעת הי"א.	צז	היה בעיר רק חלל אחד.
צא	נאנסה ואמרה ברי, ברוב כשרים.	צח א	אי מהני רמיזת האלמת או אמירת הקטנה.
צב	בטוענת ברי, אם יש נפ"מ בין נבעלה בעיר לנבעלה במקום דנייד.	ב	ע"א מעיד שמכשר, והיא שותקת, ודיון בתה.
צג	התרו בו ועבר על ההתראה.	צח/א	נשאת ואמרה שוינתה קודם הנשואין עם פסול.
ב	בניל, וכשרק קידש אם מותר לכנוס.	צט	אי מהני רוב סיעה כשדיוע שפירש מהעיר.
ג	התרו בה ועברה ונשאת וגולדו להם בנים.	ק א	אם מודה הר"מ כשדיוע שהלך הבעל אצלה, או כשאין דיוע שפירשה כלל מביתה, במקום דאיכא ב"ר אי בעי שתאמר ברי, לדעת הטור.
צד א	קול שהיתה מופקרת לפני הנשואין, והודית שעם כשר, במקום ר"ס.	ב	אם חוששין שמא זינתה גם במקום דליכא ב"ר.
ב	הפילה איזה חדשים אחר נשואיה ולד גמור בשערות ואומרת מבעלה.	ג	אי חיישינן ליום שיש אז רוב עכו"ם.

ס ע י פ י ח.

נבעלה בעיר שקבוע שם פסול א' לא
תנשא ואם נשאת ל"ת, ואם אינה
אומרת מכשר תצא, אא"כ היו ב"ר
לשרים. וי"א דאפי' בעיר אם היא לא
הלכה אליו תנשא לכתחילה.

היה בעיר רק חלל אחד.

אי מהני רמיזת האלמת או אמירת הקטנה.

ע"א מעיד שמכשר, והיא שותקת, ודיון בתה.

נשאת ואמרה שוינתה קודם הנשואין עם פסול.

אי מהני רוב סיעה כשדיוע שפירש מהעיר.

אם מודה הר"מ כשדיוע שהלך הבעל אצלה, או כשאין

דיוע שפירשה כלל מביתה, במקום דאיכא ב"ר אי בעי

שתאמר ברי, לדעת הטור.

אם חוששין שמא זינתה גם במקום דליכא ב"ר.

אי חיישינן ליום שיש אז רוב עכו"ם.

דף טור

קנ ב

קנא א

מפתח הענינים המבוארים ב"הערות"

בענין הגיח תפילין לעבדו או למדו תורה קס"ט טור ב. לענין חלות ר"ח לחשבון חדשי העיבור לענין כשרות הולד. דף ק"ע טור א. אות ה'. אם נכון שהגולות ביום ר' אין לה בתוליים שם. אות ד'. בענין אין אשה מתעברת מביאה ראשונה. קס"ה סוף טור ב. בענין אם שייך בגוי ממזרות ק"ע טור ב. בסעם דולד מגר וביי אסור בממזרות. קס"ח סוף טור א. בסעם דפסקות בספיקות אסורים ולא אמרינן דסיס הוא קס"ט ע"ב. בדין שתוקי ואסופי כשהדיון רק על הולד ולא על האם. קס"ב ע"ב. אות א'. כהא דריא דולד שנמצא ורוב ישראל דכשר רק כשמתנהג כדת כו'. ק"ע טור ב. אות ב'. אם כרוב דאיתא קמן הולכין בממון אחר הרוב. קס"ח טור ב. אות ד'. לענין נאמנות חיה אם הוא דוקא לאלתר. קס"ה טור ב.	לג גג גד סא פז צב צד צז קנד קנו קסא	סימן א. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'. אם קיים פו"ר בבן ממזר. קס"ב סוף טור ב' וקס"ט טור ב'. בגר שנתגייר עם בגוי וחזרו לסורם, נתגייר עם בני בגוי, אם יצא בפ"ר. דקס"ו טור א'. כיש לו בנים אם למכור ס"ת כדי לישא בת בנימ. בדף ק"ע ע"ב ד"ה דף ז'. אות ה'. בענין אי מהני גס בע"כ בלא כ"ד. דקס"ו טור ג' אות ב'. אות ו'. לענין היתר חורג כשאשתו זקנה. בוקס"ט סוף טור א'. אות יב. בענין מה חמור גס בע"כ או נשואי ב' נשים. דקס"ו טור ד' אות ג'. בענין אלמנת מי שמת על קרה"ש, אם תנשא. ק"ע טור א'.
סימן ה. ע"ד כתיבת תיבת "דכה". ע' בהערה שבפנים אוצה"פ דף ק"ד טור ג', וב"הערות" דף קס"ו טור ג', ובדף ק"ע סוף ע"ב. אות ה'. בענין חוקה בספיאק דדינא. קס"א טור ב'. בענין ניקב הקרום שבין שכל הורע והשתן, ובענין נקב קטן וגדול, ובדין ניקב ע"י עצירת השתן. קס"ו טור ב'. בדין ניקב ע"י חולי וגמור ביד"א, בדין פצו"ד בנרמא, באונס, במויד וכו' לרפאותו. מדף קנ"ו ע"ב עד קנ"ט ע"ב, קס"ב ב', קס"ו טור ב'. בלא הסיר החוט שעל ידו נמצא אם הוי כתחילתו ביד"א. קס"ה טור ב'. מסורס ע"י הקרנת קרני רנטגן, אם פסול לקהל, אם יש אופן פצו"ד ביד"א שמותר בקהל, נותק השביל ע"י נתוח לרפא עצירת השתן. קס"ג ד'. א"פנים דליכא משום כורת אחר כורת. קס"ו ג'. בכורת ביצה א'. קס"ה ג'. אם גוי מצחה על צעבית. ק"ע סוף טור ב'. בענין סירוס תרגולים ע"י הורקת סם. דף ק"ט ע"ב. סירוס ע"י הפסקת זרם הרג. קס"ד ד'. סירוס פריד. קס"ח ע"ב. וע"ע קס"ו ד'. בענין סירוס ע"י עכורים. קס"ה א', וקס"ט א'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין אם כהני זמ"ז צריכים לחוש שלא לישא ממשוזה שאנה ידועה. דף ק"י טור א'. בצחצח ר"י חחסי"ד בכלה וחמותה כשלאתח שם א' ולא ב' שמות. דף קס"ה טור א'.
סימן ו. בענין חלוצה לכהן אם הוי מהית. קס"ה סוף טור ג'. נבעלה לרוח לענין פסול לכהונה. קס"ה סוף טור ב', ובדף ז"ע ד"ה דף קל"ב. א"א שטאנדה אי היא זונה לענין תרומה. קס"ה ד'. פגוי ופגויה לענין כהונה. קס"ב סע"א. גס לקדושי צורה (שקידש כדי שתחשב כאשתו כלמי הממשלה) אם פוסל לכהן. קס"ו סע"ב.	ח לט גג גו	סימן ד. בולד מגוי וביי אם צריך גירות. בדף קנ"ט סוף טור ב' וק"ע ע"ב. ולד מגר שמל ולא טבל ובת ישראל, אם י"ל טפי שצריך גירות. דקס"ה טור ב'. ולד מעבד וביי לענין גירות. דקנ"ט סוף טור ד'. באיסור שמהא אם מהית או דרבנן. דקס"ו ע"ב.
סימן ז. בולד מגוי וביי אם צריך גירות. בדף קנ"ט סוף טור ב' וק"ע ע"ב. ולד מגר שמל ולא טבל ובת ישראל, אם י"ל טפי שצריך גירות. דקס"ה טור ב'. ולד מעבד וביי לענין גירות. דקנ"ט סוף טור ד'. באיסור שמהא אם מהית או דרבנן. דקס"ו ע"ב.	י ל גג גו	סימן א. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.
סימן ח. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	לס מה גו סג סח פה	סימן ב. בענין אם כהני זמ"ז צריכים לחוש שלא לישא ממשוזה שאנה ידועה. דף ק"י טור א'. בצחצח ר"י חחסי"ד בכלה וחמותה כשלאתח שם א' ולא ב' שמות. דף קס"ה טור א'.
סימן ט. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.
סימן י. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.
סימן יא. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.
סימן יב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.
סימן יג. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.	י ג גא-גו סא פז	סימן ב. בענין חיוב ממזר בפ"ר. בדף קס"א ע"ב. בענין יציאה לחו"ל כדי לישא או להשיא בגוי. בוקס"ט טור א'. וע"ע ריש דקס"ו. בענין כונה בפ"ר, ואם קיים כשבעל והוא ישן. דקס"ו ע"ב. אם לישא אשה הקרובה לשנת הארבעים. דקס"ט טור א. בענין ר"ח לחומה, אי הוי תחילת ירח. שם, ודק"ע ע"ב, ושם ד"ה דף ב. ע"ד נשואים מבין י"ב דקס"ט טור א. בדין כפיה לישא אשה. בדף קס"ו. בענין אם יש קצבה להתאחר מלישא משום טרדת מזונות. בדף ק"ע ע"ב ד"ה בדף י"ד. בולד שגופו בהמה, לענין קיום פו"ר, דקס"ה טור א' וקס"ו טור ג'. אנדוויגוס לענין הגיל, קס"ט סוף טור א'. תאומים דבוקים, קס"ה טור א'. ולד טריפה, קס"ו טור ג'.

לוח ראשי תיבות

א.

א"א אברהם אבינו, אשת איש, אי אפשר, אין אדם, אין אומרים, אשל אברהם, אי אמרת.

אא"כ. אלא אם כן.

אאמער. אין אדם משים עצמו רשע.

אא"ע. אין אדם עושה.

אאעב"ו. אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

אב"צ. אבני צדק.

אב"ש. אבא שאול.

א"ד. איכא דאמרי, או דילמא.

א"ה. אין הולכין, אי הכי, אבן העזר.

אה"ט. אבות הטומאה.

אה"ב. אין הכי נמי.

אה"ע. אבן העזר.

א"ו. אלא ודאי.

א"א. אחד ואחד, אב ואם, אופן אחר.

א"ב. אותו ואת בנו.

א"ג. אורים גדולים.

א"ה. איסור והיתר.

א"ו. אור זרוע.

א"ה. אורת חיים.

אוצה"פ. אוצר הפסקים.

א"ק. אות קטן.

א"ה. אין חוששין, אינו חייב.

אחד"א. אנפשיה חתיכה דאיסורא.

אחה"פ. אחר הפסול.

אחה"ר. אחר הרוב.

א"י. ארץ ישראל, אינו יכול, אינו יהודי, אינו יודע, אינה יולדת, אשת ישראל.

א"י. אין זה.

איסור"ב. אי"ב. איסורי ביאה.

א"כ. אם כן, אשת כהן.

א"ל. אין לו, אין לומר, אפשר לומר, אמר לו.

א"כ. אם לא כן.

א"מ. אבני מלואים.

אמער. אדם משים עצמו רשע.

א"נ. אי נמי, אינו נאמן, אינו נאמנת.

אסד"א. איסד"א, איסור דאורייתא. אסד"ר. איד"ר. איסור דרבנן. אספ"ו. אס"ו. אסיפת זקנים.

א"ע. את עצמו.

אע"כ. אלא על כרחיך.

אפ"ו. אפי וסרי.

אפ"ל. אפשר לומר, אפשר לפרש.

א"צ. אין צריך.

אצ"ג. אין צריך גירות.

אצ"ל. אין צריך לומר.

א"ר. אליהו רבה.

א"ש. אתי שפיר.

א"ת. אל תעשה, אם תאמר.

ב.

ב"א. בית אפרים, בית אחד, בת אחת, בינת אדם.

באה"ט. בה"ט. באר היטב.

באה"ג. באר הגולה.

ב"ב. בבא בתרא, בר ברוך, בני בנימ, בת בנימ, בני ביתו.

בבע"ז. בעילתו בעילת זנות.

ב"ג. בן גרושה.

בד"א. כמה דברים אמורים.

בדה"ב. בדק הבית.

בד"ה. בדיבור המתחיל, בדק הבית.

בד"ו. בדבר זה, בדיון זה.

בד"צ. בית דין צדק.

ב"ה. בית הלל, ברוך הוא.

בה"ג. בעל הלכות גדולות.

בוה"ב. בזמן הבית.

בוה"ו. בזמן הזה.

ב"ח. בית חדש, בן חלוצה, בן חורין, בת חורין, ב' חדשים.

ב"י. בית יוסף, בת ישראל, ב' ימים.

ביא"ר. ב"ר. ביאה ראשונה.

ביד"א. ביד אדם.

ביד"ש. ביד שמים.

בי"ה. בית הלל.

ביה"ת. בית החולים.

ביהכ"נ. בית הכנסת.

ביה"ט. בית הספר.

ב"ח. בית חולים.

ב"מ. בבא מציעא, בר מינן, בית מאיר.

ב"נ. ב' נשים, בן נח.

בנ"א. בני אדם.

בנ"ב. בני בנימ.

בנ"י. בנות ישראל.

בנ"י. בני ישראל.

בנ"ע. בנין עולם.

ב"ע. ב' עדים.

בע"ב. בעלי בתים.

בע"ד. בעל דין.

בעה"מ. בעל המחבר, בעל המאור.

בעה"ט. בעל העיטור.

בעה"ר. בענוותינו הרבים.

בע"ת. בעל חוב, בעלי חיים.

בעי"ז. בע"ז. בעילת זנות.

בעמ"ס. בעל מחבר ספר.

ב"פ. ב' פעמים, בן פלוני.

בפ"כ. כפי כל.

בפנ"ע. בפ"ע. בפני עצמו.

ב"ק. בן קימא, בת קול.

כ"ר. ב' רובי, ביאה ראשונה.

ברי"א. ברית אברהם.

ברכ"י. ברכי יוסף.

ב"ש. בית שמואל, בית שמאי,

ב' שנים.

בשור"א. בשום אופן.

ב"ת. כל תלין.

בת"ר. בתר רוב.

ג.

גבר"א. גב"א. גבורת אנשים.

גב"ע. גבית עדות.

ג"ד. ג' דורות.

גה"נ. גיד הגשה.

ג"ת. גרושה וחלוצה.

גז"ר. גינת ורדים.

גזה"כ. גזירת הכתוב.

גז"ש. גזירה שוה.

ג"ח. ג' חדשים.

ג"י. ג' ימים.

ג"כ. גם כן.

גמ"פ. גמלא פרחא.

ג"פ. ג' פעמים, גט פשוט, גט פטורין.

ג"ש. גט שחרור, ג' שנים.

ד.

ד"א. דרך ארץ, דבר אחר, דבר אחר.

ד"ב. דם בתולים.

דב"מ. דבר משה.

דב"ש. דברי שמואל, דבר שמואל.

דגמ"ר. דגול מרבבה.

דה"י. דברי הימים.

דו"ת. דרוש ותידוש, דרישה וחקירה.

ד"ו. דין זה, דבר זה.

ד"ח. דברי חיים, דברי חבורה.

דידמ"ד. דינא דמלכותא דינא.

ד"מ. דרכי משה.

ד"ג. דניי נפשות.

ד"ס. דברי סופרים.

ד"ע. דעת עצמו.

דשב"ע. דבר שבקדושה.

דשיל"מ. דבר שיש לו מתירין.

ד"ת. דין תורה, דברי תורה.

ה.

ה"א. הלכות אישות, הלכה א'.

הא"ר. האשה רבה.

הב"ע. הבא במאי עסקינן.

הבעב"י. העב"י. הבא על בת

ישראל.

הבע"י. הבא על יבמתו.

ה"ג. הלכות גירושין, הלכה ג'.

הגב"י. הגהות בית יוסף.

הגה"ט. הגהות טור.

הגה"ק. הגאון הקדוש.

הגמ"י. הגהות מיימוני.

הגמ"ר. הגהות מרכי.

ה"ה. הוא הדין, הלכה ה', הרב

המניח, הרי הוא.

הה"מ. הרב המגיד.

ר"ש. ירא שמים.

מל"מ. משנה למלך.

מ"מ. מכל מקום, מגיד משנה.
ממז"ר. ממזר ודאי.

ממל"מ. ממקום למקום.
ממנ"פ. ממנ"ב ממה נפשך.

מנ"ה. מנחת חינוך.

מנח"י. מנ"י. מנחת יעקב.

מנ"ע. מנחת עני.

מסל"ת. מסיח לפי תומו.

מ"ע. מצ"ע. מצות עשה.

מע"י. מעלת יוחסין.

מע"ל. מעת לעת.

מע"מ. מחצה על מחצה.

מע"ר. משיט עצמו רשע.

מפ"א. מפי אהרן.

מקו"א. מק"א. מקום אחר.

מק"נ. מקצי נרדמים.

מ"ר. משנה ראשונה, מי רגלים.

מרכה"מ. מרכבת המשנה.

מרע"ה. משה רבינו עליו חשלומו.

מ"ש. מאי שנא, מה שכתב.

משאל"ס. מים שאין להם סוף.

משא"כ. מה שאין כן.

משה"ק. מה שהקשה.

משואל"מ. מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם.

משו"ז. משום זה.

מש"ז. משבצות זהב.

מש"כ. מה שכתב.

משכ"ל. משכח"ל. משכחת לה.

מש"פ. מה שפירש, מה שפסק.

מ"ת. מחמת תשמיש, מהורא תנינא.

מתח"י. מתחת ידו.

מתל"י. מתרומה ליוחסין.

ג

ג"ד. גידון דידן, ידידה.

גד"ו. גידון זה.

גד"ל. גדיב לב.

גוב"י. ג"ב. נודע ביהודה.

גובי"ק. נודע ביהודה קמא.

גובי"ת. נודע ביהודה תנינא.

גו"ט. נבלות וטרסיות.

גו"ב. נושאים וגותיים.

נח"י. נחלת יעקב.

נסי"י. נסילת ידיים.

ניח"ל. ניהא ליה, לה.

נ"כ. נשיאת כפים.

נמוק"י. נמוקי יוסף.

נפ"מ. נ"מ. נפקא מינה.

נק"ח. נקיפת חפץ.

נשיק"א. נשיקת אבר.

נתה"מ. נתיבות המשפט.

נתל"ש. נתיבות לשבת.

ס

סד"א. סמיקא ואורייתא, סלקא

דעתך אמינא.

סד"ד. סמיקא דינא.

סד"ט. סדרי טהרה.

סד"ר. סמיקא דרבנן.

סה"ד. סוה"ד. סוף הדיבור.

סה"מ. ספר המצות.

סו"ד. סוף דבריו, סוף דעתו.

סו"ס. סוף סוף.

סוס"י. סס"י. סוף סימן.

סוסע"י. סוף סעיף.

סו"פ. סוף פרק.

ס"ח. ספר חסידים, ססק חלוצה, ססק חלל, חללה, חללים.

ס"ט. ססק טומאה, סדרי טהרה.

סכ"ב. סכנת נפשות.

ס"ל. טבירא ליה, להו.

ס"ס. ספ"ס. ססק סמיקא.

ספ"ד. ספד"א. סמיקא ואורייתא.

ספ"מ. ססק ממזר.

ספצ"ר. ססק פצוע דכא.

ספ"ק. סוף פרק קמא, ססק קדושין.

ס"ת. ספר תורה.

ע

ע"א. עד אחד.

עבב"ז. עושה בעצמו בעילת זנות.
עבודה"ג. עבודת הגרשוני.

עב"י. על בת ישראל, עיין בית יוסף.

ע"ג. על גבי.

ע"ד. על דעת, על דבר, על דברי, עמוד ד', על דת.

עדהת"ו. על דעת התוספות.

עד"ו. על דין זה, על דרך זה.

עדצ"ע. עדין צריך עיון.

עד"ר. על דעת רבים.

ע"ה. עם הארץ.

עה"ג. על הגליון.

עה"ט. על הסור.

עה"פ. על הפזייה, על הפתחים.

עו"ג. עובד גלולים.

עו"כ. עוד כתב.

עוע"ד. עוברת על דת.

עו"ת. עולת תמיד.

ע"ז. על זה.

ע"ח. ערוב חצרות, עתים חלומה.

ע"י. על ידי, עין יצחק.

ע"י. על ידי זה.

ע"כ. על ידי כן.

ע"ל. עוד יש לומר, עיין לעיל, לקמן.

ע"צ. עין יצחק.

ע"כ. על כן, על כרחך, עד כאן.

עכ"פ. על כל פנים.

עכ"ד. עד כאן דבריו.

עכ"ז. עם כל זה.

עכת"ד. עד כאן תוכן דבריו.

ע"מ. על מנת.

עמ"ש. על מה שכתב, עיין מה שכתב.

ענ"י. עיין גמוקי יוסף.

ע"ס. על סמך, על סברא.

ע"ע. על עצמו, עיין עוד.

עע"ו. עובד עבודה זרה.

ע"פ. על פה, על סיו, על פני.

עפי"ד. על פי דבריו.

עפיד"ת. על פי דין תורה.

עפי"ר. על פי רוב.

עצ"א. עצי ארזים.

ערה"ש. עה"ש. ערוך השולחן.

ע"ש. עיין שם, עתים שוטה, על שם.

ע"ת. ערוב תחומין, על תנאי.

עתו"ס. עיין תוספות.

פ

פ"א. פעם אחת, פירוש א', פרק א'.

פב"פ. פלוני בן פלוני.

פדה"ב. פדיון הבן.

פה"א. פרי האדמה.

פז"ר. פ"ו. פריה ורבייה.

פיה"א. פירוש הארוך.

פיה"מ. פהמ"ש. פירוש המשניות.

פיה"ק. פירוש הקצר.

פיקו"נ. פיק"נ. פיקוח נפש.

פי"ג. פרק יש גוחלין.

פלג"ד. פלגינן דיבוריה.

פנ"י. פני יהושע.

פנ"מ. פ"מ. פני משה.

פנמ"א. פמ"א. פנים מאירות.

פס"ד. פסק דין.

פס"ק. פסולי קהל.

פ"פ. פתח פתוח.

פפ"מ. פתח פתוח מצאתי.

פצ"ד. פ"ד. פצוע דכה.

פר"ח. פרי חרש.

פרמ"ג. פרי מגדים.

פ"ש. פי שינים.

פ"ת. פת"ש. פתחי תשובה.

צ

צ"ג. צריך גירות, צריך צריכה גט.

צג"ש. צריך גט שחרור.

צל"פ. צריך לפרש.

צ"ע. צריך עיון.

צעב"ח. צער בעלי חיים.

צע"ג. צריך עיון גדול.

צע"ק. צריך עיון קצת.

צ"צ. צמח צדק.

צ"ק. צאן קדשים.

צרה"ר. צדי רשות הרבים.

ך

קב"ע. קבלת עדות.

קגו"ש. קנין גמור ושלם.

ק"ד. קישור דברים.

קדל"פ. קלא דלא פסיק.

קה"י. קהלת יעקב.

קה"ע. קרבן העדה.

קה"ר. קהלת רבה.

קה"ת. קריאת התורה.

ק"ו. קל וחומר.

קונט"א. קונ"א. קו"א. קונטרס אחרון.

ק"ב. קרבן נתנאל.

קנו"ס. קנוי וסתירה.

ק"ק. קדשי קדשים, קצת קשה.

קצוה"ח. קצות החושן.

ק"ר. ק' רבינים.

קרו"פ. קו"פ. קרוב ופסול.

ק

קא"פ. ק"א פאלאגיי.

קגל"ד. רגלים לדבר.

קגמ"ה. רבנו גרשום מאור הגולה.

ק"ה. ראש השנה.

קו"ב. רוב בעילות.

קו"ג. רוב גויים.

קוה"פ. רוב הפוסקים.

קו"י. רוב ישראל.

קו"כ. רוב כשרים.

קו"נ. רוב נשים, רוב נכרים.

קו"פ. רוב פסולים.

קו"ר. רוח רעה.

קח"ב. ר' חיים כהן.

קח"ל. רחמנא ליצלן.

קח"פ. ר' חיים פאלאגיי.

קיה"ח. קי"ח. ר' יהודה חסיד.

קיס"א. ר' יום טוב אלגוזי.

תוה"א. תורת האדם, תורת הבית הארוך.

תוה"ב. תורת הבית.

תוה"ק. תורתנו הקדושה, תורת הבית הקצר.

תו"ח. תורת חסד, תורת חיים.

תוי"ט. תוספות יום טוב.

תורי"ד. תוספות יריד.

תור"ע. תוספות רבנו עקיבא.

ת"ח. תלמיד חכם.

תח"י. תחת ידם.

תיפ"ל. תיפוק ליה.

ת"כ. תוספות כתובה, תנאי כתובה.

תל"ז. תהיה לאיש זה.

תפא"י. תפארת ישראל.

תפ"צ. תפארת צבי.

תק"ח. תקנת חכמים.

תק"ע. תקנת עגונה.

ת"ר. תרבות רעה.

תרא"ש. תשובות הרא"ש.

ת"ת. תלמוד תורה.

שע"א. שער א.

שע"ד. שעת דחק.

שעהד"ח. שעהד"ח. שעת הדחק.

שעה"מ. שער המלך.

שעוצ"פ. שערו וצמרניו.

שע"ר. שערי רחמים.

שפ"ג. שפורא גרים.

שפ"ד. שפתי דעת.

ש"צ. שיבת ציון.

שקו"ט. שו"ט. שקיל וטרי.

ש"ר. סם רע.

ש"ש. שב שמעתא, שם שמים.

ת

תבו"ש. תב"ש. תבואת שור.

תד"ר. תרומה ורבנן.

ת"ה. תה"ד. תרוה"ד. תרומת

הדשן.

תו"ד. תוך דבריו, תורף דבריו.

שה"ג. שלטי הגבורים.

שה"ס. שער הספיקות.

שו"א. שום אופן.

שוא"ת. שב ואל תעשה.

שו"מ. שואל ומשיב.

שו"פ. שום סניף.

ש"ן. שכ"ן. שכבת זרע.

שט"ח. שטר חוב.

שטמ"ק. שט"מ. שיטה מקובצת.

ש"י. שב יעקב.

שי"ק. שיירי קרבן.

שי"ת. שמו יתברך.

שכ"ן. שאר כסות ועונת.

שכ"מ. שכיב מרע.

שכנה"ג. שיירי כנסת הגדולה.

שלד"ע. שליח לדבר עבירה.

שלי"כ. שלא כדרכה.

ש"מ. שמע מינה.

ש"ע. של עקרון.

ריק"ש. ר' יעקב קאשטרו.

ר"ל. רצה לומר.

ר"פ. רצה לפרש.

רנ"ט. רב נטרונאי.

רע"א. רעק"א. ר' עקיבא איגר.

ר"ת. ראשי תיבות, רבינו חם.

ש

שאג"א. שאגת אריה.

שא"ה. שאני הכא, התם.

שאה"ט. שאר אבות הטומאה.

שאחז"א. שאחז"ד. שאנחז"א.

שוזיה. אנפשיה חתיכה דאיסורא.

שא"י. שאילת יעבץ.

שכו"י. שבות יעקב.

ש"ג. שלטי גבורים.

ש"ד. שאר דברים, שפתי דעת.

שד"ח. שדי חמד.

שד"ר. שבועה ורבנן.

רשימת הספרים

שהובאו באוצר הפוסקים בכרך זה

א.

אביר יעקב

אבן הראשה

אבן השם

אבן יקרה

אבן עזרא (עז"ת)

אבן שתיה

אבני גזית (לשו"ע)

אבני האפוד (לשו"ע)

אבני זכרון

אבני חפץ

אבני מלואים (לשו"ע)

אבני משפט

אבני נזר

אבני צדק (טיטלבוים)

אבני צדק (פאנעט)

אגודה

אגודת אוזב

אגרות הרמב"ם

אגרות סופרים

אגרת בקורת

אדמת קודש

אהל אברהם (קרפלט)

אהל אברהם (שאג)

אהל דוד (על יבמות)

אהל יהושע

אהל יוסף (מולכו)

אהל יוסף (פריד)

אהל יעקב

אהל יצחק

אהל משה (מואלברום)

אהל משה (לובעצקי)

אהל משה (ר' משה בר' אלעזר

חיים ממעורט)

אהל משה (תאומים)

אהלי אהרן

אור גדול

אור גדול על משניות

אור החיים (על התורה)

אור המאיר

אור זרוע הקצר

אור שמח (על הרמב"ם)

אורח לחיים

אורח לצדיק

אורי וישעי

אוריין תליתאי

אורים גדולים

אחי וראש

אחיעזר

אילת אהבים (לר' יוסף משה

אבי"ד פרעמישלא

אילת אהבים (על מס' כתובות

לר' ארי' ליב צונץ)

אליהו רבא (על אריח)

אלף המגן

אמרי אש

אמרי בינה (ר' יחיאל בר' נתן

הלוי)

אמרי בינה (ר' מאיר אויערבאך)

אמרי דוד (הורוויץ)

אמרי דוד (פדר)

אמרי יושר

אמרי שלמה

אמרי שפר

אמת מארץ

אפי זוטרי

ארעא דרבנן

ארץ צבי (ראם)

ארץ צבי (תאומים)

ארץ צבי ותאומי צביה (לשו"ע)

אש דת

אשדות הפסגה

אשר לשלמה

ב.

באר המים

באר חיים מרדכי

באר יצחק (ר' יצחק מפוזנא)

באר יצחק (ר' יצחק אלחנן

ספקטער)

באר מים חיים

באר משה (דנושבסקי)

באר משה (ירושלמסקי)

באר שבע

בארות המים

בגדי ירם

בגדי ישע (ר' ישעי' בר' חיים

עטיא)

בגדי ישע (ר' שמואל הלוי)

בגדי כהונה

בגדי שש (לשו"ע)

בה"ג

בינת אדם

בית אב שביעאי

בית אברהם

בית אליקום

בית אפרים

בית דוד (ר' דוד טעביל

ממינסק)

בית דוד (פתח בית דוד, ר'

יוסף דוד)

בית האוצר

בית הלוי

בית הלל (לשו"ע)

בית יהודא (עייאש)

בית יחזקאל

בית יעקב (צחמיר)

בית יעקב (על כתובות להגריי

מליסא)

בית יצחק (דאנציג)

בית יצחק (לר' איזיק חבר)

בית יצחק (שמעלקיש)

בית מאיר (לשו"ע)

בית משה (לשו"ע)

בית נאמן (עלברג)

בית נאמן (פרלס)

בית רידביץ

בית שלמה (חסון)

בית שלמה (מסקאלא)

בן אברהם

בן ימין

בן פורת יוסף

בני אברהם

בני אהובה

בני דוד

בני יעקב

בני לוי

בני משה (מאגאר)

בני משה (שלטון)

בנימין זאב

בנין עולם

בנין ציון

בנין ציון החדשות

בנין של שמחה

בעי חיי

בר ליזאי

ברכי יוסף

ברית אבות

ברית אברהם (לר' אברהם צבי

הירש מפיעטקוב)

ברית אברהם (אשכנזי)

ברית יעקב

ברית עולם

ברכה מציון

ברכת יוסף

ברכת יעקב

ברכת מועדיך לחיים

ברכת משה

ברכת רצה

בשמים ראש (מיוחס להרא"ש)

בשמים ראש (הורוויץ)

בת עיני.

ג.

גאוני בתראי

גבעת פנחס

גור אריה יהודה

גט פשוט

גלי ים

גליא מסכת

גנוי שלום

גנת ורדים (ר' אברהם בר'

מרדכי הלוי)

גנת ורדים (לבעל הפמ"ג)

גרש ירחים (למס' גיטין)

ד.

דבר אליהו (לרמן)

דבר אליהו (קלאצקי)

דבר הלכה (טליטשבסקי)

דבר הלכה (קלאצקי)

דבר המשפט

דבר משה (אמארייליו)

דבר משה (תאומים)

דבר שמואל

דברי אמת

דברי דוד

דברי הלל

[illegible]

מעשה טוביה	פ. החיד"א על ספר חסידים	רב פעלים
מעשה רוקם	פני דוד	רוח חיים
מפי אהרן	פני יהושע (תשובות)	ריח השדה
מצות כהונה	פני יהושע (על ש"ס)	רמזי אהע"ז (הנדפס במשניות תפארת ישראל סדר גשים)
מצפה אריה	פני יצחק (אבועלפאי)	
מקום שמואל	פני יצחק (חריף)	
מקור חסד (על צוואת ר"י החסיד)	פני משה (בגבנשתי)	ש.
מקור ישראל	פני משה (מקלעוואן, לשו"ע)	שאגת אריה (החדשות)
מראה יחזקאל	פנים מאירות	שאלת דוד
משאת בנימין	פרדס רמונים	שאלת יעב"ץ
משאת משה	פרח מטה אהרן	שאלת שלום
משבצות זהב	פרי האדמה (על הרמב"ם)	שאלת שלמה
משה ידבר	פרי הארץ	שאלתות
משיב דבר	פרי החיים	שארית יעקב (דעניזאהן)
משיבת נפש	פרי השדה	שארית יעקב (יוטעס)
משכנות יעקב	פרי חדש (על יו"ד וא"ח)	שב יעקב
משנה ברורה	פרי יצחק	שב שמעתא
משנה שכיר	פרי מגדים (על אר"ח ויו"ד)	שבות יעקב
משנת אליעזר	פרשת מרדכי	שבט בנימין
משנת ר' אליעזר	פתחי שערים	שבילי דוד
משנת ר' אלעזר		שבעים תמרים
משפט וצדקה ביעקב	צ.	שדה יצחק
משפט צדק	צבי לצדיק	שדה חמד
משפט שלום	צבי תפארת	שואל ומשיב
משפטי עזריאל	צדקה ומשפט	שופריה דיעקב
משפטי צדק	צור יעקב	שושנים לדוד
משפטי שמואל	צל הכסף	שו"ת אד"כ
משפטים ישרים	צמח צדק (מניקלשבורג)	" בי"ח
	צמח צדק (מלובאוויטש)	" בי"ח החדשות
	צמח צדק, פסקי דינים	" בית יוסף
	צפנת פענח	" מבי"ט
	צרור הכסף	" מהרא"ל
		" מהראנ"ח
		" מהרא"פ
	ק.	" מהרא"ש (הלפרן)
	קהלת יעקב (מליסא, לשו"ע)	" מהר"ח או"ז
	קהלת יעקב (מקרלין, שו"ת)	" מהר"י אסאד
	קובץ אגרות	" מהר"י באסאן
	קובץ בית הוראה	" מהר"י בי רב
	קול אליהו	" מהר"י בן לב
	קול אריה	" מהר"י הכהן רפפורט
	קול יהודה	" מהר"י ווייל
	קצה המטה	" מהר"י מברונא
	קצות החושן (לחז"מ)	" מהר"י מינץ
	קרוב נתנאל (על הרא"ש)	" מהר"א הלוי
	קרית חנה דוד	" מהרי"ד
	קרית מלך רב	" מהרי"ט
	קרני ראם (ר' רפאל אונקאואר)	" מהרי"ט צהלון
		" מהרי"ל
	ר.	" מהרי"מ פדווא
	רא"ש (פסקים ותשובות)	" מהרי"ק
	ראש משביר	" מהרי"ש
	ראשי בשמים	" מהרלב"ח
	ראשית בכורים	" מהר"מ אלשיך
		" מהר"מ אלשקר
פ.		
סדר הדורות		
סדר היום		
סדרי טהרה		
סלסלות יוסף		
סמ"ג		
סמיכת חכמים		
סמ"ק		
ספר חסידים		
ספר יהושע		
ע.		
עבודת הגרשוני		
עבודת השם		
עדות ביהוסף		
עוללות הכרם (קונטרס הנדפס בסו"ס תורת חיים למהר"ש)		
עולת יצחק		
עולת שמואל		
עולת תמיד (על או"ח)		
עונג יו"ט		
עזר מקודש (הגהות על השר"ע)		
עזרת יהודה		
עזרת ישראל		
עט סופר		
עטרות יהושע		
עטרת חכמים		
עטרת יהושע		
עין יצחק		
עינים למשפט		
עמודי אור		
עמודי אש (ר' אברהם שמואל אב"ד סקידל)		
עמודי אש (ר' ישראל איינשטיין)		
עמק הלבנה		
עמק יהושע		
עמק שאלה		
עני בן פחמא		
עצי אלמוגים		
עצי ארזים		
עצמות יוסף (על מס' קדושין)		
עקרי הד"ט		
ערוגת הבושם		
ערוך השלחן		
ערוך לגר		
ערך השלחן		
ערך לחם		
פ.		
פאת השדה		
פאת נגב		
פורת יוסף (אלפנדר)		
פורת יוסף (רוחין)		
מעשה טוביה		
מעשה רוקם		
מפי אהרן		
מצות כהונה		
מצפה אריה		
מקום שמואל		
מקור חסד (על צוואת ר"י החסיד)		
מקור ישראל		
מראה יחזקאל		
משאת בנימין		
משאת משה		
משבצות זהב		
משה ידבר		
משיב דבר		
משיבת נפש		
משכנות יעקב		
משנה ברורה		
משנה שכיר		
משנת אליעזר		
משנת ר' אליעזר		
משנת ר' אלעזר		
משפט וצדקה ביעקב		
משפט צדק		
משפט שלום		
משפטי עזריאל		
משפטי צדק		
משפטי שמואל		
משפטים ישרים		
נאות דשא		
נאמן שמואל		
נדיב לב		
נהור שרגא		
נהרי אפרסמון		
נודע ביהודה		
נודע בשערים		
נופת צופים		
נחלת אבי		
נחלת יהושע (מטיקטין)		
נחלת יהושע (מפערציאסלאוו)		
נחלת יעקב		
נחלת צבי (לשו"ע)		
נחלת שמעון		
נחפה בכסף		
נטע שורק		
נטעי נעמנים		
נפש חיה		
נקידות הכסף (על יו"ד)		
נר אהרן		
נשמת חיים		
נתיבות השלום		
נתיבות לשבת		
נתיבות עולם (על הסמ"ג)		

שורת מהר"ם בן חביב	שורת הרמ"ז	שערי יהונתן	תורת חסד (ר' שלמה זלמן מלובלין)
" מהר"ם גלנטי	" רמ"ע מפאנו	שערי נפתלי	
" מהר"ם יפה	" הרמ"ץ	שערי דעה	תורת יקותיאל
" מהר"ם לובלין	" רע"א (שורת וחדו')	שערי רחמים	תורת מרדכי
" מהר"ם מינץ	" רע"א תנינא	שערי תורה	תירוש ויצהר
" מהר"ם פדווא	" רע"א תחדשות	שפתי חכמים (עה"ת)	תעלומות לב
" מהר"ם מרוטנבורג	" רשב"ן	שפתי כהנים	תפארת אדם
" מהר"ם מרוטנבארק	" רשב"ש	שתי הלחם	תפארת זיו
האחרונים	" שבשו"ע הרב מלאדי	ת.	תפארת יוסף
" מהר"ם שיק	שיבת ציון	תאיר נרי	תפארת ישראל (על משניות)
" מהרשד"ם	שלחן העזר	תבואת שור	תפארת למשה (על יו"ד)
" מהרש"ך	שלחנו של אברהם	תבונה (ירחון)	תפארת צבי
" מהרש"ם	שלטי הגבורים	תהלה לדוד	תרומת הרשן
" מהרש"ם כת"י	שם אריה	תולדות אדם (לשו"ע)	תשב"ץ
" הרא"ם (מזרחי)	שם עולם	תולדות יעקב	תשואות חן
" הרא"ם (מרגלית)	שמחה לאיש	תומת ישראל	תשובה מאתבה
" רבנו חיים כהן	שמחת יו"ט	תוס' רי"ד (למס' קדושין)	תשו' הגאונים
" רדב"ז	שמן המשחה	תוס' רעק"א (על משניות)	תשו' הגרי"ז אולאי מכת"י
" ריב"ם שנייטוך	שמן ראש	תועפות ראם (טויבש)	תשובות לשואל
" ריב"ש	שמן רוקח	תורת חיים (למהר"ח"ש)	תשו' מיימוני
" הריב"ז	שמן ששון	תורת חסד (ר' חסדאי הכהן פרחיה)	תשו' ר' אליעזר
" הרי"ם	שמש צדקה		תשובת שמואל
" הרמ"א	שער המלך (על הרמב"ם)		תשורת שי

תקונים ושנויים בלשון השו"ע עפ"י דפוס ראשון ושאר דפוסים עתיקים*.

סימן א.

בדפוסים אחרים :

לפנינו :

סעיף דף עמוד מחבר או רמ"א

וכל מי (ק. ש"מ ועוד). [וכן הוא בטור שממנו מקור דברי הרמ"א].
ובדפוס ק. שס"ז ועוד, צוין : טור.
כל אדם שישא (ו. שכ"ה ועוד). [בטור : ומצוה על האדם, וברמב"ם : אימתי
דאיש מתחייב].
יטרח במוזנות ויתבטל (ו. שכ"ה ועוד). [וכן הוא ברמב"ם].
היה ראוי למחות. (ק. ת"ל). [ולשון הריב"ש : ומן הדין היה לביד לכ"ף].
[נראה שהציון צ"ל בטורף ההגה כי גם המלים האחרונות הם מהריב"ש].
כל מי זה אינו בר ק. ש"מ שניד ועוד, ולעומת זה ישנו בר' ו. שליך
פורמט כ"ס.
לאשה זו טבע. (ו. שמח"ו ושניח).
[בכל הדפוסים האחרונים וכן ברוה"ד העתיקים כתוב : וסימנים הם, ותוקן
עפ"י ד. ו. שליך פורמט כ"ס ועוד].

כל מי
[בסוף ההגה לא צוין המקור].
כל ישראל שישא
יטרח במוזנו ויתבטל
היה למחות
[ציון המקור לריב"ש הוא לפני ת' ובלבד].
מי איל כו'
לאשה טבע
וסימניה הם

א	ב'	א'	ר
"	"	"	"
ג	"	ב'	מ
"	ד'	א'	"
"	"	"	ר
"	"	ב'	"
ה	ה'	א'	"
"	"	"	"
ו	"	"	"

י) התקונים והשנויים בלשון השו"ע שאנו נותנים במהדורא זו הוא דבר חדש שלא היה עוד באף אחת ממהדורות הרבות של השו"ע שנדפסו עד היום.
נתעוררנו לנחיצות דבר זה בהמשך עבודתנו כשנתקלנו בקשיים בלשון המחבר והרמ"א, וביחוד בציוני המקורות שברמ"א שנפלו בהם טעויות רבות. השוינו
לכן את לשון השו"ע שלפנינו עם הדפוסים הראשונים ועמדנו על שוני הלשוניות שביניהם, ובהרבה מקומות זכינו ב"ה לדלות פגמים יקרים, ביניהם
גם יישובים לדברים שנתחבטו בהם מפרשי השו"ע האחרונים. [לדוגמא ראה התקונים : סי' א' סעי' ו', סי' ב' סעי' ג', סי' ד' סעי' ד' ועוד]. אמנם גם
המהדורות הראשונות לא נזקו מטעויות הדפוס, וע"כ השתמשנו גם במהדורות יותר מאוחרות בהם תוקנו אי אלה שגיאות. בכלל השתמשנו בתשע עשרה מהדורות
עתיקות, אשר רשימתן המפורטת ניתנת להלן.

מלבד השנויים הנוגעים לניגא ולהבנת הענין רשמנו גם שנויים של שפורי לשון, אבל לא רשמנו שנויי לשון בלתי חשובים. וכן
את השנויים גוי במקום עכ"ם שלפנינו, נשתמד במקום המיר שלפנינו וכירב "שהוגה" ע"י הצנזורה.
בכל שנוי חסשו גם במקור ממנו הוציא המחבר או הרמ"א את דינו, בכדי לברר איזו נוסחא היא יותר מדויקת, ומה שמצאנו הצגנו בשני
חצאי מרובע.

ציוני המקורות שברמ"א כידוע אינם מהרמ"א עצמו, [ע"י שדי חמד בכללי הפוסקים סי' י"ד אות ד'], ואמנם במהדורא ראשונה של השו"ע עם הרמ"א
(קראקא שליח—ש"מ) וכמה מהדורות שלאחריה לא צוינו המקורות, ורק בשנת שס"ז נדפס בקראקא השו"ע והרמ"א לראשונה עם ציוני מקורות עפ"י הדרכי
משה. ובשער הספר שם כתוב : "ואלה מוסיף על הראשונים...כלי הצבנו ציונים אשר ממנו יצאה הוראה לנר ישראל הגאון מהר"ם ז"ל בהגהותיו...
ובצד ההגה שמנוה, והיה כל מבקש מקור ההגה בנקל ימצאנו, לקוח את הדבר הזה מתוך חבורו הגדול דרכי משה". בציוני המקורות נפלו טעויות
גם בציוני הסימנים שבמקור וגם במקום הצגתם בהגה, והטעויות הם לאו דוקא במהדורות המאוחרות, ישנם גם טעויות בדפוס ראשון שתוקנו אח"כ
בדפוסים המאוחרים, לכן כל שנוי שמצאנו בציוני המקורות בדקנו במקור עצמו ורשמנו את הנכון. כמו כן ישנם כאלה שתוקנו על ידנו בלבד, ומצוינים
בשני חצאי מרובע.

הרבה ביאורי מלים שהוכנסו בפנים השו"ע באותיות רש"י אינם מהרמ"א. עוד בטרם שנדפס הרמ"א עם השו"ע נדפסו כבר ביאורי מלים אלה
בגליון השו"ע, (דפוס ויניציאה שליך פורמט כ"ס), ולעומת זה בדפוסים רבים של השו"ע עם הרמ"א לא נדפסו, ובכמה מהם נדפסו על הגליון לא בפנים,
והערנו גם על זה.

בבאר הגולה נפלו אותם שני מיני טעויות כבציוני המקורות להרמ"א. בציוני הדפוס והסימנים שבמקור, וגם במקום ציוני האותיות בשו"ע.
השוניו את הבאה"ג שלפנינו עם הבאה"ג דפוס ראשון ועוד שתי מהדורות עתיקות, והשנויים בדקנו ורשמנו הנכון. כמו כן תוקנו בבאה"ג כמה טעויות
על ידנו בלבד.

רשימת הדפוסים העתיקים שהשתמשנו בהם. [לפי סדר שנות ההדפסה] : ויניציאה שכ"ה [דפוס ראשון של השו"ע בלי הרמ"א]. שם שכ"ז
בדפוס די קאבאלי, שם שכ"ז בדפוס וזאן גריפו, שם שליך כ"ג ז"ו, שם שליך פורמט כ"ס [עם תוס' ביאור המלות]. קראקא ש"מ [תאה"ע הראשון
עם הרמ"א בלי מקורות]. שם שניד. ויניציאה שמח"ו. שם שניח. קראקא שס"ז [הראשון עם ציוני מקורות ברמ"א]. שם שצ"ט. האנחא שפ"ח. ויניציאה
שצ"ב. אמשטרדם תכ"ב [הראשון עם באר הגולה]. קראקא ת"ל [הראשון עם הח"מ בלי הביש]. דיהרנפורט תמ"ט [הראשון עם הביש מהדורא קמא].
אמשטרדם תנ"ח. מנטובה תפ"ג. אמשטרדם תקי"ג [עם הבאה"ט].

בציונים רשמנו אצל כל תקון ושנוי את האות הראשונה ממקום הדפוס [א. אמשטרדם ד. דיהרנפורט ו. ויניציאה ק. קראקא וכו'] ושנת הדפוס
בשני חצאי עיגול. אם השנוי נמצא בכמה דפוסים ציינו את הדפוס הראשון בו נמצא השנוי בהוספת תיבת "ועוד", ואם הוא ברוב הדפוסים ציינו בר"ת
ברוה"ד.

בדפוסים אחרים :

היה הבן ממזר (ב"י בשם הרשב"א) או חרש שוסה קיים המצוה (תש"ו מהר"ל סי' רכ"ג). (ק. ת"ל, ד. תמ"ט) [וע"י בתש"ו מהר"י אסאד סי' ב' שהגיה כן מדעת עצמו עפ"י הבי' והגהות מהר"ח. ובשו"ת מהר"ל דפוס פלופקוביץ התשובה היא בסי' קצ"ו. ותיבת קסן איננה בעוד הרבה דפוסים מהש"ע, וכן איננה בתש"ו מהר"ל הג"ל].
בנים בגיותו ונתגיר. (ו. שכ"ה ועוד). [וכן הוא ברמב"ם וטור].
צ"ל סי' רס"ג. וכן הוא בד' ה. שפ"ח ועוד.
[צ"ל סי' רל"ז].

לפנינו :

היה הבן ממזר או חרש שוסה וקסן קיים המצוה (ב"י בשם הרשב"א)
בנים כשהיה עכו"ם ונתגיר
ת"ה סי' רס"ג
פסקי מהרא"י סי' רכ"ז

סעיף	דף	עמוד	מחבר או רמ"א
ו	ה'	ב'	"
ז	י'	א'	פ
ח	י'	א'	ר
י	ל"ח	ב'	"

סימן ב.

הר"ן פ' המוכר (פירות). [עפ"י הדרכי משה].
בעין טובה ואז (א. תנ"ח, פ. תפ"ג).
ונמצא בודק י"ב אמהות. (ו. שכ"ה ועוד). [וברמב"ם הנוסחא עשרה אמהות, אבל כבר תמה עליו המ"מ דהא בגמ' ליכא מ"ד פחות מ"ב. וע"י פרישה אות ב' שתמה גם על השרע לפי הנוסחא שהיתה לפנינו עשרה אמהות].
צ"ל בסוף סי' ז'. וכן הוא בד' ק. שס"ז ועוד.

הר"ן פרק המוכר
בעין טוב ואז
ונמצא בודק עשרה אמהות
בסוף סי' ס"ז

א	מ"ד	ב'	"
"	מ"ה	א'	"
ב	מ"ז	א'	מ
ה	מ"ח	ב'	ר

סימן ג.

[ככמה דפוסים הציון הוא בסוף ההגה, אבל הנכון כמו שהוא לפנינו, כי בב"י בשם הרמ"ך לא הוזכר מהמנהג. ומקור המנהג הוא מהר"ן והמ"מ כמצוין בבאה"ג אות ג'. וראה בתקונים שעל הבאה"ג, ובבהגרא אות ז'.
ודא' כהן ואם. (ו. שכ"ה ועוד). [ברמב"ם כהן, ובטור בן כהן].
לוקה אינו עובד. (ו. שכ"ה ועוד).
פסול מכהונה. (ק. ש"מ).

[הציון ב"י בשם הרמ"ך הוא לפני ת' וכן נוהגין].
ודא' בן כהן ואם
לוקה ואינו עובד
פסול לפהונה

א	נ"ד	ב'	ר
פ	נ"ט	א'	מ
"	"	"	"
"	"	ב'	ר

סימן ד.

והבת היא מצרית. (ק. ש"מ ועוד). [וכן הוא בד' א. תכ"ב שהוא ד"ר של הבאה"ג, ועפ"יו מובנים דברי הבאה"ג שבסוף ההגה]. ובד' א. תק"ג אחרי ת' הבת מותרת נוסף בסוגר מרובע ג"א מצרית. [וע"י באוצה"ם סק"ט].
לאחר שנתגיר הר"י הוא כישראל. (ו. שכ"ה ועוד). [וכן הוא בטור].
בין מחייבי מיתות בין מחייבי בריתות. (ו. שלי"ד פורמס כיס, ועוד). [וכן הוא בטור].
בד' ק. ת"ל נתוסף : הובא בסוף הטור סי' קע"ח.
ממזר וכגון שאין. (ו. שכ"ז ד' וזאן גוריסו). [וכן הוא בטור].
שתלוי באילן במקום שאין. (ו. שכ"ה ועוד). [וכן הוא לשון הטור, וע"י בבהגרא אות ס"ט מלשון הרמב"ם].
להאכילו נבלות היה. (ו. שכ"ה ועוד). [וכן הוא גם ברמב"ם וטור].
יבד' ק. שס"ז ועוד הציון טור לפני ת' ואין מצוין. [וכן הוא הנכון כי בטור ליתגיהו לת' האחרונות, אורבה הביא דעת הרמב"ם דגם במע"מ מצוין להחיותו, וע"י בבאה"ג אות פ', ובבהגרא אות צ"ג, ובאוצה"ם סק"ח].
בבית אחד אשת (ו. שלי"ד פורמס כיס).
בד' ק. שס"ז ועוד ליתא לציון זה. [וכן הוא הנכון, כי בתש"ו רבנו שמשון שבב"י ליתא, והד"מ אות ט"ז האריך להוכיח כן מדעת עצמו, וכפי הגרסה שזה נעתק מד' ו. שמח"ו שכתוב שם בסוף ההגה ת' "הג"ל, אבל באמת הדפוס ההוא הוא בלי ציוני מקורות, וממילא גם תש"ו רבנו שמשון לא צוינה למעלה, ומסתבר שס"ט נפלה שם שהעתיקו תיבה זו מהד"מ שממ"ם "בג"ל והיינו ר"ת "בן גראה ל"י ונתחלפה להם "כ" בג"ל].

והבת היא מותרת
לאחר שנתגירו הרי אלו כישראל
בין בחייבי מיתות בין בחייבי בריתות
שכך השיב הר"ר דוראן
ממזר כגון שאין
שתלוי במקום באילן שאין
להאכילו מאכלות אסורות היה
[הציון טור הוא בסוף ההגה].
בבית אחת אשת
[בסוף ההגה צוין הג"ל].

ז	ס"ג	א'	"
ט	"	"	מ
יג	ס"ה	א'	"
יד	ע"ב	ב'	ר
לא	צ"ח	ב'	מ
"	"	"	"
לד	ק'	ב'	"
"	ק"א	א'	ר
לה	"	"	מ
לו	ק"ד	ב'	ר

סימן ה.

בד' ק. שס"ז ועוד ליתא לפירוש זה, ולעומת זה ישנו בד' ו. שלי"ד פורמס כיס, או אחד מהן (ו. שלי"ד פורמס כיס, ושם שני"ח).

פ"י נתמעך כ"י
או אחת מהן

ב	ק"ח	ב'	"
ח	ק"כ	א'	מ

סימן ו.

תקונים ושנויים בבאר הגולה

ע"פ דפ' אמשטרדם תכ"ב (באה"ג ד"ר) תנ"ח ותק"יג.

סעיף		ציון		סימן א.	
א	א	ציל :	כרייתות. וכיה בכל הדפ' הניל.	שם	ג
ב	ב	"	ממעשה. וכיה בדפ' תכיב.	כו	
ה	ה	"	ס"א ע"ב. וכיה בדפ' תניה.		
ו	ו	"	ס"ב ע"א. וכיה בדפ' תכיב ותניה.		
ז	ז	בכל הדפ' :	לא "יאמר" ר"י.		
		בהוספת הבהיג שאחרי ציון י' איתא בכל הדפ' : "בסוף תשו".			
סימן ב.					
ג	ג	דפ' תכיב ותקריג :	ממשנה.	כס	א
ה	ה	" " " :	ממשנה.		ב
	שם	" " " :	הוא בתרי.		ג
נ	נ	במקום :	וכפריש"י, ציל : וכפירוש. וכיה בכל הדפ'.		ד
שם	שם	[במקום : סעיף ד, ציל : ג].			
סימן ג.					
א	א	[ציון זה מוסב על סוף דברי הרמ"א שלפניו, שכי וכן וכו', שמנהג זה נזכר בההימ והירן. ועי' בבהגריא].			
ו	ו	ציל : לי הרמב"ם. וכיה בדפ' תכיב ותקריג.	ב	ו	
סימן ד.					
ז	ז	ציון הכוכב שבסוף הסעיף, נמצא בדפ' תכיב ותקריג אחרי חיבת מצירת. (ראה בתקונים לשו"ע).	ב	ז	
יב	יב	בהוספת הבאהיג שאחרי ציון א', איתא בדפ' תכיב ותקריג :			

רשימות ביבליוגרפיות על ספרי הפוסקים*

א.

אב בחכמה ראה בית אב.

אבודרהם לרבנו דוד בר יוסף אבודרהם ראש קהלת טולידה בספרד. חברו היא ק.

אבי העזרי לרבנו אליעזר בר יואל הלוי (הראבי"ה) תלמיד בעל ספר יראים ורבו של ר"י אור זרוע.

אביר יעקב לר יעקב אברהם גירון. ראש מתא דאנדרונטולי. נפ' תקפ"ו.

אביר יעקב לר יעקב אביגדור. רב בדוהוביטש ואח"כ באמריקה. נד' תרצ"ד.

אבל כבד לר שלמה קלוגר, ראה האלף לך שלמה. אבל כבד לר טובי יהודה טביומי (גוטנאג). ראה ארץ טובה.

אבן בוחן חי על חו"מ סי' פ"ט, לר צבי הירש קלישר. ראה מאגנים למשפט.

אבן השהם ומאירת עינים לר אליקים עצן בר מאיר. אב"ד הילדסהיים ולאסק. נפ' תס"ה בערך. שו"ט עם החכ"צ ובעל עבודת הגרשוני.

אבן העזר לרבנו אליעזר בר נתן (הראב"ן) ממנצא. שו"ט עם רש"ם ור"ת.

אבן הראשה לר אליהו קלאצקין אב"ד לובלין. נד' תרמ"ו.

אבן יעקב לר יעקב הכהן מעסקין. רב בנאחי פראגא פלך חרטון ואח"כ בברונקס — נזריאק. נד' תש"ב.

אבן יקרה לר בנימין אריה הכהן חיים. אב"ד בששערנחין. נד' תרנ"ה.

אבן ישראל דרשות מר ישראל ליפקין מסאלאנט. ובו קונט' אבן בוחן שו"ת מר שניאור זלמן הירשוביץ אב"ד גולדינגען. נד' תרמ"ז.

אבן מאיר לר אהרן גורדון רב בנויאק. ושם שו"ת מר יחאל מיכל אפשטיין. נד' תרס"ט.

אבן פנה ודרישת ארי על אה"ע. לר ארי ליב אב"ד סטריוב. תאריך ההקדמה תקמ"ו.

אבן שהם לר משה סרלמטר מ"צ בלודו. נד' תר"ע.

אבן שמואל על סי' י"ז מאה"ע. לר שמואל פנחס בר ברוך רב ברחאצק. נד' תרפ"ד. הסכמות מבעד אבני נזר, ובעל נפש חיה.

אבן שמעון לר אלחנן יעקוביץ ר"מ בביאליסטוק ועוד. תאה"ת תר"ס—תרצ"א. גוי"נ עם בעל פרי יצחק (להגרי" בלאזר) ועם הגרי" ליכשיץ אב"ד דקאליש, ועוד.

אבן שתיה לר אליעזר דון יחיא אב"ד לוצין. נד' תרנ"ג. בהסכמת הגרי"א ספקטור ועוד.

אבני גזית על אה"ע ושו"ת, לר יעקב מאיר שפילמן אב"ד קרייזע. (רומניה). נד' תרכ"ה.

אבני האפוד חי על אה"ע עם שו"ת לר דוד פימאנו רב בסוסיאה. נד' תרע"ב.

אבני החושן על חו"מ. לר שלמה רייזנר. ע"י אבני משפט.

אבני זכרון לר אלטר שאיל ספר רב בנויאק. נד' תרפ"ב.

אבני זכרון על שמות גיטין, לר יצחק ראזיטש אב"ד ארושאצין. נד' תר"ס. בהסכמות מהר"ם מבערזאן ור' יצחק שמעלקיש.

אבני חפץ לר אהרן לוין אב"ד רישא נכר ר' יצחק שמעלקיש. נד' תרצ"ד.

אבני מזהר"מ הלוי לר' אברהם יצחק גוטקינד מ"צ בברעזין. ח"א נדפס תר"צ.

אבני מלואים על אה"ע. לר אריה ליב הכהן אב"ד סטריא (גליצא). בעל קצות החושן ושם שמעתא. נפ' תקע"ג.

אבני משפט על אה"ע וח"מ. לר שלמה רייזנר ראב"ד פעלשטיין (גליצא). נד' תרס"ב.

אבני נזר לר אברהם בורגשטיין אדמו"ר מסוכטשוב. נפ' תר"ע.

אבני צדק לר יקותיאל יהודה טייטלבוים. רב ואדמו"ר בסיגעט. נפ' תרמ"ג.

אבני צדק לר מנחם מענדל סאנעס אב"ד דעש (הונגריה) שו"ט עם בעל דברי חיים צאנו ואמר אש. נפ' תרמ"ד.

אבני קודש לר אברהם אליעזר דמשק דמו"צ בקראקא. נד' תקע"ט. בהסכמת בעל בית אפרים ובעל כתר כהונה.

אבני שהם חי ושו"ת לר אברהם מבית פרץ. מרבני קושטא. שו"ט עם בעל משנת רבי אליעזר. תאה"ת תקע"ו.

אבני שהם לר אברהם יוסף גרינחאלד אב"ד חוסט. נפ' תרפ"ה. בן להגר"ם גרינחאלד מח"ס ערוגת הבושם.

אבני שהם לר משה בנימין טומשוב. בתרע"ג עורך הקובץ יגדיל תורה בסלוצק (רוסיה). ואח"כ רב בנויאק.

אבני שיש לר שלמה יעקב שיין אב"ד לאצקא (ליסא). נד' תרפ"ו.

אבקת רוכל לר יוסף קארן (פרן הב"י). אגודה לר אלכסנדר הכהן זוסלין מפרנקפורט. מוסק קדמון בזמן הטור בערך.

(*) נחיצות רשימות אלו מובנת לכל מעיין ב-אוצר הפוסקים. ספר כזה האוצר בקרבו אלפי ספרי הלכה ממחברים שחיו בתקופות שונות ומקומות שונים, ועל כל דין מובאים כמה וכמה פוסקים, והרכה פעמים בדעות מחולקות, תועלת גדולה היא לדעת מי ומי הוא בעל ספר זה ודעה זו, ומי ומי הוא מתנגדו או מסייעו. לא הספיק הזמן להכניס בכרך זה את כל ספרי הפוסקים ושו"ת, אבל הרשימות מקיפות למעלה מאלף ושם מאות ספר. את היתר נשלים א"ה בברכים הבאים.

כמובן שאין כאן המקום להביא ידיעות מקיפות על תולדות חיי המחברים ופעולתם, שלזה יש צורך בספר מיוחד, הצטמצמו ע"כ בידיעות יסודיות אלו: א) שם המחבר. ב) מקום כהונתו כרב או כראש מתיבתא ובמקרה שלא היתה לו התמנות או שא"א היה לנו לברר אם היתה לו התמנות — מקום מגוריו סתם. ג) תקופת חיי המחבר. ולשם זה צויין, שנת הדפסת הספר אם נדפס בחייו, או אחד מתאריכי התשובות [ברית תאה"ת] או תאריך ההקדמה [ברית תאה"ק], או שנת מסירתו וכיו"ב. במקרים בודדים כשלא יכולנו לברר בדיוק את השנים שחי בהם, ולפי ההשערה היתה שנת ההדפסה סמוך לתקופת חייו הצגנו את שנת ההדפסה בשני חצאי עיגול. ד) הרכה פעמים צויין גם: בן, תלמיד, או אביו, רבו, של רב גודע פ' ופ', וכן: נשא ונתן [ברית נז"נ], או: שקיל וטרי, [ברית שקו"ס, או שו"ט] עם רב גודע פ' ופ'. ה) את תוכן הספר פרטנו רק כשהספר הוא על חלק מיוחד בשו"ע או על מקצוע מיוחד בתורה.

אומץ יוסף ח"ב על א"ח לר' יוסף יהודה פערער ויץ בברעסלא. תלמיד הגרע"א. נד' תרכ"ז.

אומר לציון לר' אהרן פריד אב"ד בוסערמעני, חתנו של בעל שמן רוקח. נד' תרל"ו.

אוצר החיים לר"ח מרדכי ברונוס. רב בסעעכאנאח ובסוף ימיו ראב"ד בת"א. נד' תר"ץ.

אוצר התורה. ירחון תורני בעריכת ר' שושן הכהן. גרמא תרפ"ט—תר"ץ.

אוצר חיים לר' חיים קיטצע שלעזינגר, אב"ד אירשא. נפ' תר"י.

אוצר חיים מאסף שו"ת, מר"ח שכטר. ורשה תרצ"ו—תרצ"ט.

אצרות יוסף לר' יוסף ענגל אב"ד קראקא. נפ' תר"פ. חיבר גם בן פורח.

אצרות שלמה על ה"ל טריפות לר' שלמה זלמן ריינר, ראב"ד בבאלחוב. נד' תר"א.

אור גדול לר' ירוחם יהודה ליב פולמן (הנודע בשם "הגדול ממינסק"). תאה"ת משנת תרמ"ה.

אור הבהיר לר' משה שמואל גלזנר. רב בקלויז' בורג משנת תר"ל.

אור הגנוז לר' מאיר אייזנשטאט. ע"י פנים מאירות.

אור הישר ע"ד הגט מקליוא. לר' אהרן שמעון בר' יעקב אברהם מקוסנהגן. נד' תקכ"ט.

אור המאיר לר' יהודה מאיר שפירא אב"ד לובלין. נד' תרס"ו.

אור זרוע לרבנו יצחק בר' משה מוינה. מרבתינו הראשונים.

אור זרוע הקצר לר' חיים בר' יצחק בן בעל אור זרוע.

אור חדש סדר ברכות המצות וברכות הנהנין. לר' חיים בר' בנימין זאב בוכנר רב בכמה קהלות ובסוף ימיו בסוירדא. נד' תל"א.

אור ישראל ע"ד הגט מקליחא לר' ישראל ליפשיץ, רב בקליחא. זקנו של בעל תפארת ישראל על משניות. נד' תק"ל.

אור ישראל על ה"ל פסח. לר' ישראל יצחק יאנובסקי. מו"צ בפראגא פרבר ורשה. מח"ס טהרת ישראל על ה"ל נדה ומקואות. נד' תרנ"ו.

אור לי לר' חיים חזקיהו מדיני. ע"י שדי חפר.

אור לפארו על ה"ל פסח. לר' רפאל ציפערטבוים מבריגל. הסכמה משנת תרמ"ו.

אור נעלם לר' יצחק זעקל עשהיוון. רב כמענץ ובכל מדינת שוואבן (גרמניה). חי בסוף המאה התשיעית.

אור פני משה לר' משה טוביה זונטהיים רב בהאנוי (גרמניה). שו"ס עם הגרע"א והחת"ס והר"י מליסא. נפ' תקצ"א.

אהל יעקב לר' יעקב ששפורטש. רב בהמבורג, ואח"כ רב לעדת הספרדים בלונדון, ובסוף ימיו רב באמסטרדם. נפ' תנ"ח.

אהל יצחק לר' יצחק הכהן חסיד. נד' תקס"א.

אהל ישרים לר' אברהם ענתבי, רב בארם צובה. ובספרו מר ואהלות ישנה תשובה משנת תקס"ב.

אהל מועד לר' שמואל בר' משלם ירגלי. פוסק קדמון הובא בב"י.

אהל מועד עתון תלמודי לשו"ת ופולמוס. י"ל ע"י ר' יקותיאל ארי קמלהר, קראקא-סודגורזה תרנ"ח—ס"א.

אהל מועד מאסף תורני להלכה אגדה ושו"ת. י"ל בהשתתפות חכמי הדור ע"י ר' פנחס הרבסט, ורשה תרס"ו—ת.

אהל משה לר' אלעזר משה הורוויץ, אב"ד פינסק. נד' תרמ"ט.

אהל משה לר' משה בר' אלעזר חיים דומ"ץ מעזריש. נד' תרמ"ט.

אהל משה לר' חיים בר' משה יעקב רויזמן, אב"ד חאטין. נד' תרס"ח.

אהל משה לר' משה וויזנברג, רב בחאלברום. נד' תרס"ט.

אהל משה לר' משה אהרן לובעקצי. מו"צ בנחלת שבעה ירושלים. נד' תרע"ב.

אהל משה לר' משה שוחט, רב בפוטולנד (אמריקה). נד' תרצ"ו.

אהל משה לר' משה יונה צחינר רב באנסטרופ (בלגיה). נד' תש"ט.

אהל שם קובץ לתורה ולחכמת ישראל. י"ל ע"י ר' בנימין גלזנער תש"ה.

אהל תורה מאסף תורני בעריכת ר' אלחנן בונם וסרמן ר"מ בברנוביץ. תרס"ד תרפ"ה.

אהל תורה ירחון תורני בעריכת ר' ישעי' זאב וינגרד ור' גרשון לסידות בירושלים. תרס"ו—צ"ט.

אהל תורה ירחון תורני ספרותי י"ל ע"י ר' פנחס הירשפרונג. קראקא תרפ"ח.

אהלי אהרן לר' אלי אהרן מילקובסקי. רב בהארקוב ובסוף ימיו ראב"ד בתל אביב. נד' תרס"ט.

אהלי יוסף לר' אליהו יוסף ריבלין. רב בפאלאצק. ועלה לא"י. נפטר תרכ"ה.

אהלי יעקב לר' יעקב קאשטרו (מהריק"ש) תלמיד מהרלב"ח. רב במצרים. נפ' ש"ע.

אהלי שם על ה"ל גיטין לר' שלמה גאנצפרד בעל הקימאר שו"ע. רב באונגהאר. נד' תרל"ח. ע"ע קסת הפוסק.

אגודת אוזב לר' משה זאב יעבץ רב בטיקטין וביאליסטוק. מח"ס מראות הצובאות על סי י"ז מטא"ע. שו"ס עם הגרע"א ובעל חמדת שלמה. נפ' תקצ"ז.

אגודת אוזב לר' זאב נחום בורנשטיין אב"ד ביאלא. אביו של בעל אבני נזר. תאה"ת תרל"ט.

אגודות אוזב מדברי לר' מיכאל דוב בר' ישכר. רב בפיצערקוב (פולניה). נד' תרל"ט.

אגור לר' יעקב ברוך בר' יהודה לאנדא. פוסק קדמון. חיבר בשנת ר"מ.

אגורה באהליך לר' אליקים גאטניין. אביו של בעל כתי יצחק ויצחק ירגן. נד' בשאלוניקי תקמ"א.

אגלי טל על ל"ט מלאכות לר' אברהם בורנשטיין. ע"י אבני נזר.

אגרת בקורת לר' יעקב עמרין. ע"י שאילת יעב"ץ.

אגרת שבוקין לר' מסעוד חי בן שמעון. רב במצרים. נפ' תרפ"ה.

אדמת קודש לר' משה מורחי. אב"ד ור"מ לעדה הספרדית בירושלים. נפ' תקס"ט.

אדרת אליהו לר' רפאל עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים על קבלה. רב בגוריציא ואח"כ במירנצה (איטליה). נד' תקכ"ב.

אדרת אליהו לר' אליהו קובו. ע"י שני המאורות הגדולים.

אדרת אליהו לר' אליהו בר' משה ישראל בן בעל משאת משה. אב"ד ברוזיס, ואח"כ אב"ד ור"מ נא אמון (מצרים). נפ' תקמ"ד.

אדרת אליהו על ה"ל שחיטה וטריפות לר' אליהו חיים אב"ד טורעץ. ההסכמות הם משנת תרכ"ב.

אהבת דוד ח"ב לר' דוד רב מיוזלש אב"ד לאסק. ובסופו שו"ת בענין רבית מבנו ר' מרדכי זאב. ע"י שו"ת הרד"ד.

אהל אברהם לר' אברהם שאג צונברג, רב בקוירסבורף. תלמיד הח"ס, חי תקס"א—תרל"ו.

אהל אברהם לר' אברהם קרפלס תלמיד הכתב סופר. בתר"ג נתקבל לרב בעיר גורבע פינדעהלי (הונגריה). נפ' שם בתרנ"ה.

אהל ידוע לר' יהושע פנחס בומבך. ראב"ד בדרותוביש ובסוף ימיו אב"ד אושפיצין. נפ' תרס"א.

אהל יוסף לר' יוסף מולכו, מרבני ירושלים. נד' תקס"ו.

אהל יוסף לר' יוסף אליהו פריד. אב"ד שוקיאן (ליטא) ואח"כ רב בנויארק. נד' תרס"ג.

אהל יעקב בסופו חי על שו"ע יו"ד לר' יעקב כהן שפירא. אב"ד טיטשין. נד' תע"ט.

אויפערבאך, אביד איסצא וואוואוויץ (גליצא). בהסכמת בעל שוימ ומהר"ש קלוגר. בש תרכ"ב.

אם לבניה על יו"ד. לר בנימין שרייבר אביד גרייז. נפ' תקצ"ט.

אמונת שמואל לר אהרן שמואל קאזנובר, בעל תפארת שמואל על הרא"ש. היה אביד ור"מ רישא פיורדא ופדר"ם ובסוף ימיו בקראקא. נפ' תל"ו.

אמירה נעימה לר יוסף צבי הלוי ראביד בת"א—יפו. נד' תש"ח.

אמר שמואל לר שמואל בן חביב, מרבני שאלוניקי. נד' תרפ"ו.

אמרות טהורות על אהע"ז ועל הל' נדרים. לר חיים אברהם ישראל בן המשאת משה, רב בקאנדיא ובנא אמן ואח"כ באנקונא. נפ' תקמ"ה.

אמרות טהורות על הל' סת"ם. לר משה ליב ליטש דומ"ץ בפרעסבורג. נפ' תרל"ז.

אמרי אש לר מאיר אייזשטאט, רב ביארמוט ביאה אונוואהר. מגדולי תלמידי התת"ס. נפ' תר"ב.

אמרי בינה לר מאיר אוירבאך, אביד בקאליש ואח"כ אביד בירושלים. נד' תרכ"ט—תרל"א.

אמרי בינה על שו"ע יו"ד לר צבי חיות רב בואלקוא ובקאליש. תלמיד הבית אפרים, בעל ההגהות מהר"ץ חיות שנדפס בש"ס וילנה. נפ' תרס"ז.

אמרי בינה לר יחאל בר נתן הלוי רוזנפעלד, אביד חייניק. נד' תרפ"ד.

אמרי בינה על יו"ד לר ישראל מתתיהו אויערבאך. ע"י אלפי ישראל.

אמרי דוד לר דוד מאיר פדער אביד סחירז. בהסכמת הדברי חיים ומנחת חינוך ובית יצחק משנת תרכ"ט.

אמרי דוד לר דוד הלוי איש הורוויץ אביד סטאניסלאב. נד' תרצ"ה.

אמרי טעם על יו"ד. לר מאיר זינגל אביד מינקאוויץ. נד' תרס"ב.

אמרי יואב לר יואב בר ירמי ממאסעדארף. ע"י חן טוב.

אמרי יושר לר מאיר אריק אביד בוטשאטש וטארנא. נד' תרס"ה.

אמרי נועם לר מאיר הורוויץ אביד דויקוב. תאה"ת תרכ"ג. אביו של בעל עטרת ישועה.

אמרי נועם לר יואב בר ירמי ממאסעדארף. ע"י חן טוב.

אמרי שמואל לר שמואל קלוימוס אייזנובר. מו"צ באיינגליעץ דמתקריא ייראקא פלך ערסאן (רוסיה). נד' תרצ"ב.

אותות השמים הל' מילה תפילין שבת ויו"ט וחוה"מ וגדל, לר אריה ליב אביד סטריזוב. ראה אבן פינה ודרישת ארי.

אזני יהושע לר יהושע בר משה יוסף סיגל, רב בשערס (פולניה) ואח"כ בנויארק (נד' תרע"ד).

אח לצרה איסף דינים בעניני שמחות, לר יקותיאל יהודה גרינוואלד. ע"י כל בו.

אחי וראש לר חיים יהודה אברהם רב באומיר. תאה"ת תר"א.

אחיעזר לר חיים עוזר גרודזענסקי, רבה של וילנה. נד' תרפ"ב.

אחרית השנים על מצות וידוי מעשר, לר אלי דוד רביניצין תאומים. אביד פוניזעו ומיר, ובסוף ימיו אביד בירושלים. נד' תרנ"ג.

איגרא רמה לר משולם איגרא, רב בטיסמעניץ ופרסבורג. נפ' תקס"ב.

אילה שלוחה לר נפתלי הירץ קלאצקין, רב בעיר אושפאל ושימבארג. תלמיד החת"ם, ואביו של ר אליהו קלאצקין אביד לובלין. נפ' תרנ"ד והוא בן ע"ב שנה.

אילה שלוחה לר נפתלי הלברשטם בן האביד שינאווא, חי תקצ"ד—תרכ"ד.

אילנא דחייא על שו"ע או"ח ג"ת לר גרשון תנחום בר אלי בנימין ר"ם במינסק. נד' תר"ן.

אין עת לחשות תשו' על דבר חזן שקרא בתורה שלא כהגון, לר רפאל מילדולה. ע"י חופת חתנים.

אין תנאי בנשואין תשו' גדולי הדור נגד נשואין על תנאי. נערך ונסדר ע"י הרב אהרן לובעזקי, רב בפאריז. ש' תרס"ח.

איסור והיתר מיוחס לרבינו יונה.

איפת צדק שיעורי מצות מדות ומשקלות, לר יעקב קניבסקי ר"ם בבני ברק. נד' תש"ט.

איתן האזרחי לר אברהם הכהן רפפורט. נהג ישיבה בקראקא. נפ' ת"א.

אלה דברי שמואל. לר שמואל שמעלקא ליטש רוזנבוים. אביד קליין-ווארדיין. נהרג עקידה תש"ד.

אליה רבה על אר"ת. לר אליהו שפירא ר"מ ודרשן בפראג. נפ' תצ"ב.

אלף המגן לר משה גלאנטי, נודע בשם המגין, אביד בירושלים, רבו של הפר"ח. נפ' תמ"ט.

אלף המגן לר משה נתן רובינשטיין. רב באודיסטש, ואח"כ ראביד בדובנא. נד' תרמ"ז.

אלף המגן לר אלי פנחס בר זאב הכהן. נד' תרנ"ה.

אלפי ישראל על חו"מ, לר ישראל מתתיהו

אור פני ציון לר יצחק הכהן פיינבוים, ראביד בחארשה. נפטר תרע"א.

אור צדיקים ובו תשובות לרבנו מאיר בר' טודרוס הלוי אבואלעפא ע"י שו"ת הרמ"ה. וקונטרס עץ הדעת למהר"ם בן חביב. ע"י גט פשוט.

אור שמח על הרמב"ם. לר מאיר שמחה הכהן רב בדזינסק. נפ' תרפ"ו.

אור שמחה על הל' ניקור לר שמחה מאלין מו"צ בבאליסטוק. נד' תרצ"ב.

אור תורה מאסף סלפולים ושו"ת. יל ע"י ר' אברהם אהרן זינגפלד ור' אברהם יוחנן בלומנשל. ירושלים תרנ"ז—תרנ"ח.

אורח ישר לר שמואל יעקב רבינוביץ. רב בכמה קהלות בליסא. ובסוף ימיו רב בליזדורפל (אנגליה). נד' תרס"ה.

אורח מישור ובו חידושים על יו"ד. לר יוחנן בר' מאיר קרמניצר דיין במעזריטש. נד' תנ"ב.

אורח משפט על שו"ע חו"מ. לר שמעון דובער אנוליק רב בשעזליץ. נפ' בערך תרס"ב.

אורח נאמן על שו"ע אר"ת. לר מנחם נתן נטע אויערבאך מו"צ בירושלים. נד' תרפ"ד.

אורחות חיים על שו"ע אר"ת. לר יהודה ארי' לעזינגער, רב בקראסנע (הונגריה). מתלמידי התת"ס. נד' תרכ"ח.

אורי וישעי לר אורי שרגא טייבל טויבש, רב בעיר יאס (רומניה). נד' תרמ"ו.

אוריין תליתאי ח"ב ונקרא גם מחברת הקודש על שו"ע אהע"ז, לר אריה ליבוש הלוי הורוויץ מברודי. נד' תרי"ב.

אוריין תליתאי לר משה תאומים אביד הורודנקא. נד' תר"ם.

אוריין תליתאי יכל פסקי חלה להרשב"א, והל' נדוי וחרם וגויסה מא' הקדמונים, והל' טריפות לר דוד ך' יחיא.

אורים גדולים לר אברהם ישראל זאבי רב בחברון. נפ' תצ"א.

אורים ותומים על חו"מ. לר יהונתן אייבשיץ אביד מיץ ואח"כ אביד אה"ו. נפ' תקכ"ד.

אות ברית הל' מילה גרים ופזיון הבן. לר שמעון בר' יהודה סידאן אביד טירנוי, תלמיד החת"ס. נד' תרי"י.

אות חיים ושלום על הל' תפילין ומוזה. לר חיים אלעזר שפירא. ע"י מנחת אלעזר.

אות לטובה באורים והגהות על ס' טיב גיטין מהרא"ז מרגליות. לר אברהם בר' ברוך הלוי. רב בעיר בערעזוב. בשנת תר"מ בהיותו בן פ"ד שנה עלה לא"י.

אות לטובה באורים והגהות על ס' טיב גיטין מהרא"ז מרגליות. לר אברהם בר' ברוך הלוי. רב בעיר בערעזוב. בשנת תר"מ בהיותו בן פ"ד שנה עלה לא"י.

אות לטובה באורים והגהות על ס' טיב גיטין מהרא"ז מרגליות. לר אברהם בר' ברוך הלוי. רב בעיר בערעזוב. בשנת תר"מ בהיותו בן פ"ד שנה עלה לא"י.

אמרי שפר לר' נפתלי הירץ לאנדא, רב בזעלחוב ווישניצא, בן דודו של הגו"ב. ובנוביק אה"ע סי' ס"א נדפסה תשובה אליו.

אמרי שפר על כתיבת סת"ם לר' יעקב חיים בר' יוסף יצחק, סופר סת"ם מקארלין. בהסכמת הגאון ר' דוד פרידמאן אב"ד קארלין משנת תרכ"ט.

אמרי שפר לר' אליהו קלאצקין. ע"י אבן הראשה. אמת ליעקב הל' כתיבת סת"ם וזיני קריאתה ומנהג צרכי צבור. לר' יעקב ישראל אלטאזי אבי מהר"ט אלטאזי. אב"ד בירושלים. נפ' תקס"ו.

אמת מארץ לר' שאל דחין הכהן מרבני ארם צובה. נפ' תרל"ג.

אמתחת בנימין לר' בנימין חמוי מחכמי ירושלים. נפ' תרס"ה.

אניה דיונה על הלכות סת"ם וגיטין וכתיבתם. לר' משה ליב ליטש. ע"י אמרות סהורות.

אסיפת גאונים אסיפת שו"ת מר' יהושע העשיל אב"ד קראקא. נפטר תכ"ד. ומר' משה בעל חלקת מחוקק, אב"ד בריסק חילנא. נפטר תי"ז.

אפי זוטרי על אה"ע. לר' יעקב בר' דוד פארו, אב"ד ראגוזה. אביו הוא בעל חסדי דוד על התוספתא. על ספרו קהלת יעקב הסכים החיד"א בשנת תקמ"ג.

אפי זוטרי על הל' פסח, לר' אברהם פינסו מחכמי ורבני ביטא. נפ' תקס"ט.

אפרקסתא דעניא לר' דוד שפרבר אב"ד בראשוב. נר' ת"ש.

ארבעה טורי אבן לר' אלעזר מרגליות רוקת. אב"ד בראד ואח"כ באמשטרדם. נפ' תק"ב.

ארח לצדיק לר' אברהם חיים וודריגין מרבני ליורנו. תאה"ת תס"ח.

ארח משפט לר' רחמים אליהו חזן, בן בעל חקרי לב, מרבני אומיר. נפ' ת"ר.

ארחות חיים לרבנו אהרן הכהן, (הרא"ה) מלונגיל.

ארחות חיים דיני או"ח, לר' נחמן כהנא בר' חיים ארי אב"ד ספינקא. נר' תרנ"ח.

אריה דבי עילאי לר' ארי' ליכוש ליפשיץ אב"ד ווישניצא. נפ' תר"י.

ארעא דרבנן לר' ישראל יעקב אלטאזי. ע"י אמת ליעקב.

ארץ חיים לר' חיים סתהון מגדולי חכמי צפת. נר' תרס"ח.

ארץ חפץ דיני תרומות ומעשרות לר' משה נחמיה כהני, רב בתאטלאוויטש ואח"כ ר"מ בשיבת עץ חיים בירושלים. מח"ס נתיבות השלום על אה"ע וחו"מ. נר' תרמ"ד.

ארץ טובה לר' טוביה יהודה טביומי (גוטנאג). אב"ד סוכאצין (פולניה) ואח"כ רב בת"א. מתלמידו בעלי אבני נזר. חבר גם שו"ת עטרת טוביה ועוד.

ארץ צבי ותאומי צביה על אה"ע. לר' צבי הירש ברודא אב"ד קיצע (הונגריה). בהסכמת החת"ס והפרשת מרדכי. תחימת ההקדמה תקע"ד.

ארצות החיים על או"ח לר' מאיר ליכוש מלבי"ם. רב בבוקארעשט מאהליב וקעניגסבערג. נר' תר"ך.

אשד הנחלים לר' דוד שלמה אייבשיץ. ראה לבושי שרד.

אשדות הפסגה לר' יוסף נחמולי מרבני לארסו. תאה"ת תק"ה—תקל"ג.

אשל אברהם על או"ח לר' אברהם דוד חארמאן אב"ד בוטשאטש. בעל דעת קדושים על התבואות שור. נפ' תר"א.

אשר לשלמה לר' שלמה אבן דנאן מרבני סאס. נר' תרס"ו.

ב.

באור מרדכי על מרדכי הלכות קטנות ומסכת ברכות, לר' מרדכי באנעט אב"ד ניקלשבורג. נר' תקס"ה. מחיבוריו מגן אבות פרשת מרדכי.

באר המים לר' רפאל יעקב מנשה מרבני שאלוניקי. תאה"ת תקס"ח.

באר חיים לר' חיים טוביה מאלניק רב בוואלשטין (פולניה). נר' תרמ"ז.

באר חיים מרדכי לר' חיים מרדכי רולר רב בניעמץ (רומניא). נר' תרצ"ה.

באר יעקב לר' יעקב ברלין מרבני פיורדא, תלמיד בעל שב יעקב. תאה"ת תצ"ד.

באר יצחק לר' יצחק אב"ד ור"מ בפוזנא. רבו של המגן אברהם. נר' מכ"י ישן משנת תכ"ד.

באר יצחק לר' יצחק אלחנן ספקטור אב"ד דקובנה. נר' תר"ד. מחיבוריו נחל יצחק ועין יצחק.

באר מים חיים לר' אליעזר די אבילה מרבני המערב. חי תע"ז — תקכ"א.

באר מים חיים לר' חיים נסים רפאל מוצירי רב בשידון ולארסו ואח"כ בשאלוניקי. נר' תקנ"ד.

באר מרדכי (דיני מקראות ושו"ת). לר' מרדכי פוריהאנד, מו"צ בנייטרא. נר' תרס"ז.

באר משה לר' משה דגישעווסקי רב בסלבודקא. נר' תרס"ה.

באר משה לר' משה נחום ירושלימסקי רב בקמינקא. נר' תרס"א.

באר עשק לר' שבתי באר מחויר ירושלים. נר' תל"ד.

באר שבע לר' ישכר בר איילנברג מרבני איטליא, תלמיד הלבוש והסמ"ע. נר' שע"ד.

באר שמואל (הל' מקואות) לר' שמואל רוזנברג רב באנסדורף. נפ' תרע"ט.

בארות המים לר' יצחק בן שאנני מרבני שאלוניקי. נר' תקס"ו.

בגדי יו"ט לר' יו"ט קריסטין מרבני איזמיר. נר' תרל"ג.

בגדי ישע לר' ישעיה עסייה מחויר ארם צובה. נפ' תקנ"ד.

בגדי ישע לר' שמואל הלוי מו"ץ בבאליסטוק. נר' תר"ד.

בגדי כהונה לר' משלם זלמן הכהן רב בסוירדא. נר' תקס"ו.

בגדי שרד על דיני שבירת עצמות לבעל לבושי שרד, לר' שרגא פייזיש פרנקל אב"ד בראדשין. נר' תר"א.

בגדי שש לר' שלמה שמאמה מחויר תוניס. חי במחצית השניה למאה הרי.

בד דוד לר' דוד חי אורעי דיין באשקענס. נר' תרפ"ב.

ביאור מנחם (על מה השו"ע לאה"ע), לר' משה מנחם מו"צ בדובנא. תאה"ת תרי"ב.

ביטול מודעא (אוסף תשו"י ע"ד הכשר מצות הנאפות במכונה, מהרב שו"מ תפארת ישראל כתב סופר, וערוך לגר ועוד. נר' תרי"ט.

בין השמשות לר' יחיאל מיכל טוקצינסקי ר"מ ישיבת עץ חיים בירושלים. נר' תרפ"ט.

בינת גבונים לר' גיסן ויסקינד מארקאחסקי רב בבופאלא באר"ה. נר' תרפ"ד.

בירור הלכה (בענין נשואין אורחיים) לר' צבי הירש פערבער רב בלונדון. נר' תרצ"ו.

בירך את אברהם (דיני ברכות) לר' אברהם פרישקו, נכדו של בעל דיו של משה. (נר' תרכ"ב).

בית אב (ז"ח), לר' אברהם אהרן יודלביץ, רב בליטא ואנגליה ורב ראשי לאגודת הקהלות בניוירוק. נר' תרנ"ו—תר"פ. חבר גם אב בחכמה.

בית אברהם לר' אברהם הכהן מואמשט, אב"ד טראל וגאמן בית ישראל דר' ארצות. נר' תקי"ג.

בית אברהם (לשח"מ עד סי' קכ"ח, וקני' על דינא דמלכותא), לר' חיים אברהם ישראל. ע"י אמרות סהורות.

בית אברהם (יו"ד ושו"ת), לר' אברהם אבלי אב"ד חרסון. נר' תקצ"ו.

בית אברהם לר' אברהם לנדא אב"ד טשעכאנא. נפ' תרל"ה. חיבר עוד זכותא דאברהם.

בית אברהם (שחיטה וטרפות), לר אברהם זוסמן שויב בלונדון, נר תר"ג מחבוריו ועש אברהם זכור לאברהם.

בית אברהם לר אברהם עבר הירשוכין, מו"צ במלבורן אוסטרליא, נר תרס"ה.

בית אהרן (סח"ט), לר אהרן מירלש, (נר תקפ"ט), נמצא שם גם שו"ת מהחכם צבי.

בית אהרן לר אהרן סולר, תלמיד הח"ס ונו"ג עמו ועם בעל ההפלאה.

בית אהרן לר אהרן שלמה קלעפטיש אב"ד באהאראהע, נפ' בערך תר"מ.

בית אהרן (גיטין וחליצה), לר שמואל אהרן רובין, רב בזבארוו וקראטשין, נו"ג עם בעל השואל ומשיב ודברי חיים מצאנז, נר תרל"ו.

בית א"ל לר אריה ליבוש נטאנוו, אבי בעל השואל ומשיב, נפ' תרל"ג.

בית אליקים לר אליקים געציל מאיר, מרבני ביליטסק, נר תרמ"ג.

בית אפרים (הל' טריפות) לר אפרים זלמן מרגליות מבראד, נר תקס"ט.

בית אפרים שו"ת, להנ"ל.

בית אפרים החדשות להנ"ל.

בית אריה לר אריה ליבוש הלוי הורבין, ע' אוריין תליתאי.

בית דוד (פתח בית דוד) לר יוסף ב"ר דוד פילוסוף אב"ד ור"מ בשאלוניק, שקו"ט עם הדבר משה אמאיריליו, תאה"ת תפ"ב.

בית דוד לר דוד סעבלי רובין, מד"א דמינסק, תלמיד הגר"ח מלוצין, נר תר"ה.

בית דוד (שחיטה וטרפות), לר דוד מטשעבינאחצ, שויב, נר תרס"ב.

בית דוד לר זאב חאלף ליטער רב באמשטרדם ואב"ד בפטיסבורג, נר תר"ס.

בית דינו של שלמה לר שלמה לאגיאדו רב בארם צובה, נר תקל"ה.

בית היוצר לר יואל צבי ראטה, בסוף ימיו אב"ד חוסט, תלמיד בעל אמרי אש, נפ' תרנ"ב.

בית הלל (לשו"ע יו"ד אהע"ז), לר הלל ב"ר גפתלי הירץ, מבאוני וילנה, עם המהות בנו ר' משה (נר תנ"א).

בית הלל (לשו"ע חו"מ), לר הלל אריה ליבשיץ רב בלובלין, נר תר"ג.

בית המלך לר אהרן ן' חסין, חבר בכ"ד של הרב בתי כהונה, נפ' תק"י.

בית הרואה לר שמואל פלורנטין האחרון, ע' עולת שמואל.

בית זבול לר יעקב משה חרל"ם, רב ור"מ בירושלים, נר תשי"ב.

בית חדש, ע' שו"ת.

בית ידידיה לר שא"ל ידידיה שאחעט רב בליסא ובשיקאגא, נר תרס"ז.

בית יהודה לר יהודה עייאש מחו"ר ארצות המערב בעיר ארגיל, נר תק"ו, חיבר בני יהודה ועוד.

בית יהודה לר יהודה אשר איזרמן אב"ד נארווא וקרילאב (פלך חערסן), נר תר"מ, חיבר עוד בית לחם יהודה.

בית יהודה לר אלטר שפירא ראב"ד טשערנאחין, נר תרצ"ד, חיבר עוד בית ישראל וקול יהודה.

בית יוסף החדש לר עקיבא יוסף שלעזינגער תלמיד הכתב סופר, נר תרל"ו.

בית יחזקאל לר צבי יחזקאל מיכלזאן אב"ד פלונסק, נר תרפ"ד.

בית יעקב לר יעקב ב"ר שמואל אב"ד בצוויזמיר, נר תנ"ו.

בית יעקב (לשו"ע אהע"ז), לר יעקב לורברבוים אב"ד ליסא, בעל חזת דעת ועוד, נר תקס"ג.

בית יעקב לר יעקב רודרמאן רב בארה"ב, נר תרס"ה.

בית יעקב לר יעקב הכהן מעסקין, ע' אבן יעקב.

בית יצחק לר יצחק אייזיק חבר רב בסובלק, נר תקצ"ו, חיבר עוד בנין עולם.

בית יצחק לר יצחק יהודה שמעלקיש אב"ד פרעמישלא, נר תרל"ה.

בית יצחק לר יצחק דנציג, רב בסטריבורג, נר תרנ"ט, חיבר עוד תש"י מהר"ד.

בית ישראל (עגונות) לר ישראל שפירא אדמו"ר מקאנוניץ, תאה"ת תקס"א.

בית ישראל (לשו"ע יו"ד עד סי' ר"א), לר ישראל שפירא אב"ד ור"מ בקאליש, וקונ' בית פרץ לכמה הלכות לאו"ח, לנכדו ר' יששכר דומ"צ בניקלסבורג, נר תפ"ו.

בית ישראל לר אלטר שפירא, ע' בית יהודה.

בית לאבות לר יעקב יהודה לעזי ראב"ד בירושלים, נר תרל"ב.

בית לוי (לאהע"ז), לר יעקב הלוי קאטשטיין רב בנעמצין, נר תרמ"א.

בית לוי לר לוי שפירא אב"ד דנאחאלכסנדרובסקי, בסוף תש"י מאב"ד ר' ארי ליב שפירא אב"ד דקובנה, תאה"ת תר"ן.

בית לחם יהודה (ליו"ד קוב הספיקות ושו"ת) לר צבי הירש ב"ר עזריאל מוילנה, ראב"ד בלובלין, עם הוספות שו"ת שער אפרים לר"א זלמן מסלונים, נר תצ"ב.

בית לחם יהודה לר יהודה אשר איזרמאן, ע' בית יהודה.

בית מאיר לר מאיר פ"נר אב"ד שאפלאנד בלאנציג, שקו"ט עם הגרע"א ובעל נתיבות המשפט, נר תקמ"ז.

בית משה (לשו"ע אהע"ז עד סי' כ"ג), לר משה אפשטיין אב"ד זאמושין, נר תר"ח-תר"א.

בית משולם מר"ם זלמן אשכנזי אב"ד לובלין, נפ' תר"ג.

בית נאמן לר יצחק משה סרלס רב בבאניאד, נפ' תר"ד.

בית נאמן לר אברהם נתן עלברג, רב בוגיערז (פולין), נר תרפ"ד.

בית נפתלי לר"ג הכהן שווארץ רב במאד, נפ' תרנ"ז.

בית רידב"ז לר יעקב דוד וילוכסקי גאב"ד סלוצק, בע"מ הרידב"ז על הירושלמי והל' שביעית הגדס עם פאת השלחן, נר תרס"ה וראה שו"ת רידב"ז.

בית שאול להל' שחיטה וטרפות ואוסף שו"ת לר שאול שויב מסאבון, נר תרנ"ז.

בית שלמה לר שלמה חאסון, מרבני שאלוניק, נפ' שפ"א, וראה משפטים ישרים.

בית שלמה לר שלמה דרימער אב"ד סקאלא, נפ' תרל"ג, ע"ע ישרש יעקב.

בית שמואל אחרון לר שמואל פאלקנפעלד אב"ד פונזא, נר תקס"ו.

בית שערים לר עמרם בלום, תלמיד הכת"ס, אב"ד חוסט וב' איפלי, נפ' תרס"ו.

בכור אדם בענין טעיון הבכור לר אברהם קאמסאחף מו"צ בלונדון, נר תרס"ז.

בכורי אברהם לר אברהם אלישוב רב מהומל חתן בע"מ לשם שבו ואחלמה, נר תרנ"ט.

בכורי יהודה לר יהודה ליב דון יחיא, רב בצרינגטוב ועוד, ואח"כ בא"י, נר תרצ"ג.

בכורי יעקב להל' סוכה ולולב לר יעקב יאקב עטללינגער רב באה"ו, נר תר"ה, מחבוריו בנין ציון, ערוך לגר.

בכורי יעקב לר יעקב חי זריהן רב בסבריה, נר תרס"ו.

בכורי שלמה לר שלמה אברהם רועכטא מחו"ר פולין, נר תרצ"ד.

בן אברהם לר חיים אברהם אישטרושה, מרבני ירושלים, נר תקס"ו.

בן יהודה לר אברהם ריוזנבאום, רב בנייטרא, נר תרל"א.

בן ידיד לר ידידיה שמואל טאריקה, ר"מ ברודוס, תאה"ת תקכ"ו.

בן ימין לר רחמים חיים יהודה ישראל, בנו של בעל שו"ת יד ימין, אב"ד ברודוס, נפ' תרנ"ב.

בן פורת לר' יוסף ענגל, וראה אוצרות יוסף.

בן שלמה לר' שלמה חזן, רב בנא אמון. נפ' תרס"ז.

בני אברהם לר' אברהם מיוחס. רב בקושטא. תאה"ת תצ"ז.

בני אהובה חי על הרמב"ם אישות גירושין ואיסור עם שו"ת אחדות. לר' יונתן אייבעשץ. וראה אורים ותומים.

בני אהרן לר' אהרן לעפסא. דיין באיזמיר. נפ' תכ"ז.

בני אהרן לר' אהרן יואל הכהן חזן אב"ד טולא. נד' תרס"ב.

בני בנימין וקרוב איש מר' בנימין מרדכי נבון אב"ד בירושלים. נפ' תרי"ב, ולתלמידו בנו חורגו הרב יש"א ברכה. וראה ישא אי"ש. בני דוד לר' דוד פאלקון דיין בקושטא. תאה"ת תע"ז.

בני חיי לר' חיים אלנאוי מאיזמיר, רב ברווס, (נד' תע"ב).

בני יהודה לר' עייאש. ראה בית יהודה.

בני יונה בניני ס"ת מר' יונה לנדוספר. וראה מעיל צדקה.

בני יוסף לר' יאושע קארי. ראב"ד בירושלים. נפ' תרמ"ג. (נלוה לס' כפי אהרן ח"ב).

בני יעקב לר' יעקב ששון, נין ונכד למהר"א ששון. תאה"ת תס"ז.

בני משה לר' משה שלטון אב"ד קושטנרנא. נפ' ת"נ.

בני ציון לר' ב"צ מיטאחסקי, רב בלעבדאדע (פולין). נפ' תרס"ז.

בני שמואל לר' שמואל חיון מחור' שאלוניק. בן בתו של הרשד"ם, תלמיד הלחם משנה, וחברו של הרח"ש. (נד' שע"ג).

בנימין זאב לר' בנימין בר' מתתיהו שריט עם הרד"ך והר"י טייטאצק. נד' רצ"ט.

בנין דוד לר' דוד דב בעריש מייזליש רב באוהעל. נולד תרל"א.

בנין יחזקאל לר' יחזקאל אברהם, אב"ד בסאליש. נד' תרס"ח.

בנין עולם לר' יצחק אייזיק חבר. וראה בית יצחק.

בנין צבי לר' הר"ש מייזליש דומ"ץ בחייטצען. נד' תרצ"ט.

בנין ציון לר' יעקב עסלינגר. ראה בכורי יעקב.

בנין ציון החדשות להג"ל.

בנין שלום להל' שבת. מר' צבי הירש בר שלום. אב"ד טקאלא. נד' תרצ"ב.

בנין שלמה לר'ש דוד בר' שמואל, אב"ד לאהוסק. נד' תרל"ג.

בנין שלמה לר' שלמה הכהן, מו"ץ בוילנא בעל חשק שלמה על הש"ס. נד' תרמ"ט.

בעי חיי לר' חיים בנבנשתי. ממונה על או"ה בקושטא בזמן רבו המהר"ט. ואח"כ רב באיזמיר. נפ' תל"ג. וראה כנה"ג.

בעלי הנפש על הל' נדה להראב"ד בעל ההשגות.

בקש שלמה לר' שלמה בר' משה אבן דנאן. וראה אשר לשלמה.

בר ליואי לר' משלם יששכר הלוי הורביץ רב בסטאניסלאב. נפ' תרמ"ח.

ברוך טעם לר' ברוך פרענקיל תאומים, רב בלייפניק. נפ' תקפ"ח. וראה עטרת חכמים.

ברוך שאמר על הל' סת"ם ותמונת האותיות, לר' שמשון ב"ר אליעזר. בנחלה ליהושע סי' א' כתב שהיה בזמן מהר"ם מרוסנברג, ועי' שה"צ מע"ס אות ק"ו.

ברית אבות לר' אברהם קוריאט. רב בערי המערב. נפ' תר"ה.

ברית אבות לר' שבתי ליפשיץ על הל' מילה. אב"ד אורשיחא. נד' תרנ"ח.

ברית אברהם לר' אברהם צבי הירש, אב"ד פיעטקובי ופילק. נד' תקע"ט.

ברית הלוי לר' יעקב אשר גריבסקי רב ומו"ץ בירושלים. נד' תרס"ג.

ברית יעקב לר' ברוך מרדכי ליפשיץ, רב בחאלקוביסק. נפ' תרמ"ה.

ברית מלח ביאור על הל' דם ומליחה. לר' נפתלי בהג"מ ר' מרדכי באנעט בעל פרשת מרדכי. נד' תקע"ז.

ברית מלח על הל' דם ומליחה לר' שבתאי רוזנברג. נד' תרס"ז.

ברך יצחק לר' יצחק די פאס. תאה"ת תקי"ט.

ברך משה לר"מ בר' מרדכי גלאנטי (השני) מו"ץ בדמשק. נפ' תקס"ז.

ברכה מציון לר' ברוך ב"צ רפפורט רב בסטאפאויטש. נד' תרס"ב.

ברכה משלשת על ברכת כהנים לר' יוסף שפירא, רב בויז'ניץ. נד' תרס"ח.

ברכות המים לר' יחיאל מיכל ג"ר יונסעס. דיין בקראקא כב"ד של התי"ס. באור על סדר גיטין הנדפס בשו"ע אה"ע. נפ' תכ"א.

ברכות מהר"ם על דיני ברכות הנהנין, להר"ם מרוסנברג.

ברכות מים לר' משה מרדכי מיוחס עי' מים שאל.

ברכי יוסף לר' חיים יוסף דוד אולאי (החיד"א). מחור' ירושלים. נפטר תקס"ו בליחורו.

ברכת אברהם על ברכת נס"י מר"א בר' שלמה טרייזיש מחכמי שאלוניק וקושטא וצפת. נד' ש"ב.

ברכת אברהם לר"א נפתלי הירץ יענער. ראה צלותא דאברהם.

ברכת אברהם לר' אברהם צבי ברודנא, רב בקופישאק וברעזין. נד' תרנ"ט.

ברכת אברהם על הל' טריפות בסדר א"ב, מר' אברהם יהודה דוכובני, שריב ומו"ץ מעיר אומזון. נד' תש"ו.

ברכת חיים לר' ברוך ישראל בר' נחום מרלנור. נד' תרנ"ו.

ברכת יוסף לר' יוסף בר' מנחם לנדא, רב ואב"ד בעיר יאס. נפ' תרי"ד.

ברכת יוסף על הל' ברכות, מר' יוסף ידיד הלוי. מרבני צפת וירושלים. נד' תרס"ב. וראה ימי יוסף. ויחי יוסף.

ברכת יעקב חי על חו"מ עד סי' צ"ו, מר' יעקב בר' ברוך, אב"ד טיטשין. חי בשנת תע"ח.

ברכת יעקב לר' יעקב צבי, אב"ד גיימארק, שריט עם הדברי חיים מצאנז. נד' תרל"ט.

ברכת יצחק לר' חיים יצחק ירוחם, אב"ד אלטשדאט (גאליציע). נד' תרס"ג.

ברכת ישראל על ברכות הנהנין, מר' ישראל יצחק ינובסקי, מו"ץ בפראגא. נד' תר"ע. וראה אור ישראל וטהרת ישראל.

ברכת כהן לר' טוביה הכהן גוטמן רפפורט, אב"ד קיעלץ. תאריך הסכמה (מהג"מ ר"ח סאלוויצ'ג) תרנ"ז.

ברכת משה לר' משה נחום ירושלימסקי. ראה באר משה.

ברכת רצה לר' צבי הירש אורנשטיין, רב בלבוב, נכד הישועות יעקב. נפ' תרמ"ח.

ברכת שלום לר' שלום צבי גולדבוים, רב בגראבאוויץ. נד' תרמ"ט.

ברכת שלום בעניני עירובין גיטין ומקואות, מר' שלום יצחק כץ שטרנברג, רב באנטוורפן. נד' תר"צ.

ברכת שלמה על הל' ברכות, מר' שלמה יהונתן הכהן מקיעלץ. חי במחצית הראשונה של המאה השביעית.

בשמים ראש המיוחסות להרא"ש, עם הערות כסא דהרסנא, לר' שאול אב"ד ספדיא. נד' תקנ"ג. (ועי' שה"צ מע"ס).

בשמים ראש לר' שאול הלוי הורביץ, רב בעיר טיסמעניץ. נד' תרל"ה.

בת עין בסופו שרית לר' אברהם בער אויערבאך מאזרוטש. ראב"ד בויסימיר. נפ' תר"א.

גנזי יוסף לר יוסף שחארץ ר"מ בגראסחארדני.
נר תר"צ.

גנזי יוסף ביאור על פתיחה כוללת מהפ"ג על
א"ת לר יוסף אלטר אפשטיין מו"ץ מאגריב.
נר תרנ"ה.

גנזי ירושלים קיבץ שו"ת מקדמונים, י"ל ע"י
ר שלמה אהרן ווערטהיימער. ע"י שאלת שלמה.
גנזי מצרים ה"ל ס"ת המיוחסות לר"י הנשיא
אלברצלוגי י"ל ע"י ר' אלחנן ב"ר נתן אדלר
הכהן. נר תרנ"ז.

גנזי שלום לר שלום שמעוני ראב"ד ברה"ד.
נפ' תרכ"ד.

גנת ביתן לר תנחום גרשון אב"ד יאשינאקע.
נר תרנ"ה.

גנת ורדים לר אברהם ב"ר מרדכי הלוי אב"ד
ו"מ במצרים בן הרב דרכי גועם, שו"ת עם
מה"מ בן חביב, תאה"ת תנ"ב.

גרש ירחים לר אריה ליב צונץ, וראה גס מקושר.
גשר החיים ג"ח דינים ומנהגים מופת בקור חולים
עד זיבולא בתרי"א לר יחיאל מיכל טוקצינסקי.
וראה בין השמשות.

ד.

דא גזירת אורייתא בענין בלורית, לר יהושע
אלטן וילדמן, רב בקאנסקואלע, נר תרצ"א.

דבר אברהם לר אברהם דובער כהנא שפירא,
רב בקובנה, בן הגאון ר' ולמן סגור, חתן
הגדול ממינסק, תרל"א—תש"ג.

דבר אליהו לר אליהו קלאצקי, וראה אבן
הראשה.

דבר אליהו לר אליהו לערמאן, רב בפולאב, נר
תרמ"ד.

דבר אמת לר דובער ראבינוביץ, רב בפאנסניצא,
נפ' תרמ"ח.

דבר הלכה עניני עגונות, מ"ר אליהו קלאצקי, וראה
אבן הראשה.

דבר המשפט לר חיים הכהן, ראב"ד פריפול,
תאה"ת תרל"ה.

דבר השמיטה אופף מכתבים בענין עבודה
בשביעית, י"ל ע"י ר' יצחק הרשנזון, נר
ירושלים תרמ"ח.

דבר השמיטה פסקים בעניני שמיטה מ"ר יצחק
אלחנן ספקטור בעל באר יצחק ור' יהושע
טרונק בעל ישועות מלכו ועוד, י"ל ע"י ר'
אליעזר אליהו ואלערשטיין, נר ירושלים
תרמ"ט.

דבר משה לר משה אמארייליו, מרבני שאלוניקי
בן הרב כרם שלמה (ובח"ב כ"ה תש"ו) מ"ר
יונה בן ר"מ נר תקכ"ב (תאה"ת תס"ד).

דבר משה לר משה תאומים, ראה אוריין תליתאני.

גור אריה הנהגות על ד"ח שו"ע, מ"ר אריה הלוי,
מרבני מנטובה, נ"מ עם בעל דבר שמואל
אבוהב, ותש"ו הרמ"ז, נר תפ"א.

גור אריה יהודה לר אריה יהודה ליב תאומים,
אב"ד בראד, נר תקפ"ו.

גור אריה יהודה חקירות בדיני תרומות ומעשרות,
מועדים, אישות, ושו"ת, מ"ר משה אריה יהודה
בהגאון ר' מנחם ועמבא, נר תרס"ח (לאחר
פטירתו).

גורן דוד לר אהרן דוד דייטש אב"ד שעבעש,
ויארמאט (אונגריה), תלמיד החת"ס, נפ' תרל"ה.

גט מקושר (באור על ספר גט פשוט למהר"ם בן
חביב), לר יונה נכון, מרבני ירושלים, ורבו של
החיד"א, נפ' תק"ך, חיבר עוד נחפה בכסף, פרי
מפרי.

גט מקושר ה"ל סדור הגט, מ"ר רפאל משה די
בולה, מרבני ירושלים, נר תקכ"ז, וראה זכות
משה.

גט מקושר בדיני קדושין (והוא ח"ב מספר נאות
יעקב) מ"ר יו"ט אלגאוי, מרבני ירושלים, נפ'
תקס"ב, וראה שמחת יו"ט.

גט מקושר על סדר גיטין עם ביאור טיב גיטין,
וח"ב טיב חליצה על ה"ל חליצה, מ"ר אריה
ליב צונץ, רב בפלאצק, נר תקע"ב, מחיבוריו
גרש ירחים, ח"י מהרא"ל, טיב חליצה, טיב
קדושין, משיבת נפש, שו"ת מהרא"ל.

גט פשוט על הלכות גיטין מסי' קי"ט עד ס'
קכ"ט לר משה בן חביב מרבני ירושלים, נפ'
תנ"ו, וראה עוד עזרת נשים, קול גדול, שו"ת
מהר"ם בן חביב, שפות בארץ.

גט פשוט גיטין ושמות אנשים לר אליעזר מינץ
ראב"ד קעמפנע אושפיצין, נולד תקצ"ו.

גל נעול לאר"ח ה"ל פגילה מ"ר יוסף מעסינג
ראב"ד נאסטיין, נר תרכ"ו.

גלוי דעת לר שלום מרדכי הכהן שחרון אב"ד
פרעזאן, נפ' תרע"א, וראה דעת תורה ושו"ת
מהרש"ם.

גלי ים לר יחיאל מיכל רבינוביץ ראב"ד
נאומאמינצק, נר תרע"ב.

גליא מסכת לר דוד ב"ר משה אב"ד נאוארדאק,
נפ' תקצ"ו.

גלילי כסף לר יוסף ב"ר צבי אב"ד אספרואה,
נר תרכ"ב.

גן דוד על ל"ט מלאכות לר דוד שליסעל ראב"ד
מונקאטש, נפ' ת"ש.

גן נעול לר אשר גיסן לעזינון ראב"ד בידו, נר
תרל"ה.

גנזי חיים לר חיים פאלאגני רב באיזמיר נכד
בעל חקרי לב, נפ' תרכ"ח, וראה החפץ חיים
חקקי לב.

בת עיני על ה"ל נדה ושו"ת, לר יששכר דוב,
אב"ד זלוטשוב, תאה"ת תק"ג.

בת עמי עניני עגונות, לר יעקב משה טולדינו,
רב ראשי בתיא, נר תש"ו, וראה ים הגדול.

בתוך הגולה בענין פנוי עצמות והספד, לר
אליעזר מישל, נר תרע"ה.

בתי כהונה לר יצחק ב"ר יהודא הכהן ממספחת
רפפורט רב באיזמיר, ותלמיד הפרי"ת, נר תצ"ו.

בתי כנסיות לר אברהם בן עזרא, ר"מ ואב"ד
באיזמיר, נפ' תקכ"א.

ה.

האון צבי ח"י מסכתות ושו"ת, מ"ר צבי הירש
הלוי הורביץ, אב"ד בכמה קהלות במדינת
זמוט, נר תצ"ו.

האון צבי על ח"מ, ובסופו תש"ו אחת מ"ר משה
צבי הירש הלוי העליר אב"ד באקישטוויץ, נפ'
בערך תקכ"ה (תוה"ם).

האונזי בתראי ראה שו"ת.

הבול יהודה לר יהודה ליב צירלסון רב בפריילוק
וקעשיגוב, נר תרס"ו, מחיבוריו לב יהודה,
מערכי לב, עצי הלבנון.

גבורת אנשים שו"ת וכללים ופסקים על ס'
קנ"ד משו"ע אה"ע, לרבינו שבתי הכהן בעל
הש"ך, ובסופו קצת שו"ת מאביו רבי מאיר
כ"ץ, נפ' תכ"ב, וראה הארוך משי"ך.

גבעות עולם לר יוסף קובו, רב בשלונקי, נפ'
תפ"ו.

גבעות עולם לר מנשה יוסף גיצבורג, מו"ץ
בסמאראן, נר תרנ"ה.

גבעת פנחס לר פנחס הלוי הורביץ, אב"ד ספר"מ,
בעל המלאה על כתיבות והמקנה על קדושין,
תאה"ת תקמ"ב, וראה עוד בנתיבות לשבת.

גבעת פנחס על ה"ל נקור, מ"ר פנחס זעליג הכהן
שחארץ, נר תרס"ו.

גבעת שאול לר שאול ב"ר משה, אב"ד לאמו.
תאה"ת תק"ו.

גדולי טהרה על מקואות, ושו"ת, מ"ר מנחם מנדל
קארגויא, ספירדא, תלמיד רבי נתן אדלר
והגו"ב והפלאה, נר תרי"ה (לאחר פטירתו).

גדולי ציון לר יחיאל מיכל הורביץ, דומ"ץ ביפו
וירושלים, נר תר"ע.

גדולי תרומה מ"ר על ספר התרומות, מ"ר עזריה
פיגו, מרבני וינציא, נר ת"ג.

גדולת מרדכי לר מרדכי גלאנטי רב בדמשק,
תאה"ת תקל"ו.

גדולת מרדכי לר מרדכי רביגר, אב"ד בויסק,
נפ' תק"צ.

דבר שאול לר' שאול דוד סתהון רב בעיתאב, ובכואינוס איירם. נד' תרפ"ח.

דבר שמואל לר' שמואל אבוב, אב"ד ור"מ בויניצא. נפ' תניד.

דברי אברהם לר' אברהם דובעריש מענדלזאהן, מו"ץ בורשה. נפ' תרס"ב.

דברי אליהו על הלי קדושין וגיסין, מר' משה אליהו ניימיץ, ראב"ד קראקא. נד' תרמ"ב (לאחר פטירתו). וראה הלכה למשה.

דברי אליעזר ב"ח על שו"ע אה"ע, מר' אליעזר נייצברג אב"ד האלינקע. נד' תרס"ג. וראה דמשק אליעזר.

דברי אמת לר' יצחק בכר דוד, רב בקושטנידנא. בתחלת המאה הששית (בשנת תק"ד הספיד את בעל אוה"ח).

דברי אמת ע"ד שבועת אמת. בעניני כשרות ושו"ב, מר' צבי שמעון אלכום ראב"ד בשיקאגו. נד' תרס"ד.

דברי אברהם ח"א על הלי שחיטה, וח"ב באור על ספר דעת קדושים יו"ד סי' מ"ס. וקונטרס השמות כללים על כתיבת שמות בניטין, מר' יחזקאל פרענקל אב"ד הוסטין. נד' תרמ"ה.

דברי גאונים כללים ביני ממונות מר' חיים אריה כהנא, דומ"ץ בסניצק. נד' תר"ל.

דברי דוד (מהרוב"ן, ע"י שו"ת), והון יוסף (ע"ע) מר' יוסף זאמיר. נד' תקס"ח.

דברי דוד לר' דוד מילדולה, מרבני אמשטרדם. נד' תקי"ג.

דברי הגאונים אספת דינים משו"ת ופוסקים על הלי פסה, מר' ישראל יצחק יאנאחסקי, וראה אור ישראל.

דברי הלל לר' הלל, אב"ד דסטארידוב נד' תרנ"ח.

דברי זאב ביאורים והערות בש"ס ופוסקים, מר' זאב בידוביץ. מחבר כמה ספרים, ומו"ל כמה כ"י ראשונים עם הערותיו. נד' תרע"ו.

דברי זיו בענין הפרשת תרו"מ ע"י שליח בעוד שלא קנו שולחיו את הסירות, מר' ישעיה זאב וינוגרד, רב ור"מ בירושלים. נד' תר"צ. השוה קונט' שליחות בתרומה.

דברי חזקיהו לר' חזקיהו ב"ר שבתי, רב ראשי בטרסילוי, ובארם צובא, וכעת ראב"ד בירושלים. נד' תרכ"ד.

דברי חיים לר' חיים האלבערשטאם, אב"ד צאנז. נד' תרל"ה.

דברי חיים לר' יצחק אויערבאך, אב"ד סלאצק ולנשיטץ. בן בעל דברי משפט. תאה"ת תקצ"ח.

דברי חיים לר' חיים זאב מאסמינא. נפ' תרל"ב.

דברי חיים לר' חיים טוביה מליניק, ראה באר חיים.

דברי חכמים אוסף מכתבים בענין אתרוגי קורטו. י"ל ע"י ר' משה פאריצקר רב בברדיטשוב. נד' תרנ"א.

דברי חכמים וחיידותם על הלי פוסה, מר' אליהו פוסק אב"ד וריזקא. נד' תרע"ב. וראה האולא גרש, מור ואהלות, כורת הברית, מרבה תורה, עץ השדה.

דברי חנוך לר' חנוך הענדיל פרידלאנד, רב בפארישט פלך מינסק. נד' תרמ"ד.

דברי יהודה מר' יהודה ליב גורדון רב בלומזא. נד' תרס"ד. וראה תשובות יהודה.

דברי יוסף שו"ת וחיידות בהלי התלויות בארץ, מר' יוסף שווארץ מח"ס תבואות הארץ. נד' תרכ"ב.

דברי יוסף לר' יוסף אידנאס, מרבני ליוורנו. נפ' ת"צ.

דברי יוסף שו"ת על דיני שחיטה, מר' יוסף הכהן. נד' תרכ"ב.

דברי יוסף באורים על שו"ע יו"ד, מר' יוסף רוזנברג, אב"ד פ' לאראן. נד' תרמ"ה. וראה יד יוסף רביד הזהב.

דברי יחזקאל לר' יחזקאל שרגא האלבערשטאם בהגאון ר' חיים מצאנז בעל דברי חיים. אב"ד שינאווא, וסטרופאקא. נפ' תרנ"ט.

דברי יעקב לר' יעקב שור, רב בוארנא. נד' תרמ"א.

דברי ירוחם לר' ירוחם אשר וארהפטיג, מחו"ר ירושלים. נד' תרצ"א.

דברי ישעיה לר' ישעיה אלגאוי רב באלעצק. נד' תרפ"ו.

דברי יששכר קיצור דיני מליחה, מילה, טוען ונטען, ושו"ת, מר' יששכר בעריש עהרנפרייז. נד' תרנ"ח.

דברי יששכר לר' יששכר דב גרויברס אב"ד בענדין. נד' תר"ע.

דברי מלכיאל לר' מלכיאל צבי הלוי טענענבוים, אב"ד לומזה. תאה"ת תרל"ד.

דברי מנחם לר' מנחם מגול שטיינהארט רב במינזן במדינת האנובר. נד' תקס"ד.

דברי מרדכי שו"ת או"ח, וקונט' עגונות, מר' מרדכי פרידבורג, רב במאלאסטאחקע, רוסיא. נד' תרכ"ו.

דברי מרדכי לר' מרדכי, אב"ד לונא. נד' תרפ"ו. חיבר עוד דרכי מרדכי.

דברי משה על הלי מילה ופדה"ב עם שו"ת מלחמות ארי לר' משה אריה, אב"ד בבאקי.

נפ' תרל"ג.

דברי משה מר' משה לוי וקש, אב"ד נעמאקסט. ליטא. נד' תרל"ח.

דברי משפט מר' חיים בר' יצחק אויערבאך אב"ד לונשיטץ. נד' תקצ"ה.

דברי נחמיה שו"ת או"ח יו"ד ואה"ע ובאורים לשו"ע הגרש"ז מלאני. מתלמידו ר' נחמיה הלוי גינזבורג, מדובראחוצע. תאה"ת תקצ"ו.

דברי צבי חי' וביאורים לשו"ע או"ח, מר' צבי הירש, אב"ד אבארניק. חי' תקס"ד—תרל"ה.

דברי רב משולם לר' אברהם משולם זלמן בן החכם צבי, אב"ד איסטרהא. תאה"ת תק"ט.

דברי ריבות לר' יצחק ארדני, אב"ד בשאלוניקי. נ"צ עם הרשד"ם, תלמיד הר"י יוסף טייטצק. תאה"ת שכ"ו.

דברי שאול ויוסף דעת לר' יוסף שאול הלוי גאטאנזון. ראה שואל ומשיב.

דברי שאול ועדות ביוסף מהג"ל.

דברי שלום ואמת לר' שלום, אב"ד יאנישאק. נד' תרל"ג (לאחר פטירתו).

דברי שמואל חי' מסכתות, וחסובה אחת מר' שמואל שמעלקי הלוי, אב"ד ניקלשבורג, אחי הגאון בעל הפלאה.

דברי שמואל לר' רפאל שמואל יעקב ארדיטי, משאלוניקי. תאה"ת תרל"ט.

דברי שמואל לר' שמואל מוהליכער, אב"ד ביאליסטאק. נפ' תרנ"ח.

דברים אחדים לר' אליהו קלאצקין, וראה אבן הראשה.

דברתי דברי מר' אליעזר דינר, רב בקהלת היראים בקלן. נד' תש"ו.

דגל מחנה אפרים לר' אפרים לאניאדו בנו של בעל בית דינו של שלמה, מרבני ארם צובה, משנת תקמ"ז.

דגל מגשה לר' מגשה גראסבערג מטרעסטינא ע"י ביאליסטוק, מו"ל כמה כ"י מהראשונים וחבר ביהמ"ד בראמסטיג. נד' תרנ"ב.

דגל ראובן לר' ראובן כץ, רב בסטאחויסק, וכעת רב ראשי בסתח תקוה. נד' תרפ"ג—תש"ט.

דובב מישורים מר' דוב בעריש וידענפעלד, אב"ד טשעביז, וכעת רב ור"מ בירושלים. בנו של הגאון כוכב מעקב. נד' תרצ"ו.

דובב שפתי ישנים ובו תשובה אחת על קדושי קטנה בשבת, מר' נסים שלמה אלגאוי, בהסכמת הכנה"ג. נד' תל"א.

דובב שפתי ישנים מר' נחום אתרוג, ראב"ד בצפת. נד' תרפ"ו.

דודאי השדה על הלי שמחות, מר' אליעזר חיים דייטש, וראה טרי השוה וצמת השוה.

דופקי תשובה לקוטים על אה"ע סי' י"ו, מר' אברהם פרענקל, אב"ד נ. סערערא. נד' תשי"ב.

האלף לך שלמה לר' שלמה קלוגר, היה אב־בראע ויוזעפא, ואח־כ דרשן ור־ם כבארא. נפ' תרכ"ט.

הארון משׁך על טוֹיִן, לר' שבתי הכהן בעל השׁי. עי' גבורות אנשים.

הארות השמש, לר' משה מישל שמואל שפירא, רב בראגאוא (ליטא). (נדפס תרמ"ט).

האשכול לרבנו אברהם בר' יצחק מברונא, חותנו ורבו של הראב"ד בעל ההשגות.

הברכי יהושע דיני ערובי חצרות, לר' יהושע פרייטל הלוי, מוֹיִץ בסוכאששוב. נד' תרנ"ב.

הגיד מרדכי, לר' מרדכי אשיא, מרבני שלוניקי שהתיישב אח־כ בירושלים. נפ' תקצ"ח.

הדביר קיבץ לתורה ותכמת ישראל ובו שוֹת ירושלים תרע"ט — פ"ב.

הדרת זקנים לר' צבי הירש ב"ר שמעון, מ"מ ומוֹיִץ בחיטענסק. נד' תקס"ב.

הדרת מרדכי, לר' מרדכי חייזרונבלאט, אב־ד אשמינא וסלונים. נד' תרנ"ט.

הוד יוסף לר' יוסף בר' משה ארחאץ, רב בעה"ק יפו. נד' תרס"ה.

הון יוסף ודברי דוד, לר' יוסף זאמירו מרבני ליתרנו. עי' דברי דוד והון יוסף.

הון רב, לר' רפאל אליעזר נחמיאש, מרבני שאלוניקי שנתיישב בירושלים. נפ' חקלית.

הוראה דבית דין שמות גיטין, לר' משה בר' רפאל פארדו. מחור ירושלים ואח־כ רב באלכסנדריה. נד' תרל"ז. חיבר עוד צדק ומשפט.

שמו משה.

הוראות שעה בענין היתר מכירה בשביעית, לר' יוסף צבי הלוי. עי' אמירה נעימה.

התפץ חיים לר' חיים פאלאני. עי' גנוי חיים.

היכלי שן, לר' שלום דובער העריגוון, אב־ד קלעצק. נפ' בערך תרס"ח.

היתר חרם דרבנו גרשם, לר' שמואל אהרן חמרת, ידוע בכנוי "אחד הרבנים המרגישים" אב־ד מיליששין. נד' תרע"ז.

הכשר שחיטה הל' שויב, לר' דובער קאראסקי, עי' הלכות עולם.

הכתוב לחיים מעניני כתובה ושם תשוי על עגונה, לר' חיים גילרנער, אב־ד קיטוב. נד' תרפ"א.

הליכות אליהו, לר' אליהו פיינשטיין, אב־ד פרוגא. נפ' תרפ"ט.

הלכה אחרונה וקונטרס הראיות, לר' ארי ליב הלוי עששטין, רב בקינסברג. נד' תקי"ט.

הלכה ברורה, לר' פנחס אייערבאך, דומ"ץ קראקא. נד' תע"ז.

דרך הנשר, מר' נתן אדלר, ר"מ בפרנקפורט. מחבר משנת ר' נתן, תאה"ת תקנ"ח. עם הערות אהל יהודה, מהמ"ל ר' אברהם יהודה כ"ץ שהארץ. נד' תרפ"ח.

דרך חיים על הל' ססח, מר' יחיאל מיכל, אב־ד ציטער. נד' תקצ"ז. וראה חיי עולם, מי השלות.

דרך יבחר, לר' חיים בצלאל פאנעט, אב־ד טאשנא, בן הגאון מראה חזקאל. נפ' תרל"ד.

דרך נשר תשוי ע"ד עופות חודשים, מר' שמואל העליר, אב־ד צפת. נד' תרכ"ה.

דרך עץ החיים, מר' חיים יצחק אלבאז, רב באיזמיר. נד' תקס"ד.

דרך תמים על תחומין ועירובין, מר' אברהם הלוי, וראה אות לטובה.

דרכי הוראה על דרכי התנהגות החכמים בהוראות ודינים ובעניני המנהגים, מר' צבי הירש חיות. וראה אמרי בינה, שוֹת מהר"ץ.

דרכי הוראה בעניני השעורים והמדות, מר' יהונתן עלאסבערג, אב־ד חאלקאזיטק. נד' תרפ"ד.

דרכי חיים חיי על שוֹת אוֹת, וב' תשובות בעגונה, מר' יוסף הלוי, מוֹיִץ בטשעהרין.

נד' תרפ"ד. וראה נחלת יהושע.

דרכי מרדכי, לר' מרדכי ב"ר ידידי ססח. ועי' דברי מרדכי.

דרכי נועם, לר' מרדכי הלוי, אב־ד במצרים. נפ' תמ"ה.

דרכי שלום, לר' יחיאל מיכל לייטר, רב בגיר יורק. נד' תרצ"ב.

דרכי תשובה ה"ח, אוסף תשובות על שוֹת יוֹד עד סוף מקאות, מר' צבי הירש שפירא, אב־ד מונקאטש, (ח"ד וחי' נשלמו ע"י בנו ר' חיים אלעזר שפירא). נפ' תרע"ד.

דרשה צמר ופשתים על הל' שעטנז, מר' יהודה רוזנברג, רב בעיר טארלא. ובסוף ימיו בקגודה מח"ס ידות נדרים ועוד. נד' תרע"ד.

דרשות גברי ראה תשוי גברי.

דרשות מהר"ם ובסופו שוֹת, מר' משה שפירא אב־ד ריגא, בהגאון ריגא מסלונים בעל עמק יהושע ונחל יהושע. נד' תר"ס.

דת אש, לר' אורי שרגא סיביש מבית חלפן, ראב־ד בפראג בומסלא וברודא. (נד' תקצ"ג).

דת ודין, לר' אליעזר נסים בן שגני (ומאחיו ר' יעקב) מרבני קושטא. נפ' תע"ב.

ה

האזרה פסקי דינים והלכות מיוחדת לרש"י.

האזלא גרש דיני גיטין לר' אליהו פוסק, עי' דברי חכמים וחידות.

דורש לציון לר' יחזקאל לנדא. עי' גויב. די השב לר' דוד בונאן, ור' יהודה הלוי. תאה"ת תר"ב.

דלתי תשובה חיי מלוקטים על יוֹד, מר' יעקב חילענציק, רב בעיר זוסראן (בשנת תרל"ו) ובעיר טיקעלין (בשנת תרמ"ג).

דם ברית אודות מציצה בשטופרת והל' מילה, מר' אלכסנדר פרטיס, מוהל ראשי בלונדון. נד' תרע"ז.

דמיון אריה על דיני יין נסך, ועניני ופסקי הקהלות, מר' אריה ליב פיעטק מניקלסבורג. נד' שצ"ו.

דמשק אליעזר לר' אליעזר ניצברג, אב־ד האלינקא. נד' תר"ב.

דמשק אליעזר לר' אברהם צבי פערלמוטר, אב־ד ראדום. נד' תרס"ח.

דעת ומזימה חיי על שוֹת אוֹת ויוֹד, מר' משלם זלמן לארבורוביץ, מוֹיִץ בזלקאדע. נד' תרס"ב.

דעת חכמים ודעת הזבח על הל' שויב, מר' מיכאל ב"ר מנחם, שויב בראדאמסק. נד' תרמ"א.

דעת כהן על יוֹד, מר' אברהם יצחק הכהן קוק, הרב הראשי לארץ ישראל. נפ' תרצ"ה. וראה משפט כהן, שבת הארץ, חבש מאר.

דעת מרדכי מר' מרדכי יצחק אייזיק רבינובין, אב־ד טאלאנס. נפ' תר"פ.

דעת משה מר' משה פרידמן, האדמו"ר מבאנאן, נהרג תש"ג.

דעת תורה על הל' שחיטה, מר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן, נד' תרנ"א. וראה גלוי דעת, ושוֹת מהרש"ם.

דרבנוי זהב מר' משה כ"ץ, מחיגרסהיים. תאה"ת תקכ"ב.

דרושי ושוֹת הרמ"ח, מר' משה חיים מירוש, רב בקייפטאן, דרום אפריקה. נד' תרצ"ה.

דרישת ארי. ראה אכן סינה ודרישת ארי.

דרישת הארי על הל' ססח, מר' ישראל איסר איסרלין, אב־ד חיינציא, מח"ס שער המשפט שגרי תק"ע.

דרישת הזאב, מר' זאב חאלף טאהריללעס, ראב־ד בויטשאטש. נד' תרנ"ה.

דרישת צבי דיני הוראה ערי יהודה ועיר הקודש והמקדש, מר' חנוך זונדל גרוסברג. נד' תש"א.

וראה המעשר והתרומה, תורת השמיטה.

דרך אגיה תשוי בענין גילות חזקן במכונה חשמלית, מר' אברהם שייך, ראב־ד טורבעל. נד' תרצ"ב.

הלכה למשה ה' רבית, לר' משה אלי' ניימין.
ראה דברי אליהו.
הלכה למשה, לר' רפאל משה אלבאן, מרבני
זפור. נפ' תרנ"ו.

הלכה למשה ה' שויב, לר' משה שמואל
גלאונער רב בקלונבורג, נד' תרע"ב.

הלכה למשה, לר' משה ניימאן רב בשאמבאקערט.
נד' תרפ"ו.

הלכה פסוקה על יו"ד, לר' צבי פנחס ליפשיץ,
דומ"ץ קליצקי, נד' תרל"ט.

הלכות אישות, לר' אלי' ילון, ע"י יש מאין.

הלכות גדולות מיוחס לר' יהודאי גאון או
לר' שמעון מקירי.

הלכות ואגדות יצא לאור עפ"י כתב יד קדמון.

הלכות עולם, לר' דוב בער קאראסקי, אב"ד
קאראלאוועץ, נד' תרכ"ח.

הלכות קטנות, לר' יעקב האגין, ר"מ בירושלים,
חותנו של מהר"ם בן חביב, נפ' תל"ד.

הלכתא בטעמא על יו"ד, לר' אריה זאב חפץ,
רב בחצר חנינועפראוסק (רוסיה), נד' תרנ"א.

המאיר לעולם, לר' מאיר מיכל רבינובין, מו"צ
בויילנא ורב בשאט (ליטא), תאה"ת תרכ"ג.

המעשר והתרומה הלכות תרומות ומעשרות,
לר' חנוך זונדל גרוסברג מחזיר ירושלים,
נד' תרצ"ט.

המקנה חי על מס' קדושין ועל אה"ע ה' קדושין,
לר' פנחס הלוי איש הורוויץ, ע"י גבעת פנחס.

העמק שאלה על השאלות, לר' נפתלי צבי
יהודה ברלין, אב"ד ור"מ חלוזין נד' תרכ"א.
חבר עוד משיב דבר.

הפלאה חי על מס' כתובות, לר' פנחס הלוי
איש הורוויץ, ע"י גבעת פנחס.

הר הכרמל על יו"ד, לר' שמעון קרומגויא בר'
דוד אסנהיים, דמו"צ בפסט, נד' תקע"ב.

הר הכרמל לר' אליהו בר' יחזקאל, אב"ד
בילגוריה, נד' תקמ"ב.

הר המור לר' מרדכי באנעט, ראה פרשת מרדכי.

הר המוריה על דיני גיטין, לר' שמעון קרומגויא
בר' דוד אסנהיים, ראה הר הכרמל.

הרי בשמים, לר' אריה ליבוש הורוויץ, אב"ד
סטריא ואח"כ אב"ד סטאניסלאו, נד' תרמ"ג.

השומר אמת הלכות ס"ת, לר' אברהם חיים
אדאזי, ע"י ויקרא אברהם.

השיב משה, לר' משה טייטלבוים, אב"ד שינאווא
ואוהל, תאה"ת תקמ"ח.

השיב ר"א ושיח השדה, לר' אלעזר ליפשיץ,
ראב"ד ניהיט, נד' תק"ט.

התעוררות תשובה, לר' שמעון סופר בן הכת"ס,
משנת תר"ל אב"ד ערלוי (הונגריה), נהרג
עקד"ה תשי"ד.

ו

ובחרת בחיים, לר' שלמה קלוגער, ע"י האלף
לך שלמה.

ודבר שלום, לר' שלום הדאיה מרבני ירושלים,
נד' תרפ"ו.

ויאמר יצחק, לר' יצחק בן ואליד בר' שם טוב,
אב"ד טיטוואן בניברלסר, נד' תרכ"ו.

ויאמר מאיר, לר' מאיר חאקנין מרבני טבריה,
נד' תרצ"ט.

ויאסף שלמה, לר' שלמה הכהן סקילי רב
במאזאגאן (מרקו), תאה"ת תרנ"ח — תרפ"ב.

ויבן שלמה לר' חיים שלמה קופ, ע"י חיי שלמה.

וידבר דוד, לר' דוד חאקנין, ראב"ד בטבריה,
נפ' תרנ"ו.

ויוסף אברהם, לר' אברהם דיין מארם צובה,
נד' תרכ"ד.

ויוסף שאול, לר' יוסף שאול אלישר, ע"י ישא איש.

ויחי יוסף, לר' יוסף יידי הלוי, ראה ברכת יוסף.

ויחי יעקב, לר' יעקב חיים גולדשלאג, מו"צ
בורשה, נד' תרס"ט.

ויחל שלמה קובץ פסקים ותשו' מחזיר המעבר
בענינים שונים, אסף בעל ויאסף שלמה.

ויחז את פני העיר קונט' בענין חליצת מומר
ודין גט שוטה, בקובץ מכילתא דרבנן ע"י ר'
אברהם יואל אבעלסאן רב באדעסא, נד' תרמ"ה.

וילקט יוסף קובץ תורני חי' ושו"ת בעריכת
הר"י שחאץ טאקש מונקאטש, תרנ"ס-ע"ו.

ויען אברהם, לר' אברהם פאלאגי בנו של ר'
חיים פאלאגי, מחזיר אומיר, נד' תרמ"ו.

ויעש אברהם שו"ת בדיני שו"ב, לר' אברהם
זיסמאן, ע"י בית אברהם.

ויצבר יוסף לר"י כ"ץ שחאץ רב בגראסוהירדיין
חתנו של בעל פרי השדה, נד' תרצ"ו.

ויקהל משה על ה' שמחות, לר' משה קליין,
דומ"ץ בצעלם ואח"כ אב"ד רעטע, נד' תרצ"ו.

ויקרא אברהם, לר' אברהם פאלאגי, ע"י ויען
אברהם.

ויקרא אברהם, לר' אברהם חיים אדאזי, רב
בטראבלס (שבארצות המערב), נד' תרכ"ה.

ויקרא יהושע, לר' יהושע הכהן פרחיא, רב
בשאלוניקי, נפ' תק"צ.

וישב יוסף, לר' יוסף נסים בורלא, ראב"ד
בירושלים, נפ' תרס"ג.

וישב משה, לר' משה אסרוסי מטרופולי, נד'
תרנ"ו.

וישב משה, לר' יוחנן פרעשל, אב"ד סניאטין,
נד' תרס"ד.

וכתורה הזאת על הילדים מנשואי תערובות, לר'
ישעי זילבערשטיין, אב"ד וויטצען מח"ס מעשי
למלך על רמב"ם קדשים, נולד תר"ט בירושלים,
ובתרנ"ו נתקבל לאב"ד וויטצען.

וכתורה יעשה על הילדים מנשואי תערובות
לר' שלום קוטנא, אב"ד איינושטאט, נד' תרנ"ו.

ומצור דבש, לר' רפאל אהרן בן שמעון רב
במצרים, נד' תרע"ב.

ועד חכמים הלכות שו"ב, לר' גדלי' ב' חיים
צבי שו"ב בקאמעניץ, נד' תר"ס.

ושב הכהן, לר' רפאל בר' יקותיאל ויסקינד,
אב"ד אה"ו בעל תורת יקותיאל, נד' תקנ"ב.

ושחטתם בזה על ה' שחיטה, לר' אברהם
ביגאניו, בתרס"ט היה בב"ד של מהר"ם
תגיד בירושלים.

ז

זכר טוב [מצורף לחן טוב] חי' על שו"ע אה"ע
סימן י"ז, מר' יצחק ליפמן פרענקיל מבית
חלפון, אב"ד קראלי, חתן חתן טוב, נד' תקס"ו.

זבח שמואל פ' דיני שו"ב ממהרי"ו, מר'
שמואל שו"ב בסילא, נד' תקי"ג, ועם הנהגות
דרישת הזאב עם ה' גיקור מר' זאב, נד'
תקס"ב, ועם ביאור ר' בצלאל הכהן מוילנא
מח"ס ראשית בכורים, נד' תרצ"ג.

זבחי צדק, לר' עבדאללה אברהם יוסף סומך,
מחזיר בבל, רבו של ר' יוסף חיים מח"ס
רב פעלים, נפ' תרמ"ט.

זבחי רצון ביאור על דיני שו"ב ממהרי"ו, מר'
שרגא פייביש הלוי פרנקל, שו"ב בקראטאשין,
נד' תרכ"א.

זוכר הברית הנהגות מילה ופדיו"ב ובר מצוה,
מר' אשר אנשיל גרינאוואלד, שו"ב באונגוואר,
נד' תרצ"א.

זיו הלבנון, לר' זאב חאלף נוסענבוים, רב ור"מ
בדראהאביטש, נד' תרצ"א.

זיו השמש באורים על פמ"ג יו"ד, מר' שמשון
סעיני, אב"ד בארלאד, נד' תר"ע.

זית רענן, לר' משה יהודה ליב זילברברג, אב"ד
קוטנא, מח"ס תפארת ירושלים על משניות,
נד' תרי"א.

זכור לאברהם, לר' אברהם אלקלעי מחזיר שלוניקי,
ורב בדובניצא אשר בסרייה, ובסוף ימיו עלה
לצפת ונפ' שם בשנת תקע"א, וראה עוד
חסד לאברהם.

זכור לאברהם, לר' אברהם בר' אביגדור, ראב"ד
בקושטא, נד' תקצ"ז [לאחר פטירתו].

חבל יוסף על שו"ע, לר' יוסף זונדל הושנער אב"ד בדרסשין ואיישישאק ליטא נר' תר"פ.

חבל יעקב חי לר' אבא יעקב בר' יחיאל מיכל הכהן בורוכוב אב"ד ור"ם בוולקוביסק, תלמיד מהר"ל זיסקין, נר' תרמ"א.

הבלים בנע"מים לר' יהודה ליב גרוינרט אב"ד סטאשוב ואה"כ בטאראנטא קנות, תאה"ח כח"ב תרמ"ח.

חבצלת השרון לר' דוד מנחם מאניש באב"ד, רב בטאראנטא, נר' תרצ"א.

חבש פאר על תפילין, לר' אברהם יצחק הכהן קוק, ע"י דעת כהן.

חגור האפוד דיני וסדר הגט ושמות אנשים ונשים, לר' דוד אברהם פישאנו, ע"י אבני האפוד.

חגורת שמואל, באור וחי על לבוש הלי פרישות בבית ותעורבות, לר' שמואל בר' עזריאל מלנצבורג, רב בקוטנא ופלאצק, (נר' תקל"ב).

חד וחלק לר' ברוך עשמן מקיוז, נר' תרמ"ב. חדושי אלימלך על הלי פרישות, לר' אלימלך רובינשטיין, ע"י יד אלימלך.

חדושי אנשי שם לאהע"ז סי' קכ"ט ושמות אנשים ונשים, לר' שלמה קלוגער, ע"י האלף לך שלמה.

חדושי גאונים על הלי פרישות, לר' ישראל מתתיהו אירבך, ע"י אלפי ישראל.

חדושי הגרשוני, ליו"ד חו"מ ואהע"ז, ושו"ת, לר' גרשון אשכנזי, ע"י עבודת הגרשוני.

חדושי הפלאה על שו"ע, לר' מנחם הלוי הורביץ, ע"י גבעת מנחם.

חדושי הרי"מ על אהע"ז וח"מ, לר' יצחק מאיר אלתר, ע"י שו"ת הרי"מ.

חדושי וכללות הרז"ה, ע"י חדושי ר' זאב הלוי, חדושי יהושע על א"ח וי"ד, לר' יהושע טרייסל, ע"י הברכי יהושע.

חדושי מהר"א לר' אלעזר אייערברך, בנו של בעל דברי משפט, נפטר תרס"ז בהיותו בן ל"ב שנה.

חדושי מהר"א לר' להלי שחיטה פרישות ורביה, ושו"ת בעניני שבת, לר' ארי' ליב צונץ, ע"י גט מקושר.

חדושי מהר"י לר' יעקב ב"ר לוי מברסקי, נכד הגיד יעקב אב"ד נעמירוב, נר' תקנ"ג.

חדושי מהר"מ בנעט על י"ד, לר' מרדכי בנעט, ע"י באור מרדכי.

חדושי [וכללות] ר' זאב הלוי [הר"ה], על שיעורי התורה ודיני חמץ, ועל ד"ח שו"ע, לר' זאב אלעסקער, בהסכמת הגוי"ב, נר' תקל"א.

זכרון מנחם, לר' שלמה זלוטשוב מלומזת, נר' תרפ"ה.

זכרון משה, לר' משה אזולאי, נכד החיד"א, נר' תקצ"ח.

זכרון צבי מנחם, לר' מנחם צבי מייזלש, אב"ד ור"ם בפולאב ועיר חדש בגליל קראקא, תאה"ח תר"ד.

זכרון שי לקושי דיני אבלות, מר' משה קליין, רב בהאלמין, נר' תרפ"ג.

זכרונות אליהו, לר' אליהו סלימן מני מרבני חברון, נפ' תרנ"ט, וראה שו"ת מעשי אליהו.

זכרנו לחיים, לר' רפאל חיים בנימין סרץ, רב בגאליפול, נר' תרכ"ז.

זקן אהרן, לר' אליהו הלוי, מרבני קושטא, תלמיד חבר להר"א מורחי ומבית דינו, שו"ס עם הב"י, תאה"ח רפ"ו.

זקן אהרן, לר' אהרן חאלקין, אב"ד מינסק, נר' תרצ"ב, וראה חשן אהרן.

זרע אברהם לר' אברהם יצחקי מרבני ירושלים, נפ' תפ"ט.

זרע אברהם להלי קדושין, מר' אברהם באנוי מפראג, נפ' תקמ"ז.

זרע אברהם, לר' אברהם ליפטינר, חתן הגאון ר' מאיר שמחה מדינסק, ולר' מנחם זמבה הי"ד, נר' תרפ"ט.

זרע אמת, לר' ישמעאל הכהן, אב"ד מדינא, (איטליא), נר' תקמ"ז.

זרע אנשים שו"ת מראשונים ואחרונים [הרש"ר והר"א אביב ועוד] שהועתקו ע"י החיד"א מכת"י.

זרע הארץ על הלי כלאים, לר' יוסף צבי הלוי, ע"י אמירה נעימה.

זרע חיים לשו"ע אה"ע סי' קנ"ד, מר' חיים ברוידא מהורודנא, ונלוה לו שו"ת לר' העשיל מקראקא ומנכור ר' משה מהורודנא, וראה תורה אור ודרך חיים.

זרע יעקב, מר' יעקב בן גאיים, מרבני פאם ואליגרי, נר' תקמ"ד.

זרע יעקב, לר' יעקב שאלתיאל גיניו, מרבני סבריה, תלמידו של ר' חיים פאלאני, תאה"ח תר"ה.

זרע יצחק, לר' יצחק לומברזין, אב"ד ור"ם בתוניס, נפ' תקי"ב.

זרע יצחק, מר' אברהם, אב"ד אילינוב, בן הגר"י י"ה, נר' תרל"ב.

ח.

חבורי לקוטים לר' אבי עזרי וליב בר' יצחק אייזיק מרגליות, נר' תע"ה.

זכור לאברהם הלכות שו"ב ופרישות ותשו"ב למשיגים על ספרו בית אברהם, [ע"ע] לר' אברהם זוסמן.

זכור לאברהם, לר' אברהם קרימסקי, ראב"ד בנובוקרינקא, נפ' תר"ע.

זכור ליצחק, לר' יצחק הררי מצפת, נפ' תקצ"א.

זכות משה דיני גדלות וסימני סריס וטומטום וגט מומר, מר' משה בולה, וראה גט מקושר.

זכותא דאברהם לר' אברהם לגדא, אב"ד דטשעכנוב, נפ' בערך תרל"ה, וראה בית אברהם.

זכר חיים, לר' חיים נתן שאחעט, אב"ד דאבעל, ובסוף ימיו רב בפורטלאנד מעין, באמריקה, נר' תרנ"ה [בהסכמת הנצי"ב מחאלוויין].

זכר יהודה לר' יהודה ליב ועלקינד, רבה של דענעבורג, תאה"ח תקצ"ב.

זכר יהוסף, לר' יוסף זכריה שטערין, אב"ד בשאחעל, נר' תרנ"ט.

זכר יצחק, לר' יצחק יעקב רבינוביץ, אב"ד ור"ם בפאניוועז, נפ' תרע"ח.

זכר ישעיהו, לר' זכריה ישעיה הכהן יאללעש, מגדולי מינסק, תאה"ח תקצ"ב.

זכרון הלי מליחה בוי"ח ותעורבות, מר' משה יהודה לערנער, ראב"ד ראוויטש, נר' תרמ"ו.

זכרון אברהם, לר' אברהם הלוי, אב"ד אורלא, (נר' תקצ"ז).

זכרון אברהם, לר' אברהם בינג הלוי, אב"ד חירצבורג, נפ' תר"א.

זכרון אהרן על דיני חזקה, מר' אלעזר מפליץ, ע"י שמן רוקח.

זכרון יהודה, לרבינו יהודה בן הרא"ש ושאר גדולי דורו, בתחלת האלף הששי.

זכרון יהודה, לר' יהודה גרינזאלד רב בטאטמאר, נר' תרע"ב.

זכרון יהונתן, לר' יהונתן אבעלמאן, ראב"ד ביאליסטאק, נפטר תרס"ג.

זכרון יהושע, לר' יהושע ניסנבוים, מו"ץ בדזיקוב, (נר' תרל"ב).

זכרון יוסף, לר' יוסף שטיינגארט, אב"ד פיורודא, נר' תקל"ג.

זכרון יוסף, לר' חנוך פאק, מו"צ בקאשוי, נר' תרפ"ט.

זכרון יעקב, לר' יעקב בענעטמאן, אב"ד בויסק, נפ' תרכ"א.

זכרון כהונה, לר' יצחק אייזיק כ"ץ, ר"ם באוסטראה וקארעץ, נפ' [בן ליה] תקנ"ב.

זכרון מנחם, לר' מנחם נחום, אב"ד ניקלשבורג, נר' תקל"ו.

חדושי רמ"י, לר' משה זאב מזוזה, נס' תרע"א.

חדושי ש"ס, חידושים ושו"ת לר' ברוך בר' ישראל ממינסק, נד' תקע"ה.

חדות יעקב לר' צבי ארי' יעקב מייזליש, אב"ד לאסק, בנו של בעל שו"ת הרד"י, נד' תרס"ג.

חוט המשולש הלכות ושו"ת מהריטב"א, המרדכי, ר' יהודה החסיד, (ח"ב: הלכות מהרז"ה ור' ישראל איסרלין), עם הערות הרב זאב ביזנוביץ, נד' ת"ש—תש"ב.

חוט המשולש, דרושים ובסופו שו"ת, לר' יהודא דיוואן, חבר הב"ד של בעל אדמת קודש, הי' רב בחברון בתקנ"א, וגם ר"מ בצפת, נד' תצ"ט.

חוט המשולש לר' חיים אב"ד ור"מ דחאלוויץ, וחתנו ר' הלל מו"ק בהורדנא, ונכדו ר' אלעזר יצחק בריה הנ"ל אב"ד ור"מ בחאלוויץ.

חוט המשולש חי' ופסקים מר' ישראל מסלנט, מאכיו ר"ז חולק אב"ד גאלינגען וטעלן, בעל הגהות בן ארי' בש"ס וילנה, ומבן הרי"ס ר' יצחק ליפקין אב"ד יאנאווא ועוד, (נד' תרס"ד).

חוט השני לר' משה שמשון בכרך, אבי בעל חות יאיר, אב"ד ור"מ וירמיוא, תה"ת ת"ג.

חומר בקודש לר' צבי הירש הורביץ, אב"ד סער"מ, בן ההפלאה, תה"ת תקמ"ד.

חוסן יוסף חי' על מהרי"ט ואבני מלואים לר' יוסף ענגיל, ע"י אוצרות יוסף.

חוסן ישועות חי' על יבמות ובי"ב, חולין וגדה, לר' יצחק מייזליש, נד' תקס"ה.

חופת חתנים, דיני חתן וכלה ודיני גדה, לר' רפאל מילדולה, מחכמי ויניציא בזמן החיד"א, (נד' תקנ"ז).

חוקות עולם, דיני כלאים, לר' משה נחמ"י כהניו, ע"י ארץ חסד.

חוקי חיים לר' חיים אברהם גאגין, נודע בשם אג"ן, רב ראשי בירושלים, נס' תר"ח.

חושן האפוד לר' דוד פיפאני, ע"י אבני האפוד.

חות יאיר לר' יאיר חיים בכרך, אב"ד וירליישא נס' תס"ב.

דוהם קדש על הל' מילה, לר' יעקב לעוין שויב בסאדאגורא, מהב"ר חתן הובת על הל' שחיטה, נד' תרנ"ב.

חזון איש כ"ב חלקים, לר' אברהם ישעיה קארליץ, ידוע בשם בעל חזון איש, נולד תרל"ה, נס' בבני ברק בתש"ד.

חזון למועד לר' מרדכי דוב איידלבערג, אב"ד בסלאצק, נד' תרפ"ג.

חזון נחום לר' נחום וויינפעלד, רב דדומבראווא, בן בעל כוכב מיעקב, תרל"ה—ת"ש.

חזקה רבה, בירורי הלכות בדיח שריע ועיני חזקה, לר' יעקב ליב קרוך, תלמיד רעק"א.

חיבר לטהרה להל' נס"י ומקואות, לר' מרדכי דוב מ"מ דהאראנסטיפעלע, ע"י עמק שאלה.

חיבת הקודש לר' אליהו קלאצקין, ע"י אבן הראשה.

חיי אברהם, על אי"ח ויו"ד, ועוד, לר' אברהם כלפון, מרבני טריפולי, נולד תק"ב.

חיי אברהם לר' רפאל אברהם חיים קובו, מרבני שלוניקי, נכד ר' יוסף קובו השני, נס' תקנ"ב.

חיי ארי' על שו"ע, לר' חיים ארי' ליבוש הורביץ, רב דקראקא, נד' תר"ג.

חיי ארי' לר' ארי' ליב הורביץ בן הגר"י ליפקין מסלנט וחתן בעל עונג יוסף, אב"ד ברעזין, נס' תרנ"ז.

חיי הכהן לר' יוסף הכהן אב"ד קיקאל, (נד' תרל"ח).

חיי חמרא על איסור שריפת היין בכפרים, לר' חיים פאלאגני, ע"י גנוי חיים.

חיי יעקב לר' חיים יעקב לנדא ממאהליב, תאה"ת תרל"א.

חיי עולם, חי' סוגיות ושו"ע יו"ד, לר' יחיאל מיכל ציפער, ע"י דרך החיים.

חיי שלמה לר' חיים שלמה קום, אב"ד רעצנא, שקו"ט עם בעל דברי מלכיאל, תאה"ת תרס"ב.

חיים ביד לר' חיים פאלאגני, ע"י גנוי חיים.

חיים הנצחיים לקוסי הל' אבלות, לר' צבי הירש מינדלינג, אב"ד ואמושץ טולני, מו"ל ירחון הבאר בתרפ"ג.

חיים וברכה, חי' על ר' מינימ, לר' חיים שלום טשערגיאק, ע"י משמרת שלום.

חיים וחסד לר' חיים יצחק מוספיא, אב"ד בספאלאטו, נולד בירושלים תק"כ, נס' תקצ"ד. חיים ושלום לר' חיים פאלאגני, ע"י גנוי חיים.

חיים לעולם לר' חיים מודעי מצפת, אב"ד איזמיר, שקו"ט עם ר' שאול מאמשרדס ומהרי"ט סאבאן, נפטר תקמ"ד בא"י.

חיים לראש על שריע וסור, לר' חיים פאלאגני, ע"י גנוי חיים.

חיים עד עולם על אי"ח, לר' יעקב חיים סופר, בעל כח החיים, נד' תר"א.

חייב שאל לר' חיים יוסף דוד אולאלי, ע"י ברכי יוסף.

חייב של שלום לר' חיים ב"ר שלום טויביש, רב בבוסטאן, נד' תרס"ג.

חיים על קה"ת, לר' חיים פאלאגני, ע"י גנוי חיים. חינוך דחיי לר' ישראל אברהם אבא קרינער. אב"ד בקאשעווארי ליטא, ובסוף ימיו רב בבוסטון, נד' תרס"ח.

חינוך בית יהודה לר' חנוך העניך אב"ד שנייטאך, במחצית השני למאה החמשית.

חכם לב, ביאורים על ססקי הלכות לר' שלמה מחעלמא הל' קדושין, לר' חיים יהודה ליב אויערבאך רוי"מ ישיבת שער השמים בירושלים, נד' תרפ"ז.

חכם צבי לר' צבי אשכנזי אב"ד אה"ו אמשרדס ולבוב, בן בתו של בעל שער אפרים, נד' תע"ב.

חכמת ידידי' לר' שאול ידידי שאחעט, ע"י בית ידידיה.

חכמת שלמה לר' שלמה קעטש, תלמיד בעל פרשת מרדכי.

חלק בנימין לר' בנימין אליהו אורנשטיין, ראב"ד סוקולוב, נד' תרנ"ס.

חלקת השדה, כללים, לר' אליעזר דייטש, ע"י פרי השדה.

חלקת יואב על השו"ע, לר' יואב יהושע מקינצק, תלמיד הגאון ר' אברהם מטוסטשוב, נד' תרס"ג. חלקת יעקב לר' יעקב ברייש, רב בציריך, נד' תשי"א.

חלת לחם ושירי ברכה על הל' חלה, לר' שמחה יואל הכהן אב"ד אוסינא, נד' תרי"ג.

חמד משה על או"ח, לר' גדלי' משה בר' צבי הירש הלוי אב"ד לאשין, נד' תקכ"ט.

חמדה גנוזה לר' משה צבי הירש מייזליש ראב"ד זאלקווא, נס' תקפ"א.

חמדת הנפש לר' משה פרלמוטר, ע"י אבן שהם.

חמדת ישראל על המצוות, לר' מאיר דן סלוצקי אב"ד באוסטרובא, מחבר ס' כלי חמדה עה"ת, נד' תרכ"ב.

חמדת משה לר' משה פערלמוטר, ע"י אבן שהם. חמדת צבי לר"צ הירש קו"ט, אב"ד סיעסק, נד' תרנ"ט.

חמדת שאול לר' שאול שפירא ראב"ד פאנווין, נס' תר"ב.

חמדת שלמה לר' שלמה זלמן ליפשיץ אב"ד ור"מ בורשא, נס' תקצ"ט.

חמודי דניאל חי' יו"ד, לר' דניאל בר' יעקב מו"צ בהאראדנא, נס' תקס"ז, עם בא"ר רחבת ידים, לר' חיים יהודה דייטש ממאקא, נד' תרס"ח.

חן טוב על אהע"ז סי' י"ז, לר' יואב אב"ד באונגדורף ובסאטוב, גוי"ג עם בעל שמן רוקח, חיבר אמרי יואב, אמרי נועם, שערי בינה, מודעא ווטא, נס' תקס"ז.

טיב גיטין לר אפרים זלמן מרגליות מברא.
ע"י בית אפרים.

טיב חליצה לר אריה ליב צונץ. ע"י גט מקושר.

טיב קדושין להג"ל.

טיב קדושין לר יוסף צבי הלוי. ע"י אמירה נעימה.

טיב שמות גיטין לר דוב בער קאראסיק. ע"י הליכות עולם.

י

יאי"ר נתיב סדר נתינת גט ע"י שליח, לר אברהם הלוי. ע"י גינת ורדים.

יבין דעת על יו"ד, לר ישראל יהושע טרונק. ע"י ישועות ישראל.

יבין שמועה הל' שוי"ב וסריפות והל' חמץ. ע"י תשב"ץ.

יביע אומר הערות בש"ס ושו"ע יו"ד, לר אברהם יצחק הכהן קוק. ע"י דעת כהן.

יגדיל תורה, עתון לד"ת ושו"ת בעריכת ר' משה אלעזר ביילינסון תרל"ט—תרמ"ה. ובעריכת ר' איסר זלמן מלצר תר"ע—תרע"א. ובעריכת ר' משה בנימין סומשוב תרע"ב. ובעריכת ר' יחזקאל אבראמסקי ור' שלמה יוסף ווין תרפ"ה.

יגיעות מרדכי לר מרדכי גרפיל ר"מ בבאליסטוק. נד' תרס"ו.

יד אהרן לר אהרן אלטאנרדי מחיר אומיר. נד' תצ"ה.

יד אליהו לר אליהו רגולער אב"ד קאליש. תהא"ת תר"ו.

יד אלימלך לר אלימלך בר נחמן הכהן רובנשטיין רב בראחוב. נד' תרנ"ז.

יד אלעזר לר אלעזר הלוי איש הורוויץ אב"ד חין. נפ' תרכ"ח.

יד דוד לר יוסף דוד זינצהיים אב"ד שטראסבורג, תלמיד בעל שאגת אריה. נפ' תקנ"ט.

יד הלוי לר יוסף דב לוין ר"מ בגיארק. נד' תש"ס.

יד המלך על הרמב"ם לר אלי פאלימכו מרבני קושטא. חי במחצית הראשונה למאה השישית.

יד יהודה על יו"ד לר יהודה ליבוש לאנדא אב"ד סאדיגורא. נד' תרל"ה.

יד יוסף לר יוסף יואל דייטש אב"ד תאדורא. תהא"ת תקצ"א—תקצ"ה.

יד יוסף לר יוסף יהודה שטראזבורג דומ"ץ בקאסוב. נד' תרנ"ח.

יד יוסף הל' שוי"ב ות"ל. לר"י טוביה אברמוביץ שוי"ב בירושלים. נד' תרפ"ח.

חקרי לב לר רפאל יוסף חזן, רבה של איזמיר, ראש-ליצ בירושלים. נפ' תקפ"א.

חרדים על המצות, לר אלעזר אוכרי. תלמיד מהר"י סאג"ס. נסמך ממהר"י בי רב.

חשבה לטובה לר יהודה משה שהיכערג. אדמו"ר מאלכסנדר. נד' תרצ"ג.

חשן אהרן על חו"מ, לר אהרן ואלקין. ע"י זקן אהרן.

חשן האפוד לר דוד סיפאנו. ע"י אבני האפד.

חשן ואפוד על חו"מ, לר יצחק צבי אמטעל. בשנת תר"נ דומ"ץ בסטראפקוב.

חשק שלמה על חו"מ, לר שלמה בר' מרדכי נסים, מרבני אומיר, בעל מכתב שלמה. נפ' תקל"ה.

חשק שלמה לר משה שלמה לעזיסון, אב"ד גאשעלסק ובסאריצ'ווע. נפ' תרכ"ג.

חשרת מים חי על מס' גיטין, (יבראשו תשובה על ענוה מאביו ר' אברהם), לר יחיאל מיכל הכהן ראב"ד סלאצק. נפ' תרנ"ה.

חתם סופר לר משה סופר אב"ד פרסבורג. נפ' ת"ר.

התן סופר לר שמואל ערענפעלד, בן בתו של החת"ס, אב"ד מאטערסדארף. נפ' תרמ"ג.

ט

טהרת המים דיני מקואות, לר ניסן טעלושקין רב בבירקלין. נד' תש"ו.

טהרת השלחן על שו"ע, לר יעקב צבי שפירא, אב"ד אסטריין, בעל תפארת יעקב על משניות. נד' תרס"ה.

טהרת ישראל הל' נדה, לר ישראל יצחק יאנאווסקי. ע"י אור ישראל.

טוב החיים על שו"ע, לר חיים טור אב"ד קארליטש. נד' תרל"ב.

טור פטודה על הל' שבת ועירובין, לר חיים כהן מארם צובה, תלמיד ר' חיים ויטאל. נפ' ש"צ.

טוב טעם ודעת על יו"ד, לר שלמה קלוגער, ראה האלף לך שלמה.

טוב עין לר חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א). ע"י ברכי יוסף.

טור האבן לר אלעזר אויערבאך ראב"ד קולטשין. נד' תקע"ח.

טורי אבן על מס' הש"ס, לר אריה ליב מחאלוויץ. ע"י שאגת אריה.

טיב גיטין לר חיים מודעי אב"ד איזמיר. ע"י חיים לעולם.

טיב גיטין לר יויט בר אליהו ישראל, ראב"ד בקהיר. נד' תרל"א.

חסד לאברהם לר אברהם אלקלעי. ע"י זכור לאברהם.

חסד לאברהם לר אברהם האומ"ם, בן בתו של בעל נתיבות המשפט. חי רב בבוטשאטש, קמיניץ, ועוד קהלות. נפ' תרכ"ח.

חסד לאברהם לר אברהם צבי ברודנא, רב בקופישאק. נד' תרפ"ח.

חסד לאלפים (או"ח), לר אליעזר פאפו, מח"ס פלא יועץ, מריץ בסליסטרא. נפ' תקפ"ח.

חסד לאלפים (עניני כהנים), לר אלי טנחס הכהן מריגא נד' תרע"א.

חסדי אבות לר יצחק יהודה טרונק, רב בקוטנא. נד' תרצ"ב.

חסדי דוד על הל' ר"ה תניכה ומגילה, לר דוד חיים [ב"ר] שמואל חסאן, דיין בירושלים, ובליורנו. חיבר גם קדשי דוד. (נדפס תקנ"ב). חסן ישועות מראי מקומות על טאהע"ז, לר שבתי בר' אמנואל חסן מרבני שאלוניקי פר הבי"ת. ועל טהו"מ בשם מורה דדק לר מיכאל הכהן. נד' תוד"ה.

חק יוסף, הל' פסח, לר יוסף משה ב"ר דוד מפרעמישלא, אב"ד קעא פפעלד. נד' ת"צ.

חק יעקב על הל' פסח, לר יעקב ב"ר יוסף רישר. ע"י שבות יעקב.

חק לישראל, דיני ע"ם שחל להיות בשבת, ותעניות שובבים ת"ת, לר ישראל וועלץ ראב"ד בודנפסט. נד' תרס"ו.

חקור דבר, תשו"ע על גיורת, לר משה שמואל גלונער. ע"י אור הבהיר.

חקות החיים לר חיים פאלאגני. ע"י גנוי חיים.

חקי דעת, יו"ד ואו"ח, לר שמואל חיים מאזערקאח. נד' תרל"ט.

חקי דרך על אהע"ז ושו"ת, לר משה יקותיאל קויפמאן חתן בעל מגן אברהם על א"ת. נפ' תצ"א.

חקי משפט על חו"מ, לר משה יקותיאל קויפמאן והג"ל.

חקקי לב לר חיים פאלאגני. ע"י גנוי חיים.

חקר דבר, באור על המקח והממכר לרב האי גאון, לר אליהו רחמים חזן. ע"י ארת משפט.

חקר הלכה לר אלעזר קאליר, ביל אור חדש על קדושין, אב"ד זאבלודאחא, ואח"כ נתקבל לרעבניץ וקעלין. נפ' תקס"ב.

חקר הלכה לר נפתלי הירץ לנדא, אב"ד סטרעליסק גליציה. נד' תרמ"ח.

חקרי הלכות על חו"מ לר חיים הלר, רב ור"מ בגיוויק, מחבר כמה ספרים ותרגום מחדש ס' המצות להרמב"ם. נד' תרפ"ד.

יד יוסף — יד שאול הל' נדרים ושבויות. לר' יוסף שאול גאטאנון. ע"י שואל ומשיב.

יד יוסף רביד הזהב הל' שבת ועירובין. לר' יוסף יוסא רונזבערג רב במישפיק-לאדאן. נד' תרכ"ג.

יד ימין לר' מיכאל יעקב ישראל רב ברודיס. נפ' תרס"ו.

יד יצחק חי' על הרמב"ם ובסופו תשו' על צנונה יבמה. לר' יצחק צבי בר' יעקב הכהן, ר"מ בקרקענוב. נד' תרכ"ו.

יד יצחק לר' אברהם יצחק גליק אב"ד טאלטשחא. נד' תרס"ב.

יד מאיר לר' מאיר דוד פריש אב"ד בערזאן. נד' תרמ"א.

יד רמ"א ביאור על ס' איסור והיתר מרבנו יונה, לר' משה אישרלש (מרן הרמ"א).

יד סופר לר' משה סופר ראב"ד בערלוי. נפ' תש"ד.

יד רמה לר' משה צבי פוקס אב"ד גרוסווערדיין. נפ' תרע"א.

יד שלוחה לר' בנימין לוי אב"ד וויאזמא. נד' תרע"ב.

יד שלום לר' שלום דוד אינגער רב כושאבנע, [גופט בעילום שם המכתב]. תאה"ת תרנ"ב.

יד שלמה לר' אבא מרקיל שלמה אב"ד סארנאק, גוי"ג עם בעל אבני גזר. נד' תרס"ג.

ידי דוד לר' דוד קאראסו מרבני שאלוניקי, תאה"ת תקפ"ט.

ידי משה על חו"מ לר' משה הלוי גזיר מגדולי עיה"ק חברון. נפ' שצ"ח.

ידיו של משה לר' משה טרישקו ראב"ד קושטא. תאה"ת תקצ"ו.

יהודה יעלה והוא שו"ת מהר"י אסאד ע"ע.

יוסף אומץ לר' חיים יוסף דוד אזולאי. ראה ברכי יוסף.

יוסף אומץ לר' יוסף יהודה ליב מעדער אב"ד ברעסלוי, תלמיד רעק"א.

יחזק' דעת לר' צבי מקובסקי. רב במליטופול, ואח"כ בתל אביב. נד' תרצ"ה.

יין הטוב לר' יצחק נסים מחו"ר בבל, ומשנת תשס"ו רב ראשי לישראל—וראש"צ.

יין המשומר דיני י"ג והשחתת הוקן. לר' נתן נטע ספירא ירושלמי דומ"ץ בקראקא. נד' ת"כ.

יין המשמח הל' יין נסך. לר' אריה ליב צונץ. ע"י גס מקושר.

ילקוט הגרשוני על אי"ח. לר' גרשון שטערן אב"ד לודאטמאראש. נד' תרס"א.

ילקוט יצחק הל' כסוי הדם. לר' יחיאל יצחק בערמאן מחכמי עיר לודו. נפ' תרצ"ד.

ים הגדול לר' יעקב משה טוליאנו. ע"י בת עמי.

ימי יוסף לר' יוסף יידד הלוי. ראה ברכת יוסף.

ים של שלמה לר' שלמה לוריא (מהרש"ל). ע"י שו"ת מהרש"ל.

ימי הפורים קונטרס על דיני מוקפים ופרוים, לר' צבי מסח פראנק אב"ד ירושלים. נד' תש"ו.

ימי שלמה לר' שלמה קמחי זימן באיזמיר. נד' תרל"ד.

ימין משה על שו"ע יו"ד הל' שחיטה ופרישות. לר' משה וינסורה מחו"ר ירושלים. נד' שפ"ה.

יעיר און לר' חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א). ראה ברכי יוסף.

יעלת חן לר' אריה ליב צונץ. ראה גס מקושר.

יפה ללב לר' רחמים נסים פאלאגני מגדולי רבני אומיר. נד' תרל"ב—תרל"ו.

יקהיל שלמה לר' שלמה קמחי. ע"י ימי שלמה.

יראים לרבנו אליעזר ממין. תלמיד רבנו תם.

ירושת הפליטה קובץ תשובות להלכה מגדולי הונגריה שנהרגו בשנת תש"ד הי"ד.

יריעות שלמה לר' שלמה זלמן אולמאן אב"ד מאקא. נפ' תרכ"ג.

יריעת האהל לר' ארי' ליב בר' שמואל אב"ד סטנאב. נד' תקנ"ד.

ירך אברהם לר' חיים אברהם אישטרושה בעיר שירון. תאה"ת תקנ"ג.

יש מאין לר' אליהו יאלוז ראב"ד בסבריה. נד' תרס"ט.

ישא אי"ש לר' יעקב שאול אלישר רב ראשי לעדת הספרדים בירושלים. נד' תרנ"ו.

ישא ברכה ע"י ר"י לר' יהודה שמואל אשכנזי מחכמי טבריה ואח"כ בליזורגו. נד' תקפ"ב.

ישועות דוד על חו"מ לר' יהושע דוד פוברסקי ר"מ בבני ברק. נד' תרצ"ג.

ישועות חיים לר' חיים ישע' תהן הלבנסבערג. בעל מסגרת השלחן על קיצור שו"ע. נד' תרמ"ה.

ישועות יעקב חי' על שו"ע ותשו', לר' יעקב משולם אירנסטיין אב"ד לכיב. נפ' תקצ"ט.

ישועות יעקב אחרון על הל' קדושין לר' יעקב צבי בורנסטיין מירשה. נד' תרס"א.

ישועות ישראל לר' ישראל יהושע טרונק אב"ד קוטנא. מה"ס ישע"ה מלכו על הרמב"ם ושו"ת ויבין דעת על יו"ד. חי' תקס"א—תרנ"ב.

ישועות מלכו להג"ל.

ישיב משה לר' משה שחרונ רב ראשי בתוניס.

ישיב תרפ"ח.

ישיב עבדי לר' עובדיה הוא"ה מרבני ירושלים. נד' תרצ"א.

ישמח לב לר' שלום משה חי גאנין רב בירושלים. נד' תרל"ח.

ישמח לבב לר' ישועה שמשון חיים עובדיה מעיר צפורה. נולד תרל"ב.

ישרי לב לר' חיים דוד חזן רב באיזמיר וראש"צ בירושלים. בן החקרי לב. נפטר תרכ"ט.

ישרש יעקב על מפי יבמות לר' שלמה דרימר. ע"י בית שלמה.

כ

כבוד יו"ט לר' יוסף זאנון, ראב"ד בירושלים. נפ' תקפ"ג.

כבוד מלכים, כענין שריפת בגדים בהלולא ורשב"י, לר' שמואל העליר, אב"ד צפת. נד' תרל"ד.

כד הקמח לר' דוד שלמה אייבעשיטץ. ע"י לבושי שרד.

כה תברכו, בדיני כהנים וגי' לר' חיים יאושע אלעזר הכהן חמצי, מרבני איזמיר, ר"מ וראב"ד בחיפה, נפטר תרמ"ה.

כהונת עולם לר' משה הכהן. מרבני קושטאניזא. תאה"ת תצ"ד.

כהנא מסייע כהנא לר' צבי זאב קליין, רב בברלין. נד' תרצ"ח.

כוכב מיעקב לר' יעקב ווינדפולד, אב"ד הרומליב. נפ' תרנ"ד.

כוכבא דשביט לר' אליהו וינסורה, מו"ץ בוידין. נד' תקנ"ט.

כור הבחינה [ונקרא גם משכן שילה] לר' יוסף שמואל לגנא, אב"ד בקעמפנא. נד' תקצ"ז.

כורת הברית על הל' מילה, לר' אליהו פוסק. ע"י דברי חכמים וחדותם.

כל בו, דינים ומנהגים וסדרי תפלה ותקנות וגזירות הקדמונים, לפוסק קדמון. והשה"ג כתב שה' בזמן הטור.

כל בו, כעניני אבלות, לר' יקותיאל יהודה גרינמאלד, רב ואב"ד בקאלמבוס אהיא. נד' תש"ו. וע"י אח לצרה.

כלי שרת לר' אברהם אבא רעזניק הי"ד, אב"ד גריעזא ופילחישקי. נד' תרפ"ו.

כללי מקואות לר' דוב צבי בר' מאיר טוילסא. נפ' תשי"א.

כנסת הגדולה לר' חיים כונבשתי, ע"י בני חיי.

לחם הפנים (ליויד), לר משה יקותיאל קויטמן כ"ץ אביד קוטנא, חתן בעל מנן אברהם. בסופו תשר בענין גם מרב א' ותשר ע"ז מהמבא. נד תצ"ו.

לחם ושמלה (נדה ומקואות), לר שלמה גאנצפריד, ע' אהלי שם.

לחם סתרים (מס' ע"ז וקצת שו"ת), לר שלמה אלבאזי. נד תכ"ו.

לחם רב לר אברהם די בוטון מרבני שאלוניקי, תלמיד מהרשד"ם, בעל לחם משנה על הרמב"ם, ושם כתב שבשנת של"ה הגיע לידו פ"י הכ"ם.

לחם שלמה (קנינים, גטין, ושמות), לר שלמה ב"ר רפאל משה די בולה. מובא מתשובותיו בבאר מים חיים (מוצרי), נפ תקמ"ו.

לחם שלמה לר שלמה זלמן אהרנרייך הי"ד, אביד שאמלוי, מו"ל ספר ראב"ן עם הגהותיו. נד תרפ"ד.

לחם שערים לר יחיאל מיכל אביד טרעסטינא. נד תרס"ח.

לחמי תודה (ח"ב מס' תודת שלמים), לר ישעי' באסאן אביד פאדובת, רבו של בעל מסילת ישרים. נפ תצ"ט.

לחקרי הלכות בית, בידורים בחו"מ, לר חיים העליר. ע' חקרי הלכות.

ליצחק ריח לר יצחק אבן דגאן, מרבני פאס. נפ תר"ם.

לקוטי הלכות להל' דם ביצים, תולעים, בבי"ח ותעריבות, ונדה, לר יו"ט נעטיל בראנשפיגל מלארז. נד תרס"ד.

לקוטי זמרא אוסף שו"ת מהב"י, ר"מ אלשיך, ועור.

לקוטי צבי לר צבי הירש הורביץ, ע"י כרם שלמה וגדולי צבי.

לקוטי צבי על או"ת, לר צבי הירש גרודזנסקי. ע"י מקוה ישראל.

לקוטי שלמה לר שלמה הכהן קליין, דומ"ץ בפאקש, אביד זענטא. נד תרנ"ד.

לקט הקמח, לקוטים על שו"ע, לר משה חאגיז, בנו של בעל הלכות קטנות, ביטוי של הפרי"ת. נד תנ"ז—תע"ה. חיבר עוד שתי הלחם.

לקט יהודה לר יהודה אריה די מודינא, מרבני ויניציא, בעל פ"י הבונה על עין יעקב. נד שס"ה.

לקט עני לר מרדכי צבי סקליאר, שויב בקאמיניץ. נד תרפ"ט.

לרצונכם תזבחהו, שו"ת בהל' שחיטה וטריטות, לר ישראל אברהם אבא קריגער, אביד בקאשעוואי (ליסא). בסוף ימיו רב בבוסטון. נד תרס"ט. וע"י חנא דחיי.

כתב סופר לר אברהם שמואל בנימין סופר, רבה של פרשבורג, בן החת"ס. נפ תרל"ג.

כתוב לחיים על תמונת האותיות, לר אברהם חיים ממנסק. נד תרי"ח.

כתר היהודי, (על חו"מ ואה"ע"ז), לר יעקב יצחק [היהודי הקן] מפרשיסחא, בראש הספר תשר על עגונה מהמ"ל ר' ארי' מרדכי ראבינוביץ, אביד קארוב ובני ברק בהסכמת הגר"א קלאצקין. נד תרפ"ט.

כתר כהונה לר יצחק אברהם אבלי כץ, אביד פינסטשוב. נד תקס"ה.

כתר כהונה על הלי' גיב, לר דב בער ריפמאן. נד תרל"ו. ע"י שלחן הקריאה.

ל

לב חיים לר חיים פאלאני. ראה גנוי חיים.

לב יהודה לר יהודה ליב צירלסון אביד קעשינוב. נד תרצ"ו. מחבוריו ע"י הלבנון ועור.

לב ים לר יחיאל מיכל ברקמאן אביד דאריחאוו. נד תרנ"ח.

לב מבין לר בכור יצחק נאבארז, מרבני איזמיר. נד תקע"ג.

לב מרפא לר רפאל מאיר פאניזל, ראשלי"צ בירושלים. נד תרמ"ו.

לב שלמה לר שלמה הלוי אביד איזמיר. נפ תנ"ו.

לב שמח לר אברהם אליגרי ר"מ בקושטא, בעל לב שמח על ספר המצות להרמב"ם. נפ ת"יב.

לבוש לר מרדכי יפה אביד פונוא ועור, תלמיד הר"מ ומהרש"ל. נפ שע"ב.

לבוש מרדכי לר משה מרדכי עששטין אביד ור"מ בסלבודקה ור"מ וישיבת חברון בירושלים. נפ תרצ"ד.

לבושי מרדכי בית, לר מרדכי ליב וינקלער אביד מאד. נד תרע"ג.

לבושי מרדכי תנינא ותליתאי, להג"ל.

לבושי שרד לר דוד שלמה אייבעשין אביד סראקא. נד תקע"ח. חיבר עוד נאות דשא.

לבנון נטע (נדה ומקואות), מר נתן נטע לאנדא אביד אושפיצין. וע' כנף רננה.

לדוד אמת להחידא. ע"י ברכי יוסף.

ל"ן שערים (הל' טריטות הריאה), מרבנו אלעזר מגרמיזא בעל ה"רוקח", כ"ל—ל ע"י ר' זאב בידנוביץ.

ל"ן שערים (הל' איסור והיתר), מרבנו ישראל איסרלין בעל תרומת הדשן, כ"ל—ל ע"י הג"ל.

כנסת יחזקאל לר יחזקאל קצנלוביג, רב באה"ו. נד תצ"ב.

כנף רננה לר נתן נטע לאנדא, דומ"ץ בבארספעלר, ראביד באושפיצין. נד תרמ"ו. חיבר גם לבנון נטע.

כנפי יונה לר יונה לנדסופר מסראג. מחבוריו בני יונה, מעיל צדקה, ע"ש.

כנפי שחר לר דוד אייזנשטאט, ראביד לאכאחישש [בשנת תרל"ה].

כסא אליהו לר אליהו ישראל. ע"י אודת אליהו, קול אליהו.

כסא דהרסנא לר שאול ברלין, ע"י בשמים ראש. כסא שלמה לר רפאל שלמה לאניאדו. ע"י בית דינו של שלמה.

כסאות למשפט לר בן ציון אלקלעי. נד תרס"ג. כסף צרוף לר משה ליב ליטש, מו"ץ בפרעסבורג ע"י אמרות טהורות.

כף החיים, אסיפת דינים, לר יעקב חיים סופר, מהכמי ירושלם. נד תרפ"ט.

כפי אהרן לר אהרן עזריאל, רב בירושלם. נד תרל"ט.

כפי אהרן לר אהרן עששטין, דומ"ץ בפראג. נד תרצ"ג.

כפתור ופרח, דיני מצות התלויות בארץ, לרבינו אשתורי הפרחי, תלמיד הרא"ש. עלה לא"י ה"א ע"ב.

כרך של דומי לר ישראל משה חזן, בתרי"ב נתמנה לכ"ד הגדול שבירושלם, ואח"כ נתקבל לרב ברומי וקורפו ונא אמון. נפ תרכ"ה. וע' קדושת יו"ט.

כרם חמד לר שלמה פרידעש, רב בלאזי. נד תרכ"ז.

כרם ציון, מאסף על המצות התלויות בארץ, לחורר ישיבת מדרש בני ציון, בנשיאות ר' צבי ססא פראנק רב ואביד ירושלם, בעריכת ר' יצחק רוזינטל. נד תרצ"ב—תשי"א.

כרם שלמה לר שלמה אמאדיליון, מרבני שאלוניקי. נד תע"ט.

כרם שלמה לר שלמה אהרן זעליג, אביד קאדוני. נד תר"א.

כרם שלמה לר שלמה האס אביד ור"מ דרעזניץ. נד תר"ה.

כרם שלמה לר שלמה נתן קוטלר, רב בלוקניק. נד תרצ"ו.

כרם שלמה וגדולי צבי לר צבי הלוי הורביץ, רב בבריסק וזאלקהא. נד תרכ"ט. וע' לקוטי צבי, מקנה וקנין.

כרתי ופלטתי על יו"ד, לר יהונתן אייבשיץ. ע"י אורים ותומים.

לשד השמן לר' שלמה דב הכהן שפרינץ מרבני פולין. נד' תרל"ט.

מ

מאורות נתן לר' נתן סגל גולדברג, אב"ד לימאנוב. נפ' תרס"ט.

מאורות נתן לרנ"ג לייסער, מו"ץ בלבוב. נד' תרצ"ו.

מאורות נתן לרנ"ג שפיגלגלאס מורשא, תלמיד ר' מנחם זמבא. נד' תרצ"ו.

מאורי אור יו"ד לר' יצחק אייזיק שור אב"ד בוקרעסט. נד' תרנ"ג.

מאזנים למשפט על חו"מ לר' צבי הירש קאלישר בעל דרישת ציון, יצק מים ע"י רעק"א וחז"ד. נולד תקנ"ה.

מאיר נתיבים לר' מאיר מרגליות, רב באיסטרהא, לבוב, ובראד. נפ' תקנ"ג.

מאיר עינים ה"ל אירוסין ונשואין לר' משה ב"ר מאיר הכהן רפפורט מו"צ באסאן. נד' תרכ"ב.

מאירת עינים על בדיקת הריאה, לר' מרדכי זאב אייזנא וגיסו ר' יוסף שאול. ע"י מאמר מרדכי, שואל ומשיב.

מאירת עינים לר' יחיאל מיכל טרייבקי, ר"מ קאמניץ פאדולסק. נד' תרע"ו.

מאכלת אברהם, באור שחיטות ובדיקות למהר"י וייל, לר' אברהם ב"ר משה יקותיאל קויפמאן כ"ץ. ע"י לחם הפנים.

מאמר המלך, ח"י על הרמב"ם וכו' (ותשו' ר' חיים מודעץ), לר' רפאל אברהם מצלה, ראש רבני ירושלים. נפ' תקל"ד.

מאמר מרדכי חידושי סוגיות ושו"ע לר"מ קורנמעהל רב בוינא. (נד' תרצ"ו).

מאמר מרדכי לר' מרדכי הלבערשטאט מהעלישווא, אב"ד דיסלדורף. תח"ת תפ"ג.

מאמר מרדכי על או"ת, לר' מרדכי ב"ר אברהם כרמי, מרבני קארפינטראץ, בזמן החיד"א. חיבר דברי מרדכי.

מאמר מרדכי לר"מ יעקב פוליאצק (פלוצקי). נד' תרנ"ה.

מאמר מרדכי לר' מרדכי זאב אייזנא, בעל מפרשי הים, חברו וגיסו של ר' יוסף שאול נטנוון. נפ' תרכ"ג.

מאמר קדישין על חו"מ, לר' קיים קדיש בר קיים קדיש, דיין בקראטשין. נפ' תקל"ח.

מבית מאיר לר' מאיר סטאלעביץ, רב כחלחין, ואח"כ רב בירושלים. נד' תרס"ט. נפ' תש"ח.

מבשרי אחזה לר' יחזקאל ראטנער ממאהליב כו בתו של בעל משכנות יעקב. נד' תרל"ה.

מגד שמים לר' יעקב שמשון שבתי מסינגאליה, מח"ס שבת של מי. מחז"ר אקונא. תאד"ת תק"ע.

מגדים חדשים לקוסי דינים על יו"ד, לר' בנימין שמואל זאלחינסקי מו"צ בטעלעפין. בהסכמת ר' שלמה הכהן מוילנא ור' משה נחום ירוזולמסקי מקאמינקא. נד' תרס"ב.

מגדל תורה קינץ תורני, בעריכת ר' משה בנימין טומשוב. נד' תרס"ה.

מגדנות אליעזר לר' חיים אליעזר שעהנמאן, רב בנויסיץ עיר דנציג. (נד' תרס"ח).

מגדנות נתן ח"י ותשו' א' לר' אליהו חי, ב"ר נתן בורגיל בעל חק נתן על קדשים. (נד' תקל"ח).

מגיד מראשית לר' חיים אלפאנדארי, בזמן מהר"ט.

מגן אבות על ליט מלאכות, לר' מרדכי באנעט. ע"י ביאורי מרדכי.

מגן אברהם, בדיני גיטין, לר' אברהם מוטאל (הובא בכנה"ג אה"ע סי' מ"ג הגב"י אות י"א). ויש לו תשובות בתורת חיים למהר"ש ובבני שמואל ועוד.

מגן בעדי על או"ת, לר' עבדי יחיא משה, מח"ס דורש בעדי. נפ' תרע"ה.

מגן גבורים על או"ת לר' מרדכי זאב אייזנא וגיסו ר' יוסף שאול נאטאנוון. ע"י מאמר מרדכי, ושואל ומשיב.

מגן גבורים לר' דניאל אישטרושה, ראש ישיבה בשלונקי בזמן ר' שמואל גאון ור' ברוך אנגיל. נפ' ת"ד.

מגן דוד לר' מרדכי גינ מחז"ר ארצות המערב. (נד' תרנ"א).

מגן האלף על ה' פסח לר' ארי' ליב צונץ. ע"י גט מקושר.

מגני אברהם על או"ת יו"ד ואה"ע, לר"א צבי ברונא. ע"י ברכת אברהם.

מדרש שם ועבר לר' אברהם אבריל ממוהילוב, בהסכמת המלבי"ם והנצי"ב, שמש ברבנות שנים רבות. נד' תר"מ.

הספרים הנקראים או הנודעים על שם המחבר כמו מב"ט מהר"ט מהר"ם וכדומה, מובאים בערך : שאלות ותשובות, או בערך : תשובות, ע"ש.

מודעא ואונס דיני מודעא ואונס, לר' חיים שבתי. ע"י שו"ת מהר"ש. עם ביאור לר' ירמיה, ובנו ר' יואב, ע"י חן טוב.

מודעא לבית ישראל תשו' רבנים בנידון המצות הנעשות במכונה. יו"ל ע"י ר' שלמה קלוגר. נד' תר"ס.

מועד דוד על סי עבודת הקודש להרשב"א, לר' דוד בונאן. ע"י ר' השב.

מוצל מאש לר' יעקב אלפאנדארי רב בקושטא, בן פוהר"ח אלפאנדארי הזקן. תאד"ת חכ"ה.

מור ואהלות לר' אליהו פוסק. ע"י דברי חכמים וחזותם.

מור וקציעה על או"ת, לר' יעקב מעמדון, ע"י שאלת יעב"ץ.

מורה צדק על דיני בציעת הפתח, לר' יעקב ב"ר יהודה מ"מ ומו"צ בשקלאוי. נפ' בערך תק"ל.

מזבח אדמה לר' (רפאל) מיוחס בכ"ר שמואל, אב"ד ור"מ בירושלים. מח"ס פרי האומה. נפ' תקל"א.

מזמור לדוד על יו"ד, לר' דוד ב"ר יעקב פארוז. ע"י מכתם לדוד.

מחברת הקודש (ח"ב מס' אורין תליתאי) על אה"ע, לר' ארי' ליבוש הורביץ מבראלי. נד' תרי"ב.

מחולת המחנים, בענין העמדת הבימה והחופה בביהכ"ס, לר' ישראל דוד מרגליות יפה, רב בפעזינג. תלמיד החת"ס. נפ' תרכ"ד.

מחזה אברהם לר' אברהם ב"ר יהודה די בוטון (ולבנו ר' יהודה). נפ' תק"ב.

מחזה אברהם לר"א מנחם מנדל שטיינברג אב"ד בראד. נד' תרס"ו. נפ' תרס"ח.

מחזיק ברכה על או"ת יו"ד, להחיד"א. ע"י ברכי יוסף.

מחנה אפרים לר' אפרים ב"ר אהרן נבון, רב בקושטנינא. נפ' תצ"ה.

מחנה דן ח"י דינים לר' דוד נחמיאש, רב בטאנזה שבמצרים. נד' תרס"ז.

מחנה חיים לר' חיים סופר אב"ד במונקאטש, ובסוף ימיו בביראפעסט באונגריין, תלמיד בעל אמרי אש. נפ' תרמ"ו.

מחנה יהודה לר' יהודה גרשון סיקהאלק, אב"ד ליסיעץ ע"י סטאגיסלאב. נד' תר"מ בהסכמת ר' יוסף שאול נאטהנזאהן.

מחנה ישראל לר' אליהו ישראל. ע"י אדרת אליהו. מחנה ישראל לר' ישראל ב"ר יוסף ניימאן דומ"ץ קראקא. נד' תרמ"ו.

מחצית השקל על אה"ע, לר' משה יאניד מבוברקא. בהסכמת המהרש"ם והשו"מ. נד' תרל"ג.

מחקרי מרדכי על אה"ע ה"ל קידושין, לר' מרדכי שיף. מסינסנאטי (ארה"ב). נד' תרצ"ה.

מחשבות בעצה על או"ת יו"ד ואה"ע, לר' יעקב נתן ב"ר יוסף, הרב מטורא. נד' תרס"ב.

מטה אהרן לר' ראובן חיים קליין אב"ד סנינא. נד' תרצ"ח.

מטה אפרים לר אפרים ארוס ראב"ד איזמיר.
חי תקל"ו.

מטה אפרים דינים מריח אלול עד אחרי סוכות.
לר אפרים זלמן מרגליות. עי בית אפרים.

מטה יהודה לר יהודה עייאש. עי בית יהודה.

מטה יונתן להל' פסח, לר' אייבשיץ. עי אורים ותומים.

מטה יוסף לר יוסף הלוי נזיר, אב"ד מצרים.
נפ' תצ"ו.

מטה לוי לר מרדכי הלוי הירחץ, רב בכפר-מ.
שקריס עם ר' יצחק אלחנן, נר תרנ"א.

מטה משה דיני ברכות ומועדים, לר משה בר
אברהם אב"ד פרעמישלא, תלמיד מהרש"ל,
מחותנו של המ"ב נפטר שס"ו.

מטה שמעון על חו"מ, לר מרדכי שמעון, חי
בערך תק"ה. (נר תקנ"ה).

מטה שמעון (ח"ג) לר"ש היילפרין מו"ץ מחילטא.
נר תר"ץ.

מטעמי יצחק על או"ח וי"ד, לר יצחק אייזיק
פאן געלדער בר יהודה ליב ממידען, ובסוף
ימיו גר בערדין. נר תר"ך אחר פטירתו.

מטעמי יצחק לר יצחק בר' שלמה בורשטיין
אב"ד איסטראלענקא. נר תרס"ו.

מי באר פלפולים בדרך שו"ת, לר בער
אופענהיימער, אב"ד אייבשיץ. נר תקפ"ט.

מי יהודה לר' אלטמן אב"ד טשאטא אונגריין,
חתן ר' שרגא צבי טענענבוים אב"ד טשאטא
בעל נטע שורק, נפ' תרפ"ג.

מי מנוחות דיני שבת וי"ט, לר משה נחמי
כהניו. עי ארץ חפץ.

מי נדה על הל' נדה, לר שלמה קליגור, עי
האלף לך שלמה.

מי נפתוח חי על מסי' יבמות ותשו', לר דוד
סעבלי קענזלינג אב"ד פטרבורג. נר תרפ"ד.

מילי דאבות, (בסוף ספר ישמח לב), לר חיים
אברהם גאגין. עי ישמח לב.

מילי דאגדתא, חי אגדה ושו"ת, לר יעקב
לורברבוים. עי בית יעקב.

מים חיים לר חוקיה די סילוא. בעל פרי חדש.
מחזיר ירושלים, נפטר תניח'

מים חיים לר חיים כהן רמפורט אב"ד איסטראה.
תאה"ת תקע"ה—תקצ"ב.

מים חיים חי מסכתות ועל הל' טוען ונטען, לר
יחיאל מיכל לוריא מירושלם. נר תרל"ה.

מים עמוקים לר אליהו מורחי, ור"א בן ח.
עי שו"ת הרא"ם, ושו"ת ראנ"ה.

מים עמוקים להל' מציאות, לר רפאל צימטבוים.
נר תרע"ד.

מים קדושים על סדר קדשים, ובסופו שו"ת,
לר אברהם משה בר' אשר סג"ל ר"מ
בראיהל"ב. נר תקנ"ב.

מים רבים לר רפאל מילדלה רב בפ"סא. ובסוף
ימיו ראש ישיבה בליזדנו. נפ' תיק. נר תצ"ו.

מים שאל לר משה מרדכי יוסף בר' רפאל
מיוחס, רב וראש-לצ' בירושלים, חברו של
החיד"א. נפטר תקס"ו. חבר עוד ברכות מים, שער
המים.

מיימר חיים (הוא ח"ב מספר חיים לעולם) לר
נסים חיים משה מודעי, מרבני איזמיר. תאה"ת
תרל"ד.

מכתב לחזקתו לר חיים חזק' מדיני. עי שדי.
חמד.

מכתב מאלהו על הל' גיטין וקונטרס בריני גיטין
לר אליהו אלפאנדורי. עי סדר אליהו רבא.

מכתב סופר לר שמעון ס"פ בן החת"ס, רב
במסטרדורף ובקראקא. נפ' תרמ"ג.

מכתב שלמה לר שלמה בר' מרדכי. תאה"ת
תק"ד.

מכתם לדוד לר דוד חיים בר' שמואל חסאן.
ראה חסדי דוד.

מכתם לדוד לר דוד פארוו רב בשאראי זמן
בוסנא. בעל חסדי דוד על התוספתא. נר תקל"ב.

מלאכת הקודש על שמות הקודש בתורה לר
אלעזר פלקילש. עי תשו' מאהבה.

מלאכת חרש לר יחזקאל חפץ אב"ד האראנאווא
סקידל וקנישין. חי'א נר תרל"ה.

מלאכת שמים הל' סת"ם לר יצחק דב בער
באמבערגער אב"ד וירצבורג. נר תרי"ב.

מלאכת אבן לר אברהם יהודה ליב אב"ד בראק.
נר תרמ"א [בעלום שם].

מלבושי יו"ט לר יו"ט ליפמאן אב"ד מיר. נר
תרמ"א.

מלואי אבן לר אליהו קלאצקין. עי אבן הראשה.

מלואים, לספרו דבר הלכה להג"ל. עי אבן הראשה.

מלך שלם לר שמואל שלם מחזיר שולוניקי.
תאה"ת תפ"א—תקריט.

מלכי בקודש לר עזרא מלכי, סוף ימיו אב"ד
רודוס. נר תק"ט. חיבר עוד עין משפט.

מלמד להוציל לר דוד צבי הופמאן ראש ביהמ"ד
לרבנים בברלין. (נר תרפ"ו).

מנוחות אשר לר אשר אנשיל הלוי יונגריין, אב"ד
טשענענער. תלמיד האמרי אש. נפ' תרל"ד.

מנוחות משה לר משה נתן נטע יונגריין, רב
בסיסא פירעז. נפ' תרמ"ט.

מנוחה הטהורה על הל' שבת. לר עזריאל מייזלש,
רב בריטשואל אוסטריכזי ועיר חדש. נפ'
תקמ"ו.

מנוחה פתים על שו"ע להג"ל.

מנוחה קנאות, וכו' הגוז' מנחת פתים על שו"ע
או"ח. להג"ל.

מנוחת שי לר שמואל יצחק שור אב"ד קניינישט.
תאה"ת תרל"א.

מנחת חדשה לר יצחק אייזיק בר ישראל מגוז
שור. נר תקל"ו.

מנחת חדשה לר גרשון בר משה חן טוב
מביאליסטוק. נפ' תרל"ב.

מנחם אבילים לר מנחם האגער אב"ד סאטמארין
ואח"כ בת"א. נר תש"י.

מנחם משיב לר מנחם קירשנבוים רב בפראנק
פורט. נר תרצ"ו.

מנחת אהרן לר אהרן בר מאיר מבריסק. עי
ענף עץ אבות.

מנחת אלימלך וכו' חי על הל' שבת ופסח לר
אלימלך הכהן רובינשטיין. עי יד אלימלך.

מנחת אלעזר ד"ח לר חיים אלעזר שפירא אב"ד
מונקאטש, בן בעל דרכי תשובה על יו"ד.
נר תרס"ב.

מנחת ברוך לר ברוך לבסקי אב"ד קריניק. נר
תרנ"ו.

מנחת החג לר חנניא גבראל מרבני ירושלים.
נר תש"ב.

מנחת חינוך על סי' החינוך לר יוסף באב"ד
אב"ד טרניפיל. נר תרכ"ט.

מנחת יהודה לר יהודה ליב בר יוסף הלוי
הירץ ראב"ד דאבראזניק. נר תרס"ח.

מנחת יהודה על יו"ד לר יהודה ליב איפנהיים.
אב"ד טערשא ושואבן. (נר תצ"ו)

מנחת יחיאל לר אלטר יחיאל נעבענצאהל ראב"ד
בסטאטסלאב. נר תרצ"ג.

מנחת יעקב לר יעקב רישור. עי חק יעקב.

מנחת יצחק דיני טריפות הראיה לר' הוכנר
שו"ב בבליעטיץ. נר תצ"ח.

מנחת לחם עני לר חנניא ליפא מייזלש. עי
פני יוסף.

מנחת כהן לר אברהם סימינטול. מרבני אמשטרדם
ואח"כ בהאמבורג. נר תכ"ח.

מנחת מנחם לר דב מנחם רנגשברג אב"ד
זעמבראדז. נר תרצ"ו.

מנחת מרדכי לר מרדכי שרייבמן אב"ד דירזאלי
סודיל. נר תרס"ח—תש"ו.

מנחת משה לר משה נחום ירושלימסקי. עי
באר משה.

מנחת עני לר סיני ספיר אב"ד ברעזין. נר תרי"ו.

מנחת ערב על שו"ע יו"ד לר מאיר אריק. ראה
אמרי יושר.

מנחת פתים על שו"ע להג"ל.

מנחת קנאות, וכו' הגוז' מנחת פתים על שו"ע
או"ח. להג"ל.

מנחת שי לר שמואל יצחק שור אב"ד קניינישט.
תאה"ת תרל"א.

מטה אפרים לר אפרים ארוס ראב"ד איזמיר.
חי תקל"ו.

מטה אפרים דינים מריח אלול עד אחרי סוכות.
לר אפרים זלמן מרגליות. עי בית אפרים.

מטה יהודה לר יהודה עייאש. עי בית יהודה.

מטה יונתן להל' פסח, לר' אייבשיץ. עי אורים ותומים.

מטה יוסף לר יוסף הלוי נזיר, אב"ד מצרים.
נפ' תצ"ו.

מטה לוי לר מרדכי הלוי הירחץ, רב בכפר-מ.
שקריס עם ר' יצחק אלחנן, נר תרנ"א.

מטה משה דיני ברכות ומועדים, לר משה בר
אברהם אב"ד פרעמישלא, תלמיד מהרש"ל,
מחותנו של המ"ב נפטר שס"ו.

מטה שמעון על חו"מ, לר מרדכי שמעון, חי
בערך תק"ה. (נר תקנ"ה).

מטה שמעון (ח"ג) לר"ש היילפרין מו"ץ מחילטא.
נר תר"ץ.

מטעמי יצחק על או"ח וי"ד, לר יצחק אייזיק
פאן געלדער בר יהודה ליב ממידען, ובסוף
ימיו גר בערדין. נר תר"ך אחר פטירתו.

מטעמי יצחק לר יצחק בר' שלמה בורשטיין
אב"ד איסטראלענקא. נר תרס"ו.

מי באר פלפולים בדרך שו"ת, לר בער
אופענהיימער, אב"ד אייבשיץ. נר תקפ"ט.

מי יהודה לר' אלטמן אב"ד טשאטא אונגריין,
חתן ר' שרגא צבי טענענבוים אב"ד טשאטא
בעל נטע שורק, נפ' תרפ"ג.

מי מנוחות דיני שבת וי"ט, לר משה נחמי
כהניו. עי ארץ חפץ.

מי נדה על הל' נדה, לר שלמה קליגור, עי
האלף לך שלמה.

מי נפתוח חי על מסי' יבמות ותשו', לר דוד
סעבלי קענזלינג אב"ד פטרבורג. נר תרפ"ד.

מילי דאבות, (בסוף ספר ישמח לב), לר חיים
אברהם גאגין. עי ישמח לב.

מילי דאגדתא, חי אגדה ושו"ת, לר יעקב
לורברבוים. עי בית יעקב.

מים חיים לר חוקיה די סילוא. בעל פרי חדש.
מחזיר ירושלים, נפטר תניח'

מים חיים לר חיים כהן רמפורט אב"ד איסטראה.
תאה"ת תקע"ה—תקצ"ב.

מים חיים חי מסכתות ועל הל' טוען ונטען, לר
יחיאל מיכל לוריא מירושלם. נר תרל"ה.

מים עמוקים לר אליהו מורחי, ור"א בן ח.
עי שו"ת הרא"ם, ושו"ת ראנ"ה.

מים עמוקים להל' מציאות, לר רפאל צימטבוים.
נר תרע"ד.

מנחת ש"י לר' שלמה ירמיה בר' נחום צבי גרינברג, דומ"ץ באוסטרולונקה, גר' תרע"ב.

מנחת שמואל לר' שמואל בר' דוד פלורנטין אחרון, ע"י עולת שמואל.

מנחת שמואל על ארית, לר' שמואל בר' משה חיים רב בקונסטנטינו, ובשנת תרנ"ו נתקבל לרב בעיר חענגראב.

מעדני ארץ על היתר המכירה של שביעית, לר' שלמה זלמן איירבוך, מחזיר ירושלים, גר' תש"ד.

מעדני ארץ, על הרמב"ם הל' תרומות, להג"ל.

מעיל צדקה לר' יונה לנדסופר מק"ק פראג תאריך ההקדמה ת"צ.

מעין גנים על שו"ע, לר' ניסן בר' אהרן מו"צ כדובנא, גר' תקצ"ו.

מעין חיים לר' דב זאב ליפשיץ אב"ד סרעדניק אבי ר' הלל רבה של לובלין בעל בית הלל, גר' תר"ל.

מעמק הבכא לר' שמעון אפרתי רב בבבנעדר ואח"כ כירושלים, גר' תש"ח, עם תשובות רבנים בענין העלאת אפר הקדושים לא"י.

מענה אליהו וכו' שו"ת אחרות לר' אליהו צאהלין רב בסטרידוב, גר' תקי"ח.

מערכות ישראל לר' ישראל חיים דייכעס, ע"י פרחי האביב.

מערכי לב לר' יהודה ליב צירלסון, ע"י גבול יהודה.

מעשה איש לר' יעקב שאול אלישר, ע"י ישא איש.

מעשה הגאונים תש"ו ופסקי דינים מגאוני קדמאי, מעשה רקם על הל' טריפות, לר' חיים משולם קויפמאן אטטערמאן רב בפולטוסק, גר' תרס"ד. מעשה שבת בענין אם מותר לקנות במו"ש מאוסה ישראל העובד בשבת, לר' משה בנימין סומשוב, ע"י אבני שהם.

מעשי אליהו לר' אליהו בר' סלימן מני, ראה זכרונות אליהו.

מפתח החיים ירחון לחי' ושו"ת בעריכת ר' דוד שליטל, גר' תרפ"ב.

מצודת ציון ח"י על שו"ע יו"ד, לר' בן ציון אידלרשטיין מו"צ טשענסטווחוב, גר' תרס"ו.

מצות חליצה לר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס, גר' תרכ"ד.

מצות כהונה לר' אברהם הכהן יצחקי, ע"י שלחנו של אברהם.

מצח אהרן לר' אהרן צבי בעק דומ"ץ באונסער אפשא (סלובקיה), גר' תרצ"ג.

מצל מאש לר' יעקב אלפאנדרי ראה מצל מאש.

מצפה אריה לר' אריה ליב ברויא אב"ד לבוב, גר' תר"ם.

מקוה טהרה דיני מקואות לר' ישראל חיים דייכעס, ע"י פרחי האביב.

מקוה טהרה הל' מקואות לר' חיים משולם קויפמאן אטטערמאן, ע"י מעשה רקם.

מקוה ישראל בענין מקוה לר' יהודה בר' משה טאלטרו מפאנו, גר' שס"ו.

מקוה ישראל הל' מקואות לר' צבי הירש גרודזנסקי אב"ד אמאהא נע"ב (בארה"ב), גר' תרנ"ח.

מקוה ישראל דיני מקואות לר' ישראל חלדרסקי, מו"צ בנאחי פראג, גר' תרנ"ח.

מקום שמואל לר' שמואל בר' אלקנה אשכנזי מלידי אלטונהמבורג, תאה"ת תס"ב.

מקור ברוך לר' ברוך בענדיס חייל אב"ד ברעסלא, גר' יקה"ת.

מקור ברוך לר' ברוך קלעי רב ור"ם בסידור קאמפי (תורכיה), גר' ע"י בנו בש' ת"ט.

מקור חיים לר' חיים סאנאלוביץ רב בסאלעצניק, ובשנת תרמ"ד מו"צ בלוקישאק.

מקור חיים לר' יעקב לורברבוים, ע"י קהלת יעקב.

מקור חיים ותפארת צבי על הל' גדה לר' שניאור זיסקינד גודרסהיים ראב"ד בפסדא"ם, גר' תקמ"ח.

מקור ישראל לר' ישראל יעקב בורלא רב בירושלים מבית דינו של מהר"ם אלנאוי, [ע"י גט מקושר].

מקור מים חיים לר' יעקב מאיר פודחה, ע"י שו"ת מהר"ם פודחה.

מקל יעקב לר' יעקב הכהן מעסקין, ע"י אבן יעקב. מקנה וקנין בענין מכירת חמץ לר' אפרים זלמן מרגליות ור' צבי הלוי הורחין, ע"י בית אפרים, וכרם שלמה וגדולי צבי.

מקצוע בתורה בהל' הלואה לר' אריה ליב צונץ, ע"י גט מקושר.

מקרא קודש דיני יו"ט ומוה"ם, לר' ישראל מתתיהו אויערבאך, ע"י אלפי ישראל.

מקראי קודש לר' צבי הירש גרודזנסקי, ע"י מקוה ישראל.

מר דרור על הלכות טריפות, לר' מרדכי לעוויא, אב"ד פעטראחסעלע, גר' תקס"ב.

מר ואהלות לר' אברהם ענתיבי, ראה אהל ישרים, מראה יחזקאל לר' יחזקאל טאנעס, אב"ד קארלסבורג והמדינה, גר' עם הבית אפרים והחת"ם, תאה"ת תקצ"א.

מראה משה לר' משה פירסט, רב במדינת ויבנברג, גר' תר"ל.

מראה משה לר' משה פירסט, רב במדינת ויבנברג, גר' תר"ל.

מראה ריאה בהל' שחיטה וטריפות הריאה, לר' יונה זאב האלפערס שרי"ב במאקאווע, גר' תרס"ו.

מראות הצובאות על סי' י"ז מאה"ע לר' משה זאב יעב"ץ, ראה אגודת אונג.

מרבח תורה על הל' רבית, לר' אליהו פוסק, ראה דברי חכמים וחידותם.

מרבח תורה מאסף תורני, י"ל ע"י ר' יצחק גרשון ליכטנשטיין, גר' תרצ"ו.

מרחשת לר' חנוך העניך איגיש דומ"ץ בוילנא, גר' תרצ"א.

מרכבת המשנה על הרמב"ם, לר' אהרן אלפנדארי, ע"י יד אהרן.

מרכבת המשנה על הרמב"ם, לר' שלמה אב"ד חעלמא, גר' תקי"א.

מרפא לנפש בענין עגונה, לר' רפאל מאמאן, רב ומו"צ בצפת וסבריה, גר' תרמ"ב.

משא הלוי לר' שמואל אביגדור דרצינסקי, רב בולווין ואח"כ בא"י, נפטר תש"ד.

משא חיים לר' חיים פאלאני, ראה גנוי חיים. משא מלך עניני מסים וקהילות, לר' יוסף בן צורא מח"ס עצמות יוסף על קדושין וב"מ, ועבודת משא כנ"ל והל' גיטין, רב בסופיא, גר' עם הרש"ד ור"ש חיון, גר' שס"א.

משאת בנימין לר' בנימין אהרן סלניק, תלמיד הרמ"א וגר' עם הסמ"ע, תאה"ת שס"ט.

משאת משה לר' משה ישראל איש ירושלים, רב ברחובות ונא אצון, החן פה"ם בן חביב, גר' תצ"ד.

משבצות זהב לר' נחן עמרם, רב ראשי בנא אמון, גר' תרצ"א, וראה קנין הגוף.

משברי ים לר' אהרן משה קיסלאו אב"ד באריסאוו וחרבין (סין), גר' תרפ"ו. משה האיש לר' חיים משה אלישר, מרבני ירושלים, גר' תרפ"א.

משה ידבר לר' משה ישראל מרודוס, גר' תקמ"ב. משיב דבר לר' נפתלי צבי יהודה ברלין, ראה העמק שאלה.

משיב דברים לר' גרשון ליטש רוזנבוים, אב"ד סאלליע (הונגריה), גר' תר"ם.

משיב הלכה לר' חיים פנחס לוריא, מו"צ בלוח, גר' תרפ"ג.

משיב כהלכה לר' אברהם זאב פרענקל, אב"ד רישא, גר' עם הגר"ח מצאנז, תאה"ת תקס"ד. משיב נפש בענין התרת בת אחת מפסול ממזרת, לר' יעקב משה טולדינו, ראה בת עמי.

משיב נפש דיני מילה, לר' מנחם מנדל שרהייא מרינא, גר' תרס"ו.

משיבת נפש לר' ארי' ליב צונץ, ראה גט מקושר, משכן בצלאל לר' יהושע בצלאל קאפל, אב"ד מאלטש, גר' תרל"ב.

נחלי מים למהרים פוזו. ע' שו"ת מהר"ם.
נחלת אבות לר' ישראל איסר רב בויניצא
(סאדאליצק), תא"ה"ת תקצ"ו. חיבר עוד שער
משפט.

נחלת בנימין לר' אברהם בנימין חאלף המבורג
רב בפודווא, תלמיד בעל בגדי כהונה. נד'
תר"א. חיבר עוד שמלת בנימין ושער הזקנים.

נחלת בנימין לר' בנימין חאלף ברייער אב"ד סאב.
נד' תרמ"ט.

נחלת דוד לר' דוד טעביל ממינסק. ע' בית דוד.

נחלת יהושע לר' יהושע איזיק אב"ד סיקטין
וסלאנים, בעל עמק יהושע. נד' תרי"א.

נחלת יהושע לר' יוסף הלוי אב"ד פערעצלאה.
נד' תר"פ.

נחלת צבי (לשו"ע אה"ע"ו), מר' צבי הכהן, תלמיד
הבית. נד' תכ"א.

נחלת שבעה (עניני שטרות ושו"ת), מר' שמואל
הלוי אב"ד בומבורג, תלמיד הסי"ו. נד' תכ"ו.

נחלת שמעון לר' שמעון אמוראי מרבני תל אביב.
נד' תרצ"ט.

נחפה בכסף לר' יונה גבון. ע' בש מקישר.

נטע הארץ (הל' ערלה), לר' יוסף צבי הלוי.
ע' אמירה נעימה.

נטע שורק לר' שרגא צבי טענענבוים אב"ד
טשאטה. נפטר תרנ"ו.

נטע שעשועים לר' צבי הירש אב"ד בוטשאטש.
תא"ה"ת תקל"ח.

נטעי נעמנים לר' יצחק איזיק רבינובין אב"ד
שאול. נפ' תרי"ב.

נבח השלחן לר' חיים מרדכי לבטון ראב"ד בארם
צובה. נד' תרכ"ח.

נפש חיה לר' חיים אלעזר חאקס אב"ד קאליש,
חתן בעל ישועות מלכו. נד' תרל"ו.

נר אהרן לר' אברהם אהרן בורשטיין אב"ד
סאחרוב (ליסא). נפ' תרפ"ו.

נשמת חיים לר' חיים אבולעפאי רב בצפת
ואיומיר, תלמיד בעל בתי כהונה. תא"ה"ת תק"ו.

נשמת כל חי לר' חיים טאלאגיי. ע' גנוי חיים.

נתיבות המשפט (לחוי"מ), לר' יעקב מליסא. ע'
בית יעקב.

נתיבות השלום (לאה"ע"ו בשם ארחות חיים,
לחוי"מ בשם ארחות משפט), לר' משה נחמיה
כהניו. ע' ארץ חפץ.

נתיבות השלום (לאה"ע"ו סי' י"ז), מהג"ל.

נתיבות לשבת (לשו"ע אה"ע"ו), לר' פנחס הלוי
ורכין. ע' גבעת פנחס.

משפטים צדיקים לר' מנחם גהון, ור' ויהאל
ישראל, ור' משה הלוי [מרבני טיטאן, תא"ה"ת
תקפ"ט]. ור' משה בן צור.

משרת משה לר' שמחה שמואל, אב"ד טטופצי
ומעוריש. נד' תרי"ח.

מתורת צבי יוסף לר' מנחם ריוקאוו רב
בברוקלין נ"י. נד' תרפ"ו.

מתת ידו לר' מתתיהו מאירוביץ, רב בבוטשין.
נד' תרמ"ב.

3

נאות יעקב ח"א, לר' ישראל יעקב אלגאזי מרבני
ירושלים, אבי מהר"ט אלגאזי. נד' תק"א.

נאמן שמואל לר' שמואל יצחק מרבני שאלניקי,
נ"י עם בעל כרם שלמה אמאדיליו. תא"ה"ת
תפ"ו.

נבחר מכסף לר' יאשיהו סינטו, מחבר פי' הרי"ף
על עין יעקב. רב בדמשק. נפטר ת"ח.

נדיב לב לר' חיים דוד חזן, בן החקרי לב. ע'
ישרי לב.

נדרי זרוזין (מס' והל' גורים), מר' שלמה קלוגר.
ע' האלף לך שלמה.

נהר מצרים (מנהגי מצרים השייכים לד"ח שו"ע),
מר' רפאל אהרן ד' שמעון. ע' ומצור ובש.

נהורא דיעקב לר' יעקב אהרן קופרין רב
בסומלישאק. נד' תרנ"ט.

נהרי אפרטמון לר' יעקב טענענבוים אב"ד
במוטנאק (הונגריא). נפ' תרנ"ו.

נדע ביהודה לר' יחזקאל הלוי לנזא אב"ד ור"ם
בטראג נפ' תקנ"ג.

נדע בשערים לר' דובעריש אשכנזי אב"ד
סלאנימא. נפ' תרי"ג.

נוה שלום לר' שלום הכהן שולאל, תלמיד בעל
ורע יעקב (נד' תקס"ד).

נוזר השם (לשו"ע אה"ע"ו), מר' שמואל שמעלקא
הלוי הורבין אב"ד ניקלשבורג, אחי הבאון בעל

הפלאה, תאריך בפסק המובא בהקדמה, משנת
תק"ד.

נזר ישראל לר' ישראל מתתיהו אויערבאך. ע'
אלפי ישראל.

נחל יצחק (לחוי"מ), לר' יצחק אלחנן ספקטור.
ע' באר יצחק.

נחלה ליהושע לר' יהושע צונצין רב בקושטא.
נפ' שכ"ט.

נחלה לישראל לר' יחיאל מיכל היבנר. ע' שו"ת
הד"ר.

נחלי דבש (בדיני חליצה), לר' יצחק דוב
באפערנער אב"ד וידעבורג. ע' מלאכת שמים.

משכנות יעקב לר' יעקב אב"ד קארלין מתלמיד
הגרי"ח מלווין. נד' תקצ"ח.

משמרת הקדושין מס"ד בענין קדושין, לר'
יעקב מאיר רב ראשי וראש"ל בא"י, ור'
יעקב קצין רב בנויארק. נד' תרפ"ה.

משמרת הקדש לר' שרגא פייבל שרייער, אב"ד
בראדשין. תלמידו של ר' אברהם דוד
מבוטשאטש בעל דעת קדושים. (נד' תרל"ט).

משמרת שלום ח"א ביאורים על הפס"ג ליו"ד,
וח"ב וז' ח"י יו"ד והל' שמחות ועניני ענוגה.
לר' שלום שכנא צירניאק אב"ד מאציוב
(חאהלין). נד' תרנ"ה.

משנה שכיר לר' ישכר שלמה טייכסעל אב"ד
פיטטאן. נד' תרפ"ו.

משנת אליעזר לר' אליעזר סגל מישעל, אב"ד
באליגרא וטורקא (גליציה). נד' תרס"ו.

משנת דר' אליעזר לר' אליעזר היילבוט, דיין
בפוזנא, ואח"כ ראב"ד באה"י. נפ' תקצ"ו.

משנת רבי אליעזר לר' אליעזר שולדן, רב
בקושטא. תא"ה"ת תקפ"ט.

משנת רבי אלעזר לר' אלעזר בר כהן אב"ד
טאלאצק. נפ' תרנ"ג.

משנת דר' עקיבא לר' עקיבא איגר, אב"ד
פרעסבורג, זקנו של בעל שו"ת רעק"א.

משפט וצדקה ביעקב לר' יעקב אבן צור, רב
בפאט. תא"ה"ת תע"ה.

משפט ליעקב הל' דינים ושו"ת, לר' יעקב הכהן
מעסקין. ראה אבן יעקב.

משפט צדק לר' מאיר מלמד תלמיד מהר"י בן
עזרא [ע' משא מלך]. נ"י עם הרש"ן והרח"ש.
תא"ה"ת שס"ה.

משפט צדק על חוי"מ, לר' מנחם מענדל טאנעס.
ראה אבני צדק.

משפט שלום על חוי"מ, לר' שלום מרדכי הכהן
שחאוראן. ראה שו"ת מהרש"ם.

משפטי עוזיאל לר' בן ציון מאיר חי עוזיאל,
רב ראשי וראש"ל בא"י. נד' תרצ"ה.

משפטי צדק לר' שמואל בארמיואן, מחיר
ירושלים, נ"י עם מהר"ם בן חביב. נפ' תלי"ב.

משפטי שמואל לר' שמואל קלעי, מרבני ארטא,
חתן בעל בנימין זאב ותלמיד הרד"ך, נ"י עם
הרש"ם והרדב"ז. תא"ה"ת רצ"ח.

משפטים ישרים לר' שלמה חסון. ראה בית
שלמה ולר' שמואל גאון, שו"ת עם מהר"י

באסאן והבני אהרן. תא"ה"ת תי"ג.

משפטים ישרים לר' רפאל בירדוגו מרבני מכונא.
נפ' תקפ"ב.

ס

סדורו של שבת לר' חיים טורער, רב בטשטוביץ, ואח"כ בצפת. נד' תקע"ג.

סדר אליהו רבא וזוטא לר' אליהו אלמאנדארי, מרבני קושטא, תלמיד הרב פני משה בנבנשתי. תאה"ת תניה. וראה מכתב מאליהו.

סדרי טהרה על ה' נדה, לר' אלחנן אשכנזי, אב"ד ור"מ שאטלאנד, ובתקצ"ז נתמנה לאב"ד בעיר בוגא למאות מקום אביו.

סוגה בשושנים לר' מרדכי מרגליות. רב בעיר אלקושט, וויטנא. נד' תרנ"ז.

סם חיי לר' חיים עשהאל, מרבני שאלוניק, והי גם בירושלים, כמבואר בסימן א'. תאה"ת תמ"ו.

סמא דחיי לר' חיים יעקב מצפת. תלמיד מהר"ח אבאלעפאי. נד' תצ"ז.

סמא דחיי בענין אפית המצות, מר' אפרים סטניסלבקי, רב במאסקובקא. נד' תרנ"ו.

סמיכה לחיים לר' חיים פאלאגני. ע"י גנוי חיים.

סמ"ג (ספר מצות גדול), מרבני משה מקצו, תלמיד רבי יהודה החסיד, והר"ש משאנץ, ובעל התרומה. בעשין ג' כתוב תאריך תתקצ"ו.

סמ"ק (ספר מצות קטן), מרבני יצחק בן יוסף מקורביל, חתנו של רבינו יחיאל מפריז, גיסו של המרדכי. נס' ה' ל'.

ספר החיים על או"ח ודיני סת"ם, מר' שלמה קלוגר, וראה האלף לך שלמה.

ספר הישר לרבינו תם.

ספר המקצועות מרבני שמשון מקינון, מבעלי התוספות האחרונים, בזמן הר"ן.

ספר התרומה מרבני ברוך מגרמיוא, תלמיד ר"י הזקן, והוא החתום בתוס' ובחים בכמה מקומות בשם ברוך. (שה"ג מע"ג אות ל"ח).

ספר התרומות לרבינו שמואל בר' יצחק תלמיד הרמב"ן. היה בשנת ד' תתקפ"ה (שה"ג).

ספר חסידים מרבני יהודה החסיד, תלמיד ר"י הזקן מבעלי התוס', ורבו של הסמ"ג.

ספר יהושע לר' יהושע העשיל באב"ד, אב"ד טארניפאל. תאה"ת תקס"ה.

ע

עבד המלך לר' עובדיה הדאיה. ע"י ישכיל עבדי.

עבודת הגרשוני לר' גרשון אשכנזי אב"ד ניקלשבורג וינא ואח"כ אב"ד ור"מ במיץ, חתן בעל צ"צ (הישן). נס' תס"ג.

עבודת הלוי לר' אריה ליכוש הורוץ. ע"י אוריין תליתאי.

עבודת השם לר' שמואל מאטאלון ר"מ בשאלוניק. נס' תרנ"א.

עבודת משא לר' יהושע אברהם יהודה אב"ד ור"מ באיומיר. נס' תר"ט.

עדות ביהוסף לר' יוסף אלמושנינו אב"ד ור"מ בילוגרא. נס' תמ"ט.

עדות ביהוסף לר' יהוסף ריזין אב"ד סלונים. נד' תרכ"ו.

עדות ביוסף לר' יוסף שאול נאטאנון. ראה שואל ומשיב.

עדות ביעקב תשובה בעיני ירושה לר' יעקב ששפורטש. ע"י אהל יעקב.

עדות ביעקב לר' יצחק יעקב ריינצס רב בלידא. נד' תרל"ב.

עוגת אליהו לר' אליהו בר' משה ישראל. ע"י אדרת אליהו.

עוללות הכרם לר' שלמה אמאדיליו. ע"י כרם שלמה.

עולת אי"ש לר' יעקב שאול אלישר. ע"י ישא אי"ש.

עולת יצחק לר' יצחק ציוני אב"ד רעזיצא. תאה"ת תרכ"א.

עולת שבת על ה' שבת לר' שמואל בר' יוסף מייני קראקא. הובא במגן אברהם על או"ח.

עולת שמואל לר' שמואל פלורנסיני אחרון. תאה"ת תע"ט.

עולת שמואל לר' שמואל יהודה ליב קוידער מסראג. בזמן הנו"ב.

עולת תמיד על או"ח לר' שמואל בר' יוסף. ע"י עולת שבת.

עונג התורה על סי' י"ז מאה"ע, לר' יצחק האלפערן רב בבאריסלאב. נד' תרמ"ד.

עונג יו"ט לר' רפאל יו"ט ליפמאן האלפערן אב"ד ביאליסטאק. נס' תרל"ח.

עזרת ישראל לר' רפאל ישראל איסר שטרא ממעזריטש. נד' תרנ"א.

עזרת נשים לר' משה בן חביב. ראה גם פשוט.

עזרת נשים תקיע לר' מאיר טויערזורגר רב ומו"צ בבריסל. נד' תש"י.

עטרות יהושע על אהע"ז עד סי' י"ג לר' ירוחם פישל בר' יהושע מביאליסטוק. נד' תרמ"ב.

עטרת חכמים לר' ברוך פרענקל תאומים. ע"י ברוך טעם.

עטרת טוביה לר' טוביה יהודא טכיומי. ע"י ארץ טובה.

עטרת יצחק לר' יצחק אייזיק משאחל. ע"י נטעי נעמים.

עטרת ישועה לר' יהושע הורוץ אב"ד זיקוב. תאה"ת תרל"ג.

עטרת צבי לר' צבי בר' נפתלי הירץ אשכנזי רב בהאלבערשטאט. נס' תק"ח.

עטרת צבי לר' צבי בר' עזריאל. ע"י בית לחם יהודה.

עטרת צבי על שו"ע או"ח. לר' צבי הירש בר' יוסף טוכסירר. ע"י נחלת צבי.

עטרת צבי לר' אפרים אליעזר צבי הירש חרל"פ, רב במעזריטש. תאה"ת תקס"ו.

עטרת שלמה על יו"ד לר' יעקב גלייזטץ הרב דסעמלין. בקונט' השמועות יש תאריך משנת תקכ"ב.

עטרת שלמה (לחור"מ סי' כ"ד), לר' נחמן שלמה הלוי, אב"ד ואמושטש חוש ואח"כ אב"ד לעדת אשכנזים בירושלים. נס' תר"א.

העיסור לרבינו יצחק בן אבא מארי. הי' בשנת ד' תתקל"ט.

עין הבדולח לר' חיים צבי מאנהיימער אב"ד אונגוואר. נס' תרמ"ו.

עין יצחק לר' יצחק אלחנן ספקטור. ראה באר יצחק.

עין משפט לר' עזרא בר' רפאל מרדכי מלכי, ע"י מלכי בקודש.

עין תרשיש לר' יהושע זעליג תרשיש מקעלם. נד' תרצ"ז.

עיני דוד לר' דוד אמאדו, מחור"ר איזמיר והתיישב אח"כ בירושלים. נס' תקצ"ב.

עם מרדכי לר' מרדכי עזראן ובו פס"ד לענין עגונה דומ"ץ ביפו ומחור"ר ירושלים. נד' תרצ"ג.

עמודי אור לר' יחיאל העליר אב"ד סובאלק. נס' תרכ"ב.

עמודי אש לר' אברהם שמואל בר' יהודה אב"ד סקידל ואיישישאק. נס' תרכ"ט.

עמק ברכה לר' דוד טרידמאן. ע"י שאלת דוד.

עמק הלכה לר' יהושע בוימל, אב"ד סעלעטין (ביק"בנה), ואח"כ רב בחילאמסבורג. נד' תרצ"ד.

עמק המלך לר' מנחם עזריה מאיר קאסטלניבו. דומ"ץ פודובא וליהרנו, חי תקל"ב—תר"ז.

עמק שאלה לר' מרדכי דב רב ואדמו"ר בהארנאסטייפלע. חתן בעל דברי חיים מצאנז. תאה"ת תרל"ו.

עמק יהושע לר' יהושע אייזיק בר' יחיאל. ע"י נחלת יהושע.

עני בן פחמא לר' ישראל ניסן קיפערשטאן. רב בעיר מאקאווא. נד' תרפ"ח.

פסקי הלכות הלי אשיות עם באור יד דוד לר
דוד פרידמאן. עי שאלת דוד.

פסק על צגונה לר יעקב פולאק. נד שניד.

פסק על ענין גט בויניצאה וגם בענין תענית
בכורים בעיט שחל בשבת, לר משה
פרויניצאלי, מרבני מנטובה, תאהית שכיד.

פסקי ריקאנטי האחרונים לר יעקב חי
פריקאנטי, רב בכמה קהלות באיטליא. נד
תקע"ג.

פעמוני זהב על חו"מ לר רפאל אנקאוזה. עי
קרני ראם.

פקודת אלעזר על או"ח ג"ח, לר רפאל אליעזר
הלוי ליד רבאט. עלה לאיי ינפ שם תרמ"ו.

פקודת אלעזר לר אלעזר לעז רב באוהעל
ואונגוואר. נפ תרע"ח.

פרדס דוד חי ש"ס, ושם שו"ת מחתנו ר יעקב
שמואל אב"ד מדינת שוארצואלד. נד תקמ"ו.

פרדס הבינה ח"ב בשם מסעי משה, לר משה
בר אהרן אהרנסאן מ"מ דעיר מיר. נד תרס"ו.

פרדס רמונים על הלי נדה, לר משה יצחק
אביגדור אב"ד שקלאה. נד תרכ"ט.

פרדס רמונים לר יואל כ"ץ אב"ד ערדעה. נד
תרצ"ו.

פרח מטה אהרן לר אהרן הכהן טרחיא מרבני
שאלוניקי. תאהית תל"א.

פרח שושן לר ישועה שבאבו ידיד ויין. תלמידו
של בעל גינת ורדים. נד תצ"ב.

פרחי האביב לר ישראל חיים דיכעש, מרבני
ליטא ואח"כ במאנשטטר באנגליה. נד תר"ל.

פרי האדמה לר רפאל מיוחס. עי מובח אדמה.

פרי הארץ לר ישראל מאיר מורחי, מרבני
ירושלים. נד תפ"ו.

פרי הדר לר אביגדור מרדכי הכהן אב"ד בעיר
אסטרק, מח"ס קרבן תודה על סדר מועד.
נד תרכ"ח.

פרי תתג על הלי פסח. לר אברהם ברודא אב"ד
ברעזנא (הונגריא). נד תרל"א.

פרי העץ על ירד לר אלתר יחיאל נעכנצאהל.
עי מנחת יחיאל.

פרי השדה לר אלעזר דייטש רב בהאנשוויץ
ובאנייטאד. ח"א נד תרס"ו.

פרי חיים לר חיים יהודה ליב הלוי עפשטיין
רב בכמה קהלות ובסוף ימיו בעיר קאלשין.
תאהית תקצ"ח.

מרי יעקב על הלי קדושין לר יעקב קאפשטיין.
עי בית לוי.

פי שנים לר בנימין נכון בן הנחמה בכסף, נפ
תקמ"ה, ולר חיים מרדכי זורנאה ראב"ד
בירושלים. נפ תקנ"ט.

פירושא איברא לר יוסף אליהו הענקין. נולד
תרמ"א. רב בכמה קהלות ברוסא, ואח"כ רב
בגוארק.

פליטת בית יהודה לר יהודה לירמא, תלמיד
מהרי" באסאן (ע"ע ב"שו"ת"), ורבו של ר
שמחה בעל שמות גיטין. (נד ת"ו).

פליטת בית יהודה לר יהודה עייאש. עי בית
יהודה.

פנות הבית לר אברהם טיקטין אב"ד גלאנז
וברעסלוי. נפ תקמ"א.

פני אברהם לר אברהם אבלי ועלענפריינד, רב
בקאשווי. נד תרל"ט.

פני אהרן לר אהרן אמארייליו בן בעל כרם
שלמה ואמארייליו, תאהית ת"ט.

פני אריה לר אריה ליב ברעסלא, שריט עם בעל
הפלאה ובית מאיר. נד תק"ן.

פני אריה (קונטרס ב' תשרי על או"ח נלוה
לשו"ת בר ליואי מהוו"ת) לר אריה ליבוש
הורוויץ אב"ד הכר ליואי. אב"ד סטאניסלב, נפ תר"ו.

פני דוד לר דוד טאפו, רב בבגדד ואח"כ ראב"ד
בירושלים. נפטר תרפ"ו.

פני הבית על חו"מ לר אברהם ענתיבי. עי
אהל ישרים.

פני יהושע לר יהושע אב"ד קראקא בעל פגיני
שלמה, זקנו של הפני על הש"ס. נפ ת"ח.

פני יהושע תנודלי. עי שני המאורות הגדולים.

פני יהושע חי על מסכתות הש"ס. לר יעקב
יהושע אב"ד מין ופסד"ב. נפ תקס"ו.

פני יוסף על הלי רבית והלי פסח. לר יוסף
חנינא ליפא מייזלש רב בסרעמישלא, מח"ס
קו"ע למתירל ותפארת יוסף שו"ת. נד תר"ו.

פני יצחק ו"ח. לר יצחק אבולעפסא. רב בדמשק.
בצפת וטבריה. ח"א נד תרל"א.

פני יצחק לר יצחק חרין. בשנת תר"ל אב"ד
סאמבור.

פני לוי לר נפתלי יוסף הלוי פריינד אב"ד ראואן.
גוי"נ עם בעל אבני גזר. נד תרס"ו.

פני מבין על שו"ע או"ח, לר נתנאל פריד הכהן
אב"ד איזאראש. נד תרע"ג.

פני משה לר משה נובנשט מרבני קושטא. נכדו
של הראנית. נד תכ"ט.

פני משה על אה"ע לר משה אב"ד קלעהאן. נד
תקע"ח.

פנים מאירות ג"ח, לר מאיר אב"ד איזנשטאט.
נפטר תקי"ז.

ענף עץ אבות (נלוה לס' מקור מים חיים ח"ב).
לר אהרן בר מאיר מברסק, זקנו של מהרי"ם
פאדואא אב"ד בריסק. תאהית תקנ"ח.

ענף עץ אבות (נלוה לס' מאמר מרדכי) לר
דובער מענקעס, רב בויטאמיר. נדפס תר"ט.

עצי אלמוגים לר נח חיים צבי אב"ד אה"ו
מחבר עצי ארזים. נד תקל"ט.

עצי ארזים על אה"ע. עי עצי אלמוגים.

עצי הלבנון לר יהודה ל צירלסון. עי גבול
יהודה.

עצי חיים לר חיים צבי סיטלבוים אב"ד סיגעט.
נפטר תרפ"ט.

עצי לבונה לר ניסן מויז בדובנא. עי מעין גנים.
עצמות יוסף על מס' קדושין לר יוסף י' עזרא.
עי משא מלך.

ערוגות הבושם לר אריה ליבוש בלחובער רב
בעיר ואסלאב, מח"ס שו"ת שם אריה ותלמיד
בעל שער המשפט. נד תר"ל.

ערוגות הבושם לר משה גרינחאלד אב"ד חוסט.
נפ תרע"א.

ערוך השלחן לר יחיאל מיכל עפשטיין אב"ד
גובהרדוק. ח"א נד תרנ"ז.

ערוך לגר על מסכתות לר יעקב יוקב עטלינגער.
ראה בכורי יעקב.

ערך השלחן לר יצחק טייב אב"ד ור"מ דתוניס.
ח"א נד תקנ"א.

ערך לחם לר יעקב קאשטרו (מהריק"ש). עי
אהלי יעקב.

ערך שי לר שלמה יהודה טאבאק ראב"ד סיגעט,
מח"ס תשורת שי. נפ תרס"ח.

עשר תעשר כהלי תרומות ומעשרות, לר יוסף
צבי הלוי. עי אמירה נעימה.

פ

פאר הדור שו"ת הרמב"ם, ובסופו קצת תשו'
מגאונים קדמונים אחרים.

פאר עץ חיים לר חיים בר אברהם קרוזר מויז
בקובנה. בהסכמת הגרי"א ספקטור והגרי"ל
דיסקין. תאריך ההסכמה תרכ"א.

פאת השדה לר ברוך עקפעלד רב בטשום. נד
תרמ"ב.

פורת יוסף על מס' יבמות כתובות לר יוסף
תאומים בעל הפרי מגדים על או"ח ויו"ד.
נפ תקנ"ב.

פורת יוסף לר יוסף אלפאנדרי מדיני קושטא.
נד תרכ"ה.

פחד יצחק לר יצחק לאמפרוניטי מרבני סירארה.
נפ תקי"ז.

פרי יצחק לר יצחק בלאזער רב בסטרבורג, נד תרמ"א.

פרי עץ חיים לר חיים אביגדור ליד קושטא, נד תק"ב.

פרי צדיק לר רפאל יודיה שלמה צדור, רב בארגיל, (נפ' תצ"ח).

פרי תאר או פירות גינוסר על יו"ר, לר חיים בן עטר בעל אור החיים עה"ת, נפ' תק"ג.

פרי תבואה לר יהודה ליב מרגליות אב"ד בוזנאב שעברשין ופסדיא, נד תקנ"ו.

פרשת מרדכי לר מרדכי באנעס, ע"י באור מרדכי.

פתח בית דוד והוא בית דוד לר יוסף דוד, ע"י בית דוד.

פתחי עזרה על אהע"ז לר פתחי וארנבלאס מו"ץ בורשה, נד תרס"ג.

פתחי שערים להג"ל.

פתחי תשובה על או"ח לר ישראל איסר איטרלן מו"ץ ביולנה, נד תרל"ה.

צ

צבי גאון יעקב לר צבי יעקב אופנהיים אב"ד ור"מ בקעלס, נפ' תרפ"ו.

צבי וחמיד לר צבי הירש רוזאנסקי מוילנא, נד תרע"א, רב בויניפעק ויוטיקא (איה"ב).

צבי תפארת לר צבי הירש שפירא, ע"י דרכי תשובה.

צדק ומשפט (חור"מ ודיני קים ל'), לר משה טארדו, ע"י הוראה דב"ד.

צדקה ומשפט לר צדקה חוצין מרבני אר"צ ואח"כ רב בגדה, נפ' תקל"ג.

צדקת הצדיק (ע"ד תמונת אות צ') לר ארי' ליב טרידמן מח"ר ירושלים, נד תשי"ד.

צור יעקב לר אברהם יעקב הורביץ הי"ד, רב במראבוזנא ור"מ בשיבת חכמי לובלין, נד תרצ"ב.

צור תעודה לר מנצור מרוזק מח"ר אר"צ וירושלים, נד תקמ"ז, ע"צ קרבן אליצור.

ציוני לר אהרן זעליג ציוני אב"ד לוצין (לטחיא), נד תרל"ה.

ציץ הקדש לר יהושע צבי מיכל שפירא מגדולי ירושלים, תלמיד בעל זית רענן, נפ' תרס"ו.

צל הכסף ביה, לר אברהם בנכנישטי באטיניו, רב בשלוציק, תאה"ת תר"ז, בח"ב מחלקה ב' תש"י מצדו ר' חיים שמואל באטיניו מרבני שלוציק, תאה"ת מתקצ"ה.

צלחא דאברהם לר נפתלי הערץ יענער (לערנער), ראב"ד ומו"ץ בקראקא, נד ת"כ"ח.

צמח השדה לר אליעזר חיים דייטש, ע"י פרי השדה.

צמח צדק לר מנחם מגדל אב"ד ניקלסבורג, בזמן הש"ך, נפ' תכ"א.

צמח צדק לר מנחם מגדל שניאורזאן, אדמו"ר ורב בלובביץ, נפ' תרכ"ו.

צנצנת מנחם לר מנחם מגדל, תלמיד ר' השיל רב טיאנשטוב, נד ת"ס.

צפנת פענח ד"ת, לר יוסף ראזין אב"ד דוינסק, נפ' תרצ"ו.

צדור החיים לר חיים יעקב מח"ר צפת, ע"י טמא וחי.

צדור החיים לר שמואל שמעלקא אב"ד סעליש ותוסט, נד בשו"ת ח"ס אהע"ז ח"א ס"י קט"ו, נפ' תרל"ה.

צדור הכסף מר אברהם באטיניו רב בשלוציק, תלמיד בעל כרם שלמה, נפ' ת"צ.

ק

קב זהב לר דוד צבי זעהמאן ראב"ד חקלא, נד תרנ"ט.

קב נקי ה"ל וסדר גיטין, לר אברהם דוד לאזאוס אב"ד גיקאלאיעב, נד תרכ"א.

קדושת יו"ט לר יו"ס אלגאזי, ע"י שמחת יו"ס.

קדושת יו"ט לר יום טוב ליפמאן אב"ד קאפולין, נפ' תקנ"ה.

קדושת יו"ט (בענין יו"ט ב' דגליות) לר ישראל משה חזן, ע"י כרך של רומי.

קדשי דוד לר דוד חיים שמואל חסון, ע"י חסדי דוד.

קהלת יעקב (ערכים) לר ישראל יעקב אלגאזי, ע"י אמת ליעקב.

קהלת יעקב לר יעקב ב"ר יצחק אלבעלי, מרבני איזמיר, נפ' תקל"ד.

קהלת יעקב (לחלק משו"ע אהע"ז ואו"ח), מר יעקב אב"ד ליטא, ע"י בית יעקב.

קהלת יעקב לר יעקב אב"ד קארלין, ע"י משכנות יעקב.

קהלת יעקב (כמה חלקים) לר יעקב קניבסקי, ע"י אישת צדק.

קהלת מנחם (שו"ע) לר מנחם לעבאקאוויץ, אב"ד מראשניץ, נד תרע"ד.

קובץ עץ החיים שו"ת ועוד מחכמי הדור, יו"ל ע"י ר' דוד טעביל אפרתי, נד תרמ"ד.

קול אליהו בית, לר אליהו ב"ר משה ישראל, ע"י אודת אליהו.

קול אריה לר אברהם יהודה הכהן אב"ד מאד, מתלמידי הח"ס, נפ' תרמ"ד.

קול אריה לר ארי' ליב יעלין אב"ד בילסק, בעל יפה עינים בש"ס וילנה, נד תרל"ב.

קול בן לוי לר רפאל ב"ר אליהו הלוי, תלמיד בעל בתי כהונה, נד (לאחר פטירתו) בש"י תס"ז.

קול גדול לר משה ק' חביב, ע"י גט שטוט.

קול הרמ"ז (דיני סת"ם) לר משה זכות, ע"י שו"ת הרמ"ז.

קול יהודה לר אלתר שפירא, ע"י בית יהודה.

קול יעקב לר יעקב שאול ב"ר חנניה אב"ד אומיר, תלמיד בעל בתי כהונה, (נד' תק"כ).

קול יעקב לר יעקב משלם גינצבורג רב בנורא הומורא (רומניה), נד' תרצ"ה.

קול יעקב (סת"ם) לר יעקב סופר, ע"י כף החיים.

קול שחל לר אברהם נתן נטע מייזליש, אב"ד וישניץ, נכד השאגת ארי' הראשון ונדעס בצדו, ע"ש. תאה"ת תצ"ב.

קול תורה קובץ יו"ל בירושלים ע"י ר' שמואל אהרן ור' בן ציון שזורי.

קול תחנה קול טחנה (בענין רחים של קסור לטחינת קמח לפסח), לר רפאל חיים משה ק' נאיר, רב בגיבראלטאר, נד' תרע"ב.

קונטרס היתר עגונה לר ישראל זאב מינצברג, דומ"ץ בירושלים, נד' תרפ"ה.

קונט' הלכה למשה (ה"ל שחיטה), לר משה שמואל גלאזנר, אב"ד קלויזנבורג, נד' תער"ב.

קונט' מצה שמורה וענין חמץ נוקשה, מהג"ל.

קונט' מקוה טהרה (בענין ווחלת), לר חיים משולם קויפמן הכהן, אב"ד פולטוסק, נד' תרע"ו, חיבר עוד מעשה רקם.

קונט' עגונה לר צבי ארי' ליב לוריא, בתרס"ב נתמנה לרב בקאפאצאוא.

קונט' עגונות (ע"ד גט בכתב הבעל במקום ענין), אוסף תשובות מרבני הדור, ע"י ר' אהרן מענדל הכהן רב בקה"ל, (נד' תרפ"ד).

קונט' עגונות למוהר"ל מר' יוסף חנניא ליפא מייזליש, נד' תרס"ו, חיבר גם פני יוסף.

קונט' עיגונא דארתאא למהר"ש, ע"י שו"ת מהר"ש.

קונט' ר' חיים יונה תאומים, דיני דגרמי ועדות, (נד' תס"ג).

קונט' שליחות בתרומה לר ישראל זאב מינצברג, ע"י היתר עגונה, (והשוה דברי זיו).

קונט' תקון עולם (ע"ד גט כאמצעות הדאור), להר"ש קלוגר, ע"י שו"ת טהרה.

קונט' תקון עירובין לר יעקב מליטא, ע"י בית יעקב, נד' עם קונט' ר' חיים יונה, בתרנ"ו.

שאגת אריה לר ארי לייב אביד דולחין ופיץ,
בעל טורי אבן על כמה מס. נד תקס"ג

שאגת אריה ותחדשות. להג"ל.

שאל שאל לר שאל כרוך מניטרא אביד
מגדורף, ובעת"ר בקראלי.

שאלות משה לר משה ראזין רב בליטא וברוקלין,
בעל "גור הקדש" לכמה מסכתות. נד ת"ש.

שאלות שמואל לר שמואל אביגדור חוספא
אביד דקלין, בעל פנחת בכורים על התוספתא.
נד תר"ח.

שאלות דוד לר דוד פרידמן אביד פינסקערלין,
בעל פסקי הלכות עם באור יד דוד תא"ת
תרכ"א.

שאלות יעב"ץ לר יעקב (בהג"ר זכ"י) עמדין
בן החכ"צ. חי תנ"ז — תקל"ו.
שאלות יעקב לר יעקב סג"ל פראגער רב באדא,
חתן המהר"ם שיק. נד בתרס"ו.

שאלות שלום לר שלום טויבש אביד באסשאן.
תא"ת תר"ל.

שאל האיש לר יעקב שאל אלישר רב ראשי
וראשאל"צ בירושלים. נפ" תרס"ז.

שאלה ותשובה (קונ' ע"ד היתר עגונה) מב"צ
לונדון ע"י ר' יחזקאל אברמסקי הראב"ד דשם,
בעל "חזון יחזקאל" על התוספתא. נד תש"ו.

שאלות ותשובות

כולל הספרים הנקראים ע"ש המחבר בהוספת
"ש"ת", וגם כמה מהנודעים בשם המחבר, אף
שיש להספר שם בפני עצמו, לפי א"ב של עצם
שמות המחברים, בהורדת אותיות התא, או לפי
שם הספר. כמו: מהר"א ששון ב—א, ש"ת ב"י
ב—ב ש"ת פון השמים ב—מ, ופ"ע: תשובות

מהר"א ששון (תורת אמת) לר אהרן ששון, רב
בשלוניק ובקושטא, בזמן הרשדים והרש"ך, רבו
של המהר"ש. תא"ת שני.

מהר"א לר אברהם בנימין זילברברג, מו"ץ
ור"מ בורשה ואביד פיסבורג. נד תש"א.

מהר"א לר אהרן פריד. ע"י אומר לציון.

מהר"א לר אליהו חיים, רב בקושטא, בזמן
מהרש"ם. תא"ת משנת שליט. וע"ע מימ
עמוקים.

הר"א לר אליהו מורחי רב בקושטא וראש רבני
תוגרמה בסוף המאה ה' לאלף ה', שקו"ט
עם מהר"ם אלשקר ומהר"י ח' חביב, מובא
כמ"ס בב"י, ומובא במהרי"ק בשם ר"א פונס.

הר"א ח"ג, לר אלכסנדר סנדר מרגליות, רב
בסנטוב, רבו דודו של הגר"א מרגליות בעל
בית אפרים, ושקו"ט עם בעל קצוה"ת. תא"ת
תקל"ו.

הר"א אליהו הכהן, מרבני איזמיר, בעל שבט
מושר. נפ" תפ"ט.

ראש יוסף (ב"ח אריה חיים), לר יוסף איסקאפה
רב באומיר. נד ת"ת.

ראש לראובני לר ראובן הלוי אביד דגבורג
נפ"ט תרמ"ז.

ראש מנשה לר מנשה גרוסברג, ע"י דגל מנשה.
(וכולל ש"ת עם הגר"ח ברלין).

ראש משביר לר יוסף שמואל פודאליאנו מרבני
שלוניק, תלמיד הר"ם אמריליו, תא"ת תק"ג.
ראש פינה (הל' פליחה, ותש"ו ע"ד שני לעריות),
לר זאב טורבאזין רב בקראן. נד תרל"ט.

ראשון לציון (לח"ד מס"ר ר"מ וכללי ס"ס),
לר חיים ח' עשר. ע"י פרי תואר.

ראשי בשמים לר משה יואל הכהן גוריון, אביד
אניקס (ליטה). נד תרמ"ה.

ראשית בכורים לר בצלאל ברי"ם הכהן. מגדולי
המו"ץ בוילנה. נד תרכ"ט.

רב ברכות מר יוסף חיים בר' אליהו רב בבבל,
והיבר הרבה ספרים. נד תרכ"ח.

רב דגן כ"ח, לר יצחק הלוי מרבני קושטא. נפ"ז
עם בעל משנת ר"א די טולידו. (נד תרכ"ב).

רב פעלים ג"ח לר יוסף חיים בר' אליהו. ע"י
רב ברכות.

רביד הוזב לר זאב האלף אברך אביד מאויק
(ליטה). נד תרנ"ח.

רבנו ירוחם בר' משלם מפרובינציא. נתחבר
ה"א צ"ה. תלמיד הרא"ש, ותלמיד רבנו
אברהם תלמיד הרשב"א.

רוח חיים (אה"ע חיים) לר חיים פאלאג'י.
ע"י בני חיים.

רועי ישראל ש"ת מר רבנים, מר יהודה בר'
ח"ט קצין, רב ור"מ באר"צ, חי תת"ס—תקמ"ד.
מר שלמה לאנדאו, מחבר בית דין של
שלמה, ע"ש. ומבני ר' אפרים לאנדאו מחבר
דגל מחנה אפרים. ע"ש.

רוקח מרבנו אלעזר מגרמיזא. תלמיד רבנו יהודה
החסיד. נולד בערך ה"א תתק"כ, נפ" תתקצ"ח.

ריב"ש ע"י ש"ת.

רית שדה לר שמעון חזקיה הכהן פאריז. נד
תצ"ח.

רמ"ע מפאנו, ר' עקיבא איגר רשב"א,
רשב"ש, רש"ך. ע"י ש"ת.

רשמי שאלה לר ישראל משה אביד קארניק
באשכנז. נד הקצ"א. בהסכמת רעק"א ובעל
פתח הבית.

ש

שאגת אריה (וקול שחל) לר ארי יהודה לייב
אביד קראקא ובריסק, נכד הב"ח וכן חורגו
של הס"י, ומסכים עמו בתש"ו ס"י ב. תא"ת
תל"ח. וע"י קול שחל.

קנ"ט תקנת עגונות לר צבי מיזליש. ע"י בני
צבי.

קנאות סופרים (תש"ו על ההשנות לחיבוריו) לרש
קלוגר. ע"י האלף לך שלמה.

קנאות פנחס לר פנחס שטיין אביד מ"ס מיקלאש.
נפ" תרש"ו.

קנין הגוף ה' גיטין, לר נתן עמרם. ע"י משבצות
זהב. נד תק"צ. כהנ"ס מר' אלי ששון, נד
תרנ"ג.

קטת הסופר (סת"ם) לר שלמה מאגפריד. נד
תקצ"ה. ע"י אהלי שם.

קצור שר"ע. מגיל.

קצות החשן לר אריה לייב הכהן. ע"י אבני מלואים.

קצות השלחן קצור שר"ע הרב מלארי, והוספות
בשם בדי השלחן, מר' אברהם חיים נאה מו"ץ
בירושלים. נפ" תשי"ד.

קקיון דיונה (אעה"ז ס"י י"ז), לר יונה תאומים
אביד ור"מ בגמירוב מ"ץ ועוד. נפ" תכ"ט.

קרבן אליצור לר מנצור מרוק. נד תקל"ו. ע"י
צור תעודה.

קרבן אשה לר אליהו שמעא הלוי מחור אר"צ.
נפ" עם מהרמב"ם.

קרבן ראשית לר יהודה לייב מרגליות. נד
תקל"ח. חיבר גם פרי תבואה.

קריאה הקדושה לר יהודה יודל ראזענבערג.
ע"י דרשה צמר ומשתים.

קריית ארבע לר יצחק אקריש מחכמי קושטא,
נפ" עם בעל פורת יוסף אלפגור, ועם בעל
משנת ר"א די טולידא. תא"ת תר"א.

קריית חנה מר גרשון קובלענץ מו"צי מ"ץ,
תלמיד השב"י. (נד תקמ"ה).

קריית מלך רב ב"ח לר יהודא גבון, מרבני
קושא ואח"כ בירושלים, בן המחנה אפרים.
נד תקי"א.

קריית ספר (הל' ס"ח) לרבנו מנחם לבית פארי
(המאירי). נפ" ה"א ס"ו.

קריית ספר להבב"ט. ע"י ש"ת מב"ט.

קרן לדוד לר אליעזר דוד גרינזאלד, אביד
סאטמאר ועוד. נפ" תרפ"ח.

קרני ראם לר רמאל אנקאה ויין ופו"ץ בסאלי
בארץ המערב. תא"ת מתרמ"ב. חיבר גם
תעופות ראם, ופעמוני זהב לחו"ם.

קרני ראם לר אהרן משה טויבש. ע"י תעופות
ראם.

ך

ראב"ן. ע"י אבן העזר.

ראש אפרים (י"ד) לר אפרים זלמן מרגליות.
ע"י בית אפרים.

מהר"ל לר ארי ליב צונץ. עי גט מקושר.
הרה"ש מרבנו אשר בר יחיאל. נפ' היא ס"ח.
בית חדש לר יואל סירקיש אב"ד בריסק וקראקא,
בעל פ"י ב"ח על תורה. נפ' ת'.
ב"ח החדשות מהג"ל.

בית יוסף לרבנו יוסף קארו, מרן הב"י נפ' שלה.

ר' בצלאל אשכנזי, מחבר השטי"מ, תלמיד הרדב"ה, נפ' ש"ן.

הריב"ז (אריה יודן), לר בצלאל ואב שאמראן אב"ד באקוי (רומניה). נפ' תרס"ט.

ר' ברוך אנג'ל מרבני שלוניק, במחצית הב' למאה הרי.

הגוונים. ת' חשו קצרות מגאני קדמאי.

גונוני בתראי. אוסף תשו' מהתוי"ט הבי"ח הטי"ז וע"ה.

רד"ך לר דוד כהן מקרסו, בזמן הרי"א מורחי ומהרי"ב כי רב, רבו של בעל משפטי שמואל, מובא בב"י.

רדב"ן לר דוד י' זמרא, רב במצרים בירושלים וצפת, רבו של הרבצ"א. נפ' בערך של"ב כבן ק"י.

הרד"ד לר דוד דוב מיוזליש אב"ד לאסק, תאה"ת תר"ט.

הרד"מ לר דוד מאיר מעדער, ע' אמרי דוד.

הר"ך לר יחיאל מיכל הובנער אב"ד גינוב וגליל סטניסלב. נר תרנ"ח.

מהר"ח אור זרוע לרבנו חיים בן רבנו יצחק בעל האו"ז, והי' בזמן הרשב"א.

ר' חיים בנבנשתי בעל כנסת הגדולה. ע"ש.

ר' חיים כהן רמפורט, אב"ד לבוב. נפ' תקל"א.

מהרח"ש (ס"א הוא קנ"ו עיגונא) לר חיים שכני מרבני שלוניק, תלמיד מהר"א ששון ומכית דינו, ושק"ט עם מהריט"ץ ומהר"מ גלנטי הוקן. תאה"ת שס"ב. חיבר עוד תורת חיים.

מהרי"י (יהודה הלוי) מינץ אב"ד ור"מ בפדובה, נזכר בשו"ת מהרי"ק ובהר"א מורחי. וז' יותר ממאה שנה ונפטר רס"ח.

מהרי"י (יהודה) אסאד. (הנקרא גם תשו' מהרי"א ויהודה יעלה). אב"ד סערדואלי, תלמיד הגר"ם בנעט בעל פרשת מרדכי. נפטר תרכ"ו.

הריב"ד (אריה יודן), לר יהודה ליב פרידמן ראב"ד פרסבורג, נחמנה לדין בתרנ"ה.

מהרי"ל דיסקין לר משה יהושע יהודה ליב דיסקין אב"ד בריסק. נפ' בירושלים בתרנ"ח.

מהרי"א"ץ לר יהושע אהרן צבי שוסבורג אב"ד מארגנשטען, תלמיד הח"ס. נפ' תרמ"ט.

מהרי"ט (י"ט) צהלון מחכמי קושטא, תלמיד הב"י והמבי"ט. תאה"ת משנת ש"מ, והסכים עמו מהר"מ אלשיך (בס"י ל"א).

ר"י (יוסף הלוי) מיגאש תלמיד הרי"ף ורבו של הרמב"ם. נפ' ד"א תתק"א.

מהריב"ל לר יוסף י' לב רב בשלונקי, בזמן הב"י ומהרשד"ם, והכ"מ בהל' גירושין העתיק תשובותיו. תאה"ת משנת ש"ג.

מהרי"ט לר יוסף מטרנאי מרבני קושטא, בן המבי"ט. תאה"ת משנת שני"ז.

מהרי"ק לרבנו יוסף קולון מרבני מנטובה ופדובה. נפ' ר"מ.

מהרי"י (יוסף) קצבי (רב יוסף) מרבני קושטא בזמן הפני משה (בנבנשת) או אחריה. תאה"ת תכ"ט.

ריב"ם (יוסף) שגייטויד רב בסרידונטל, (גרמניא), תלמיד ר' נתן אדלר מספד"ם, נפ' בערך תרכ"א.

מהרי"י (יחיאל) באסן מרבני רודוס, שק"ט עם הרש"ך והרח"ש. נפ' שפ"ה.

מהר"י (יעקב) בי רב, בבחרותו רב בפאס, ועלה לצפת (ונסמן, כידוע), רבם של מרן הב"י והמבי"ט. נפטר ש"א.

מהרי"ל לרבנו יעקב מולין סג"ל אב"ד דמגנצא, רבו של מהרי"י חייל, ממנו גם ס' מהרי"ל (המנהגים). נפ' קפ"ו.

רידב"ן לר יעקב דוד וילאווסקי. ע' בית רידב"ן.

מהרי"י (יעקב) לבית לוי, חתמו על ססקיו מהר"ש חיון מהרח"ש והקרבן אהרן ורבו מהר"א חסון. נר שצ"ב.

מהריק"ש לר יעקב קשטרו. ע' אהלי יעקב.

מהרי"י (יעקב) ווייל, תלמיד מהרי"ל, הרביץ תורה בנירנברג ועוד. נפ' ר"ב.

מהרי"מ (יעקב מאיר) פדווא אב"ד בריסק. נר תרי"ז. וע"ע מקור מים חיים.

הרי"ף רבנו יצחק ב"ר יעקב אלפסי. נפ' ד"א תתס"ג.

מהרי"י (יצחק) לאטאש, בעל ההסכמה להוספת הורה, בשנת ש"ה הופיע ברומי שו"ת הר"ן.

מהרי"י (יצחק) אלמידא. ע' שני המאורות הבולטים.

ריב"ש לרבנו יצחק ב"ר ששת, תלמיד הר"ן.

ריב"ש החדשות, כ"ל.

מהרי"י (יצחק) הלוי אחיו הגדול של הס"ז ופירי, אב"ד חעלם ולבוב.

מהרי"א הלוי לר יצחק אהרן אישינא אב"ד פרעמישלא ולבוב, בהגרמ"ז בעל מפרשי הים. נפ' תרנ"א.

הרי"מ לר יצחק מאיר אלטר אדמו"ר מגור, בעל חי הרי"מ על הרבה מס' ושוע, תאה"ת מתקצ"ט.

מהרי"א"ן (יקותיאל אשר זלמן) ענזיל אב"ד פרעמישלא וספרי, תלמיד בעל הקצוה"ת, ובעל ההגהות באבני מלואים. נפ' תרי"ח.

מהר"י (ישראל) מברונא, תלמיד התה"ד ומהרי"י חייל ושק"ט אתם. חי סמוך לה"א ק"ס-ר"מ.

מהר"י הכהן לר ישראל הכהן רמפורט אב"ד סרני ופינטשוב. נר תרכ"ט.

מהרי"ש לר ישראל יעקב יעבץ, רב בקרמנשוק. נר בתרס"ז.

ריב"ן לר ישכר דוב אב"ד לובראנץ. נר תרכ"ז. מהרלב"ח לר לוי בן חביב אב"ד ירושלים, בזמן מהרי"ב בי רב ומרן הב"י. נפטר אחרי שנת ש"א.

מהר"מ (מאיר ב"ר ברוך) מרוטנברג תלמיד בעל אור זרוע ורבו של הרא"ש. חי ד"א תתק"ץ—ה"א נ"ג.

מהר"מ (מאיר) די בוטון ר"מ בנאליפולי, בן הלח"מ, וש"ס עם בעל כנה"ג.

הרמ"ה לרבנו מאיר ב"ר סודרוס הלוי אבואלעפאי, מטולטולה (ספרד). נפטר ה"א ד'. וע"ע אור צדיקים.

מהר"מ (מאיר) מלובלין בעל חי המהר"ם על הש"ס. נפ' שע"ו.

מהר"מ (מאיר) מפדוזה קצנלבוין, רב ור"מ בפדובה, תלמיד הגי"ר יעקב פולאק ומהרי"י מינץ, תאה"ת משנת ש"ו.

רמ"ץ לר מאיר צבי וויטמאיר אב"ד סאמבור והגליל (גליציה). תאה"ת תקצ"ב.

מבעל טיב גיטין לר צבי הירש הליר אב"ד ור"מ באובן ישן, בעל טיב גיטין עמ"ס גיטין. נפ' תקצ"ה.

מן השמים לרבנו יעקב ממרויש. תאה"ת תתקס"ג.

מהר"ן (מנחם נחום) יפה מחכמי הורדנא. נר בתר"ל.

רמ"ע (מנחם עזריה) מפאנז בזמן הב"י ומהר"מ פדווא, בעל אלפסי זוטא ובעל המאמרים, הי' ר"מ בריגיו ורב במנטובה. נפ' שפ"ה.

מהר"מ (מרדכי) ברודא אב"ד מיאחז, נפ' תרמ"ג.

מהר"מ (מרדכי) זיסקינד רוסנברג, אב"ד לובלין והורדנא, תאה"ת משי' תל"ט, שק"ט עם הגר"ש קידנבור וצ"מ מחותנו בעל חחת יאיר. ותשו' מבני ר' משה רב בהמבורג יחד עם הח"צ ובאלטונא. שק"ט עם הגי"ר אברהם ברודא.

מהר"ם (מרדכי) מיכאל יפה מחכמי המבורג נר תר"ב.

שבלי הלקט (לקוט משור' הגאונים וגדולי הראשונים), מרכנו צדיקהו הרופא, חי בסוף האלף הה' ובתחילת הו', שקוט עם מהר"ם ב"ר ברוך מרונסברג ועוד.

שבעה עינים חי מרמב"ן. תשובות מ' יצחק אבובה. נפטר רנ"ג בפורטוגל. מ' יצחק ו' זאית. מ' יצחק די ליאון, רב בשלמנקהו וטולידו, נפטר רנ"ב. ומ' אברהם בולאט (תלמיד מהר"י ליאון).

שבעה עינים בענין יבמה עינה, ל' שלמה קלוגר, ע' האלף לך שלמה.

שדה הארץ ג"ח, ל' אברהם מיוחס מרכני ירושלים. נפ' תקנ"ד.

שדה יהושע ל' יהושע השיל וולרשטיין, ראב"ד ריישא. נד' תרס"א.

שדה יצחק ג"ח, מ' יצחק חיות אב"ד ברוך, בן מהר"צ חיות. נפ' תרס"ה.

שדי חמד (אוסף גדול משו"ת קדמאי וכתראי ומהמחבר), מ' חיים חזקיה מדיני, לאחרונה ראב"ד בחברון, נפ' בתרס"ה.

שואל ומשיב (כמה חלקים ומהדורות) ל' יוסף שאול נאטאנאז אב"ד ור"ם בלבוב, נפ' תרל"ה. שואל כענין (בענין עירובין) ל' שלום אלחנן הלוי יפה, רב דבהמ"ד הגדול בניורק, חיבר כמה ספרים. נד' תרנ"ה.

שודא דדייני (כללי הוראה בספק) ל' משה זכות, ע' שו"ת הרמ"ז.

שופריה דיעקב ל' יעקב בירדוגו אב"ד כמנס, נפטר תרנ"ג.

שושנת העמקים ל' יוסף תאומים, בעל הפרי מגדים, אב"ד ור"ם בפפדוא, נפטר תקנ"ד.

שי למורא ל' שבתי יונה תלמיד מהר"א ששון ומהר"א די בוטון בעל לחם משנה. לפני שעה.

שי למורא ל' משה יואל אב"ד טשיועו וזארנובץ, תלמיד בעל ח' הרי"ם.

שיבת ציון ל' שמואל לנדא, רב בפראג אחרי אביו הנודע ביהודה. נד' תקס"ו.

שיורי ברכה להחידא. ע' ברכי יוסף.

שיורי טהרה (נדה ומקואות, וקני' תקון עולם, ע"ע), ל' שלמה קלוגר. ע' האלף לך שלמה.

שיורי כנה"ג או"ח וי"ד, לבעל הכנה"ג.

שלי"ה ע' שני לוחות הברית.

שלחן גבוה ל' יוסף מולכו. ע' אהל יוסף.

שלחן העזר (הל' נשואין), ל' יצחק צבי לעבאוץ רב טשאם (צכסלובקיא). נד' תרפ"ט.

שלחן המהור (קיצור או"ח וי"ד), ל' יוסף מורדו מרכני הספרדים בלונדון. נד' תמ"ו.

מהרשד"ם ל' שמואל דימודינא מגדולי רבני שלוניקי, תלמיד הרלב"ח והר"י סאיטאצק. תאה"ת שכ"ו.

מהר"ש (שמואל) ענגיל ז"ח, אב"ד ראדמישל (גאליצא) וקאשוי. נד' תרס"ה—צ"ו.

מהרש"ג (שמעון) גרינפלד אב"ד סעמיהאלי, תאה"ת תרנ"ט.

שאלות חיים ל' חיים ירמיהו פלנסברג אב"ד שאק. נד' בתרנ"ח.

שאלת שלמה ל' שלמה אהרן חרטהימר ז"ח ומו"צ בירושלים, מו"ל כמה כ"י מהגניזה ועוד. נד' תרצ"ב.

שאלות לרב אחאי גאון.

שארית הפליטה תשו' בענין גט, לרש"א תוספאה, ראה שאלות שמואל.

שארית חיים ל' חיים צבי ברויאר רב דוגר. נד' בתרמ"א.

שארית יהודה ל' יהודה ליב מו"ץ ביאנובין, אחי בעל התניא.

שארית יוסף ל' יוסף כ"ץ ר"ם בקראקא, גיסו של הרמ"א, נפ' שנ"א.

שארית יעקב ב"ח ל' יעקב דענינאז אב"ד ליבוי, נד' בתרנ"ו, בהסכמת הנצי"ב מלווין.

שארית יעקב ל' יעקב יצחק יוסעס, מגדולי חכמי ורבני עיר לבוב, תאה"ת תקצ"ה.

שארית נתן ל' נתן אב"ד דוברמיל, בן בעל הפני' על הש"ס. תאריך הדרושים משי תקי"ב.

שארית נתן בנימין ל' נתן בנימין הלוי ליבער ראב"ד בפרסבורג, זמן הסמיכה מבעל החתם סופר ש' תקצ"ה.

שב יעקב ל' יעקב כ"ץ אב"ד פפד"מ, נפ' ת"ק.

שב שמעתתא ל' ארי' ליב הכהן, ראה אבני מילואים.

שבות יעקב ג"ח, ל' יעקב רישר, נפ' תצ"ד. ע' חק יעקב.

שבט יהודה ל' יהודה עייאש. ראה בית יהודה.

שבט מגשה ל' מגשה גרוסברג, ראה דגל מגשה.

שבט סופר ב"ח, ל' שמחה בוגם סופר אב"ד ור"ם בפרסבורג. נפ' תרס"ו.

שבט שמעון ל' שמעון סידאן. ראה אות ברית.

שביבי א"ש ל' אברהם צבי שור מרכני ירושלים, נד' תש"ו.

שבילי דוד ל' דוד יהודה ליב וילברשטיין אב"ד בוויסצן, נפ' תרמ"ד.

שביתת השבת (גדרי המלאכות), ל' יצחק מלצאן, מחזיר ירושלים. נד' תרע"ג.

שביתת יו"ט ל' יו"ס אלנקוה רב בקושטא, חי במחצית הראשונה של המאה הו'.

תרמ"א רבנו משה איסרלש, בעל המסה על השו"ע. נפ' שלי"ב, כפי שרשום על מצבתו.

מחר"ם (משה) אלשיך מרכני צפת תלמיד הב"י ומוסמך על ידו, רבו של הרח"ו.

מחר"ם (משה) אלשקר ז"ח במצרים, שקוט עם מהר"י בי רב, הכ"מ מביאו בהל' יסו"ת. תאה"ת ר"ץ.

מהר"ם (משה) בן חביב ע' גט פשוט.

מהר"ם (משה) גלאנטי הוקן, תלמיד מרן הב"י, ונסמך. נפ' שמ"ו.

רמ"ז ל' משה זכות, רב בויניציאה, בתל"ג נתקבל לרב במנטובא, חיבר הרבה ספרים.

מבי"ט ל' משה בן יוסף מטרנאני מחזיר צפת, תלמיד מהר"י בי רב, שקוט עם הב"י. תאה"ת ש"ח.

מהר"ם (משה) מ"נץ, תלמיד מהר"ו. ר"מ במגנצא, בשנת רל"ד רב בפוזנא.

מהר"ם (משה) מ"נץ רב בחישובין, ואח"כ אב"ד אובן ישן, נפטר תקצ"א.

מהר"ם (משה) שיק אב"ד יערגען וחוסט, מגדולי תלמידי הח"ס. נפטר תרל"ט.

ר' משולם איגרא אב"ד טיסמעניץ, ובאחרונה בפרעשבורג. נפטר תקס"ב.

הר"ן רבנו נסים ב"ר ראובן גירונדי בעל פי הר"ן על האלפס וח' מפי. נפטר ה"א ק"מ בערך.

ר' עקיבא איגר רב דפוזנא. נפ' תקצ"ח.

מהר"ץ ל' צבי הירש חיות. ע' אמרי בינה.

הרשב"ד ל' שבתי ב"ר יצחק דוד, אב"ד באהאשו [משנת תרכ"ב], עם באור מנכדו ר' בן ציון ראלער האב"ד דשם. נד' תרפ"ו.

מהרש"ם ו"ח מ' שלום מרדכי הכהן שבדרון, ע' גלוי דעת.

הרשב"א לרבנו שלמה (בן אברהם) בן אדרת, בעל ח' הרשב"א ותורת הבית, רב בברצלונא. נפ' ה"א ע'.

הרש"ל ל' שלמה לוריא אבדי"ק לובלין, בעל היש"ש, והחכמת שלמה על הש"ס נפ' שלי"ד.

מהר"ש (שלמה לבית) הלוי מרכני שלוניקי, נכד מהר"ש הלוי הוקן ותלמיד מהר"ש. נפ' שצ"ה.

מהרש"ך ל' שלמה הכהן רב בשלוניקי, חי בסוף ימי הב"י. נד' שמו"ו.

רשב"ש ל' שלמה בן הרשב"ץ, רב באלגיד אחרי אביו. נפטר לערך רכ"ו.

מהרש"א ל' שלמה אליעזר אלפאנדר, רב בדמשק ונפטר בירושלים בשנת תר"ץ.

ר' שלמה גורצ'י רב במנטובה, בעל המנחת שי עה"ת. נד' שמי"ח.

שלחן הקריאה (דיני קה"ת), לר' דוד דובער ריסמאן מוילנה, מחבר כתר כהונה נד' תרכ"ז.

שלחן עצי שטים לר' שלמה אביד דחעלם. ע' מרכבת המשנה.

שלחן שלמה (א"ח) לר' שלמה זלמן מירקס אביד דמיר. נד' תקל"א.

שלחנו של אברהם, לר' אברהם הכהן יצחקי רב בתונס, תאריך ההקדמה בתרכ"ג חיבר עוד מצות כהונה.

שלמת חיים. תשובות מר' יוסף חיים זוננפלד, רב ואביד בירושלים, (תלמיד הכת"ס ואהל אברהם (שאג). נפ' תרצ"ב). שהשיב לר' שלמה סובל מחור' ירושלים, והערות הרב השואל.

שלמת יוסף תשובות מר' יוסף ראזין בעל צננת מענה, להרש"ס הג"ל.

שם אריה לר' ארי' ליבוש באלהובר, ע' ערוגות הבשם.

שם הכהן לר' שמואל מאיר הכהן האלענדער רב בסערנוביץ ות"א. נד' תשי"ב.

שם חדש (שמות גיטין לועזים ערביים ומצריים) לר' מסעוד חי' שמעון. ע' אגרת שביקין.

שם חדש. ח"ב מספר מגן האלף ה' פסח, ע"צ. וקוני' בהיתר חדש בחו"ל. ועוד.

שם טוב לר' מנחם שכנא ריטשוואהל מו"צ בועד הרבנים בורשה. נד' תר"צ.

שם יוסף לר' יוסף מועטי. נד' תרל"ס.

שם משמעון לר' שמעון מנשה מרבני שלוניקי, נכד בעל באר המים. תאה"ת תרל"ה.

שם משמעון לר' שמעון שטערין הלוי, אביד בדומברובה. (נד' תרל").

שם עולם לר' משה שלום סטיל אביד בוסק, נד' תרפ"ה.

שמו משה לר' משה פארוו, ע' הוראה דבית דין.

שמות הגיטין (אנשים וערים וכו') בלה"ק ובלע"ז) לר' שמחה ב"ר גרשון פרידעמאן רב בבילוגאדור, תלמיד בעל פליטת בית יהודה (לירמא) [ע' שה"ג ערך י. לירמא]. נד' ת"י.

שמחה לאיש לר' יעקב שאול אלישר רב ראשי וראש"צ בירושלים. חיבר הרבה ספרים. נד' תרמ"ח.

שמחת יו"ט לר' יו"ט אלגאזי בעל מהרי"ט אלגאזי על ה'ל' בבורות לרמב"ן. נפ' תקס"ב.

שמלת בנימין לר' בנימין זאב חאלף המבורג ע' נחלת בנימין.

שמלת בנימין ובגדי כהונה לר' יהודה בנימין זאב רפפורט. אביד ורי"ם פאפא. נפ' תקמ"ח.

שמן המר מר' מרדכי רוביו מרבני חברון. תאה"ת תק"ג.

שמן המשחה לר' שמואל בר' משה חיים, מרבני קושטא. תלמיד היד המלך ומהר"ם אשכנזי, תאה"ת תקס"ו.

שמן הראש לר' ישע' אשר הכהן יאלעס סגן אביד דסטרי (גאליציה), נד' תרצ"ג. וכולל גם ספתי שלום מאביו הגר' שלום אביד בסטרי אחרי בעל הרי בשמים, ונפ' תרפ"ה.

שמן ראש לר' אשר אנשיל אשכנזי ראביד סטניסלב. תאה"ת תרכ"ה.

שמן רוקח (ג"ח) לר' אלעזר רוקח (לעז) אביד מילץ וטריטש ועיד. שקו"ס עם הנו"ב. נד' תקמ"ח. ע"צ שצרי דעה.

שמע אברהם לר' אברהם פאלאגני. ע' ויען אברהם.

שמעתא דרבא לר' ברוך אברהם מירסקי רב בועטיל ורי"ם במיר ונסכיו (ליטא). שקו"ס עם הגרי"א ספקטור מקובנה. תאה"ת תרס"ו.

שמש צדקה לר' שמשון מורסירנו אביד ורי"ם באנקונה. תאה"ת תע"ב. עם הוספות בנו הדיין ר' משה חי שבת.

שנות חיים (א"ח וה'ל' סת"ם) לר' שלמה קלובר. ע' האלף לך שלמה.

שני המאורות הגדולים כולל אורח אליהו לר' אלי קובו, מגדולי חכמי תורקיא ורבו של הח"צ, נפ' תמ"ט. פני יהושע לר"י חנדאלי תלמיד הרח"ש נפ' בצפת בסוף המאה ה', וחודשי מהרי"א לר' יצחק אלמידא. (נד' תצ"ט).

שני לוחות הברית לר' ישעיה הלוי הורביץ אביד פראג ועוד, ולאחרונה בירושלים. נפ' ש"צ.

שעות דרבנן לר' שלמה הכהן רב ומקובל. נפ' בירושלים תקס"ו. חיבר עוד מזל שעה על הרמב"ם, ושעת הכושר.

שער אפרים לר' אפרים הכהן מוילנה, בזמן הש"ך, רב בבודון (בודפסט), זקנו של החכ"צ. תאה"ת תכ"א.

שער אשר לר' רפאל אשר קובו, רב בשלונקי, נפטר תרל"ה.

שער המלך (על הרמב"ם), לר' יצחק נוניס בילמונטי, מחור' איזמיר, נד' תקל"ו. עם טעם המלך לר' ברוך ייטלס מפראג. נד' תקס"א.

שער דיעה (ה'ל' רביה). מצורף לשער משפט, ע"ש.

שער הזקנים לר' אברהם בנימין זאב חאלף המבורג ע' נחלת בנימין. כולל גם שו"ת מר' משלם זלמן הבהן. נד' תק"ץ.

שער המים לר' משה מרדכי יוסף מיוחס. ע' מים שאל.

שער המפקד (מנהגי ירושלים קדושין כתובות וגיטין), לר' רסאל אהרן' שפעון, ע' ומצור דבש.

שער יהודה לר' יהודה ליבוש ספיר אביד ורי"ם בהומא. נפ' תרל"ג.

שער יוסף להחידא. ע' ברכי יוסף.

שער משפט (ח"ט) לר' ישראל איטר איסרליין. וגלוה אליו שצרי דיעה לה'ל' רביה ע' נחלת אבות.

שער נפתלי לר' נפתלי הירש קענלבוין, אביד מפריא. נד' תקנ"ו.

שער שלמה לר' חיים דוד שלמה זוראפה רב בארגיל, תלמיד החיד"א. נפטר תר"ך.

שערי אמת ובית אריה (ה'ל' מזוזה וצורת האותיות), לר' משה ליב ליטש רוזנבוים. ע' אמרות סהורות.

שערי אפרים (דיני קה"ת) לר' אפרים זלמן מרגליות. ע' בית אפרים.

שערי דורא לרבנו יצחק מדורא, בזמן רבנו ירוחם, עם הגהות בעל תרומת הדשן ומתחש"ל ועוד.

שערי דיעה לר' חיים יהודה ליב ליטוין מסאמנצ'ע. מו"ץ בבראד ורב בסמרגון. נד' תרל"ח.

שערי דעה לר' אלעזר מינץ מפילץ. ע' שמן רוקח.

שערי הלכה (בב"ח), לר' זאב חאלף ויליאקאוסקי דומ"ץ באמציסלאה. נד' תרע"ג.

שערי זבת (שחיטה וטרפות) לר' מנחם ריוויקאח. ע' שערי שמים.

שערי חיים לר' חיים מאיר זאב הכהן, אביד סעלעש והגליל, בתגאון בעל כתר כהונה. נפ' תקצ"ב.

שערי חיים (באור על המו"מ לר"ה גאון) לר' חנינא יצחק מיכאל לב אריה. (נד' תקע"ג).

שערי עזרה (ח"י אעה"ז סי' י"ז) לר' יוסף משה סייכר ראביד פרעמישלא, ומכנו ר' צבי אלימלך. נד' תרכ"ו.

שערי צדק (ב"ח א"ח י"ד), לר' מנחם מנדל פאנעט. ע' אבני זדק.

שערי צדק (ה'ל' התלויות בארץ) לר' אברהם רנציג, בעל החי אדם, נד' תקצ"ב. ועם הוספות מר' אלחנן יעקובוביץ בעל אבן שמעון, בש' תש"א.

שערי ציון בית מר' בן ציון שטרנפלד אביד בילסק. נד' תרס"ג.

שערי ציון ירחון תורגם, י"ל בירושלים ע"י ר' שלמה בלור ור' אהרן יצחק זסלנסקי.

שערי רחמים בית, לר' רחמים יוסף פרנקו רב דחברון. נד' תרמ"א.

תיקון גיטין לר' משה בנימין שומשוב. ע' אבן שהם.

תירוש ויצהר לר' צבי יחזקאל מכלואן, הי"ד, בתרנ"ג רב כסלוטוסק, ואח"כ מרבי ורשה.

תניא רבתי קובץ דינים ומנהגים לחן מרבותינו הראשונים. נשלם היא ע"ד. (תה"ם).

תעלומות לב ד"ח, לר' אליהו חזן, מה"ד של ר' אברהם אשכנזי בירושלים, ורב בטרשילי, ובאלכסנדריא. נד' תרל"ח.

תפארת אדם (קיצור דיני השו"ע) לר' יצחק אייזיק שור, ע' תולדות אדם.

תפארת ידידיה לר' שאול ידידיה שאחעט. ע' בית ידידיה.

תפארת יוסף לר' יוסף חנינ' ליפא מיוזיש אב"ד טרעמישלא, בעל קו"ע למהר"ל.

תפארת יעקב (ב"ח חיים והל' קדושין וגישין) לר' יעקב בעזענהיים, אב"ד בורשה. נד' תר"ב.

תפארת למשה על יו"ד לר' משה ב"ר אברהם אב"ד ור"ם בהורדנא. נפ' תמ"ג.

תפארת למשה ח"ג, לר' פשה משולם הורביץ מ"ם בבהמ"ד בלביב. נד' תרכ"ב.

תפארת צבי לר' צבי הירש אב"ד בראד גלובא ואה"י, נ"ג עם הגו"ב תאה"ת תקס"ב.

תפארת צב"י (שו"ע יו"ד ושו"ת) לר' צדוק הכהן מלובלין, תאה"ת תרכ"ב.

תפארת שמואל (הג' על פסקי הרא"ש השור ובי"ח) לר' שמואל אהרן קיינובר, ע' אמונת שמואל.

תפארת שמואל לר' יעקב שמואל אב"ד יאנישפאלי. נד' תרמ"ם.

תקות זכריה (קונטרס בענין מקות), לר' זכריה יוסף ראזענפעלד, רב לאנהייק בסנט לואיז. תאריך התשו"ת תרנ"ד.

תקפו כהן לר' שבתי כהן בעל הש"ך.

תקפו של יוסף ב"ח לר' יוסף אלמליח רב בעיר ארבעט וסלא. נפ' תקפ"ג.

תרומת הדשן לרבנו ישראל איסרלין, (מהר"א), נפ' היא ר"ב.

תרומת הכרי לר' יהודה הכהן, אחי בעל קצוה"ת, ומחבר קוני הספקות שבקצוה"ת.

תרומת יד לר' מרדכי עליאסכרג אב"ד בוסק. נד' תרל"ח.

תרומת יצחק לר' יצחק הכהן ארזובסקי, מרץ בקובנה. נד' תרס"ד.

תשב"ץ לרבנו שמשון ב"ר צדק, מפקיד שקימל מרבו מהר"ם מרוטנברג, כשה"י אטור בממל.

תשב"ץ לר' שמעון ב"ר צפנ' דוראן, רב באלג'יר, שקו"ט עם הריב"ש. חי היא עכ"א-ר"ד.

תוספת שבת (לשו"ע הל' שבת ועירובין), לר' רפאל מיוזיש ראב"ד תארו"ב. נד' תקכ"ז.

תוספת שבת (ביה"ש ותוס' שבת), לר' צבי הירש ביארכקי מביליסטוק. תאריך הסכמה תקצ"ז.

תועפות ראם לר' אהרן משה טויבש אב"ד יאם, שקו"ט עם בעל ישועות יעקב. תאה"ת תקצ"ט. בו גם תשו' מבנו ר' שמואל שמלקא זנכדו ר' שלום.

תועפות ראם מר רפאל אנקאוא. ע' קרני ראם. תורה אור ודרך חיים (על שו"ב), לר' חיים ברוך מהירדנא, נד' תקפ"ג. ע"ע זרע חיים.

תורה נביזון ירחון תורני. י"ל בירושלים ע"י ר' שמואל צוקרמן.

תורת אליעזר (הל' מסח, וקצת חו"מ ואה"ע"ן), לר' אליעזר ניסכער. ע' דמשק אליעזר.

תורת אמת ע' שו"ת מהר"א ששון.

תורת ארץ ישראל ירחון. י"ל בירושלים ע"י ר' יוסף אלי קירשנבויים.

תורת גיטין (לשו"ע הל' גישין), לר' יעקב אב"ד ליסא, ע' בית יעקב.

תורת האדם לרבנו משה ב"ר נחמן (הרמב"ן), נולדו ד"א תתקנ"ה נפ' בערך ה"א ל'. תורת הבית והארוך להרשב"א. ע' שו"ת.

תורת חשמיטה (הל' שביעית), לר' חנוך וונדל גרוסברג מח"ר ירושלים. נד' תרח"ץ.

תורת זבח (שו"ב ועוד), לר' חיים שבת. ראה שו"ת מהר"ש.

תורת זבח לר' שלמה גאנצפריד. ע' אהלי שם.

תורת חסאת לר' משה איסרלש. ע' תשו' רמ"א. עם מנחת יעקב לר' יעקב רישר בעל חק יעקב, ועם ויכוח מ"ם חיים לר' חיים בצלאל לינאי אחי מהר"ל פטראג והגהות מעוד פוסקים.

תורת חן לר' חיים נתן דמביצר ראב"ד קראקא. נפ' תרנ"ג.

תורת חסד לר' חסדי הכהן פרחיא מרבוני שלוניקי, תלמיד מוהר"ש ורבנו של הפרח משה אהרן, נפ' תל"ט.

תורת חסד לר' שניאור זלמן אב"ד ור"ם דלובלין ופרבני ירושלים, תאה"ת תרל"ח.

תורת יקותיאל (לשו"ע יו"ד ושו"ת), לר' רפאל מהמבורג. ע' ושב הכהן.

תורת יקותיאל (אר"ח) לר' יקותיאל יהודה ראזענבערג רב בדירעזש (זי"ב). תאה"ת תרס"ה.

תורת משה לר' משה שבתי בן המהר"ש, רב הכולל בשלונקי. נפ' תמ"ט.

תורת נתנאל לר' נתנאל ויל אב"ד קארלסרוה, בעל קרבן נתנאל על הרא"ש. תאה"ת תקפ"ה.

שערי שמחה (ב"ח, יו"ד) לר' יעקב שמחה רעהיש אב"ד קעמפנא. נד' תרל"ח.

שערי שמים לר' מנחם הכהן ריוקאוו אב"ד דקאזאן ברוסיא, ואח"כ באה"ב. נד' תרצ"ז.

שערי תורה קובץ חידושים ושו"ת מגאוני הדור, יו"ל ע"י ר' יצחק הכהן פייגנבוים. ע"י אור פני ציון.

שערי תורה (כללים) לר' בנימין חאלף לעז, אב"ד קעלין ווערבא. בן בעל שמן רוקח. נד' תקפ"א.

שפת הים לר' רפאל יצחק מאיו רב באיומיר, תלמיד בעל שער המלך, חיבר עוד שרשי הים על הרמב"ם, תאה"ת תקמ"ה.

שפת הים (ג"ת, וקו"י הל' שביעית) מ"י יחאל מיכל חאלפאן אב"ד יאנישסק. נד' תרל"ח.

שפת אברהם לר' אברהם חיים ראובן יחזקי ראזענבערג אב"ד וואידסלוב, בן אחיו ותלמידו של בעל שו"ת הרי"ם. תאה"ת מתר"ם.

שר האלף הל' מסח עם פ"י לר' יהונתן אייבשיץ בעל אורים ותוסים, עם באור מגן האלף מהרא"ל צונץ, ע"ע.

ששה זרעוני ערוגה (ר' הלכות) לר' זלמן צמרין דיין בפראג, שקו"ט עם הגו"ב (נד' תקפ"ט).

שתי תלום לר' משה תנין, ע' לקט הקמת.

ת

תאמי צביה וארץ צבי באורים לשו"ע אה"י לר' צבי הירש ברוידא. ע' ארץ צבי.

תבואות שור (הל' שחיטה וטריפות) לר' אלכסנדר סענעזי שור נד' תצ"ג עם דעת קדושים לר' אברהם דוד אב"ד ביטשאטש, ועם לבושי שר לר' דוד שלמה אייבשיץ אב"ד באראקע.

תבונה קיבץ. י"ל ע"י ר' ישראל ליפקין מסלנט. נד' תר"ב.

תבונה ירחון. י"ל בירושלים ע"י ר' ישראל ויסל מלב דבורץ פלסין.

תהלה לדוד (ג"ת, או"ח) לר' דוד אורשניברג רב בברדיששוב. נד' תרמ"ח.

תולדות אדם (אה"ע"ן), לר' יצחק אייזיק שור, רב ופוסק בבוקרשט. נד' תרל"ג.

תולדות אדם וחווה ע' רבנו ירוחם.

תולדות יעקב לר' יעקב אב כהנא רב דפאטחאל. נד' תרס"ז.

תומת ישרים לר' חם ר' יהוא, ועוד מרבני דורו, כזמן הרא"ם, הביאו הבי"ח תאה"ת רצ"א.

תוספות חיים (חי ושו"ת אה"ע"ן) ח"ב גם קו"ע, לר' חיים לובאצקי אב"ד רעזנא, נד' תרע"ב-פ"ט.

תוספות ירושלים (הערות לשו"ע), לר' ישראל איסרלין. ע' פתחי תשובה.

תשובות ר' אליעזר לר' אליעזר נורדון אב"ד ורי"ם דסעלן. נפטר תר"ע.
תשובות ריב"א לר' יואל אונגר, אב"ד פאקש, נפטר תרמ"ו.
תשובות רש"י י"ל עם הערות ומ"מ מר' מנחם מנדל כשר בתרס"ה, וע"י רא"ח פריימן, תש"א.
וע"י רי"ש אלפכין, תש"ג.
תשובות שמואל לר' שמואל אב"ד אמודור וגליל הורדנא. נכד הבית שמואל. תאה"ת תקכ"א.
תשורת ש"י לר' שלמה יהודה טאבאק ראב"ד בסיג'ט. נד' תרס"ה.

תשובות הגאונים בתראי. ע' שו"ת גאונים בתראי.
תשובות יהודה לר' יהודה ליב גורדון. ע' דברי יהודה.
תשובות לשואל לר' אהרן שאול זעליב הכהן מאירוב, ר"מ במינסק ורב בברינסק וריגאבורג ועוד. נס' תרל"ט.
תשובות מהרי"א ע' שו"ת מהרי"א אסאד.
תשובות מהרי"ד לר' יצחק דאנציג. ע' בית יצחק.

תשובה מאהבה ג"ח, לר' אלעזר סלעקליש אב"ד בגויסן וראש המורים בפראג, תלמיד הגו"ב. נד' תקס"ט-ס"א.
תשובה שלמה ב"ח, לר' חיים פישל אפשטיין. רב בכמה קהלות בליטא פולין ולאחרונה בסט. לואיס באה"ב. נד' תרע"ה-תש"א.
תשובות גברי לר' גבריאל ב"ר יעקב רב טערשטיגעל, נוי"ג עם הגרע"א. (נד' תקפ"ו).

מלואים למהדורה השלישית

א. הערות. ב. תקונים והוספות.

הערות

א. ע"ד איסור ב' נשים אם הוא דאורייתא לדידן (*).
(סימן א' סעיף י')

כמשפט הבנות — הוא שאר כסות ועונה, הכונה שאלו החובות הן בכל מקום, אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו שבא לחיבו בכל מה שנהגו בני ישראל במקומו וזמנו. והבאתי רא"י לזה מדחידל לענין פילגש שלחך מ"ד בירושלמי היא בקדושין בלי כתובה, ולחד מ"ד בכתובה בלי תנאי כתובה, והרי תנאי כתובה הוא דרבנן, וגם כתובה לחכמים דרבנן היא, ואיך אפשר לפרש קרא דפילגש בזה, וע"כ צ"ל דאם נוהגים בזה הוי דאורייתא, וזהו מה שאמרה שרה, גרש האמה הזאת כו' כי לא יירש, והקב"ה אמר לו "שמע בקולה", כי כ"ז מחיובי תנאי כתובה, כי זכות זו הבטיחו לגשותיהם בזמן ההוא ובמקומו, והריהו בכל מקום ובכל זמן שנוהגים כך, דאורייתא הוא **.

אלא דמכיון שהוא מגדרי חיובים שבין אדם לחבירו מוכן שמועיל בזה תנאי קודם הנשואין (כבשאר ת"כ), או מחילת ואשה אח"כ, וכעובדא דשרה רחל ולא, ובוה חדש רגמ"ה שעשה זה

באיסור רבוי נשים יש לענ"ד ב' ענינים: א. הנוגע בין אדם לחבירו, היינו בין האיש לאשתו הראשונה. ב. הנוגע בין אדם למקום. הנוגע בין הבעל לאשתו, במקום שנהגו שלא לישא אשה על אשתו אינו זקוק לאיסור וחדר"ג, אלא אסור מעיקר הדין, (וכמבואר בשו"ע סעיף ט', ע"ש בב"ש ובבאה"ט), ולדעתי זהו הנקרא דת משה וישראל, ונזהרו גם איסור דאורייתא, ככל הענינים הנעשים ע"י קנין תגון בין אדם לחבירו, שהוא דאורייתא, ודבר זה מקורו טהור מתוה"ק עוד מימי אברהם אבינו ע"ה, דמצינו שלא הי' לו רשות לישא אחרת על שרה בלי דעתה, וכן יעקב אבינו ע"ה לא הי' יכול לישא בלי רשות נשיו רחל ולא, ובכל מקום ובכל זמן שהמנהג כן אסור בזה מה"ת, וכבר כתבתי בספרי "פירושי איברא" סי' ד' אות י"ח פשט הכתוב כמשפט הבנות יעשה לה, שהוא כל החיובים של כתובה ותנאי כתובה הנהוגים במקומו וזמנו הטילן הכתוב חובה, ומה שפרש"י

ובהכי איירי קרא, וכע"ז אמרינן בקדושין כו' ע"ש, הרי דיש מנהג שהתורה התכונה לו, ומ"מ לא הוי משום זה דין תורה, וכן העיר ממ"ש הרמב"ן עה"ת בפ' שמות פסוק ג' בטעם חיוב האדון לפרנס אשת העבד עברי ובניו, דאף שהוא עצמו אינו חייב מה"ת לזונם, מ"מ כיון שדרך כל הארץ שאדם מפרנס אשתו ובניו הקטנים, צוה השי"ת להיות הקונה כאב רחמן להם, ע"ש, הרי נמי מוכח דאף שהתורה התכונה לזה מ"מ נשאר החיוב דרבנן.

אולם ראה בדברי דלהלן שכבר כתבתי דנדון דידן הוא גזר דאורייתא כעין לאו דלא תסור לפי הרמב"ם ונקרא גם דרבנן, נוכח"מ הרמב"ם לענין קדושי כסף, וזע"ז מזה, כונת התוס' הג"ל הוא דאפי' במקום שלא הנהיגו הכמים בדרך חק קבוע גם לא נהגו מעצמם מנהג קבוע אמרו חז"ל מדרש הכתוב שחייב להביא כבורים מפירות אשתו, דתלמודן אינו מחלק בין מקום למקום, וכן

* כאשר הדבר נוגע לחקנת בנו"י ועלול לערער ח"ו חיי משפחות, שהרי העוברים בזמננו על איסור רבוי נשים הוא לא למען הרבות ולדות ומדעת האשה, כמלפנים, אלא זה מעשה פריצים ובני בליעל הבאים בתרמית ועושקים הנפשות והממון של בנו"י ומחשיכין עולמן, ע"כ רואה אני רשות לעצמי להתייבב לפני מלכירבנן ולחתך דעתי ע"ד חומרי האיסור, והאמת צריכה להתקבל ממאן דהו, ומי שיש בידו יעמוד כפרץ, וביחוד מוטלת החובה על ממשלת ישראל לתקק בזה חוקי עונשין שירחיק את המתפרצים ולהכריח את העבריינים לקיים דין תורה.

** ומה שהעיר חכם א' מהוס' בגיטין דמ"ז ע"כ ד"ה ולביתך, דעל דברי הגב' שם דקרא אתי לווייב להביא כבורים מפירות אשתו, כתבו ואף רש"י ונאשה לבקל הוא רק מרבנן, מ"מ דרך נשים שנתנת פירות לבעליהן.

לכאורה גם איסור חדר"ג בטל, וצריך הכרעת גדולי הדור, והתנאי הראש וראשון בהיתר חדר"ג, שישליש ג"פ לאשתו כדמיו עם שכר הוצאות המסירה בכדי שלא יתא עכוב באם תתרחש הראשונה להתגרש, ופשטא דקרא בדין גט (וכן בדין חליצה) משמע דתבעל מחויב לגרש אשתו אפי' כשנאסרה עליו בפשיעתה, וכל זמן שאינו מגרשה חייב במזון כסות ודירה, ומ"ש תוס' בזבחים ב' דאינו מחויב לגרשה באסורה עליו, היינו כשאינה תובעת הגירושין, וגם בזה יש חולקים, ופקודי ה' ישרים.

ומזה לענין דין עתים שוטה עתים חלומה שיש דיעה בירוש' שאסור לגרשה משום גרירה, נראה הכונה שתהא יושבת תחתיו ומשמרה, אבל חלילה לתורות שיוציאנה מביתו, ויקח אחרת ע"י היתר ק"ד, דכשהוא מגרשה יש חשש גרירה דפנויה, אבל כשהוא א"א יש גרירה דא"א, ואם נתרצתה לגט פשוט דצריך לגרשה, וכשאינה מרוצה ועבר וגירש, בדיעבד הוי גט, והסובר בירוש' להתמיר בעבר וגירש, אין זה בעתים חלומה וע"ש שלא יחולו הגירושין, דבזה ודאי חיילי, אלא על שוטה בשעת גירושין, וכשיודעת לשמור גיטה נראה דבדיעבד הוי גט אלא שצריך להחזירה, ועכ"פ בעתים שוטה ועתים חלומה וגירשה בעת חלימתה, בודאי בדיעבד הוי גט, אלא שצריך היתר ק"ר שלא יצטרך להחזירה.

ואשר שנאסר לבעל בערכאות, אף שהעליתי כמ"פ דאם חיים בדרך איש ואשה בין היהודים, א"א היא, אפשר שלענין חדר"ג לא גזרו בכה"ג, דאין זה בכלל "כמשפט הבנות", ובפרט כשגם נתגרשה בערכאות.

וכן לענין גט בע"כ, אם נהגו שלא לגרש בע"כ, לענין הוא בכלל תנאי כתובה, ואם גירש בעמוד וחזר קאי, ובפרט אם לא נתן כתובה, וכתובה שלנו (מאתים וקוקים) היא יותר מאלפים דולר, (ואין כונתי על עיקר כתובה שהיא מאתיים זוז, דהיינו חמשים שקלים, ופעמים משיעור פדיון הבן, עי' באה"ע סי' ס"ו ובח"מ שם סק"ד, אלא כונתי עם תוס' כתובה ונדוניא שמנהגנו לכתוב מאתיים וקוקים, וזקוק זה ליטרא, דיש סוברים שזהו כ"ה שקלים, שליטרא ומנה אחד הוא, ועכ"פ בביאור הגר"א סי' ש"ה סעי' א' ביו"ד מבואר שזקוק הוא חמשה עשר שקלים, ולפי מה שחושבים שקל — דאלר, יעלה שלשת אלפים דאלר, ואפי' נאמר ששקל הוא שני שלישי ד' יעלה החשבון אלפים דאלר, ומה שלא נשמע מזה, הוא פשוט, משום שעתה אין כמעט גט בע"כ ע"פ דין, ואם היא עו"ד וכדומה, הרי איבדה כתובתה, וגם שהיא ברצונה עפ"ר מתפשרים, אבל ודאי שמאתים וקוקים הוא בערך יותר מאלפים ד'), ואפשר לו לשנות תנוסח ולכתוב סכום המבואר בזמננו, וכבר כתבו שמכמה מקומות בגמ' מוכח שאין לגרש אם אין לו כתובה.

ב. לענין חיובי הבעל לאשתו השניה, כשנשא על הראשונה שלא כדין.

רואה אני לבאר בזה ולהקדים, דהנה הנשואין כדמיו כוללים שלשה דברים: א. קדושין — האיסור שהאשה נאסרה על ידו לעלמא, ב. נשואין — חיובי הבעל שכ"ו כתובה ותנאי כתובה, ג. חיובי האשה לבעלה, (וג"ל שזהו כונת הלשון המשולש בגט "תרוכין שבוקין פטורין", תרוכין הוא סילוק חובות הבעל, שבוקין הוא סילוק חובות האשה, ופטורין הוא התרת הקשר שביניהם שיפולק ממנה איסור א"א).

והנה אף דדאי חל על השניה איסור א"א, מיהו נראה שלא חלים על הבעל חיובין לאשתו השניה, וזה נלע"ד נכון הוא מצד דת יהודית, ע"פ חדר"ג, ואף בזמן ובמקום שאין חדר"ג אלא שנהגו שלא לישא אחרת על אשתו הראשונה או התנה עמה כך, מכיון שמהתורה משעובד הוא בכך לראשונה, כמו שביארתי כנ"ל, ממילא אין חל שיעבודו לשניה.

יוסף אלי הענקין ניו יארק

מילתא דאיסורא כעין איסורי עריות שלא יועיל בזה תנאי ולא מחילה, וגם חיוב הדבר שלא יוכל לגרשה בע"כ, וע"ז דנו אם המילתא דאיסורא שיש בזה אם כלה ומנה, ואם דאורייתא הוא מצד החרם, אבל בלי תנאי וכלי מחילת האשה, פשוט לענ"ד שמה"ת הוא, בזמן ובמקום שנהגו כך, והוא בכלל כמשפט הבנות, ועדיף משאר הקנינים שבין אדם לחבירו, שגם הם דאורייתא, שהרי בכאן פרטה התורה, וידוע שהפרט עדיף הרבה מהכלל, דהרי כל איסורי דרבנן הם מה"ת להרמב"ם מלאו ד"לא תסור" ומעשה ד"ושמרתם", והחילוק בין דאורייתא לרבנן הוא שבדאורייתא פרט הכתוב, ויש להאריך בזה ואכ"מ, ואף להרמב"ן דסובר דלא סתור אסמכתא הוא על מילי דרבנן, ואין זה מה"ת, מודה הוא בדבר הנעשה בחרם דהוי דאורייתא, ומה שדנו הפוסקים אם חדר"ג הוא דאורייתא, כונתם לענין החילוקי דינים שבין דאורייתא לרבנן, (כמו לענין ספק), מצד החילוק שבין הכלל ובין הפרט, אבל בעיקר הדבר חדר"ג לכ"ע דאורייתא, בבחינת לאו דלא תסור לדעת הרמב"ם.

ובזה נ"ל פשוט דמה שצדדו באחרונים לומר דחדר"ג מילתא דאיסורא הוא, וע"א והב"ע נאמן בזה ככלל האיסורים, ולפי דעתם לא עשה רגמ"ה בתקנתו זו כעין דבר שבערוה דבעי תרי, הנה כ"ז שייך באם האשה מוחלת, או שאינה לפנינו, ואין תובע מצדה, אבל במקום האשה תובעת, או היא בגדר תביעה והיום או למחר תתבעה לדין, פשוט דהוי דבר שבממון, וחמור מזה, ובעי עדות גמורה.

ומה שיש אחרונים הסוברים דאין חדר"ג בעבר ונשא, היינו במקום שאין תובע, כמו בנשתטית, או באינה רוצה בו, או במפסדת כתובתה כמו בעו"ד, אבל אי לא"ה, ישנו חדר"ג גם בעבר ונשא, ולרש"ל ביש"ש אף בנשא בהיתר, כמו בטעות, מפרדין ביניהם, וכבר תובא באוצה"פ (כרך א' בסקס"ה אות א' ובסקע"ג אות ב') בשם הגר"י ראזין ז"ל מספרו צפנת פענח, שחדר"ג הוא מדין חיובי הבעל לאשתו.

ואמנם מזה יצא גם צד קולא, שבאם ע"י הערכאות (הנקרא באר"ב ליגל דיורארט) הפקיעה האשה עצמה מחיובי הבעל, הורה הגר"ע א' במהדו"ת סי' פ"ב שגריעה משאר מורדת שיש פוס' שצריכה היתר ק"ר, אבל בכה"ג די בהיתר ב"ד, ומסתפקנא, באופן שהליגאל דיורארט בא בהסכם שניהם אולי גם בכה"ג אין דין חדר"ג, דנראה שהפקעת החיובים שביניהם ע"י ערכאות מפקיע החיובים גם בדיני ישראל, והוא כארסה שיש בה איסור א"א, בלי חיובים, ואף להסוברים דגם בארסה גזר, היינו בארסה דעלמא שתובעת נשואין וחיוב נשואין עלי' רמי, אבל ע"י הפירוד בערכאות שבטלו החיובים,

וכן לא קשה מהרמב"ן הנ"ל, דהרי פסקינו דלא כפינן לפרנס בניו, אלמא שאין זה חק ומנהג קבוע כעין תנאי כתובה, אבל במנהג קבוע ע"פ חז"ל או ע"פ חוקי המדינה בהנהגות שבין איש לאשתו, שפיר קרינן לה דין דאורייתא, ועדיף משאר דרבנן אף להרמב"ן דסובר דלאו דלא תסור אין זה דין דאורייתא בעצם הדבר, אבל כאן שפירט הכתוב כמשפט הבנות יעשה לה, ודאי גם להרמב"ן דאורייתא הוא אף במנהג בלי חרם, וכ"ש בזה דתחילתו ועיקרו בחרם הוא.

[ובר מן דין לא קשה מדבריהם הנ"ל, שהרי אין כונת הדברים שלמסלה שכל מנהג הרמזו בתורה נעשה ע"י דין תורה, אלא בעיקר הכונה להוכיח דכשתורה דיברה על ענין משפטי מסוים, אין הכונה דוקא לפי ההגדרות והדינים של דיני התורה בדבר ההוא, אלא גם לפי הנהגת בזמן ההוא או בדורות הבאים, אף שחוקי התורה אינם דורשים זאת, וזהו גם תוכן דברי התוס' והרמב"ן הנ"ל, אלא דהתם לא אמרה תורה שפירות האשה להבעל, אלא רק ציונה שיבא בכורים מפירותיה כיון שנהגו שאוכלם, וכן לא אמרה תורה שזיון הבעל לאשתו ובביו, אלא מכיון שנהגו כך ציונה תורה שיעשה כן גם למשפחת העבד, אבל משום זה לא נעשו דין תורה, משא"כ בזיון וידון הרי זה גוסא אמרה תורה בצויו מיוחד "כמשפט הבנות" הנהגה, כן "יעשה לה", הרי בהדיא מצאה התורה לדבר זה בפרשיות על מנהג זה לעשותו ולחייב בו, והוי כשאר חיוב מהתורה].

ובעצם דברי האלף לך שלמה דגם בנשאת יותר ממי תלוי בדעתה להנשא הוא דבר חוש וצריך ראי' ומד' הר"ח בתוס' סוטה הנ"ל שהביא מימרא דר"י והמימרא דר"ח דבת מ' שוב אינה יולדת והביא ד' ר"נ דדעתה להינשא רק על ר"י, משמע דלענין יותר ממי אין חילוק, וכן הוא בר"ף.

בסוף סימן ב'. בענין צחצח ריה"ח אות ב', מובא שם מהצ"צ דשחי השמות כלה וחמותה חמור מחתן וחמותו כו' ע"ש. ונלע"ד להטעים קצת עפ"י ש"ד"ח דענין שחי השמות משום כיבוד אב ואם נגזר בזה, דכשתקרא לבעלה נראה כאילו קוראת לאביה בשמי, ובכלה וחמותה כשיקרא הבעל את אשתו נראה כקורא לאמו בשמה, מעתה להמבואר ביו"ד דהאב יכול למחול על כבודו, א"כ בחתן ותמיו י"ל דהאב ימחול מסתמא על כבודו, אבל כלה וחמותה דמבואר בכמה דוכתי בגמ' דהחמות שונאת להכלה, וכן ארז"ל אם ידור גדי עם נמר תדור כלה עם חמותה, מובא בר"ח סא"ר שער ארבעה, וא"כ אמו לא תמחול שע"י כלתה תתולזל מבנה להקרא בשמה, וע"כ חמור יותר.

סימן ד'. סקי' אות ב', לענין כותי הבא על ב"י אם הולד צריך גירות, יענין בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' ט' דהעלה דאם הם דרים דרך נשואין ואישות צריך גירות ואסור למולו בשבת, ובאקראי א"צ גרות.

שם. ס"ק קנ"ד אות ג', בילד מהול הנמצא בידי גוים, מובא שם מהישועות מלכו ושכע"י במאירי קדושין דמקבלין אותו כו' ע"ש. והנה גם בהפלאה סופ"ק דכתובות כ"כ דאסופי מהול ה"ה ישראל אפי' בעיר שיש בו עכו"ם, דנולד מהול ל"ש עכ"ל, ולענ"ד קשה מאד, דהא דאיחא בקדושין ע"ג מצאו מהול אין בו משום אסופי, הרי סימן זה אינו יותר מסימן דמשלש הדמיה וכו' דהתם, דהוי רק ראי' שאינו ממזר, אבל היינו בעיר שכולה ישראל כדמיירי דין אסופי, אבל ביש עכו"ם אפי' מיעוט דהוי האסופי ספק עכו"ם כמ"ש הרמב"ם בפס"ו מאס"ב הכ"ב, לא מהני כלל סימנים אלו להוציא מספק עכו"ם עד שיטבילוהו, ואפי' סימן דמהול לא מצינו דמהני, וכמו דאין שוחטה סימן כמבואר בס' קי"ח ס"ו, ובמשנה פ"ב דמכשירין לא מבואר דיהי' מילה סימן, וכיבמות מ"ו ב' ומ"ז דסובר ר"י דגר שאמר מלתי כו' אינו נאמן, וכ' רש"י דשםא ערבי או גבעוני מהול הוא, וקי"ל הכי, ואין לומר דשאני התם שאמר בעצמו שהוא גוי, דזה אינו, דהו"ל הפה שאמר הפה שהתיר, דאפי' בעכו"ם אמרינן כן כמבואר בפר"ח יו"ד סי' מ"ח, איז דמעיקר הדין אין מילה שום סימן להיותו ישראל במדינות אלו השכיחים ערבים. ואף ש"ל דאלו אין מלן בקסנות, אבל יש בעוה"ד ישראל שהולירו מנכרית ר"ל שדינם כעכו"ם ומצאנים להם מוהלים המלים בניהם, ועד שיטבלו לשם גרות לא יצאו מדין עכו"ם, וכן יש מטאצילים שבבית מלכות בריטניא המלים בניהם מטעמי בריאות, מכל הלין י"ל דבנמצא ילד ביד גוי אפילו מהול צריך הספת דם ברית וטבילה.

אברהם דוד הורוויץ
אב"ד שטרסבורג

סימן א'. באוצה"פ סקי' הובא מהאלף לך שלמה ע"ד מי שהשתדך עם בתולה בת מ' שנה, דמ"מ ישאנה, וכיון דדעתה להנשא יולדת אפי' אחר מ', וכמ"ש ביבמות ל"ד ב' לענין אלמנה כו' ע"ש. והנה בכתובות ס"ב ב' מסופר בבן רבי דיתב י"ב שני בבי רב ואדאטי איעקרא אתתיה, ופירש"י כדרך השהות י' שנים בלא בעל, הרי אף דדעתה על בעלה, ומ"מ איעקרה, וכדק' שם במהרש"א ע"ש, מיהו כבר תירץ בהפלאה דרק בשדעתה להנשא תוך י' שנים עדיין ראוי לילד, משא"כ התם דמתחילה הלך ע"ד לשהות יותר מ' שנים, וכל עובדי דהתם ודשו י"ב שנים ולא חששו לשמא יתעקרו, מיירי דמתחילה פסקו זמן קצר ורק אח"כ נתאחרו ליותר מ' שנים, ע"ש. אלא דלפ"ז צ"ע מעובדא דר"ע דהתם דשמע שאשתו אמרה אי לירי ציית יתיב י"ב שני אחרני, ור"ע אמר ברשות עבידנא, ואיך פסקה כ"כ זמן ולא חששה להתעקרות, וגם נראה דאמנם אח"כ ילדה בת דעבדה הכי לבן עזאי, ועתוס' ב"ב קי"א א' ד"ה ומסו, דסברא היא דבנו נולד אחר כ"ד שנה משחור מבי רב, ואכמ"ל בזה, ואף ד"ל שהיא לא ידעה שר"ע שומע וציפתה כל הזמן שיחזור, מ"מ משמע דאי הוי ציית היתה מסכימה לתת רשות בפניו, וגם דמלשון הגמ' דנדרים משמע דמתחילה הלך בעצתה ל"ב שנה.

ולענ"ד דעיקר קו' מהרש"א י"ל עפ"י בתוס' סוטה כ"ד א' ד"ה שאינה בשם ר"ח, דעקרה לתוך ואינה ראויה לילד (כשהתה י' שנים בלא בעל) לחרו, ולא ביארו ההבדל, ונלע"ד דשם עקרה היינו שנתהוה קלקול באברי הלידה ע"י נקב או עיקור בהרחם, וכפירש"י ביבמות מ"ב ב' „עקרה שנעקר רחמה וניטל האם שלה“, ועד"ז נקרא עקר בזכר, ע' בכורות מ"ד ב' שני נקבים ס' וביניהם כקליפת השום, נקבו וז"ל ה"ז עקר, וכן משמעות תיבת עקר ועקרה, וע"י יבמות דס"ד ע"ב ובאותה"ק סו"פ נח, משא"כ במקום שאמרו שוב אינה יולדת, לא נעשה שנוי באברי הלידה רק שנחלשו מתפקידם וכח אין לילד, וכפירש"י שם דא"ו שאינה ראוי לילד בא לרבות מחמת סם או חולי" (אמנם כתו' ס' ע"ב פרש"י באופן אחר ע"ש, מיהו פרש"י בעירובין מ"ו א' מתאימים למ"ש ביבמות, ואולי י"ל דבכתובות גרסת רש"י „שאינה ראוי לילד, ולא „ושאינה“, ולפ"ז אי"ז דבר בפ"ע רק פ"י לעקרה, ע"ש). ומעתה י"ל דהא דמהני דעתה להנשא הוא רק שלא תחלש כח הלידה, אבל בנתעקרה ממש ע"י קלקול באברי הלידה כנ"ל, לא מהני כלל דעתה להנשא וכ"ז מובן מאד וברור בס"ד, והנה בתוך עובדא דבן רבי לכאורה ה"י ענין לא נאות כ"כ במה דאחר שחלפה קמ"י אמר איכנס והדר איזיל, כדקאמר איכנס מאבוח, ועוד דגבי רבא חזינן דיצא בכלי זיין לקראת בנו שבא לפני הזמן ע"ש, ואף דרבנו הק' פייס"י ואמר דעת קונן יש בך, אפשר דחשש שאם לא יסכים יסדר בלימודו ולא יהי' ח"ו תורה בטרה"ד, ועכ"ז מהשמים נענש ואיעקרא אתתיה, והיינו איזה ניתוק ועיקור בבית הריגה ומדויק הלשון דמשמע דמיד בבואו ידעו דאיעקרא ואם רק וחלישות כח הלידה זה אי"א לדעת תיכף רק אחר זמן רב שורה עם בעלה, וגם מדויק הלשון בעי עלה רחמי ואיתסיאת, והיינו ממכתה ולא העליל אלא תפילת רבנו הק', ואינו ענין להא דשהתה י' שנים בלא בעל, אלא דרש"י שם הלכיש הענין ונתן דוגמא בדבר השכיח מהעומת י' שנים בלא בעל, אולם ה"י שם ענין יותר גרוע דגם נעקרה ממש, ובוה א"ש קשית המהרש"א, וא"צ לתירוץ ההפלאה ומתרוץ היטב עובדא דר"ע.

תיקונים והוספות

סדר	דף	סדר
א	ד	ס' מ"ג, וכו' בסוף, דאף מה שנראה שארש"ך יש לו ספק קצת, המעיין יראה שכל כן לפום ריהטא מבלי התיישובות [להכריע], אמנם דברי הרשד"ם נכונים דלמעשה נקטינן דהולד כשר, ומ"ש עוד בפנים, דמהרמ"ג משמע כאילו שפוטל, נשתרשב בטעות, וצ"ל: שכל נמי דהולד כשר, ועיקר דבר זה יתבאר במקומו.
ב	ה	אות ב' שו' ד', אחר תיבת: לכהונה, צ"ל: מיהו הוי מדרבנן.
ג	ו	לסד"ה ובאמרה, ע"י בזה בתקונים והוספות לדף ס"ז סדר ד' אות ס', וע"ע בדברי המנחת עני שבס"ק הסמך.
ד	ז	אות ד' שו' ד', במקום: סק"ד, צ"ל: סק"י.
ה	ח	שורה א' אחר תיבת: והוסיף, צ"ל: בן המלך הגו' בפ"ת הנ"ל, [וכע"ז בתשרי מהר"ש הבדלה שבאורים גדולים ס"י ק"ח בדיה הגם, ביתר ביאור, ע"ש].
ו	ט	בסד"ה אולם, צריך להוסיף: [והנה ע"י באות הסמך דמוכח מתוך הסוגיא להיפך, דמצרפינן ימי הקליטה, מיהו מתבאר שם דהיינו רק ליסוד החשבון, אבל לענין כמות הזמן דתלינן דאשתהי, ג' דאכתי פליגי, דלגן המלך חושבין ימי הקליטה נוסף על הי"ב חודש, ולהאריג הוי עם ימי הקליטה רק יב"ת, שהם ש"ס יום, והיינו דהברכי יוסף המובא בפ"ת נקט בפשיטות למהרי"ז כחולק ע"ד גן המלך, ובספרו סק"ה הוסיף, דמ"ש ביד אהרן ח"ב הגביי אות ח' שהאריג הסכים לדעה זו, ליתא, ברם דברי היד אהרן הרי מתאימים למ"ש האריג דמצרפינן ימי הקליטה, וכדבסמך, ומ"ש הברכ"י דליתא, עכצ"ל הכונה משום דלסיכום הזמן פליגי, וכנ"ל, וע"ע ע"ד צירוף דימי הקליטה באות הסמך.
ז	י	שו' ד' אחר תיבת: למד, נשמט קסע, וצ"ל: ונ' דאע"ג דבס"י הקודמים הכרחנו מתוך לשון התלמוד והפוס' דלא חיישינן לקליטה, וגם דלית לן אלא י"ב חדשי שנה סדורה [חודש א' חסר וא' מלא], מ"מ על הוכחה זו כ"י, ושם בשו' ג' אחר תיבת: צריכים, צ"ל: מאחר שיש פנים לכאן ולכאן, וע"ע ע"ד חשבון ירחי לידה בשאלת יעב"ץ ח"ב ס"י קי"ב.
ח	יא	שו' ר' במקום: ומבאר, צ"ל: ומבאר.
ט	יב	אות ד' שו' ה' התיבות: וכן העידו וכו', כתובים במאירי אחר מ"ש מהרמב"ם דאינו משתהי יותר מ"ב חודש, ומ"ש כאן בשו' ר' והא שאמרו בגמ' יב"ת, אי"ו מלשון המאירי, דשם כתוב: אלא שמעשה שהי' כך הי', מיהו מ"מ מקודם, דאף ביותר מיב"ה", ג' דדעתו נוטה כן, ומ"ש שמעשה שהי' כך הי', קאי אעובדא דרבה שבגמ', וע"ש בהערות מה שהגיה בלשון המאירי, וע"י ברא"ש פ"ד קדושין ס"י ז' דהעתיק ל' הגמ' דיבמות ס' ע"ב דאשתהי בתר יב"ת, וכ"ה ברבנו ירוחם נכ"ג פ"ב.
י	יג	שו' י' במקום: דהוסיף, צ"ל: דהוסיף.
יא	יד	ד"ה וכו', שו' א', במקום: ק"ד, צ"ל: צ"ד.
יב	טו	ד"ה וכו', שו' ב' מהסוף, אחר תיבת: כרש"ב, צ"ל: [ביבמות ס' ע"ב] ולא אמרינן אשתהי כלל.
יג	טז	שם בסוף הקסע, צ"ל: והוי מיעוטא דמיעוטא ולכן לא נוכל להכשיר לתלות בכה"ג.
יד	יז	סקמ"ד שו' ד' התיבות: דמ"ט אסופי סעק נימא, צריך להשמיט וצ"ל: ע"ד כהנ"ג, דבגמ' שם גבי אסופי משמע דאילו ידענו שהשליכתו אשה שבעלה במדחי' הי' ודאי מסור, ואמאי, הא י"ל שבעלה בא בצנעא, ומה שתי' דאילו בא בעלה בצנעא לא היתה
ט	יח	ס' מ"ג, וכו' בסוף, דאף מה שנראה שארש"ך יש לו ספק קצת, המעיין יראה שכל כן לפום ריהטא מבלי התיישובות [להכריע], אמנם דברי הרשד"ם נכונים דלמעשה נקטינן דהולד כשר, ומ"ש עוד בפנים, דמהרמ"ג משמע כאילו שפוטל, נשתרשב בטעות, וצ"ל: שכל נמי דהולד כשר, ועיקר דבר זה יתבאר במקומו.
א	יט	אות ב' שו' ד', אחר תיבת: לכהונה, צ"ל: מיהו הוי מדרבנן.
ב	כ	לסד"ה ובאמרה, ע"י בזה בתקונים והוספות לדף ס"ז סדר ד' אות ס', וע"ע בדברי המנחת עני שבס"ק הסמך.
ג	כא	אות ד' שו' ד', במקום: סק"ד, צ"ל: סק"י.
ד	כב	שורה א' אחר תיבת: והוסיף, צ"ל: בן המלך הגו' בפ"ת הנ"ל, [וכע"ז בתשרי מהר"ש הבדלה שבאורים גדולים ס"י ק"ח בדיה הגם, ביתר ביאור, ע"ש].
ה	כג	בסד"ה אולם, צריך להוסיף: [והנה ע"י באות הסמך דמוכח מתוך הסוגיא להיפך, דמצרפינן ימי הקליטה, מיהו מתבאר שם דהיינו רק ליסוד החשבון, אבל לענין כמות הזמן דתלינן דאשתהי, ג' דאכתי פליגי, דלגן המלך חושבין ימי הקליטה נוסף על הי"ב חודש, ולהאריג הוי עם ימי הקליטה רק יב"ת, שהם ש"ס יום, והיינו דהברכי יוסף המובא בפ"ת נקט בפשיטות למהרי"ז כחולק ע"ד גן המלך, ובספרו סק"ה הוסיף, דמ"ש ביד אהרן ח"ב הגביי אות ח' שהאריג הסכים לדעה זו, ליתא, ברם דברי היד אהרן הרי מתאימים למ"ש האריג דמצרפינן ימי הקליטה, וכדבסמך, ומ"ש הברכ"י דליתא, עכצ"ל הכונה משום דלסיכום הזמן פליגי, וכנ"ל, וע"ע ע"ד צירוף דימי הקליטה באות הסמך.
ו	כד	שו' ד' אחר תיבת: למד, נשמט קסע, וצ"ל: ונ' דאע"ג דבס"י הקודמים הכרחנו מתוך לשון התלמוד והפוס' דלא חיישינן לקליטה, וגם דלית לן אלא י"ב חדשי שנה סדורה [חודש א' חסר וא' מלא], מ"מ על הוכחה זו כ"י, ושם בשו' ג' אחר תיבת: צריכים, צ"ל: מאחר שיש פנים לכאן ולכאן, וע"ע ע"ד חשבון ירחי לידה בשאלת יעב"ץ ח"ב ס"י קי"ב.
ז	כה	שו' ר' במקום: ומבאר, צ"ל: ומבאר.
ח	כו	אות ד' שו' ה' התיבות: וכן העידו וכו', כתובים במאירי אחר מ"ש מהרמב"ם דאינו משתהי יותר מ"ב חודש, ומ"ש כאן בשו' ר' והא שאמרו בגמ' יב"ת, אי"ו מלשון המאירי, דשם כתוב: אלא שמעשה שהי' כך הי', מיהו מ"מ מקודם, דאף ביותר מיב"ה", ג' דדעתו נוטה כן, ומ"ש שמעשה שהי' כך הי', קאי אעובדא דרבה שבגמ', וע"ש בהערות מה שהגיה בלשון המאירי, וע"י ברא"ש פ"ד קדושין ס"י ז' דהעתיק ל' הגמ' דיבמות ס' ע"ב דאשתהי בתר יב"ת, וכ"ה ברבנו ירוחם נכ"ג פ"ב.
ט	כז	שו' י' במקום: דהוסיף, צ"ל: דהוסיף.
י	כח	ד"ה וכו', שו' א', במקום: ק"ד, צ"ל: צ"ד.
יא	כט	ד"ה וכו', שו' ב' מהסוף, אחר תיבת: כרש"ב, צ"ל: [ביבמות ס' ע"ב] ולא אמרינן אשתהי כלל.
יב	ל	שם בסוף הקסע, צ"ל: והוי מיעוטא דמיעוטא ולכן לא נוכל להכשיר לתלות בכה"ג.
יג	לא	סקמ"ד שו' ד' התיבות: דמ"ט אסופי סעק נימא, צריך להשמיט וצ"ל: ע"ד כהנ"ג, דבגמ' שם גבי אסופי משמע דאילו ידענו שהשליכתו אשה שבעלה במדחי' הי' ודאי מסור, ואמאי, הא י"ל שבעלה בא בצנעא, ומה שתי' דאילו בא בעלה בצנעא לא היתה
יד	לב	ס' מ"ג, וכו' בסוף, דאף מה שנראה שארש"ך יש לו ספק קצת, המעיין יראה שכל כן לפום ריהטא מבלי התיישובות [להכריע], אמנם דברי הרשד"ם נכונים דלמעשה נקטינן דהולד כשר, ומ"ש עוד בפנים, דמהרמ"ג משמע כאילו שפוטל, נשתרשב בטעות, וצ"ל: שכל נמי דהולד כשר, ועיקר דבר זה יתבאר במקומו.
ט	לג	אות ב' שו' ד', אחר תיבת: לכהונה, צ"ל: מיהו הוי מדרבנן.
א	לד	לסד"ה ובאמרה, ע"י בזה בתקונים והוספות לדף ס"ז סדר ד' אות ס', וע"ע בדברי המנחת עני שבס"ק הסמך.
ב	לז	אות ד' שו' ד', במקום: סק"ד, צ"ל: סק"י.
ג	לח	שורה א' אחר תיבת: והוסיף, צ"ל: בן המלך הגו' בפ"ת הנ"ל, [וכע"ז בתשרי מהר"ש הבדלה שבאורים גדולים ס"י ק"ח בדיה הגם, ביתר ביאור, ע"ש].
ד	לז	בסד"ה אולם, צריך להוסיף: [והנה ע"י באות הסמך דמוכח מתוך הסוגיא להיפך, דמצרפינן ימי הקליטה, מיהו מתבאר שם דהיינו רק ליסוד החשבון, אבל לענין כמות הזמן דתלינן דאשתהי, ג' דאכתי פליגי, דלגן המלך חושבין ימי הקליטה נוסף על הי"ב חודש, ולהאריג הוי עם ימי הקליטה רק יב"ת, שהם ש"ס יום, והיינו דהברכי יוסף המובא בפ"ת נקט בפשיטות למהרי

תיקונים והוספות

דף	טור	דף	טור
		משיכתו, אלא אומרת שהולך מבעלה שבא בצנעא, לא נ"ל, דנשי... ובתחילת טור ב' אחר תיבת: מבושה, צ"ל: ולהנ"ל א"ש.	
סז	ד	אות ט' שו' אחרונה, אחר תיבת וכו', צ"ל: ועכ"פ הוי לבה"ג ספק ממזר. וע"ש באות ה' ד"ל דגם בה"ג מודה דלא שכיח שיבוא בצנעא והוי כרוב לפסול, ובלא טענה הוי ממזר ודאי, (ומ"מ מועלת טענתה להכשיר דאלים ברי כו'), וכ"ש בנ"ד שאומרת בבירור שהוא ממזר ואינו מבעלה, י"ל דנאמנת על הולד, דבלא ספק שאם ה' מבעלה לא היתה מקלקלה עצמה להיות מוחזקת לזונה ולמה לה לשקר כו', ובר"ה ובהכי כתב דעכ"פ נאמנת לעשותו ספק ממזר, וא"כ נ' דנ"ד אין להכשירו בקהל ויש לו דין ספק ממזר, ועוד דלא תליגן שבא בצנעא אלא משום חזקת כשרות, וא"כ לפי הנהוג שהנדות טובלות רק במקום המיוחד, ובהיותה בעיר יותר משנה ולא נודע שבא בעלה, אין לתלות שבא בצנעא, דעכ"פ היתה בחזקת נדה ואילו בא בעלה וחיתה צריכה לטבילה בודאי ה' נודע, וע"ש שהאריך בכל הנ"ל.	
סח	א	ד"ה ובבנין שו' ה', במקום: זלפהוקים, צ"ל: דלפהוקים.	
"	ב	אות ב' שו' י"ד, במקום: דמגידים, צ"ל: המגידים.	
"	ג	שו' ג' מסוף קטע א', התיבות: ומ"ד הח"ס סי' ו', צריך להשמיטם.	
ע	ד	ס"ק נ"ב, בסוף שו' ה' צריך להוסיף: מבעליהן, דתליגן דרוב בעילות מהבעל.	
עא	א	ד"ה ועפ"ת, במקום: בטקס"ה, צ"ל: שם בתשו' סד"ה ולכן.	
"	ב	ס"ק נ"ד שו' ג', צ"ל: כנה"ג סי' קע"ח.	
"	ג	שם שו' ה', התיבות: מ"מ כיון שמתקרבין כו', לקוחים מהנוכ"כ סכ"ב, וכ"ה ביהר ביאור בערוך השלחן סעכ"ה, ע"ש.	
עב	א	אות ה' שו' ה', מהתיבה: וכנראה, עד תיבת: מעיקרא, שבשו' ו', צ"ל בסוגריים.	
"	ב	אות ב' ארבע השורות, עד התיבות: ויד אהרן, שבשו' ה', אין כאן מקומם ונשתרבו מטוס"ק קני"ד דלעיל, דבתאיר נרי שם לא דן בנדון דמהרי מ"ק, וגם יש כאן ט"ס, דהתיבות: סי' ו' דהסוברים כמהרי"מ הם, צריך להשמיט, וצ"ל: בס"י ג' בילדה בפחות מו' חדשים ילד שנגמר בכל סימניו כו', וחשש הבעל שנתעברה מאחר לפני הנשואין כו', ולפי"ז יש חשש מינקת חבירו כו', והביא מכמה פוס' דאף דרוב לט' ילדן מ"מ כיון דיש חזקת כשרות תליגן במיעוט ואפי' במיעוט לחוק, ומסתיע מלבד ממהרי" מ"ק דהכא, גם ממהר"מ...	
"	ג	ד"ה וכו' בפרי, התיבות: דחשהק הג"ר יוסף שאול, צריך להשמיט, וצ"ל: דלכאורה מרשי.	
עג	א	ד"ה ובגוב"ת תחילת שו' ז', צ"ל: דבקלא.	
"	ב	אות ג' שורה ב', במקום: כ"ב, צ"ל: כ"ה.	
"	ג	בסוף אות ד', צריך למחוק תיבת: בח"ס, ובמקום: ט"ו, צ"ל: י"ג.	
עד	א	ד"ה וע"י שורה א', אחרי תיבת: ח"ג, צריך להוסיף: סי'.	
"	ב	אות ט' שורה ה', אחרי תיבת: מהרש"ם, צריך להוסיף: ח"ג.	
"	ג	ד"ה אולם שורה ט' במקום: י"ח, צ"ל: י"ז.	
עז	ד	ד"ה וכ"כ, שורה ו', במקום: "כצ"צ" צ"ל: כמ"ש הרב השואל ע"פ הצ"צ, ואחרי הסוגר שבשורה ז', צריך להוסיף: והצ"צ לא אמר זה אלא במקום סידור תשובה על החטא אבל לדינא אין סברא כלל לומר שהולך הוא בחשש ממזר כו' ואף לפי סברת הצ"צ אין להחמיר בנ"ד כו'.	
עה	א	ד"ה והא שורה ט', במקום תיבות: "נראה" עד "והב"ש" שבשורה י', צ"ל: (וע"י בב"ש סי' ו' סק"ל).	
עה	ב	שורה ג', אחרי תיבת: כ"א, צריך להוסיף: אחרי שהביא שהר"ר מכיר מ"י דהכא מיירי דחזו בה פריצותא כו', וכ' הכנה"ג דלפי שיטה זו קשה מכאן על מה דאיתא בס"י ו' שביצא לה שם מונה	
		מותרת לכהן אע"ג דחזו בה פריצותא כדמפרש בגמ' כו' כ' ומה שנראה לי נכון לפי שיטה זו הוא דהכא מיירי בדומה כו'.	
	ד	אות ט' שו' ב', במקום: פס"ה, צ"ל: פס"ז, אות ד'.	
	"	אות ט' שו' ט"ו, אחרי תיבת: לחומרא צריך להוסיף: כו'.	
	"	אות ט' שו' יז אחר תיבת: להחמיר, צריך להיות נקודה, ואחר תיבת: גמ', צריך להוסיף: אליבא דהסמ"ג שלא הביא כלל את הבעיא דהיתה פרוצה ביותר דטעמו הוא...	
	"	שו' ו' מהסוף, במקום: טקכ"ו, צ"ל: טקכ"ז.	
	ב	אות ב' שו' א', במקום: ט"ה, צ"ל: סי' כ'.	
	ד	שו' ג', במקום: ושור"מ, צ"ל: וזחור"מ.	
	א	אות ב' שו' ד', מ"ש שם, "וכ"ד מהריט"צ דבסמוך", הכוונה, שמהריט"צ ספק בגידונו דהוי ממזר, והסתמך ע"ד התוס' ואף דס"ל דאליבא דהרמב"ם לא הוי ממזר, ע"ש.	
	"	שורה אחרונה נשתרבה בטעות וצריך למחוק.	
	ב	בסוף אות ד', צריך להוסיף: אולם במהריט"צ צהלון סי' קמ"ג כתב באותו הנידון דהולד הוי ממזר מדרבנן, ע"ש.	
	"	ד"ה וע"ע, שו' א', מן תיבת: דמהרי"ק, עד תיבת: דקנסו, שבשו' ד', צריך למחוק, ובמקום זה, צ"ל: שכתב בתוך דבריו, ס"ק פ', בסוף שו' ה' צ"ל: הרשב"א ליבמות דמ"ה.	
	ב	אות ד', תחילת שו' ד', במקום: כאן, צ"ל: בטעכ"ב.	
	"	אות ד' סוף שורה ז', נשמט המשך דברי הבית משה: ומ"מ צדקו דברי הב"ש, משום דמוכרח מהש"ס דגם בזה שייך תקנת הבנים ע"ש.	
	"	ד"ה ועפ"ת, בסוף שו' א', צ"ל: סק"ר.	
	"	שם בתחילת שו' ד', במקום: כאן, צ"ל: בטעכ"ב.	
	"	בשו' אחרונה, במקום: תקס"ח, צ"ל: תקצ"ח.	
	ב	שורה ג', אחר התיבות: וארץ צבי, צריך להוסיף: בתאומי צביה ס"ק ו'.	
	ג	ס"ק צ"ד, במקום: טקנ"ח, צ"ל: טקל"ח.	
	ד	אות ב' סוף שו' ו', במקום: כ"ש, צ"ל: ב"ש.	
	"	ד"ה ובשועות, שורה ב', במקום: דרוב, צ"ל: דכל דפריש מרובא פריש.	
	"	ד"ה והח"ס, שו' א', במקום: ט"ו, צ"ל: סי' י'.	
	ב	אות ב' שו' ג', מהנוב"ת והלאה, הוא המשך הדברי שמואל שם.	
	א	שו' ג' מהסוף, במקום: אולם ע"ש ברשב"א כו', צ"ל: ע"ש ברשב"א שהביא כן בהדיא בשם הר"י, וע"ש דמשמע...	
	ב	שו' א', להוסיף: ועי"ע ע"ד רוב א' לכשרות, באותיות י"י"ב, אות ט' בסוף שו' ג', נשמט קטע, וצ"ל: והסור שם שכ' דגם בלא ידוע מי הלך למי יש להכשיר לא קאמר...	
	"	אות י' שו' ה', צ"ל: בש"ש ש"ד הכ"ב.	
	ג	ד"ה ועוד, שו' ה', אחר תיבת: הג"ל, צ"ל: באות ו'.	
	א	בתחילת אות ג', צ"ל: עי בפרישה אות ל"ה, שביאר בטעם דאינה נאמנת לומר דממזר נתעברה, אף דנאמנותה לומר מכשר הוא משום דשתוקי כשר מהתורה ולכך הימננה רבנן, א"כ ח"ג ספק ממזר מותר מהתורה בממזרת [ע"י סקצ"ה], ולמה אינה נאמנת דממזר הוא להחמיר בממזרת, וכ' ד"ל דלהחמיר בממזרת לא רצו להאמינה להרבות ממזרים, [ולא חילק דברוב פסולים תהא נאמנת דממזר נתעברה], ומטעם כעיי' כ' בבכית אברהם סי' י"א אות ח' דאינה נאמנת אפי' ברר"ם דהנה...	
	ב	ס"ק ק' שו' ג', וכן בטור ג' שו' א', במקום: הרשב"א, צ"ל: הרישב"א.	
	ג	שו' ג', במקום: אות י"ח, צ"ל: ח'.	

תיקונים והוספות

דף	סור	דף	סור
פג	ג	א	ג
כשיש רוב כשרים. ועש' באות ל' ולי"א.	א	א	א
ד"ה והנוב"ק, שר ד', במקום: להקל, צ"ל: לקהל.	ב	ב	ב
שם שר ה', אחר חיבת: מכשר, צריך להשמיט, וצ"ל: ובניד	ג	ג	ג
שהאם מתה והדיון הוא רק לגבי הולד, הרי אף להב"י בדעת הרמב"ם דגם בב' רובי אסורה לכהן עד שתאמר לכשר גבעלתי כו', מ"מ הא לגבי הולד הוי כדעבד כו', וגם ל"ח בזה לשמא אולא איזי לגבייהו וחוי קבוצ וכמחצה על מחצה, דהא בארנו [לעיל שם] דהולד מקרי פריש ולא איכפת לן באולא איזי לגבייהו, וא"ת איכ פסול שתוקי דמתני' היכי משכח"ל, הא י"ל הך ס"ס, וכי נוקי לה כשאין שם גוי כו', הא ל"ק דכבר בארנו דחמיד כדי להכשיר בעינן סיוע סביר דבדקת ומזנה, [וכדביאר שם מקורם דהא דנאמנת לומר מכשר חרא משום חזקה זו, ושמש"ה בזה דשוטה ואלמת [שבסעיף זה] דאמרינן דהוי ספק, ולמה לא יועיל באלמת רמיונותיה שמפלוגי הוא, ואנן נבדוק אם הוא כשר, אלא משום דבהו ל"ש בדקת כו' ע"ש], ובשתוקי שנבדקה אמו ואמרה איני יודעת הא חזינן דלא בדקה ולא מהני לא רובא ולא ס"ס, אבל כשלא בדקנה ומתה כבניד, סמכינן בדבקה ושרינן מ"ס.	ד	ד	
בד"ה ובשיבת ציון. במקום: דבסמוך, צ"ל: ס"י ס"ז.	ה	ה	ה
ס"ק ק"ב שר ב' אחר חיבת: שלמה, צ"ל: בדף י"ד.	ו	ו	ו
ס"ק ק"ב שר י"ב, במקום: ונ"ב, צ"ל: ונ"ה.	ז	ז	ז
שר ג', במקום: קמ"ו, צ"ל: קמ"ז.	ח	ח	ח
שר ד', במקום: נ"ב, צ"ל: נ"ג.	ט	ט	ט
ס"ק ק"ד שר ג', במקום: זכ' מטעם, צ"ל: דמבואר.	י	י	י
ד"ה ובבבין, שר א', צ"ל: אות ד'.	יא	יא	יא
אות ו' שר ב', מהתיבות: וכיכ עד סוף השורה, צריך להשמיט, וצ"ל: ועי' בבבין עולם הנ"ל אות ו' ו' דמשמע...	יב	יב	יב
שר א', צ"ל: ומ"ש חכם א'	יג	יג	יג
אות י"ח שר ד', אחר חיבת: ה"נ, צ"ל: בניד באלמנה שאמרה שנחתתה מפי' ושטבלה לנדחה, דדאי נאמנת להוציא מחשש סגס בן הנדחה.	יד	יד	יד
אות ב' שר ב', אחר חיבת: נחתברה, צ"ל: וחובעת ממנו מנסת הילד, וע"א מעיד כדבריה.	טו	טו	טו
ד"ה ועוד, שר ד', במקום: וכיכ יד אהרן כו', צ"ל: וביר אהרן ח"ב הגה"ט סק"ח הביא מתשר מורה א' שהובא בשבות יעקב [וצ"ל: שב יעקב] ס"י ג', דע"א מחיב שבועה, וצ"ח לעיין מ"ש עליו בשב יעקב [והנודן דשם לענין חשש מינקת חבירו].	טז	טז	טז
אות ב' שר ב', במקום: ס"י ס"א, צ"ל: ס"י ס"ז.	יז	יז	יז
אות ג' שר א', במקום: קיד, צ"ל: ק"ב.	יח	יח	יח
אות ד' שר א', במקום: ס"ז, צ"ל: ס"ז.	יט	יט	יט
שר א', במקום: בעה"ט, צ"ל: בעה"ש (=בערוך השלח).	כ	כ	כ
שר א', במקום: שבאות ג', צ"ל: ס"י ס',	כא	כא	כא
אות ב' שורה ו', במקום: י"ב, צ"ל: י"ד.	כב	כב	כב
שורה ו' מלמטה אחר חיבת: דהי, נשמט קטע, וצ"ל: בטעם נאמנות הארוסה, דבאמת איכא חזקה דכשרות, רק דאתרע, ולחז עדיף ברי שלה לאו משום נאמנות לחדר אלא שהוא מסלק הריעותא הואיל דלדידה ליכא ספק לא מקרי ריעותא, ועוד דכשהעידה כו', חיבת, דמיידי' יש למחוק.	כג	כג	כג
בסוף הקטע הראשון, יש להוסיף: ועי' להלן סקפ"ה אות ב'.	כד	כד	כד
אות ב' שורה א', במקום: סק"ט, צ"ל: סק"ט.	כה	כה	כה
אות ה סוף הקטע, יש להוסיף: לומר אינו בנו, עפ"ת סקליו ודעת תוס' רי"ד המובא שם.	כו	כו	כו
אות ב' שר ס', אחר חיבת: ציון, יש להוסיף: ס"י ס"ז דמ"ב סוף סור ב' והתיבות: בס"ק — ע"ש, יש להשמיט.	א	א	א
שר ד' אחר חיבת: ציון, יש להוסיף: ס"י ס"ז.	ב	ב	ב
אות י"ח שורה א', במקום: י"ט, צ"ל: י"ט.	ג	ג	ג
אות י"ח שורה ג', אחרי א"ב, יש להוסיף: וכן משמע מתשר רעק"א ס"י קכ"ח ומתשר חת"ט ס"י י"ג.	ד	ד	ד
ס"ק קל"ה שורה א', במקום: כתב, צ"ל: דן.	ה	ה	ה
שורה י"ח אחרי חיבת שם, נשמט קטע, וצ"ל: דלהכי נאמן לומר שהוא בן גרושה ולפסול את אמו, דבידו לגרש את אשתו, ולפי"ז כתב בעטרות יהושע דה"נ בכהן שאמר אין זה בנו נאמן אף שהוא אסורה עליה, משום דבידו לאסורה עליה, דלא כנ"צ.	ו	ו	ו
שורה ה', במקום: נ"ב, צ"ל: מ"ד.	ז	ז	ז
אות ב' שורה י"ד—ס"ה, במקום: ס"ק כ"ט, צ"ל: סוס"ק כ"ז.	ח	ח	ח
סוף אות ב', אחרי חיבת פתים, יש להוסיף: דף א' תחילת סור ד'.	ט	ט	ט
אות ג' שורה ב', במקום: רב, צ"ל: רק.	י	י	י
במקום הנדפס מתחילת ד"ה ובפרוצה עד אחרי הסוגר שבשורה ד' שם, צ"ל: ובפרוצ השולחן סעיף מ' לענין כשהרוב ישראל כתב דצ"ע לדינא דאפשר כיון דפרוצה היא וזינתה תחת בעלה אינה נאמנת להכשירו לולד נגד הרוב.	יא	יא	יא
ד"ה וכע"ז שורה ה' אחרי חיבת סקנ"ג, יש להוסיף: דלאחר שנקט בפשיטות בדעת הרמ"ה שס"ל כהר"ף [המובא לעיל ס"ק ק"ג אות ד'] דבשתק האב בשעת לידה כו' לא מהימן, כתב.	יב	יב	יב
אות ג' שורה א', במקום: ס"ז, צ"ל: ס"י ד'.	יג	יג	יג
ס"ק קמ"ב שורה א', במקום: ק"ה, צ"ל: ק"ד.	יד	יד	יד
במקום הנדפס מתחילת ד"ה וכיכ עד ע"ש שבשורה ב' צ"ל: ועי' בחת"ט שדן שאין מועיל אמתלא לומר שאינו בנו אחר שהוחזק זמן רב שהוא בנו, לענין שנשא אחות המוחזק לאביו, ועע"ש שהאמתלא שבנידונו גריד הוי וכתב דלא הוי אמתלא.	טו	טו	טו
בשורה אחרונה לפני הסוגר, יש להוסיף: מיהו צ"ל דאף שאיסור הבן הוא משום דהוי כמחול, מ"מ נמי הוא מטעם דיכיר, (דהא איירינן גם בבן שנולד מקדום), אלא דמ"מ לא הוי משום זה רק ספק, דהא אפי' יעיד בהדיא שהבן ממור מפני שהוא עצמו ממור, צ"ל דנמי לא ה"י רק ספק, משום דמקור ידיעתו הוא לגבן רק ספק, ומ"ש המנחת פתים חנ"ל הוא רק לאסור לכהונה וגמי משום ספק, ומשום דלגבי הבן הוי הספק מטעם עדות דיכיר לכן מהני גם לאחריני, ולפי"ז גם מ"ש בזה בהע' בסוס"ק קמ"ה דמיידי בלא אמר על הבן, אינו מוכרח, דגם באמר על הבן להדיא לא הוי רק ספק, וכנ"ל.	טז	טז	טז
סוף הקטע הראשון, עי' בהוספה הקודמת.	יז	יז	יז
אות ב' שורה ב', בהערה לפני הסוגר, יש להוסיף: והביא מהר"ן שכתב בהדיא.	יח	יח	יח
שם שורה ג', התיבות: והלבוש כ' כפרישח"ה, יש להוציא.	יט	יט	יט
ס"ק קס"ד שורה ז', במקום: סק"א, צ"ל: ס"ק קס"א.	כ	כ	כ
שורה ז', במקום: וכענ"ח, צ"ל: וכענ"ח.	כא	כא	כא
סוף סק"ע, יש להוסיף: ועי"ש מה שדן דגם באסופי יהא ספק קידושין, ומ"ש עוד בזה.	כב	כב	כב
ד"ה ובסני, שורה א—ב, צ"ל כך: ובסני משה סקמ"ב כתב בטעם דמותר לישא ול"ח שהיא קרובתו, משום דמוקמינן לחמיו וחמותו בחזקת כשרות (עפמ"ש"כ המתיר"א [המובא בס"ק ק"ע] דגם לחמיו יש חזיק כו') וי"ל דמ"ש בגמ' דחיישינן לאחותו מאביו... אות ב', לפני הסוגר שבסוף הקטע, יש להוסיף: כן מבואר בתשרי מבי"ט שם.	כג	כג	כג
אות ג' שורה ד', במקום: ראן, צ"ל: ראן.	כד	כד	כד
אות ד' שורה א', אחרי חיבת: מבי"ט, צריך להוסיף: ס"י ל"ז.	כה	כה	כה

תיקונים והוספות

דף	שור	דף	שור
הסיק בנידונו שאין לחוש לכך, וכמובא לקמן סקמ"ג אות א' ע"ש. ועצ"ש אות ב'.	דף	קכט	ד
ד"ה אכן, שורה ה', אחרי חיבת: חרב, יש להוסיף: [מיהו ע"ש שכתב דה"ר ודע"מ] מכשירים אף בנפצעה ואח"כ ניטלה כו'.	קיו	קל	א
ד"ה ושם, שורה יג', אחרי חיבת: ביד"ש, צריך להוסיף: וכתב שם דאף דיש לפקפק [לכאורה] בנ"ד לפי"מ דמבואר בסדר שבנפצעה ואח"כ ניטלה פסול אף לר"ת כו', עכ"ז יש לדון להקל [אליבא דר"ת] לפי הפוסקים שכתבו דע"י חולי הוי ביד"ש וכשר כו' ובפרט לפי"מ הלבוש כו' [וכמובא לעיל מסי' ט'] דלפי"ו שפיר יש לנו להקל לשיטת ר"ת ולומר דדוקא בנפצע ביד אדם לא מפני מה שנכרת [אח"כ] משום דמכיון שנפסל אין פסול חומר להכשרו, משא"כ בכה"ג דמקרי כמו ביד"ש אי"כ לא נפסל מצולם, וע"כ שפיר יש לדון להט"ס הנ"ל, וכ"ש לפי"מ שהעלה הגר"ח מוואלאוין בשם בעה"ת דלשיטת ר"ת מקלינן אף בנפצעה ביצה אחת, וא"כ הרי הוא כשר מעיקרא.	קית	"	"
שורה א', חיבת: "לכ"ז" צריך למחוק. וצריך להוסיף: וע"י לעיל בסקמ"ד בכמה פוסקים שנידוניהם היו בשו"י ואעפ"כ לא נחתו להתיר מטעם שבדיעבד סמכין על ר"ת ע"ש.	קכ	"	א
ד"ה גם, שורה ה', אחרי חיבת: "ע"ד" צריך להוסיף: אליבא דרש"י ע"ש. וכן חיבת: "אבל" עד סוף הקטע צריך להיות בסוגריים והוא מדברי העורך.	קכא	"	א
סוף ד"ה וביד, במקום: ד"ו, צ"ל: ל"ה.	"	קלב	ב
ד"ה גם בפני, שורה א', התיבות: בפני משה סי' ה' סק"ה בתשובה" נשתרבבו שם בטעות, ומקומן הוא בסוף הס"ק הזה. וכצ"ל שם: ובפני משה סי' ה' סק"ה בתשרי כתב בנידונו דמכיון שיש ספק הלכה כמ"ד דע"י חולי מקרי ביד"ש, כבר יצא מידי איסור דאורייתא, דהא כספ מצוע דכא הוא רק מדרבנן כו', ועפ"י התיר שם אפי' מדרבנן משום שה"י שם גם ספק שני ע"ש.	קכב	"	ג
ד"ה גם בפני, שורה ב', אחר: ותעלומות לב, צריך להוסיף: ח"ב. ד"ה ובעצ"י, שורה ט"ו, אחרי חיבת: הב"ש, צריך להוסיף: [ובסקמ"ב כתב העצ"א דיש לפקפק טובא אם מותרת לשמות כוס של עיקרין בשביל צער לידה דמטוגיא דשבת אינו מוכח דמותרת אלא בשביל חולי וירקונא כו', ונראה שאם תרצה להנצל מצער לידה תפרוש מבעלה ולא תעשה איסור בידים, לא מבעיא אם עושה שלא מדעת בעלה דעון גדול יש בידה אלא אפי' כשבעלה מרצה יש לפחות בידו כו' וגם יש כאן איסור דהשחתת זרע כו', וביחוד יש לתמוה על מ"ש היש"ש דכ"ש אם אין בגיה הולכים בדרך ישרה הרשות בידה ע"ש, ואין דבריו נראים כלל כו', ובבית משה סק"א השיג עליו ע"ש].	"	"	"
ד"ה ובעצ"י, שורה יט, אחרי חיבת: ע"ש, צריך להוסיף: ובחת"ס שם חוסף דהיינו דקא בשכבר קיימה שבת כל זהו כו', וכמובא בפ"ת ס"ק י"א ע"ש.	"	"	"
ד"ה סק"ה, שורה א', במקום: ח"ב, צ"ל: ח"א.	"	"	ד
סוד"ה אבל, צריך להוסיף: וע"י בפני"ו בהוספה שבסוף סי' פ"ג הנ"ל, שהפ"י עצמו הביא שהגאון ר' מענדל הלוי תמה עליו כו', והוא תירץ דאף דמעונש לא פטרם, העונש הוא על שהיו מצוים תחילה וגרמו בחטאם שנעשו אינם מצוים, ולכן לא הוי לפני עור ממש כיון שעתה אינם מצוים ואם עושים אין מקבלים ע"כ אלא כאינם מצוים ע"ש.	קכג	"	א
אות ג', שורה י"ט, במקום: גם, צ"ל: שם.	קכד	"	ד
סק"ב, בסוף הקטע הראשון, יש להוסיף: מנזות אינן מצוה רס"ו.	קכט	קלה	א
שורה ג' מהסוף, במקום: ד"ו, צ"ל: ל"ו.	"	קלו	א
שורה א', במקום: א', בה"ש, צ"ל: ל"ו.	"	"	ד
ד"ה אולם, שורה א', במקום: דאינה, צ"ל: אינה.	"	"	"
תחילת שורה ג', יש להוסיף: והר"ד ח"ג סי' ג'.	ב	"	ב
ד"ה ובפני, שורה ג', במקום: פסל, צ"ל: פסלי.	"	"	"
סקמ"ד, אות ב', שורה ג', אחרי חיבת: אולם, יש להוסיף: כמעט.	א	"	א
שורה א', במקום: א', בה"ש, צ"ל: ל"ו.	ד	"	ד
ד"ה אולם, שורה א', במקום: דאינה, צ"ל: אינה.	"	"	"
תחילת שורה ג', יש להוסיף: והר"ד ח"ג סי' ג'.	ב	"	ב
ד"ה ובפני, שורה ג', במקום: פסל, צ"ל: פסלי.	"	"	"
סקמ"ד, אות ב', שורה ג', אחרי חיבת: אולם, יש להוסיף: כמעט.	א	"	א

תיקונים והוספות

דף	סור	דף	סור
קלו	ב	שורה ח' אחרי תיבת : בחולה, יש להוסיף : משום דחיישינן שמא הערה בה השבאי.	
"	ג	אות ב', שורה י"ט, במקום : בס"ק, צ"ל : באות.	
"	ד	שורה אחרונה, במקום : וב, צ"ל : וג.	
קלו	ו	סקס"א שורה י', בסוף הקטע לפני הסוגר יש להוסיף : וכתב בחקרי לב הנ"ל דשאני התם דמייירי באשת ישראל, אבל באשת כהן שאמרה שזנתה ברצון צ"ל דס"ל להשריע דנאמנת משום שיש לה מיגו, דאי אמרה הכי לצאת ממנו לא הוי משוי נפשה רשיעא והיתה יכולה לצאה גם בטענת נאנסתי, וע"ע שם שפיים דמתוס' הנ"ל נראה דלא ס"ל לחלק בין אומרת אנסתי באונס או שזינתה ברצון.	
קלח	א	שורה י"ז, במקום : רס"ז, צ"ל : רס"ו.	
"	ב	שורה ט"ז, במקום : באשת, צ"ל : דבאשת.	
"	"	שורה ל"ב אחרי תיבת : דרבנן, יש להוסיף : הוא.	
"	ג	אות ג' שורה כ"ו אחרי תיבת : לעיל, יש להוסיף : באות הקודם ד"ה ואף שורה כ"ו.	
"	ד	ד"ה בשד"י, שורה ד', במקום : ז', צ"ל : פ"ב.	
"	"	ד"ה בשד"י, משורה ו' ד"ה וכ"כ עד ד"ה ואף שבשורה ז', צריך להיות הסוגרים מרובעים.	
קלט	א	ס"ק ס"ד שורה א', במקום : ד, צ"ל : ט'.	
"	ב	ד"ה עוד, שורה ה', במקום : חללה, צ"ל : חללים.	
"	ג	ד"ה וע"ש, שורה ז', במקום : החזיק, צ"ל : תחזק.	
קמ	ג	שורה א', במקום : דשדינן, צ"ל : ושדניס.	
קמא	א	ד"ה ובעין יצחק, שורה י"ז, מתיבת : וכ"כ, עד אחר תיבת : וע"ש, שבש"י כ"ה צריך להיות י"כ כלול תוך הסוגרים.	
"	"	שורה י"ט, במקום : ס"י כ"ה, צ"ל : ס"י ד' סקנ"ב.	
"	"	שורה כ"י, בתשובות הרידב"ז, צ"ל : בבית רידב"ז.	
"	ב	ד"ה ועוד, שורה ז', אחרי תיבת : כשרות, יש להוסיף : לכהונה וגם חזקת כשרות.	
"	ג	שורה ז', במקום : ס"ה, צ"ל : קע"ה.	
"	"	ד"ה ובעצי, בסוף שורה ג', צריך להוסיף נקודה.	
"	"	ד"ה ובעצי, שורה ה' מתיבת אמנם עד סוף הקטע במקום שנדפס, צ"ל : וע"ש בקו"א אות כ"ב שתמה למה לא תהי' אשת כהן נאמנת לומר שזינתה קודם האירוסין במיגו שמוכ"ע אני תחתיד וכ"י, והניח בצ"ע, וע"ש באות ל' שכתב באשת ישראל דנראה שבטענת נאנסתי נאמנת במיגו דמוכ"ע אני ע"ש.	
קמב	ג	שורה ג', אחרי תיבת שאסורה, צריך להוסיף : באשת.	
"	ד	שורה ט', במקום : ובנסתורה, צ"ל : שבנסתורה.	
קמג	א	ד"ה אולם, שורה ה', בסעי' י"ד, צ"ל : בסעי' כ"ו.	
"	"	שם, שורה י"ג, במקום : תל"ג, צ"ל : ל"ב.	
"	ב	סקמ"ב שורה ט', במקום : ואינה, צ"ל : ואינו.	
"	"	סקמ"ב שורה י', במקום : רוב אחיה, צ"ל : אחיה, רוב.	
קמד	ד	בדי"ה אולם ש' ב' מהסוף אחר הסוגר, נשמט קטע, וצ"ל : וכתב	
		הב"י שבקידוש ובעל לאלתר גם להרמב"ם מותרת כ"ו, ובודאי דמייירי שאמרה לכשר נבעלת, דא"כ אינו מועיל מה שה' הזנות לפני הקדושין עד דאיכא ב' רובי כשרים, הרי כ"ו.	
	א	ש' ג' התיבות : או בעגונה, נשתרבו כאן בטעות, וצריך להשמיטם.	
	"	ש' ה', מתיבת וא"כ עד סוף הקטע במקום הנדפס, צ"ל : והביא שם מהריטב"א ביבמות דף כ"ה ש"כ בשם החוספתא דמשום חשש דעיניה נתנה באחר לא תצא בדיעבד, ומסיק המהרש"ם, לכ"נ ברור דלא תצא, ודלא כהח"ס, וכ"כ בח"ד סוס"י ל"ג (קמא), וע"ש עוד הוכחות.	
	"	ד"ה גם, ש' אחרונה, צ"ל : שאילת שלום מהדור'.	
	ב	ד"ה וע"י, ש' ב', אחרי תיבת הפלאה, נשמט קטע, וצ"ל : משום דהא דאמרו דבברי וברי גם לר"ג אינה נאמנת, היינו כשהבעל דין טוען נגדה ברי במה שנוגע לו, אבל הכא רלוני כ"ע אינה ברי, והשולס [ומי שרוצה לישאנה דהוא הנוגע בדבר — כ"ה בכת"ס ס"י י"ב — הוי] שמא, נאמנת, ולא חיישינן לברי שלו המכחיש אותה, דע"א א"נ לאפוקה מחזקת כשרותה.	
	"	שם ש' ז', מהתיבה דאינו עד תיבת דנאמנת שבש"י ט' נשתרבו הדברים, וצ"ל : כתב טעם שיסת הרמב"ם הנ"ל והשו"ע גבי ארוסה דנאמנת לעצמה אף שהארוס מכחיש אותה, והוסיף, דבנד"ו נאמנת גם להי"ש משום דיש לה מיגו דאי בעי אמרה כ"ו, ואחרי תיבת ע"א שבש"י לפני האחרונה, צ"ל : ודלא כהנ"ס דאסר גם ביש לה מיגו (וע"ש מה שדחה ראיתיו), ומסיים וכ"ש דלהרמב"ם והשו"ע דנאמנת כ"ו.	
	ג	ש' ח', במקום : אינה, צ"ל : אינו.	
	"	ש' י"ג, מהתיבה וכן, עד תיבת ובתשו' שבש"י שלאחריה, נשתבש, וצ"ל : וכן בש"י שם [מהרא"ז] אף שמתחילה כתב בשם מ"ה דא"נ לפסולה לכהונה, אמנם אח"כ תכ"ד כתב דכשהארוס טוען ברי אינה כשרה להאמינה יותר מהארוס, והרי היא הוזע פסולין מספק, ונ' שחסרון נפל שם בדפוס, והיינו שהרא"ז חולק על מ"ה ופסק כהי"ש"ש, וכ"ד ההפלאה בפשיטות, ובנ"ד ליכא המיגו ש"כ הגבעת פנחס (הנ"ל המובא בפנים) דיכלה לומר מכשר סתם, דאם נתלה דוקא שה' הזנות בבית האשה ולא לן שם חוץ מקרובית רק הבחור, ל"ש מיגו, וגם עיקר ההיתר בנ"ד משום שיש אומדנות עליו, וסגיף להחמיר מיהא הוי, וע"י בשם ארי' ס"י נ"ג ד"ה אמנם שכתב לחלק מהדין דארוס וארוסה דבכשרה ודאי בעינן ב' עדים לפוסלה אבל בוו דאתרע חזקתה דהרי היא מעוברת, אלא שמכשירים אותה ע"פ הברי שלה, וכיון דהוא מכחישה הוי ברי וברי, והוי כאינה אומרת כלום, וכאלמת, דאסורה מטעם דליכא ברי דידה כ"ו ע"ש שהאריך.	
	"	ש' י"ד במקום : ס"י ו, צ"ל : ס"י י.	
	ד	אות ד', ש' י"ב, במקום : י"ג, צ"ל : י"ג.	

FOREWORD

interests of Judaism truly at heart, both here and in the Diaspora. We feel confident that **ה"ב** this will forthcoming !

Our Digest of Rabbinical Responsa follows the order of the Shulchan-Aruch and is attached to its text. Owing to the fact that cases coming within the ambit of family Law are of especial gravity and also in view of the fact that the Rabbinate in Eretz-Israel is invested by His Majesty's Order in Council with jurisdiction in matters of personal status, (Marriage and Divorce etc.), we have begun with the Eben-ha-Ezer, or that part of the Shulchan Aruch which is largely concerned with that particular department of Jewish Law.

We also contemplate **ה"א** upon the completion of our Digest within the frame-work of the Shulchan-Aruch, to provide a series of volumes dealing with problems of Jewish Law not coming within the purview of that standard code, but which have become of actual interest and even urgency in connection with the Jewish resettlement in our ancient homeland.

Our historic undertaking started at the time when heavy clouds were already gathering upon the horizon of European Jewry, threatening it with unprecedented catastrophe. We prayed that this might be averted, but alas ! our fervent prayers have remained unheard, and now that great Jewry the fountainhead of Torah-study and search, has been practically wiped off the face of the earth, saturated with the innocent blood of six million Jews ! Gone are the great centres of Jewish learning, the world-famed Yeshivoth of Poland, Lithuania, Hungary, etc. etc., Tens of thousands of students, rabbis, and scholars have perished in the deluge of blood and fire, let loose upon unfortunate Israel, by the murderous claws of the European sub-humans. The field for the circulation of our monumental Digest of the Responsa has been practically reduced to the surviving communities in Eretz-Israel, in the British Empire, the United States of America and a few countries in the Middle-East. But we confidently hope that within these communities it will meet with intense gratification which will assure **ה"ב** its continuation right through to its final completion.

The present volume, being our first instalment, will, we feel sure, be hailed with joy by the Yishuv as well as by the Communities in the Diaspora, as heralding the fulfilment of the prophetic prediction, "Out of Zion shall come forth the law, and the world of the Eternal out of Jerusalem".

ISAAC HALEVI HERZOG

FOREWORD

BY HIS EMINENCE THE CHIEF RABBI OF ERETZ-ISRAEL

Isaac Halevi Herzog, M.A., D. Litt.

The Torah, both the written and the oral, has been called a Law of Life **תורת חיים**. There is not a single aspect of life which is not embraced within its ambit. The Torah is designed to regulate and sanctify the life of the Jew from the cradle to the grave, and to hallow the Jewish People under all aspects and in all directions. And the Law—the Torah under its aspect of halacha—that is, the Torah as the Rule of Life—has likewise been the secret of the life of the Jewish people. The wonderful survival of the people of Israel, contrary to all the laws of history, is due to the Torah! Nations and Empires, great and mighty, ever since the moment in hoary antiquity when Israel first stepped upon the scene of history, have been born and have died, leaving only memories behind them, but Israel, though uprooted from its ancestral soil and scattered and dispersed throughout the habitable globe, is alive to the present day and after two thousand years of exile and dispersion is now, with G—d's help, rebuilding its historic prophetic homeland! This unparalleled phenomenon has been chiefly due to the Torah in the widest signification of that term, and this alone is already a great living proof of the divine origin of the Torah.

From the view-angle of the Torah as HALACHA, as above defined, the Mishnah in its final redaction by Rabbi Judah the Prince, with its cognate literature, the Beraithoth and the Tosephta, comes next to the law of Moses. That great collection of Halacha, or oral law, embraces a period beginning with Moses and ending with the redaction of the Mishnah about 220 C. E.

The next landmarks were in succession the Palestinian Talmud and the Babylonian Talmud, (500 C. E.).

These monumental works, based upon the Law of Moses, the Mishnah, the Beraithoth and the Tosephta, served and still serve as the main sources of Israel's Law.

After the close of the talmud comes the period of the Geonim from 500 C. E. to about 1038 C. E. With the Geonim there began what is known as the literature of the responsa, **she'eloth u'teshuvot**, Questions and Answers. The activities of the Geonim followed along three directions, viz. expositions of difficult passages in the Talmud, codification, and replies to questions of Jewish Law addressed to them from all parts of the world.

FOREWORD

The next landmark in the literature of Halacha after the close of the Geonic period is constituted by Maimonides' great code "Mishnah Torah", or "Yad haHazaka" (1180 C. E.).

Between the end of the Geonic period and the appearance of Maimonides' standard code as well as after that turning point, the development of Halacha continued to move along those three directions: Talmudic exegesis, codification and responsa. About 1340 C. E. Rabbi Jacob, son of Rabbi Asher, compiled his well-known code, the Tur, which unlike Maimonides' code, is limited to laws which are of practical application even in the absence of the Temple and of the Jewish State. The process of codification was brought to a virtual close by the Shulchan Aruch, the work of R. Joseph Karo, with the annotations of R. Moses Isserles, about the end of 16-th cent. C. E. And this is the standard code to the present day. But the stream of responsa-literature, she'eloth u'teshuvot, has continued to flow down to the present day.

As ready answers could not be found in every instance in the standard code, rabbis who had to give decisions in difficult cases would turn to recognised authorities for help and thus the responsa literature has reached immense proportions. Very few rabbis had even the greater part of that vast literature, to say nothing of its entirety, within easy access and even in the most favourable case, the search is bound to be a serious difficulty from the point of view of time and of concentration. To lighten the labours of those whose function it is to decide difficult cases and to disentangle intricate points, attempts have been made now and again at the compilation of key-works giving references and reproducing the gist of various responsa.

Having found from my personal experience that these attempts are far from adequate, I eventually reached the conclusion that a reasoned, methodical, compendium, on a gigantic scale, ought to be provided, and that it could only be provided by a body of experts working in unison, and that the only place where this could be achieved was the Holy City of Jerusalem.

The moment I settled in the Holy Land as the successor of the illustrious and saintly Rabbinical authority, Rabbi A. I. HacohenKook זצ"ל I began thinking of the translation into reality of my much cherished idea and ideal. To my great delight I found that I had been anticipated in this idea and ideal by my dear friend, the celebrated Gaon, the Dean of the Yeshivot, Rabbi Isser Zalman Meltzer, and after consultation we broached our idea to the Organisation for the Relief of Refugee Rabbis known as אגודת רבני פליטי רוסיא ושאר ארצות in Jerusalem. Here we met with a full measure of success. The Organisation voted a budget sufficient to set our work in motion, and likewise supplied competent workers out of the large body of refugee rabbis, and thus the work was begun. Faced with financial difficulties, we turned to that great Jewish philanthropic and cultural agency, the American Joint Distribution Committee, and thanks to the most valued help of its honoured trustee here, Dr. J. L. Magnes, to whom we are very grateful, our efforts have met with a considerable measure of success. The undertaking is of a colossal nature and to carry it forward to full success we need the cooperation, moral and material, of all lovers of the Torah who have the

OTZAR HAPOSKIM

SYSTEMATISED REASONED DIGEST OF ALL EXTANT
RABBINIC RESPONSA BEARING UPON JEWISH LAW AND
RITUAL, ARRANGED IN THE ORDER OF THE SHULCHAN
ARUCH.

Compiled and edited by a staff of distinguished scholars under
the presidency of His Eminence the Chief Rabbi of the Holy
Land, ISAAC HALEVI HERZOG, ה"צ, M.A., D. Litt, the super-
vision of the Dean of the Yeshivoth, Rabbi ISSER ZALMAN
MELTZER ה"צ, and under the auspices of the Relief Committee
for Refugee Rabbis, Jerusalem.

VOLUME 1.

Shulchan Aruch Eben ha-Ezer I—VI

A. Corrected Fourth Edition and Supplements

JERUSALEM

5730

OTZAR-HAPOSEKIM

Jerusalem, Israel

P. O. B. 5110